

IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM

ÚJ NEMZEDÉK A JOG ÚTJÁN

A 2024/2025. tanév Deák Ferenc ösztöndíjas
hallgatóinak írásai

ÚJ NEMZEDÉK A JOG ÚTJÁN

A 2024/2025. TANÉV DEÁK FERENC ÖSZTÖNDÍJAS
HALLGATÓINAK ÍRÁSAI

ÚJ NEMZEDÉK A JOG ÚTJÁN

A 2024/2025. tanév Deák Ferenc ösztöndíjas
hallgatóinak írásai

Igazságügyi Minisztérium
Budapest, 2025

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát

© szerzők
© Igazságügyi Minisztérium

DOI azonosító: 10.47079/2025.im.dfo.1

Kiadja az MKIFK Magyar Közlönykiadó és Igazságügyi Fordítóközpont
Zártkörűen Működő Részvénytársaság
(1085 Bp., Somogyi Béla u. 6., www.mhk.hu)
Felelős kiadó: Németh Balázs Sándor vezérigazgató

ISBN 978-963-655-001-1 (Print)
ISBN 978-963-655-002-8 (Online)

Előszó	9
Kenéz Bence Kende: A polgári per lehetséges fejlődési irányai a bíróság munkáját támogató mesterséges intelligencia hatására	13
Botos Martin Róbert: Az életfogytig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény büntethetősége elévülésének dilemmái fiatalkorú elkövető esetén – különös tekintettel a 2025. január 1-jén hatályba lépő rendelkezésekre	25
Dudás Márk: Az emberi jogok generációi, az egyes generációkba sorolható jogok és azok sajátosságai	37
Illy Csenge Boglárka: Az okos szerződések és a <i>kill switch</i> mechanizmus ...	47
Jávorszki Hunor Bendegúz: Az egyezség jogintézménye összehasonlító jogi megközelítésben	59
Babos Dóra Réka: Szürke eminenciás? – Az érdekelt szerepe a közigazgatási perben	69
Pásztor Dominik Benjámín: Elmélkedés a Puncs.hu és hasonló speciális online társkeresők, valamint a „sugar kapcsolatok” büntetőjogi vonatkozásáról	79
Virányi Péter Áron: A jogharmonizációs kötelezettségek elmulasztásából fakadó kötelezettségzegési eljárás aktualitásai	91
Breznyán Gergő: A hierarchikus szervezettség egyes értelmezési kérdései különös tekintettel a hatályos bünszervezet fogalomra	101
Laskai Fanni: A digitális hagyaték öröklésének jogi lehetőségei és kihívásai	113

6	Bánáti Luca Bianka: Az értesítési és eltávolítási eljárások körében felmerülő megalapozatlan értesítésekkel kapcsolatos felelősségi kérdések	125
	Leskó Réka Anna: Szerető vagy kerítő? Prostitúció elősegítése, kerítés, kitar- tottság és az emberkereskedelem összevetése a prostituált és az elkövető közötti kapcsolat mentén	135
	Kálnoky Katalin: Az Emberi Jogok Európai Bírósága előtti jogérvényesítés rendje és feltételei	145
	Kovács Dániel: Az influenzszer marketing fogyasztóvédelmi jogi kihívásai – szerződéses <i>compliance</i>	155
	Pszota Eszter: Per helyett párbeszéd? – Mediáció az üzleti életben	167
	Csendes Dóra: A büntetőeljárások időszerűsége érdekében bevezetett kor- szerű eljárási rendelkezések, különös tekintettel a mértékes indítványra és az azzal kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokra	179
	Berki Tünde: Greenwashing a gyakorlatban – avagy a környezetbarát állí- tások és a környezeti címkék a Gazdasági Versenyhivatal gyakorlatában, az új uniós szabályozás tükrében	193
	Nagy Ádám Dávid: Felülvizsgálati szűrő a közigazgatási perekben	205
	Balogh Márton: Az emberi jogok generációi, az egyes generációkba sorol- ható jogok és azok sajátosságai	217
	Erményi György Miklós: Hogyan segíti a büntetőügyekben működő Európai Igazságügyi Hálózat az igazságügyi hatóságok közötti közvet- len együttműködést?	227
	Oláh Antónia: A közhiteles hatósági nyilvántartások egységes szabályozá- sáról	237
	Szántó Soma: A Brexit hatása a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködésre	247
	Berki Lóránt: A közvetlenség elve a büntetőeljárásban, és annak áttörése napjainkban	259
	Lengyel Bianka Panna: A gazdasági társaságok törvényes működésének garan- ciái, különös tekintettel a határozatok bírósági felülvizsgálatára	271
	Hérics Attila István: A jogvédelem keretei – A Közigazgatási perrendtartás generálklauzulájának értelmezése és szerepe a közigazgatási perekben . . .	299
	Rupnik János Levente: <i>Ne bis in idem</i> határterületeken: a közigazgatási jogi szankciók szerepe a jogágakon átnyúló kétszeres eljárásokban	309

Gergely Viktória: Online térben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények felderítésének és bizonyításának gyakorlati kérdései	319
Kiss Dániel István: Nyitva van az aranykapu? Gondolatok az önkormányzat adósságot keletkeztető ügyletéhez történő hozzájárulásról szóló döntés bírói felülvizsgálhatóságáról	331
Ilyés Ákos: Az Ákr. – alapelvek szerepéről szóló – 1. §-a és az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikke közötti közvetlen kapcsolat	341
Barth Botond: A küzdősportok magánjogi felelősségi kérdései – veszélyes üzem-e a küzdősport?	351
Fülöp Virág: A prostitúció elősegítése, a kerítés, a kitartottság és az emberkereskedelem összevetésével kapcsolatos gondolatok a béranyaság tükrében	363
Molnár Dániel: A megismételt eljárásra adott bírói iránymutatással összefüggő kúriai gyakorlat az utóbbi évek precedensképes határozatai tükrében	375
Deme Laura Anna: Az Európai Unió Bíróságának az európai elfogatóparancs alkalmazására vonatkozó bírósági gyakorlata, annak hatása az uniós átadási eljárások menetére	385
Telekesi Bálint: A büntetőeljárások időszerűsége érdekében bevezetett korszerű eljárási rendelkezések, különös tekintettel a mértékes indítványra és az azzal kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokra	395
Szilágyi Nóra: Az érdekelt szerepe a közigazgatási perben	409
Szász Tünde: A <i>ne bis in idem</i> elve és alkalmazhatósága jogágak között: a közigazgatási és büntetőjogi párhuzamosság kérdése	419
Dobrossy Beatrix: Kötelező mediáció lehetőségei a családjogi perekben . . .	431
Wisznovszky Tamás: Alkotmányos alapelvek érvényesülése az általános közigazgatási rendtartásban	443
Csiffáry Ábel: Az Emberi Jogok Európai Bírósága előtti jogérvényesítés rendje, feltételei	457
Osztovits Pál József: Törekvés a német kereskedelmi bíraskodás megújítására – esélyek és veszélyek	469

Bátran kijelenthetem, hogy már akkor tudtuk, hogy szívünknek kedves lesz a Deák Ferenc Ösztöndíj program, amikor megálmodtuk, és eldöntöttük, hogy létrehozzuk. Motivált, végtelenül elhivatott és tehetséges joghallgatókat ismertünk meg, akik valóban a legjobbak a legjobbak között.

Fontosnak tartom, hogy az Igazságügyi Minisztériumon keresztül egy olyan életutat mutassunk a joghallgatóknak, amely vonzó lehet számukra és megtaláljuk azokat a tehetségeket, akik a jövő Deák Ferencei lehetnek.

Az ösztöndíj létrehozásával az volt a célunk, hogy a programunk a legjobb, legkiválóbb joghallgatókat támogassa, úgy, hogy mellé komoly elvárást is támasztunk. Olyan elvárást, ami szakmai előmenetelt jelent, és ami képes közösséget teremteni. Ilyen mértékű, ilyen komoly ösztöndíj ma Magyarországon a jogászvilágban nincsen.

Őszintén hisszük, hogy a nemzet jövője a fiatalok tudásán és elhivatottságán nyugszik. A Deák Ferenc Ösztöndíj program bizonyítja, hogy a magyar tehetségek képesek ötvözni a hagyományt és az újítást, a múlt örökségét és a jövő kihívásait. Nem kétséges, hogy az ösztöndíjasok közül kerülnek majd ki a jövő igazságügyi miniszterei, Kúria elnökei és legfőbb ügyészei, akik a magyar jogélet irányát és fejlődését határozzák majd meg.

A most kézben tartott kötet a 2024/2025-ös tanév ösztöndíjasainak munkáit mutatja be. Tanulmányaik egyszerre tükrözik személyes teljesítményeiket és a magyar szellemi élet gazdagságát. Meggyőződésem, hogy ezek az írások hozzájárulnak ahhoz, hogy tudományos közösségünk erősebbé és nemzetközileg is elismertebbé váljon.

Deák Ferenc öröksége ma is arra tanít bennünket, hogy a tudás a nemzet felemelkedésének záloga. Az ösztöndíj viselői e hagyomány méltó folytatói, akik kutatásaikkal és gondolataikkal mindannyiunk jövőjét építik.

Köszönet illeti az Ösztöndíj témafelelőseit: Prof. Dr. Wopera Zsuzsa elnök asszonyt, dr. Pilz Tamás közigazgatási államtitkár urat, dr. Jakubovich Nóra helyettes államtitkár asszonyt és dr. Fülöp Tamás ügyvéd urat. Mindvégig biztosították az ösztöndíjprogram színvonalas megvalósításához szükséges szakmai háttérrel, és ezúton is köszönöm a megannyi megvalósult programban való közreműködésüket is.

Meggyőződésem, hogy az itt olvasható írások nemcsak tudományos értéket hordoznak, hanem inspirációt is adnak mind a jelen, mind a jövő nemzedékeinek.

Budapest, 2025. június

Tuzson Bence
igazságügyi miniszter

A kiadványban megjelentetett tanulmányok a szerzők szakmai álláspontját tükrözik, amely nem tekinthető az Igazságügyi Minisztérium hivatalos álláspontjának.

A POLGÁRI PER LEHETSÉGES FEJLŐDÉSI IRÁNYAI A BÍRÓSÁG MUNKÁJÁT TÁMOGATÓ MESTERSÉGES INTELLIGENCIA HATÁSÁRA

Kenéz Bence Kende

1. BEVEZETÉS

Az 1980-as évektől kezdve az informatika fejlődése világszerte több szempontból átalakította az egyes jogi hivatások gyakorlóinak munkavégzését, befolyásolva a bírók és igazságügyi alkalmazottak mindennapjait. A mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) azonban sokáig csak igen korlátozott hatással volt a jogalkalmazásra. Ez a helyzet azonban részben a 2010-es évek második felében, igazán átütően pedig a 2020-as évektől változásnak indult, amit a témában keletkezett szakirodalmi források száma is tükröz. Ezekből úgy tűnik, napjainkra már nem az a kérdés, hogy az MI-t alkalmazni kell-e a bírósági munkában; a viták középpontjában egyre inkább ennek elfogadható mértéke áll. Jelen tanulmányban tehát azt vizsgálom, hogy milyen változások képzelhetők el a polgári perrendtartás szabályaiban az MI alkalmazásának hatására.

2. A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA

Habár az MI meghatározása kézenfekvőnek tűnhet, a dolgozat vizsgálati körének pontos meghatározásához szükséges rávilágítani az MI-hez fűződő fogalmi bizonytalanságokra, mellyel az 2.1. alcím foglalkozik. Az ezt követő alcímek az MI-hez köthető és annak jogi megítéléséhez is releváns működési mechanizmusokat ismertetik.

2.1. Definíciós kérdések

Az MI kifejezés használata nemcsak a tudományos környezetben, hanem a köznyelvben is rendkívül elterjedt.¹ Habár ez a mindennapi használatban általában nem okoz fennakadást, fontos leszögezni, hogy az MI-nek nincs általánosan

.....
 1 A szókapcsolat marketingben betöltött szerepére lásd pl. RAB Árpád Szörény: A mesterséges intelligencia hatása a társadalomra – problématerkép. In: TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai*. Budapest, Ludovika, 2021. 25., 36–37.

elfogadott definíciója,² és a szakirodalomban is több, párhuzamosan használt fogalommeghatározás lelhető fel. Ezek egy csoportja az MI-t a technológiák olyan fajtájaként fogja fel, amely eszköztárát vagy a kompetenciájába tartozó feladatokat tekintve az emberi intelligenciával mutat hasonlóságokat,³ de akad olyan forrás is, amely a rendszerek autonómiáját és alkalmazkodóképességét tekinti jellegadónak, kiemelve a környezetet befolyásoló kimenetek célorientált generálására való következtetési képességét.⁴

A problémát közelebbről szemlélve azonban szembetűnő, hogy a definíciók mindegyike az intelligencia körülírását kísérli meg, olykor kifejezetten is az ember kognitív képességeire utalva.⁵ Megjegyzendő azonban, hogy – ahogy azt az *‘artificial intelligence’* kifejezés atyja,⁶ John McCarthy is kiemeli – még az *‘intelligencia’* jelentését sem feltétlen ismerjük teljeskörűen, és legjobb ismereteink szerint is egy olyan számítási készségként tudjuk leírni, amely különböző célok elérésére szolgál, és eltérő mértékben jellemezhet embereket, állatokat, de akár gépeket is.⁷ Pár évvel korábban Alan Turing, a róla elnevezett teszt kidolgozója is részben azért alkotta meg gondolat kísérletét, hogy a *‘gondolkodni’* kifejezés definiálására ne kelljen kísérletet tennie.⁸

2 Mitja KOVAČ: *Judgement-Proof Robots and Artificial Intelligence – A Comparative Law and Economics Approach*. Cham, Svájc, Palgrave Macmillan, 2020. 51.

3 Három ilyen definícióért lásd Francesco FILIPPUCCI – Peter GAL – Cecilia JONA-LASINIO – Alvaro LEANDRO – Giuseppe NICOLETTI: *The Impact of Artificial Intelligence on Productivity, Distribution and Growth – Key Mechanisms, Initial Evidence and Policy Challenges*. *OECD Artificial Intelligence Working Papers*, 2024. április 8.

4 Uo., melyet az Európai Unió is átvett: a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról szóló (EU) 2024/1689 parlamenti és tanácsi rendelet.

5 Így tesz pl.: *Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája 2020–2030*. Innovációs és Technológiai Minisztérium, 2020. május, <https://bit.ly/4jZSm55> [letöltve: 2025. 05. 05.] 10. is. Lásd még FILIPPUCCI és mások i. m. 8.; Amirhosein TOOSI – Andrea BOTTINO – Babak SABOURY – Eliot SIEGEL – Arman RAHMIM: *A Brief History of AI – How to Prevent Another Winter (A Critical Review)*. *ArXiv*, 2022. 12. 12., arxiv.org/pdf/2109.01517 [letöltve: 2025. 05. 05.] 3–4.

6 Uo. A kifejezés első előfordulására és az MI fogalmának magyarázatára is lásd John MCCARTHY – Marvin Lee MINSKY – Nathaniel ROCHESTER – Claude Elwood SHANNON: *A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence*. Hanover, New Hampshire, Egyesült Államok, Dartmouth College, 1955. 08. 31., 2. és 11.

7 John MCCARTHY: *What Is Artificial Intelligence?* *Stanford*, 2007. 11. 12., <http://bit.ly/4jCpjoj> [letöltve: 2025. 05. 05.] 2–3.

8 Alan Mathison TURING: *Computing Machinery and Intelligence*. *Mind*, 1950/236. A szerző által még *imitation game*-nek nevezett gondolat kísérletben egy külső szemlélő azonos ideig írásban kérdéseket tehet fel egy gépnek és egy embernek, anélkül azonban, hogy tudná, hogy az adott pillanatban melyikükkel kommunikál. A megfigyelőnek ezután a kapott válaszok alapján kell megtippelnie a szerepeket. A szerző 2000-re elképzelhetőnek tartotta, hogy létezni fog olyan számítógép, amely ötpercnyi játék után 70%-ban meg tudja tévesztetni a kérdezőt; ennyiben tehát valóban tekinthető jóslatnak a felvetése. A Turing-teszt azonban nem az öntudatra ébredt gépek megjelenésére figyelmeztet, hanem sokkal inkább azt a lényeges tételt kívánja megfogalmazni, hogy a gondolkodással azonos eredménnyel és külső jegyekkel bíró számítási folyamat és a gondolkodás valós, tudathoz köthető emberi képessége között a tudományos vizsgálat szempontjából sokszor szükségtelen különbséget tenni.

A fentieket összegezve látható, hogy nehéz kibékíteni a különböző meghatározásokból fakadó ellentéteket, és a mögöttes technológia legalább kezdő szintű ismeretése nélkül nem is lehetséges véleményt alkotni az egyes definíciós kísérletekről. A továbbiakban tehát erre tesztek kísérletet, annak érdekében, hogy a jelen tanulmány alkalmazásában használható definíciót alakítsak ki az MI-ről.

2.2. A kapcsolódó technológia

A források egy része rámutat az ún. imperatív és nem imperatív programozás közötti különbségre, amely meghatározza az MI által a működése során követett szabályok kialakítási módját. Míg ugyanis az első esetben az MI-t „feltételekhez kötött komplex parancsrendszerek” segítségével vezérlik,⁹ a nem imperatív programozás legfontosabb jellemzője, hogy az így létrehozott rendszerek több lehetséges utasítássorozat közül a legalkalmasabbat autonóm módon kiválasztva – tehát ebben az értelemben véve közvetetten – jutnak el a megoldáshoz.¹⁰ Utóbbi a gyakorlatban általában azt jelenti, hogy az MI-modelleket az ún. *machine learning*, vagyis a gépi tanulás technikájával fejlesztik ki: ez olyan fejlesztési módszert jelent, melynek eredményeként az MI meghatározott feladat vonatkozásában explicit utasítások nélkül is képes javulást elérni.¹¹

Ez az „autonómia”, illetve „tanulási képesség” meghatározó elem a fenti definíciók némelyikében is.¹² Ennek értékelésekor azonban némi kritikával kell élni. Több szerző kiemeli ugyanis, hogy az MI fejlesztése hosszú múltra tekint vissza,¹³ és a fejlesztés különböző szakaszaiban különböző technológiák voltak jellemzők. Így, míg az MI-fejlesztés első szakaszában (nagyjából 1950-től 2010-ig) még a szabályalapú programozás volt jellemző,¹⁴ a második szakaszban (2011-től napjainkig) a gépi tanulás alkalmazása került főszerepbe, és ezeket a korszakokat az a cél

9 Pl. a programozásból a laikusoknak is ismerhető „ha X igaz, akkor csináld Y-t” jellegű utasítások. Lásd VADÁSZ Pál – GÖRÖG György – ÜVEGES István: A természetes nyelvi feldolgozóeszközök kis jogi irodákban történő használatának akadályairól és lehetőségeiről. In: ZÓDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák – Digitális jogalkalmazás*. Budapest, Ludovika, 2022. 207., 210.

10 KÖMLÖDI Ferenc: *Mesterséges intelligencia és határterületei – Interjúk kutatókkal*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007. 82–83.

11 KOVAČ I. m. 52.

12 Van olyan vélemény is, mely szerint ezek az elemek minden MI-definíció részét képezik. Lásd Eleonora RAJNERI: Projets de légalisation européenne sur la responsabilité pour les dommages causés par l'intelligence artificielle – À la recherche d'un équilibre entre les intérêts des consommateurs, des multinationales et des PME. *Revue internationale de droit comparé*, 2022/3. 633–635.

13 Pl. KOVAČ I. m. 49. vagy Shervin MINAEÉ és mások: Large Language Models – A Survey. *ArXiv*, 2024. 02. 20., arxiv.org/pdf/2402.06196 [letöltve: 2025. 05. 05.] 1.

14 Ez a jogi MI-alkalmazások kutatóira is igaz volt, jó példa erre Cary G. DEBESSONET – George R. CROSS: An Artificial Intelligence Application in the Law – CCLIPS, a Computer Program that Processes Legal Information. *High Technology Law Journal*, 1986/2.

16 kötötte össze, hogy addig csak emberi intelligenciával megvalósíthatónak tartott feladatokat kívántak automatizálni.¹⁵

Rendszertanilag némileg pontatlannak tekinthetők ezért az olyan megállapítások, amelyek az MI köréből *ab ovo* kizárják az imperatív programozáson alapuló rendszereket.¹⁶ Ugyanakkor a gépi tanulással fejlesztett MI-modelleknek több olyan tulajdonsága is van, amely jogilag olykor élesen elhatárolandóvá teszi őket az előző generációs modellektől, és így a jogi analízis szempontjából helyesnek fogadható el ezek önálló elemzése.

A legfontosabb ilyen az ún. feketedoboz-hatás, amely a gépi tanulás műszaki sajátosságai miatt alakul ki. Gyakran használt megoldás az ún. *artificial neural network* (a továbbiakban: ANN), azaz mesterséges neurális hálózat, mely az emberi agy összetételét modellezve bizonyos bemeneti értékekből (pl. egy felismerendő kép pixelei számszerűsítve) úgy generál kimeneti értékeket, hogy a bemeneti és kimeneti oldal között az egyes neuronok¹⁷ matematikai műveleteket végeznek, majd az MI-moddal ezeket összesíti, és az eredménynek meghatározott jelentést tulajdonít (pl. megmondja, hogy mi van a felismerendő képen). Ennek a működésnek a legfőbb hátránya, hogy a döntést „csak matematikai funkciókká lehet visszafejteni”, és a tradicionális értelemben nem ismerhetjük meg, hogy az MI milyen tényezőket tartott relevánsnak az adott döntés meghozatalakor.¹⁸

Mindezek miatt azt a – Fekete István által is vallott – nézetet kell helyesnek elfogadni, mely szerint a mesterséges intelligencia az, „amikor számítógéppel teszünk olyasmit, amit az ember intelligenciája felhasználásával nem egészen kifürkészhető módon végez”, ahol „a számítógépbe beprogramozott módszer nem érdekes”.¹⁹

15 Richard SUSSKIND: *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford, Oxford University Press, 2019. 264–272. A szerző példaként felhossa az általa 1988-ban fejlesztett rendszert, amely egy adott követelés adatait bekérve megmondja, hogy az elévült-e az amerikai szabályok szerint. A 20. század végén többen úgy vélték, hogy az MI feladata az emberi gondolkodás leképezése, és e célból az adott terület szakértőivel folytatott interjú során próbálták megfejtetni a gondolatmeneteiket bizonyos feladatok vonatkozásában, azután hatalmas „döntési fákká”, bonyolult algoritmusokká alakítva azokat.

16 Vö. pl. CHRONOWSKI Nóra – KÁLMÁN Kinga – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Régi keretek, új kihívások – a mesterséges intelligencia prudens bevonása a bírósági munkába és ennek hatása a tisztességes eljáráshoz való jogra. *Glossa Iuridica*, 2021/4. 11–12., hasonlóképp TÓTH András: Az Európai Unió mesterséges intelligencia törvényéről. *Gazdaság és Jog*, 2024/5–6. 4.

17 A magyar szakirodalomban kiemelkedő precizitással, és a jelen tanulmány szempontjából is relevánsan magyarázza el a fejlesztési mechanizmust és az ANN-ek lényegét Csősz Gergely: Áttekintés a generatív mesterséges intelligenciák szerzői jogi kérdéseiről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2023/2. 68–70.

18 Rembrandt DEVILLÉ – Nico SERGEYSSELS – Catherine MIDDAG: Basic Concepts of AI for Legal Scholars. In: Jan DE BRUYNE – Cedric VANLEENHOVE (szerk.): *Artificial Intelligence and the Law*. Cambridge – Antwerp – Chicago, Intersentia, 2023. 1., 7–10.

19 Mesterséges intelligencia, algoritmusok és adatszerkezetek az oktatásban – Interjú Fekete Istvánnal. *Neumann János Számítógéptudományi Társaság*, itf.njszt.hu/wp-content/uploads/2024/03/feketeistvan_javitott-1.pdf [letöltve: 2025. 05. 05.].

A továbbiakban az MI rövidítést a jelen bekezdésben rögzített definíció értelmében használok majd, külön utalva az adott fejlesztési generációra, ahol az szükséges.

3. A POLGÁRI PER KONCEPCIONÁLIS FEJLŐDÉSI IRÁNYAI

Az emberi intelligenciát igénylő feladatok automatizációja természetesen a jogász hivatások hatékonyabbá tételének szempontjából is számtalan kérdést vet fel. A továbbiakban ezért azt vizsgálom, hogy az igazságszolgáltatás, közelebbről pedig a polgári peres eljárásra vonatkozó szabályozás szempontjából milyen változásokat generálhat az MI-eszközök bevezetése.

3.1. A technológiai fejlődés hatásai általában

A technológiai fejlődés hatásai között számos, a múltban is jól megfigyelt hatást tárhatunk fel. Az MI-re is igaz például, hogy alkalmazása egyszerre elmélyítheti a társadalmi egyenlőtlenségeket a tőkeigényes technológiai befektetésekre képes piaci szereplők versenyelőnybe juttatásával, ugyanakkor mérsékelheti is azokat, például a bírósághoz és általában véve a joghoz való hozzáférés szélesebb biztosításával. A digitalizáció átalakíthatja az egyes szabályozási rendszerek dogmatikáját,²⁰ továbbá hozzájárulhat a jogász szakma deprofesszionalizációjához, ami az addig magas képzettséget igénylő feladatok automatizációját, alacsonyabb képzettségű munkavállalókhoz telepítését jelenti.²¹ Talán ennek egyik mellékhatásaként tekinthetünk a dehumanizációra, valamint a munkaerőpiac átstrukturálódására, amit az automatizálás miatt feleslegessé vált munkahelyek tesznek elkerülhetetlenné.²² Ez tehát a vizsgálati tárgyra vetítve több igazságügyi dolgozó elbocsátásával, akár bíróságok bezárásával is járhatna. Helyes megjegyzésként fogadható viszont el az is, hogy a bíróság mindenkori formájában „nem önnön magáért való”, így természetes elvárásként fogalmazódik meg vele szemben a technológia által lehetővé tett hatékonyságnövelő eszközök alkalmazása.²³

Az igazságszolgáltatásra ezenfelül az MI számos specifikus hatással bírhat, amelyeket a következő alcímek tárgyalnak. Ehhez el kell különíteni egymástól 1. a bizonyos bírósági folyamatok hatékonyságát támogató, valamint 2. a bírósági döntéshozatalt támogató, esetleg független döntéshozóként működő MI-modelleket.²⁴

20 Nem csak a szűk értelemben vett közigazgatás területére vonatkozóan állítja CSÁKI-HATALOVICS Gyula Balázs: Új trendek Európában az elektronikus közigazgatás területén. *Glossa Iuridica*, 2017/3–4. 72.

21 Andrew CLARK: Information Technology in Legal Services. *Journal of Law and Society*, 1992/1. 15–26.

22 SUSSKIND i. m. 274.

23 PÁLFI Dóra: Online vitarendezés – működő formák a piacon és az „államosítás” lehetséges útjai. In: ZÖDÖ (szerk.) (2022) i. m. 157., 179.

24 CHRONOWSKI-KÁLMÁN-SZENTGÁLI-TÓTH i. m. 19.

A szakirodalom a bírósági munka számos olyan pontját azonosította, amelyben az MI növelheti az igazságszolgáltatás hatékonyságát. Így például a jövőben a hazai jogalkalmazásban is elképzelhetők olyan eszközök, amelyek segítenek a bírónak az eljárás anyagának rendszerezésében, áttekintésében és az adott kérdés szempontjából releváns dokumentumok kiemelésében, akár a felek által kidolgozott keresési feltételek mentén, melyeket egy bíró által jóváhagyott megállapodás tartalmazhat.²⁵ Szintén akad példa jogi kutató MI alkalmazására, amelyek egy-egy jogkérdés megválaszolásában segíthetik a bíróságot, akár a keresési eredmények optimalizálása útján,²⁶ akár válaszok megfogalmazásával és a jogi háttér bemutatásával.²⁷ A *named entity recognition* vagy névelem-felismerés²⁸ segítségével a bíróság hatékonyabban és kontextushűen azonosíthatja dokumentumaiban az egyedi referenciával rendelkező elemeket (pl. személynév, telefonszám stb.), ami sokat segíthet a beadványok formai vizsgálatánál, illetve az ítéletek anonimizálása során.²⁹ Növelheti az MI a hatékonyságot az ügymenedzsment terén, ahol az iratok iktatásában, selejtezésében, illetve a hozzáférések naplózásában tölthet be fontos szerepet,³⁰ de hasonlóan nagy segítség lehet a hangfelvétel útján felvett jegyzőkönyv automatikus leiratozása is.³¹

Az MI azonban nem csak a bíróság belső működését tudja segíteni. Elképzelhetők olyan eszközök is, amelyek a felekkel való interakciót könnyítik meg, esetleg a tényállás tisztázásában segítenek. Így például a bíróság alkalmazhat olyan MI-t, amely egyes szövegek eredetiségét tudja megítélni, vagy egy-egy szó hétköznapi értelmét rekonstruálja,³² vagy amely a nyelvhasználatot segíti elő valós idejű tolmácsolással.³³ Ezek az eszközök hosszas bizonyítási eljárásoktól kímélhetik meg a bíróságot.

25 Az angolul *eDiscovery*-nek is nevezett és az Egyesült Államok, illetve az Egyesült Királyság bíróságain már használt megoldásra lásd Dory REILING: Courts and Artificial Intelligence. *International Journal for Court Administration*, 2020/2. (8. cikk) 3–4.

26 VÁGI Renátó: Szemantikai keresés és predictive coding a jogi munkában – Mit hoz a jövő a jogi adatbázisok és a jogi keresők szempontjából? In: ZÖDI (szerk.) (2022) i. m. 141., 148–151. Magyar vonatkozásban több forrás felveti a BHGY-ban való keresés optimalizálhatóságát, lásd pl. GYARMATHY Judit: *A polgári pervitel és a digitalizáció alapvető összefüggései, kitékintéssel a veszélyhelyzet hatásaira*. Budapest, KRE ÁJK, 2024. ajk.kre.hu/images/doc2025/di/Gyarmathy_Judit__muhelyvita_disszertacio.pdf [letöltve: 2025. 05. 05.] 177.

27 CHRONOWSKI–KÁLMÁN–SZENTGÁLI-TÓTH i. m. 19–20.

28 VÁGI i. m. 149.

29 VADÁSZ–GÖRÖG–ÜVEGES i. m. 210–211.

30 Uo. 215.

31 Oğuz Gökhan YILMAZ: Using AI in Judicial Practice – Can AI Sit on the Bench in the Near Future? *Law & Justice Review*, 2019/19. 92.

32 ZÖDI Zsolt: A bíróságok és a technológia. *Bírósági Szemle*, 2020/1. 11.

33 TÓTH Norbert: Mesterséges intelligencia a nyelvi jogok szolgálatában – lehetőségek és kockázatok. *Magyar Jog*, 2022/3. 166–167.

A fenti MI-felhasználások közös célja a hatékonyságnövelés, anélkül azonban, hogy a bírói döntést közvetlenül érintenék. Ezek a megoldások a szakirodalomban viszonylag konszenzusos támogatást élveznek, figyelemmel arra, hogy a felek tisztességes eljáráshoz való jogát nem érintik negatívan, cserébe a bírók kapacitáselosztását nagymértékben javíthatják.³⁴ Az MI alkalmazásának mint a bírósági digitalizáció következő lépcsőjének³⁵ meghatározó szerepe van az eljárások időszzerű befejezésében és az eljárási határidők rövidülésében,³⁶ ami pedig szoros kapcsolatban van az igazságszolgáltatásba vetett közbizalommal.³⁷

Ezekre figyelemmel tehát a polgári perrendtartás szabályai is változáson mehetnek keresztül. Így például a felek megállapodása alapján használt *eDiscovery*-rendszerek a perfelvételi szakra és a perfelvételt lezáró végzésre, az egyéb szöveganalitikai MI-eszközök a keresetlevél és a beadványok vizsgálatára vonatkozó szabályoknál nyerhetnek akár törvényi szintű említést. Minden bizonnyal szükség lesz annak vizsgálatára is, hogy a nyelvhasználatra és a jegyzőkönyvvezetésre vonatkozó szabályok, illetve a bizonyítási normák a jelenlegi formájukban be tudják-e fogadni az MI szélesebb körű alkalmazását. Végül fontos feltenni a kérdést, hogy a jogi kutató MI-k (főleg a válaszokat megfogalmazni tudó modellek) képesek lehetnek-e arra, hogy elősegítsék a jogi képviselő nélkül eljáró felek pervitelét. Ha ugyanis igen, akkor bizonyos körben indokolt lehet lazítani a kötelező jogi képviselő szabályain, esetleg egy ilyen rendszer igénybevételének előírásával.

3.3. A döntéshozatalt támogató és helyettesítő MI lehetséges hatásai

Problémásabb azoknak az eszközöknek a megítélése, amelyek a bírói döntéshozatalban támogatói vagy autonóm szerepet töltenek be. Az ilyen helyzetekben gyakran felmerül ugyanis az, hogy az MI döntései vagy javaslatok a fejlesztés során betáplált adatok miatt diszkriminatívak lehetnek.³⁸ A nemzetközi gyakorlatból a szakirodalomban is gyakran emlegetett példa az amerikai COMPAS-rendszer,

34 KÁLMÁN Kinga – Kiss Laura Olga – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Mesterségesintelligencia-alapú szoftverek a világ bíróságain – gyakorlati kihívások, perspektívák és tapasztalatok. In: ZÓDI (szerk.) (2022) i. m. 107., 133–134.

35 ZÓDI (2020) i. m. 9.

36 GYARMATHY i. m. 169.

37 BODA Zoltán: Tisztességes hatósági kontra bírósági eljáráshoz való jog az ésszerű időn belüliség követelményének fényében. *Glossa Iuridica*, 2022/1–2. 99.

38 A probléma főként a tanulási adathalmazok diszkriminatív mintáját gépi tanulás során elsajátító, második generációs MI-re vonatkozik. Eltérő okokból, de elképzelhető hasonló eredmény első generációs MI-rendszerekben is. Az előbbire lásd Keita KURITA – Nidhi VYAS – Ayush PAREEK – Alan W. BLACK – Yulia TSVETKOV: Measuring Bias in Contextualized Word Representations. In: Marta R. COSTA-JUSSÀ – Christian HARDMEIER – Will RADFORD – Kellie WEBSTER (szerk.): *Proceedings of the First Workshop on Gender Bias in Natural Language Processing*. Firenze, Olaszország, Association for Computational Linguistics, 2019. aclanthology.org/W19-3823/ [letöltve: 2025. 05. 05.] 166., 170–171.

amely büntetőeljárásban a visszaesés és a tárgyalás előtti szabadon bocsátás kockázatát hivatott megbecsülni. Habár a rendszer használata nem kötelező, számos amerikai bíró segítségül hívja álláspontjának kialakítása során, annak ellenére, hogy időközben komoly gyanúk merültek fel a rendszer javaslatainak etnikai alapon diszkrimináló döntéseivel szemben.³⁹

Az MI-t mégis talán dél-amerikai országok használják a leginkább a döntéshozatal támogatására, illetve kiváltására. Nem példa nélküli megoldás például a bírósági befogadhatóságról való döntést teljesen az MI kezébe adni, de arra is találunk példát, hogy különböző határozatok tervezeteit az MI készíti el, vagy hogy a felekkel a bíróság egy MI-chatbot útján kommunikál, amely utána képes nagy pontossággal döntést hozni. Sokat emlegetik még Kína új bíróságait, ahol az internettel kapcsolatos jogvitákat online tárgyaláson MI dönti el, utóbbi hitelessége azonban egyelőre megkérdőjelezhető.⁴⁰

Habár a határozattervezetek készítésének gondolata a magyar bírók között népszerű, az önálló döntéshozatal egyelőre kevésbé tűnik elfogadhatónak, elsősorban az MI „mérlegelő, szintetizáló” képességének hiánya miatt.⁴¹ Több forrás is aláhúzza a tisztességes eljáráshoz való jogra leselkedő veszélyeket,⁴² ezeket azonban mindenképp árnyalni szükséges annyiban, hogy gyakran épp az automatizáció szerezhetne érvényt ennek a jognak: az érdemi elbírálás gyors volta számos felet kedvezőbb helyzetbe tudna hozni, mint a jelenlegi garanciák megtartásával folytatott, de lassabb eljárások.⁴³

A vita feloldásáig, elméleti szinten azonban itt is tehetők megállapítások a polgári perrendtartás várható változásaival kapcsolatban. Így például a visszautasítás és a hiánypótlásra való felhívás szabályai elképzelhető, hogy reflektálnának a döntéshozatalt e körben helyettesítő MI-eszközökre. Ennél is nagyobb változás lehet azonban a perszerkezet, vagy legalábbis a perorvoslati rendszer differenciálódása, amit a bizonyos ügytípusokra szakosított MI-bíró bevezetése tehet majd szükségessé.⁴⁴

39 KÁLMÁN–KISS–SZENTGÁLI-TÓTH i. m. 118–119.

40 Uo. 126–133.

41 A határozattervezetek készítését ezzel szemben egy kérdőíves kutatás keretében megkérdezett 30 kúriai bíró 66,7%-a támogatná. Lásd GYARMATHY i. m. 168., 178.

42 Lásd pl. CHRONOWSKI–KÁLMÁN–SZENTGÁLI-TÓTH i. m. 9.

43 SUSSKIND i. m. 291–292. A jóval megengedőbben kezelt határozattervezetek tekintetében viszont nem szabad megfeledkezni arról a veszélyről, hogy a bíró hajlamosabb lesz jóváhagyni az MI által javasolt döntést, még ha az problematikus is: Rebecca CROOTOF: „Cyborg Justice” and the Risk of Technological–Legal Lock-In. *Columbia Law Review*, 2019/7. 249.

44 Észtország pl. a 7000 € pertárgyérték alatti vagyoni jogi ügyekre első fokon MI-bírókat kíván bevezetni, amelyek ítéleteit emberi bíró előtt lehetne megfellebbezni, lásd CROOTOF i. m. 233. Némiképp hasonló ehhez az az elképzelés is, amely több, kötelező közvetítői eljáráshoz hasonló, MI-támogatott online vitarendezést vizionál (főleg pl. családjogi ügyekben), így növelve az időszerű befejezések arányát és a bírósághoz való hozzáférhetőség szintjét, lásd PÁLFI i. m. 177–179.

Látható tehát, hogy az MI bírósági bevezetése részben konszenzusosnak tűnő, részben viszont élénk vitákkal kísért kérdés, amelyben ugyanakkor már több nemzetközi példa is rendelkezésre áll. Ugyan konkrét de *lege ferenda* javaslat megfogalmazására az alkalmazásra kerülő technológia ismeretének hiányában nincs lehetőség, a fentiek szerint több olyan szabályozási tárgykör azonosítható, ahol a jelenlegi normák időtállósága vizsgálandóvá válhat az innováció miatt.

BIBLIOGRÁFIA

- BODA Zoltán: Tisztességes hatósági kontra bírósági eljáráshoz való jog az ésszerű időn belüliség követelményének fényében. *Glossa Iuridica*, 2022/1–2.
- CHRONOWSKI Nóra – KÁLMÁN Kinga – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Régi keretek, új kihívások – a mesterséges intelligencia prudens bevonása a bírósági munkába és ennek hatása a tisztességes eljáráshoz való jogra. *Glossa Iuridica*, 2021/4.
- CLARK, Andrew: Information Technology in Legal Services. *Journal of Law and Society*, 1992/1.
- CROOTOF, Rebecca: „Cyborg Justice” and the Risk of Technological–Legal Lock-In. *Columbia Law Review*, 2019/7.
- CSÁKI-HATALOVICS Gyula Balázs: Új trendek Európában az elektronikus közigazgatás területén. *Glossa Iuridica*, 2017/3–4.
- CSÓSZ Gergely: Áttekintés a generatív mesterséges intelligenciák szerzői jogi kérdéseiről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2023/2.
- DEBESSONET, Cary G. – CROSS, George R.: An Artificial Intelligence Application in the Law – CCLIPS, a Computer Program that Processes Legal Information. *High Technology Law Journal*, 1986/2.
- DEVILLÉ, Rembrandt – SERGEYSSELS, Nico – MIDDAG, Catherine: Basic Concepts of AI for Legal Scholars. In: DE BRUYNE, Jan – VANLEENHOVE, Cedric (szerk.): *Artificial Intelligence and the Law*. Cambridge – Antwerp – Chicago, Intersentia, 2023. 1.
- FILIPPUCCI, Francesco – GAL, Peter – JONA-LASINIO, Cecilia – LEANDRO, Alvaro – NICOLETTI, Giuseppe: *The Impact of Artificial Intelligence on Productivity, Distribution and Growth – Key Mechanisms, Initial Evidence and Policy Challenges*. OECD Artificial Intelligence Working Papers, 2024. április.
- GYARMATHY Judit: *A polgári pervitel és a digitalizáció alapvető összefüggései, kitékintéssel a veszélyhelyzet hatásaira*. Budapest, KRE ÁJK, 2024. ajk.kre.hu/images/doc2025/di/Gyarmathy_Judit__muhelyvita_disszertacio.pdf [letöltve: 2025. 05. 05.].
- KÁLMÁN Kinga – Kiss Laura Olga – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Mesterségesintelligencia-alapú szoftverek a világ bíróságain – gyakorlati

- kihívások, perspektívák és tapasztalatok. In: ZÖDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák – Digitális jogalkalmazás*. Budapest, Ludovika, 2022. 107.
- KOVAČ, Mitja: *Judgement-Proof Robots and Artificial Intelligence – A Comparative Law and Economics Approach*. Cham, Svájc, Palgrave Macmillan, 2020.
- KÖMLÖDI Ferenc: *Mesterséges intelligencia és határterületei – Interjúk kutatókkal*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.
- KURITA, Keita – VYAS, Nidhi – PAREEK, Ayush – BLACK, Alan W. – TSVETKOV, Yulia: Measuring Bias in Contextualized Word Representations. In: COSTA-JUSSÀ, Marta R. – HARDMEIER, Christian – RADFORD, Will – WEBSTER, Kellie (szerk.): *Proceedings of the First Workshop on Gender Bias in Natural Language Processing*. Firenze, Olaszország, Association for Computational Linguistics, 2019. aclanthology.org/W19-3823/ [letöltve: 2025. 05. 05.] 166.
- Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája 2020–2030. Innovációs és Technológiai Minisztérium, 2020. május, <https://bit.ly/4jZSm55> [letöltve: 2025. 05. 05.].
- MCCARTHY, John – MINSKY, Marvin Lee – ROCHESTER, Nathaniel – SHANNON, Claude Elwood: *A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence*. Hanover, New Hampshire, Egyesült Államok, Dartmouth College, 1955. 08. 31.
- MCCARTHY, John: What Is Artificial Intelligence? *Stanford*, <http://bit.ly/4jCpjoI> [letöltve: 2025. 05. 05.].
- Mesterséges intelligencia, algoritmusok és adatszerkezetek az oktatásban – Interjú Fekete Istvánnal. *Neumann János Számítógéptudományi Társaság*, itf.njszt.hu/wp-content/uploads/2024/03/feketeistvan_javitott-1.pdf [letöltve: 2025. 05. 05.].
- MINAEI, Shervin és mások: Large Language Models – A Survey. *ArXiv*, 2024. 02. 20., <https://arxiv.org/pdf/2402.06196> [letöltve: 2025. 05. 05.].
- OĞUZ Gökhan YILMAZ: Using AI in Judicial Practice – Can AI Sit on the Bench in the Near Future? *Law & Justice Review*, 2019/19.
- PÁLFI Dóra: Online vitarendezés – működő formák a piacon és az „államosítás” lehetséges útjai. In: ZÖDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák – Digitális jogalkalmazás*. Budapest, Ludovika, 2022. 157.
- RAB Árpád Szörény: A mesterséges intelligencia hatása a társadalomra – problématerkép. In: TÖRÖK Bernát – ZÖDI Zsolt (szerk.): *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai*. Budapest, Ludovika, 2021. 25.
- RAJNERI, Eleonora: Projets de légalisation européenne sur la responsabilité pour les dommages causés par l’intelligence artificielle – À la recherche d’un équilibre entre les intérêts des consommateurs, des multinationales et des PME. *Revue internationale de droit comparé*, 2022/3.
- REILING, Dory: Courts and Artificial Intelligence. *International Journal for Court Administration*, 2020/2. (8. cikk).

- SUSSKIND, Richard: *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford, Oxford University Press, 2019.
- TOOSI, Amirhosein – BOTTINO, Andrea – SABOURY, Babak – SIEGEL, Eliot – RAHMIM, Arman: A Brief History of AI – How to Prevent Another Winter (A Critical Review). *ArXiv*, 2022. 12. 12., <https://arxiv.org/pdf/2109.01517> [letöltve: 2025. 05. 05.].
- TÓTH András: Az Európai Unió mesterséges intelligencia törvényéről. *Gazdaság és Jog*, 2024/5–6.
- TÓTH Norbert: Mesterséges intelligencia a nyelvi jogok szolgálatában – lehetőségek és kockázatok. *Magyar Jog*, 2022/3.
- VADÁSZ Pál – GÖRÖG György – ÜVEGES István: A természetes nyelvi feldolgozóeszközök kis jogi irodákban történő használatának akadályairól és lehetőségeiről. In: ZÓDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák – Digitális jogalkalmazás*. Budapest, Ludovika, 2022. 207.
- VÁGI Renátó: Szemantikai keresés és predictive coding a jogi munkában – Mit hoz a jövő a jogi adatbázisok és a jogi keresők szempontjából? In: ZÓDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák – Digitális jogalkalmazás*. Budapest, Ludovika, 2022. 141.
- ZÓDI Zsolt: A bíróságok és a technológia. *Bíróági Szemle*, 2020/1.

AZ ÉLETFOGYTIG TERJEDŐ SZABADSÁGVESZTÉSEL IS BÜNTETHETŐ BŰNCSELEKMÉNY BÜNTETHETŐSÉGE ELÉVÜLÉSÉNEK DILEMMÁI FIATALKORÚ ELKÖVETŐ ESETÉN – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A 2025. JANUÁR 1-JÉN HATÁLYBA LÉPŐ RENDELKEZÉSEKRE

Botos Martin Róbert

1. BEVEZETÉS

A felnőttkort el nem érő elkövetőket megillető speciális kezelést már a római jogban is tapasztalni lehetett, és a jogrendszerekben azóta végbement fejlődések során egyre erősebb figyelmet kapott. Mára a fiatalkorú elkövetők büntetőjogi megítélését, felelősségre vonásuk módját és végrehajtását számos nemzetközi és hazai szabályozás alakította. A fiatalkorúakkal szemben jellemző fokozott védelem kiemelt szerepet kap emiatt a magyar jogrendszerben is, megfelelő kezelésük egy elengedhetetlen szempont a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtás során.

Hogyan ítéendő meg azonban egy olyan helyzet, amikor egy különös védelmet igénylő személy egy társadalomra különös veszélyt jelentő bűncselekményt valósít meg? A nagyobb fokú védelem és a szigor az elkövetővel szemben egyszerre érvényesül egy ügyben, és ezáltal konfliktusba kerülhet egymással.

Célom, hogy megfelelően ismertessem a magyar büntetőjogi szabályozást ért legújabb módosításokat, feltárjam a témával kapcsolatos dilemmákat, megvizsgáljam a jogvitát kiváltó ügy természetét, összevessem ezek egymással való kapcsolatát, valamint ezek tanulságának alapján javaslatokat megfogalmazni a szabályozás potenciális fejlesztése érdekében. A módosítások rendkívül új mivolta miatt leginkább jogszabályszovegek vizsgálatával és egyéni kritikai értékeléssel tervezem ezen célokat megvalósítani.

A magyar jogrendszerben a bűncselekmény büntethetőségének elévülését mint büntethetőséget megszüntető okot elsősorban a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) szabályozza. A Btk. 26. § (1) bekezdése alapján a főszabály, hogy a büntethetőség elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével. Más szóval elsősorban az elévülés időtartama a különös részben meghatározott egyes tényállásokhoz rendelt büntetési tételhez igazodik, így minden esetben egyedileg kell meghatározni. A jogszabály azonban nevesít a főszabály alól kivételeket is. A korrupciós bűncselekmények fejezetében meghatározott bűncselekmények büntethetősége például egységesen tizenkét év elteltével évül el, a büntetési tételre tekintet nélkül. Ezenfelül pedig megjelöl egyes bűncselekményeket, amelyek *nem* évülnek el. Ilyen az emberiség elleni bűncselekmények és a háborús bűncselekmények köre, az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények, valamint a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett egyes szexuális beállítottságú bűncselekmények, ha az elkövető az elkövetéskor a tizennyolcadik életévét betöltötte.

Amennyiben az elkövető az elkövetéskor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, a Btk. speciális eljárást rendel követni, mely számos tekintetben eltér az általános szabályoktól. A büntethetőség elévülését tekintve is eltérő szabályokat kell alkalmazni, ugyanis a büntetési tétel felső határának általános csökkentése a fiatalkorú elkövetővel szemben kihat az elévülés időtartamára is. A Btk. 109. § (2)–(3) bekezdése különbséget tesz aszerint, hogy az elkövető az elkövetéskor a tizenhatodik életévét betöltötte-e. A tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama így életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztés esetén pedig öt év. Tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúra viszont a kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tizenöt év, tíz évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, és öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén pedig öt év. Ugyanezen szakasz (4) bekezdése utal az elévülés szabályainak eltérő alkalmazására, miszerint a megjelölt eltérő leghosszabb tartamokat kell az elévülés határidejének számításánál figyelembe venni, kivéve az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén – melynél az általános szabályok alkalmazandóak, azaz ebben az esetben a bűncselekmény büntethetősége nem évül el fiatalkorú elkövető esetén sem, annak ellenére, hogy fiatalkorú elkövetőt továbbra sem lehetséges életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetni.

Érdemesnek tartom megemlíteni, hogy a magyar jogrendszer fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseit gyakran éri nemzetközi kritika, így az évek során különböző követelmények fogalmazódtak meg, többek között a fiatalkorú elkövetők még egyéniesítettebb kezelése (például erre specializálódott bírúk, külön törvénykönyv), vagy a szabadságvesztés büntetés *ultima ratio* jellegének biztosítása.¹

Ezen a ponton érdemes röviden megvizsgálni, miért is van szükség a fiatalkorú elkövetők enyhébb kezelésére, miért is szükséges privilegizálni a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyekkel szembeni eljárást.

A Btk. is kifejezetten rendelkezik a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés céljáról. Elsősorban a fiatalkorú helyes irányba fejlődése, társadalom hasznos tagjává válása a szempont, és erre tekintettel a büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell előtérbe helyezni.²

„A fiatalkorú kritikai, erkölcsi, értelmi fejlődése még ebben az életszakaszban is kialakulóban van, [...] nem minden esetben képes maradéktalanul felismerni cselekménye összes társadalomra hátrányos következményeit. A szankciók kiválasztása során a fiatalkorúakkal szemben kevésbé a megtorlás, ehelyett főként a nevelés eszközeit kell alkalmazni”.³ A polgári jogi szabályok szerinti kiskorúak is korlátozottan cselekvőképes személynek tekintendők. Bár a büntetőjogi beszámítási képesség nem azonos a polgári jogi cselekvőképességgel, a fiatalkorúak esetén is vizsgálni kell a beszámítási, illetve a felismerési képesség korlátozottságát.⁴ A polgári jogi szabályozás annyiban releváns, hogy alátámasztja a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek általános társadalmi megítélését, miszerint vélelmezni kell a beszámítási képességük korlátozott voltát.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) a fiatalkorú elleni büntetőeljárás céljaként jelöli meg, hogy az eljárást úgy kell lefolytatni, hogy a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, valamint hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt.⁵ A büntető igazságszolgáltatásnak tehát figyelemmel kell lennie arra, hogy a fiatalkorúaknál jelentkező életkori sajátosságok eltérő megítélést igényelnek.⁶ Végso soron a büntetőeljárasi és bünte-

1 VARGA József: *A fiatalkorúak büntetőjogának hazai gyakorlata a nemzetközi elvárások tükrében*. Budapest, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2021. 10–16.

2 Btk. 106. § (1) bekezdés.

3 KARSAI Krisztina: *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, 228.

4 ÓDOR Éva: *Kiskorúak, fiatalkorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. Tatabánya, Jogi Fórum, 2016. 10–11.

5 Be. 677. §.

6 CZAKKERNÉ PÁSZTOR Anita: Gondolatok a fiatalkorúakra vonatkozó speciális büntető anyagi jogi rendelkezésekről. *Büntetőjogi Szemle*, 2017/1., 14–18.

tőjogi cél a fiatalok elkövető jogkövető életre nevelése, más szóval, hogy *felőtt korára távol tartsa magát további bűncselekmények elkövetésétől*.⁷

3. AZ ÚJ SZABÁLYOZÁSSAL FELMERÜLŐ KÉRDÉSEK ÉS DILEMMÁK

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény módosításáról szóló 2024. évi LXVIII. törvénnyel (a továbbiakban: Módtv.) hozott változtatások – melyek 2025. január 1-jén léptek hatályba – jelentős aspektusait alakították át a fiatalok elkövetővel szembeni elévülési idő számításának. A korábban ismertett hatályos szabályozáshoz képest a korábbi szabályozás szerint az elévülési határidő fiatalok elkövető esetén az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények tekintetében is igazodott a szabadságvesztés eltérő leghosszabb tartamához – az ilyen jellegű bűncselekmények tizenöt év elteltével elévültek.

A Módtv. törvényjavaslati indokolása alapján „a törvényjavaslat célja, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény jelenleg hatályos normaszövegével összefüggésben esetlegesen felmerülő jogértelmezési bizonytalanságot megszüntesse, és egyértelművé tegye azt a következetes jogalkotói akaratot, amely szerint az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények – függetlenül attól, hogy azokat felnőttok vagy fiatalok követték el – soha nem évülnek el. Egy életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető súlyos bűncselekmény – mint például a minősített emberölés esetei – esetében a zero tolerancia elve érvényesül.”⁸

Az első szempont, amit érdemes vizsgálni, hogy a módosított szabályozások igazodnak-e a korábban ismertetett, fiatalok elkövetőkkel szembeni speciális eljárás elveihez, céljaihoz. Meglátásom szerint az a tény, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények – mint például a Módtv. indokolásában szereplő minősített emberölés esetei – soha el nem évülnek, kérdéseket vethet fel egyrészt a fiatalok elkövető elsősorban nevelési célzatú büntetési elvének érvényesülésével, másrészt az ebből közvetlenül eredő büntetőeljárás célok elérésével kapcsolatban. Amennyiben a fiatalok elkövetőkkel szemben a büntetőeljárás elsődleges célja az, hogy megelőzze a felnőttkori ismételt bűnelkövetést és elősegítse a társadalmi beilleszkedést, úgy az elkövető bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt éven túli üldözése ezen célok elérését jelentősen megnehezíthetik. Hiszen amennyiben egy fiatalok elkövető tizennyolcadik életének betöltése előtt elkövetett – példánál maradva – minősített emberölés bűncselekményét kö-

7 NAGY Alexandra – NAGYNÉ GÁL Mónika: A fiatalok elleni büntetőeljárás sajátosságai. *Büntetőjogi Szemle*, 2018/1., 55–68.

8 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény módosításáról szóló 2024. évi LXVIII. törvény végső előterjesztői indokolása.

vetően több mint tizenöt évig úgy tudott élni a társadalomban, hogy nem került szembe társadalomra való fokozott veszélyessége miatt az igazságszolgáltatással, akkor okkal feltételezhető az, hogy az elkövető felnőttkorára jogkövető életmódot folytatott, a társadalomba beilleszkedett, és nem várható tőle a jövőbeni ismételt bűnelkövetés.

Azonban ilyen helyzetekben ütközik a fiatalkorúakkal szembeni különleges bánásmód és a különösen súlyos bűncselekményekkel szemben megkívánt szigorú fellépés követelménye. Amennyiben a jogalkotó nem teszi lehetővé a fiatalkorú elkövetők felelősségre vonását ilyen jellegű bűncselekmények elkövetése esetén sem – azaz a helyzet automatikusan a fiatalkorú elkövető „javára” oldódik fel –, a bűnüldözési célok megfelelő érvényesülése kerülhet kétséges helyzetbe. Egy különösen súlyos bűncselekmény elkövetése esetén az eljárás teljes mellőzése kétségtelenül sértené a társadalom igazságérzetét. A jogalkotás szükségszerű velejárója – és vele szemben jogpolitikai értelemben elvárás is – a társadalmi helyzetekre való megfelelő reagálás, a társadalmi „igazságérzetre” való reflektálás.⁹ Így várható annak a megteremtése, hogy a legsúlyosabb bűncselekmények esetén legalább lehetővé tegye az eljárás lefolytatását és ez alapján a megfelelő felelősségre vonást még akkor is, ha az elkövető fiatalkorú.

Ezeket ütköztetve végül is felhozható azon érv az elkövető fiatalkorú minőségére, miszerint egyes fiatalkorú elkövetőkkel szemben – mint például a tizennyelcadik életévükhöz közelítő, tizenhatodik életévüket már betöltött, de tizennyelcadik életévüket még be nem töltött elkövetők – a beszámítási képesség korlátozott volta nem érvényesül egységesen, más szóval eléggé fejlettek ahhoz, hogy cselekményeik lehetséges következményeit előre lássák. Ha nem is minden bűncselekmény tekintetében lehetne ez alkalmazható, a súlyosabb bűncselekmények esetén, amelyek életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethetőek, már feltételezhető a cselekmény súlyának megfelelő előzetes felmérése. Azonban ahhoz, hogy ez alapot nyújtson egy olyan szabályozás érvényesítéséhez, amely elvonja a fiatalkorúakkal szembeni speciális bánásmódot, és a felnőttkorú elkövetőkkel azonos szintű kezelésben részesíti az ilyen jellegű elkövetőket is, minden esetben egyedileg vizsgálni kellene az elkövető elkövetéskori mentális állapotát. Ezt azonban a büntetőeljárás jogrendszer jelenleg nem teszi lehetővé, valamint szinte megoldhatatlan nehézséget is okozna több mint tizenöt évvel az elkövetést követően. Ebből adódóan konkrét megállapítás helyett vélemezhető a beszámítási képesség szükséges mértéke, ezzel lehetőséget teremtve a büntetőeljárás lefolyta-

9
 PETRÉTEI József: Jogalkotás. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÓK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. 2023, 7. (<http://ijoten.hu/szocikk/jogalkotas>, letöltve: 2025. 05. 04.)

tására, ahol az eset összes körülményeit mérlegelve adekvát döntést hozhat a jogalkalmazó.

4. A SZABÁLYOZÁSOK VIZSGÁLATA A GYAKORLATBAN – A TILL TAMÁS-ÜGY

Ahhoz, hogy a szóban forgó módosításokat megfelelően meg lehessen vitatni, elengedhetetlen a Módtv. megalkotását kiváltó jogértelmezési viták alapjául szolgáló ügyről beszélni. A továbbiakban röviden ismertetem ezen ügyet és a felmerült jogvitát, majd összevetem az aktuális módosításokkal, végül pedig kifejtem a személyes álláspontomat. Egyéb források híján az ügy bemutatására sajtócikkeket és hivatalos sajtóközleményeket használtam fel.

2000 májusában Baja városában eltűnt egy tizenegy éves kislány, név szerint Till Tamás. Az ügy hosszú ideig megoldatlan maradt, és csaknem huszonnégy év elteltével került újra a nyomozó hatóságok figyelmének középpontjába. 2024-ben a rendőrség megtalálta a gyermek földi maradványait egy bajai külterületi ingatlanon, a fészter alapjába bebetonozva. A nyomozás során olyan férfi neve merült fel, aki tizenhat éves korában, a bűncselekmény idején az érintett tanyán dolgozott. A férfit először tanúként hallgatták ki, majd a kihallgatás során beismerte, hogy ő ölte meg a gyermeket. A rendőrség ekkor megvizsgálta az ügyet, és elévülésre hivatkozva szabadon engedte a férfit. Az eset hírének terjedése rövid időn belül hatalmas társadalmi visszhangot váltott ki. Az ügyészség erre reagálva megállapította, hogy a rendőrség rosszul értelmezte a jogszabályt, a bűncselekmény valójában nem évült el. A nyomozó hatóság a férfit őrizetbe vette, az ügyészség pedig kezdeményezte letartóztatását, amelyet a bíróság el is rendelt. A gyanúsított előzetes letartóztatását 2025 januárjában meghosszabbították, a legutóbbi eljárási cselekmények alapján a letartóztatás további hosszabbítását kívánja indítványozni az ügyészség.¹⁰

Az ügy kapcsán komoly jogértelmezési vita bontakozott ki az elévülés kérdését illetően. Az ügyészség álláspontja szerint az elkövetett cselekmény – minősített emberölés – nem évült el,¹¹ míg a rendőrség megállapítása alapján a büntethetőséget az elévülés kizárta, ezért is engedték el. A jogvita a fiatalkorú elkövető által megvalósított, különösen súlyos bűncselekmények elévülésének rendszerbeli helyzetére irányította rá a figyelmet.

10 Lásd <https://24.hu/belfold/2025/04/19/till-tamas-f-janos-megszolalt-baleset/> [letöltve: 2025. 05. 04.]

11 Lásd <https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszseg-allaspontja-szerint-nem-evult-el-a-till-tamas-serelmere-elkovetett-emberoles-a-bacs-kiskun-varmegyei-fougyeszseg-sajtokozlemenye/> [letöltve: 2025. 05. 04.]

Az ügyészség hivatalos sajtóközleményében úgy nyilatkozott, hogy az elkövetéskor és a jelenleg hatályos jogszabályok értelmezése során arra a következtetésre jutott, hogy a minősített emberölés esetében az elévülési idő számítása fogalmilag kizárt – az elkövető fiatalkorúsága esetében is – így a Till Tamás sérelmére elkövetett emberölés sem évült el. Az álláspont alapos értelmezését követően megalapozottan feltehető, hogy az ügyészség – a Btk. 2. § (1) bekezdése alapján – az elkövetéskor hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1978-as Btk.) rendelkezéseit vette figyelembe, mint irányadó szabályozást. Az 1978-as Btk. szerint ugyanis nem az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények elévülésére irányadó szabályokat kell alkalmazni a szóban forgó ügyre, hanem a 33. § (2) bekezdés c) pontját, miszerint az emberölés súlyosabban minősülő esetei nem évülnek el. Erre nem tartalmazott az akkor hatályos szabályozás enyhébb elévüléshatáridő-számítást a fiatalok elkövetők esetén, így a Till Tamás sérelmére elkövetett emberölés valóban nem évülne el.

A hatályos Btk. időbeli hatályra vonatkozó rendelkezései alapján azonban megállapít kivételt is. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni. Felmerülhet ilyenkor a kérdés, hogy ezt a szó szoros értelmében szükséges-e értelmezni, más szóval csak abban az esetben alkalmazható, ha a cselekmény minősítését érinti, vagy a bűncselekményhez kapcsolódó egyéb tekintetben is? A büntethetőség elévülése – a hazai felfogás szerint – anyagi jogi kérdés, ekként az elévülési idő rövidülése, illetve egyéb szabályainak megváltozása az enyhébb elbírálás körébe tartozhat, amennyiben pedig az elbíráláskori törvény szerint a cselekmény már elévült, az eljárást e törvény alapján kell megszüntetni.¹² Ez alapján a büntethetőség elévülése határozottan ebbe a körbe tartozik, tehát jelen ügyre is alkalmazni kell. Így a büntethetőség elévülését vizsgálni szükséges a jogértelmezési vita felmerülésekor – 2024. november–december – hatályos Btk. szerint is.

Az akkor hatályos szabályozás alapján azonban a fiatalok elkövetőkre irányadó tizenöt éves elévülési idő volt alkalmazandó az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények elkövetése esetén. Ezek alapján tehát megalapozottan állítható, hogy az ügyben a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy elleni eljárás megindításakor hatályos szabályozás alapján a bűncselekmény valóban elévült.

Az ügyben azonban nem az eljárás megindítása idejében hatályos rendelkezéseket kell alkalmazni az időbeli hatályra vonatkozó rendelkezések szerint, hanem a cselekmény 'elbírálásakor' hatályban lévő rendelkezések az irányadók. A cselekmény

.....
12 BH2017. 254.

elbírálásának ideje alatt az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésének időpontja értendő.¹³ Az ügy jelenleg még nem került bíróság elé sem, így az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésének időpontja egyelőre beláthatatlan. Az elbíráláskori büntető törvény alkalmazásának időbeli lehetősége a büntetőeljárás megindulásával megnyílik, de ha időközben (például a nyomozás ideje alatt vagy vádemelést követően) további változások is bekövetkeznek, a jogerős bírósági határozathozatal időpontjában hatályos jog lesz az irányadó.¹⁴ Ez azt jelenti, hogy a büntetőeljárás alatt hatályba lépett rendelkezések az irányadók az enyhébb elbírálás kérdését tekintve. Nem alkalmazható a legenyhébb büntető törvény, azaz az, amely az elkövetés és az elbírálás ideje között hatályban volt, és amelyet időközben hatályon kívül is helyeztek.¹⁵

Egy másik aspektusból vizsgálva viszont a Be. 398. § (1) bekezdésének az e) pontja alapján az ügyészség és a nyomozó hatóság megszünteti az eljárást, ha elévülés folytán a büntethetőség megszűnt. Mivel az ügyben az eljárás még a módosítások előtt indult meg, az imént vázoltak alapján az eljárás megszüntetésének lett volna helye a büntethetőség elévülése folytán. Ebben az esetben a Be. 400. § (5) és (6) bekezdése alapján az ügyészség indítványára a bíróság rendelheti el a megszüntetett eljárás folytatását, azonban csak a jogszabályban felsorolt esetekben.¹⁶ A jelen ügy ezeknek a feltételeknek nem felel meg, így megalapozottan feltehető, hogy az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak meg kellett volna szüntetnie az eljárást a terhelttel szemben, és annak folytatására nem is lett volna lehetőség. Érdekesség, hogy a terhelt az eljárás minden szakaszában indítványozhatja a bűncselekmény elévülésének a megállapítását, viszont a Be. nem tartalmaz egyértelmű szabályt arra, hogy ennek elutasítása határozati formát kíván-e meg, és ha igen, milyen formát. Bírói gyakorlat alapján az ilyen elévülési kifogás nem igényli indokolt és fellebbezéssel támadható végzés meghozatalát, pervezető jellegűnek tekinti annak érdekében, hogy ne akadályozzák az eljárás lefolytatását erre vonatkozó indítványok sorozatos előterjesztésével.¹⁷ Ezzel az eljárás elhúzódhat akár évekig is, ami lehetőséget ad a hatályos szabályozás megváltozására. Ebből pedig következhet az, hogy bár a bűncselekmény elévülésének megállapítására előterjesztett, eljárás megszüntetése iránti indítvány az előterjesztéskor megalapozott lett volna, az elutasításból adódó elhúzódás következtében később már nem minősülne megalapozottnak.

Fontos azonban visszautalni a Módtv. indokolására. A jogalkotó állítása szerint a Módtv. elsősorban nem módosított *ténylegesen* az eljárási szabályokon. Csupán

.....
13 KARSAI i. m. 6.

14 Uo. 8.

15 Uo. 8.

16 HADHÁZI Dávid: A büntetőjogi elévülés határidejének megállapításáról. *Pro Futuro*, 2021/1, 99–113.

17 HORVÁTH Eszter: A büntethetőség elévülése a jogalkalmazó szemszögéből. *Belügyi Szemle*, 2016/10., 125–135.

a korábbi megfogalmazásból eredő jogértelmezési nehézségeket igyekezett kiküszöbölni, és egyértelművé tenni a jogalkotó akaratát. Más szóval az eljárás megindításakor hatályos szabályok alapján *sem* évült el a bűncselekmény, ez az értelmezés a korábbi normaszöveg pontatlanságából eredt.

5. KONKLÚZIÓ

A Till Tamás sérelmére elkövetett emberölési ügy heves reakciót váltott ki nemcsak a jogásztársadalmon belül, de a laikusok között is. Kétségtelenül komoly helyzet alakult ki, amely maga után vonta, hogy a hatályos szabályozásokat minél gyorsabban pontosítani volt szükséges annak érdekében, hogy egy minősített emberölés esetén az eljárás ne legyen megszüntethető elévülésre helytelenül hivatkozva, tekintettel a bűncselekmény jelentős tárgyi súlyára.

A változtatás, vagy egészen pontosan a korrekció szükséges volt és gyors reakciót kívánt – aminek az Országgyűlés eleget is tett. Azonban ez a gyors törvénymódosítási folyamat együtt járt azzal, hogy a módosításokhoz szükséges megfontolási és kidolgozási idő szűkösségéből adódóan néhány kérdést hagyott maga után.

Egyrészt a Módtv. indokolása kiemeli, hogy azért volt szükség a módosításra, hogy egyértelművé tegye azt a következetes jogalkotói akaratot, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények, az elkövető fiatalkorúságától függetlenül, soha nem évülnek el. Kifejezte továbbá azt is, hogy a különösen súlyos bűncselekmények esetén *zéró tolerancia* elve érvényesül. A zéró tolerancia elvéből kiindulva ez az indokolás arra enged következtetni, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények elkövetése esetén semmilyen kedvezményt nem szabad alkalmazni fiatalkorú elkövető esetében sem, más szóval egységes szigorral szükséges leszűjtani az elkövetőire. Ha azonban valóban érvényesíteni kellene az abszolút zéró toleranciát, akkor nemcsak az elévülési idő szabályai alóli korábbi kedvezményt lenne szükséges elvonni, hanem a szabadságvesztés büntetés leghosszabb kiszabható tartamára irányadó eltérő rendelkezéseket is – más szóval az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény büntetési maximuma fiatalkorú elkövető esetében is egységesen életfogytig tartó szabadságvesztés kellene legyen. Bárminemű kedvezmény valamilyen mértékű toleranciát feltételez, így kizárólag ebben az esetben lehetne valóban zéró toleranciáról beszélni.

Ez azonban nyilvánvalóan aláásná a fiatalkorú elkövetőkkel szembeni speciális büntetőjogi szabályokat, nem tudnának megfelelően érvényesülni a fiatalkorú elkövetőkkel szembeni prevenciós célok, nevelési célzat helyett a megtorlás kerülne előtérbe. A fiatalkorú ilyen jellegű kezelése kontraproduktív lenne, hiszen az ilyen minőségű elkövető huzamosabb ideig tartó szabadságvesztésre büntetése

a büntetőintézeti szubkultúra befolyásából adódóan még inkább erősítheti a büntözést igazoló nézetrendszerét.¹⁸ Továbbá a Gyermekjogi Egyezmény is úgy rendelkezett, hogy a szabadságvesztés büntetést csak legvégső esetben alkalmazható, akkor is a lehető legrövidebb tartalommal. Ezenfelül kifejezetten vitatta a határozatlan idejű szabadságvesztés-büntetés hatékonyságát is.^{19, 20} A hosszabb tartamú szabadságvesztésnek pedig egyébként is gyakran egyáltalán nem a nevelés a célja, hanem sokkal inkább az elkövető előregedéséből eredő passzivitás elérése, melynek következtében fizikai adottságaiból adódóan is alacsonyabb kockázatot jelent.²¹ Véleményem szerint az egyértelműsítés érdekében javasolt lenne kifejezni azt, hogy a jogalkotói akarat célzottan az *elévüléssel kapcsolatban* alkalmazza a zero tolerancia elvét, és nem általánosan, minden életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményhez kapcsolódó jogintézmény terén.

Összességében azt tudom megállapítani a fiatalkorú elkövető esetén életfogytig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény büntethetőségének elévülését érintő, módosításokat követően hatályos szabályozásról, hogy bár gyors megoldást jelent a szóban forgó dilemmára, mégis tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentmondhatnak egyes büntetőjogi és büntető-eljárásjogi elveknek. A jövőben indokolt lehet az életfogytig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények büntethetőségének el nem évülését fiatalkorú elkövetővel szemben csupán a tizenhatodik életévét már betöltött elkövetőkre korlátozni, ugyanis csak az esetükben lehet annak lehetősége, hogy már tizennyolcadik életévük betöltése előtt is rendelkezhettek a cselekményeik súlyának megfelelő felmérésének a képességével. A tizenhatodik életévüket be nem töltött fiatalkorú elkövetők esetében a fiatalkorúakat megillető speciális védelem szempontjából az azonos szabályozást nem tartom megalapozottnak.

BIBLIOGRÁFIA

- BORY Noémi: *A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Doktori Iskola, 2016.
- CZAKKERNÉ PÁSZTOR Anita: Gondolatok a fiatalkorúakra vonatkozó speciális büntető anyagi jogi rendelkezésekről. *Büntetőjogi Szemle*, 2017/1.

18 TAVASSY Tibor: *A szabadságvesztés-büntetés és problémái. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XV.* 1978. 289.

19 ENSZ *Gyermekjogi Egyezmény* 37. cikk.

20 BORY Noémi: *A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Doktori Iskola, 2016. 125.

21 POLGÁR András: *Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017. 25.

- HADHÁZI Dávid: A büntetőjogi elévülés határidejének megállapításáról. *Pro Futuro*, 2021/1.
- HORVÁTH Eszter: A büntethetőség elévülése a jogalkalmazó szemszögéből. *Belügyi Szemle*, 2016/10.
- KARSAI Krisztina: *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*
- NAGY Alexandra, NAGYNÉ GÁL Mónika: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai. *Büntetőjogi Szemle*, 2018/1.
- ÓDOR Éva: *Kiskorúak, fiatalkorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. Tatabánya, Jogi Fórum, 2016.
- PETRÉTEI József: Jogalkotás. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. 2023.
- POLGÁR András: *Ad dies vitae. Az életfogytig tartó szabadságvesztés szabályozása, gyakorlata és végrehajtása*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Kar, 2017.
- TAVASSY Tibor: *A szabadságvesztés-büntetés és problémái. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XV*. 1978.
- VARGA József: *A fiatalkorúak büntetőjogának hazai gyakorlata a nemzetközi elvárások tükrében*. Budapest, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2021.

Internetes források

- RUGLI Tamás: F. János: Till Tamás még élt, amikor utoljára láttam, baleset volt. FN24.hu, 2025.04.19.; <https://24.hu/belfold/2025/04/19/till-tamas-f-janos-megszolalt-baleset/>
- MAGYARORSZÁG Ügyészsége: Az ügyészség álláspontja szerint nem évült el a Till Tamás sérelmére elkövetett emberölés - a Bács-Kiskun Vármegyei Főügyészség sajtóközleménye. 2024. december 12.; <https://24.hu/belfold/2025/04/19/till-tamas-f-janos-megszolalt-baleset/>.

AZ EMBERI JOGOK GENERÁCIÓI, AZ EGYES GENERÁCIÓKBA SOROLHATÓ JOGOK ÉS AZOK SAJÁTOSSÁGAI

37

Dudás Márk

1. AZ EMBERI JOGOK ESZMETÖRTÉNETI FEJLŐDÉSÉNEK ÁTTEKINTÉSE

Az emberi jog mint kifejezés alapvetően a nyugati civilizáció jogfejlődésének képezte szerves elemét. Az emberi jogokról – még a rendszerezés igénye nélkül, de – mint a jogalanyhoz szervesen tapadó jogokról már olyan, a jogtörténet szempontjából jelentős szövegkorpuszok is említést tesznek, mint Hammurabi törvényei,¹ a perzsa Kürosz-henger, az Aranybulla és a Magna Charta.² Az alapjogi megközelítés sajátossága azonban mégis abban mutatkozik meg, hogy mind jogtörténeti, mind jogelméleti vonatkozásban az alapjogokat – mint a jogalanyhoz fűződő, immanens, elválaszthatatlan jogokat – a felvilágosodás óta nevezzük emberi jogoknak.³ E nevezéktan különösen is az 1789-es, az Ember és Polgár Jogairól szóló francia deklarációnak köszönhetően honosodott meg.⁴ A polgári forradalmakat megelőző eszme- és jogtörténeti hagyomány ezen alapvető jogokat természetes jogoknak nevezte, a természetjogi gondolkodás hozadékaként.⁵

A természetes jogokról való gondolkodás már az antikvitás jogirodalmában és filozófiájában is tetten érhető volt. Különös jelentőséggel bír e vonatkozásban egyrésről Platón idealizmusa, amely egyfelől filozófiatörténeti jelleggel teremtette meg azt az absztrakciós képességet, amely okvetlenül szükséges a természetes jogokról való gondolkodáshoz, másfelől előmozdította annak a dedukciós képességnek a fejlődését, amely a természetes jogok univerzalizását az egyéni létviszonyokra tudja alkalmazni. Másrésről különösen kiemelt jelentőséggel bír Arisztotelész filozófiája a természetes jogokról való gondolkodás kapcsán, hiszen *Politikájában*

.....
1 Vö. Kmoskó Mihály (ford.): *Hammurabi törvényei*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, 1911. 32–34., 62.

2 Michael O'Boyle – Michelle Lafferty: General Principles and Constitutions as Sources of Human Rights Law. In: Dinah Shelton (ed.): *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Oxford, Oxford Academic, 2013. 195.

3 James Griffin: *On Human Rights*. Oxford, Oxford Academic, 2008. 9.

4 Schanda Balázs – Balogh Zsolt: *Alkotmányjog – Alapjogok*. Budapest, Pázmány Press, 2022. 17.

5 Griffin (2008) i. m. 9.

kiemeli a *zoon politikon* mint emberi személy értelemből eredő értékét.⁶ Ahogyan Platón és a későbbi neoplatonista gondolkodók hatottak Szent Ágoston természetjogi gondolkodására, úgy hatott Arisztotelész a természetjogi hagyomány legjelentősebb gondolkodójára, Aquinói Szent Tamásra.

Aquinói Szent Tamás munkássága ugyanis nem csupán annak volumene miatt kiemelkedő, hanem a *Summa Theologiae*-ben kifejtett rendszerező tevékenysége miatt is. Ahogy Arisztotelésznél az emberi értelemből fakad az emberi élet értéke, és így természetes jogai is ebből fakadnak a társas életben való megfelelő részvétel érdekében, úgy az Arisztotelészt receptáló Aquinói Szent Tamás is a *recta ratione*-ben, azaz a helyes értelemben leli fel az ember értékét és méltóságát. Az emberi értelemnek a jóra való törekvését emeli ki,⁷ amely univerzálisan jelenik meg az emberekben. Tamásnál az értelem megnyilvánulása az, amikor a jóra való törekvés tetteket is ölt, ezen törekvések mozgatója pedig az emberek szívébe írt természeti törvény. A természeti törvény nem predesztinálja a folytonos helyes cselekvést a gonosszal való harc miatt, azonban amikor érvényt szerez a jónak, azt a *recta ratione*-t keresztül éri el, így a személy a helyes döntése miatt részesedik az örök törvényben.⁸

Grotius *Mare Liberum*⁹ traktátusában a természetjog nemzetek feletti voltát annak forrása miatt hangsúlyozza. Grotius ugyanis a korát megelőző természetjogi hagyományra épít, azáltal, hogy a természetjog szerzőjének Istent tekinti.¹⁰ A *De Jure Belli ac Pacis*¹¹ c. munkájában nagyobb mélységben is kifejti természetjogi gondolkodását, mely a modern természetjogi gondolkodás első jelentős gondolkodójává emeli a szerzőt. A *De Jure Belli ac Pacis* legjelentősebb fordulatának az az érvelés mondható, melyben Grotius kifejti, hogy a természetes jogokat maga Isten sem tudja megváltoztatni, mert az saját igazságosságával lenne ellentétes. Aquinói Szent Tamásra hivatkozva azzal támasztja alá állítását, hogy saját igazságosságának maga Isten sem tud ellentmondani, ha ugyanis ellentmondana, akkor nem lenne végtelenül igazságos.¹² Mindebből arra következtet, hogy a természetes jogok megváltozhatatlansága mögött egy olyan érvényesség húzódik, amely akkor is fennállna, ha Isten nem létezne. Megjegyzi egyúttal, hogy nem a természetjog isteni eredetét tagadja, hanem a természetjogot Isten úgy teremtette, hogy az Nélküle is értelmezhető.¹³

6 Iwona BARWICKA-TYLEK: Aristotle's concept of *zoon politikon*: on political benefits of being not too perfect. *Horyzonty Polityki*, 2024, Vol. 15, N° 50. 230.

7 Különösképpen kiemeli az élet védelmét, a gyermekek nevelését és az igazság keresését.

8 John LAMONT: Finnis and Aquinas on the Good of Life. *New Blackfriars*. 2002. Vol. 83, N° 977–978. 365.

9 *A szabad tengerekről*, eredetileg a *De Indis*, vagyis Az Indiákról című könyvének egyik fejezete.

10 Stephen BUCKLE: *Natural Law and the Theory of Property: Grotius to Hume*. Oxford, Oxford Academic, 1993. 17.

11 *A háború és béke jogáról*.

12 BUCKLE (1993) i. m. 24.

13 Uo.

A koramodern természetjogi hagyomány következő jeles képviselője John Locke, akinek *Két értekezés a polgári kormányzatról* c. munkája jelentette a természetes jogok felismerésének újabb mérföldkövét. Locke azzal érvel, hogy az élet, a szabadság és a tulajdon mind az ember veleszületett és így elidegeníthetetlen jogai, így ezek léte már az államszerveződés kialakulása előtt is fennállt. Ennek megfelelően a természetes jogok a jogrendszer szerves részét képezik, amelyeket utóbb a felvilágosult alkotmányok már emberi jog elnevezéssel vesznek át. Locke vélekedése szerint függetlenül attól, hogy az alkotmányok átveszik-e őket, az emberi jogok olyan mélyen fűződnek az emberi személyhez, hogy ezek a jogok az alkotmánytól függetlenül is érvényesek.¹⁴ Locke ezen megközelítése abból is eredeztethető, hogy természetjogi gondolkodásának egyik előmozdítója az uralkodói önkény visszaszorítása volt, aminek az emberi észből eredő racionalitással akart érvényt szerezni.¹⁵

Mindezek alapján látható, hogy a természetes jogok és az emberi jogok egy bizonyos ponton összeértek, mi több, az emberi jogok kifejezésnek a természetjogi megközelítés az alapja.¹⁶ Az *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata* ennek a természetjogi hagyománynak az eredményeképpen nyilvánította ki minden ember törvény előtti egyenlőségét és szabadságát. Ebből eredendően a Nyilatkozat megtiltotta a jogellenes letartóztatást, az *ex tunc* hatályú büntetőjog alkalmazását, amellyel, hogy a tulajdon és a véleménynyilvánítás szabadságát hirdette.¹⁷ Az emberi jogok ilyen irányú fejlődése a közélet centrumába helyezte e jogok kérdéskörét, hiszen azok egyúttal valós alapot és indokot adtak a polgári forradalmaknak.¹⁸

A XVIII. századi emberi jogi felfogás egy másik jelentős megközelítése az Immanuel Kant-hoz fűződő moralista felfogás. A kantianus felfogás lényege, hogy a jogok forrása azoknak az erkölcsi igazolhatóságából ered, így azok tiszta ésszel is beláthatóak. Így, ha az ember külső behatások nélkül szabadon választ, akkor képes arra, hogy erkölcsileg helyesen döntsön.¹⁹ Az erkölcsi helyességnek Kant egy objektív mércét is ad a kategorikus imperatívusz fogalmával, melynek lényege, hogy cselekedjünk olyan szabályok szerint, amelyeket követve egyúttal azt is akarjuk, hogy e szabály általános törvény legyen.²⁰ Ebből eredendően a moralista megközelítésmód az alapjogok kifejezést használja az emberi jogok helyett, mivel ezzel az alapjogokról mint alapvető társadalmi konszenzusról és a jogrendszer alapjáról kíván gondolkodni.²¹

14 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 12.

15 GRIFFIN (2008) i. m. 11.

16 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 13.

17 O'BOYLE–LAFFERTY (2013) i. m. 198.

18 GRIFFIN (2008) i. m. 13.

19 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 13.

20 Immanuel KANT: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Budapest, Gondolat, 1991. 52–54.

21 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 14.

A harmadik emberi jogokat övező szemlélet az utilitarizmus ideológiáján keresztül mutatható be. Az utilitarista szemlélet tagadta az emberi jogok transzcendentális, illetve társadalmon kívüli tényezőkből fakadását, és azt állította, hogy egy jog elismerhetőségének az a mércéje, hogy az mennyiben szolgálja a társadalom hasznát. A haszonelvű megközelítés szellemi atyja Jeremy Bentham volt, aki a boldogságkalkulus modelljét alkalmazva úgy vélte, hogy egy törvény akkor tekinthető jónak, ha az a lehető legtöbb állampolgár boldogságát eredményezi.²² A társadalom előtérbe helyezése az ember helyett a jogpozitivista felfogáshoz vezetett, melynek lényege, hogy az állampolgári jogok jogforrási szempontból is az alkotmányból erednek, az alkotmány nem csupán deklarálja azokat. Ennek megfelelően a jogpozitivista megközelítésmód következetesen az állampolgári jogok kifejezést használja. Ez nem csupán az államtól való függést indikálja, hanem az emberi jogok egyetemességének kapcsán is megfontolandó jogelméleti kérdéseket vet fel, hiszen az emberi jogok nem csupán az adott állam állampolgárai számára adóttak.²³

2. AZ EMBERI JOGOK HÁROM GENERÁCIÓJA

Az alapjogi jogirodalom alapvetően három különböző generációját különbözteti meg az emberi jogoknak. Az első generációba azok a jogok tartoznak, melyeket klasszikus szabadságjogoknak is nevezünk, ilyen példának okáért a szólás- és vallásszabadsághoz való jog, valamint a gyülekezési jog.²⁴ E szabadságjogokra való ráeszmélés szervesen kapcsolódik a kora újkori történelem jelentős forradalmi eseménysorozataihoz is. A XVII. században az angol polgári forradalom, majd a XVIII. század alkonyán az amerikai függetlenségi háború, illetve a francia forradalom idején kerültek e polgári és politikai jogok kikiáltásra.²⁵ Ez nem csupán az emberi jogok eszmei tartalmának vonatkozásában jelentett áttörést, hanem azok érvényesíthetőségében is. Mindez arra vezethető vissza, hogy ezen szabadságjogokat kartális alkotmányokba is foglalták a későbbiekben az Amerikai Egyesült Államok²⁶ és Franciaország esetében.²⁷ Ennek megfelelően az első generációs emberi jogokat szokás negatív jogoknak is nevezni, mivel az államnak tartózkodnia kell a szabadságjogok csorbításától.²⁸ Ez egyúttal arra is visszavezethető, hogy az első generációs emberi jogok ún. pre-institucionális jogok, azoknak felismeré-

22 JEREMY BENTHAM: Bevezetés az erkölcsök és törvényhozás alapelveibe. In: MÁRKUS György (szerk.): Brit moralisták a XVIII. században. Budapest, Gondolat, 1977. 680–683.

23 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 15.

24 GRIFFIN (2008) i. m. 256.

25 KOVÁCS Péter: Nemzetközi közjog. Budapest, Osiris, 2016. 366.

26 Ebben a vonatkozásban különös figyelmet igényel az 1776-os Függetlenségi Nyilatkozat (Declaration of Independence), az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya (Constitution of the United States of America), és az alkotmány első 10 módosítását tartalmazó Bill of Rights.

27 O'BOYLE–LAFFERTY (2013) i. m. 195.

28 CHRISTIAN TOMUSCHAT: Human Rights: Between Idealism and Realism. Oxford, Oxford Academic, 2014. 136.

se ideális állapotban intézményes, állami intervenció nélkül is lehetséges volna.²⁹ A klasszikus szabadságjogok vonatkozásában így az állam szerepe a szabadságjogok érvényesülésének való teret engedésben áll fenn. A francia forradalom és az Amerikai Egyesült Államok létrejötte kellően nagy jelentőséget biztosított annak, hogy a XIX. század első felében az államok ne térjenek el a klasszikus szabadságjogok koncepciójától.³⁰

Az emberi jogok második generációjának, azaz a gazdasági, szociális és kulturális jogoknak a fő katalizátora a bismarcki szociális törvényhozásban keresendő.³¹ Ennek ellenére széles körű elismerésük a XX. századig váratott magára.³² A XX. század elején kibontakozó szociáldemokrácia mellett a szakszervezeti mozgalmak megjelenése vezetett ahhoz a felismeréshez, hogy az emberi méltósághoz fűződő emberi jogokon túlmutatóan a megélhetés biztosítására is nagy emberi igény mutatkozik.³³ Az európai társadalmakban egyre inkább megjelent a szociális kérdések iránti érzékenység, és megerősödött az ezekkel kapcsolatos állásfoglalás vágya.³⁴ Ettől az indíttatástól hajtva a második generációs jogokat átfogóan nevezhetjük szociális jogoknak is.³⁵ A szociális jogokra szokás pozitív jogokként is hivatkozni, hiszen ezek a jogok – szemben az első generáció negatív szabadságjogaival – tevőleges kötelezettséget várnak el az adott államtól.³⁶ E szociális jogokra a különböző államok alkotmányozói különbözőképpen reagáltak. Pozitív példaként említhető a Német Szövetségi Köztársaság weimari alkotmánya és a szociális jogokra való ilyen irányú nyitottság, míg Írország vagy Franciaország jóval visszahúzódnóbb a második generációs jogokat illetően.³⁷

A harmadik generációs jogok az ezredfordulóhoz kötődő, a másik két generációhoz képest tartalmukban bizonytalanabb és kevésbé egzakt emberi jogok. Ez éppen abból is adódik, hogy globális kihívásokra kívánnak válaszolni.³⁸ E generáció vonatkozásában szokás említeni többek között a békéhez való jogot, fejlődéshez való jogot, valamint az egészséges környezethez való jogot.³⁹ Ennek jegyében a harmadik generációs jogok egy része inkább kíváncsi, mintsem minden körülmények között biztosítható alapjog.⁴⁰

29 Charles R. BEITZ: *The Idea of Human Rights*. Oxford, Oxford Academic, 2009. 55–56.

30 TOMUSCHAT (2014) i. m. 138.

31 KOVÁCS (2016) i. m. 366.

32 TOMUSCHAT (2014) i. m. 138.

33 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 19.

34 TOMUSCHAT (2014) i. m. 139.

35 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 19.

36 GRIFFIN (2008) i. m. 256.

37 TOMUSCHAT (2014) i. m. 139.

38 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20.

39 KOVÁCS (2016) i. m. 366.

40 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20.

Az *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata* két csoportra osztja a klasszikus szabadságjogokat: polgári jogokra és politikai jogokra. Mint említésre került, az állam részéről továbbra sincs pozitív tevési kötelezettség se a polgári jogok, se a politikai jogok vonatkozásában.⁴¹ A polgári jogok a természetjogi hagyományhoz fűződően közvetlenül az ember személyéhez kapcsolódó jogok: ilyen az élethez való jog, tulajdonhoz való jog, szabadsághoz való jog, a gyülekezési jog, az egyesülési jog, illetve a szólás-, vélemény- és gondolat szabadsághoz fűződő jog, továbbá a vallásszabadsághoz való jog.⁴² Az első generációs jogok másik csoportja, a politikai szabadságjogok a jogalanyok közéletben való részvételéhez fűződnek, így ilyen a választójog, a népszavazáshoz való jog, a politikai életben való részvételhez való jog, valamint a közhivatal viselésének a joga.⁴³

A polgári és politikai jogokhoz szervesen kapcsolódóan meg kell említeni az első generációs eljárási jogokat. Mindezekre azért volt szükség, mert ezek szolgáltak a klasszikus szabadságjogok biztosítékául. Ezek elsősorban büntetőeljárással kapcsolatos garanciákat jelentettek, mint az ártatlanság védelme, a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elvek, illetve a mihamarabbi bíró elé állítás kötelezettsége.⁴⁴

4. A MÁSODIK GENERÁCIÓS JOGOK

A XX. században az államhatalmak központosító törekvései mellett egyszerre jelent meg az igény és a kapacitás arra, hogy az állampolgárok számára az adott állam alkotmánya ne csupán negatív szabadságjogokat, hanem pozitív szociális jogokat is biztosítson.⁴⁵ A második generációs jogok tekintetében a gazdasági és szociális jogok tekintetében az önhibán kívüli anyagi ellehetetlenülést kívánják megelőzni, a kulturális jogok – így különösen is az oktatáshoz való jog – a társadalmi mobilitás és a szegénység visszaszorítása érdekében kerültek deklarálásra. Jóllehet, Európában az 1919-es weimari alkotmány volt az első e jogokat deklaráló alkotmány, azonban az első ún. szociális alkotmánynak az 1917-es mexikói alkotmányt tartják. A második generációs jogok jelentős áttörésére azonban a II. világháborút követően kerülhetett csak sor.⁴⁶

41 TOMUSCHAT (2014) i. m. 138.

42 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 17–18.

43 Uo. 18.

44 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 18.

45 TOMUSCHAT (2014) i. m. 139.

46 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 19.

A második generációs jogok vonatkozásában elsősorban a gazdasági élettel kapcsolatos jogokra kell kitérni. Ebbe a kategóriába tartozik a munkához való jog, illetve az ehhez fűződő abszolút jellegű tilalmak, mint a kényszerszolgálat tilalma és a rabszolgamunka tilalma. E térrésszámhoz fűződik a munka megfelelő díjazása,⁴⁷ az emberhez méltó munkakörülményekhez való jog, a szabadsághoz való jog és a pihenéshez való jog. Ezek érvényesítéséhez fűződően szintén kialakult a szakszervezeti szervezkedés szabadsága, a sztrájkjog, illetve a kollektív alku joga.⁴⁸

A második generációs jogok második csoportját a szociális jogok⁴⁹ képezik. Ezekhez tartozik a szociális biztonsághoz való jog, a társadalombiztosításhoz való jog, a hajlékhoz való jog, az egészségügyi ellátás bizonyos szintjének a garantálása. A jogok ezen kategóriája egyúttal magában foglalja az egyes csoportokhoz fűződő szociális jogokat, így az időskorúak védelmét (nyugdíj), továbbá a gyermekek, anyák és a család védelmére irányuló jogokat.⁵⁰

A második generációs jogok harmadik csoportjába a kulturális jogok tartoznak, melyek közül kiemelkedik a tanuláshoz és tanításhoz való jog.⁵¹ Ezeken túlmenően itt jelenik meg a művelődéshez való jog, illetve a művészeti élet szabadsága. Látva a második generációs jogok e három csoportját, megállapítható, hogy ezek a pozitív jogok állami kötelezettséget generálnak a jogok megvalósulásának céljából,⁵² ez azonban nem jelenti azt, hogy szükségszerűen alanyi jogi jogosultság társul hozzájuk.⁵³

5. A HARMADIK GENERÁCIÓS JOGOK

Az első két generációhoz hasonlóan a harmadik generációs emberi jogok sem homogének, így különböző típusú jogokat lehet megkülönböztetni ebben a generációban is.⁵⁴ Mindez abból is eredeztethető, hogy a posztmodern korban a jogalanyiség kérdése egyre inkább csorbul, ez pedig ahhoz vezetett, hogy szétválik az emberi jog személyhez fűződő viszonya a szociológiai valóságtól.⁵⁵ Így egyfelől ebben a generációban is találhatóak alapjogok, mint az egészséges környezethez

47 Mind idő, mennyiség és minőség vonatkozásában, ami egyúttal a diszkrimináció tilalmát is érvénybe léptette a nők vonatkozásában.

48 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 19–20.

49 Szociális ellátással kapcsolatos jogok.

50 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20.

51 Ideális esetben ez magában foglalta az ingyenes alapfokú, vagy középfokú oktatást is.

52 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20

53 Bizonyos feltételeknek ebben az esetben is meg kell felelni: járulékfizetés vagy biztosítottság társadalombiztosítás esetén, meghatározott rászoruló vagy hátrányos csoporthoz tartozás.

54 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20.

55 Peter JONES: Human Rights, Group Rights, and Peoples' Rights. *Human Rights Quarterly*, Vol. 21, No. 1 (Feb. 1999). 81.

való jog, illetve az információs önrendelkezés szabadsága, azonban nem ez mondható a legjellemzőbbnek.⁵⁶

A harmadik generáció második csoportjába azok a jogok tartoznak, amelyek inkább kíváncsolomnak tekinthetők. Ilyen a békéhez való jog, a fejlődéshez való jog, a humanitárius segélyhez való jog, az egészséges környezethez való jog, illetve a természeti erőforrások arányos hasznosításához való jog.⁵⁷ Ezeket a jogokat szolidaritási jogoknak is nevezni.⁵⁸ Fontos azonban megemlíteni, hogy ezek a jogok a kurrens jogrendszer fogalmi eszköztárával nem tekinthetők maradéktalanul alapjognak, hiszen e jogok alanyai, kötelezettjei, sőt mi több, sokszor maguk a jogok tartalma is nehezen határozható meg.⁵⁹

Végezetül a harmadik generáció harmadik csoportjába tartoznak az ún. közösségi jogok, azaz csoportjogok, melyek egy-egy meghatározott csoportra vonatkoznak.⁶⁰ Ilyen védendő csoportnak mondhatóak a menekültek, kisebbségek és nemzetiiségek, így e kategóriában jelennek meg a menekültek jogai és a nemzeti, etnikai kisebbségek jogai. Továbbá ebbe a kategóriába tartoznak többek között a betegek jogai, a fogyatékosok jogai és a fogyasztók jogai.⁶¹

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Az emberi jogok három generációja mögött hosszú jogfejlődés és esztörténeli változások sorozata áll. A különböző generációkba tagozódás mögött felsejlik a felvilágosodás, a modern kor és a posztmodern kor hármassorszakolása, ugyanakkor az emberi jogok fejlődéstörténete egészen az antikvitásig nyúlik vissza. Platón idealizmusától kezdve Arisztotelész természetes jogokról való gondolkodásán keresztül Aquinói Szent Tamás jut el egy olyan komplex természetjogi rendszer kidolgozására, amelynek jogforrástani megalapozottsága ihletet adott a természetjog univerzalizását hirdető Hugo Grotius, és az uralkodói önkény természetjogi alapú visszaszorításán munkálkodó John Locke számára. Erre a természetjogi hagyományra támaszkodott többek között az *Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata*, mely kinyilvánította minden ember szabadságát és törvény előtti egyenlőségét. A természetjogi felfogás mellett Immanuel Kant munkássága révén kialakult egy olyan észjogi, moralista felfogás az emberi jogokról, mely az emberi jogokról, mint

56 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20.

57 Uo.

58 TOMUSCHAT (2014) i. m. 149.

59 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20.

60 A kurrens jogirodalomban közkeletűen: *group rights*.

61 SCHANDA–BALOGH (2022) i. m. 20.

a jogrendszer alapját képező alapjogokról formál véleményt. Végezetül harmadik iskola gyanánt a Bentham neve által fémjelzett, állampolgári jogokat hirdető utilitarizmus alakult ki, melynek nyomai a mai posztmodern jogértelmezésben is markánsan visszatükröződnek.

Az emberi jogok három generációjának kialakulásához nem csupán esztétörténeti distinkciók, hanem a történelmi fejlődéshez és kataklizmákhoz szorosan kötődő események is hozzájárultak. Az első generációs szabadságjogok, melyek az állam vonatkozásában tartózkodást kívánó negatív jogok, hangsúlyosan kötődnek az angol polgári forradalom, az amerikai függetlenségi háború, illetve a francia forradalom jogintézményeihez. Mindezek folyamányaként alakult ki a szólás- és vallásszabadság, illetve a gyülekezési jog. A második generációs pozitív állampolgári jogok körébe a szociális, gazdasági és kulturális jogok tartoznak, melyek mögött az anyagi ellehetetlenülés elkerülésére való törekvés áll. Végezetül a harmadik generációs jogok legfajszúlyosabb részét az absztrakt szolidaritási jogok képezik, ugyanakkor itt is találhatók alapjogok, és csoportjogok. Összességében megállapítható, hogy az emberi jogok fejlődéstörténete megkerülhetetlen mind eszme- és jogtörténeti szempontból, egyúttal e fejlődéstörténet eredménye a modern demokráciák egyik alappilléreként értelmezhető.

BIBLIOGRÁFIA

- BARWICKA-TYLEK, Iwona: Aristotle's concept of *zoon politikon*: on political benefits of being not too perfect. *Horyzonty Polityki*, 2024, Vol. 15, N° 50.
- BEITZ, Charles R.: *The Idea of Human Rights*. Oxford, Oxford Academic, 2009.
- BENTHAM, Jeremy: Bevezetés az erkölcsök és törvényhozás alapelveibe. In: MÁRKUS György (szerk.): *Brit moralisták a XVIII. században*. Budapest, Gondolat, 1977.
- BUCKLE, Stephen: *Natural Law and the Theory of Property: Grotius to Hume*. Oxford, Oxford Academic, 1993.
- GRIFFIN, James: *On Human Rights*. Oxford, Oxford Academic, 2008.
- JONES, Peter: Human Rights, Group Rights, and Peoples' Rights. *Human Rights Quarterly*, Vol. 21, No. 1 (Feb. 1999).
- KANT, Immanuel: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája*. Budapest, Gondolat, 1991.
- KMOSKÓ Mihály (ford.): *Hammurabi törvényei*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, 1911.
- KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. Budapest, Osiris, 2016.
- LAMONT, John: Finnis and Aquinas on the Good of Life. *New Blackfriars*. 2002. Vol. 83, N° 977–978.

- O'BOYLE, Michael – LAFFERTY, Michelle: General Principles and Constitutions as Sources of Human Rights Law. In: SHELTON, Dinah (ed.): *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Oxford, Oxford Academic, 2013.
- SCHANDA Balázs – BALOGH Zsolt: *Alkotmányjog – Alapjogok*. Budapest, Pázmány Press, 2022.
- TOMUSCHAT, Christian: *Human Rights: Between Idealism and Realism*. Oxford, Oxford Academic, 2014.

AZ OKOS SZERZŐDÉSEK ÉS A *KILL SWITCH* MECHANIZMUS

47

Illy Csenge Boglárka

1. BEVEZETŐ

Manapság, a negyedik ipari forradalom idején a technológiai fejlődés rohamosan változtatja meg a világot. A digitalizáció, a mesterséges intelligencia, a blokklánc alapú technológiák vezérlik ezt a folyamatot, amelyek az iparágakat, a gazdaságot és a mindennapi életet alakítják át. Ezek a technológiák új lehetőségeket nyitnak meg, de egyúttal kihívásokat is generálnak, például a kiberbiztonság és az adatvédelem területén. A polgári jog területén az okos szerződések is hatalmas változást hoztak, különösen a szerződéskötési és szerződésteljesítési folyamatokban, hiszen az okos szerződések lényege, hogy azok az előre meghatározott feltételek teljesülése esetén automatikusan teljesülnek és megváltoztathatatlanok. Ezzel kapcsolatban merült fel a jogalkotóban az ún. *kill switch* mechanizmus megalkotása, amely bizonyos körülmények között lehetővé tenné az okosszerződés azonnali leállítását vagy módosítását.

Tanulmányomban először az okos szerződéseket és felhasználási területeit mutatom be röviden, majd az okos szerződések hátrányait és a blokklánc technológiával kapcsolatos felelősségi kérdéseket tekintem át. Ezután esszémet az európai adatrendelet és a *kill switch* mechanizmus megvizsgálásával zárom.

2. AZ OKOS SZERZŐDÉSEK BEMUTATÁSA ÉS FELHASZNÁLÁSI TERÜLETEI

Az okos szerződések (*smart contract*) fogalmának meghatározása Nick Szabohoz köthető, aki 1994-ben úgy határozta meg ezt a szerződést, mint egy tranzakciós protokollt, amely végrehajtja a szerződési feltételeket. Az okos szerződések blokklánc technológián alapulnak, és a szerződési feltételek a 'ha... , akkor...' logika mentén programozhatóak benne.¹ Tipikus példaként szolgálhatnak erre az automatából történő vásárlások. Hiszen ekkor az ital kiválasztása és a pénz bedobása után, az automata rögtön kiadja számunkra a választott üdítőt, így a szerződés

.....
1 CSITEI Béla: Okos szerződések, *Opuscula Civilia*, 2019, 6. https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2019_Csitei_Bela.pdf [letöltve: 2025. 02. 26.]

megkötése és teljesítése egybeesik.² Az okos szerződések így tulajdonképpen önmegreghajtó megállapodások.³

Ahhoz, hogy a működési keretrendszert megértsük, fontos tisztázni a blokklánc (*blockchain*) és a megosztott főkönyvi technológia (*distributed ledger technology, DLT*) fogalmát. A megosztott főkönyvi technológia olyan adatbázist jelent, amely lehetővé teszi a jogosult személyek számára az egyidejű hozzáférést, módosítást és hitelesítést.⁴ Miután a tartalomban megegyezésre jutottak a felek, az adatokat megosztják, lemásolják és szinkronizálják személyek és szervezetek között, földrajzi határoktól függetlenül. A blokklánc ennek egyik megvalósítása, amely nyilvános és kriptográfiai módszerekkel, közvetítők nélkül garantálja az adatok hitelességét és visszamenőleg történő megváltoztathatatlanosságát.⁵

A következőkben az okos szerződések néhány felhasználási területét mutatom be. Sok probléma fakad az üzleti világban abból, hogy a felek között a kommunikáció nem megfelelő, az információcsere késleltetett. A blokklánc alapú, adatvezérelt eszközök azonban egy olyan mindenki által hozzáférhető, közös nyilvántartást biztosítanak, amely magasabb biztonságot nyújt és segíti a hatékonyabb információáramlást. A blokklánc rendszerek használata hatékony lehet többek között az építőiparban, hiszen ezek a rendszerek biztonságosabb információkezelést biztosítanak a projektek életciklusában és az okos szerződések automatizálják a frissítéseket és az információcserét is.⁶ Az okos szerződések képesek továbbá automatizálni a kifizetéseket, ezzel csökkentve a késedelmeket és vitákat.

A fizetési problémák megszüntetésére jelenleg több blokklánc alapú rendszer is tesztelés alatt áll, például az SMTSEC rendszer (*Smart Contract System for Security of Payment of Construction Contracts*) is, mely egy decentralizált blokkláncon futó automatizált számítógépes protokoll segítségével biztosítja az építési szerződések fizetésbiztonságát. Az SMTSEC fő újdonsága, hogy új módszert kínál az építési projektek időben történő és átlátható kifizetésére, megszüntetve a közvetítők, pél-

2 STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/2. Különszám, 299–300. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1036> [letöltve: 2025. 02. 26.]

3 JUHÁSZ Ágnes: Online szerződéskötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – a szerződési jog új korszaka? *Infokommunikáció és jog*, 2020/2, (75.) e-különszám <https://infojog.hu/juhasz-agnes-online-szerzodeskotes-digitalis-tartalom-es-szolgalatasi-intelligens-szerzodessele-a-szerzodesi-jog-uj-korszaka-2020-2-75-e-kulonszam/> [letöltve: 2025. 02. 26.]

4 GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blokklánc-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége. *Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi Folyóirat*, 2018/3. sz., 175. <https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1mok/2018/3/glavanits-kir%C3%A1ly.pdf> [letöltve: 2025. 02. 26.]

5 GLAVANITS – KIRÁLY: i. m. 175.

6 LI, Jennifer – KASSEM, Mohamad: Applications of distributed ledger technology (DLT) and Blockchain-enabled smart contracts in construction. *Automation in Construction*, Vol. 132, December 2021, 8. <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2021.103955> [letöltve: 2025. 03. 05.]

dául ügyvédek vagy bankok szükségességét. A fizetési folyamatok automatizálása növeli a pénzügyi átláthatóságot és csökkenti a tranzakciós költségeket.⁷

Az okos szerződések a beszerzési folyamatok optimalizálására is alkalmasak. Továbbá a tokenizáció révén digitális tokeneket rendelhetnek például fizikai épületekhez vagy információs modellekhez. Az okos szerződések segítségével így nyomon követhető lesz a modellkészítés és a hozzáférési jogok biztosítása. Ezáltal a felek a blokkláncot felhasználhatják a szellemi tulajdonjogok védelmére vagy licenclésére is.⁸

Az egészségügy területén szintén hatalmas változásokat hozhat a blokklánc technológia. Az *Internet of Things* (IoT) eszközök növekvő népszerűsége új lehetőségeket kínál az orvosi érzékelők és a távoli betegmegfigyelés terén. Az IoT, más néven a dolgok internete, egy olyan hálózatot jelent, amely összekapcsolt fizikai tárgyakat foglal magában. Ezek a tárgyak érzékelőkkel, szoftverekkel és más technológiákkal vannak felszerelve, amelyek lehetővé teszik számukra az adatgyűjtést és -cserét más eszközökkel és rendszerekkel az interneten keresztül.⁹ Ennek során a páciens különböző orvosi eszközökkel figyelik, melyek az adatokat egy központi eszközre (általában egy okostelefonra) továbbítják. Az összegyűjtött adatokat egy okos szerződés elemzi, és szükség esetén értesítéseket küld a páciensnek és az egészségügyi szolgáltatóknak. Az adatok és a parancsok a blokkláncon naplózásra kerülnek, biztosítva ezzel az események megváltoztathatatlan nyilvántartását. Egy kutatás során amerikai orvosok az okos szerződéseket a Solidity programozási nyelv segítségével hozták létre, és az Ethereum protokoll privát blokkláncát használták. A rendszert úgy alakították ki, hogy különböző alkalmazásprogramozási felületekkel és egészségügyi nyilvántartásokkal integrálható legyen.¹⁰

A nemzetközi kereskedelem és ellátási láncok működtetése során ugyancsak egyre jellemzőbb az automatizáció. A hagyományos ellátási lánc keretrendszerek központosított adatbázisokat és manuális folyamatokat használnak az információk szinkronizálására és nyomon követésére. Ezek a rendszerek gyakran küzdenek hatékonysági problémákkal, mivel az információk frissítése és megosztása lassú. Az automatizált folyamatok és az okos szerződések éppen ezeket a problémákat oldanák meg, hiszen csökkentik a manuális munkát és a kapcsolódó költségeket.

7 AHMADISHEYKHSARMAST, Salar–SONMEZ, Rifat: A smart contract system for security of payment of construction contracts. *Automation in Construction*, Vol. 121, December 2020, 3. <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2020.103401> [letöltve: 2025. 03. 05.]

8 LI–KASSEM: i. m. 9–10.

9 MEZEI Kitti: Az Internet of Things eszközök egyes kiberbiztonsági és adatvédelmi kihívásai az Európai Unió szabályozása tükrében. *Infokommunikáció és Jog*, 2023/2., 35.

10 GRIGGS, Kristen N. – OSSIPOVA, Olya – KOHLIOS, Christopher P., et al.: Healthcare Blockchain System Using Smart Contracts for Secure Automated Remote Patient Monitoring. *Journal of Medical Systems*, Volume 42, Article number 130, 2018, 7. <https://doi.org/10.1007/s10916-018-0982-x> [letöltve: 2025. 03. 05.]

Az események és státuszok automatikus értesítése a résztvevőket a gyors döntéshozatalban is segítheti.¹¹

A szerzői jog területén is jól hasznosíthatók az okos szerződések. A Spotify zenei streaming szolgáltatás 2017-ben felvásárolta a Mediachain Labs nevű blokklánc startupot, hogy egy decentralizált adatbázist fejlesszen ki, amely összekapcsolja a művészeket és a licencszerződéseket a Spotify felhasználói által hallgatott dalokkal. A felvásárlásra a felhasználási engedélyekkel kapcsolatos vita után került sor, amely során a Spotify több mint húszmillió dollárt fizetett a zeneipari kiadóknak.¹² A Spotify azt állította, hogy azért nem tudta kifizetni a jogdíjakat, mert hiányzott a szükséges adat ahhoz, hogy azonosítani tudja a jogosultakat. A decentralizált adatbázis lényegében egy okos szerződésként működik, amely automatikusan nyomon követi, mikor és hol játsszák az előadók dalait, és ez alapján indítja el a kifizetéseket. Ez a technológia így védelmet nyújt az előadók jogainak érvényesítésére, és segít megvédeni a streaming szolgáltatásokat a szerzői jogsértésekből fakadó vitáktól.¹³

3. AZ OKOS SZERZŐDÉSEK HÁTRÁNYAI ÉS A FELELŐSSÉGI KÉRDÉSEK

Minden digitális technológia, így az okos szerződések is kiszolgáltatottabbak a kibertámadásokkal szemben. Az okos szerződések alkalmazása szükségszerűen magában foglalja a tranzakció teljes digitalizálását a felek között, ami növeli az érzékeny adatok kiszivárgásának kockázatát. Például 2016-ban a Bitfinex bitcoin platformot és a DAO kriptovaluta közösségi finanszírozási eszközt¹⁴ is feltörték és a pénzeket ellopták, hatalmas károkat okozva.¹⁵

11 CHANG, Shuchih Ernest – CHEN, Yi-Chian – LU, Ming-Fang: Supply chain re-engineering using blockchain technology: A case of smart contract based tracking process. *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 144, July 2019, 7–8. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.03.015> [letöltve: 2025. 03. 05.]

12 PEREZ, Sarah: Spotify Acquires Blockchain Startup Mediachain to Solve Music's Attribution Problem, *Techcrunch*, 2017, <https://techcrunch.com/2017/04/26/spotify-acquires-blockchain-startup-mediachain-to-solve-musics-attribution-problem/#:~:text=Spotify%20has%20acquired%20the%20Brooklyn-based%20blockchain%20startup%20Mediachain,holders%20with%20the%20tracks%20hosted%20on%20Spotify%E2%80%99s%20service.> [letöltve: 2025. 04. 01.]

13 HASTING, Ryan: Smart Contracts: Implications on Liability and Competence. *University of Miami Business Law Review*, Vol. 28., Issue 2, 2020 363–364. <https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1361&context=umblr> [letöltve: 2025. 03. 06.]

14 Lásd Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1503 rendelete (2020. október 7.) az európai közösségi finanszírozási üzleti szolgáltatókról, valamint az (EU) 2017/1129 rendelet és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) HL L 347., 2020. 10. 20, 1–49. o., 2. cikk (1) bekezdés a) pont „közösségi finanszírozási szolgáltatás: a befektetők vállalkozásfinanszírozási szándékainak és a projektgazdának egy közösségi finanszírozási platform használatával történő összepárosítása.” A szolgáltatások között szerepelhet hitelnyújtás vagy átruházható értékpapírok elhelyezése.

15 GIANCASPRO, Mark: Is a 'smart contract' really a smart idea? Insights from a legal perspective. *Computer Law and Security Review*. Vol. 33, Issue 6, 2017. 833. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/>

A Bitfinex hack során Ilya Lichtenstein és társa körülbelül 120 000 bitcoint lopott el a Bitfinex virtuálisvaluta-tőzsdéről. A lopás után Lichtenstein kidolgozott egy tervet a lopott pénzek tisztára mosására, azonban 2022-ben az USA-ban letartóztatták őket. Az ügyben több per is indult, és a platform azóta is próbálja visszaszerezni a lopott eszközöket.¹⁶

A DAO-t egy Ethereum alapú projektként hozták létre, annak érdekében, hogy a befektetők közvetlenül szavazzanak és befektessenek különböző projektekbe. A csaló egy hibát használt ki a kódban, amely lehetővé tette számára, hogy ismételten visszavonja az egyenlegét, mielőtt az frissült volna, így több mint 50 millió USD értékű Ethert lopott el a befektetőkötől. A csalás következtében az Ethereum közösség úgy döntött, hogy egy *hard fork*ot hajt végre, amely visszaállította a hálózat állapotát a támadás előtti időpontra, és visszatérítette az ellopott Ethert a befektetőknek. A *hard fork* egy olyan szoftverfrissítést jelent, melynek eredményeképpen a korábban létrejött blokkok a blokkláncban érvénytelenné vagy éppen érvényessé válnak, és nem lesznek kompatibilisek az előző verziókkal.¹⁷ Ez a döntés azonban megosztotta a közösséget, és létrehozta az Ethereum Classic (ETC) nevű párhuzamos blokkláncot, amely továbbra is az eredeti, változatlan blokkláncot használja.¹⁸

Másik hasonló kódolási hibából fakadó eset ugyancsak 2016-ban történt. A GovernMental egy Ethereum alapú online piramisjátékként működött egészen addig, amíg egy kódolási hiba miatt jelentős mennyiségű Ethert zárt be, és így a jackpot kifizetés elakadt, és a pénzt többé nem tudták megszerezni a felek.¹⁹

A közelmúltban Hollandiában is tárgyaltak már kriptoeszköz-hackertámadásos ügyet. Ebben a felperes azt állította, hogy elvesztette kriptoeszközeit egy hacker-támadás következtében. A felperes azzal vádolta a Coin Meester B.V. nevű céget, hogy nem biztosított megfelelő védelmet a kriptoeszközök számára, és ezzel megsértette a gondossági kötelezettségét. A bíróság azonban megállapította, hogy a felek között nem voltak konkrét biztonsági megállapodások, és a Coin Meester által alkalmazott biztonsági intézkedések megfeleltek az elvárható szintnek. A bíróság továbbá megállapította, hogy a felperes saját felelőssége volt az e-mail fiókjá-

pii/S026736491730167X?via%3Dihub [letöltve: 2025. 03. 06.]

16 United States v. Ilya Lichtenstein and Heather Morgan. U.S. District Court for the District of Columbia – Case No. 23-CR-239.

17 KIRÁLY Péter Bálint: Az okos szerződések helye a jogrendszerben. *Diskurzus*, 2020, 10/1, 23. <https://blszk.sze.hu/images/Dokumentumok/diskurzus/2020/Kir%C3%A1ly%20P%C3%A9ter.pdf> [letöltve: 2025. 04. 02.]

18 MEHAR, Muhammad – SHIER, Charlie – GIAMBATTISTA, Alana et. al.: Understanding a Revolutionary and Flawed Grand Experiment in Blockchain: The DAO Attack. *Journal of Cases on Information Technology*. Vol. 21, Issue 1. 2019. 2. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3014782> [letöltve: 2025. 03. 06.]

19 GIANCASPRO: i. m. 832.

nak védelme, amelyen keresztül a hackertámadás történt, így elutasította a felperes követeléseit.²⁰

További hátrányként jelenhet még meg, hogy mivel az okos szerződések automatizáltak, ezért abban az esetben, ha a szerződés életbe lép, a szerződő fél nem vonhatja vissza vagy módosíthatja a szerződést, még akkor sem, ha a körülmények utóbb megváltoznak, vagy ha később észlelik, hogy a kód hibás. A hagyományos szerződések mellett szól az az érv is, hogy az okos szerződések nem tudják biztosítani az absztrakt jogi fogalmak, mint például a jóhiszeműség vagy az elvárhatóság programkódba való átültetését.

Az, hogy milyen felelősségi modellt használjunk az okos szerződések hibái esetén, jelenleg még nem teljesen tisztázott. A decentralizált hálózatokban ugyanis nehézkes lehet azokat a szereplőket azonosítani, akik felelősek a jogszabályok betartásáért, hiszen nincs egy központosított jogi entitás, amely felelős a hálózatért.²¹ Az Európai Bizottság 2018-as tanulmánya kétféle felelősségi rendszert vizsgált ezzel kapcsolatban: az objektív, szigorú felelősséget, és az ennél finomabb, elvárható gondosság szerinti felelősséget (*diligentia of a bonus paterfamilias*). A szigorú felelősségi mérce szerint a kód tervezői felelősségre vonhatók a kód bármely hibájáért. Ha ezt alkalmaznánk, akkor azonban a kódfejlesztők költségei olyan magasak lennének, hogy az az innovációt teljesen meggátolná. A másik megközelítés szerint bizonyos mértékben korlátozva lenne a fejlesztők felelőssége egyes magatartási sztemderdek meghatározásával az elvárhatóság zsinórmértéke szerint. Ez a modell alkalmasabb arra, hogy megőrizze és ösztönözze az innovációt és a kockázatvállalást.²²

Egy 2019-es tanulmányában az EU Blockchain Megfigyelőközpontja és Fóruma (*EU Blockchain Observatory and Forum*, a továbbiakban az angol rövidítést használva: EUBOF) is kétfajta felelősségi rendszert vizsgált. A központi szoftverfejlesztők ugyan könnyen beazonosíthatók lehetnek, mégsem lenne méltányos őket terhelni a felelősséggel a blokklánc rendszerek minden hibájáért. Egyfelől sokszor eleve nagyobb felelősség terheli őket, mivel ezek a fejlesztők nagyrészt profitálnak az általuk megalkotott rendszerből, és mint vállalkozók, saját érdekük egy jól működő hálózat létrehozatala. Másfelől általában egy idő után más fejlesztők, bányászok, felhasználók is szerves részeivé válnak a rendszer működtetésének és igazgatásának, és így a gyakorlatban már nehezebben lesz eldönthető, hogy kit terhel a felelősség.

20 Rechtbank Amsterdam: ECLI:NL:RBAMS:2024:7830, 13-12-2024, 10968104 \ CV EXPL 24-2319.

21 CVETKOVIĆ, Predrag: Liability In The Context Of Blockchain-Smart Contract Nexus: Introductory Considerations. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, Vol. 59 Issue 89, 2020, 94–96. <https://intelligence-security.rs/wp-content/uploads/2021/11/Liability-in-the-Context-of-Blockchain-Smart-Contract-nexus.pdf> [letöltve: 2025. 03. 07.]

22 European Commission: Study on Blockchains. Legal, governance and interoperability aspects (SMART 2018/0038). 47–48.

A másik felelősségi modell a deliktuális felelősség, vagyis amikor a károkozót tenéki felelőssé a károkozásért. Az anonimitás miatt azonban a károkozó személyének felderítése ebben az esetben is problémába ütközhet. Az EUBOF tanulmány még egy olyan lehetőséget is vizionál, hogy olyan esetekben, amikor komoly kockázatok is felmerülhetnek egy káreset bekövetkezésekor, vagy ha fogyasztókkal kötnek a szerződést, akkor ezekben a rendszerekben biztosítsanak egy biztosítási alapot (*insurance fund*), amelyből a kártérítést fizetni lehetne. Hasonló garanciák működnek például bankcsőd esetén is. A tanulmány ugyanakkor azt is kiemelte, hogy egy ilyen intézmény felállítása jelentősen megdrágítaná a rendszer működtetését.²³

4. AZ EURÓPAI ADATRENDELET ÉS A KILL SWITCH MECHANIZMUS

Az Európai Unió keretei között 2023-ban fogadták el az európai adatrendeletet,²⁴ amelynek célja, hogy elősegítse az adatok megosztását és felhasználását a gazdasági ágazatokban, miközben védelmet nyújt az érintetteknek.²⁵ Az európai adatrendelet 2024. január 11-én lépett hatályba, de alkalmazandóvá 2025. szeptember 12. napjától válik.

Az európai adatrendelet 36. cikke rendelkezik az okos szerződésekkel kapcsolatos alapvető követelményekről. A hivatkozott cikk kimondta, hogy a funkcionális hibák elkerülése és a harmadik felek manipulációja elleni védelem érdekében az okos szerződésekbe hozzáférés-ellenőrzési mechanizmusokat kell beépíteni, és létre kell hozni olyan mechanizmusokat is, amelyek képesek a tranzakciókat leállítani és az okos szerződést visszaállítani az alapállapotba (*kill switch*). A 36. cikk előírja azt is, hogy lehetőséget kell biztosítani a tranzakciós adatok és a szerződés logikájának archiválására a műveletek nyomon követhetősége érdekében.²⁶

Az európai adatrendelet *kill switch* mechanizmusára adott reakciók többnyire negatívak voltak a kriptovaluta és a blokklánc közösség részéről.²⁷ A kritikusok

23 European Union Blockchain Observatory and Forum Legal and Regulatory Framework of Blockchains and Smart Contracts. 2019, 18-19. https://Blockchain-observatory.ec.europa.eu/document/download/3068d404-edcc-4b13-ae32-8a6ea3b8509e_en?filename=report_legal_v1.0.pdf [letöltve: 2025. 03. 09.]

24 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2854 rendelete (2023. december 13.) a méltányos adathozzáférésre és -felhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról, valamint az (EU) 2017/2394 rendelet és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (adatrendelet) (EGT-vonatkozású szöveg) HL L, 2023/2854, 2023. 12. 22., ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/2854/oj> [letöltve: 2025. 03. 05.]

25 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról (Általános adatvédelmi rendelet) 4. cikkének 1. pontjában említett érintett.

26 (EU) 2023/2854 rendelete (európai adatrendelet). 36. cikk (1) bekezdés a)–c) pontok.

27 ADAMS, Josh: Will the "Kill Switch" in the EU's Data Act Kill Smart Contracts? *BeinCrypto*, 2023, <https://beincrypto.com/how-dangerous-is-the-eus-smart-contract-kill-switch/> [letöltve: 2025. 04. 02.]

szerint az okos szerződéseknek nem lenne szabad megállíthatóknak lenniük, mivel ez ellentmond a technológia decentralizált és megváltoztathatatlan jellegének.²⁸ A *kill switch* bevezetése azt is jelenti, hogy egy központi szereplőnek (például a szerződés létrehozójának vagy hatóságoknak) kontrollja lesz az intelligens szerződések felett, ami ellentmond a decentralizált technológiák elveinek. Továbbá a *kill switch* bevezetése új biztonsági kockázatokat hordozhat magában, mivel emberi hibák miatt hibásan aktiválódhat, aminek következtében az eszközök zárolásra kerülhetnek vagy adatok veszhetnek el.²⁹

Ugyanakkor több olyan platform is létezik, amely valamilyen formában már beépített a *kill switch*-hez hasonló mechanizmust a működésébe.

Az Ethereum platformon az okos szerződések megszakítása és leállítása elsősorban az okos szerződések beépített funkcióin keresztül történik. Az Ethereum nem biztosít külső *kill switch* mechanizmust, amely lehetővé tenné az okos szerződések külső megszakítását vagy leállítását. Ehelyett a fejlesztőknek kell beépíteniük ezeket a funkciókat az okos szerződések kódjába. Az ún. *self destruct* funkció lehetővé teszi a szerződés megszüntetését, eltávolítva annak kódját és tárolóját a blokkláncról. A szerződés megszüntetésekor a fennmaradó Ether egy kijelölt címre kerül, és a kódot eltávolítják a blokkláncról, így az működésképtelenné válik. Ez a funkció tipikusan vészhelyzetekben vagy a sürgősségi szerződések eltávolítására használható. Léteznek ún. *pause and emergency stop* funkciók is. Ezek a funkciók lehetővé teszik bizonyos szerződési funkciók ideiglenes kikapcsolását anélkül, hogy a szerződést eltávolítanák a blokkláncról. Ez hasznos lehet olyan esetekben, ha a szerződés működésében valamilyen hibát fedeznek fel, és a szerződést időlegesen szüneteltetni kell a további károk megelőzése érdekében, amíg azt kijavítják.

Egy másik platform, a Hyperledger Fabric agilis életciklus-kezelést biztosít a blokkláncokon, lehetővé téve a szervezetek számára, hogy megállapodjanak a blokkláncok paramétereiről még a hálózatra történő telepítés előtt. Ez a folyamat lehetővé teszi a blokklánc frissítését, megszakítását és leállítását. Ezen a platformon hálózati adminisztrátorok is működnek, akik a nagyobb kontroll miatt rendelkezni is tudnak a blokkláncok telepítése, működése és megszakítása felett.³⁰

28 Ledger Insights: EU Data Act requires smart contracts to have kill switch, not be permissionless. *Ledger Insights*, 2023, <https://www.ledgerinsights.com/eu-data-act-smart-contracts-immutability-permissionless/> [letöltve: 2025. 04. 02.]

29 RINECKER, Veronika: EU Data Act smart contract 'kill switch' brings uncertainty, *Cointelegraph*, <https://cointelegraph.com/news/eu-data-act-smart-contract-kill-switch-brings-uncertainty> [letöltve: 2025. 03. 09.]

30 Oshani SENEVIRATNE: The Feasibility of a Smart Contract "Kill Switch". *ArXiv*, 2024, 3–5. <https://arxiv.org/html/2407.10302v1> [letöltve: 2025. 03. 09.]

Az okos szerződések és a *kill switch* mechanizmus kapcsolatának vizsgálata során arra jutottam, hogy az európai adatrendelet bevezetése jelentős hatással lehet a blokklánc technológia fejlődésére. A *kill switch* bevezetése, amely lehetővé teszi az intelligens szerződések leállítását, megkérdőjelezi az okos szerződések megváltoztathatatlanságát és decentralizációját. Bár a kritikusok szerint ez a mechanizmus korlátozhatja a technológia szabadságát, mások úgy vélik, hogy a *kill switch* már több okos szerződés rendszerébe beépült, így az már szokásos gyakorlatnak is tekinthető.³¹ A *kill switch* így a rendszer stabilitását és biztonságát garantálja.

A *kill switch* bevezetése különösen fontos lehet olyan esetekben, amikor a szerződés működése veszélyezteti a felhasználókat vagy a rendszert. A kontroll kérdése azonban továbbra is nyitott marad: ki legyen az, aki felelős a *kill switch* aktiválásáért? A szerződés létrehozója, a hatóságok vagy a bíróságok? Az erre a kérdésre adott válasz fényében határozható majd meg, hogy a *kill switch* mennyire lesz hatékony és milyen hatással lesz a technológia jövőjére. A technológia fejlődése során fontos lesz megtalálni az egyensúlyt a decentralizáció és a szabályozás között annak érdekében, hogy az okos szerződések a gazdaságban továbbra is innovatív és egyben biztonságos eszközként legyenek jelen.

BIBLIOGRÁFIA

- ADAMS, Josh: Will the “Kill Switch” in the EU’s Data Act Kill Smart Contracts? *BeinCrypto*, 2023, <https://beincrypto.com/how-dangerous-is-the-eus-smart-contract-kill-switch/> [letöltve: 2025. 04. 02.]
- AHMADISHEYKHSARMAST, Salar – SONMEZ, Rifat: A smart contract system for security of payment of construction contracts. *Automation in Construction*, Vol. 121, December 2020, <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2020.103401> [letöltve: 2025. 03. 05.]
- CHANG, Shuchih Ernest – CHEN, Yi-Chian – LU, Ming-Fang: Supply lánc re-engineering using blokklánc technológia: A case of smart contract based tracking process. *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 144, July 2019, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.03.015> [letöltve: 2025. 03. 05.]
- CVETKOVIĆ, Predrag: Liability In The Context Of Blockchain-Smart Contract Nexus: Introductory Considerations. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u*

.....
 31 Lásd Thibault Schrepel az Amszterdami Vrije Egyetem docensének 2023. március 14-i tweetje: <https://x.com/ProfSchrepel/status/1635556417930252288> és Rapolas Lakavicius az Európai Bizottság munkatársának 2023. március 17-i tweetje: <https://x.com/LakaviciusR/status/1636658844179857409> [letöltve: 2025. 03. 17.]

- Nišu, Vol. 59 Issue 89, 2020, <https://intelligence-security.rs/wp-content/uploads/2021/11/Liability-in-the-Context-of-Blockchain-Smart-Contract-nexus.pdf> [letöltve: 2025. 03. 07.]
- CSITEI Béla: Okos szerződések, *Opuscula Civilia*, 2019. https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2019_Csitei_Bela.pdf [letöltve: 2025. 02. 26.]
- EUROPEAN COMMISSION: *Study on Blockchains. Legal, governance and interoperability aspects* (SMART 2018/0038).
- European Union Blockchain Observatory and Forum *Legal and Regulatory Framework of Blockchains and Smart Contracts*. 2019, https://Blockchain-observatory.ec.europa.eu/document/download/3068d404-edcc-4b13-ae32-8a6ea3b8509e_en?filename=report_legal_v1.0.pdf [letöltve: 2025. 03. 09.]
- GIANCASPRO, Mark: Is a 'smart contract' really a smart idea? Insights from a legal perspective. *Computer Law and Security Review*. Vol. 33, Issue 6, 2017, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026736491730167X?via%3Dihub> [letöltve: 2025. 03. 06.]
- GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blokklánc-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége. *Jog Állam Politika: Jog- és Politikatudományi Folyóirat*, 2018/3. sz., <https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1mok/2018/3/glavanits-kir%C3%A1ly.pdf> [letöltve: 2025. 02. 26.]
- GRIGGS, Kristen N. – Ossipova, Olya – Kohlios, Christopher P., et al.: Healthcare Blokklánc System Using Smart Contracts for Secure Automated Remote Patient Monitoring. *Journal of Medical Systems*, Volume 42, Article number 130, 2018, <https://doi.org/10.1007/s10916-018-0982-x> [letöltve: 2025. 03. 05.]
- HASTING, Ryan: Smart Contracts: Implications on Liability and Competence. *University of Miami Business Law Review*, Vol. 28., Issue 2, 2020, <https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1361&context=umblr> [letöltve: 2025. 03. 06.]
- JUHÁSZ Ágnes: Online szerződéskötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – a szerződési jog új korszaka? *Infokommunikáció és Jog*, 2020/2, (75.) e-különszám <https://infojog.hu/juhasz-agnes-online-szerzodeskotes-digitalis-tartalom-es-szolgalatas-intelligens-szerzodessele-a-szerzodesi-jog-uj-korszaka-2020-2-75-e-kulonszam/> [letöltve: 2025. 02. 26.]
- KIRÁLY Péter Bálint: Az okos szerződések helye a jogrendszerben. *Diskurzus*, 2020, 10/1, <https://blszk.sze.hu/images/Dokumentumok/diskurzus/2020/Kir%C3%A1ly%20P%C3%A9ter.pdf> [letöltve: 2025. 04. 02.]
- Ledger Insights: EU Data Act requires smart contracts to have kill switch, not be permissionless. *Ledger Insights*, 2023, <https://www.ledgerinsights.com/eu-data-act-smart-contracts-immutability-permissionless/>

- LI, Jennifer – KASSEM, Mohamad: Applications of distributed ledger technology (DLT) and Blockchain-enabled smart contracts in construction. *Automation in Construction*, Vol. 132, December 2021, <https://doi.org/10.1016/j.autcon.2021.103955> [letöltve: 2025. 03. 05.]
- MEHAR, Muhammad – SHIER, Charlie – GIAMBATTISTA, Alana et. al.: Understanding a Revolutionary and Flawed Grand Experiment in Blockchain: *The DAO Attack*. *Journal of Cases on Information Technology*. Vol. 21, Issue 1. 2019. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3014782> [letöltve: 2025. 03. 06.]
- MEZEI Kitti: Az Internet of Things eszközök egyes kiberbiztonsági és adatvédelmi kihívásai az Európai Unió szabályozása tükrében. *Infokommunikáció és Jog*, 2023/2
- PEREZ, Sarah: Spotify Acquires Blockchain Startup Mediachain to Solve Music's Attribution Problem, *Techcrunch*, 2017, <https://techcrunch.com/2017/04/26/spotify-acquires-blockchain-startup-mediachain-to-solve-musics-attribution-problem/#:~:text=Spotify%20has%20acquired%20the%20Brooklyn-based%20blockchain%20startup%20Mediachain,holders%20with%20the%20tracks%20hosted%20on%20Spotify%E2%80%99s%20service.> [letöltve: 2025. 04. 01.]
- Rechtbank Amsterdam: ECLI:NL:RBAMS:2024:7830, 13-12-2024, 10968104 \ CV EXPL 24-2319.
- RINECKER, Veronika: *EU Data Act smart contract 'kill switch' brings uncertainty*, *Cointelegraph*, <https://cointelegraph.com/news/eu-data-act-smart-contract-kill-switch-brings-uncertainty> [letöltve: 2025. 03. 09.]
- SENEVIRATNE, Oshani: *The Feasibility of a Smart Contract "Kill Switch"*. ArXiv, 2024, <https://arxiv.org/html/2407.10302v1> [letöltve: 2025. 03. 09.]
- STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/2. Különszám, <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1036> [letöltve: 2025. 02. 26.]
- United States v. Ilya Lichtenstein and Heather Morgan. U.S. District Court for the District of Columbia – Case No. 23-CR-239.

AZ EGYEZSÉG JOGINTÉZMÉNYE ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI MEGKÖZELÍTÉSBEN

59

Jávorszki Hunor Bendegúz

1. BEVEZETÉS

Napjaink büntetőeljárásainak lefolytatásakor egyre nagyobb szerepe van a gyorsaságnak. Mondhatnánk úgy is, hogy az eljárások gyors és szakszerű lefolytatása mindenkinek az érdeke – leszámítva időnként a terheltet, aki az időmúlástól, mint enyhítő körülménytől várhat rá nézve kedvezőbb ítéletet.¹ Az eljárások egyszerűsítése és gyorsítása olyannyira fontos, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1987. szeptember 17-én kelt ajánlásában is megjelent a „megegyezés” intézménye.² E gyorsításnak az egyik eszköze az angolszász jogrendszerben ismert vádalku kontinentális jogban fellelhető változata, az egyezség,³ amelynek valamilyen formában történő alkalmazása közel 300%-kal emelkedett globálisan a Fair Trial adatai alapján.⁴ A büntetőügyek megoldása ezzel az eszközzel hasznos lehet a terhelt számára, hiszen egyrésztől megspórolja egy hosszadalmas eljárás költségeit, másrésztől pedig enyhébb büntetésben bízhat. Hasonló okokból hasznos a vád számára is, hiszen a terhelt beismerése esetén eldönthetővé válik az ügy, nem kell hónapokon át bírósági tárgyalásokra járni. Végső soron pedig jó a bíróságoknak, mert jelentős ügyteherrel szabadulnak meg ezáltal.⁵ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) hatálybalépésével a magyar jogban is megjelent az egyezség intézménye, amely mellett számos kontinentális jogrendszerbe tartozó európai ország alkalmaz hasonló megoldásokat. A német *Strafprozessordnung* 257c. § bíróság és a büntetőeljárás más szereplői közötti egyezségként (*Verständigung zwischen Gericht und Verfahrensbeteiligten*) ismeri azt a jogintézményt, amikor a bíróság állapodik meg a váddal és a védelemmel a beismerésről, valamint a jogkövetkezményekről. Ezzel szemben a norvég büntetőeljárás jogvallomáson alapuló ítéletként (*Tilståelsesdom*) rendelkezik arról, hogy amennyiben a vádhatóság és a terhelt meg-

1 GULYÁS NÉ BIRINYI Ildikó – PÁPAI-TARR Ágnes: Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. *Ügyészek Lapja*. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=2486#easy-footnote-bottom-12-2486> [letöltve: 2025. 04. 18.]

2 Európai Tanács Miniszteri Bizottságának R (87) 18. Ajánlás a büntetőeljárás egyszerűsítéséről II.b.

3 BÁRÁNDY Gergely – DÁVID Ferenc: Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi Szemle*, 2019/2., 10.

4 Global epidemic of US-style plea bargaining prompts miscarriage warning. *The Guardian* <https://www.theguardian.com/law/2017/apr/27/traditional-trial-rights-renounced-as-countries-adopt-us-style-plea-bargaining> [letöltve: 2025. 04. 24.]

5 How Courts Work? *American Bar Association*. https://www.americanbar.org/groups/public_education/resources/law_related_education_network/how_courts_work/pleabargaining/ [letöltve: 2025. 04. 25.]

egyezik, a bíróság formális vádirat és tárgyalás nélkül, pusztán a terhelt beismerő vallomása alapján hozhat ítéletet.⁶ E nemzetközi kitekintés után, jelen dolgozat fő fókuszában „vádalku” intézményének otthona, az Egyesült Államok, azon belül District of Columbia (a továbbiakban: D.C.)⁷ vonatkozó szabályai, a francia szabályozás, és ezek magyarral való összevetése áll. Jelen munkában „egyezség” alatt a Be. 407–411. § szerinti egyezség a bűnösség beismeréséről, valamint a *Code de procédure pénal* (francia büntetőeljárásról szóló törvény, a továbbiakban: Cpp.) 495 – 7-16 szerinti *comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité* (eljárás a bűnösség előzetes elismerése esetén) elnevezésű jogintézmények értendők.

2. AZ EGYEZSÉG INTÉZMÉNYÉNEK TÖRTÉNETE

Az egyezség története hosszú időre nyúlik vissza. Történeti előképként tekinthetünk például a salemi boszorkányperekre, ahol a boszorkánysággal vádolt személy beismerése, és más „boszorkányok” megnevezése esetén elkerülhette a halálbüntetést.⁸ A vádalku „hazájának” tekintett Egyesült Államokban viszont pusztán a XIX. századtól igazolt a jelenléte.⁹ Az angolszász jogban történő elterjedésének okát John H. Langbein a XVIII–XIX. században bekövetkezett, igazságszolgáltatást alapvetően befolyásoló okfolyamatban látja. Korábban az esküdtek a büntetőügyek sommásan, jellemzően kevesebb mint egy nap alatt intézték el. Nem volt szükséges (és sok esetben lehetőség) arra, hogy a felek jogászok legyenek, a védelem nem volt megengedett, míg a vád képviselőjének jellemzően a sértett, vagy valamelyik tanú segített a bizonyítási eljárás során. Nem voltak hosszas perbeszéddek, indítványok, sok esetben a terhelt az esküdtek személyét is elfogadta anélkül, hogy azok pártatlanságáról meggyőződött (meggyőződhetett) volna. Mivel a bizonyítási eljárások számos nehézségbe ütköztek, a terhelt beismerő vallomásának kulcsszerepe volt az ügyek elintézésében. Mindezek miatt az eljárások gyorsak voltak, adott esetben naponta több tucat ügy is elintézésre került, ezért nem volt szükség a tárgyaláson kívüli eljárásokra. Mindez azonban az igazságszolgáltatás professzionalizálódásával megváltozott a XIX. század közepére, előtérbe kerültek az adversárius eljárások és lehetetlenné vált minden ügyben az esküdtek általi döntéshozatal. Ez a folyamat vezetett el oda, hogy az eljárásokat igyekeztek tárgyaláson

6 Criminal Procedure Act (No. 25 of 1981). 248. §.

7 Hasonlóan más jogintézményekhez, a vádalku intézményének szabályozása is eltérő az egyes államokban. Dolgozatomban azért esett D.C.-re a választásom mert ebben az államban követik el a legtöbb bűncselekményt.

8 Snigdha RAJA: Historical Origins of Plea Bargaining. *International Journal of Law, Management and Humanities*, 6/5., 1345.

9 John. H. LANGBEIN: Understanding the short history of plea bargaining. *Law and Society Review*. 13. sz. 261.

kívül, gyorsabban és hatékonyabban megoldani, amely elősegítette a ma ismert vádalku elterjedését.¹⁰

Az eljárások gyorsításának igénye szinte egyidős a modern magyar büntetőeljárási jog fejlődésével, már az 1896. évi XXXIII. törvény 532. § is rendelkezett a büntetőparancs nevű jogintézményről. Az amerikai típusú vádalkuhoz hasonló jogintézményt a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: r. Be.) 533–534. § tartalmazott, lemondás a tárgyalásról elnevezéssel. Ez a jogintézmény azonban nem hozta meg a tőle elvárt eredményeket, nem alkalmazták gyakran, pusztán az ügyek körülbelül 0,3–0,5%-ban.¹¹ Jóllehet, 2009-ben az ügyészség álláspontja szerint ennek alapvető oka az volt, hogy e jogintézmény valódi célja nem az eljárások gyorsítása,¹² azonban mégis számos olyan gyakorlati probléma merült fel, amely meg is nehezítette az intézmény alkalmazását. E körben lehet említeni, hogy az amúgy is az alsó határ felé tendáló büntetéskiszabási gyakorlat mellett nem érte meg sok esetben az elkövetőnek lemondania a tárgyalásról, valamint az is, hogy a próbára bocsátás, vagy felfüggesztett szabadságvesztés sok esetben nem volt alkalmazható.¹³ A felsorolt anomáliák miatt, illetve az ügyészségi álláspont ellenére, a jogalkotó úgy döntött, gyökeresen megváltoztatja a jogintézmény koncepcióját.¹⁴ A Be. megalkotása során kifejezett cél volt az időszerűség biztosítása,¹⁵ erre tekintettel végbe is ment a prognosztizált reform a terhelten való megegyezés körében.¹⁶ Végül a Be. megalkotásával de facto kettő olyan jogintézmény jött létre, amelynek alkalmazása esetén a terhelt beismerésétől függően enyhébb büntetésre számíthat. E két eljárást a vádemelés választja el egymástól, és az egyik esetben (amely dolgozatom témája) formális megállapodás születik róla, míg a másik esetben a vádlott előkészítő ülésen történő beismerése alapozza meg az enyhébb jogkövetkezményt.¹⁷

Franciaországban az egyezség intézményét a 2004. évi 2004-204. (III. 9.) törvény (ún. nagy kriminalitásról szóló törvény) 137. §¹⁸ vezette be a büntetőeljárási jogba. Eredete az amerikai vádalku (*plea bargain*) intézményéig vezethető vissza¹⁹ és több

10 LANGBEIN i. m. 262–264.

11 FANTOLY Zsannett, BUDAHÁZI Árpád: *Büntető eljárásjog II. Dinamikus rész.* Budapest, Dialóg Campus, 2015. 195.

12 DR. MISKOLCZINÉ DR. JUHÁSZ Boglárka: Gondolatok a tárgyalásról lemondás jogintézményéről. *Büntetőjogi Szemle*, 2017/1., 64.

13 PÁPAI-TARR Ágnes: Büntetéskiszabási metamorfózis, avagy egyezség a büntetőperben. *Jog-állam-politika*, 2019/3., 7–8.

14 Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről: i. m. 3.

15 Be. indokolás. III. A büntetőeljárás reform főbb irányai.

16 Büntetéskiszabási metamorfózis, avagy egyezség a büntetőperben. i. m. 3.

17 Uo. 12–13.

18 Valérie DE SENNEVILLE: Le plaider-coupable révolutionne les mœurs judiciaires françaises. *Les Échos*. <https://www.lesechos.fr/2004/10/le-plaider-coupable-revolutionne-les-moeurs-judiciaires-francaises-649068> [letöltve: 2025. 04. 29.]

19 Laurence LETURMY, Jérôme BOSSAN: La comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité. *Mission de Recherche Droit et Justice*. 2019. 6.

62 módosítással nyerte el jelenlegi formáját. Amikor 2004-ben hatályba lépett, csak a legfeljebb öt évig terjedő vétségek esetében lehetett alkalmazni, majd 2011-től minden vétségre kiterjesztették az egyezség lehetőségét, kivéve az élet és testi épség ellenes, valamint egyes szexuális bűncselekményeket,²⁰ amelyek körét szűkítették 2024-ben,²¹ ezzel megalkotva az egyezség ma is hatályos formáját.

Megállapítható, hogy a francia szabályozás – jóllehet, ilyen formában régebb óta része a jogrendnek, több módosítás után nyerte el végső formáját. E módosítások szinte kivétel nélkül azt a célt szolgálták, hogy minél szélesebb körben lehessen alkalmazni az egyezséget, ezzel is elősegítve annak eljárást gyorsító hatását. Ezzel szemben a Be. egy ponton módosult e körben a 2020. évi XLIII. törvény 193. § hatálybalépésével, amely kisebb mértékben érintett az egyezség alkalmazhatóságát, mint Franciaországban. Mindkét jog számára azonban sokáig ismeretlen volt az egyezség gondolata, szemben az Egyesült Államokkal, ahol már a XIX. században is elterjedt jogintézménynek számított.

3. AZ EGYEZSÉG TARTALMA

DC Büntetőeljárásjogi Szabályzata (a továbbiakban: Szabályzat) alapján az egyezség szinte mindenre irányulhat. A Szabályzat 11(c) alapján a kormány képviselőjében eljáró ügyvéd a) bizonyos kérdésekben ejtheti a vádat / nem is emel miatta, b) a terhelt által javasolt büntetést, nem ellenzi, vagy c) a terhelt által javasolt büntetést maga is elfogadhatónak tartja. A kettő közötti fő különbség abban áll, hogy a b) esetben a bíróság nincs kötve az egyezséghez, míg a c) esetben, amennyiben azt jóváhagyja, igen.

A régi Be. szerinti tárgyalásról lemondáshoz képest több ponton is módosult a jogintézmény. A korábbi szabályozással szemben a Be. már az általános részi szabályok között rendelkezik az egyezségről, és minden bűncselekményre kiterjedően alkalmazhatóvá teszi. A Be. 410. § (2) bekezdés alapján az egyezség – főszabály szerint – tartalmazza a bűncselekmény tényállását, valamint a Büntető Törvénykönyvről 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) szerinti minősítést, a terhelt nyilatkozatát arról, hogy bűnösségét beismeri, és erről vallomást tesz, valamint a jogkövetkezményt. Ezekon túlmenően az egyezségnek lehetnek egyéb tartalmi elemei, mint például a mellékbüntetések és intézkedések, a bűnügyi költség viselése, egyes bűncselekmények vonatkozásában a feljelentés elutasítása.²² A terhelt a bűnösség beismerésén túl egyéb kötelezettségeket is vállalhat, mint például más bűn-

20 2011. évi 2011-1862. törvény (XII. 13.) 27. §.

21 2024. évi 2024-233. törvény (III. 18.) 7. §.

22 Be. 411. § (1) bekezdés.

tetőügyben együttműködik a hatóságokkal vagy közvetítői eljárásban vesz részt.²³ Kettő kérdésben azonban a Be. kizárja az egyeztetés lehetőségét, jelesen a tényállás, illetve a minősítés megállapításában, e körben az ügyészség megállapításait a terheltnek el kell fogadnia.²⁴ Szintén nem képezheti az egyezség tárgyát például a kényszergyógykezelés, a vagyonelkobzás, a szülői felügyeleti jog megszüntetése, vagy az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele.²⁵ Fontos eleme még az egyezség intézményének, hogy a Btk. 83. § (1) bekezdés alapján a bíróság a büntetés kiszabásakor nem az adott bűncselekményre rögzített, hanem annál enyhébb büntetési tételt vesz alapul.

Szemben a hazai példával, Franciaországban nem korlátlan azoknak a bűncselekményeknek a köre, amelyek esetén egyezséget lehet kötni. A Cpp. 495-7. § alapján egyezséget csak vétség esetén lehet [ami a *Code pénal* (francia büntető törvénykönyv, a továbbiakban: C.pén.) alapján legfeljebb 3750 euró pénzbüntetéssel és legfeljebb 10 év börtönbüntetéssel fenyegetett bűncselekményeket jelent], és e kört tovább szűkíti az, hogy nem lehet egyezséget kötni a testi épség ellenes bűncselekmények, valamint egyes, Cpp. 222-9. § – 222-31-2. §-ban meghatározott szexuális bűncselekmények esetében, amennyiben azok öt évnél súlyosabban büntetendők továbbá a Cpp. 495-16. § alapján nincs helye egyezségnek fiatalkorúval, valamint sajtó, politikai, illetve élet ellenes bűncselekmények elkövetése esetén. E megszorítások között – jóllehet, azóta sokat enyhültek a korlátozások – még felismerhető az az igény 2004-ből, hogy csak a kevésbé súlyos bűncselekmények esetén legyen lehetséges az egyezség megkötése.²⁶ Az egyezség tartalma körében, amennyiben az indítvány börtönbüntetés,²⁷ annak maximális tartama nem haladhatja meg sem a három évet, sem a kiszabható büntetés felét. Az ügyész indítványt tehet arra, hogy a börtönbüntetés végrehajtását részben, vagy egészben függesszék fel. Pénzbüntetés esetén annak összege nem haladhatja meg a maximálisan kiszabható pénzbüntetés összegét, valamint ennek felfüggesztésére is indítványt lehet tenni.

E körben jól érezhető a három büntetőeljárási jog közötti különbség. A francia felfogás szerint – bár jóllehet, számukra is fontos büntetőeljárások időszerűségének javítása – az olyan bűncselekmények vonatkozásában, amelyek különösen veszélyesek a társadalomra (szexuális bűncselekmények, politikai bűncselekmények, élet ellenes bűncselekmények), magasabb érdeknek tűnik az elkövetők szigorú felelősségre vonása, mint beismert vallomásukkal az eljárások felgyorsítása. Mindazonáltal, a francia egyezséghez hasonló intézményt a magyar büntetőeljárási jog is

23 Be. 411. § (5) bekezdés.

24 Be. 408. § (1) bekezdés.

25 Be. 411. § (6) bekezdés.

26 La comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité. i. m. 13.

27 A C. pén. 131-3 – 131-4. § alapján a börtönbüntetés önálló büntetési forma, így a kifejezés nem arra utal, hogy a büntetést milyen büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

ismeri, az ún. mértékes indítványt, amelyet a szakirodalom sok esetben a bírósági szakban megjelenő, második típusú egyezségként – még ha a bíróságot csak egy irányban: felfelé kötő „egyezségként” – is ismer. Ezzel szemben az amerikai példa teljes szabadságot biztosít a feleknek, nem korlátozza be azon bűncselekmények körét, amelyek esetében lehetséges az egyeztetés, hasonlóan, akár a büntetőjogi minősítésre is kiterjedhet annak tartalma, elképzelhető, hogy a terhelt más, enyhébb bűncselekmény miatt lesz felelősségre vonva.

4. AZ EGYEZSÉGRE IRÁNYULÓ ELJÁRÁS

A Szabályzat az egyeztetés körében rendkívül kevés szabályt tartalmaz, mindösszesen annyi megkötést tesz, hogy a bíróság nem vehet részt az egyeztetésben. A folyamat kezdeményezése, körülményei stb. körében azonban teljes szabadságot élveznek a felek, a terhelt akár pro se is eljárhat, amely esetben nem kötelező a védő alkalmazása, maga folytathat tárgyalásokat a vád képviselőjével. Az egyeztetések után az ajánlatot formálisan bíróság előtt kell megtenni és elfogadni, aki ezt követően megvizsgálja és azt elfogadhatja, elutasíthatja, vagy későbbi időpontra halaszthatja a döntéshozatalt. Amennyiben elfogadta azt, tájékoztatja a terheltet annak következményeiről. Amennyiben nem fogadja el, úgy erről tájékoztatja a feleket, illetve felhívja a terhelt figyelmét arra, hogy vallomását visszavonhatja, ellenkező esetben beismerése alapján rá nézve hátrányosabb döntés is születhet, hiszen az el nem fogadott egyezség a bíróságot sem köti.²⁸

Hazai büntetőjogunkban az egyezség három szakaszból áll, az egyezség kezdeményezéséből, az egyeztetések lefolytatásából, majd az egyezség megkötéséből.²⁹ A Be. 407. § (2) bekezdés alapján mind az ügyész, mind a terhelt, mind pedig a védő indítványozhatja egyezség megkötését. Ennek időpontjára a Be. konkrét rendelkezést nem tartalmaz, így az akár az első gyanúsított kihallgatás során is megtörténhet, de nyilvánvalóan az egyezségnek a vádemelést megelőzően meg kell születnie. Amennyiben sem az ügyész, sem a terhelt nem zárja ki az egyezség lehetőségét, megkezdődik az egyeztetés – védő részvételével – amelynek keretein belül – a tényállást, valamint a cselekmény büntetőjogi minősítését leszámítva – szabadon egyeztethetnek többek között a büntetésről, mellékbüntetésről, vagy éppen a bűnügyi költség viseléséről. Miután megegyeztek az egyezség tartalmáról, az ügyész figyelmezteti a terheltet az egyezség következményeire, majd azt jegyzőkönyvbe foglalja.³⁰ E dokumentum más joghatás kiváltására nem képes,³¹ illetve abban az esetben, ha az egyezség mégsem jött létre, az egyeztetési eljárás

28 Szabályzat 11. § (c).

29 Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. i. m.

30 Be. 409. § (2) bekezdés.

31 Be. 409. § (3) bekezdés

során keletkezett ügyiratok, nem használhatóak fel bizonyítékként.³² Amennyiben az egyezség létrejött, azt szabályszerűen jegyzőkönyvbe foglalták, a Be. 424. § (1) bekezdés alapján az ügyészség az egyezségbe foglalt bűncselekmény és tényállás miatt emel vádat. A vádirat benyújtásával az ügyész indítványozza, hogy a bíróság az egyezséget hagyja jóvá, valamint az abban foglal büntetést szabja ki, intézkedést alkalmazza, vagy egyéb rendelkezést tegyen.³³ Ezt követően az ügyész a vádiratot – az egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvvel együtt – benyújtja a bíróságnak.³⁴ Az egyezség megkötése ezt követően, bírósági szakban is alapjaiban határozza meg a büntetőeljárás menetét. Az előkészítő ülésen az ügyész – a vád mellett – ismerteti az egyezséggel kapcsolatos indítványait is. Ezt követően a bíróság tájékoztatja a vádlottat az egyezség jóváhagyásának következményeiről, majd nyilatkoztatja őt bűnösségéről, illetve arról, hogy lemond-e a tárgyaláshoz való jogáról. Amennyiben a vádlott beismerő vallomást tesz és lemond tárgyaláshoz való jogáról, a bíróság dönt az egyezség elfogadhatóságáról.³⁵ Ennek kritériumai, hogy az egyeztetési eljárás és az egyezség tartalma jogszerű, a vádlott annak jogi természetét megértette, beismerésének önkéntességéhez nem fűződik kétség és az egyértelmű, iratok által is alá van támasztva.³⁶ Amennyiben a bíróság az egyezséget az előkészítő ülésen jóváhagyja, ítéletét a vád szerinti tényállásra és minősítésre, a vádlott bűnösségét annak beismerő vallomására, az egyezsége és az ügyiratokra alapozza.³⁷

A Cpp. 495-7. § alapján az egyezség az ügyész büntetési javaslatával kezdődik. Ezt saját maga is megteheti, sőt, előre értesítheti mind a terheltet, mind a védőt ebbéli szándékáról, azonban az érintett fél (terhelt), valamint annak védője is kezdeményezheti azt. A terhelt, akit – akár az ügyészség, akár a rendőrség – megidéz, kihallgatása során az ügyész ismerteti a büntetésre vonatkozó ajánlatát, amelyet a terhelt elfogadhat, visszautasíthat, vagy 10 nap gondolkodási időt kérhet.³⁸ Amennyiben a terhelt az ügyési ajánlatot elfogadja, megjelenik a bíróság előtt annak érdekében, hogy az egyezséget jóváhagyják. E körben az eljáró bíró – a terhelt és védője meghallgatása után – megállapítja a tényeket, dönt arról, hogy az ügyész által indítványozottakat elfogadja. Az elfogadhatóság körében a bíróság azt vizsgálja, hogy *a)* a terhelt – védője jelenlétében – beismeri a bűncselekmény elkövetését és hogy *b)* az ajánlatban kiszabni indítványozott büntetések megfelelőek-e a tényállás, valamint az elkövető háttérének tükrében. A bíróság a jóváhagyásról végzést bocsát ki, amely egyenértékű a bűnösséget megállapító ítélettel, és azonnal végrehajtandó. A végzéssel szemben a terhelt fellebbezéssel, míg az ügyész csatla-

32 Be. 409. § (4) bekezdés.

33 Be. 424. § (2) bekezdés.

34 Be. 424. § (3) bekezdés.

35 Be. 732. §.

36 Be. 733. §.

37 Be. 736. § (2)–(3) bekezdés.

38 Cpp. 495-8. §.

kozó fellebbezéssel élhet.³⁹ A bíróság abban az esetben tagadhatja meg az egyezség jóváhagyását, amennyiben úgy látja, hogy a bűncselekmény elkövetésének módja, az elkövető háttere, a sértett állapota, vagy a társadalom védelme érdekében szükség van a rendes eljárás lefolytatására.⁴⁰ Amennyiben a terhelt a felajánlott büntetést nem fogadja el, az eljárás rendes szabályok szerint folytatódik, vagy, ha indokoltnak látja, az ügyész elrendeli a nyomozás újra megnyitását. Továbbá – egy alkalommal – lehetőség van jóváhagyásra újra betérjeszteni az egyezséget.⁴¹

Az egyezsége irányuló eljárás kapcsán jelentős különbségek mutatkoznak a három megoldás között. A legszembevetőbb az, hogy valójában a Cpp. szerinti egyezség nem egy egyeztetés végeredménye, hanem egy, az ügyész által javasolt büntetés a terhelt beismerésének esetére. Elvi síkon lehetőség van arra, hogy a terhelt maga kérje ezt az eljárást, azonban a gyakorlatban leginkább az ügyész hivatalból történő eljárása történik. Ebben a formátumban, e jogintézmény álláspontom szerinti inkább a Be. szerinti második típusú egyezséghez, az ún. mértékes indítványhoz áll közel. Ezzel szemben az amerikai példa teljes szabadságot mutat, nem köti meg a felek kezét abban, hogyan folytassák le az egyeztetéseket. Szemben a magyar és a francia példával továbbá lehetőség van arra, hogy a terhelt védő nélkül járjon, amely mind a Be. 407. § (4) bekezdés, mind a Cpp. 495-8. § szerint kötelező.

5. KONKLÚZIÓ

Kutatásom célja az volt, hogy az egyezségnek, mint a büntetőeljárások egyszerűsítésének, gyorsításának elterjedt módját három eltérő rendszerben vizsgáljam. Célom az volt, hogy *a)* bemutassam az Egyesült Államok (D.C.), Franciaország, illetve Magyarország vonatkozó szabályait, *b)* általános megállapításokat vonjak le az egyezséggel, mint globálisan jelen levő jogintézménnyel kapcsolatban, valamint *c)* e megállapítások tükrében vizsgáljam a magyar szabályozást.

A három rendszer alapján megállapítható, hogy három fő csoportba lehet osztani az egyes államok gyakorlatát az egyezség tartalma szerint, kötetlen, részben kötött, valamint kötött csoportokba. A kötetlen csoportba tartoznak azok az államok, amelyek büntetőeljárásaiban korlátlan egyeztetési lehetőség áll a felek rendelkezésére, mind abban a tekintetben, hogy bármely bűncselekmény esetén lehetséges az egyezség, valamint abban a tekintetben, hogy annak tartalmát teljeskörűen a felek határozhatják meg. Ebbe a csoportba esik az amerikai minta, hiszen minden bűncselekmény esetén lehetséges az egyeztetés, és annak tartalma – a konkrét

39 Cpp. 495-11. §.

40 Cpp. 495-11-1. §.

41 Cpp. 495-12. §.

minősítésre is kiterjedően – a felek megegyezésétől függ. Idesorolható még például az Egyesült Királyság gyakorlata, A részben kötött kategóriába tartoznak azok az országok, ahol vagy a lehetséges bűncselekmények körében, vagy az egyezség tartalmában limitáltak a vád és a terhelt lehetőségei. Ebbe a kategóriába tartozik Magyarország, ahol minden bűncselekmény esetében alkalmazható jogintézmény, azonban annak tartalma körében vannak megkötések, jelesen a büntetőjogi minősítés és a tényállás, amelyet a terheltnek az egyeztetés esetén nincs lehetősége módosítani. Végezetül a harmadik, kötött kategóriába sorolandók azok az országok, ahol mind a bűncselekmények köre, mind az egyezség tartalma korlátozott. Ilyen a fentebb bemutatott francia rendszer, ahol csak meghatározott bűncselekmények esetén alkalmazható a jogintézmény, valamint az orosz büntetőeljárás rendszer is, amely szintén csak az enyhébb megítélésű bűncselekményekkel kapcsolatban lehetséges.⁴²

Amennyiben azt tekintjük az egyezség funkciójának, hogy felgyorsítsa a büntetőeljárásokat úgy gondolom, a magyar megoldás megfelelő. Jellemzően ugyanis nem a kis tárgyi súlyú, egyszerűbb megítélésű bűncselekmények miatt indított eljárások húzódnak el adott esetben évekig, hanem a bonyolultabb, nagyobb tárgyi súlyú ügyek miatt. Ezekben az ügyekben a terheltnek, tekintettel arra, hogy a bűncselekmények miatt kiszabható büntetések mértéke is magasabb, még inkább érdekelték abban, hogy beismerő vallomásuk esetén enyhébb büntetést kapjanak. Mindemellett azonban a társadalom védelmének funkcióját is betölti, hiszen az ügyészség által megállapított tényállás, valamint a büntetőjogi minősítés – amely alapján a büntetés kiszabása is történik – nem képezi alku tárgyát, annak meghatározása a vádhatóság kizárólagos joga. Ezzel a magyar megoldás egyfajta arany középútként szolgál a felsorolt példák között. Az amerikai – eredeti – vádalku esetében a teljes kötetlenség azért problematikus, mert – bár ezzel valószínűleg még „népszerűbbé” teszi a jogintézményt – a büntetőjogi minősítés szabad meghatározásával adott esetben nem a ténylegesen elkövetett bűncselekménynek megfelelő, ezáltal szakmailag hibás minősítés születik. Ezzel szemben a kötött rendszerek hibája az, hogy túl szűk körben teszik lehetővé az egyezség alkalmazását és azokban az ügyekben, amelyekben mind a terhelt, mind a vád, mind a bíróság érdekelt lehetne az egyezség létrehozásában, hosszadalmas bűnvádi eljárásokat kell lefolytatni.

BIBLIOGRÁFIA

BÁRÁNDY Gergely – DÁVID Ferenc: Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi Szemle*, 2019/2.

42 Уголовно-Процессуальный Кодекс Российской Федерации 314. §–316. §.

- DE SENNEVILLE, Valérie: Le plaider-coupable révolutionne les mœurs judiciaires françaises. *Les Échos*. <https://www.lesechos.fr/2004/10/le-plaider-coupable-revolutionne-les-moeurs-judiciaires-francaises-649068> [letöltve: 2025. 04. 29.]
- Európai Tanács Miniszteri Bizottságának R (87) 18. Ajánlás a büntetőeljárás egyszerűsítéséről II.b.
- FANTOLY Zsanett – BUDAHÁZI Árpád: *Büntető eljárásjog II. Dinamikus rész*. Budapest, Dialóg Campus, 2015.
- Global epidemic' of US-style plea bargaining prompts miscarriage warning. *The Guardian* <https://www.theguardian.com/law/2017/apr/27/traditional-trial-rights-renounced-as-countries-adopt-us-style-plea-bargaining> [letöltve: 2025. 04. 24.]
- GULYÁSNÉ BIRINYI Ildikó – PÁPAI-TARR Ágnes: Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. *Ügyeszek Lapja*. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=2486#easy-footnote-bottom-12-2486> <https://ugyeszeklapja.hu/?p=2486#easy-footnote-bottom-12-2486> [letöltve: 2025. 04. 18.]
- How Courts Work? *American Bar Association*. https://www.americanbar.org/groups/public_education/resources/law_related_education_network/how_courts_work/pleabargaining/ [letöltve: 2025. 04. 25.]
- LANGBEIN, John. H.: Understanding the short history of plea bargaining. *Law and Society Review*, 13. sz.
- LETURMY, Laurence – BOSSAN, Jérôme: La comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité. *Mission de Recherche Droit et Justice*. 2019.
- MISKOLCZINÉ dr. JUHÁSZ Boglárka: Gondolatok a tárgyalásról lemondás jogintézményéről. *Büntetőjogi Szemle*, 2017/1.
- PÁPAI-TARR Ágnes: Büntetéskiszabási metamorfózis, avagy egyezés a büntetőperben. *Jog-állam-politika*, 2019/3.
- RAJA, Snigdha: Historical Origins of Plea Bargaining. *International Journal of Law, Management and Humanities*. 6/5.

SZÜRKE EMINENCIÁS? – AZ ÉRDEKELT SZEREPE A KÖZIGAZGATÁSI PERBEN

69

Babos Dóra Réka

1. BEVEZETÉS

A közigazgatási perekben az eljárási alanyok szerepe, jogképességük és a közigazgatási hatóságokkal való viszonyuk alapvetően befolyásolják a közigazgatási jogviták eredményességét. Az egyik legfontosabb jogintézmény ebben az eljárási környezetben a Kp. 20. § szerinti érdekelt szerepe, amely a közigazgatási per új jogintézményeként jelentkezik. Az érdekelt, mint perbeli alany, fontos szerepet játszik a jogsérelem orvoslásában és a hatékony jogvédelem biztosításában, noha az eljárás két fő alanya mellett sokszor háttérbe szorul, annak ellenére, hogy perbe nem vonása számos esetben az egész eljárás törvénytelenységét hozza magával, így jó okunk van azt feltételezni, hogy az érdekelt a közigazgatási per szürke eminenciása, aki bár látszólag kevésbé jelentős eljárási alany, a felpereshez és az alpereshez képest, ugyanakkor számos esetben érdemben befolyásolja a per kimenetelét. A következőkben az érdekelt szerepének és jogi pozícióját fogom vizsgálni.

2. FELEK A KÖZIGAZGATÁSI PERBEN

Amikor a közigazgatási per alanyainak perbeli szerepéről, alannyá válásáról, jogképességéről beszélünk, elöljáróban szót kell ejtenünk arról, hogy általánosságban mi a közigazgatási per funkciója és ennek tükrében kell vizsgálnunk az eljárási alanyok szerepét is. Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) a tisztességes bírósági eljárást konstituáló XXVIII. cikk a jogorvoslati jog biztosítása kapcsán tesz említést a közigazgatási per alapvető funkciójáról. Eszerint „mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan [...] hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti”.¹ Ez a jogvédelmi funkció az, ami lényegében az egész eljárás magját adja és azért is kell különösen kihangsúlyozni, mert – ahogy azt a későbbiekben a felperesre és az alperesre vonatkozó jogviszonyok kapcsán majd részletesen kifejtem – szemben a magánjogi jogviszonyokkal a közigazgatási jogviszonyban – és főként a hatósági jogviszo-

.....
1 Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdés.

nyokban – a felek többnyire nem mellérendeltek, szuprematív jogviszony keletkezik, ahol a közigazgatás oldalán levő fél szinte kivétel nélkül erősebb pozícióval rendelkezik,² gyakran olyan többletjogosítványai vannak, amelyekkel jogokat és kötelezettségeket állapíthat meg a másik fél (hatósági ügyben az ügyfél) számára. Éppen ezért, kifejezetten fontos az, hogy az alárendelt félnek legyen lehetősége érdemben fellépni a közigazgatási szervvel szemben, ha őt bármilyen jogsérelem ér. A hatékony jogvédelem kérdése kapcsán az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy az, hogy formálisan biztosítva van a bírósághoz fordulás lehetősége önmagában nem garancia: szükséges az is, hogy a „perbe vitt jogokról a bíróság érdemben dönthesen”.³ Ezt a hatékony jogvédelmet, és a hierarchikus jogviszony kiegyensúlyozását próbálta elősegíteni a jogalkotó is, amikor a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényben (a továbbiakban: Kp.) kodifikálta az érdekelt jogintézményt. Azt, hogy ez a kiegyensúlyozás konkrétan miként történik, a 2. Fejezetben részletesen elemzem, azonban először ismertetem a felekre vonatkozó szabályozás alapjait, hiszen enélkül az érdekelt szerepének a meghatározása sem lehet teljes.

2.1. *Felperes*

A korábban hatályos közigazgatási eljárásjogi kódex, a Pp. a perindítási jogosultságot minden esetben az ügyféli minőséghez kötötte, azonban a Kp. ezzel szemben a perindítás általános kritériumaként azt határozza meg, hogy az lehet felperes, akinek a „jogát vagy jogos érdekét közigazgatási tevékenység közvetlenül érinti.”⁴ Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) 10. § (1) bekezdésében, az ügyfél fogalmának definiálásánál egy egészen hasonló meghatározással találkozhatunk, amely szerint ügyfél az, akinek „jogát, vagy jogos érdekét az ügy közvetlenül érinti [...]”.⁵ 10. § (2) bekezdésében meghatározza ugyanakkor azt, hogy abban az esetben, ha valamilyen szakigazgatás kapcsán szükséges, akkor az ágazati jogalkotó meghatározhat további szervezetet és szervezeteket, akiket az Ákr.-ben kapott felhatalmazás alapján ügyfélnek minősíthet. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor több döntésében is kifejtette, hogy ebben az esetben az ágazati norma nem minősül *lex specialis*-nak, az általános, az Ákr. 10. § (1) bekezdésében meghatározott ügyfélfogalmat kifejezett jogszabályi rendelkezés nélkül nem lehet kizárni.⁶ A jog és jogos érdek sérelme kapcsán, az, hogy mi számít jognak, viszonylag egyszerűen meghatározható és éppen ezért annak jogalkalmazói jogértelmezésére nem igen volt szükség. A szakirodalomban

2 NAGY Marianna: *A közigazgatási jogi norma, a közigazgatási jogi jogviszony, a közigazgatási jogi szankció*. Budapest, NKE, 2014. 12.

3 11/2019. (III. 29.) AB határozat, Indokolás [11].

4 Kp. 17. § (1) bekezdés.

5 Ákr. 10. § (1) bekezdés.

6 3158/2020. (V. 21.) AB határozat, Indokolás [16].

a jog és a jogos érdek elhatárolása azon alapul, hogy az előbbi esetben a sérelmes határozat az egyén jogát közvetlenül sérti, míg utóbbi esetben a határozat közvetve hat a jogalanyra.⁷ Horváth E. Írisz ezt a meghatározást leegyszerűsíti és úgy fogalmaz, hogy jogos érdek alatt értünk minden olyan érdeket, „amelyet jogi szabályozás bármilyen módon elismer, illetve véd”.⁸ Az, hogy mi számít közvetett érintettségnek a joggyakorlat részletesen kimunkálta, így fontos szempont, hogy az érintettségnek az eljárás tárgyát képező jogviszony tekintetében kell fennállnia.⁹ Mindenképp megállapítható az érintettség ha a személy joga, jogos érdeke változik meg a hatóság eljárásából fakadóan,¹⁰ továbbá fontos az is, hogy minden egyes eljárási résztvevő kapcsán érdemes vizsgálni, hogy az érdekeltiség fennáll-e.¹¹ Amit az érdekelt szerepének későbbi vizsgálatának szempontjából ki kell emelni az, a legfelsőbb bírósági döntés, amely kimondja azt, hogy a jogalany szomszédjában építkeznek, nem teremt lehetőséget „az engedélyezési eljárásban való közvetlen részvételre”.¹²

A jog, illetve a jogos érdek védelme szubjektív, személyi érintettségen alapuló jogvédelmet biztosít, szemben azokkal az esetekkel, amikor valamilyen törvényességet, közérdeket védő szervezetek számára biztosít objektív jogvédelmet.¹³ Számos különféle törvényességi felügyeletet végző szervet különböztethetünk meg, míg a közérdekvédelmi tevékenység az ügyészséghez kötődik. Ebbe a privilegiált felperesi körbe tartozó esetben az eljárás megindításának a feltétele egy, az alpereshez intézett, eredménytelen törvényességi felhívás.¹⁴ Ennek az eljárásnak a részletes szabályait az ügyészségre, a törvényességi felügyeletet ellátó szervek, valamint a köztisztviselői törvények szabályozzák.¹⁵

A szabályozás megvizsgálását követően arra következtethetünk tehát, hogy a felperes személyének a megállapítás során a jogalkalmazó – néhány kivételtől eltekintve – nem ütközik problémába. Ennél is egyszerűbb annak eldöntése, hogy ki minősül alperesnek.

7 Kovács András György: *Piacszabályozás és jogorvoslat*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. 140.

8 HORVÁTH E. Írisz: A felek és az érdekelt. In: HORVÁTH E. Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA ZSUZSA: *Közigazgatási perjog*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 109.

9 Legfelsőbb Bíróság Kpkf.III.35.466/1999.

10 Kúria Kfv.III.37.863/2014/4.

11 Kúria Kfv.II.37.891/2015/7.

12 Legfelsőbb Bíróság Kfv.II.39.231/2008/6.

13 Uo. 109–110.

14 SZEGEDI László: 17. § [Felperes]. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 205–209.

15 Ilyen jogszabály többek között az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.), a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Möt.v.) és a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (a továbbiakban: Nek.tv.).

A Kp. szerint alperes a közigazgatási szerv, amely a jogvita tárgyát képező közigazgatási tevékenységet megvalósította.¹⁶ Fontos beemelni ezen a ponton a vizsgálatba a perképesség fogalmát, amely a perbeli jogképességről és perbeli cselekvőképességből tevődik össze. A perbeli jogképességet a Kp. 16. § (1)–(2) bekezdése definiálja, míg perbeli cselekvőképességet a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 34. § (1) bekezdés *a)–c)* pontjai szerint kell érteni. Fontos megemlíteni itt azt, hogy a korábban hatályos jogi szabályozással szemben ma már nem tekinthető a Pp. a Kp. általános háttérjogszabályának, mert a Pp.-t már csak akkor kell alkalmazni, ha arra a Kp. kifejezett felhatalmazást ad, mint ahogy teszi ebben az esetben is.¹⁷ Ugyanakkor a közigazgatási jogviszonyokban a perbeli jogképességet nemcsak a polgári jogi, hanem a közigazgatási jogalanyiság is meghatározza.¹⁸ Ez teszi lehetővé azt, hogy a pert, immár a közigazgatási szerv egysége, vagy akár alkalmazottja is megindíthatja, ha közigazgatási jogi jogalanyisággal rendelkezik, tehát önálló feladat- és hatásköre van.¹⁹ Ez ad jogalanyiságot a köztisztviselőknek és a felsőoktatási intézményeknek, akik így szintén alperessé válhatnak.²⁰ A Kúria egyik eseti döntésben ezek alapján határozta meg, hogy a közbeszerzési konzorciumnak sem polgári jogi jogképessége, sem közigazgatási jogképessége nincsen, ezért a perben felperes nem lehet.²¹

Jól látható tehát, hogy a közigazgatási per alperesének meghatározását a jogszabályi környezet egyértelműen és világosan meghatározza, és egyértelműen meghatározza a perképesség követelményeit, amelyek természetesen az eljárás más szereplőire is vonatkoznak.

3. AZ ÉRDEKELT: PERBEÁLLÍTÁS, JOGOK ÉS KÖTELEZETTSÉGEK

A peres felekre vonatkozó szabályozás rövid ismertetését követően rátérek a tanulmányom központi vizsgálati tárgyát képező eljárási alany, az érdekeltre vonatkozó szabályozás vizsgálatára. Az érdekelt a Kp. egyik új jogintézménye, amely a Pp. szerinti beavatkozó intézményével állítható párhuzamba, sőt, egyes szerzők szerint

16 Kp. 18. § (1) bekezdés.

17 Kp. 16. § (3) bekezdés; WOPERA ZSUZSA: A Pp. és a Kp. viszonya. In: HORVÁTH E. Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA ZSUZSA: *Közigazgatási perjog*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 25.

18 F. ROZSNYAI Krisztina: 16. § [*Perképesség*]. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 199–205.

19 Fővárosi Törvényszék 2.Kpkf.670.858/2018/4.

20 F. Rozsnyai i. m. 199–205.

21 Kúria Kfv.37.572/2014/4.

lényegében nincs semmi érdemi különbség a két intézmény között.²² A Kp. szerint az érdekelt az, „akinek jogát vagy jogos érdekét a vitatott közigazgatási tevékenység közvetlenül érinti vagy a perben hozandó ítélet közvetlenül érintheti”,²³ továbbá meghatározza, hogy aki a megelőző eljárásban ügyfélként vett részt, az is beléphet érdekeltként a perbe. A Pp. a beavatkozó kapcsán úgy nyilatkozik, hogy „akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a [...] per miként dőljön el [...] az azonos fél pernyertessége érdekében beavatkozhat”.²⁴ Egyetértek Szegedi László azon megállapításával, amely kifejti, hogy az érdekelt fogalma úgy van meghatározva a Kp.-ban, amely egy lényegesen erősebb eljárási pozíciót biztosít neki.²⁵ Ezt bizonyítja egyrészt az, hogy az érdekelt a perben félnek minősül és bizonyos kivételektől eltekintve, a felekkel azonos eljárási kötelezettségek illetik meg.²⁶ Emellett az érdekeltre kiterjed az ítélet anyagi jogerőhatása is – kivéve a marasztalási kereset alapján hozott ítéletet.²⁷ Az érdekelt eljárási pozíciójának az erősségét szemlélteti továbbá az, hogy az Alkotmánybíróság 3434/2023. (X. 25.) AB határozatában megállapította a Kúria Pfv.IV.21.464/2021/9. számú végzése alaptörvény-ellenes és sérti az indítványozó Alaptörvény XXIV. cikkében foglalt tisztességes hatósági eljáráshoz való jogát, mert egy közegészségügyi kényszerengedélyeztetési eljárásban sem a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH), sem a Fővárosi Törvényszék, sem a Fővárosi Ítéltábla nem ismerte el az indítványozó ügyféli minőségét és ezért nem gyakorolhatta a nyilatkozattételi jogát, amit egyébként, ha ügyfélként járhatott volna el, a perbe érdekeltként beléphetett volna.²⁸ Ez az eset jól szemlélteti azt, hogy abban az esetben, ha a jogalanyak fennáll a jogosultsága arra, hogy a perbe érdekeltként belépjen, akkor az döntés alaptörvényellenességéhez is vezethet. Az eset továbbá rávilágít a közigazgatási jogviszonyok egyik legfontosabb jellemzőjének egyikére, miszerint azok rendre többpólusúak,²⁹ így lehetővé válik, hogy tényleg minden jogsértéssel okozott jog- vagy érdeksérelem kompenzálásra kerüljön.

Az érdekeltnek több csoportja különíthető el: lehetnek ismertek, hatásterülettel érintettek, nem ismertek, kérelemre értesítettek, kérelemre perbeállítottak és hivatalból perbeállított – ez utóbbi kettő együttesen a kényszerű érdekelt csoportja.³⁰

22 PETRIK Ferenc: A felek és az érdekelt. In: PETRIK Ferenc (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai II. A közigazgatási perrendtartás magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2017. 110.

23 Kp. 20. § (1) bekezdés.

24 Pp. 41. § (1) bekezdés.

25 SZEGEDI László – KOVÁCS András György: 20. § [Érdekelt]. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 226–235.

26 BARANYI Bertold – ASZALÓS Dániel – BAKOS Bendegúz: Az érdekelt a közigazgatási perben – a kúriai gyakorlat tükrében. *Magyar Jog*, 2024/11., 669.

27 Kp. 96. §.

28 3434/2023. (X. 25.) AB határozat, Indokolás [89].

29 BARANYI–ASZALÓS–BAKOS i. m. 669.

30 SZEGEDI–KOVÁCS i. m. 226–235.

Az elhatárolás alapját az adja, hogy miként kerül sor az érdekelt perbeállítására, így a következőkben elemzem azt, hogy milyen feltételek teljesülése esetén kötelező és mely esetekben opcionális az érdekeltnek és a bíróságnak ezzel kapcsolatban, milyen egyéb kötelezettségei vannak.

Főszabály szerint az érdekelt maga jelenti be a perbelépését. Ha az érdekelt nem jelenti be maga a perbelépést, akkor a bíróságot értesítési kötelezettség terheli, akinek egyúttal a keresetlevelet is közölnie kell.³¹ Az értesítési kötelezettséget hirdetményi úton is lehet teljesíteni, ha az érdekeltnek nagy száma ezt szükségessé teszi.³² Ezt követően az érdekeltnek az értesítést követően 15 napja van bejelenteni a perbelépését.³³ Az értesítésnek – akár hivatalból, akár kérelemre történik – az eljárás bármely szakaszában helye van.³⁴ Ismert érdekeltnek közé soroljuk azokat a személyeket, akik az alapeljárásban – tehát a hatósági eljárásban – ügyfélként jártak el. A nem ismert érdekeltnek esetében természetesen nincs értesítési kötelezettsége a bíróságnak, azonban az érdekelt maga bármikor kezdeményezheti a perbelépését.³⁵ Abban az esetben, ha a megelőző eljárás hatásterület megállapítása iránt folyt, az abban részt nem vevő érdekeltnek értesítése a közigazgatási szerv honlapján való közzététel, vagy más, helyben szokásos módon történik.³⁶ Érdemes kiemelten foglalkozni azzal az esettel, amikor az érdekelt akarátán kívül, kényszerűen kerül perbeállításra. Ebben az esetben a bíróság úgy ítéli meg, hogy a jogvita rendezése érdekében mindenképp szükséges a perbeállítás.³⁷ Egyebhangzó a szakirodalmi álláspont és a joggyakorlat is abban a kérdésben, hogy ezekben az esetekben nemcsak jog, hanem kötelezettség is az a perbeállítás³⁸ és arra bizonyos esetekben hivatalból is köteles.³⁹ Ennek az elvi kereteit az teremti meg, hogy bár főszabály a keresetkez köztöttség,⁴⁰ jogorvoslati eljárásban a közigazgatási per közérdekvédelmi funkciója kapcsán elengedhetetlen az, hogy bizonyos eljárási cselekményeket hivatalból végezzen el a bíróság.⁴¹ A Kúria Kfv. III.37.438/2023/5. számú eseti döntésében megállapította, hogy az érdekelt kényszerű perbeállításának elmaradása olyan eljárási szabálysértés, amelyet hivatalból kell vizsgálnia.⁴² Fontos jogalkalmazói problémát jelent ugyanakkor az,

31 HORVÁTH i. m. 115.

32 Uo. 115.

33 SZEGEDI–KOVÁCS i. m. 226–235.

34 HORVÁTH i. m. 115.

35 SZEGEDI–KOVÁCS i. m. 226–235.

36 REMES Gábor: A bírói kontroll. In: BOROS Anita (szerk.): *A közigazgatási jogvédelem és jogérvényesítés alapintézményei*. Budapest, NKE, 2019. 37.

37 HORVÁTH i. m. 116.

38 Kúria Kfv.II.37.282/2020/5.

39 Kp. 20. § (6) bekezdés.

40 Kp. 2. § (4) bekezdés, Kp. 85. § (1) bekezdés.

41 F. ROZSNYAI Krisztina: *Hatékony jogvédelem a közigazgatási perben*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018. 176–178.

42 KÁRÁSZ Marcell: A Kúria szerint a kényszerű érdekelt perbeállításának elmaradása olyan eljárási szabálysértés, amelyet hivatalból kell vizsgálnia. *Magyar Jog*, 2024/1., 35.

hogy az érdekelt perbeállítás – amennyiben automatikusan nem nyilatkozik, automatikusan alperesi oldalon történik, ami gyökeresen szembe megy azzal – a Kp. miniszteri indokolásában megjelenő – céllal, miszerint az érdekelt perbeállításával az ellentétes érdekeket kell becsatornázni az eljárásba.⁴³ Ez a hibás jogalkalmazói gyakorlat felveti annak a kérdésnek a jövőbeli vizsgálatát, hogy jogalkotói eszközökkel, vagy pedig a megfelelő jogalkalmazói jogértelmezéssel miként lehetne orvosolni ezt a fennálló problémát.

Az érdekelt perbeállítása – illetve perbelépése – mindenképp bírósági döntéshez kötött, a bíróság végzésében engedélyezi, vagy utasítja el a perbelépést. Ez utóbbi végzés önálló jogorvoslattal támadható döntéssé válik, azonban az engedélyezést, csak az eljárást befejező döntéssel szembeni jogorvoslatban támadható meg.⁴⁴

Az érdekelt perbeli jogai és kötelezettségei kapcsán már említettem, hogy alapvetően az érdekeltre kiterjed az ítélet anyagi jogerőhatása, illetve összességében lemondható, hogy az érdekeltet a féllel azonos eljárási jogok illetik és a Kp. eltérő rendelkezésének a hiányában azonos kötelezettségek terhelik.⁴⁵ Ennek egyik korlátja a Kp. 20. § (3) bekezdése, mely szerint „az érdekelt a felek rendelkezési jogának sérelme nélkül jogosult perbeli cselekmény megtételére”. Az érdekelt önállóan gyakorolhat jogorvoslatot, nyújthat be fellebbezést,⁴⁶ felülvizsgálati kérelmet⁴⁷ és Pp. szerinti perújítást.⁴⁸

Az érdekelt intézménye a közigazgatási perben jelentős szerepet játszik a hatékony jogvédelem kialakításában. Az érdekelt eljárási jogainak és kötelezettségeinek megfelelő érvényesítése elengedhetetlen ahhoz, hogy a közigazgatási per az Alaptörvény XXVIII. cikkében meghatározott tisztességes bírósági eljárás elvének megfelelően kerüljön lefolytatásra.

4. ÖSSZEGZÉS

Az érdekelt jogi pozíciója a közigazgatási perben a Kp. szerint lehetőségeket biztosít a jogvédelmet kereső felek számára, akkor is, ha nem kezdeményező félként lépnek fel a közigazgatási perben, mivel lehetőséget ad számukra, hogy részt vegyenek az eljárásban, ha az ő jogukat vagy jogos érdeküket a közigazgatási tevékenység közvetlenül érinti. Az érdekelt jogainak és kötelezettségeinek megfelelő érvé-

.....

43 BARANYI–ÁSZALÓS–BAKOS i. m. 673.

44 HORVÁTH i. m. 117.

45 SZEGEDI–KOVÁCS i. m. 226–235.; Kp. 20. § (2) bekezdés.

46 Kp. 99. § (1) bekezdés; Kp. 112. § (1) bekezdés.

47 Kp. 115. § (1) bekezdés.

48 Kp. 122. § (1) bekezdés.

nyesítése alapvető, szinte nélkülözhetetlen eleme, sőt feltétele a törvényességnek. Az érdekelt nem pusztán aktívan vehet részt az eljárásban, hanem ugyanúgy, mint a felek, a perbeli jogok és kötelezettségek teljességével élhet kivéve, ha törvény ettől eltérően rendelkezik és ha ez a peres felek jogát nem sérti. Az Alkotmánybíróság döntései és a jogalkalmazói gyakorlat is rávilágítanak arra, hogy az érdekelt megfelelő perbeállítása elengedhetetlen a közigazgatási perek jogszerű és hatékony lefolytatásához. Megállapítható tehát, hogy az érdekelt szerepe – bár nem peres fél – annyira fontos az eljárásban, hogy a perbeállításának elmaradása akár annak alaptörvény-ellenességét is okozhatja, így valóban helytálló a címben is szereplő hasonlat, amely szerint az érdekelt olyan, mint egy szürke eminenciás.

BIBLIOGRÁFIA

- BARANYI Bertold – ASZALÓS Dániel – BAKOS Bendegúz: Az érdekelt a közigazgatási perben – a kúriai gyakorlat tükrében. *Magyar Jog*, 2024/11.
- F. ROZSNYAI Krisztina: 16. § [Perképesség]. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018.
- F. ROZSNYAI Krisztina: *Hatékony jogvédelem a közigazgatási perben*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018.
- HORVÁTH E. Írisz: A felek és az érdekelt. In: HORVÁTH E. Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA Zsuzsa: *Közigazgatási perjog*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- KÁRÁSZ Marcell: A Kúria szerint a kényszerű érdekelt perbeállításának elmaradása olyan eljárási szabálysértés, amelyet hivatalból kell vizsgálnia. *Magyar Jog*, 2024/1.
- KOVÁCS András György: *Piacszabályozás és jogorvoslat*. Budapest, HVG-ORAC, 2012.
- NAGY Marianna: *A közigazgatási jogi norma, a közigazgatási jogi jogviszony, a közigazgatási jogi szankció*. Budapest, NKE, 2014.
- PETRIK Ferenc: A felek és az érdekelt. In: PETRIK Ferenc (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai II. A közigazgatási perrendtartás magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2017.
- REMES Gábor: A bírói kontroll. In: BOROS Anita (szerk.): *A közigazgatási jogvédelem és jogérvényesítés alapintézményei*. Budapest, NKE, 2019.
- SZEGEDI László – KOVÁCS András György: 20. § [Érdekelt]. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018.

- SZEGEDI László: 17. § [*Felperes*]. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018.
- WOPERA Zsuzsa: A Pp. és a Kp. viszonya. In: HORVÁTH E. Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA Zsuzsa: *Közigazgatási perjog*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.

Bíróági gyakorlat

- 11/2019. (III. 29.) AB határozat
 3158/2020. (V. 21.) AB határozat
 3434/2023. (X. 25.) AB határozat
 Fővárosi Törvényszék 2.Kpkf.670.858/2018/4.
 Kúria Kfv.II.37.282/2020/5.
 Kúria Kfv.II.37.891/2015/7.
 Kúria Kfv.III.37.572/2014/4.
 Kúria Kfv.III.37.863/2014/4.
 Legfelsőbb Bíróság Kpkf.III.35.466/1999.

ELMÉLKEDÉS A PUNCS.HU ÉS HASONLÓ SPECIÁLIS ONLINE TÁRSKERESŐK, VALAMINT A „SUGAR KAPCSOLATOK” BÜNTETŐJOGI VONATKOZÁSÁRÓL

79

Pásztor Dominik Benjámin

1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKOLÁSA

Jelen beszámolóban kifejtett gondolataim nem egy új probléma felvetésén alapulnak, ugyanis a téma már megjárta a magyar közéletet. 2017 őszén egy az ügyben közvetlenül nem érintett feljelentő feljelentése alapján a Puncs.hu online társkereső működésével összefüggésben felmerült szempontok – elsősorban a kerítés és a prostitúció elősegítésének bűncselekmények büntetőjogi vizsgálata szükségessé vált.

Elöljáróban elmondható, hogy az ügyészség a feljelentést elutasította, arra hivatkozva, hogy a weboldal tartalma, annak szövegezése és szolgáltatásai nem hozhatók összefüggésbe a feljelentésben említett bűncselekményekkel. Az indokolás azt is tartalmazta, hogy a szolgáltatások célja nem a felek közötti szexuális szolgáltatás elősegítése vagy közvetítése, hanem a párkapcsolatok kialakításának elősegítése.

Írásomban arra keresem a választ, hogy sugar kapcsolatokat terjesztő és ilyen viszonyok kialakítására felhívó társkeresők büntetőjogi felelősséggel tarthatnak-e a magyar jogi környezetben.

2. NEM EGY SIMA TÁRSKERESŐ...

A Puncs.hu és a sugar kapcsolatokat terjesztő szolgáltatások, a többi elterjedt online társkereső oldallal ellentétben speciális felhasználóknak nyújtanak online felületet.¹ A weboldal két célközönségnek teremt platformot. Az egyik oldalon állnak a „sugar daddy” vagy „sugar mommy”-k, akiket a weboldal sikeres személyekként definiál, magas egzisztenciával rendelkeznek, azonban a magánéletükben nem teljesedtek ki, keresik maguknál fiatalabb hölgyek, urak társaságát. Élmények nyújtásával, luxus utakkal és drága éttermek látogatásával kényeztetnék a partne-

.....
1 Ntice Kft. által fenntartott társkereső weblap: www.puncs.hu [letöltve: 2025. 04. 05.]

reiket.² A másik oldalon a „sugar baby”-k foglalnak helyet, akik fiatalságukból kifolyólag nem sikeresek és gondtalanok. Vágynak a biztonságra, anyagi jólétre és csillogásra. Ösztönszerűen olyan párt keresnek maguk mellé, akik külföldi nyaralásokkal és felhőtlen boldogsággal látják el mindennapjaikat.³

A weboldalt, mind a képi illusztrációkat, mind a szöveges tartalmakat tekintve az erotikus szemlélet jellemzi. A tájékoztatók több helyen tartalmaznak utalást a szexuális kapcsolatra és az annak ellenében a sugar daddy-k által nyújtott nem mindennapi szolgáltatásokra. Az illusztrációk gyakran hiányos öltözetű személyeket ábrázolnak, amik alkalmasak lehetnek az oldalra látogatóban a szexuális vágy felkeltésére, de mindenképpen utalnak a kialakítandó kapcsolat alapját jelentő szexuális viszony vagy a nyújtott luxusért elvárt erotikus cselekményre. Ezzel szemben más társskeresőkn, a képi és írásos informatív elemek jobban tükrözik egy kiegyensúlyozott, a társadalmi normákhoz közelebb álló párkapcsolati értékeket terjesztő weboldal hangulatát. A konvencionális társskeresők nem az adott szolgáltatást és elvárt, ígért előnyt helyezik előtérbe, hanem az egymás iránti feltétlen tisztelet.

Mondanivalómmal nem az ismerkedő vagy kapcsolatot kialakító személyek közötti szexualitást kívánom háttérbe helyezni, hanem a kontrasztot szeretném szemléltetni a Puncs és más társskereső közötti értékválasztás és megjelenítés között. A Puncs véleményem szerint kendőzetlenül közvetíti a használoi közötti szexuális viszony kialakításának elsődlegességét, és az azért nyújtott, elkápráztató ellentételezéssel kecsegtet. Nem a társadalom által általában elfogadott párkapcsolati modellt terjeszti, hanem a sugar baby-ket hívja fel szexuális cselekményekre, amikért előrevetíti a gazdag sugar daddy vagy mommy gáláns ellenszolgáltatását.

Mindezekre tekintettel úgy gondolom, hogy az oldal célja és módszerei erkölcsileg aggályosak és mélyebb vizsgálatot érdemelnek.

3. A TÖRVÉNYI HÁTTÉR

A fent ismertetett eset, valamint általánosságban a sugar dating kapcsolatok és az azoknak teret biztosító társskereső büntetőjogi megítélését a hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény rendelkezéseinek figyelembevételével

2 Ntice Kft. által fenntartott társskereső weblap: <https://www.puncs.hu/sugar-daddy-jelentes> [letöltve: 2025. 04. 05.]

3 Ntice Kft. által fenntartott társskereső weblap: <https://www.puncs.hu/sugar-baby-jelentes> [letöltve: 2025. 04. 05.]

végzem, különös tekintettel a kerítés bűncselekményét szabályozó 200. §, valamint a prostitúció elősegítését meghatározó 201. § rendelkezéseire.^{4, 5}

A kerítés bűncselekményének – jelen ügy szempontjából releváns – elkövetési magatartása a haszonszerszerzés céljából történő, szexuális cselekmény végzésére való megszerzés, továbbá a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúcióra való felajánlása vagy felhívása. A jogalkalmazói gyakorlat szerint a szexuális cselekményre való megszerzés olyan magatartás, mely mások nemi kapcsolatának közvetlen lehetőségét teremti meg.⁶ Míg a prostitúció elősegítésének bűncselekményét az követi el, aki mást prostitúcióra rábír. A rábírásnál kiemelendő, hogy annak több és időben elkülönülő cselekményre kell vonatkoznia. Mind a két bűncselekmény esetében a védett jogi tárgy a nemi élet kapcsolatának a társadalomban elfogadott rendje, ami a sugar viszonyokat terjesztő randioldalak vonatkozásában alapos okkal feltételezhető, hogy sérül.⁷

Álláspontom szerint e bűncselekmények megvalósulhatnak a randioldal tevékenységi körében, ha a felület valódi lényegét és célját mélységében vizsgáljuk.

4. KÜLFÖLDI SZABÁLYOZÁS

Az Egyesült Királyságban a sugar kapcsolatok ápolása nem számít jogellenes tevékenységnek, azonban, ha a kapcsolat kizárólag szexuális tevékenység nyújtására irányul, vagy ha a felek között feltűnően nagy erőviszonybéli különbség található – különös tekintettel a felek közötti korkülönbségre, vagy az egyik fél kifejezetten sanyarú sorsának kihasználására – akkor szabályozásuk szerint megállapíthatóvá válhat az emberkereskedelem vagy a szexuális kizsákmányolás.^{8, 9} Általánosságban elmondható, hogy a fejlett jogrendszerrel rendelkező államok – USA, Egyesült Királyság, Franciaország – esetében az ilyen prostitúciós lehetőséget magában rejtő szolgáltatásra való felhívás és hirdetések közzététele sok esetben megalapozta a büntetőjogi felelősségre vonást.

Az Európai Unió tagállamaiban a prostitúció megítélése és szabályozása eltérő. Németország kifejezetten laza szabályozást alkalmaz, külön törvény rendelkezik a szexmunkásokról, ami például bejelentéshez köti a prostitúciós tevékenység

4 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, 200. §.

5 Btk. 201. §

6 BJD 4197.

7 BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész*. Budapest. HVG-ORAC, 2021. 223.

8 Modern Slavery Act 2015.

9 Sexual Offences Act 2003.

82 folytatását.¹⁰ Franciaország az elmúlt években szigorított szabályozásán és a hirdetések tilalmazásán túl kriminalizálta a fogyasztói oldalt, tehát büntetni rendeli azt, aki ilyen szolgáltatást igénybe vesz.¹¹ Svéd megközelítés szerint a sugar dating szinte mindig szexuális kizsákmányolással jár. Kifejezett hangsúlyt fektetnek a prevencióra és kizsákmányolás elleni fellépésre.¹²

Az európai országok vegyes állásfoglalása által megállapítható, hogy a szóban forgó sugar dating kapcsolati forma egy homályos, szürke zónás terület szabályozottságát tekintve, de jól látható, hogy az országok látni vélik a benne rejlő problémákat. Még, ha egyelőre konkrét jogszabályi keretet nem is teremtettek ennek az új kapcsolati formának, az megfigyelhető, hogy valamilyen törekvés mutatkozik ennek jövőbeli szabályozására, ugyanis mind aggályosnak, visszaélésre alkalmas területnek tekinti.

5. KÜLFÖLDI ELJÁRÁS

Egy, a Puncshoz hasonló működésű és kapcsolati formát terjesztő weboldal svéd tulajdonosa 250 000 EUR bírságot kapott Belgiumban prostitúció népszerűsítéséért, mivel egyetemek közelében elhelyezett plakátokon hirdette az idős férfiaknak és fiatal lányoknak szóló randioldalt. A feliraton az állt, hogy „Diáklányok! Javítsatok az életetekben, bulizzatok a Sugar Daddyvel”. A belga bíróság amellet foglalt állást, hogy a képen szereplő, vetkőző hölgyből egyértelműen a szexuális szolgáltatásra lehet következtetni, ami az idősebb fél ellenszolgáltatásával jár, így a prostitúció, mint rendszeres haszonszerzésre irányuló cselekmény megállapítható.¹³ Az oldal tulajdonosa ellen Franciaországban is vádat emeltek egy hasonló ügyben.¹⁴

6. A MAGYAR ÜGYÉSZSÉG ÁLLÁSPONTJA ÉS REFLEXIÓ

Hazánkban indított eljárással kapcsolatban kevés konkrét forrás található, csupán a sajtóból lehetett értesülni az ügy állásáról. Az ügyészség részéről kiadásra került egy megkeresésre adott válaszirat, az azonban nem tér ki a Puncs.hu-val szemben

10 A Prostitáltak védelméről szóló törvény: Prostituiertenschutzgesetz vom 21. Oktober 2016 (BGBl. I S. 2372).

11 Code Penal: Franciország Büntetőjogi kódexe.

12 Lásd <https://sexuellexploatering.se/en/> [letöltve: 2025. 04. 05.]

13 Btk. 459. § (1) bekezdés 25. pontja.

14 Lásd <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/05/sugar-daddy-website-owner-charged-debauchery-belgium-sigurd-vedal> [letöltve: 2025.04.05.]

tett feljelentés elutasításának indokaira, csupán az ügy egy másik – közpénzek felhasználásaival kapcsolatos – szálára adott választ, amit jelen írás nem tárgyal.¹⁵

Sajtóértesülések szerint az ügyészség a feljelentés elutasításáról rendelkező határozatában arra hivatkozott, hogy a Puncs.hu platform szolgáltatásának célja párkapcsolatok elősegítése és nem pedig konkrét szexuális szolgáltatás közvetítése. Kifejtésre került, hogy önmagában a tény, hogy a társkeresés egyik kiemelt szempontja az egyik fél státuszán és anyagi helyzetén alapszik, még nem valósít meg prostitúciót.¹⁶

Meglátásom szerint az ügyészség – a rendelkezésre álló információk alapján – az elutasítás indokolásában a felvetett probléma felszínét érinti csupán, ugyanis csak a látszólagos dolgokra, mint hirdetésekre és a plakátokra alapoz. A weboldalon található tájékoztatók és illusztrációként használt képek tartalmát, annak célja szerint nem értelmezte. Nem veszi figyelembe, számításba a valóságos életkörülményeket, külső faktorokat, hogy mégis milyen célt szolgál vagy lehetőséget biztosít a felület annak használói számára. A vizsgálat során nem tért ki a társadalmi veszélyekre, az üzletág szabályozottságának hiányára és ezáltal a visszaélésszerű alkalmazásból eredő sértetti oldal védelmére.

Az ügyészség ezen megközelítését indokolhatta az a törekvés, hogy már az eljárás elrendelésének szakaszában érvényt szerezzen a büntetőeljárásról szóló törvény 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 7. § (4) bekezdésében rögzített alapelvnek.¹⁷ Ha ez így van, ez érthető és elfogadható is. Megítélésem szerint azonban alappal vethető fel, hogy ez a jogalkalmazói megközelítés nem akadályként jelentkezik-e az előtt, hogy egy-egy társadalmi jelenséget a büntetőjog annak valódi természete szerint közelítsen meg. A Be. 7. § (4) bekezdése ugyanis nem sérül akkor, ha egy jelenséget a büntetőhatóságok annak valódi és teljes tartalmának feltárásával megvizsgálják, majd ennek tükrében döntenek arról, hogy az így feltárt tények és körülmények konkrét személy terhére értékelhetőek-e vagy sem.

Az alábbiakban részletezem az álláspontom szerint megkerülhetetlen sarokpontokat, melyeket a hatóságoknak számításba kellene venniük egy sugar viszonytal kapcsolatos eljárás elbírálása során.

15 Polt Péter TPK. 6304/2017/2. számú Legfőbb Ügyészi válaszirata Szabó Tímea országgyűlési képviselő részére. <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/sajto6/2017/11/k18061-valasz.pdf> [letöltve: 2025. 04. 05.]

16 Lásd https://index.hu/gazdasag/2017/11/14/ugyeszseg_nem_segiti_elo_a_prostituciot_a_puncs.hu/ [letöltve: 2025. 04. 05.]

17 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 7. § (4) bekezdés.

A sugar kapcsolatok esszenciális eleme, hogy a sugar daddy a sugar baby-t a vele töltött idő ellenében drága szolgáltatásokkal, tárgyakkal vagy utazásokkal „jutalmazza”. E viszonyrendszer alapvető – vagy legalábbis meghatározó – elemeként szinte kétséget kizáróan azonosítható a szexuális kapcsolat fennállása is. Súlyosbítja a situációt, hogy jellemzően a felek közötti korkülönbség jelentős. A sugar daddy vagyonos személy, míg a sugar baby nála jóval kiszolgáltatottabb helyzetben lévő fiatal, gyakran egyetemi hallgató. A sugar baby-t az a szándék vezérli az ilyenfajta kapcsolatok kialakításában, hogy a társaságáért, szexuális közeledésért cserébe a sugar daddy vagy mommy biztosítja számára a tanulmányaihoz szükséges anyagi háttérrel. Tehát az ilyenfajta kötelékből, érintkezésből a sugar baby rendszeres haszonszerzésre törekszik. Ezen haszonszerzési forma, megítésem szerint nem áll távol a Btk. 459. §-ben meghatározott prostitúció fogalmától, mely szerint prostitúció a rendszeres haszonszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése.¹⁸ A jogalkotó az értelmező rendelkezésekben azt is nevesíti, hogy szexuális cselekmény végzése alatt, a közösülést és minden olyan súlyosan szemérem sértő cselekményt kell érteni, mely nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas vagy arra irányul.¹⁹

A sugar kapcsolatok annak alapvető jellemvonásai miatt jelentősen eltérnek egy hagyományos kapcsolattól, így különbség tehető egy normál és speciális – sugar – kapcsolatokra szakosodott randifelület között is. A sugar kapcsolatok, mint a szó jelentéséből is egyértelműen következik, az édes pillanatokra, alkalmi vagy rövid távú viszonyra értendő, mely elsődlegesen a testiségek megélésére jön létre, amit valamilyen díjazás követ. Így az ilyen típusú kapcsolatokat elősegítő szolgáltatásokat nyújtó felület a prostitúció elemeit magában hordozó viszony kialakításához asszisztál. Ezzel szemben egy társkereső, a kifejezésből is eredően társak viszonyának kialakítását segíti. A társak, mint – családjogban is használatos kifejezés alapján – szövetségesek, vagyis egyenrangúak, nem a másik fél ellenszolgáltatására alapuló viszony felei.

6.2. Hirdetések és tájékoztatók

A Puncs.hu és hasonló felületeken található személyi hirdetések, már önmagukban is gyakran szexuális tevékenység nyújtásáról szólnak, kiemelik a kapcsolat felszínességét, középpontjába az erotikát helyezve. A sugar baby-k láthatóan szívesen osztják meg, hogy mit várnak egy kapcsolattól, akár azt is, hogy milyen tevékeny-

18 Btk. 459. § (1) 25. pont.

19 Btk. 459. § 27. pont.

ségekre hajlandóak partnerük boldogításához. Profiljaik alap információként tartalmazzák az elvárt ellenszolgáltatást, ugyanis közzétételre szorul a fiatalok által szívesen fogadott utazás célállomása is. A hirdetések jelentős többsége a fentiekben kifejtett okok miatt tartalmaz prostitúciós tevékenység nyújtását megalapozó tényeket, állítható ez különösképpen a személyleírásokban közzétett információk és sugar baby-k erotikus töltetű profilképei alapján.

Általánosságban a sugar kapcsolatokat terjesztő weboldalak online és közterületen közzétett, figyelemfelkeltő plakátjai, hirdetési azonban nagyobb aggodalomra adhatnak okot. Az azokon megjelenített felhívó szövegek és képek egyértelműen nem a felek azonos értékeire alapozó kapcsolat kiépítését szorgalmazzák. A hölgyeket szexuális, vetkőző pózban ábrázoló hátterek, általában valamilyen ellentételezéssel kapcsolatos szöveggel párosulnak, mint, hogy „Nyári munkát keresel? Ismerkedj meg egy sugar daddy-vel”.²⁰ Az ilyen tartalmú, nagy nyilvánosság előtt használt hirdetések álláspontom szerint elősegítik a prostitúciót, ugyanis az erkölcsileg aggályos tevékenység végzésére rábíró erővel bírnak. Hatványozottan igaz ez abban az esetben, ha – mint az előbb említett példában – „munkaként” ábrázolják, így azt a társadalom által elfogadott színben és erkölcsösnek tüntetik fel. Ugyan nincs meghatározva a konkrét személy, akit rá szeretnének bírni a tevékenység végzésére, így a passzív alany előre meg nem határozható, azonban a célközönség – mint diákok, egyetemi hallgatók – tágabb megjelölése, álláspontom szerint megalapozhatja a bűncselekmény megvalósulását. A rábírás ebben az esetben nem feltételezi konkrét személy irányában történő megvalósulását, ugyanis a nagy nyilvánosság előtt elhelyezett plakátok és közzétett hirdetések alkalmasak lehetnek arra, hogy rábíró hatást gyakoroljanak előre meg nem határozható személyekre.

Külön figyelmet érdemelnek a sugar kapcsolatok népszerűsítésére szolgáló magyarországi weboldal tájékoztató jellegű leírásai, amelyek megfogalmazása többértelmű, és a szövegösszetétel alapján mögöttes szándékra, rejtett célokra vagy a prostitúciós kapcsolati forma jellemzőire utalhat. Az ilyenfajta mögöttes, vagyis a prostitúcióra való rábírási célzat elrejtésére alkalmas megfogalmazás használata is megvalósíthatja az elkövetési magatartást. Erre rögtön példaként szolgál a szolgáltató szlogenje, ami azt állítja, hogy a kapcsolat „érték”. A büntetőjogban oly szívesen használt teleologikus értelmezés azonban, álláspontom szerint, alkalmas lehet e rejtett célok feltárására. A szlogen értelmezésem szerint magában foglalja a kapcsolatért járó kompenzációt. Ha a kapcsolat szexuális tevékenység folytatásán alapul a prostitúció megállapítást nyerhet.

Mindezeket egybefoglalva úgy gondolom, hogy a sugar viszonyokat terjesztő, ilyen kapcsolati forma alkalmazására történő felhívás büntetőjogilag is értelmezhető,

.....
20 Lásd <https://www.nbcnews.com/video/sugar-daddy-billboard-causes-stir-44291651577> [letöltve: 2025. 04. 05.].

ugyanis magában rejtheti a prostitúciós tevékenység végzésére történő rábírást, így az ilyen jellegű szerelmi vagy érzelmi kötelékre bátorító szolgáltatók, tudatosan vagy akár tudat alatt is más prostitúcióját segíti elő.

6.3. Összegzés

Ahogy kifejtettem, a vizsgálatkor, mérlegeléskor el kellene választani a sugar kapcsolatokra rábíró szolgáltatásokat az eddig elterjedt normál társkeresőktől, ugyanis e modellek céljaikban messzemenően eltérőek. A felületen közzétett profiladatok, tájékoztatók rejtett célt, nevezetesen a szexuális szolgáltatás nyújtását tartalmazzák, így a szolgáltatók magához a prostitúcióhoz járulnak hozzá. Így a szolgáltatók által közzétett hirdetések erre a tevékenységre bírhatják rá a célközönségüket, ezzel bűncselekményt megalósítva.

7. DE LEGE FERENDA GONDOLATOK

A fentiekben leírtakból egyértelműen megállapítható, hogy az újkéletű sugar kapcsolatok és az azok gyakorlására felhívó, rábíró szolgáltatások szabályozottsága hiányos, egyelőre kevés precedenssel és jogirodalommal rendelkeznek. Ennek okán szükség keletkezhet ezen új típusú online magatartások szabályozására, korlátok közé szorítására, továbbá a jelenleg hatályos büntetőjogi normák és jogalkalmazói gyakorlat felülvizsgálatára, kiegészítésére esetleg új jogintézmények beiktatására, különösképpen hazánkban teret hódító gyermekek védelme érdekében tett erőfeszítések tükrében.

7.1. Fogalmi keretek pontosítása

Annak érdekében, hogy az ilyen, meglátásom szerint leplezett célt magában rejtethő szolgáltatások elhatárolhatóak lehessenek, elsősorban a fogalmi elemeket és kereteket kell biztosítani a jogalkotónak. Érdemes volna a Btk. értelmező rendelkezései közé²¹ bevezetni olyan jogi fogalmakat, mint a burkolt szexuális kizsákmányolás, amely olyan esetek megállapítását tenné lehetővé, ahol a kapcsolatért, viszonyért adott ellenszolgáltatás nem formálisan pénzben, hanem informálisan, tehát ajándékozás, lakhatási/megélhetési támogatás, utazás vagy egyéb, esetleg élmény formájú anyagi javak nyújtásával valósul meg. Ezt a fogalmat érdemes lenne beemelni mind a kerítés, mind a prostitúció elősegítésének törvényi tényállásába azzal a céllal, hogy a jelenleg ismert prostitúción kívül ezen új cselekvőségre is

.....
21 Btk. 459. (1) bekezdés.

alkalmazni lehessen azokat. Ezt azért látom indokoltnak, mert megítélésem szerint azok a szolgáltatók, akik ügyfeleiket díjazás ellenében történő szexuális kapcsolat kialakítására bírnak rá másokat, cselekvőségük társadalomra való veszélyességük tekintetében megegyezhetnek a prostitúció elősegítését vagy kerítés büntetett megvalósító személyek társadalomra veszélyességével. A fogalmi elemek tisztázása segítséget nyújthat akár a magatartás dekriminalizálására is, így ezen cselekvőségek akár jogszerűvé is nyilváníthatóvá válhatnak, ha azokat a jogalkotó nem kívánja büntetni.

7.2. Fiatal felnőttek fokozott védelme

A fiatalabb generáció fokozott veszélyeztetettje a sugar kapcsolatoknak, ugyanis az ilyen viszonyok egyik alanyát ők alkotják. A luxúsiát ígéréssel kecsegtető kapcsolatok kifejezetten ennél a korosztálynál hatásosak, miközben kizsákmányoló ajánlatokról van szó. Célszerű lehet védelemben részesíteni a fiatal felnőtteket úgy, hogy egyes törvényi rendelkezések esetében a jogalkotó alap vagy minősített eset, esetleg privilegizált eset formájában rendelkezik a 18–20 éves kor közötti paszszív alanyokról. Kitüntetett figyelmet érdemelhet annak az esete is, amikor a sugar viszony egyik fele mély szegénységből érkező, sanyarú sorsú, manipulálható személy, aki e jellemzői folytán kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet a sugar daddy vagy mommy-val, így könnyen kizsákmányolás áldozatává válhat. Így az a platform üzemeltetője, aki ezen korosztályú vagy helyzetben lévő személyt prostitúció elemeket tartalmazó sugar kapcsolatra bír rá vagy terjeszt, büntethetővé válhatna.

7.3. Prevenció és edukáció

A digitális korszakban felnövő gyermekek és fiatalok számára elengedhetetlen a megfelelő felvilágosítás az ilyen veszélyt hordozó kapcsolati formákról, így elsődleges volna olyan programok bevezetése, mely a szexuális önrendelkezést, a pénzügyi tudatosságot és kizsákmányolás felismerésének képességét növelik, hogy a témában járatlanabb fiatalok ne válhassanak áldozataivá a megtévesztő hirdetéseknek, tájékoztatóknak, amik e tevékenység folytatását normalizálják, erkölcsös színben tüntetik fel.

7.4. Hatósági együttműködések kialakítása

Célszerű volna az állami szervek működését – bár külön-külön mind tesznek lépéseket az ügy érdekében – összehangolni, hogy a rendőrség, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) és gyermekvédelmi intézmények együttesen, közösen

azonosítható platformokat, amelyek rejtett célt szolgálhatnak és különösen veszélyesek a fiatalokra nézve. Álláspontom szerint indokolt lenne fokozott figyelmet fordítani a regisztrációs folyamatok szabályozására is, tekintettel arra, hogy a jelenlegi gyakorlat nem ír elő kötelező személyazonosság ellenőrzést. Ennek következtében – noha a platform használata kizárólag a 18. életévüket betöltött személyek számára engedélyezett – a valós életkor és személyazonosság hitelesítése nélkül lehetőség nyílik arra, hogy kiskorúak is hozzáférjenek a felülethez, ami jelentős kockázatokat hordoz magában.

8. SUGAR KAPCSOLATOK TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉSE A FIATALOK KÖRÉBEN

Fontosnak tartom kiemelni, hogy jelen írásomban kifejtett állásponttal szemben a társadalomban eltérő vélemények is megfogalmazásra kerülnek, ami önmagában is utal arra, hogy ez a rendkívül összetett és érzékeny kérdéskör más megvilágításból is vizsgálható és vizsgálendő is. Véleményem szerint a téma feltárása nem tekinthető teljesnek, ha kizárólag a pőnalizáció lehetőségének megteremtése felől közelítjük meg, így az erkölcsi megvilágítás mellett a társadalom e jelenségre adott reakciója is mérlegelendő. A szakmai beszámoló elkészítését megelőzően a témavezetőmmel folytatott szakmai egyeztetés során egyetértettünk abban, hogy a sugar kapcsolatok megítélésének vizsgálata nem kizárólag jogtudományi megközelítés mentén végezhető el, hanem az a társadalmi dinamikák tükrében összetettebb képet is mutathat. A témavezető által – különböző korosztályi és társadalmi helyzetű személyekkel folytatott, nem tudományos igényű beszélgetések tapasztalatai alapján – felvetett szempont szerint a kérdéskör olyan aspektusokat is felvet, amelyek a statikus, kizárólag jogi kategóriákban való gondolkodáson túl dinamikusabb társadalmi értelmezést igényelhetnek. Elvitathatatlan ugyanis, hogy a sugar kapcsolatok társadalmi megítélése nem egységes: korosztályonként, társadalmi helyzettől függetlenül is jelentős eltérések tapasztalhatók.

Saját tapasztalásaim szerint is a fiatalabb generációk körében már szignifikánsan jelen vannak azok az attitűdök, amelyekben a sugar kapcsolatok – bármiféle prostitúciós jellegű kategorikus elutasítása mellett – teljes mértékben elfogadott kapcsolati formának tekinthetők. Ráadásul annak megítélése sem mindig egyértelmű, hogy egy sugar kapcsolatban melyik fél használja ki a másikat, vagy ki él vissza kinek a helyzetével. Számos vélemény szerint éppen ez az a szemléleti elem, amely alapján e kapcsolati forma – összetettsége és főként a kölcsönös kihasználáson alapuló jellege miatt – a prostitúciótól jól elkülöníthető, mivel szabad választáson alapul és kölcsönös érdekek mentén kiegyensúlyozott, így társadalmi szempontból legitimálható kapcsolati formává válik.

Morális szempontból ez a jelenség egyértelműen kedvezőtlen tendenciaként értékelhető, ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy a társadalmi normák változása során nem ez az egyetlen ilyen irányú fejlemény. Mindez megerősíti azt a megállapítást, hogy a sugar kapcsolatok jelenségét nem csupán büntetőjogi, hanem szélesebb társadalomtudományi dimenzióban is szükséges vizsgálni.

9. ÖSSZEGZÉS

Írásom lezárásaként megállapíthatónak találok, hogy a sugar viszonyok a büntetőjogi megközelítés és a társadalmi, erkölcsi érzékenység határán helyezkednek el, és melyek esetleges szabályozása, keretek közé szorítása új interdiszciplináris szemléletet kívánnak meg, annak összetettsége miatt. Különösen kényessé teszi a kérdés szabályozását annak folyamatosan változó és eltérő társadalmi megítélése. A sugar kapcsolatokra felhívó vagy azokat elősegítő szolgáltatók visszaszorítása, valamint ártalmaiknak és társadalomra veszélyességük csökkentése összhangban áll Magyarország jelenlegi család és a gyermekek védelme érdekében tett lépéseivel. Ennek megfelelően jelen írásomban tárgyalt kérdéskör alkalmas lehet arra, hogy a jogalkotó jövőbeni szabályozásának kiemelt célterületévé váljon.

BIBLIOGRÁFIA

- BELOVICS Ervin – MOLNÁR GÁBOR – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész*. Budapest. HVG-ORAC, 2021.
- BOFFEY, Daniel: *„Sugar daddy” website owner charged with debauchery in Belgium*; <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/05/sugar-daddy-website-owner-charged-debauchery-belgium-sigurd-vedal> [letöltve: 2025. 04. 05.]
- NBC News: *„Sugar Daddy” billboard causes stir*; <https://www.nbcnews.com/video/sugar-daddy-billboard-causes-stir-44291651577> [letöltve: 2025. 04. 05.]
- STUBNYA Bence: *Ügyészség: Nem segíti elő a prostitúciót a Puncs.hu*; https://index.hu/gazdasag/2017/11/14/ugyeszseg_nem_segiti_elo_a_prostituciot_a_puncs.hu/ [letöltve: 2025. 04. 05.]

Határozatok

BJD 4197.

POLT Péter TPK. 6304/2017/2. számú Legfőbb Ügyészi válaszirata Szabó Tímea országgyűlési képviselő részére. <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/sajto6/2017/11/k18061-valasz.pdf> [letöltve: 2025. 04. 05.]

HEGYESI Beáta: *A Párbeszéd feljeleníti a Puncs.hu-t* (Facebook-bejegyzés); https://www.facebook.com/hegyesibeata/posts/1426427974073787?ref=embed_post [letöltve: 2025. 04. 05.]

Ntice Kft. által fenntartott társkereső weblap: <https://www.puncs.hu/sugar-daddy-jelentese> [letöltve: 2025. 04. 05.]

Ntice Kft. által fenntartott társkereső weblap: www.puncs.hu [letöltve: 2025. 04. 05.]

Sexuell Exploatering; Support Zero Tolerance of Sexual Exploitation; <https://sexuellexploatering.se/en/> [letöltve: 2025. 04. 05.]

A JOGHARMONIZÁCIÓS KÖTELEZETTSÉGEK ELMULASZTÁSÁBÓL FAKADÓ KÖTELEZETTSÉGSZEGÉSI ELJÁRÁS AKTUALITÁSAI

91

Virányi Péter Áron

1. A TÚLSZABÁLYOZÓ UNIÓ

Az uniós jogalkotási aktusok átültetésének hatékonysága és az Európai Unió (a továbbiakban: EU, Unió) egyértelmű túlszabályozási hajlama az integráció globális versenyképességének csökkenéséhez vezetett. Jelenleg az Egyesült Államok GDP-jének 70%-át az egyes államok egymás közötti kereskedelme adja, míg az uniós GDP 20%-át teszi ki a belső kereskedelem.¹ Mindeközben az elmúlt öt évben az Unió 13 000 jogalkotási aktust fogadott el, míg az USA csupán 3500 jogi instrumentumot alkotott.² Egyértelműen látszik a túlszabályozás az Unióban, miközben a belső piac alul teljesít a tagállamok közötti kereskedelem tekintetében. A 2024. december 1-jén hivatalba lépett új Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) magáévá tette a magyar soros elnökség versenyképesség növelésére irányuló célkitűzését. A célkitűzés inherens része a jogi versenyképesség, mely egyrészt a szabályok egyszerűsítésében, másrészt azok hatékony végrehajtásában is áll. Kiemelendő, hogy a végrehajtás és a jogalkotási aktusok egyszerűsítésének kérdése az európai integrációtörténetben először emelkedik fel a biztosíthatóságban is megjelenő feladatkörök közé.³ A politikai irány tehát kijelölésre került a Bizottság számára a Draghi-jelentés, a Budapesti deklaráció és a Versenyképességi irányított mezsgyéjén.⁴ Felmerül a kérdés, hogy a tagállamok és a Bizottság miképpen

1 Lásd <https://rebooteurope.eu> [letöltve: 2025. 05. 05.]

2 Business Europe: Reboot Europe – Europe’s economic success, everyone’s business (2025. 01. 15.) <https://www.busineurope.eu/publications/reboot-europe-europes-economic-success-everyones-business> [letöltve: 2025. 05. 05.]

3 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2025/794 irányelve (2025. április 14.) az (EU) 2022/2464 és az (EU) 2024/1760 irányelvnek az egyes fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolási és átvilágítási követelmények tagállamok általi alkalmazásának kezdőnapjai tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg).

4 Budapest Declaration on the New European Competitiveness Deal: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/08/the-budapest-declaration/> [letöltve: 2025. 05. 05.]; The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi: https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead_en#paragraph_47059 [letöltve: 2025. 05. 05.]
Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Competitiveness

valósítják meg az elérendő célokat, melyeket egyfajta kettősség jellemez? Ugyanis egyszerre kellene hatékonyabban alkalmazni a jelenlegi szabályokat – vagy változtatni rajtuk akár teljesen újakat hozni – és közben a túlburjánzó jogalkotás ágait visszavágni. Kiváló példa az utóbbira az Omnibusz jogalkotási csomag, mely a környezetvédelmi irányelvek jelentési kötelezettségein enyhít a vállalkozások tekintetében.⁵ Ennélfogva a Bizottság a 2025. évi munkaprogramjában nagy hangsúlyt fektet az uniós jogalkotási aktusok (elsősorban irányelvek) hatékonyságára és a kényszerítő eszközök minél hatásosabb alkalmazására. Jelen tanulmány az uniós jogalkotást végrehajtási oldalról vizsgálja, a kötelezettségszegési eljárásokkal a fókuszában. A jogharmonizációból fakadó kötelezettségek elmulasztását az uniós intézmények alaposan kidolgozott mechanizmusok keretében kezelik, relevanciája pedig egyértelműbb, mint valaha. A belső piac problémáit áthidalni és az Unió geopolitikai jelentőségét megőrizni csak hatékony implementációs mechanizmusok útján lehet. Ennélfogva a Tagállamok és a Bizottság közös felelőssége az ambíciók realizálása.

2. A BIZOTTSÁG SZEREPE AZ UNIÓS JOGHARMONIZÁCIÓ VÉGREHAJTÁSÁBAN

Az Európai Bizottság a tagállamokkal szembeni jogérvényesítés legfőbb katalizátora. A klasszikus megfogalmazás nyomán a Szerződések őreként nemcsak passzív szemlélője az uniós jogharmonizációnak, hanem az EUSZ 17. cikke értelmében széles körű diszkrecióval rendelkező alakítója is.⁶ Vannak szakirodalmi álláspontok, melyek szerint az Európai Bizottság a világ legerősebb nemzetközi szervezete, azonban ez a szervezet mégsem erőltetheti érdekeit egyoldalúan a tagállamokra.⁷ Jelen tanulmány a Bizottság kényszerítő eszközei közül az egyik legrégebbi és legerősebb eszköz, a kötelezettségszegési eljárást a jogharmonizációs kötelezettség szempontjából mutatja be. A kutatás fókuszában az európai integráció status quo-ja áll jogharmonizációs kötelezettségek végrehajtásának tekintetében.

A Bizottság a kötelezettségszegésről vagy a mulasztásról történő tudomásszerzés ellenére nem köteles az érintett tagállam ellen automatikusan eljárást indítani,

Compass for the EU, COM(2025) 30 Final (Brussels, 29.1.2025) https://commission.europa.eu/document/download/10017eb1-4722-4333-add2-e0ed18105a34_en [letöltve: 2025. 05. 05.]

5 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2025/794 irányelve (2025. április 14.) az (EU) 2022/2464 és az (EU) 2024/1760 irányelvnek az egyes fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámoló és átvilágítási követelmények tagállamok általi alkalmazásának kezdőnapjai tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg).

6 Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. Jegyzőkönyvek. A 2007. december 13-án aláírt Lisszaboni Szerződést elfogadó kormányközi konferencia zárónyilatkozatához csatolt nyilatkozatok Megfelelési táblázatok HL C 202., 2016.6.7, p. 1–388 (a továbbiakban: EUSZ).

7 Neill NUGENT – Mark RHINARD: *The European Commission*. New York, Palgrave. 2nd ed. 2015

ugyanis az Alapító Szerződések szinte korlátlan mérlegelési jogkört biztosítanak az intézmény számára a kötelezettségszegési eljárás megindítását illetően. Ettől függetlenül a kilencvenes évek második fele óta megfigyelhető a Bizottság gyakorlata, hogy az uniós jog sérelme nyomán induló eljárások a kötelezettségszegések fajtáitól és súlyától függően változó mértékben kerülnek kikényszerítésre.⁸ A Barroso Bizottság ideje alatt történt az első nagy hangsúlyváltás a Bizottság kikényszerítés politikájában. Míg az intézmény a kilencvenes évekig szigorúan technokrata elvek mentén a közösségi jog kikényszerítésében alapos és mindenre kiterjedő munkát végzett, addig Barroso konkrét prioritásokat határozott meg az uniós jog végrehajtásának felügyeletére.⁹ A kétezres évek eleje óta az Európai Bizottságok különböző közleményekben és egyéb bizottsági dokumentumokban jelzik a jogharmonizáció végrehajtásában meghatározott célkitűzéseiket. A legutóbbi bizottsági iránymutatás a minőségi jogalkotásról 2021-ben jelent meg, és a 2017-es elődjével egyezően hangsúlyozza, a nem (teljes körű) átültetés esetén automatikusan eljárást indítanak a késedelembe esett tagállammal szemben.¹⁰

3. A KÖTELEZETTSÉGSZEGÉSI ELJÁRÁS ÉS AZ ELJÁRÁS TÁRGYA

A kötelezettségszegési eljárás Alapító Szerződésekből fakadó *sui generis* eljárástípus, melynek sajátossága, hogy a Bizottság és az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) a tagállamok uniós joggal kapcsolatos magatartását közvetlenül értékelheti.¹¹ Az eljárás legfőbb előnye, hogy a Bizottság még konkrét egyedi kártérítési ügyek megindulása előtt korrigálhatja az uniós joggal való konformitás hiányát. Az eljárás két fő szakaszra osztható, egyrészt az adminisztratív szakaszra, melyben a Bizottság és a tagállamok a meghatározó szereplők, másrészt a bírósági szakaszra, melyben a Bíróság szigorú jogi korlátok között állapíthat meg jogsértést vagy annak hiányát. A Bíróság, mint a hatékony bírói jogvédelem elvének materializációja jelenik meg a kétosztatú eljárás második fázisában, vizsgálva a jogsértés objektív létezését, és a Bizottság eljárásának jogszerűségét is. Fontos kiemelni, hogy a hazai szakirodalom is behatóan foglalkozott az uniós jog transzpozíciójának kérdésével, illetve a kötelezettségszegési eljárások eredményeivel.¹² Ugyan nem tekinthető

8 Hussein KASSIM – Sara CONNOLLY – Renaud DEHOUSSE – Olivier ROZENBERG – Selma BENDJABALLAH: Managing the house -the Presidency, agenda control and policy activism in the European Commission. *Journal of European Public Policy*, 2016, 24 (5), 653–674.

9 R. Daniel KELEMEN – Tommaso PAVONE: *Where Have the Guardians Gone? Law Enforcement and the Politics of Supranational Forbearance in the European Union*. Working paper revised & updated on August 11, 2022. 11.

10 Commission Staff Working Document: Better Regulation Guidelines. Brussels, 3.11.2021 SWD(2021) 305 final, 39. https://commission.europa.eu/system/files/2021-11/swd2021_305_en.pdf [letöltve: 2025. 05. 04.]

11 Koen LENAERTS – J. T. NOWAK: *EU Procedural Law*. In Oxford University Press eBooks, 2023. 175–178.

12 VÁRNAY – VÁRJU – SOMSSICH (et al.): Jogharmonizáció - az uniós tagság mélyrétege. *Állam- és Jogtudomány*, LXI. évf., 2020/2.

egy kevésbé kutatott területnek a kötelezettségszegési eljárás intézménye, jelen tanulmány jellege inkább aktualizáló, mintsem hiánypótló, mivel a Bizottság alkalmazási gyakorlatát vizsgálja.

A kötelezettségszegési eljárások tárgyukat tekintve négy csoport különíthető el a Bizottság gyakorlata alapján. Az első kategória, mely a jelen tanulmány elsődleges fókuszát is képezi, a bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt indított eljárások. Ezt az eljárást a Bizottság automatikusan megindítja az adott jogalkotási aktusban meghatározott átültetési határidő eredménytelen lejárta esetén. A további kötelezettségszegési eljárások az irányelvek helytelen alkalmazása, illetve az uniós szerződések, rendeletek és határozatok helytelen alkalmazása miatt indulhat. Végül a negyedik, az Európai Unió Bíróságának ítéletében foglalt kötelezettségek nem teljesítése miatt indított eljárás.

4. AZ ELJÁRÁSOK ÁTTEKINTÉSE

A kötelezettségszegési eljárások adminisztratív fázisában a Bizottság először észleli a jogsértés fennálltát. A Bizottság információhiányos helyzetben van ebben a tekintetben, ugyanis nem áll rendelkezésére elég erőforrás arra, hogy minden tagállam nemzeti adminisztrációjának szintjén ellenőrizzen minden jogharmonizációra irányuló aktust.¹³ Ebből az okból kifolyólag a Bizottság különböző forrásokból szerez információt egy esetleges jogsértés fennálltáról. Ilyen forrás lehet a nemzeti média, szakértői tanulmányok, egyéni panaszok, a Bizottság saját vizsgálata vagy éppen a notifikációs kötelezettség tagállami elmulasztása. A Bizottság ez utóbbit folyamatosan monitorozza a Themis online integrált bejelentési rendszeren keresztül, amely a jogharmonizációt szolgáló kommunikációs platformként üzemel a Bizottság és a tagállamok között. A tagállamok ezen a digitális ügykezelő felületen jelentik be a jogharmonizációs kötelezettségeik teljesítésének tényét és konkrét megvalósulását a kiegészítő dokumentumokkal együtt. A Bizottság célja, hogy az átültetés megfelelőségét a bejelentés érkezésétől számított 12 hónapon belül ellenőrizze. Amennyiben hiányos notifikáció érkezik az átültetésről, akkor a Bizottság célkitűzése, hogy hat hónap alatt kötelezettségszegési eljárást kezdeményezzen az adott ügyben.¹⁴ Ennél is rövidebb időintervallumot határozott meg saját magának a Bizottság a notifikációs kötelezettség teljes körű elmulasztása eseteire, ugyanis ekkor három hónapon belül ígéri az eljárás megindítását. Vizsgálendő, hogy a Bizottság saját maga számára szabott határidő milyen mértékben van összhangban a valósággal. Az Európai Számvevőszék jelentéséből kiderül, hogy

13 VÁRNAY Ernő: Discretion in the Articles 258 and 260(2) TFEU Procedures. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 22: 6 pp. 836–861. 27, 2015.

14 EUROPEAN COMMISSION: 'Better regulation' toolbox. 2023. 340–341.

kifejezetten kevés esetben történik meg a fent említett három, hat és 12 hónapos határidőn belül a releváns vizsgálat. Az elmúlt évtizedben (2012–2023 között) a tagállamoknak összesen 20 076 alkalommal kellett a bejelentési kötelezettséget teljesíteniük a Bizottság felé, melyből 5902 alkalommal indított a Bizottság kötelezettségszegési eljárást a határidő elmulasztása miatt.¹⁵ A Európai Számvevőszék jelentésében megállapította, hogy a Bizottság által kitűzött hat hónapos eljárási idő a valóságban átlagosan több mint a kétszerese, 13,1 hónap. Igaz ugyan, hogy 2017 előtt a bejelentés ellenőrzésének ideje átlagosan 16,7 hónapot vett igénybe, tehát 2017 óta javuló tendencia figyelhető meg a Bizottság hatékonysági mutatóiban.

5. A NOTIFIKÁCIÓS KÖTELEZETTSÉG TARTALMA

A következőkben tárgyalásra kerül a jogharmonizációs kötelezettségek teljesítésének módja. A bejelentési kötelezettség terjedelmének meghatározásakor figyelembe kell venni a Bizottság joggyakorlatát a bejelentési kötelezettség hiányos teljesítése esetén. Az EUMSZ 260. cikk (3) bekezdése alapján a Bizottság kérésére az Európai Unió Bírósága hatáskörrel rendelkezik arra, hogy megállapítsa: egy tagállam nem, vagy nem kellőképpen kommunikálta a Bizottság felé egy jogalkotási aktus átültetését.¹⁶ Ahogyan arra a hazai és a nemzetközi szakirodalom is felhívta a figyelmet, a Bíróság már 2017-ben tisztázta, hogy pontosan mit jelent a kommunikációs kötelezettség.¹⁷ A Belga Királyságot elmarasztaló ítéletében a Bíróság kimondta, hogy kellően egyértelmű és pontos információkat kell közölni annak érdekében, hogy teljesüljön a tagállam bejelentési kötelezettsége:¹⁸ „[a]z EUMSZ 260. cikk (3) bekezdésében szereplő, az »átültetés[...]re elfogadott intézkedés[e]k] bejelentésére vonatkozó kötelezettség» kifejezést úgy kell értelmezni, hogy az a tagállamok azon kötelezettségét jelöli, hogy kellően egyértelmű és pontos információkat nyújtsanak az irányelvet átültető intézkedéseket illetően. A jogbiztonság követelményének való megfelelés, továbbá annak biztosítása érdekében, hogy ezen irányelvet az érintett terület egészen átültessék, a tagállamok kötelesek az említett

15 EURÓPAI SZÁMVEVŐSZÉK: *Az uniós jog érvényesítése, A Bizottság már jobban kezeli a kötelezettségszegési ügyeket, de azok lezárása még mindig túl soká tart.* – *Különjelentés 2024.* 16–27. <https://www.eca.europa.eu/en/publications/SR-2024-28> [letöltve: 2025. 04. 30.]

16 Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata Jegyzőkönyvek Az Európai Unió működéséről szóló szerződés mellékletei A 2007. december 13-án aláírt Lisszaboni Szerződést elfogadó kormányközi konferencia zárónyilatkozatához csatolt nyilatkozatok Megfelelési táblázatok HL C 202., 2016.6.7, p. 1–388 (a továbbiakban: EUMSZ).

17 FEHÉR M. Zoltán: Az uniós irányelvek átültetésének kikényszerítése az EUMSZ 260. cikk (3) bekezdésének alkalmazásával – az Európai Bíróság ítélete a C-543/17. sz. Bizottság kontra Belgium ügyben. *Állam- és Jogtudomány*, LXI. évf., 2020/2.

18 C-543/17. sz. Európai Bizottság kontra Belga Királyság ügyben 2019. július 8-án hozott ítéletének 59. pontja.

irányelv valamennyi rendelkezése tekintetében megjelölni az adott rendelkezést átültető nemzeti rendelkezést vagy rendelkezéseket. Az adott esetben megfelelési táblázattal kísért e tájékoztatást követően a Bizottságot terheli annak bizonyítása – amennyiben az említett rendelkezésben szereplő pénzügyi szankciót kívánja alkalmazni az érintett tagállammal szemben –, hogy bizonyos átültető intézkedések nyilvánvalóan hiányoznak, vagy nem terjednek ki az érintett tagállam teljes területére, azzal, hogy az EUMSZ 260. cikk (3) bekezdése alapján indított bírósági eljárás keretében a Bíróságnak nem feladata annak vizsgálata, hogy a Bizottságnak bejelentett nemzeti intézkedések biztosítják-e a szóban forgó irányelv rendelkezéseinek helyes átültetését.”

Az ítéletet figyelembe véve a hazai gyakorlatban a notifikáció középpontját tartalmi szempontból a releváns jogszabályok bemutatása és a közvetlenül kapcsolódó megfelelési táblázat adja. Ezeket a dokumentumokat alaki és anyagi vizsgálatot követően nyújtja be az Igazságügyi Minisztérium Európai Uniói Jogi Főosztályának Jogharmonizációs Csoportja a Themis integrált ügykezelési rendszerben. A Bizottság a notifikációs adatlap, illetve megfelelési táblázat hiánya vagy hiányossága esetén több eszközzel is élhet. Ilyen irányú megállapítást tesz a Bizottság, ha egy átültetni hivatott rendelkezés nem konkrétan jelenik meg a jogrendszerben, hanem egy jövőben meghozandó aktussal válik a jogrendszer részévé.¹⁹ Vegyünk például egy konkrét mérőszámot, mely szükséges egy rendelet átültetéséhez. Ez a mérőszám azonban csak az átültetési határidőt követően egy jövőben megalkotandó miniszteri rendeletben kerül meghatározása a bejelentési határidő lejártát követően. Hasonló megítélés alá esik a Bizottság által az úgynevezett *'bare notification'* vagy megfelelő magyarázó dokumentum nélkül notifikált nemzeti rendelkezés, mely nem ad megfelelő információt a Bizottságnak az átültetés vizsgálata során. Látható, hogy az Unió végrehajtó szerve igen kötött keretek között fogadja el a bejelentési kötelezettség teljesítését. Következésképpen a szaktárcák konkrét szabályozási területen történő harmonizációs tevékenységén túl az elsősorban koordinatív szerepet betöltő Európai Uniói Főosztály munkatársainak precizitása és szakmai hozzáértése a hazai jogharmonizáció *sine qua non*-ját képezi.

6. A BIZOTTSÁG KEZDEMÉNYEZŐ SZEREPE

Amennyiben a Bizottsághoz egyáltalán nem érkezett bejelentés, vagy annak hiányos mivolta felmerült, az EUMSZ 258. cikke alapján megkezdheti az adminisztratív eljárás konzultatív jellegű szakaszát. Ilyenkor a Bizottság felszólító levelet küld az érintett tagállam számára és biztosítva annak az észszerű időben történő

19 EUROPEAN COMMISSION: *'Better regulation' toolbox*. 2023. 340. https://commission.europa.eu/law/law-making-process/better-regulation/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en [letöltve: 2025. 05. 02.]

válaszlevél küldését. A Bizottság gyakorlata szerint két hónap szokott egy tagállam rendelkezésére állni, azonban az ügy körülményei indokolhatják ennek a határidőnek a rövidítését is. A válaszlevelet követően, amennyiben a Bizottság szükségesnek látja egy indoklással ellátott második levelet küld a tagállam számára. Amennyiben az indoklással ellátott levél határideje is eredménytelenül telik el, vagyis a tagállam nem a Bizottság által meghatározott szempontok alapján ülteti át az adott jogalkotási aktust, Bírósági szakba léphet az eljárás a Bizottság részéről benyújtott keresetlevéllel. Az egyik korlát, mely a Bizottság diszkréciója előtt áll, az a válaszára biztosított idő elfogadhatatlan rövideje. A Bíróság esetjoga itt is segít eligazodni, mert ugyan a két hónapos időintervallum általánosan mondható a Bizottság gyakorlatában, ettől szabadon eltérhet egészen addig, amíg az nem nehezíti meg az általa küldött kifogások megcáfolását a tagállam számára.²⁰ További korlátot jelenthet a Bizottság számára a jogvita tartalmi keretein való túlterjeszkedés, mikor az adminisztratív szakban tárgyaltaikon túl más jogsértés megállapítását is kéri a Bíróságtól.²¹

7. BÍRÓSÁGI SZAKASZ

Az Európai Unió a joguralom megrendíthetetlen alapjára építette a koherens jogvédelmi rendszerét, hogy az monolit fődémként terítse be az uniós jogalanyokat. Minden tagállam és uniós szerv alanya lehet bírói felülvizsgálatnak, hiszen az elengedhetetlen az Alapító Szerződések által létrehozott teljes és koherens jogvédelmi rendszer működéséhez. Az integrációtörténet során a Bizottságnak különböző eszközei voltak a tagállami jogkövetés bírósági ítélet által történő kikényszerítésére. Egészen a Maastrichti Szerződésig a kötelezettségszegési eljárások semmilyen pénzben kifejezhető retorzióval nem jártak a tagállamok számára, azok csupán a mai EUMSZ 258–260. (1) cikkek szerinti eljárások alanyai lehettek. A Maastrichti Szerződés megadta a lehetőséget, hogy a kötelezettségszegést megállapító ítélet nem teljesítése esetén a Bizottság pénzbírság kiszabását kérhesse a Bíróságtól, mely átalányösszeg, illetve kényszerítő bírság megfizetését eredményezte a tagállamok részéről.²² Ezt követően a Lisszaboni Szerződés elhagyta a második Bírósági szakaszt megelőző indoklással ellátott vélemény küldésének kötelezettségét a jelenlegi EUMSZ 260. (2) cikkéből.²³ A Lisszaboni Szerződés

20 C-293/85. sz. Bizottság kontra Belgium ügy 1988. február 2-án hozott ítélet 14. pontja, C-523/04. sz. Bizottság kontra Hollandia ügy 2006. november 15-én hozott ítélet 27. pontja, C-78/18. sz. Bizottság kontra Magyarország ügy 2020. június 8-án hozott ítélet 30. pontja.

21 C-276/19. sz. Bizottság kontra Nagy-Britannia és Észak-Írország ügyben 2020. május 14-én hozott ítélet 39. pontja.

22 Treaty on European Union (OJ C 191, 29.7.1992, p. 1–112), C-387/97. sz. Bizottság kontra Görögország 2000. július 4-i ítélet.

23 Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról (HL C 306., 2007.12.17.), Communication from the Commission – Implementation of Ar-

legjelentősebb novumát az EUMSZ 260. (3) bekezdés szerinti eljárás bevezetése jelentette. Az újonnan létrehozott jogintézmény megteremtette a lehetőséget a Bizottság számára arra, hogy már a legelső eljárás során pénzügyi szankciók kiszabását kérje a Bíróságtól. Fontos kiemelni, hogy az EUMSZ 260. (3) cikkében rögzített eljárás járulékos jellegű az EUMSZ 258. cikkében rögzített kötelezettségszegési eljáráshoz képest, melynek előnye, hogy nem kell a Bizottságnak a Bíróság első deklaratív ítéletét megvárnia, hanem a kötelezettségszegés megállapításával egyidejűleg pénzügyi szankciót is kérhet.²⁴ A *ratio legis* az EUMSZ 260. (3) bekezdése mögött, hogy a jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelv átültetésének elmulasztása olyan súlyos jogsértés, melyet azonnal orvosolni szükséges az uniós jogrendben.²⁵ Fontos kiemelni, hogy a Bizottság számára is prioritás, hogy a kötelezettségszegési eljárást megelőzően, minél hamarabb nyugvópontra kerüljenek az uniós jogviták. Az előző évezredben bevett kötelezettségszegési eljárás indításának gyakorlata mára sokkal inkább nukleáris opcióként szerepel a Bizottság eszköztárában, aki igyekszik elkerülni, hogy peres szakaszba kerüljön egy ügy. Természetesen ez a belső piac versenyképességének eljárási szempontból hasznos, mivel egyértelmű, hogy az EUMSZ 258–260. cikkeiben foglalt eljárások hosszú hónapokon át húzódhatnak. A Bizottságnak régi álma a bírósági szakaszba került jogharmonizációs kötelezettség elmulasztásából származó kötelezettségszegési eljárások egy éven belül történő lezárása.²⁶ Az átlagos eljárási idő a bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt indult ügyekben egy év hat hónap, mely így is egy viszonylagosan gyors eljárást tükröz.²⁷ Magyarország transzpozíciós deficitet tekintve az előkelő ötödik helyen áll az összes irányelv átültetésének csupán 0,5%-a késedelmes, míg az uniós átlag 0,8%.²⁸ Magyarország a késedelmes átültetés miatt indított kötelezettségszegési eljárások tekintetében az uniós átlag alsó harmadában van hét folyamatban lévő ügygel.²⁹

.....
 title 260 (3) of the Treaty (2011/C 12/01) 3. bekezdés [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC0115\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC0115(01)) [letöltve: 2025. 04. 30.]

24 C-628/18. sz. Bizottság kontra Szlovénia ügy 2021. január 13-án hozott ítélet 48. pontja.

25 Communication from the Commission – Implementation of Article 260 (3) of the Treaty (2011/C 12/01) 7. bekezdés [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC0115\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC0115(01)) [letöltve: 2025. 04. 30.]

26 Bizottság: Az eredmények Európjára – a közösségi jog alkalmazása, COM (2007) 502.

27 EURÓPAI SZÁMVEVŐSZÉK: *Az uniós jog érvényesítése, A Bizottság már jobban kezeli a kötelezettségszegési ügyeket, de azok lezárása még mindig túl soká tart. – Különjelentés 2024.* 36. (18. ábra).

28 Lásd <https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/countries/hungary> [letöltve: 2025. 05. 19.]

29 Lásd https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2023-annual-report-monitoring-application-eu-law_hu#kötelezettségszegési-eljárások [letöltve: 2025. 05. 05.]

A jogharmonizációs kötelezettség teljesítésének intézményesülése a Bizottság és a Tagállamok részéről is jelentősen növekedett a 2004-es bővítés alkalmával.³⁰ Ezen eljárási jogintézmények zavartalan és minél hatékonyabb működése elengedhetetlen az Európai Unió jelentőségének megtartásához. Azonban, ahogyan a tanulmány elején is kifejtésre került, a hatékonyabb kikényszerítés mellett a jogalkotási aktusok számának csökkentése is prioritás kell legyen. Az uniós jognak egységben kell lennie minden tagállamban megtartva azok jogi kultúrájának értékeit a sokféleségben. A Bizottságnak, pedig az új kötelezettségszegési eljárást megelőző konzultatív procedúrák kidolgozását, a tagállamok számára nyújtott segítséget az átültetésben továbbra is folytatnia és fejlesztenie kell. Ugyanakkor nem hagyhatja elszorvadni az Alapító Szerződésekben kapott feladatát és folyamatosan figyelmet kell fordítania a jogharmonizáció horizontjának pásztázására.

BIBLIOGRÁFIA

- BUSINESS EUROPE: *Reboot Europe – Europe’s economic success, everyone’s business* (2025. 01. 15.) <https://www.bussinesseurope.eu/publications/reboot-europe-europes-economic-success-everyones-business> [letöltve: 2025. 05. 05.]
- Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Competitiveness Compass for the EU, COM(2025) 30 Final (Brussels, 29.1.2025) https://commission.europa.eu/document/download/10017eb1-4722-4333-add2-e0ed18105a34_en [letöltve: 2025. 05. 05.]
- DRAGHI Mario: *The future of European competitiveness*: https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead_en#paragraph_47059 [letöltve: 2025. 05. 05.]
- EURÓPAI BIZOTTSÁG: *2023. évi jelentés az uniós jog alkalmazásának nyomon követéséről*; https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2023-annual-report-monitoring-application-eu-law_hu#kötelezettségszegési-eljárások [letöltve: 2025. 05. 05.]
- EURÓPAI SZÁMVEVŐSZÉK: *Az uniós jog érvényesítése, A Bizottság már jobban kezeli a kötelezettségszegési ügyeket, de azok lezárása még mindig túl soká tart. – Különjelentés 2024.*
- EUROPEAN COMMISSION: *‘Better regulation’ toolbox*. 2023.

30 SOMSSICH Réka: A jogharmonizációs kötelezettségek teljesítésének módoszertana és eszközszerrendszere 15 évvel a csatlakozás után. *Állam- és jogtudomány*, LXI. évf., 2020/2.

EUROPEAN COMMISSION: *Single Market and Competitiveness Scoreboard – Country data: Hungary*; <https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/countries/hungary> [letöltve: 2025. 05. 19.]

FEHÉR M. Zoltán: Az uniós irányelvek átültetésének kikényszerítése az EUMSZ 260. cikk (3) bekezdésének alkalmazásával – az Európai Bíróság ítélete a C-543/17. sz. Bizottság kontra Belgium ügyben. *Állam- és Jogtudomány*, LXI. évf., 2020/2.

KASSIM, Hussein – CONNOLLY, Sara – DEHOUSSE, Renaud – ROZENBERG, Olivier – BENDJABALLAH, Selma: Managing the house -the Presidency, agenda control and policy activism in the European Commission. *Journal of European Public Policy*, 2016, 24 (5).

LENAERTS, Koen – GUTMAN, K. – NOWAK, J. T.: *EU Procedural Law*. Oxford University Press eBooks, 2023.

NUGENT, Neill – RHINARD, Mark: *The European Commission*. New York, Palgrave. 2nd ed. 2015.

KELEMEN, R. Daniel – PAVONE, Tommaso: *Where Have the Guardians Gone? Law Enforcement and the Politics of Supranational Forbearance in the European Union*. Working paper revised & updated on August 11, 2022.

SOMSSICH Réka: A jogharmonizációs kötelezettségek teljesítésének módszertana és eszközrendszere 15 évvel a csatlakozás után. *Állam- és Jogtudomány*, LXI. évf., 2020/2.

VÁRNAY Ernő: Discretion in the Articles 258 and 260(2) TFEU Procedures. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 22:6.

VÁRNAY – VARJU – SOMSSICH (et al.): Jogharmonizáció – az uniós tagság mélyrétege. *Állam- és Jogtudomány*, LXI. évf., 2020/2.

Joggyakorlat

C-543/17. sz. Európai Bizottság kontra Belga Királyság

C-293/85. sz. Bizottság kontra Belgium

C-523/04. sz. Bizottság kontra Hollandia

C-78/18. sz. Bizottság kontra Magyarország

C-276/19. sz. Bizottság kontra Nagy-Britannia és Észak-Írország

C-628/18. sz. Bizottság kontra Szlovénia

A HIERARCHIKUS SZERVEZETTSÉG EGYES ÉRTELMEZÉSI KÉRDÉSEI KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HATÁLYOS BÜNSZERVEZET FOGALOMRA

101

Breznyán Gergő

1. BEVEZETÉS

A szervezett bűnözés egyidős a nagyobb városi közösségek létrejöttével, ugyanakkor napjainkra az illegális szolgáltatásokra, illetve termékekre vonatkozó kereslet növekedésével ezek a bűnözői csoportosulások is egyre szervezettebbé váltak.¹ Mindebből az is következik, hogy a szervezett bűnözés nem a társadalom felett áll, hanem szükségszerűen a társadalmi igényekhez és változásokhoz idomul és nagymértékben befolyásolhatják az olyan tényezők, mint a földrajzi elhelyezkedés vagy a kriminális tradíciók.² Nem véletlen, hogy napjainkra a szervezett bűnözői csoportok jelentős része globalizált, határokon átnyúló jelleget öltött.

A szervezett bűnözés magas fokú társadalomra veszélyessége az elkövetők együttműködésében és konspirációjában rejlik. A szervezett keretek között történő bűnelkövetés lehetővé teszi a hatékonyabb feladatmegosztást, a bűncselekmények hatékonyabb elkövetését, illetve a lebukás veszélyének csökkentését. Nem véletlen, hogy egyes becslések szerint a nemzetközi szervezett bűnözés bevétele 2009-ben elérhette a 870 milliárd dollárt, mely az akkori globális GDP mintegy 1,5%-át tette ki.³ Az Európai Unióban is mintegy 139 milliárd euróra becsülték a szervezett bűnözés 2019-ben realizált jövedelmét, amely az uniós GDP 1%-ával ért fel.⁴

Napjainkra a popkultúrából ismertté vált klasszikusan hierarchikus csoportokon túl – mint az olasz–amerikai maffia – nagy jelentőségre tettek szert a lazábban szervezett, eltérő méretű és kevésbé hierarchikus bűnözői hálózatok. A szervezett

.....
1 Tim NEWBURN: *Criminology*. New York, Routledge, 2017. 435.

2 TÓTH Mihály – KÖHALMI László: A szervezett bűnözés. In: BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 612.

3 Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes: Research Report. United Nations Office on Drugs and Crime, www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf [letöltve: 2025. 05. 04.]

4 COM(2021) 170 végleges, A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a szervezett bűnözés elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról (2021– 2025), 2021. 04. 14.

bűnözés ebből adódó sokoldalúsága kiemelten nehézé teszi az egységes kriminológiai definíció megalkotását.⁵ Egyes szerzők az elkövetők, mások az elkövetett bűncselekmények oldaláról közelítették meg a problémát,⁶ vannak, akik a formális definícióalkotás szükségességét hangsúlyozták, mások inkább a legfontosabb vonásokat tartalmazó felsorolások meghatározást helyezték előtérbe.⁷

Még ennél is nehezebb a szervezett bűnözés jelenségét a jog nyelvére lefordítani. Habár a kriminológia jó alapot adhat a jogalkotónak, ugyanakkor már több mint 20 éve felhívták arra a figyelmet a hazai szakirodalomban, hogy a kriminológusok más szemlélettel és fogalomrendszerrel közelítik meg a szervezett bűnözés problémáját, ezért sok esetben olyan meghatározások születnek, amelyek jog általi átvétele több akadályba is ütközik. Ezek közül a jogállamiság garanciái a legjelentősebbek.⁸ A kriminológiai definíciók sokszor használnak többértelmű kifejezéseket, amelyek összeegyeztethetetlenek a normavilágosság elvével. Egy másik komoly probléma, hogy nem alkalmazhatók hatékonyan a gyakorlatban mivel sok olyan fogalmi elemet tartalmaznak, amelyek bizonyítása nagyban megnehezíti a bűnüldöző szervek munkáját.

Jól látható, hogy a jogalkotónak elsősorban két nagyon súlyos követelménynek kell megfelelnie, amikor a bűnszervezet fogalmát kívánja megalkotni. Az egyik, hogy alkalmazható legyen a definíció a gyakorlatban, azaz ne halmozza túl definíciós elemekkel, a másik pedig az, hogy feleljen meg a jogalkotással kapcsolatos alkotmányos követelményeknek. Az Association Internationale de Droit Pénal XVI. Nemzetközi Kongresszusa is hasonló megállapításokra jutott kiemelve, hogy: „Új jogintézmények kialakításánál, vagy már létezők átférfálásánál tiszteletben kell tartani az emberi jogokat és a büntetőjog alapelveit, mint pl. azt az elvet, hogy a büntetni rendelés előfeltétele a társadalomra veszélyes magatartás, a nulla poena sine culpa elvét, a bűn és büntetés arányosságának elvét, az in dubio pro reo elvét. A büntetőjog nem lehet a társadalmat fenyegető lehetséges veszélyek proaktív megtorlásának eszköze.”⁹

Lehetséges szigorúan szankcionálni a bűncselekmények bűnszervezetben történő elkövetését, hiszen a magasabb szintű társadalomra veszélyesség indokoltá teszi, ugyanakkor a másik oldalon ellensúlyozni kell garanciális elemekkel. A hazai szak-

5 Dick HOBBS: Criminal Collaboration: Youth Gangs, Subcultures, Professional Criminals, and Organized Crime. In: Mike MAGUIRE – Rod MORGAN – Robert REINER (szerk.): *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford, Oxford University Press Inc, 1997. 822.

6 Letizia PAOLI – Tom VANDER BEKEN: Organized crime: a contested concept. In: Letizia PAOLI (szerk.): *The Oxford Handbook of Organized Crime*. Oxford, Oxford University Press, 2014. 14.

7 TÓTH Mihály: *Bűnszövetség, bűnszervezet*. Budapest, CompLex Kiadó, 2009. 13–14.

8 BÓCZ Endre: A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról. In: GELLÉR Balázs: *Györgyi Kálmán ünnepe kötet*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004. 89.

9 HOLLÁN Miklós: A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai. *Magyar Jog*, 2000/02. 116.

irodalomban is felmerült az az álláspont, hogy a szervezett bűnözés elleni hatékony eszközök biztosítása szükségszerűen összeütközik a büntetőjoggal szemben támasztott alkotmányos alapelvekkel.¹⁰

A magyar jogfejlődés során megalkotott bűnszervezet definíciók is mind elhelyezhetők ezen a skálán, melynek egyik végpontján a hatékonyság, másik végpontján az alkotmányosság áll.¹¹ A bűnszervezet első hazai szabályozása óta jelenleg a negyedik különböző fogalom van hatályban, amely új fogalmi elemek beiktatásával egy másik irányba kívánta elvinni a hazai judikatúrát és a definíció hatókörét. A következőkben bemutatom a jelenleg hatályos bűnszervezet fogalmat különös figyelmet fordítva a hierarchia egyes értelmezési kérdéseire és az azóta kialakult bírói gyakorlatra.

2. A BŰNSZERVEZET HATÁLYOS FOGALMA

A Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2019. évi LXVI. törvény 2019. július 10. napjával a következőképpen módosította a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 459. § 1. pontját: „bűnszervezet: legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése”.

A fogalom két ponton módosult jelentősen, egyrészt bekerült a szervezettség mellé a hierarchikusan szó, másrészt az összehangoltságot felváltotta a konspiratív működés. Ezek az attribútumok már a Legfelsőbb Bíróság 154. számú Büntető Kollégiumi Állásfoglalásában is megjelentek, amely már 1995-ben, azaz az első bűnszervezet definíció megalkotása előtt két évvel felhívta a figyelmet a szervezett bűnözésben rejlő kihívásokra: „A társas bűnelkövetés sajátos formája a szervezett bűnözés. Megkülönböztető jegye a bűnözés céljára létrehozott jól tagolt és irányított konspiratív szervezet, amely a bűnözést folyamatosabb üzleti vállalkozásként űzi, és gyakran monopolhelyzetet alakít ki bizonyos bűncselekmények elkövetésére.”

Azáltal, hogy két új elemmel bővült a definíció első ránézésre úgy tűnhet, hogy szűkebb lett a fogalom hatóköre a korábbihoz képest. A szakirodalomban is rámutattak arra, hogy jelenleg hazánkban kell az egyik legszigorúbb feltételrend-

10 GELLÉR Balázs – HOLLÁN Miklós: *A szervezett bűnözés arcai*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2004. 12.

11 NAGYGENKI Tamás: Bűnszervezet újratöltve – Néhány gondolat a hierarchikus szervezettség és konspiratív működés követelményéről. *Magyar Jog*, 2021/01., 36.

szernek teljesülnie – akárcsak a törvény szövegét alapul véve – ahhoz, hogy bűnszervezetben történő elkövetést meg lehessen állapítani.¹²

A törvény indokolása egy nagyon kimerítő és részletes magyarázatot adott arra, hogy miért került sor a módosításra, illetve elvégezte a hierarchia és konspiráció szavak értelmezését. Felhívta a figyelmet arra, hogy a bűnszervezet a leg súlyosabb társas elkövetési alakzat, amelyet a hozzárendelt jogkövetkezmények is tükröznek. Az indokolás szerint a megemelt büntetési tétel, a közép mérték szabály és a kedvezmények alkalmazásának tilalma még a közepesen súlyos bűncselekmények esetén is az indokoltnál hosszabb végrehajtandó szabadságvesztéshez vezet.

Az indokolás a módosítás fő okaként a törvényrontó bírói gyakorlatot jelölte meg és elvégezte a korábbi gyakorlat részleges elemzését kiemelve, hogy az egyszerűsítő bírói értelmezés eredményeképpen a bűnszervezeti elkövetés megállapításához az is elegendő, ha három személy legalább kettő, legalább ötévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követ el, már fél-egy éves időtávon. Szerinte a joggyakorlat nem tükrözi vissza a jogalkotó azon szándékát, hogy differenciáljon az egyes bűnelkövetői alakzatok között. Látható, hogy a törvény egyik kiemelt célja volt, hogy plusz fogalmi elemek beiktatásával nagyobb elhatárolást érhesen el a bűnszövetség és a bűnszervezet között. Az indokolás az utóbbi jogintézményt csak olyan szervezett elkövetésre tartaná fenn, amely egyrészt több bűncselekmény elkövetésére irányul, másrészt a szervezett bűnözésre jellemző alá-fölé rendeltségi viszonyt, munkamegosztást, konspiratív kapcsolatrendszert is tartalmaz. Amennyiben ezek nem érvényesülnek úgy a jogalkalmazónak a bűnszövetség keretében kell értékelnie az elkövetők ténykedéseit.

3. A HIERARCHIA ÉRTELMEZÉSI KÉRDÉSEI

A hierarchia szó nyelvtani értelmezésének a nehézségét az adja, hogy nem magyar eredetű. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy lehetetlen a jelentésének a feltárása. A hierarchia kapcsán érdemes kiemelni, hogy nem újkeletű elem a bűnszervezet fogalmában tekintettel arra, hogy az 1999. március 1. és 2002. március 31. között hatályos fogalomban is szerepelt az alá-fölé rendeltség.¹³ A Legfőbb Ügyészség a BF.933/2019. számú állásfoglalásában is kiemelte, hogy a két szó megegyezik.

A hierarchia szó jelentése az értelmező kéziszótár alapján valamilyen alá-fölé rendeltségi viszony, rangsor. Ez alapján valóban tartható az az álláspont, hogy megegyezik az alá-fölé rendeltséggel, ugyanakkor fontos, hogy ne értelmezzük túl

12 Uo. 36.

13 Uo. 37. o.

szigorúan azt. Ha így tennénk, akkor ismét azzal a problémával találkozánk, hogy a törvényi meghatározás alkalmazhatatlan lenne a gyakorlatban. Mivel a szervezett bűnözői csoportok is nagy változatosságot mutatnak a strukturáltságukban, ezért fontos, hogy a hierarchia értelmezésekor is egyensúlyt hozzunk létre a hatékonyság és az alkotmányosság elvei között.

A jogszabályok értelmezésénél kiemelt szerepet tölt be a teleologikus, azaz a cél szerinti értelmezés, amellyel kapcsolatban a következőt mondja ki az Alaptörvény 28. cikke: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

Az Alkotmánybíróság is kiemelte, hogy: „Maga az Alaptörvény 28. cikke is akként fogalmaz, hogy a jogértelmezésnek a jogszabály célját elsősorban kell figyelembe vennie, és nem zárja ki, hogy a jogszabály tartalmának megállapításakor a bíróság egyéb szempontokra is figyelemmel legyen, és hogy ezek mérlegelése során, indokolt esetben, a jogszabály eredeti céljával ellentétes következtetésre jusson. Az a bírósági mérlegelés azonban, amely a jogszabály céljának vizsgálatát teljes mértékben és kifejezetten kizárja, már alaptörvény-ellenesnek minősül.”¹⁴ A kettőt összeolvasva nyilvánvalóvá válik, hogy nem mehetünk el az indokolásban foglaltak mellett még akkor is, ha önmagában nincs is kötelező ereje.

A teleologikus értelmezés kapcsán elsősorban a törvény miniszteri indokolását vizsgálom meg, amely leszögezi, hogy a szervezetnek a hosszabb időtáv mellett a hierarchia jegyeit is mutatnia kell. A jogalkotó értelmezésében a hierarchia azt jelenti, hogy az elkövetők alá-fölé rendeltségben vannak, egyes döntési szintek különíthetők el egymástól, ezáltal pedig vertikális jellege van a szervezetnek. A hierarchia továbbá tetten érhető a feladatok megosztásában is. Ez azonban nem azonos a bünszövetség szervezettségi szintjével. Ez alapján a nukleáris bünszervezetben legalább három személynek kellene részt vennie, közöttük legalább két-szintű vertikális struktúrának kell fennállnia, amely egyben elkülönült döntési, utasítási szinteket is jelent.¹⁵

A két értelmezési módszer mellett nem szabad megfeledkezni arról, hogy az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése kimondja, hogy „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog

14 23/2018. (XII. 28.) AB határozat, Indokolás [30].

15 NAGYECNKI i. m. 38. o.

összhangját”. Ez alapján két dokumentum merülhet fel mint értelmezési támpont. Az európai uniós jogi instrumentumok közül a Tanács szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló 2008/841/IB kerethatározata (a továbbiakban: Kerethatározat) emelendő ki, amely – annak ellenére, hogy az Európai Unió egyik legjelentősebb vívmánya a szervezett bűnözés elleni harc terén – nem alkalmazandó közvetlenül a tagállamokban, így annak átültetése során az eszközök megválasztását elsősorban a jogalkotóra bízta.

Ezzel szemben az ENSZ keretében Palermóban, 2000. december 14-én elfogadott nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény (a továbbiakban: Palermói Egyezmény) a 2006. évi CI. törvénnyel kihirdetésre került, ezáltal a magyar jogrend részévé vált. A Palermói Egyezmény 2. cikk c) pontja a strukturált csoport kapcsán a következőket mondja ki: „strukturált csoport: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására, és nem alkalmoszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen”.

Ha a jelenleg hatályos fogalmat a Palermói Egyezménnyel összhangban kívánjuk értelmezni, akkor a hierarchia szó rugalmas értelmezését kell elvégeznünk annak érdekében, hogy ne legyen túlságosan alkalmazhatatlan a fogalom. Itt is kiemelném, hogy ennek mértéktartással kell történnie hiszen, ha túlságosan rugalmas értelmezést alkalmazunk, akkor lényegében a korábbi definíció szervezettségi szintjével azonosítjuk a hierarchiát az indokolásban kifejtettek ellenére.

A Palermói Egyezmény sem azt mondja ki végső soron, hogy tilos a hierarchia fogalmi elemként történő szerepeltetése, hanem azt, hogy ennek nem kell a klasszikus értelemben véve fejlettnnek lennie. Ez nem is lenne a gyakorlatban alkalmazható, hiszen a szervezett bűnözés változatossága és sokarcúsága révén csak a csoportok egy meglehetősen kis százaléka rendelkezik fejlett, klasszikus értelemben vett hierarchiával. Véleményem szerint a hatályos magyar szabályozás megfelel a nemzetközi jogharmonizációs kötelezettségeknek ráadásul a Palermói Egyezmény egy támpontként is szolgálhat annak érdekében, hogy a hierarchia szót a hatékonyság jegyében, de a jogalkotói céllal összhangban lehessen értelmezni.

A Kerethatározat 1. cikk 2. pontja a következőképpen határozza meg a szervezett csoport kifejezést: „szervezett csoport: olyan csoport, amelyet nem véletlenszerűen hoztak létre valamely bűncselekmény közvetlen elkövetésére, és amelyben nem szükségszerű, hogy a tagoknak formálisan meghatározott szerepe legyen, hogy a tagság összetétele állandó legyen vagy hogy a csoport kidolgozott szervezeti felépítéssel rendelkezzen”.

A szervezett csoport kapcsán kiemelendő, hogy a Kerethatározat egyrészt megköveteli, hogy ne véletlenszerűen hozzák létre, másrésztől hangsúlyozza, hogy nem szükséges a formálisan meghatározott szerep, állandó tagság, kidolgozott szervezeti felépítés. Itt már egy nagyobb ellentét tapintható ki a hazai és az uniós szabályozás között, ugyanakkor a Palermói Egyezménynél ismertetett jogértelmezéssel itt is áthidalható ez az ellentét. Ezt támasztja alá az is, hogy maga a Kerethatározat is kimondja, hogy kifejezetten a Palermói Egyezmény vívmányaira épít. Ezért az itt fellelhető szervezettséggel sem ellentétes az alá-fölé rendeltség, ugyanakkor ennek sem kell elérnie a fejlett szintet.

Összegezve a nyelvtani, teleologikus és a nemzetközi kötelezettségeken alapuló jogértelmezés következtetéseit úgy vélem, hogy a módosítás következtében a jogalkalmazónak felül kellett volna vizsgálnia a korábbi gyakorlatát és a jogalkotó által kifejtett elvek mentén szűkítenie kellett volna a bünszervezet hatókörén. Ugyanakkor mind a hierarchia, mind a konspiráció értelmezésében lett volna bizonyos szintű mozgásteret annak érdekében, hogy elkerülje a fogalom alkalmazhatatlanná válását.

4. A HIERARCHIA ÉRTELMEZÉSE AZ ÚJABB GYAKORLATBAN

A bünszervezet fogalom változása folytán több szerző is felvetette a hazai szakirodalomban, hogy a definíció hatókörének szűkülése várható, amely kifejezetten ellentétes a nemzetközi tendenciákkal.¹⁶ Ehhez képest a bírói gyakorlat egy egészen más irányt vett. A Kúria testületi álláspontját elsőként a 2019. október 10-én tartott tanácselnöki értekezleten fejtette ki, mely később a Bhar.III.571/2019/41. számú precedensképes határozatban jelent meg. E határozatnak determináló hatása volt a joggyakorlatra és nagyon hamar világossá tette, hogy egy törvényi módosítás önmagában nem lesz elegendő arra, hogy a legfelsőbb bírói fórum módosítson a bünszervezet korábbi értelmezésén.

A Kúria a következőket fogalmazta meg: „A jogszabályi változás nem jelenti feltétlen a bünszervezet fogalmának jogalkalmazói újragondolását. A hierarchikus szervezettség nem jelenti valamennyi bünszervezetben részt vevő személy hierarchiában való elhelyezkedését. [...] ha olyan adat áll rendelkezésre, amely akár egy résztvevő szervezői, koordináló, irányító szerepére vonatkozik a feladatok megosztása során, akkor e körülmény olyan alá-fölé rendeltséget jelentő

16 Lásd NAGYECNKI i. m. 43., ZSIGMOND Csaba: A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bünszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. *Belügyi Szemle*, 2020/10., 76–77.

személykapcsolatnak tekinthető, amely megalapozhatja a bűnszervezet megállapítását az új fogalom szerint is.”¹⁷

A Legfőbb Ügyészség – mint a joggyakorlat másik jelentős irányítója – a már említett BF. 933/2019. számú állásfoglalásában egyetértett a Kúria jogértelmezésével. Ezt tükrözi az is, hogy a Legfőbb Ügyészség 2019 nyarán megvizsgáltatta az összes olyan élő vádat, amelyben bűnszervezetben elkövetett bűncselekmények miatt emeltek vádat, azonban a nagyságrendileg 50 ügyből körülbelül 4-5 esetben merült fel az, hogy a jogszabályi változás miatt már nem állnak fenn a bűnszervezetben elkövetés feltételei.¹⁸

A Kúria említett értelmezését azóta több határozat is átvette és gyakorlatilag teljes mértékben meghatározta az új definíció gyakorlatát.¹⁹ Ebből egyértelműen kiolvasható, hogy a legfelsőbb bírói fórum elsősorban nem a nyelvtani és a teleologikus, hanem a nemzetközi jogi kötelezettségeknek megfelelő értelmezést tartotta szem előtt a hierarchikus szervezetség vizsgálatánál. Ez azt eredményezi, hogy az új bűnszervezet fogalom a szervezetség szempontjából nem szűkült a korábbihoz képest és teljes mértékben irányadó a korábbi bírói gyakorlat. Ez azért vet fel aggályokat, mert a törvényi indokolás kifejezetten azzal az okkal helyezte el a hierarchiát és a konspirációt a definícióban, hogy ezáltal jobban elhatárolható legyen a bűnszövetség a bűnszervezettől. Emellett az is problémát okozhat, hogy a korábbi gyakorlatban előfordultak olyan határozatok, amelyek kifejezetten kimondták, hogy a bűnszervezet megállapításának nem törvényi kritériuma a hierarchikus kapcsolat.²⁰

Ugyan érthető az a jogalkalmazói megfontolás, hogy a nemzetközi dokumentumoknak megfelelő értelmezés alapulvételével nem szó szerint értelmezzük a hierarchiát – amelyet a fentebb említett gyakorlati bűnüldözői megfontolások is megalapozhatnak – azonban úgy tűnhet mintha a Kúria az új definíció értelmezésénél egyszerűen csak figyelmen kívül hagyta a módosítás mögött meghúzódó jogalkotói szándékot és az indokolást. A hierarchia korábbi szervezetséggel való azonosítása különösen olyan bűncselekményeknél okozhat problémát, amelyek már meglévő gazdasági társaságok vállalati struktúrájára épülnek fel. Az ilyen bűncselekményeknél szükségszerű annak az alapos vizsgálata, hogy a bűnszervezet a vállalati struktúrából adódó szervezetségen túl tényleg mutatja-e hosszabb távon a hierarchia jegyeit.

17 Bhar.III.571/2019/41. [155].

18 MOLNÁR Gábor Miklós: A bűnszervezet tegnap és ma. In: DOMOKOS Andrea (szerk.): *Gazdasági Bűnözés 2021 Konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2022. 50.

19 Lásd BH2021. 217., Bfv.691/2021/18., Bfv.II.322/2021/8., Bfv.II.605/2021/8., Bfv.1426/2023/18.

20 BH2016. 9. 234. II.

Ugyan több szerző is kritikával illette a Kúria leegyszerűsítő értelmezését, az Alkotmánybíróság több határozatában is vizsgálta az új fogalom kapcsán kialakult jogértelmezést és nem tartotta alaptörvény-ellenesnek.²¹

5. KONKLÚZIÓ

Ahogy már korábban említésre került az összes bünszervezet fogalom elhelyezhető egy skálán, amelynek egyik végén a hatékonyság a másik végén pedig az alkotmányosság áll. Habár első ránézésre úgy tűnhetett, hogy az új definíciót inkább a fogalmi elemek halmozása jellemezte és elmozdulást eredményezett a hatékonyság kárára, lassan hat év elteltével azt mondhatjuk, hogy a Kúria értelmezésének eredményeként a gyakorlatban nem szűkült jelentős mértékben a fogalom hatóköre. Emiatt azonban egy szemmel látható ellentét figyelhető meg a jogalkotói és a jogalkalmazói értelmezés között, amelyet az Alkotmánybíróság sem oldott fel érdemben. Mindez azt eredményezi, hogy azok az aggályok, amelyeket a jogalkotó és a szakirodalom egy része már a korábbi gyakorlat kapcsán is megfogalmazott továbbra is maradéktalanul fennállnak.

Úgy vélem, hogy ezt az ellentétet két módon lehetne feloldani. Vagy a Kúriának kellene módosítania a több mint 20 éves gyakorlatán vagy magának a jogalkotónak kellene újabb módosítást eszközölnie a bünszervezet definícióján, azonban nem tartom valószínűnek, hogy a közeljövőben bármelyik változat is megvalósulna. A Kúria valószínűleg nem fog eltérni az értelmezésétől főleg azután, hogy az Alkotmánybíróság is megfelelőnek tartotta, a jogalkotó pedig, ha eddig nem tette valószínűleg ezután sem fogja még egyszer módosítani a törvényi fogalmat pusztán azért, mert a gyakorlat nem osztotta az indokolásban kifejtetteket. Az utóbbi nem is lenne feltétlenül szerencsés, hiszen ez azt eredményezné, hogy közel 30 év alatt az ötödik bünszervezet fogalom lépne hatályba, illetve könnyen tovább mérgecsíthetné a két hatalmi ág közötti értelmezési ellentétet. Ha a jogalkotó mégis reagálni szeretne a bírói gyakorlatra, akkor azt legegyszerűbben úgy tudná megtenni, ha a Btk. értelmező rendelkezései között megadná a hierarchia és konspiráció szavak jelentését. Ez egy olyan autentikus jogszabály-értelmezést jelentene, amelytől nem térhetnének el a jogalkalmazó szervek.

Természetesen azon érdemes lehet elgondolkodni, hogy tényleg feltétlenül szükséges-e a bírói mérlegelés további szűkítése főleg arra tekintettel, hogy bünszervezeti elkövetés miatt alkalmazható jogkövetkezmények jelentős része már eleve

21 Lásd 3470/2023. (XI. 7.) AB végzés, Indokolás [31]., 3471/2023. (XI. 7.) AB végzés, Indokolás [31]., 3472/2023. (XI. 7.) AB végzés, Indokolás [31]., 3473/2023. (XI. 7.) AB végzés, Indokolás [31]., 3029/2024. (I. 24.) AB határozat, Indokolás [39].

szigorú korlátok közé szorítja a bíró döntési lehetőségeit a büntetés kiszabása során. Az biztos, hogy egy ilyen módosítás előtt célszerű kikérni a különféle hivatásrendek véleményét, amely segíthet abban, hogy a gyakorlat számára is jobban akceptálható bünszervezet fogalom jöjjön létre.

BIBLIOGRÁFIA

- BÓCZ Endre: A szervezett bűnözésről és a bünszervezet fogalmáról. In: GELLÉR Balázs: *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004.
- COM(2021) 170 végleges, A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a szervezett bűnözés elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról (2021–2025), 2021. 04. 14.
- Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes: Research Report. *United Nations Office on Drugs and Crime*, www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf [letöltve: 2025. 05. 04.]
- GELLÉR Balázs – HOLLÁN Miklós: *A szervezett bűnözés arcai*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2004.
- HOBBS, Dick: Criminal Collaboration: Youth Gangs, Subcultures, Professional Criminals, and Organized Crime. In: Mike MAGUIRE – Rod MORGAN – Robert REINER (szerk.): *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford, Oxford University Press Inc, 1997.
- HOLLÁN Miklós: A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai. *Magyar Jog*, 2000/02.
- MOLNÁR Gábor Miklós: A bünszervezet tegnap és ma. In: DOMOKOS Andrea (szerk.): *Gazdasági Bűnözés 2021 Konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2022.
- NAGYECENKI Tamás: Bünszervezet újratöltve – Néhány gondolat a hierarchikus szervezettség és konspiratív működés követelményéről. *Magyar Jog*, 2021/01.
- NEWBURN, Tim: *Criminology*. New York, Routledge, 2017.
- PAOLI, Letizia – VANDER BEKEN, Tom: Organized crime: a contested concept. In: Letizia PAOLI (szerk.): *The Oxford Handbook of Organized Crime*. Oxford, Oxford University Press, 2014.
- TÓTH Mihály – KÓHALMI László: A szervezett bűnözés. In: BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.
- TÓTH Mihály: *Bűnszövetség, bünszervezet*. Budapest, CompLex Kiadó, 2009.
- ZSIGMOND Csaba: A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bünszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. *Belügyi Szemle*, 2020/10.

23/2018. (XII. 28.) AB határozat

3029/2024. (I. 24.) AB határozat

3470/2023. (XI. 7.) AB végzés

3471/2023. (XI. 7.) AB végzés

3472/2023. (XI. 7.) AB végzés

3473/2023. (XI. 7.) AB végzés

Bfv.1426/2023/18.

Bfv.691/2021/18.

Bfv.II.322/2021/8.

Bfv.II.605/2021/8.

BH2016. 9. 234.

BH2021. 217.

Bhar.III.571/2019/41.

Laskai Fanni

1. BEVEZETÉS

1.1. Bevezető gondolatok

A gyors ütemű digitalizációnak köszönhetően digitális eszközökkel, online jelenléttel gyakorlatilag ma már szinte minden generáció rendelkezik.¹ Így a társadalom jelentős része rendelkezik okostelefonnal, közösségi média profillal, tárolja adatait felhőalapú rendszereken, továbbá kevésbé általános jelleggel, de szintén nem elhanyagolható a kriptobefektetésekkel foglalkozó személyek száma sem. Ezzel kapcsolatban felmerülhet a kérdés, hogy hogyan alakul az online megnyilvánulások sorsa a felhasználó halálát követően,² kire szállnak át az örökhagyó digitális jogosultságai és milyen jogcímen. Mivel az örökhagyó halála esetére igen széles körben rendelkezhet az őt életében megillető jogosultságairól – többek között a vagyoni értékkel nem bíró személyes adatairól is³ –, így jelen kutatás elsősorban a digitális hagyatéktörvényes öröklésének szabályaira fókuszál.

1.2. Kutatási módszertan

A kutatás megvalósítása során kvalitatív megközelítésből, elsősorban dokumentum- és tartomelemzés alapján vizsgálom meg a témával kapcsolatban releváns jogszabályokat, a téma feldolgozása során pedig a témával különböző aspektusokból foglalkozó – elsősorban interneten fellelhető – magyar, illetve angol nyelvű szakirodalmakat dolgozok fel és a digitális javak öröklésével foglalkozó magyar, illetve nemzetközi bírói gyakorlatot tekintem át.

.....
1 JUHÁSZ Ágnes: A digitális vagyontárgyak magánjogi megítélése, különös tekintettel az öröklési jogi rendelkezésekre. *Miskolci Jogi Szemle*, 2024. 19. évf. 3. sz. 62. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/3646/2592> [letöltve: 2025. 02. 17.]

2 Dubravka KLASIČEK: Inheritance law in the twenty-first century: New circumstances and challenges. In: Oskar J. GSTREIN et. al: *Modernising European Legal Education (MELE) Innovative Strategies to Address Urgent Cross-Cutting Challenges*. European Union and its Neighbours in a Globalized World, Springer, 2023. Vol. 10. 238. <https://bit.ly/439KqZrr> [letöltve: 2025. 03. 07.]

3 SCHUBAUER Petra: A digitális hagyatéktörvény egyes szabályozási kihívásai, különös tekintettel az adatvédelmi aspektusokra. *Pro Futuro*, 2021/1. 94. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/profr2021&ci=76> [letöltve: 2025. 02. 17.]

Kutatásom során a következő kérdésekre kerestem a választ:

- a) Mit értünk digitális hagyaték alatt jogi értelemben?
- b) Tartozhatnak-e a hagyaték körébe az olyan digitális jogosultságok, amelyek az örökhagyót életében megillették?
- c) Kielégítően alkalmazhatóak-e a jelenleg hatályos öröklési jogi szabályok a digitális hagyaték fogalmába tartozó vagyonelemeket illetően vagy szükséges esetleg a szabályozás felülvizsgálata?

2. A DIGITÁLIS HAGYATÉK

2.1. A digitális hagyaték fogalma

A digitális hagyaték kérdésének vizsgálatát megelőzően elengedhetetlen meghatározni, hogy mit értünk a digitális hagyaték fogalma alatt. A digitális hagyaték egy olyan komplex jelenség, amely egyaránt magában foglal digitális formában létező vagyoni jellegű, továbbá személyiségi jogi jellegű elemeket, amelyek kapcsán az öröklési jog, a kegyeleti jog, továbbá az adatvédelmi jog rendelkezései is mind relevanciával bírhatnak.⁴ Mivel öröklés jogcímén az örökhagyó vagyona száll az örökösökre, ezért elsősorban a vagyoni értékkel bíró digitális elemek és a digitális vagyontárgy fogalma vizsgálandók. A vagyon körébe tartozik minden vagyontárgy, forgalomképes és vagyoni értékű dolog, jog, szerződéses pozíció,⁵ így azt szükséges megvizsgálni, hogy a digitális vagyonelemek e fogalmi körbe tartoznak-e. Ennek megválaszolása érdekében álláspontom szerint érdemes az egyes tipikusan előforduló digitális jelenségek vizsgálatát külön-külön elvégezni, mivel a digitális vagyon fogalma széles körű, magában foglalja az ellenőrzés alá vonható digitális adatokat, digitális vagyontárgyakat, jogosultságokat, kriptográfiával titkosított és egyéb módszerekkel hitelesített digitális entitásokat egyaránt.⁶

2.2. A digitális hagyaték egyes részei

Dubravka Klasiček „*Inheritance law in the twenty-first century: New circumstances and challenges*” című tanulmányában a digitális hagyaték egyes részeit szemléletesen négy kategóriába sorolta, amely kategorizálás során figyelemmel volt a gyakorlati jelentőséggel bíró digitális vagyonelemek előfordulására is.⁷ Álláspontom

4 SCHUBAUER i. m. 84–85.

5 JUHÁSZ i. m. 63.

6 JUHÁSZ i. m. 63.

7 KLASIČEK i. m. 239.

szerint a digitális vagyonelemek kettő nagyobb kategóriába sorolva is csoportosíthatók, amelyek a kriptoeszközök és a személyes adatok. Az első csoportba tartozhatnak a kriptovaluták, az NFT-k, valamint a virtuális ingatlanok, míg a második csoportban a közösségi média profilok, illetve a felhőtárhelyen, valamint offline tárolt adatok említhetők. A tanulmány a továbbiakban e kettős felosztásra épül.

2.3. A kriptoeszközök öröklési jogi helyzete

A kriptoeszközök ún. megosztott főkönyvi technológián (DLT) alapuló digitális érték- vagy jogmegjelenítések,⁸ amelyek működése háttérben a DLT rendszer egy fajtája, a blokklánc technológia áll, amely technológia az ún. blokkláncon elhelyezett adatok védelmének biztosítását szolgálja.⁹ E körbe tartoznak a fizetési, illetve befektetési eszközként használt kriptovaluták,¹⁰ az ún. nem helyettesíthető tokenek (NFT-k), valamint a napjainkban még kevésbé népszerű virtuális ingatlanok is.¹¹

2.3.1. A KRIPTOVALUTÁK ÖRÖKLÉSI JOGI HELYZETE

A kriptovaluták olyan digitális gazdasági, pénzügyi eszközök, amelyek tranzakciója nem egy centralizált pénzügyi intézetten keresztül, hanem egy decentralizált, blokklánc technológián keresztül valósul meg.¹² Öröklésük vizsgálatához elengedhetetlen mindenekelőtt a jogi természetük vizsgálata. Mivel a kriptovaluták nem birtokba vehető testi tárgyak, így polgári jogi értelemben nem minősülnek dolognak, azok tulajdonjog tárgyai nem lehetnek. Mivel a kriptovaluták gyakorlati hasznosulása befektetési célokon túl pénzügyi tranzakciók lebonyolítása, ezért a pénz fogalmába való illeszthetősége is vizsgálandó.¹³ E körben fizikai megjelenés hiányában elsősorban az elektronikus pénz fogalmának alkalmazhatósága lehet releváns, azonban e fogalomnak a banki, vagy állami szereplő nélkülözésével nem

8 Európai Unió Tanácsa: Kriptoeszközök: így szabályozza az EU a piacokat <https://shorturl.at/7Hn4n> [letöltve: 2025. 03. 03.]

9 BRESZKOVICS Botond: Az NFT-k jogi aspektusai. *Pro Futuro*, 2022/2., 61. <https://ojs.lib.unideb.hu/profuturo/article/view/12402/11450> [letöltve: 2025. 03. 07.]

10 Murugappan MURUGAPPAN, Rashmi NAIR and Saravanan KRISHNAN: Global market perceptions of cryptocurrency and the use of cryptocurrency by consumers: A pilot study. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 2023. 18.4. 1957. <https://www.mdpi.com/0718-1876/18/4/98> [letöltve: 2025. 03. 10.]

11 KÓHIDI Ákos: A virtuális valóság pszeudoreáliáinak polgári jogi vizsgálata. *In Medias Res*, 2022/2., 57. <http://bit.ly/3F018Bbb> [letöltve: 2025. 04. 12.]

12 Olyga S. BOLOTAeva, Amalia A. STEPANOVA, Sofia S. ALEKSEeva: The legal nature of cryptocurrency. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. IOP Publishing*, 2019. Vol. 272. No. 3. 1. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/272/3/032166/pdf> [letöltve: 2025. 03. 15.]

13 MURUGAPPAN–NAIR–KRISHNAN i. m. 1956.

feleltethető meg.¹⁴ Mivel azonban ezen digitális elem – hasonlóan a későbbiekben részletezésre kerülő NFT-khez és virtuális ingatlanokhoz – olyan vagyoni értéket képvisel, amely a jogosult halálával nem szűnik meg, ezért a hagyaték részét képezi.¹⁵ Az örökösök ehhez azonban csak a kriptotárcához szükséges bejelentkezési adatok ismeretében képesek hozzáférni.¹⁶

2.3.2. A NEM HELYETTESÍTHETŐ TOKENEK (NFT-K) ÖRÖKLÉSI JOGI HELYZETE

Az ún. NFT-k jogi fogalmát Mezei Péter az „NFT-k a szerzői jog világában” c. tanulmányában a következőképpen határozta meg: „NFT-k valós vagy virtuális tartalmak (dolgok vagy adatok) olyan blokkláncalapú, nem helyettesíthető digitális reprezentációi (tokenjei), amely strukturált metaadatok révén lehetővé teszik a tokenek és ritkán a mögöttes tartalmak alternatív (kriptovalutákon alapuló) ellenszolgáltatás fejében, közvetítőszolgáltatók nélküli értékesítését”.¹⁷ Az NFT-k öröklése kapcsán alapvetően két aspektust érdemes vizsgálni: egyrészt az NFT-be befektető személy halála esetén bekövetkező öröklést, illetve a szerzői műnek minősülő NFT¹⁸ alkotója halála után bekövetkező jogutódlás kérdését.

A kriptovaluták kérdésénél részletezettekhez hasonlóan vizsgálandó, hogy milyen jogosultságot szerez az, aki ’megvásárol’ egy NFT-t. Az NFT-k egy centralizált vagy decentralizált blokklánc hálózaton kerülnek biztonságos tárolásra,¹⁹ amely miatt birtokba nem vehetőek, valamint digitális adatösszességként testi tárgy jellegük sem áll fenn, ezért dolognak nem minősülnek. Az NFT-k egyedi, a hagyományos dologi jogi felfogástól eltérő jellemzői miatt tulajdonjog tárgyai nem lehetnek,²⁰ azonban mivel a befektetés alapja pénzügyi tranzakció teljesítése, ezért az NFT-k feletti jogosultság vagyoni értéket képvisel, amely átruházhatósága révén nem személyhez fűződő²¹ és mint ilyen, a hagyaték részét képezheti.

A hagyományos műalkotások megvásárlásához hasonlóan a szerzői jog jogosultjának személye elválik az alkotás megszerzőjétől, így az NFT feletti jogszerzés nem eredményezi a szerzői jogok együttes megszerzését is, azokról a tranzakciót köve-

14 RÁCZ Lilla: A személy és a dolog fogalmának (lehetséges) változásai a mesterséges intelligencia és a kriptovaluták világában. *Állam- és Jogtudomány*, 2020. LXI. évf. 4. sz., 105–106. <https://bit.ly/4dk268p> [letöltve: 2025. 02. 17.]

15 JUHÁSZ i. m. 75.

16 Uo. 75.

17 MEZEI Péter: NFT-k a szerzői jog világában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2022. 17. (127.) évf. 3. sz. 9. <https://bit.ly/3RM4Xgk> [letöltve: 2025. 04. 03.]

18 BRESZKOVICS i. m. 63–64.

19 Michael Sega GUMELAR: *What is NFT for beginners: NFT, NFT 2.0, NFT 3.0 Explore the Future of NFT Art*. AnImage, 2023. 3. <https://bit.ly/4jZGYWR> [letöltve: 2025. 04. 03.]

20 MEZEI i. m. 11.

21 BRESZKOVICS i. m. 73.

tően továbbra is a szerző rendelkezhet.²² Az NFT-k szerzői jogi minőségét illetően pedig a szerző személyhez fűződő jogainak és vagyoni jogainak öröklésére a hatályos szerzői jogi szabályok adnak választ, miszerint a szerzőt megillető vagyoni jogok öröklhetők és róluk a szerző halála esetére rendelkezhet,²³ a személyhez fűződő jog megsértése esetén pedig a védelmi időn belül az léphet fel, akit a szerző a művészi hagyatéka gondozásával megbízott, vagy ennek hiányában az, aki a vagyoni jogokat öröklés jogcímén megszerezte.²⁴

2.3.3. VIRTUÁLIS INGATLANOK ÖRÖKLÉSI JOGI HELYZETE

A virtuális ingatlanok a kriptovalutáknál és NFT-knél kevésbé ismert olyan virtuális entitások, amelyek elsődlegesen különböző virtuális világokban bírnak relevanciával. A virtuális világok nem újkeletű jelenségek, azok már évtizedek óta léteznek akár videojátékok formájában is. A virtuális világok, más megnevezéssel a metaverzum (pl. *Second Life*, *The Sandbox*, *Decentraland*) a felhasználók által létrehozott, egyéni karakterekkel (*avatar*) vehető igénybe.²⁵ Jogi értelemben azért vizsgálándóak, mivel ezen felhasználóktól egyébként függetlenül létező online tereken keresztül pénzügyi befektetések valósulhatnak meg különböző virtuális elemek 'megvásárlása' kapcsán, mint például virtuális ruha, virtuális ingatlan formájában.²⁶ Ezen virtuális befektetések kapcsán merülhet fel a befektető halála esetén e jogosultságok öröklésének kérdései, amely kapcsán kutatásom elsősorban a virtuális ingatlanok öröklésére terjed ki.

Mindenekelőtt fontos ezen virtuális ingatlanok jogi természetét is megvizsgálni. Megállapítható, hogy ahogy az a korábban vizsgált kriptoeszközök esetében is láthatóvá vált, a virtuális ingatlanok sem felelnek meg a dolog jogi fogalmának, így tulajdonjog tárgyai sem lehetnek. Köznapi elnevezésükkel ellentétben dologi minőség hiányában nem minősülnek ingatlannak sem. A virtuális világok virtuális kereskedelmi terében gazdasági ügyletek tárgyát képező virtuális javakat Kőhidi Ákos egyébként „A virtuális valóság pszeudoreáliáinak polgári jogi vizsgálata” c. tanulmányában 'pszeudoreáliáknak' nevezte utalva arra, hogy a virtuális világban számos olyan vagyoni értékű elemmel találkozhatunk, amelyek a fizikai térben a dolog fogalmába illeszkedők lehetnének (például ingatlan, digitális kép), dologi jogi jellemzők hiányában azonban e fogalmon kívül esnek.²⁷ Mivel azonban

22 BRESZKOVICS i. m. 71–72.

23 1999. évi LXXVI. tv. 9. § (4) bekezdés.

24 1999. évi LXXVI. tv. 14. § (1) bekezdés.

25 KŐHIDI i. m. 55–56.

26 KŐHIDI i. m. 55.

27 KŐHIDI i. m. 56.

a virtuális ingatlanok tényleges pénzügyi befektetéseket feltételeznek,²⁸ ezért ezen jogosultságot mint a vagyoni értéket képviselő jogosultságot álláspontom szerint mindenképpen az örökhagyót életében megillető vagyon fogalmába tartozónak kell tekinteni attól függően, hogy ez a jogosultság az örökhagyót személyesen illeti-e meg, vagy egyébként elidegeníthető.

A virtuális ingatlan jogosultjának rendelkezési joga széles körű, a *Second Life* világában a jogosult például megtilthatja, hogy az általa használt területre más felhasználók 'beléphessenek', e területet a jogosult átalakíthatja, továbbá elidegenítheti,²⁹ így megállapítható, hogy ezen jogosultság nem személyes jellegű. A virtuális ingatlan után azonban ún. *'Land Use Fee'*-t kell fizetni,³⁰ ezért nem egyértelmű, hogy a virtuális ingatlanba történő befektetés tulajdonátruházási, vagy használati *jellegű* konstrukciót valósít meg, azonban mivel a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) mind az adásvételi, mind a bérleti szerződés szabályait kiterjeszti a dolgokon túl a jogokra is, valamint egyik jogviszony sem személyhez kötött, így a szerződést atipikussá tevő rendszeresen visszatérő díjfizetési kötelezettség ellenére álláspontom szerint nem áll fenn olyan körülmény, amely akadály lenne annak, hogy a virtuális ingatlan a hagyaték részét képezze. A személyhez kötöttség körében felmerül azonban a virtuális világban való részvételhez szükséges *avatar*-ral kapcsolatban, amely a regisztráció során létrehozott profilt feltételezi. A közösségi média profilok jogutódlásával a következő pont foglalkozik.

2.4. Személyes adatok öröklési jogi kérdései

2.4.1. BEVEZETÉS

Személyes adat alatt az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Info tv.) 3. §-a alapján „az érintettre vonatkozó bármely információ” értendő.³¹ Ennek kapcsán virtuális személyes adatok körében vizsgálhatóak az örökhagyó közösségimédia-profiljai,³² felhő tárhelyen elhelyezett adatai, illetve offline adathordozón elhelyezett adatainak az örökhagyó halálát követő sorsa. Ezen adatok ugyanis a 'digitális halhatatlanság' fogalmából kiindulva a felhasználó halálát követően nem szűnnek meg

28 Hannah Yee Fen LIM: Virtual world, virtual land but real property. *Singapore Journal of Legal Studies*, 2010. 308. <https://shorturl.at/MkQAM> [letöltve: 2025. 03. 07.]

29 LIM i. m. 317–318.

30 LIM i. m. 318.

31 2011. évi CXII. tv. 3. § 2. pont.

32 European Data Protection Board: 8/2020. sz. iránymutatás a közösségi média felhasználóinak megcélzásáról 15. <https://shorturl.at/7vGFb> [letöltve: 2025. 02. 17.]

automatikusan, azok továbbra is léteznek.³³ A személyes adatokkal összefüggő jogoknak az érintett halálát követő érvényesítéséről az Info tv. 25. §-a rendelkezik, amely alapján a személyes adatokkal való rendelkezést illetően az érintett életében ügyintézési rendelkezéssel, illetve közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban adhat meghatalmazást, amelynek elmaradása esetén a törvényben meghatározott jogokat az érintett halálát követő öt éven belül az érintett közeli hozzátartozója érvényesítheti.³⁴ A törvény ezen kifejezett rendelkezése azért szükséges, mivel az öröklési jog szabályai nem fedik le maradéktalanul a személyes adatok örökhagyó halálát követő sorsát. A személyes adatok ugyanis a személyiségi jog körébe tartoznak, így azok – ha vagyoni értéket egyébként nem képviselnek – nem tartoznak a polgári jogi jellegű vagyoni jogokat és kötelezettségeket összefogó vagyon fogalmába, azok nem képezik öröklés tárgyát.³⁵

Mivel a felhőalapú rendszereken tárolt adatok öröklési jogi vizsgálatát egyes szakirodalmi források a közösségi média profilok öröklési jogi helyzetével egy kategóriában, egyező szabályok szerint kezelik,³⁶ továbbá a kérdés részletesebb kifejtése területi korlátokba ütközik, ezért a felhőalapú rendszereken tárolt adatok öröklési jogi kérdésének vizsgálatától a későbbiekben eltekintek.

2.4.2. A KÖZÖSSÉGI MÉDIA PROFILOK ÖRÖKLÉSI JOGI HELYZETE

Habár az Info tv. a korábbiakban említetteknek megfelelően rendelkezik a személyes adatokkal összefüggő jogoknak az érintett halálát követően történő érvényesítéséről, morálisan mégis felmerül a kérdés, hogy az érintett erre vonatkozó kifejezett rendelkezése hiányában megillethet-e bárkit is az a jogosultság, hogy az elhunyt személyes, privát üzeneteihez hozzáférjen, amelyek egyébként az örökhagyó életében is titkosak voltak, elvárható-e a közösségimédia-platformszolgáltatótól, hogy e hozzáférést biztosítsa, illetve megilletheti-e az a jogosultság, hogy e profilokat ő maga törölje, továbbá ebben az esetben pedig elvárható-e, hogy ezen privát beszélgetéseket diszkréten kezelje.

A Facebook filozófiájához tartozik, hogy a felhasználó által posztolt személyes adatnak minősülő információk jogosultja maga a felhasználó, ennek megfelelően a közösségimédia-szolgáltató a felhasználó halálát követően a felhasználó örököseinek, közeli hozzátartozóinak nem ad jogosultságot a fiókhoz való hozzáféréshez.³⁷ A német joggyakorlatban a BGH III ZR 2018/17. számú ügyben találkozhatunk

33 SCHUBAUER i. m. 84–85.

34 2011. évi CXII. tv. 25. § (1)–(2) bekezdés.

35 SCHUBAUER i. m. 94.

36 KLASIČEK i. m. 240.

37 KLASIČEK i. m. 240–241.

olyan jogesettel, amikor az örökhagyó gyermek szülei hozzáférést szerettek volna kérni gyermekük közösségi média profiljához, ezt a kérelmet azonban a Facebook megtagadta.³⁸ A szülők ezt követően bírósághoz fordultak, a bíróság pedig ítéletben kötelezte a közösségimédia-szolgáltatót a kérelem teljesítésére, majd ezen ítéletet a BGH is megerősítette.³⁹ A Facebook ezt követően továbbra sem biztosított belépési lehetőséget a szülőknek (a korábban ismertetett elvének megfelelően), hanem egy külső adathordozóra másolva adta át a szülőknek elhunyt gyermekük privát beszélgetéseit, amely megoldást a szülők nem tartottak megfelelőnek.⁴⁰

A közösségi profilon keresztül megvalósított levelezések a magántitok fogalmába tartoznak, így azokat a polgári jog a személyiségi jog körében védelemben részesíti.⁴¹ Mivel a személyiségi jog az embert, mint jogalanyt illeti meg, ezért halála után e személyiségi jogoknak a továbbiakban ő nem lehet jogosultja, az a kegyeleti jog szabályai szerint a kegyeleti jogosult jogosultsága alá transzformálódik, amelynek védelme érdekében a kegyeleti jogosult saját jogán léphet fel. Így a kegyeleti jogosult lesz köteles ezen titkok megőrzésére, mivel ezek nyilvánosságra kerülése az elhunyt emlékének akár pozitív, akár negatív irányba történő befolyásolására alkalmasak.⁴² Lényeges, hogy a kegyeleti jogosultnak a magántitok védelme érdekében úgy kell eljárnia, hogy az az elhunyt akaratának megfeleljen, amely az elhunyt életében kifejezésre juttatott akaratából, vagy a körülményekből ismerhető és állapítható meg.⁴³ Felmerülhet e körben, hogy a kegyeleti jogosult által történő megismerhetőséget illetően vizsgálható-e az elhunyt akarata, pontosabban az, hogy kívánt-e hozzáférést biztosítani közeli hozzátartozói részére a privát beszélgetéseit illetően.⁴⁴ Számos esetben jelentősége lehet ezen üzenetek megismerésének például annak érdekében, hogy az elhunyt hozzátartozói felderíthessék a halál esetleges körülményeit, okát, könnyebben fel tudják dolgozni a történeteket, jelentősége lehet továbbá az elhunyt által alkotott szerzői jogi védelemben részesített művek felderítése érdekében.⁴⁵ A másik oldalon azonban fennáll az elhunyt esetleges akarata, amely adott esetben ellentétes azzal, hogy hozzátartozói a személyes üzenetváltásait megismerhessék. Álláspontom szerint ugyan az esetek igen nagy többségében

38 Antoinette Maget DOMINICÉ – Dario Henri HAUX: The Decision of the German Federal Court of Justice against Facebook: Opportunity to Define Digital Heritage? *Santander Art & Culture Law Review*, 2020/2., vol. 6. 252. <https://shorturl.at/vltIdA> [letöltve: 2025. 03. 03.]

39 DOMINICÉ–HAUX i. m. 253.

40 Uo. 253.

41 BÓDI Stefánia: A jó hírnévhez való jog, a magánlakás sérthetetlensége, a magántitkokhoz való jog. In: Kovács Éva Margit (szerk.): *Ünnepi kötet a 65 éves Imre Miklós tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 78. <https://shorturl.at/FaxXb> [letöltve: 2025. 04. 03.]

42 GÖRÖG Márta: A személyiségi értékek posthumus védelme. Gondolatok a nem vagyoni kártérítés iránti igény jogutódlása körében. *Szegedi Tudományegyetem*. 2005. 46. <https://shorturl.at/tjI9h> [letöltve: 2025. 04. 03.]

43 GÖRÖG i. m. 47.

44 KLASIČEK i. m. 241.

45 KLASIČEK i. m. 241–242.

a privát beszélgetésekről elmondható, hogy annak jogosultja nem kívánja, hogy ezekhez bárki hozzáférjen, azonban a jogbiztonság megteremtése érdekében nem indulhatunk ki ebből a vélelemből, elvárható lenne ugyanis, hogy ez a körülmény az elhunyt személy életében tett konkrét nyilatkozata formájában öltözzön testet. Ezen adatok, a digitális halhatatlanságnak megfelelően nem vesznek el, így tehát, ha törvényes jogutódlás alapján nem biztosítunk jogosultságot a felhasználó profiljához, azon jogosultságot az elhunyt hozzátartozói helyett a közösségimédia-szolgáltató vállalat szerezze, amelynek következtében a kegyeleti jog intézményének célja – az elhunyt személy emlékének megőrzéséhez és tiszteletéhez fűződő érdek – még kevesebb eséllyel érvényesülne, még kevésbé lenne biztonságban. Jelenleg létezik már az ún. 'hagyatéki kapcsolattartó' fogalma egyes közösségi média platformok esetén, amely lehetőséget biztosít a felhasználónak arra, hogy életében kijelölhesse azt a személyt, akinek a szolgáltató halála esetén belépési lehetőséget adhat, így biztosítva a felhasználó akaratának érvényesülését.⁴⁶

3. ÖSSZEGZÉS

A korábbiakban láthatóvá vált, hogy számos olyan digitális adat, vagyonelem öröklési jogi kérdése merülhet fel, amelyek többé-kevésbé nagy népszerűségnek örvendenek napjainkban, ebből kifolyólag jogi vizsgálatuk mindenképpen indokolt. Habár léteznek olyan, lényegesen jelentős gyakorlati relevanciával bíró kérdések, mint például a közösségi média profilok jogutódlása, amelyeket illetően a joggyakorlat még nem teljesen következetes, megállapítható, hogy a jelenleg hatályos szabályok viszonylag megfelelő megoldásokat nyújtanak a digitális hagyaték öröklése kérdését illetően.

BIBLIOGRÁFIA

- BÓDI Stefánia: A jó hírnévhez való jog, a magánlakás sérthetatlensége, a magántitokhoz való jog. In: KOVÁCS Éva Margit (szerk.): *Ünnepi kötet a 65 éves Imre Miklós tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.
- BRESZKOVICS Botond: Az NFT-k jogi aspektusai. *Pro Futuro* 2022/2. <https://ojs.lib.unideb.hu/profuturo/article/view/12402/11450>
- GÖRÖG Márta: *A személyiségi értékek posthumus védelme. Gondolatok a nem vagyoni kártérítés iránti igény jogutódlása körében*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, 2005. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/személyiségi-értékek-posthumus-vedelme-gondolatok/docview/2911718023/se-2?accountid=17096>

46 KLASIČEK i. m. 242.

- JUHÁSZ Ágnes: A digitális vagyontárgyak magánjogi megítélése, különös tekintettel az öröklési jogi rendelkezésekre. *Miskolci Jogi Szemle* 19. évfolyam (2024) 3. szám. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/3646/2592>
- KÖHIDI Ákos: A virtuális valóság pszeudoreáliáinak polgári jogi vizsgálata. *In Medias Res* 2022/2. 4. https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/imdars2022&div=22&g_sent=1&casa_token=&collection=journals
- MEZEI Péter: NFT-k a szerzői jog világában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 17. 127. 2022. <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2022-3/01-mezeipeter.pdf>
- RÁCZ Lilla: A személy és a dolog fogalmának (lehetőségek) változásai a mesterséges intelligencia és a kriptovaluták világában. *Állam- és Jogtudomány* 61.4. 2020. 82–107.
- SCHUBAUER Petra: A digitális hagyaték egyes szabályozási kihívásai, különös tekintettel az adatvédelmi aspektusokra. *Pro Futuro* 2021/1. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/proftr2021&i=76>
- BOLOTAEVA, Olyga S. – STEPANOVA, Amalia A. – ALEKSEEVA, Sofia S.: The legal nature of cryptocurrency. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. Vol. 272. No. 3. IOP Publishing, 2019. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/272/3/032166/pdf>
- GUMELAR, Michael Sega: *What is NFT for beginners: NFT, NFT 2.0, NFT 3.0 Explore the Future of NFT* Art. 2023. https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=BdymEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP5&dq=nft+for+beginners&ots=01Q6Wl8id8&sig=F_9u8RS6QsCfGT5nU5vHkc_1XXs&redir_esc=y#v=onepage&q=nft%20for%20beginners&f=false
- KLASIČEK, Dubravka: *Inheritance law in the twenty-first century: New circumstances and challenges. International Workshop on cross-cutting topics in legal studies*. Springer. 2023. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/76254/1/978-3-031-40801-4.pdf#page=234>
- LIM, Hannah Yee Fen: *Virtual world, virtual land but real property. Singapore Journal of Legal Studies*. 2010. https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/sjls2010&div=22&g_sent=1&casa_token=&collection=journals
- MAGET Dominicé, Antoinette – HAUX, Dario Henri: *The Decision of the German Federal Court of Justice against Facebook: Opportunity to Define Digital Heritage?* Santander Art & Culture Law Review, 2020, vol. 6, No. 2. <https://ejournals.eu/czasopismo/saac/rartykul/the-decision-of-the-german-federal-court-of-justice-against-facebook-opportunity-to-define-digital-heritage>
- MURUGAPPAN, Murugappan – NAIR, Rashmi – KRISHNAN, Saravanan: Global market perceptions of cryptocurrency and the use of cryptocurrency by consumers: A pilot study. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research* 18.4 (2023): 1955–1970. <https://www.mdpi.com/0718-1876/18/4/98>

Internetes szakcikkek:

Európai Unió Tanácsa: *Kriptoeszközök: így szabályozza az EU a piacokat*
<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/crypto-assets-how-the-eu-is-regulating-markets/> [letöltve: 2025. 03. 03.]

European Data Protection Board: *8/2020. sz. iránymutatás a közösségi média felhasználóinak megcélzásáról* https://www.edpb.europa.eu/system/files/2021-11/edpb_guidelines_082020_on_the_targeting_of_social_media_users_hu_0.pdf

AZ ÉRTESÍTÉSI ÉS ELTÁVOLÍTÁSI ELJÁRÁSOK KÖRÉBEN FELMERÜLŐ MEGALAPOZATLAN ÉRTESÍTÉSEKKEL KAPCSOLATOS FELELŐSSÉGI KÉRDÉSEK

125

Bánáti Luca Bianka

1. BEVEZETÉS

A szerzői jog területe a digitalizáció térnyerését követően sem tartozott azon jogágak közé, ahol az állampolgárok különösen magas jogkövetési hajlandóságot mutattak volna. Az internettel együtt járó anonimitás új lendületet adott a már korábban is ismert visszaéléseknek, ezáltal az internet napjainkra a jogsértések egyik legjelentősebb forrásává vált.¹ Az új tömegkommunikációs platformok alapjaiban formálták át a korábban kialakult nyilvánossági struktúrát. Az internetes tömegkommunikáció fejlődése az 1990-es évekhez vezethető vissza, amikor a közvetítő szolgáltatók megjelenésével lehetővé vált a tartalom-előállítók, a szolgáltatók és az internethasználók közötti közvetlen kapcsolat.² Ezzel párhuzamosan számos jogi kérdés is felmerült – elsősorban az, hogy a szolgáltatók milyen jogi megítélés alá esnek, illetve terheli-e őket felelősség akkor, ha felületeiken harmadik felek jogsértő tartalmat tesznek közzé.

E problémák kezelésére jött létre az értesítési és eltávolítási eljárás, melynek lényege abban áll, hogy amennyiben valaki jogsértő tartalomról vagy információról értesíti a tárhelyszolgáltatót, a szolgáltató egy gyors és hatékony eljárás keretében eltávolítja az adott tartalmat.³ Ez különösen hatékony eszközt jelent a szellemi tulajdonjogok jogosultjai számára, ugyanakkor a mechanizmus könnyen visszaélések tárgyává válhat, ha a platformok nem gyakorolnak kellő ellenőrzést az eltávolítási kérelmek felett.⁴ Ezáltal a közvetítő szolgáltatók lényegében a jogorvoslati rendszer

-
- 1 GYENGE Anikó: Az interneten elkövetett szerzői jogi jogsértések elleni védelem. In: Kiss Daisy (szerk.) *E-akták. Tanulmányok az internetjog világából*. Bibó István Szakkollégium, 2003, 171.
 - 2 BARTÓKI-Gönczy Balázs – POGÁCSÁS Anett: A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása. In: KOLTAY András – NYAKAS Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog*. Budapest, 2015, Wolters Kluwer, 653.
 - 3 LIBER Ádám: A közvetítő szolgáltatók felelőssége a szellemi tulajdon megsértéséért az Európai Unióban. <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201303-pdf/01.pdf> [letöltve: 2025. 02. 12.]
 - 4 HARKAI István: „Hozzáférés megtagadva” – a weboldalak blokkolása mint a jogérvényesítés lehetséges eszköze – II. Rész. <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2016-03/04.pdf> [letöltve: 2025. 02. 12.]

résztévé válnak, így felmerül a kérdés, hogy az ütköző érdekek mentén milyen kockázatot telepítsen rájuk a jogalkotó.

Az értesítési és eltávolítási eljárások bevezetésének jogalapját az Európai Parlament és a Tanács 2000. június 8-i 2000/31/EK irányelv (a továbbiakban: Eker. irányelv) 14. cikke rögzítette, azonban az eljárás részleteit nem szabályozza. Ennek következtében többek között Németország, Finnország, Spanyolország mellett Magyarország is bevezette az értesítési és eltávolítási eljárásokat a hazai jogrendszerükbe. Magyarországon az Eker. irányelv átültetésére a 2001. évi CVIII. törvény, azaz az elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokról és az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló törvény (a továbbiakban: Elkertv.) keretében került sor. Az Elkertv. 13. §-a azonban kizárólag a szerzői jogi jogsértések és a védjegybitorlás esetére teszi lehetővé az eljárás lefolytatását.⁵

Itt fontos megemlíteni, hogy ugyan az Eker. irányelv jelentős szerepet játszott az egységes digitális piac kialakításában, a digitális szolgáltatások rohamos fejlődésével nem tudott lépést tartani és egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az Eker. irányelv már nem tud megfelelő választ nyújtani a modern digitális ökoszisztéma újfajta kihívásaira. Ezek közé tartoznak többek között a jogellenes tartalmakért való felelősség kérdéseinek szabályozása, valamint a félretájékoztatás jelensége elleni fellépés szükségessége. Ilyen előzmények következtében került az Európai Parlament és a Tanács 2022. október 2022/2065 rendelete, azaz a *Digital Services Act* (a továbbiakban: DSA) elfogadásra, amelynek legfőbb célkitűzése a digitális környezet komplexitásával és dinamikusságával összeegyeztethető, naprakész szabályozás megalkotása. A DSA újításai közé tartozik a digitális platform működési alapelveinek újra definiálása, az online tartalmak szabályozásának megerősítése, valamint a felhasználói jogok védelmének hangsúlyosabb érvényesítése.⁶

Kutatásom célja annak feltérképezése, hogy a jelenlegi uniós és nemzeti szabályozás szerint miként alakulnak a megalapozatlan értesítésekkel kapcsolatos felelősségi kérdések az értesítési és eltávolítási eljárásban részt vevő szereplők között. A fenti kérdések megválaszolása érdekében először egy rövid kitekintést nyújtok az értesítési és eltávolítási eljárás kialakulásáról, típusairól, valamint funkciójáról. Ezt követően bemutatom, hogy a DSA alapján mit tekinthetünk megalapozatlan értesítésnek, végül pedig elemzem, hogy a szolgáltatókat milyen felelősségi szabályok terhelik és miként mentesülnek ezek alól.

5 LIBER (2013) i. m. 29.

6 KOLTAY András – SZIKORA Tamás – LAPSÁNSZKY András – TÓTH András (szerk.): *Nagykommentár a DSA rendelethez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2024, 15.17.

Az értesítési és eltávolítási eljárás kidolgozása során a jogalkotó alapvetően a könyv-
árusítókra telepített felelősségi szabályokból indult ki, mivel a közvetítő szolgá-
latokhoz hasonlóan a könyvesbolt tulajdonosától sem elvárható a polcain tárolt
valamennyi áru tartalmának ismerete. Ugyanakkor amennyiben egy megkeresés
folytán értesül valamely általa értékesített könyv jogsértő tartalmáról, elvárható,
hogy haladéktalanul szüntesse meg a jogsértő állapotot, azaz a jogsértő termék for-
galmazását.⁷ Ez a konstrukció elsőként az egyesült államokbeli *Digital Millenium
Copyright Act*-ben (a továbbiakban: DMCA) került implementálásra, ahol az érte-
sítési és eltávolítási eljárást kezdetektől fogva a szerzői jogi jogsértések orvoslására
alkalmazták. Eredetileg tehát az eljárás klasszikusan a szerzői jogi jogsértések elleni
lehető leggyorsabb fellépés eszközeként használták, azonban utóbb kiterjesztették
a közvetítő szolgáltatókra is.⁸ Az Európai Unióban az Európai Parlament és a Ta-
nács 2000/31/EK számú irányelve (a továbbiakban: elektronikus kereskedelemről
szóló irányelv) 14. cikke hozta létre a jogalapot az ilyen eljárások bevezetésére
az egyes tagállamokban, azonban részleteiben nem szabályozta azokat.⁹ A felelős-
ségi kérdések bemutatásához azonban először elengedhetetlen az értesítési és eltá-
volítási eljárás alapvető típusainak, illetve funkciójának ismertetése.

Az eljárás egy olyan, a digitális környezetben lezajló processzus¹⁰, amely során va-
laki jogsértő tartalomról vagy információról értesíti a tárhelyszolgáltatót, amely
a szükséges feltételek esetében eltávolítja a vonatkozó tartalmat.¹¹ Lényegi eleme
az eljárásnak, hogy az érintett felek önkéntes vállalásán alapszik, ami jól mutatja
az internet önszabályozó rendszerébe való beilleszkedését.¹² A népszerű és széles
körben elterjedt elnevezés ellenére az „értesítés és eltávolítás” csak egy a számos
mechanizmus közül, amelyet egy közvetítő szolgáltató alkalmazhat a jogsértő tar-
talmak eltávolítása érdekében. Egy megfelelőbb és általánosabb kifejezés az érte-
sítés és intézkedés, azaz „*notice and action*” (a továbbiakban: N&A), amely gyűj-
tőfogalomként magában foglalja a kérelmező kérésére a jogellenes vagy jogsértő
tartalomnak az internetről való eltávolítására szolgáló különféle mechanizmuso-
kat. A N&A lényege abban áll, hogy egy olyan panaszmechanizmust hoz létre,
amely gyorsan és viszonylag egyszerűen biztosítja bárki számára a jogorvoslati

7 KLEIN Tamás: Adalékok az online diskurzusok szabályozási kérdéseiről. In: Koltay András – Török Bernát
(szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején* 4. Wolters Kluwer, Budapest, 2017. 163.

8 Tatár Attila: A tárhelyszolgáltatók körében felmerülő felelősségi kérdésekről. [https://nmhh.hu/dokumen-
tum/203063/Tatar_Atila_A_tarhelyszolgáltatok_koreben_felmerulo_felelossegi_kerdeseikrol.pdf](https://nmhh.hu/dokumentum/203063/Tatar_Atila_A_tarhelyszolgáltatok_koreben_felmerulo_felelossegi_kerdeseikrol.pdf) [letöltve:
2025. 03. 25.]

9 LIBER (2013) i. m. 29.

10 GYENGE (2003) i. m. 171.

11 LIBER (2013) i. m. 29.

12 GYENGE (2003) i. m. 171.

lehetőséget, aki úgy érzi jogai sérültek. Ez a kérelmező lehet egy jogtulajdonos, harmadik fél vagy akár egy szervezet is, de az ilyen eljárások mindenképpen erre irányuló értesítés folytán kezdődnek meg. A közvetítő szolgáltató többféle módon tud reagálni az ilyen értesítésekre, amelyek a mechanizmusok elkülönítésére is alapot adnak.

Alapvetően három kategóriáját különböztethetünk meg az N&A eljárásoknak, amely a gyakorlatban is a legtöbbször alkalmazásra kerülnek: *notice and takedown* rendszerek (a továbbiakban: NTD), *notice and notice* rendszerek (a továbbiakban: NN) és *notice and stay down* rendszerek (a továbbiakban: NSD). Az eljárások közötti különbségek leginkább a szolgáltatói felelősség, valamint a felhasználói jogok védelme alapján állapíthatók meg.¹³

Az NTD egy olyan kétszereplős mechanizmus, amely során az internetes szolgáltató értesítés alapján eltávolítja a jogsértő tartalmat. A rendszer kulcseleme, hogy az értesítést a jogosult kezdeményezi, a szolgáltatónak pedig döntenie kell arról, hogy a tartalom valóban jogsértő-e. Ez a gyakorlat az Egyesült Államokban, a DMCA keretében terjedt el, ahol a szolgáltatók mentesülnek a felelősség alól, amennyiben jóhiszeműen és haladéktalanul eltávolítják a kifogásolt tartalmat.

Ezzel szemben az NN eljárások nem írnak elő azonnali eltávolítási kötelezettséget. Ehelyett a szolgáltató csupán továbbítja a bejelentést a feltételezett jogsértő felhasználó felé a két szereplő közötti kapcsolat kialakítása érdekében. Ezáltal a szolgáltatónak az értesítést követően nem kötelessége a tartalom jogellenességében való döntéshozatal és felelőssége ezáltal csupán a megkeresés továbbítására korlátozódik. Mivel a visszaélések túlnyomórészt a szerzői ügyek alapján tapasztalhatók, ez a mechanizmus egy lehetséges megoldást jelent a téves és megalapozatlan értesítések számának visszaszorítására.¹⁴ Ez a gyakorlat különösen Kanadában terjedt el, ahol a cél nem a szankcionálás, hanem a figyelmeztetés és az önkorrekció előmozdítása, emellett az alkotmányossági szempontokat is hangsúlyosabban veszi figyelembe. Előnye, hogy kevésbé korlátozza a szólásszabadságot, valamint a közvetítő szolgáltatókra is csekély kötelezettséget telepít. Ezek az eljárások azonban nem tudják elég hatékonyan kezelni az online térben felmerülő jogsértéseket, mint például az internetes kalózkodás jelenségét.¹⁵

Az NSD modell már nemcsak egyedi tartalmak eltávolítását, hanem azok újrafeltöltésének megakadályozását is megkívánja. Ez gyakorlatilag állandó tartalomfigyelési kötelezettséget ró a szolgáltatókra, ami jelentős technikai és jogi aggályo-

13 FROSIO Giancarlo (szerk.): *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. 2020, Oxford University Press, 526.

14 TATÁR (2018) i. m. 41.

15 FROSIO (2020) i. m. 528–538.

kat vet fel. Az Európai Unió Bírósága több alkalommal is elutasította az általános szűrési kötelezettség alkalmazását,¹⁶ mivel ez aránytalan teher a szolgáltatókra nézve és sértheti a felhasználók információszabadságát. Összefoglalva, mindhárom modell más-más hangsúlyt fektet a jogérvényesítés és az alapjogok védelme közötti egyensúlyra, azonban a megfelelő garanciák kialakítása minden esetben kulcsfontosságú a visszaélések elkerülése érdekében.¹⁷

3. MEGALAPOZATLAN ÉRTESÍTÉS

A DSA kiemelten hangsúlyozza, hogy az online platformokkal való visszaélések megingathatják a rendszer iránti bizalmat és sérthetik az érintett felek jogait és jogos érdekeit. A rendelet visszaélésszerű magatartásként nevesíti, egyrészt a nyilvánvalóan jogellenes tartalmak közzétételét, másrészt azokat az ismétlődően és nyilvánvalóan megalapozatlan értesítéseket vagy panaszokat, amelyek a DSA által létrehozott mechanizmusokon – így az értesítési és eltávolítási eljárásokon – keresztül kerülnek benyújtásra. A panasz akkor minősül nyilvánvalóan megalapozatlannak, ha az egy laikus számára is, bármilyen elemzés hiányában is egyértelműen teljes mértékben megalapozatlannak mutatkozik.¹⁸ A visszaélésszerű értesítések a gyakorlatban nagy jelentőséggel bírnak, mivel az eljárás nemcsak szerzői jogi jogsértések meggátolására, hanem végső soron számos más, interneten fellelhető tartalom eltávolítására is felhasználható. Az eltávolítások mögött gyakran húzódnak meg rejtett szándékok, amelyek például irányulhatnak nem kívánt vallási ideológiák eltávolítására, kritikák elérhetetlenné tételére vagy akár üzleti versenytársakkal szembeni előny szerzésére is.¹⁹ A visszaélésszerű értesítések gyakorlati következményei jelentősek lehetnek. A szolgáltatók gyakran túlzott óvatossággal járnak el az eltávolítási kérelmek nyomán, mivel felelősség alóli mentesülésük feltétele lehet a gyors intézkedés, még akkor is, ha a bejelentés megalapozatlansága később megállapítást nyer.²⁰

Az említett veszélyek felismerése nyomán a rendelet célul tűzi ki olyan arányos, hatékony és megfelelő biztosítékok bevezetését, amelyek alkalmasak a visszaélések megakadályozására, ugyanakkor tisztelettel viseltetnek az érintett felek alapvető jogai iránt. Különös figyelmet fordít a véleménynyilvánítás szabadságára, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájában rögzített egyéb alapjogokra és szabadságokra is. A szabályozás célja tehát az, hogy a jogérvényesítés hatékonyságának meg-

.....
16 Lásd Scarlet Extended, Netlog ügyek.

17 FROSIO (2020) i. m. 538–542.

18 DSA rendelet preambuluma (63) bekezdés.

19 HARKAI (2016) i. m. 75.

20 Folyamatára az értesítési és eltávolítási eljárásról. <https://www.iszt.hu/app/uploads/2020/06/ertesit-eltavolit-folyamat.pdf> [letöltve: 2025. 04. 03.]

őrzése mellett megfelelő biztosítékokat nyújtson az eljárással való visszaélések és az alapjogok sérelmének megelőzésére.²¹

4. A SZOLGÁLTATÓ MENTESÜLÉSE A FELELŐSSÉG ALÓL

A DSA kiemelkedő szerepet tölt be a szerzői jogi szolgáltatások hatékonysága szempontjából, hiszen számos rendelkezést tartalmaz a jogsértő tartalmak eltávolítására, valamint a jogsértő személyek számonkérése szempontjából. Ezek a rendelkezések részben vagy egészben tükrözik az EUB releváns esetjogát. A DSA az Eker. irányelv közvetítő szolgáltatók felelősségére vonatkozó rendelkezéseit hatályon kívül helyezi és egy részletesebb felelősségi rendszer vezet be helyettük.²²

Az Eker. irányelv 14. cikkében rögzített szabályozási keret alapján a tárhelyszolgáltatók nem tartoznak felelősséggel a szolgáltatást igénybe vevő harmadik személyek esetleges jogellenes információért, feltéve, hogy a szolgáltatók az érintett információval kapcsolatban szerepük csupán semleges és kizárólag technikai, passzív tevékenységekre korlátozódik. Ilyenkor ugyanis nem elvárható a szolgáltatóktól valamennyi tárolt információ tartalmának tényleges ismerete. Az EUB a L'Oréal kontra eBay ügyben²³ rögzítette, hogy azáltal, hogy egy online piac üzemeltetője a szerverén tárolja az eladásra vonatkozó felkínálásokat, rögzíti a szolgáltatások feltételeit, ennek következtében díjazásban részesül, valamint ügyfelei számára általános felvilágosítást ad, nem járhat olyan hatással, amely megfosztja őt az irányelv szerinti felelősség alóli mentesülés lehetőségétől. A mentesülésre vonatkozó rendelkezésekre csak abban az esetben nem hivatkozhat, amennyiben nem foglalt semleges állást, hanem tevőleges szerepet játszott, így különösen, ha a szolgáltató a felkínálások megjelenésében, optimalizálásában nyújt segítséget. Ilyen tevőleges magatartások következtében a szolgáltató meg tudta ismerni a felkínálásokkal kezelt adatokat és ezen adatok vonatkozásában a mentesülésre való hivatkozása kizárt. A szabályozás mögötti logika abban ragadható meg, hogy az uniós jogalkotás ne telepítsen indokolatlan terheket e szolgáltatókra.²⁴

A DSA 6. cikke megerősíti az Eker. irányelv fent vázolt mentesülésre vonatkozó szabályait. Főszabályként a tárhelyszolgáltatók immunitását rögzíti, amennyiben a jogellenes tartalomról nem volt tényleges tudomásuk, illetve, ha arról tudomást szereztek, akkor haladéktalanul intézkedtek az eltávolításról vagy a hozzáférés megszüntetéséről. E rendelkezés célja a közvetítő szolgáltatók ösztönzése a gyors

21 DSA rendelet (63) preambulumbekszámlása.

22 GRÁD-GYENGE Anikó: A tartalomjegyző platformszolgáltatók és más közvetítő szolgáltatók szerzői jog-sértésekért való felelőssége a Digital Services Act tükrében. In: *In Medias Res*, 2023/2., 39.

23 C-324/09.

24 KOLTAY-SZIKORA-LAPSÁNSZKY-TÓTH, 2024, 41–42.

és hatékony fellépésre anélkül, hogy automatikusan felelőssé válnának a felhasználók által elhelyezett tartalmakért. Itt jelenik meg az értesítési és eltávolítási eljárások legneuralgikusabb pontja: a jogsértő jelleg megítélése. A szolgáltató eltávolítási kötelezettsége független bármilyen jogellenességet megállapító bírósági vagy hatósági eljárástól, sőt a szolgáltatónak még ilyen eljárás megindítása esetén is a döntés meghozatala előtt kell cselekednie a mentesülése érdekében. A jogsértő jellegről ezáltal a szolgáltatónak kell döntenie, azonban az ő döntése mentes az állami garanciáktól, valamint a mentesülési szabályok ismeretében a szolgáltató az értesítéssel érintett tartalom mihamarabbi eltávolításában lesz érdekelt a saját mentesülése érdekében. A szabályozás sajátossága és veszélye tehát abban ragadható meg, hogy az adat jogsértő jellegéről egy magánfél (a szolgáltató) hozza meg a döntést és egyben végre is hajtja a jogellenesség szankcióját, a tartalom törlését.²⁵

A DSA 20. cikke rögzíti a közvetítő szolgáltatók egy belső panaszkezelési mechanizmus létrehozására irányuló kötelezettségét, amelynek célja, hogy a felhasználók számára lehetőséget nyújtsanak a platformdöntésekkel szembeni jogorvoslatra. A panaszok kezelése során a szolgáltatónak alapvetően biztosítania kell, hogy az eljárás gyors, átlátható, és minden felhasználó számára hozzáférhető legyen. A rendszer nemcsak a véleménynyilvánítás szabadságát hivatott védeni, hanem megerősíti a platformok elszámoltathatóságát és ellenőrizhetőségét is. A felhasználók számára a DSA bevezetett újításai közül várhatóan a kötelező panaszkezelési rendszer, valamint a döntések indokolási kötelezettsége jelentik a legjelentősebb változást. Ugyan egy ilyen kifinomultabb panaszkezelési rendszer működtetése a szolgáltatóknak jelentős költségekkel fog járni, bár a hatékony jogorvoslathoz való jog szempontjából egy vitathatatlanul pozitív változást jelent. A rendelkezés legfőbb pozitív várható következménye a jogalap nélkül eltávolított tartalmak számának visszaszorítása.²⁶

A DSA 21. cikke a jogorvoslathoz való jog tekintetében kulcsfontosságú szabályozás, amely lehetőséget biztosít a feleknek arra, hogy jogvitáikat bírósági eljáráson kívül, alternatív vitarendezési módszerek útján oldják meg. A szolgáltatók kötelesek ügyfeleik számára felvilágosítást nyújtani azokról a vitarendezési fórumokról, amelyeket elismernek, és ezekkel a szervezetekkel együttműködni tartoznak. A bírósági eljáráson kívüli konfliktuskezelés nem váltja ki a jogi úton történő jogérvényesítést, hanem egy rugalmasabb és gazdaságosabb megoldási módot kínál fel.²⁷ A DSA fent említett cikkei várhatóan segítséget fognak nyújtani a megalapozatlan értesítések megfelelő kezelésére.

25 Uo. 43–44.

26 Uo. 89–91.

27 Uo. 94–96.

A mentesülés szabályainak teljes körű bemutatása érdekében meg kell említeni a DSA 7. cikkét, valamint a szabályozást életre hívó dilemmát. A bírói gyakorlat egy kiemelkedő eldöntendő kérdése volt a közvetítő szolgáltató, valamint a szűrés és blokkolás kötelezettségének kezelése. A DSA 7. cikke alapján immár egyértelmű, hogy a szolgáltatók nem vesztik el a felelősség alóli mentesülés lehetőségét pusztán amiatt, hogy önként végeznek tartalomfigyelést vagy moderálást a platformjukon.²⁸

5. ÖSSZEGZÉS

Kutatásom során az értesítési és eltávolítási eljárások körében felmerülő megalapozatlan értesítésekkel összefüggő felelősségi kérdéseket mutattam be, különös tekintettel a szolgáltatók mentesülési lehetőségeire. Az Európai Unióban az Eker. irányelv vezette be az értesítési és eltávolítási eljárások jogalapját, azonban az uniós instrumentumok az eljárás hazai átültetésének részletszabályait nem rögzítik. Magyarországon az Elkertv. kizárólag a szerzői jogsértések és védjegybitorlás területén tette lehetővé az eljárás lefolytatását. Az Eker. irányelv közvetítő szolgáltatók felelősségi rendszerét váltotta fel a DSA, amely elsődleges célkitűzése a modern digitális környezet új kihívásainak megfelelő kezelése.

E kihívások közé tartoznak a megalapozatlan értesítések számának visszaszorítása a jogsértő tartalommal szembeni hatékony fellépés csorbítása nélkül. A DSA preambulumbekzdésében rögzíti a megalapozatlan értesítés fogalmát, valamint célul tűzi ki egy olyan arányos, hatékony szabályozási rendszer bevezetését, amely alkalmasak a visszaélések megakadályozására, ugyanakkor tiszteletben tartja az érintett felek alapvető jogait.

A dolgozatom első felében vázoltam fel az értesítési és eltávolítási eljárások funkcióját, valamint fajtát. Ezen belül a kanadai eredetű értesítési és értesítési eljárások jelentik a leghatékonyabb módszert a megalapozatlan értesítések kezelésére, azonban számos más kihívásra nem nyújtanak megfelelő választ. A DSA felelősségi rendelkezései alapján a közvetítő szolgáltatók főszabály szerint akkor mentesülnek a felelősség alól, ha a jogsértő tartalmakkal szemben egyfajta passzív magatartást tanúsítanak és azok a kezelt adatok tartalmát nem ismerik meg. A mentesülési lehetőséget önmagában a szolgáltatók önkéntes tartalommoderálása és megfigyelése által sem veszítik el. A szabályozás sajátossága, hogy a szolgáltató dönt a tartalom jogsértő jellegéről, amely fokozott kockázatot jelent a felhasználói jogok szempontjából. A bemutatott rendelkezések alapján egyértelművé válik, hogy a szolgáltatók az értesítéssel érintett tartalmak mihamarabbi eltávolításában érdekeltek

28 GRÁD-GYENGE (2023) i. m. 39.

a mentesülés érdekében. Ennek ellensúlyozására a DSA belső panaszkezelési rendszer működtetésének kötelezettségét és peren kívüli vitarendezési lehetőségeket vezet be, amelyek elősegítik a döntések felülvizsgálatát és növelik az eljárás átláthatóságát. Az utóbbi rendelkezések jelentik majd várhatóan a legnagyobb visszatartó erőt a megalapozatlan értesítések elküldésében.

Összefoglalva, a DSA egy átfogó és modern keretrendszert kínál a digitális platformok működésére, amely egyszerre kívánja biztosítani a jogérvényesítés hatékonyságát, a szolgáltatók jogbiztonságát és a felhasználók alapvető jogainak védelmét. Jelenleg a mentesülési szabályok a szolgáltatókat alapvetően a jogsértő tartalmak szinte automatikus eltávolítására ösztönzik, azonban a DSA 20. cikke és 21. cikke megfelelő ellensúlyt jelenthet a probléma kezelésére.

BIBLIOGRÁFIA

- BARTÓKI-GÖNCZY Balázs – POGÁCSÁS Anett: A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása. In: Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog*. Budapest, 2015, Wolters Kluwer
- FROSIO Giancarlo (szerk.): *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*, 2020, Oxford University Press
- GRÁD-GYENGE Anikó: A tartalommegosztó platformszolgáltatók és más közvetítő szolgáltatók szerzői jogsértésekért való felelőssége a Digital Services Act tükrében. In: *In Medias Res*, 2023/2., 25–44. o.
- GYENGE Anikó: Az interneten elkövetett szerzői jogi jogsértések elleni védelem. In: Kiss Daisy (szerk.) *E-akták. Tanulmányok az internetjog világából*. Bibó István Szakkollégium, 2003, 171–198. o.
- HARKAI István: „Hozzáférés megtagadva” – a weboldalak blokkolása mint a jogérvényesítés lehetséges eszköze – II. Rész. <https://www.szttnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2016-03/04.pdf> [letöltve: 2025. 02. 12.]
- KLEIN Tamás: Adalékok az online diskurzusok szabályozási kérdéseire. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4*. Budapest, 2017, Wolters Kluwer
- KOLTAY András – SZIKORA Tamás – LAPÁNSZKY András – TÓTH András (szerk.): *Nagykommentár a DSA rendelethez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2024
- LIBER Ádám: A közvetítő szolgáltatók felelőssége a szellemi tulajdon megsértéséért az Európai Unióban. <https://www.szttnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201303-pdf/01.pdf> [letöltve: 2025. 02. 15.]
- TATÁR Attila: A tárhelyszolgáltatók körében felmerülő felelősségi kérdésekről. https://nmhh.hu/dokumentum/203063/Tatar_Atila_A_tarhelyszolgáltatok_koreben_felmerulo_felelossegi_kerdesekerol.pdf [letöltve: 2025. 03. 25.]

SZERETŐ VAGY KERÍTŐ? PROSTITÚCIÓ ELŐSEGÍTÉSE, KERÍTÉS, KITARTOTTSÁG ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM ÖSSZEVETÉSE A PROSTITUÁLT ÉS AZ ELKÖVETŐ KÖZÖTTI KAPCSOLAT MENTÉN

Leskó Réka Anna

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A prostitúció elősegítése, a kerítés, a kitartottság, valamint az emberkereskedelem bűncselekmények egyik legalapvetőbb közös jellemzője, hogy az elkövető nem csupán a nemi élet és nemi erkölcs szabadságát, illetve cselekvési autonómiáját sérti meg, hanem ezzel egyidejűleg az emberi méltóságot is súlyosan csorbítja, hiszen a sértettet tárgyasítja, eszközként használja fel önös érdekeinek érvényesítésére. E bűncselekmények sajátossága, hogy az elkövető a jellemzően kiszolgáltatott élethelyzetben lévő sértett között olyan érzelmi kapcsolat alakul ki – akár fizikai, de leginkább pszichikai bántalmazás útján – amelynek következtében a sértett számára úgy tűnik ezen függő viszonyra való tekintettel, hogy szinte lehetetlen kilépni ebből a helyzetből. A tanulmány célja, hogy a fent említett bűncselekmények rövid áttekintését követően bemutassa az elkövető és a prostituált közötti kapcsolat három tipikus modelljét az elemzés során minden egyes mintázathoz egy-egy konkrét jogesetet társítva, ezáltal elősegítve a jelenség mélyebb megértését.

2. PROSTITÚCIÓ ELŐSEGÍTÉSE, KERÍTÉS, KITARTOTTSÁG

A nemi erkölcs és nemi élet szabadsága elleni cselekményekkel szembeni büntetőjogi igény már régóta jelen van a hazai, valamint a nemzetközi szabályozásban egyaránt. Az e fejezetbe tartozó bűncselekmények között éles különbséget kell tenni a jogi tárgy jellegére tekintettel a nemi élet szabadsága ellen irányuló bűncselekmények (pl. szexuális erőszak), valamint a nemi erkölcs, nemi kapcsolatok társadalmilag elfogadott rendje elleni bűncselekmények (pl. vérfertőzés) között. Az utóbbi csoporton belül önálló alcsoportként jelennek meg a prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekmények. Bár a téma kapcsán nemcsak a hazai, hanem nemzetközi jogi dokumentumok is támasztanak elvárásokat a jogalkotó felé – például az ENSZ keretében elfogadott emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomásáról szóló New York-i Egyezmény, amelyet hazánk az 1955 évi

34. törvényerejű rendelettel hirdetett ki, vagy a gyermekek eladásáról, gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló, a Gyermekek Jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv, amelyet a 2009. évi CLXI. törvény ratifikált – a prostitúció megítélése kapcsán országonként mégis eltérő modellek figyelhetők meg. A Büntető Törvénykönyv 1993-as módosításáig a prostitúció büntetendő cselekmény volt, majd a prohibicionista rendszert fokozatosan felváltotta az abolicionista szemlélet, melynek célja a prostitúciót elősegítő, abból hasznot húzó személyek büntetőjogi felelősségre vonása. Ennek oka, hogy az utóbbihoz nagyobb társadalmi érdek fűződik, mint maga a prostituált büntetéséhez. Emellett a hazai szabályozás a reglementációs modell jegyeit is magán hordozza, hiszen a tilalmazott magatartások kereteinek meghatározásával szabályozza a prostitúciót. A prostitúció elősegítése, kerítés és kitartottság bűncselekmények legalapvetőbb közös jellemzője azonkívül, hogy járulékos jellegű bűncselekmények, sui generis deliktumok, azaz felbujtásszerű, bűnsegélyszerű, előkészületszerű cselekményeket rendel önállóan büntetni. A prostitúció elősegítése két elkövetési magatartással valósítható meg. Egyrészt amennyiben az elkövető mást prostitúcióra rábír, másrészt, ha épületet, egyéb helyet rendelkezésre bocsát prostitúció céljára. Ehhez képest a kerítés akkor valósul meg tényállásszerűen, ha az elkövető haszonszerzés céljából megteremti a passzív alany mással vagy másokkal történő nemi kapcsolatának lehetőségét (BH2012.145.) A kitartottság deliktum elkövetési magatartása a kitarthatás, amely a prostitúciót folytató személytől olyan anyagi juttatás elfogadását jelenti, amely az elkövető megélhetését hivatott biztosítani akár részben, akár teljesen, amely akár párhuzamosan megjelenhet az előbbi két bűncselekménnyel.¹

3. EMBERKERESKEDELEM

Az emberkereskedelem tényállását Magyarországon az 1998. évi LXXXVII. törvény iktatta be az 1978-as Büntető Törvénykönyvbe. A törvényalkotó abból indult ki, hogy minden emberi lény szabadnak születik, ennél fogva megengedhetetlen, hogy az ember maga kereskedelem tárgyává váljon. A tényállás a hazai jogpolitikai célok mellett nemzetközi jogi dokumentumok elvárásainak – mint például a rabszolgaság elleni Genfi egyezmény (1926), nemzetközi bűnözés elleni Palermói egyezményhez (2000) fűzött kiegészítő jegyzőkönyv, amely az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme ellen született, valamint az EP és a Tanács 2011/36/EU irányelve – eleget téve került megszövegezésre. Ezenkívül az Alaptörvény III. cikke szintén tilalmazza az emberkereskedelmet.²

1 GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog különös rész.* Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2010. 212., 240., 241., 249.

2 Uo. 196.

Az emberkereskedelem elkövetési magatartásai közé tartoznak mindazon cselekmények, amelyek során az ember adásvétel tárgyaként szerepel – elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átvesz – illetve az ehhez kapcsolódó szállítás, elszállásolás, elrejtés vagy megszerzés. A tényálláshoz számos minősített eset fűződik, amelyek egyike a szexuális cselekmény végzése érdekében történő elkövetés, amelynek oka, hogy az emberkereskedelem és a prostitúció szorosan összefügg.³ Az emberkereskedelem ellátja a prostitúció intézményrendszerét, azáltal, hogy a szexuális kizsákmányolás iránti kereslet kielégítését szolgálja újabb és újabb áldozatok szállításával.⁴

Bár a látencia aránya magas, becslések szerint világszerte jelenleg nagyjából 27,6 millió ember él emberkereskedelem áldozataként, amihez társulhatnak a prostitúcióval kapcsolatos bűncselekmények. A passzív alanyok bármilyen korúak, nemzetiségűek, társadalmi-gazdasági státuszúak, iskolázottságúak lehetnek, mégis a statisztikák szerint a legnagyobb veszélyben az állami gondozásban nevelkedettek, a hajléktalanok, a kábítószer-használók, illetve a menedéket kereső személyek vannak, tekintettel helyzetük kiszolgáltatottságára. Az előbb felsorolt faktorok természetesen a különböző szociális-kulturális berendezkedés függvényében eltérő gyakorisággal fordulhatnak elő. Számos oka lehet annak, hogy valaki miért nem tud kilépni ebből a helyzetből. Bár a személyi szabadság korlátozása, illetve a folyamatos megfigyelés alatt tartás jelentős akadályt képez, ettől sokkal összetettebb pszichológiai okok húzódnak meg a háttérben, amelyek magyarázatot adnak arra, hogy miért nem próbálnak meg elszökni, még akkor sem, amikor látszólag lenne rá lehetőségük.⁵ A kereskedők/futtatók különböző pszichológiai módszereket alkalmaznak arra, hogy kapcsolatot teremtsenek a prostituálttal, ezzel megakadályozva a prostituáltban a szökési szándék kialakulását, valamint annak tettekbe fordulását.

4. A GROOMING MÓDSZER

A prostitúcióval kapcsolatos bűncselekmények, illetve emberkereskedelem elkövetői által gyakran alkalmazott módszer az ún. *grooming*, amelyet legtöbb esetben a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekményekkel szoktunk összekapcsolni, hiszen a kutatások azt mutatják, hogy az emberkereskedők és a kerítők rendszerint a 12–14 éves korosztályt célozzák meg, ugyanis az ember életének ezen szakasza

3 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 192. §.

4 RIPSZÁM Dóra: A prostitúció révén történő kizsákmányolás, valamint a szexuális kizsákmányolás más formái az emberkereskedelem kapcsán. *Büntetőjogi Szemle* 2022/2., 115.

5 Melissa WITHERS, Ph.D., M.H.S: *Understanding the Mindset of a Human Trafficking Victim* <https://www.psychologytoday.com/us/blog/modern-day-slavery/202304/understanding-the-mindset-of-a-human-trafficking-victim> [letöltve: 2025. 04. 12.].

kiemelt szerepet játszik a pszichoszociális fejlődésben. A kereskedők pedig a még nem teljesen kiforrt személyiség mivoltát használják ki. Gyakran előfordul, hogy ezek a fiatalok új nevet kapnak, ezzel pedig tulajdonképpen új személyazonossággal élnek tovább prostituáltként.⁶ A *grooming* egy folyamatként értékelhető, ami a sértett pszichikai előkészítéseként funkcionál a későbbi prostitúciós tevékenységre. Az elkövető meghatározott szempont alapján választja ki a célszemélyt, alaposan megvizsgálja a környezetét, illetve a személyiségjegyeit, hiszen az alacsonyabb önértékelésű, magányos embereket könnyebben tudja befolyásolni. Ezt követően kapcsolatot teremt vele és felméri a sértett szükségleteit, amit ki fog elégíteni, és cserébe később el fog várni tőle valamit. Az elkövető mindig arra törekszik, hogy a sértettet a lehető legnagyobb mértékben izolálja környezetétől, végül pedig kezdetét veszi a bántalmazás, ahol akár erőszakot, de leggyakrabban a sértett érzelmeit használja fel eszközül annak érdekében, hogy ne lépjen ki a közöttük fennálló kapcsolatból.⁷ Ezt a módszert Miskolci Törvényszék előtt tárgyalta 12.B.15/2019/429-II számú ügy szemlélteti, amiben emberkereskedelem és kényszermunka büntetében a bíróság bűnösnek mondta ki azt az öt vádlottat, akik négy kiskorú sértettet prostitúcióra, továbbá közülük egyet rendszeres házimunkára kényszerített. Az egyik sértett gyermekvédelmi intézetből szökött el és menedéket talált a vádlottak egyikénél, akivel akkoriban párkapcsolatban volt. Ebben az ügyben egyértelműen megmutatkozik a korábban leírt grooming módszer. A sértettek kiskorúak, nincs megfelelő családi környezet, állami gondozásban nevelkednek, ezután jön a felnőtt, aki ezzel tisztában van, felméri a kiskorú szükségleteit, lakhatást nyújt számára, a bizalmába férkőzik, majd kezdetét veszi a bántalmazás. Amikor a vádlottak első alkalommal vitték ki a sértettet külföldre, és utasították prostitúciós tevékenységre, a sértett ezt megtagadta, amire válaszul a vádlottak lakott területen kívülre vitték és az autóban bántalmazták, így rábírva őt a prostitúcióra. A bántalmazás ezután rendszeressé vált, és bár lett volna rá lehetősége, a sértett annyira félt a vádlottaktól, hogy nem merte elhagyni a tartózkodási helyüket. A vádlottak ezután további három sértettet is hasonló módon kényszerítettek prostitúciós tevékenységre, az ebből megkeresett összeget pedig elvették tőlük. A vádlottak a kiskorú sértettek kiszolgáltatott helyzetét kihasználva követték el a fent említett bűncselekményt, hiszen a fizikai bántalmazás mellett, a sértettek érzelmileg is kötődtek az őket futtató vádlottakhoz családi kötelékek és érzelmi biztonság hiányában.

6 Intervene: *Grooming and Recruitment* https://sharedhope.org/wp-content/uploads/2016/05/Intervene_Grooming-and-Recruitment-Overview.pdf [letöltve: 2025. 04. 15.]

7 Lásd <https://albertacacs.ca/stages-of-grooming/> [letöltve: 2025. 04. 14.].

Az ún. „loverboy” (szerető) kifejezés Hollandiából származik, ahol a 2000-es évektől kezdődően megnőtt a prostitúciós bűncselekmények elkövetőinek ezen típusa. Ez a kifejezés olyan fiatal férfiakat takar, akik *modus operandi*-ja, hogy vonzerőjüket kihasználva fiatal lányokat bírjanak rá prostitúciós tevékenységre.⁸ Egy, a jelenség tanulmányozására kihegyezett interjúban több 21–24 év közötti Amszterdamban élő fiatal futtatót kérdeztek meg a téma kapcsán, akik elárulták, hogy érzelmileg labilis, alacsony önértékelésű lányokat keresnek, akik problémás családi háttérrel rendelkeznek, és könnyen befolyásolhatóak. A viktimológia tudománya szerint ezek a faktorok hozzájárulnak az áldozattá válás valószínűségéhez. A futtatók akkor találják meg ezeket a lányokat, amikor az életük mélypontján vannak, például konfliktusba kerülnek a szüleikkel, tartozásokat halmoznak fel, vagy éppen akkor ér véget egy párkapcsolatuk. Ekkor környékezi meg őket a *loverboy*, valaki, aki kedvező anyagi helyzetben van, elviszi a lányokat ide-oda, elkényezteti őket, és látzólag párkapcsolatot létesít velük, majd végül eljön az a pillanat, amikor a lányoktól elvárja, hogy cserébe ők is tegyenek valamit, és így kezdődik el a prostitúciós tevékenység.⁹ A futtatók egyébként maguk is hátrányos anyagi helyzetből kerülnek ki, szüleik általában más országból érkeztek egy jobb jövő reményében, azonban kevés sikerrel jártak. Jellemzően már gyermekkorukban kapcsolatba kerülnek a bűnözés valamilyen formájával, mint például rablásokban való részvétel vagy kábítószer-kereskedelem, tehát az elkövető is jellemzően a prostituálthoz hasonló rendezetlen környezetből származik.¹⁰ A helyzet komplexitását adja, hogy a sértett teljesen máshogy értékeli a futtatója cselekedeteit, hiszen abban a hitben van, hogy ő a szeretője, és mindent az ő érdekében tesz. Vegyünk néhány gyakorlati példát. A prostitúcióból megkeresett pénzt a szerető teljes mértékben magához vonja. Ezt a prostituált úgy értékeli, hogy ő megdolgozik a pénzért, a barátja pedig gazdálkodik vele annak érdekében, hogy a közös jövőjüket építsék. Ezzel ellentétben, külső szemmel valójában a prostituált kizsákmányolása történik. Gyakran előfordul, hogy a futtatók fizikai bántalmazást alkalmaznak egy elmérgesedett konfliktushelyzetben, amiért később a prostituált saját magát hibáztatja és úgy gondolja, nem kellett volna provokálnia. A futtatók gyakran egyszerre több személyt is rábírnak prostitúciós tevékenység végzésére, ezt a prostituált pedig azzal nyugtázza, hogy őt szereti legjobban a futtató, és a többiek csak kihasználja, miközben az ő esetében is ugyanez történik.¹¹

8 Marion VAN SAN – Frank BOVENKERR: *Secret seducers True tales of pimps in the red light district of Amsterdam. Crime Law Soc Change*, 2013. 67.

9 Uo. 71.

10 Uo. 71.

11 KÖRNER, Mascha: Police Investigations in “Loverboy” Cases. The modus operandi of “loverboys” – challenges of law enforcement in dealing with the offence of trafficking in human beings. *SLAK-Journal – Journal for Police Science and Practice* (International Edition Vol. 12. 2022) 82.

A Kecskeméti Törvényszék előtt tárgyalta 2.B.333/2019/81. számú ügyben a bíróság bűnösnek mondta ki a terheltet emberkereskedelem büntettségében. A tényállás szerint a sértett családi háttere rendezetlen volt, édesapja 12 éves korában meghalt, édesanyja pedig alkoholista volt, így nem volt olyan személy a környezetében, akire támaszkodhatott volna. A sértett 14 éves korában lépett élettársi kapcsolatba a terhelttel, aki rendszeres jövedelemmel nem rendelkezett, így rávette a sértettet, hogy egy közös, jobb jövő reményében prostitúciós tevékenységet végezzen. A terhelt kihasználta, hogy a sértett érzelmileg kötődik hozzá, illetve, hogy rajta kívül nem tud másra támaszkodni. A terhelt a prostitúciós tevékenységből származó pénzt magához vette, azonban a korábbiakkal ellentétben nem a közös életükre fordította, hanem felélte azt. Miután ez a sértett tudomására jutott, vonakodott a tevékenység további folytatásától, a terhelt azonban érzelmi manipulációval, időnként fizikai bántalmazással győzte meg. Néhány esetben a sértett elköltözött a közösen lakott ingatlanból, a terhelt ekkor felkereste őt, és újabb ígérekkel próbálta rávenni arra, hogy visszaköltözzön hozzá. A bíróság álláspontja szerint a tényállásból kitűnik, hogy a fizikai bántalmazást a pszichés nyomásgyakorlással kombinálta a vádlott, hiszen egyrészt büntudatot ébresztett a vádlott családjának kiszolgáltatott helyzetben lévő sértettben, amiért nem viszonzozza a „segítséget”, másrészt pedig meggyőzte a sértettet, hogy helyzete kilátástalan és másra nem számíthat. Az terhelt tehát látszólag a sértettek párkapcsolatban élt, és egy közös, szebb jövő érdekében gazdálkodott a sértett által megkeresett pénzzel. A valóságban feltett szándéka azonban a lány kihasználása volt prostitúció révén annak érdekében, hogy bevételre tegyen szert.

Az első két, az elkövető és a prostituált kapcsolatát bemutató modell számos hasonlóságot mutat, mint például a prostituált meghatározott szempontok alapján való kiválasztása vagy az elkövető által kezdeményezett bizalmi viszony, mégis differencia fedezhető fel például az életkor tekintetében, hiszen míg a *grooming* módszerének a kiskorúak vannak kitéve, addig az utóbbinál nem feltétel, hogy a prostituált kiskorú legyen. Továbbá, míg a *loverboy* módszer sajátossága, hogy az elkövető párkapcsolatot színlelve veszi rá a sértettet a prostitúcióra, addig a *grooming* esetén nem feltételez párkapcsolatot, hanem alapulhat baráti, családi viszonyon is.

6. STOCKHOLM-SZINDRÓMA

A Stockholm-szindróma (SHS) leggyakrabban emberrablás, személyi szabadság megsértése, illetve emberkereskedelem bűncselekményekkel hozható kapcsolatba, ahol a sértett mozgásának korlátozása révén rendkívül kiszolgáltatott helyzetben van. Az emberi agy megküzdési mechanizmusa ebben az esetben úgy alakul, hogy az egyén félelmét a fogvatartóhoz fűzött pozitív érzelmekkel leplezi. Ez párosulhat még azzal, hogy negatív érzéseket táplálhat a családjával, barátaival szemben, akik

próbálják őket kiszabadítani, hiszen egy idő után nem fogságként tekintenek helyzetükre. Később pedig a nyomozás, illetve bírósági eljárás során sok esetben nem hajlandó együttműködni, illetve a vádlottakra nézve terhelő vallomást tenni, mivel szabadulása után sem múlnak el ezek a pozitív érzelmek.¹² Az előző két módszerhez képest a legmeghatározóbb különbséget az jelenti, hogy a kapcsolat az elkövető és a sértett között nem az elkövető kezdeményezésére alakul ki, hanem a sértett elméjében játszódik le a folyamat, amivel a saját félelemérzetét igyekszik elnyomni. Ez a Szombathelyi Törvényszék előtt tárgyalta 47.B.3/2023/82. ügyön keresztül kerül bemutatásra, amikor a vádlottak online hirdetés útján szereztek kuncsaftokat, majd kényszerítették prostitúcióra a sértettet, akinek egy alkalommal sikerült megszöknie futtatóitól. Ezután feljelentést tett és részletesen beszámolt arról, hogy miket kellett elszenvednie a vádlottakkal töltött ideje alatt. Miután a két vádlott őrizetbe, majd letartóztatásba került, a sértett vallomásai gyökeresen megváltoztak, a vádlottakat mentegette, és azt állította, hogy korábban hamisan vádolta őket, annak ellenére, hogy minden bizonyíték az ellenkezőjéről tanúskodott. A fenti ügyben egyértelműen kirajzolódik, hogy annak ellenére, hogy a terheltek fogva tartották és folyamatos fizikai bántalmazásnak volt kitéve, mégis miután sikerül megszöknie, a bíróság előtt képtelen a terheltekre nézve terhelő vallomást tenni, hiszen a szabadulás után is pozitív érzelmeket táplált irántuk.

Ezekon kívül természetesen vannak egyéb módszerek is, amelyeket a futtatók/kereskedők nagy hatékonysággal alkalmaznak, ilyen például az általuk befolyásolt prostituált rászoktatásra a kábítószerekre, hiszen ekkor nemcsak érzelmi függőség, hanem szerfüggőség is összeköti az elkövetővel, ezzel tovább bonyolítva a közöttük kialakult kapcsolatot. A korábbiakban említett Kecskeméti Törvényszék előtt tárgyalta ügyben is felmerült ennek gyanúja, a kétséget kizáró igazoláshoz azonban nem állt rendelkezésre kellő bizonyíték.

7. ZÁRÓ GONDOLATOK

A fent említett három ügy – és ezeken kívül még sok másik – egyértelműen rámutat arra, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő, megfelelő családi háttérrel nem rendelkező személyek vannak leginkább kitéve a prostitúcióval kapcsolatos bűncselekményeknek, illetve az emberkereskedelemnek. Az érzelmi biztonságérzet hiánya táptalajt nyújt a megfelelő meggyőzési képességgel rendelkező, manipulatív elkövetőknek, akik bár gyakran párkapcsolatnak álcázzák a köztük lévő kapcsolatot és hamis ígéretekkal halmozzák el a sértetteket, egyetlen céljuk ezen személyek haszonszerzés céljából való kizsákmányolása. Bár a fizikai bántalmazás és fenyegetés komoly félelmet kelt a sértettekben, a kettőjük között kialakult érzelmi

12 KUMAR, P.: Stockholm syndrome: An Understanding. *Journal of Psychosocial Wellbeing*, 2022 3(1): 1–3.

kötődést sokkalta veszélyesebb a sértettre nézve, hiszen míg a fizikai bántalmazást a sértett egy idő után valószínűleg megelégteli és elszökik futtatójától, a közöttük kialakult érzelmi kötelék jelentősen csökkenti a helyzetből való kilépés reális esélyét. Az emberkereskedelem, illetve prostitúciós bűncselekmények teljes felszámolásának reális esélye alacsony, hiszen amíg van rá kereslet, addig kínálat is lesz. Mivel az elkövetők leginkább olyan személyeket céloznak meg, akik rendezetlen családi, anyagi helyzettel rendelkeznek, illetve gyakran állami gondozásban élnek, ezért a tárgyalt bűncselekmények számának csökkentéséhez vezető utat elsősorban az edukációban látom. Ahogy a jogeseteken keresztül is bemutatásra került, sok esetben a fiatalabb, még iskolás korú személyek érintettek ezen bűncselekmények kapcsán, ezért a témával foglalkozó prevenciók előadások, illetve a megfelelően működő jelzőrendszer megakadályozhatja, hogy a kereskedők vagy kerítők közel kerüljenek a fiatalokhoz. Másrészt az áldozatvédelem, áldozatvédelmi szervezetek által nyújtott lehetőségek, valamint az erről történő tájékoztatás kiemelt figyelmet érdemelnek. Éppen ezért fontos az is, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek tisztában legyenek vele, hogy milyen az áldozatvédelmi szervezetek által nyújtott lehetőségeik vannak, érte ezalatt a helyzethez illeszkedő tájékoztatást, pszichológus segítségét vagy akár szálláshely biztosítását. Az Európai Bizottság 2020. június 24-én fogadta el az áldozatok jogairól szóló első uniós stratégiát (2020–2025), melynek célkitűzései közé tartozik a hatékony kommunikáció és a bűncselekmények bejelentéséhez szükséges biztonságos környezet megteremtése az áldozatok számára, amely az ezen személyekkel kapcsolatba kerülő szakemberek képzésében látja a megoldást. Emellett kiemeli továbbá a legkiszolgáltatottabb áldozatok – köztük az emberkereskedelem áldozatai – jogainak hatékony gyakorlati érvényesíthetőségének szükségét.¹³ Meglátásom szerint, ezen célok szem előtt tartásával csökkenthető a beszámolóban tárgyalt bűncselekmények száma.

BIBLIOGRÁFIA

- COM (2020) 258 Final A Bizottság Közleménye Az Európai Parlamentnek, A Tanácsnak, Az Európai Gazdasági És Szociális Bizottságnak És A Régiók Bizottságának Az Áldozatok Jogairól Szóló Uniós Stratégia (2020–2025)
- GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog különös rész.* Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2010.

13 COM (2020) 258 Final A Bizottság Közleménye Az Európai Parlamentnek, A Tanácsnak, Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Az Áldozatok Jogairól Szóló Uniós Stratégia (2020–2025) 4–5.

- INTERVENE: *Grooming and Recruitment* https://sharedhope.org/wp-content/uploads/2016/05/Intervene_Grooming-and-Recruitment-Overview.pdf [letöltve: 2025. 04. 15.]
- KÖRNER, Mascha: Police Investigations in “Loverboy” Cases. The modus operandi of “loverboys” – challenges of law enforcement in dealing with the offence of trafficking in human beings, *SIAC-Journal – Journal for Police Science and Practice* (International Edition Vol. 12. 2022)
- KUMAR, P.: Stockholm syndrome: An Understanding. *Journal of Psychosocial Wellbeing*, 2022 3(1)
- RIPSZÁM Dóra: A prostitúció révén történő kizsákmányolás, valamint a szexuális kizsákmányolás más formái az emberkereskedelem kapcsán. *Büntetőjogi Szemle*, 2022/2.
- VAN SAN, Marion – BOVENKERK, Frank: *Secret seducers True tales of pimps in the red light district of Amsterdam. Crime Law Soc Change*, 2013.
- Stages of Grooming <https://albertacacs.ca/stages-of-grooming/> [letöltve: 2025. 04. 14.]
- WITHERS, Mellissa, Ph.D., M.H.S: Understanding the Mindset of a Human Trafficking Victim <https://www.psychologytoday.com/us/blog/modern-day-slavery/202304/understanding-the-mindset-of-a-human-trafficking-victim> [letöltve: 2025. 04. 12.]

Kálnoky Katalin

1. BEVEZETÉS

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény vagy EJEE) fontos szerepet játszott az emberi jogok európai fejlődésében. Az emberi jogok védelmét szolgáló regionális rendszer kialakítása közvetlen válasznak tekinthető a második világháború viharos éveiből kikeveredő országok aggodalmaira: A vasfüggönyön túli nyugati országok az ENSZ emberi jogi egyezményéből merítkezve szükségét látták egy olyan jogi mechanizmus kialakításának, amely képes a háború során elkövetett legsúlyosabb emberi jogi jogsértések megismétlésének a megakadályozására és a Sztálini szovjet terjeszkedés megfékezésére.¹ Az 1950-ben kelt Egyezmény, amelyhez mára már 46 ország csatlakozott (az Európa Tanács valamennyi országa),² az elmúlt fél évszázad távlatában leszögezhető, hogy a regionális (európai) politikai, kulturális és szociális alapjogi rendszer keretében a valaha létező legsikeresebbnek mondható egyéni jogvédelmi szisztémáját hozta létre.³ 1950 óta összesen 16 kiegészítő jegyzőkönyvet csatoltak, a legutóbbi 2021. augusztus 1-jén lépett hatályba. A jegyzőkönyvek mindegyikét az alapegyezmény részes államainak ratifikálniuk kell ahhoz, hogy velük szemben alkalmazható legyen, amelyet mára már csaknem valamennyi tagállam megtett.⁴

2. AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA – JOGHATÓSÁG

Az Egyezmény 19. cikke 1959-ben hozta létre az Emberi Jogok Európai Bíróságát (a továbbiakban: Bíróság vagy EJEB) és határozza meg annak működését, valamint tartalmazza azon jogok és biztosítékok felsorolását, amelyeknek tiszte-

1 Clare OVEY – White ROBIN C.A: *The European Convention on Human Rights*. Oxford, Oxford University Press 2006. 1–10.

2 Jelenleg 46 ország a tagja, mivel Oroszországot 2022-ben kizárták. Bár az utóbbi években az EU is kifejezte szándékát a csatlakozásra, ami egyelőre még dőcögve halad, mivel azonban minden uniós tagállam részese az EJEE-nek ezért azok kötelezettségeit nem befolyásolja az Unió majdani csatlakozása, azt azonban kérdésessé teszi, hogy a luxemburgi vagy a strasbourgi bíróság joghatósága alá tartozik-e majd egy adott ügy.

3 Ezt követte, szintén az Európa Tanács égisze alatt 1961-ben Torinóban aláírt Európai Szociális Charta. Thomas BURGENTHAL: *The Evolving International Human Rights System*. *American Journal of International Law*, 2006. 100/4. sz., 783–786.

4 TÓTH J. Zoltán: A strasbourgi bíróság jogértelmező tevékenysége. *Jogtudományi Közöny*, 2022/5., 181–190.

letben tartását az aláíró államok vállalták. A Bíróság elsődleges feladata a jogviták során az Egyezmény értelmezése, amelyre az EJEB, mint az Egyezmény egyetlen „autentikus értelmezője” jogosult. Ezen feladatát az „élő eszköz” doktrína értelmében végzi, miszerint az Egyezményt mindig az aktuális körülmények fényében kell értelmezni.⁵ Ennek köszönhetően a Bíróság a jogvédelmet olyan helyzetekre is alkalmazni tudta, amelyek még az Egyezmény első elfogadásakor nem voltak előre láthatóak. Ennek mentén a fórum elsődlegesen lehetőséget biztosít, hogy a részes államok ellen az Egyezményben szereplő jogsértés miatt keresettel forduljon a sérelmet szenvedett fél.⁶ Az EJEB feladata azonban túlmutat ezen egyéni kérelmek (vagy ritkán államközi panaszok) elbírálásán, egyfelől azzal, hogy különböző tanácsadó vélemények kibocsátásán is dolgozik, másfelől az ún. *pilot judgment*⁷ eljárásban a bepanaszolt állam nemzeti jogát vizsgálja átfogóan és adott esetben megállapítja annak rendszerszintű hiányosságait, ahogy azt például tette a börtönzsűfoltosság esetében a Varga és mások kontra Magyarország ügyben.⁸ Magyarország Kormánya a belső jogorvoslat megteremtésének lehetőségét jogalkotással biztosította, így az ítélet végrehajtásra került. Az államok az Egyezmény aláírásával vállalták, hogy a Bíróság valamennyi döntését, amelyben részes felek magukra nézve kötelezőnek fogadják el.⁹ Ez azonban még a *pilot judgment*-ek esetében sem jelent jogalkotási kötelezettséget, mivel akkor sem egy adott jogszabályt, hanem annak az egyedi ügyben való alkalmazását minősíti az EJEB.¹⁰

3. AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA – FELÉPÍTÉS

Az EJEB az Egyezmény interpretálása során mint alapjogi jogvédelmi fórum jár el. Első döntését 1960-ban hozta a Lawless kontra Írország ügyben. A kétezres évek eleje óta folyamatosan növekedő esetszámmal operáló Bíróság¹¹ számos eljárásjogi reformot hozott, az ügyszámemelkedést kezelve. Jelenleg a Bíróság tagállamonként egy, azaz 46 állandó bíróból áll, akiket kilenc évre választ az EJEB az adott részes

5 Austin és mások kontra Egyesült Királyság (39.692/09; 40.713/09; 41.008/09).

6 Magyarország 1992-ben az egykori szocialista országok közül elsőként csatlakozott az Egyezményhez.

7 A pilot ítéletről részletesebben lásd. Az eljárás másik szerződő állam panasza alapján, vagy a Bíróság maga is kezdeményezheti.

8 SZABÓ Marcel: Az Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlata: Gondolatok egy párhuzamos indokolás apropóján. In: ERDŐS Csaba – ORBÁN Balázs – SMUK Péter (szerk.): *Gubernatio, Constitutio, Communitas – Ünnepi írások a 65 éves Stumpf István tiszteletére*. Budapest, Századvég Kiadó, 2022. 100–101.

9 Egyezmény 46. cikk (1). Pilot-ítéletében az EJEB felszólította Magyarországot a helyzet orvoslására, megelőző és hatékony jogorvoslati lehetőségek bevezetésével, valamint javaslatként a börtönkörnyezet javítására és alternatív büntetések alkalmazására tett javaslatot. A Bíróság pilot ítéletet alkalmazott, mivel a probléma széles körű és rendszerszintű volt, és több száz hasonló panasz érkezett.

10 SZABÓ (2022) i. m. 100.

11 Mára már egyéni kérelmekből naponta mintegy 1500 érkezik a Bírósághoz az EJEB honlapján elérhető adatok szerint.

állam által javasolt három jelölt közül.¹² Bár rendszerint részt vesznek tagállami bírók egy adott tagállam ellen folyó jogvita eldöntésében (praktikus okokból), fontos, hogy a bírók nem a részes államok képviselőjeként, hanem a bírói függetlenségük szellemében ítélik meg.

Az EJEB belső működését tekintve öt szekcióra, mint „adminisztratív egységekre” bontható, amelyekhez külön-külön tartozik egy bírói kamara. Valamennyi ilyen egység egy elnökből, elnökhelyettesből és meghatározott számú bíróból áll.¹³

Ezen bírók különböző formációkban dönthetnek. A nyilvánvalóan elfogadhatatlan kérelmeket csak egyetlen bíró vizsgálja,¹⁴ ezzel szemben már három bíróból álló tanács (*committee*) dönt egyhangúlag olyan ügyek befogadhatóságáról (*admissibility*) és érdeméről (*merits*), amelyek már a Bíróság jól bevált ítélkezési gyakorlatának hatálya alá tartoznak.¹⁵ Ezen hatály alá nem tartozó ügyekben (tehát, amikben nem döntött korábban már ismételt az EJEB) miután a kérelem befogadhatóságát megállapították, az érdemi kérdést hét bíróból álló kamara (*chamber*) bírálja el (többségi szavazattal).¹⁶ A különösen fontos, vagy elvi jelentőségű ügyekben a 17 bíróból álló Nagykamara (*Grand Chamber*) döntését lehet kérni.¹⁷ A Nagykamara elé ügy közvetlenül tehát soha nem kerül, de bármely kamara átadhatja a hatáskörét a Nagykamarának. A Nagykamara alapvetően akkor fogadja be a kérelmet, ha a panasz olyan komoly kérdést vet fel, ami (1) az Egyezmény értelmezésére hatással lehet; (2) ha még el nem döntött problémákról kíván precedens jelleggel állást foglalni; vagy ha (3) a korábban kialakult ítélkezési gyakorlattól el kíván térni.¹⁸

4. AZ EJEB MINT PRECEDENSBÍRÓSÁG?

A Bíróság az ügyek elbírálásának érdemi szempontjait maga alakítja ki jogfejlesztő tevékenységén keresztül.¹⁹ A precedens jogra épülő *common law* alapvetően két eljárési technikát ismer a korábbi döntésektől való eltérésre,²⁰ amelyek megjelennek

.....
12 Egyezmény 22–23. cikk.

13 International Justice Resource Center: *European Court of Human Rights – History, Jurisdiction and Structure*. (2024). Elérhető: <https://ijrcenter.org/european-court-of-human-rights/> [letöltve: 2025. 07. 10.].

14 Egyezmény 26–27. cikk.

15 Uo. 28. cikk.

16 Uo. 29–30. cikk.

17 A tanácsok (csak egyhangúlag meghozható) érdemi döntéseivel szemben azonban nem lehet a Nagykamarához fordulni.

18 EJEB: A kérelem benyújtásának és elbírálásának folyamata. Elérhető: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Your_Application_HUN [letöltve: 2025. 07. 10.], valamint az Egyezmény 30–31. cikk.

19 TÓTH (2022) i. m. 184.

20 Yonatan LUPU – Erik VOETEN: Precedent in International Courts: A Network Analysis of Case Citations by the European Court of Human Rights. *British Journal of Political Science*. 2012/2. sz., 416–417.

az EJEB gyakorlatában is. Bár maga az EJEB hivatalosan nem ismeri el döntéseinek kötőerejét, csupán irányadónak tekinti azokat, mégis megfigyelhető korábbi döntéseire való erőteljes támaszkodás, az azoktól való eltérés esetén pedig ezen két eljárési technika valamelyike. A „*distinguishing*” azt jelenti, hogy ha „két ügy releváns tényállási elemében különbözik egymástól, akkor a korábbi ügyben született döntéstől el lehet térni”.²¹ Az „*overruling*” pedig azt, hogy ha a megváltozott (társadalmi, gazdasági, jogi, politikai stb.) körülmények indokolják, akkor a „későbbi ügyekben már csak a felülbírálat után született, új gyakorlatnak megfelelő bírósági döntések viselkednek követendő precedensként”.²² Mivel az EJEB számára az ügyek egyedi körülményei meghatározóak, a „*distinguishing*” technikával könnyedén eltérhet korábbi gyakorlataitól, vagy kivételeket alkalmazhat anélkül, hogy nyíltan szakítania kellene azzal.²³ Megjegyzendő, hogy ezen ’kvázi-precedens rendszeren’ keresztül hatalmas jelentősége van annak, hogy alapjogi kérdésekben miként interpretálja a Bíróság az Egyezményt, egyes kiterjesztő értelemezések utólagos szűkítése nehezebben véghezvihető és tagállami alkotmányokat mélyen érintő folyamat lehet.

5. ELJÁRÁS AZ EJEB ELŐTT: ELJÁRÁSINDÍTÁSI LEHETŐSÉGEK ÉS ANNAK FELTÉTELEI

A bíróság kétfajta eljárásban jogosult eljárni: egyéni kérelemre egy természetes személy, csoport vagy akár szervezet (pl. NGO) által valamely joguk megsértéséért az adott tagállam ellen, vagy pedig az államok egymás közötti vitájában (államközi panasz).²⁴ A Bíróság eddigi történetében szinte kizárólagosan egyéni kérelemre folytatott le eljárást, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni az államok közötti alapjogi jogviták rendezésének jelentőségét sem.²⁵ Mégis jelen tanulmány az államközi panaszok ritkaságának okán, a továbbiakban kizárólag az első eljárásfajtára fókuszál.

Az egyéni kérelmek előterjesztésének egyaránt meg kell felelnie az EJEE-ben foglalt kritériumoknak (tárgyi hatály), illetve a Bíróság eljárási szabályzatának 47. cikkében foglalt eljárási feltételeknek.²⁶ Ennek mentén a (vélelmezett) jogsértést szenvedett fél az EJEB eljárását írásban a Bíróság weboldalán elérhető űrlap kitöltésével

.....
21 TóTH (2022) i. m. 184.

22 Uo.

23 LUPU–VOETEN (2012) i. m. 418.

24 TÓTH (2022) i. m. 181–182.

25 Pl. *Ciprus kontra Törökország* (25781/94 [letöltve: 2025. 07. 10.]).

26 A kérelmezőknek figyelniük kell arra, hogy időről időre az eljárási szabályzat változhat, egyre szigorúbb feltételeket szabva a kérelmek befogadhatóságának. Bővebben lásd Bíróság eljárási szabályzata: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Rules_Court_ENG [letöltve: 2025. 07. 10.].

és a szükséges mellékletek csatolásával kezdeményezheti, amelyet az Európa Tanács bármely tagországának hivatalos nyelvén nyújthat be postai úton az EJEB hivatalos strasbourgi címére ingyenesen, azaz a postaköltségen kívül egyéb eljárási illetékkel nem jár az eljárás indítványozása. Az eljárás megindításához a jogi képviselet nem kötelező, azonban amennyiben a fél igénybe vesz jogi képviselőt, annak meghatalmazását szintén csatolni kell. Az eljárás írásban zajlik, ennek mentén valamennyi későbbi észrevételt is írásban kell megtenni. Az elbírálás idejét előre nem lehet meghatározni, mivel a Bíróság ügysorrendjének meghatározásában az ügyek fontossága és sürgőssége jelentős szerepet játszik, de ezenkívül olyan tényezők is befolyásolják az elbírálás várható idejét, mint a felek közreműködésének gyorsasága (pl. mennyi idő alatt érkezik be a Bíróság által kért adat a felektől stb.). Szóbeli tárgyalásra kivételesen kerül csak sor. Főként akkor, ha az ügy különösen jelentős jogi kérdést vet fel, vagy más okból kiemelkedő jelentőségű. Tárgyalástartás esetén a jogi képviselet már kötelező.²⁷

A 11. jegyzőkönyv hatálybalépéséig (1998) az EJEB előtti eljárás kétfokú volt, akként, hogy az Emberi Jogok Európai Bizottsága (a továbbiakban: Bizottság) első fokon bírálta el az elé kerülő panaszokat, és az Emberi Jogok Európai Bírósága a jelentősebb ügyekben másodfokon döntött. Az említett jegyzőkönyv megszüntette a Bizottságot, a Bíróságot pedig átalakította.²⁸ A jelenlegi eljárás alapvetően két részre oszlik: az elfogadhatósági vizsgálatra (*admissibility*), és amennyiben a kérelmet befogadták, akkor egy érdemi döntési (*merits*) részre.

6. BEFOGADHATÓSÁG

A kérelmek befogadhatóságáról a korábban említettek mentén egyesbírók vagy háromtagú tanácsok döntenek. Ha a kérelem „nyilvánvalóan nem felel meg a befogadhatóság valamennyi kritériumának”, akkor az elutasító jogerős határozatot egyesbíró hozza meg, amely ellen nincs helye fellebbezésnek, tehát a Bíróság az ügyet lezárja.²⁹ A folyamatosan növekvő ügyteher miatt, amennyiben az ügy egyszerűen elbírálnak (ún. típusügy)³⁰ akkor az elfogadhatósággal egy időben a Bíróság dönt az ügy érdemi kérdésében is, amely során a Bíróság tarthat tárgyalást, de alapvetően a felek írásbeli beadványai alapján dönt.

Ahhoz azonban, hogy a kamarák (vagy tanácsok) az állami szerv általi alapjogsértés megtörténtével kapcsolatos ügyet érdemben vizsgálni tudják, szükséges, hogy ne

27 International Justice Resource Center i. m. 1.

28 Тóтн (2022) i. m. 181–182.

29 EJEB: A kérelem benyújtásának és elbírálásának folyamata. Elérhető: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Your_Application_HUN [letöltve: 2025. 07. 10.].

30 Amelyekhez nagyon hasonló ügyekben a Bíróság már hozott ítéletet.

legyen befogadhatatlan. A Bírósághoz benyújtott kérelmek nagy többsége befogadásra alkalmatlan, azaz érdemi vizsgálat nélkül kerül elutasításra, mivel nem tesz eleget a befogadhatóság valamennyi feltételének, amelyet nyolc fő esetkörben lehet azonosítani:³¹ (1) Tárgyi okból befogadhatatlan, tehát a panasz nem tartozik az EJEE tárgyi hatálya alá (pl. munkához való jog). (2) Személyi okból befogadhatatlan, abban az esetben, ha nem a (vélelmezett) jogsértést szenvedett fél fordul a Bírósághoz, vagy ha a jogosult nem a megfelelő állami szervvel szemben terjeszti elő a kérelmét. (3) Időbeli okból elfogadhatatlan a kérelem, ha a bepanaszolt állam még nem ratifikálta az Egyezményt, vagy annak hivatkozott jegyzőkönyvét. (4) Továbbá, befogadhatatlan az Egyezmény 35. cikk (1) bekezdése értelmében a kérelem, ha a kérelmező a bepanaszolt állam jogában rendelkezésre álló hatékony jogorvoslati lehetőségek valamelyikét még nem merítette ki. Hatékony jogorvoslatnak minősül valamennyi jogorvoslat, amely a döntés érdemi megváltoztatására reális esélyt nyújt, tehát alkalmas lehet a panaszost ért jogsértés orvoslására.³² Ez tagállamonként eltérő lehet, e téren az egyik legvitatottabb kérdés, hogy vajon az alkotmányjogi panasz, mint jogorvoslati lehetőség hatékony jogorvoslatnak tekinthető-e. Magyarországon a 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról (a továbbiakban: Abtv.) hatálybalépése óta több esetben döntött már úgy az EJEB, hogy az Abtv. 26. § (2) bekezdés szerinti kivételes alkotmányjogi panasz hatékony jogorvoslatnak minősül.³³ (5) Ha az utolsó meghozott állami szintű bírósági határozatnak a fél részére történő kézbesítéstől számítva az EJEB-hez történő postára adásig több mint négy hónap eltelt. (6) Ha az ügy lényegileg azonos egy másik olyan ügygel, amit a Bíróság már megvizsgált. (7) Ha a kérelem „nyilvánvalóan” alaptalan. Végezetül pedig (8) jelentéktelen hátrány esetén (*de minimis non curat praetor*) sem fogadható be a kérelem.³⁴ A Bíróság továbbá felhívja a kérelmezők figyelmét az eljárást kezdeményező űrlap hiánytalan és pontos kitöltésére, amelynek elmaradása szintén azonnali elutasításhoz vezet.

7. ÉRDEMI DÖNTÉS

Amennyiben a Bíróság a kérelmet befogadhatónak találja, akkor az ügy érdemi tárgyalási szakba lép, amiről a fórum értesíti a bepanaszolt államot. Ettől kezdve mindkét félnek lehetősége van arra, hogy észrevételeket nyújtson be a Bírósághoz, illetve, hogy a Bíróság által kért szükséges információkat, valamint adatokat szol-

31 SONNEVEND Pál – BAZÁNTH Barbara: Az elfogadhatóság feltételei. In: SONNEVEND Pál – BODNÁR Eszter (szerk.): *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének kommentárja*. Budapest, HVG-ORAC, 2021. 449–473; Egyezmény 35. cikk.

32 Egyezmény 36. cikk (1) bekezdés.

33 Lásd Szalontay kontra Magyarország (71327/13 [letöltve: 2025. 07. 10.]), Mendrei kontra Magyarország (54927/15 [letöltve: 2025. 07. 10.]).

34 TÓTH (2022) i. m. 182–183.

gáltassa. Az érdemi döntés meghozatala előtt, de a kérelem befogadhatóságának megállapítása után a Bíróság törekedni fog a felek egymáshoz történő közelebb hozatalához és megkísérli a közös megegyezés megkötését, mint kompromisszumos (költség- és időhatékony) megoldást, bár alapvetően a békés megegyezés az eljárás bármely szakaszában kezdeményezhető.³⁵ Amennyiben nem születik megállapodás, úgy az adott bírói formáció dönt az ügy érdemét illetően. Ezen döntés tekintetében a kamara ítélete után három hónap elteltével válik az ítélet jogerőssé. Ezen idő alatt bármelyik fél (vagy mindkettő) kérheti az ügy áttételét a Nagykamara elé. A Nagykamara azonban csak kivételes, különösen jelentős ügyeket tűz napirendre. A Nagykamara ítélete végleges.³⁶

A Bíróság érdemben kétféle döntést hozhat: megállapítja a bepanaszolt tagállam által az Egyezmény megsértését és kártérítést ítélhet meg a jogsértést elszenvedett félnek és az államot a kérelmező költségeinek megtérítésére kötelezheti vagy pedig megállapítja, hogy nem történt az állam által jogsértés, ebben az esetben azonban az indítványozót nem terheli az állam eljárási költségeinek viselése. Megjegyzendő, hogy bár a tagállam kötelezettséget vállalt az EJEB határozatainak végrehajtására, a Bíróságnak alapvetően csak diplomáciai eszközei vannak (Európa Tanács Miniszteri Bizottságán keresztül) a végrehajtás ellenőrzésére, maga a fórum nem kötelezheti a tagállamot (az ideiglenes intézkedés kivételével),³⁷ illetve annak egyes szerveit és hatóságait meghatározott intézkedés megtételére (pl. sérelmezett határozat hatályon kívül helyezésére). A gyakorlatban azonban az államok rendszerint végrehajtják az EJEB döntéseiben foglaltakat.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Évente ötvenezer kérelem érkezik az Emberi Jogok Európai Bíróságához, a vélt vagy valós sérelmet szenvedett felek utolsó mentsváraként tekintett bírói fórumhoz. Az EJEB-nek számos emberi jogi esetben mérföldkőnek számító értelmezés köszönhető, ami az Európa Tanács területén (de még azon túl is) vitathatatlan jelentőségű jogfejlesztési gyakorlattá alakult. Mégis az 'eljárásunami' megfékezésére egy szigorú keretrendszer szerint működő, a változó körülményekre reagáló eljárási mechanizmust dolgozott ki az Európa Tanács és a Bíróság az előtte folyó jogviták

.....
35 Egyezmény 39. cikk.

36 Egyezmény 44. cikk.

37 Tóth J. Zoltán az ideiglenes intézkedések kapcsán így fogalmaz: „Az EJEB még az ítélet meghozatala előtt, szigorúan meghatározott feltételek fennállása esetén jogosult ún. ideiglenes intézkedést alkalmazni, mellyel előírhatja a tagállam (annak eljáró szervei) számára, hogy valamit tegyenek meg, vagy valaminek a megtételétől tartózkodjanak.” In: Tóth (2022) i. m. 190. A Bíróság a Mamatkulov és Askarov kontra Törökország (46827/99. és 46951/99. [letöltve: 2025. 07. 10.]). ügyben az ideiglenes intézkedések államokra kötelező jellegét megerősítette a Bíróság.

rendezésére. Látható annak fontossága, hogy a kérelmező valamennyi feltételnek megfeleljen, ahhoz, hogy aztán hosszú hónapok (évek) után érdemi döntést kapjon az előterjesztett kérelme vonatkozásában. Mindez azonban előfeltétele annak, hogy az EJEB lehetőségeihez képest hatékonyan működjön, amit időről időre eljárási reformok is igyekeznek segíteni.

BIBLIOGRÁFIA

- BURGENTHAL, Thomas: The Evolving International Human Rights System. *American Journal of International Law*. 2006. 100/4. sz., 783–807.
- EJEB: A kérelem benyújtásának és elbírálásának folyamata. Elérhető: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Your_Application_HUN [letöltve: 2025. 07. 10.].
- Emberi Jogok Európai Bíróságának Eljárási Szabályzata. Elérhető: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Rules_Court_ENG [letöltve: 2025. 07. 10.].
- Emberi Jogok Európai Egyezménye: 19–23; 26–28; 30–49. cikk. Elérhető: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun. Magyarországon kihirdette az 1991. évi LXXI törvény [letöltve: 2025. 07. 10.].
- International Justice Resource Center: European Court of Human Rights – History, Jurisdiction and Structure. (2024). Elérhető: <https://ijrcenter.org/european-court-of-human-rights/>. [letöltve: 2025. 07. 10.].
- OVEY, Clare – Robin, White C.A.: *The European Convention on Human Rights*. Oxford University Press. (2006). 1–10.
- SONNEVEND Pál – Bazánth Barbara: Az elfogadhatóság feltételei. In: Sonnevend Pál – Bodnár Eszter (szerk.): *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének kommentárja*. Budapest, HVG-ORAC, 2021. 449–473.
- SZABÓ Marcel: Az Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlata: Gondolatok egy párhuzamos indokolás apropóján. In: Erdős Csaba; Orbán Balázs; Smuk Péter (szerk.) *Gubernatio, Constitutio, Communitas – Ünnepi írások a 65 éves Stumpf István tiszteletére*. Századvég Kiadó (2022) 100–109.
- TÓTH J. Zoltán: A strasbourgi bíróság jogértelmező tevékenysége. *Jogtudományi Közlöny*, 2022/5., 181–190.

Bírósági joggyakorlat

- Austin és mások kontra Egyesült Királyság (39.692/09; 40.713/09; 41.008/09.) [letöltve: 2025. 07. 10.].
- Ciprus kontra Törökország ügy (25781/94.) [letöltve: 2025. 07. 10.].

Mamatkulov és Askarov kontra Törökország (46827/99. és 46951/99.) [letöltve: 2025. 07. 10.] 153

Szalontay kontra Magyarország (71327/13.) [letöltve: 2025. 07. 10.].

Varga és mások kontra Magyarország (14097/12; 45135/12; 73712/12; 34001/13; 44055/13; és 64586/13.) [letöltve: 2025. 07. 10.].

AZ INFLUENSZER MARKETING FOGYASZTÓVÉDELMI JOGI KIHÍVÁSAI – SZERZŐDÉSES COMPLIANCE

155

Kovács Dániel

1. BEVEZETŐ

Az elmúlt évtized digitális forradalma a kínálati oldal fejlődése mellett a keresleti oldalt is edukálta: a fogyasztás növekedése mellett paradox módon a reklámok tudatos elkerülését eredményezve (ún. bannervakság).¹ Egyes vállalatok e fogyasztói passzivitás ellenszerét a közösségi média platformokon jelentős követői bázissal rendelkező felhasználókban találták meg számításaikat. Ez utóbbi piac a hagyományos ATL reklámoknál nem csak progresszívebb,² de Lékó Anna bírósági titkár példája szerint az elérési ráta (*focus rate*) szempontjából utóbbiaknál 273%-kal hatékonyabbnak is bizonyulnak. E marketing nívóvuma a fogyasztó és a véleményvezér kevert tartalommegosztásból fakadó „látszatzbizalmi kapcsolatából” eredeztethető (*social proof*).

A rendszer kockázata pont annak rugalmasságában keresendő: a GVH meglátása szerint „az újonnan piacra lépő [képesítéshez nem kötött] véleményvezérek – nem feltétlenül van tisztában a működésükre irányadó jogi környezettel”.³ E jogilag laikus elemből fakadó fogyasztóvédelmi kockázat nagyrészt a hirdető vállalkozás oldalán csapódik le: az Fttv. 9. § szerint ugyanis a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatban közvetlenül érdekelt félnek (érdekelv) fogyasztóvédelmi síkon gyakorlatilag nincs kimentési lehetősége, így véleményvezér e jogsértése esetén gyakorlatilag a jogsértés síkjára „rántható” (*pull in*) a hirdető vállalkozás. Ezen esetkört kiválóan szemlélteti a Gazdasági Versenyhivatal VJ/44/2019. versenyfelügyeleti eljárása, mikor is a hirdető cég, bár több alkalommal felhívta a véleményvezér figyelmét a fizetett együttműködés megjelenítésére, azonban annak ő nem tett eleget, így a felek egyetemleges felelőssége megállapításra került.⁴ E közjogi aspektusnak – és az említett GVH határozat 82. pontjának fényében – a vállalkozás szerződéses (magánjogi) kontrollja – mintegy „szerződéses önvédelmi” jelleggel felértékelődik.

1 GYULAVÁRI TAMÁS – HUBERT JÓZSEF: A hatásosság és hatékonyság fogalmainak értelmezése online vs. offline kampányok keretében. In: HETESI Erzsébet – RÉVÉSZ Balázs (szerk.): „Marketing megújulás”. Marketing Oktatók Klubja 20. konferenciája, 2014. augusztus 27–29., Szeged, 2014. 1–10.

2 A GVH szerint a globális influencerszer piac 2016 és 2022 között évi nagyjából 160%-os növekedést élt át.

3 Gazdasági Versenyhivatal: Tájékoztató az influencerszer marketingről. 2022. 2. pont.

4 Gazdasági Versenyhivatal, Versenytanács. VJ/44/2019. 51. pont; 82. pont, 2019.

A fenti szerződéses önvédelem „agresszorát”, az influenszert mint üzleti jogi szereplőt Strihó Krisztina a Sporttv. 35. § szerinti arcultatáviteli szerződés alanyához hasonlítja (*merchandizing*). Ez alapján a sportoló személyiségi jogainak „transzferálását” engedélyezi reklámozási céllal a merchandizer részére. A forrás szerint a „hasonlóság oly nagy, hogy a véleményvezér csak kifejezésében új, de mint promóciós jelenség, nem bír újdonság jelleggel”.⁵ Véleményem szerint az influenszer jelenség részleteiben erősen túlmutat a merchandizingon, tekintettel annak digitális jelenlétére, aktívabb közreműködésére vagy akár jogi természetéből adódó felelősségtani kockázataira. Utóbbi szempontból kiemelendő, hogy a passzívabb, személyiségi jogai vonatkozásában egyfajta tűrés (praeestare) kötelezettséggel rendelkező jogalany (sportoló) önálló kereskedelmi gyakorlatot nem folytat, így fogalmilag be sem léphet a bevezetőben említett Fttv. 9. § felelősségi rezsimjébe.

<i>Arculat- átviteli szerződés</i>	<i>„Influenszer-marketing szerződés”</i>
Hirdető cég tevékenysége (pl. sportoló arcképét pólóra szitáztatja és azt értékesíti)	Influenszer tevékenysége (pl. a véleményvezér közösségi oldalán a hirdető céget népszerűsíti)
Inkább személyiségi jogi transzfer	Inkább szerzői jogi transzfer
A jogosult inkább passzív	a jogosult inkább aktív

A véleményvezér befolyása a közéleti szereplővel való összevetését kívánja. Dr. Tattay Levente szavaival élve „e személyi kör olyan természetes és jogi személyekből tevődik össze, akik tevékenységükkel vagy nyilvános fellépésükkel befolyásolják a szűkebben vagy tágabban értelmezett [...] társadalmi viszonyok alakulását”.⁶ A közszereplőtől eltérően a véleményvezér (kizárólag) digitális környezetben fejti ki tevékenységét,⁷ befolyása továbbá fogyasztói-gazdasági, semmint politikai jellegű, így e két minőség dogmatikai elkülönültsége körvonalazódik előttünk.

Az influenszer így – az IAB Hungary Influencer Munkacsoportjának meghatározása szerint – egy „olyan személy, aki a saját médiafelületén [...] keresztül közvetlen hatást tud gyakorolni követőtáborára és közvetetten szélesebb közönségre is.”⁸ E meghatározást egészíti a GVH definíciója, miszerint a „személyeken” túl dolgok vagy virtuális entitások (állat, kabala stb.) is e körbe sorolhatók adott esetben.⁹ Az influenszerek – például követői bázisuk minősége és mennyisége mentén – tovább kategorizálhatók, így Monori Zsuzsanna gondolatai alapján – maguk

5 STRIHÓ KRISZTINA: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közöny*, 2020/4., 179.

6 TATTAY LEVENTE: Közszereplő jogi személyek személyiségvédelme. 2006/5. [3].

7 GVH tájékoztató 6. pont.

8 IAB Hungary Influencer Munkacsoport: Influencer Fogalomtár. 2019. május 7.

9 Uo. GVH tájékoztató 6. pont.

a véleményvezérek is egyfajta termékként, marketing csatornaként funkcionálnak a hirdető cég és a fogyasztó között (B2C). Más szóval egyfajta mintafogyasztónak, kirakati fogyasztónak is nevezhetnénk, akinek kereskedelmi szokásait a „tényleges” fogyasztó másolja („A fogyasztó egyben maga a reklámozó, az influenszer [...]”).¹⁰

<i>Közéleti szereplő</i>	<i>Influenszer</i>
Társadalmi (politikai jellegű) közvélemény formálása	Fogyasztói (gazdasági jellegű) közvélemény formálása
nem folytat kereskedelmi kommunikációt	működésének alapja a kereskedelmi kommunikációs tevékenység
csak természetes vagy jogi személy	természetes vagy jogi személy, továbbá dolog, virtuális entitás
Elsődlegesen személyiségi jogi sajátosságokkal bír	Elsődlegesen üzleti jogi sajátosságokkal bír
Törvény által nevesített	Törvény által nem nevesített

3. AZ INFLUENSZER-MARKETING LÉNYEGI VONÁSAI ÉS FOGYASZTÓVÉDELMI-KÖZJOGI KOCKÁZATA

Kiemelendő, hogy a recens nemzeti és uniós jog nem tartalmaz az influenszerre és a vizsgált marketingre vonatkozó egységes szerkezetű *hard law* szabályozást,¹¹ így a tényállások minősítése során *per analogiam* a jogász kreativitásra támaszkodunk azzal, hogy a vizsgált marketing modell közjogi értékelése az érintett jogi tények függvénye. Külön vizsgálat tárgyát képezi tehát – az érintett jogszabályok preambulumból kiolvasva – a fogyasztói döntéshozatal függetlensége, a digitális platform felelőssége vagy akár a kommunikáció megjelenésének helye (média) és formája (reklám).

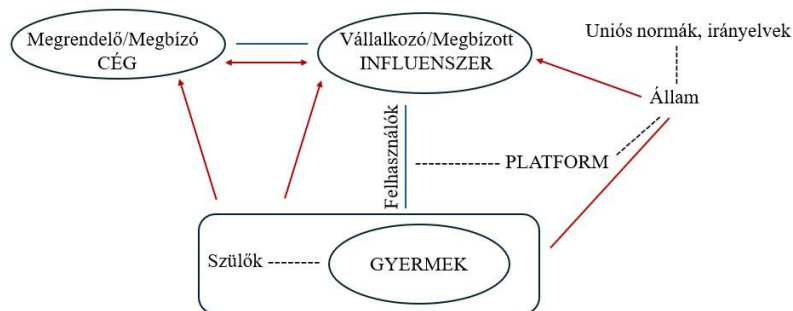
A fogyasztóvédelmi felelősséget hordozó és témánk szempontjából elsődleges Fttv. 9. § a későbbiekben kerül kifejtésre. Megemlítendő az Fttv. 10. § (3) bekezdése, miszerint „a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmának megsértése miatt [a fogyasztóvédelmi hatóság helyett] a Gazdasági Versenyhivatal jár el, ha a kereskedelmi gyakorlat a gazdasági verseny érdemi befolyásolására alkalmas” – így mögöttesen a Tpvt. szabályai alkalmazandóak.¹² A Grtv. hatálya a megjelenés gazdasági reklám formája által kerül megállapításra [Grtv. 3. § d) pont]. Adott esetben kiürsítheti a reklám, illetve a kereskedelmi gyakorlat fogalmát, amennyiben az influenszer ellenszolgáltatás híján pusztán saját, árura, szolgáltatásra vonatkozó

10 PÁZMÁNDI KINGA: A jogi értelemben vett fogyasztókép átfarmálódásáról, azaz mit üzen a viselkedési közgazdaságtan a jogi beavatkozás paradigmájáról. *Gazdaság és Jog*, 2020/11–12., 75.

11 LÉKÓ ANNA: Az influenszer tevékenységének jogi szabályozása. *Magyar jog*, 2024/3. 145.

12 Lékó nyomán a Tpvt. III. fejezete három releváns üzleti gyakorlatot tartalmaz.

véleményét közvetíti. A nemzeti szabályozás szintjén végső soron megemlítendő az Mttv., ami Lékó szerint a legnagyobb jogalkalmazói kreativitást kívánja („a magyar szabályozás egy kicsit megnehezíti a jogalkalmazást”).¹³ Az uniós szabályozás újkeletű képviselői, a DMA és DSA hatálya szintén megállapítást nyerhet: előbbi kapcsán Gombos Katalin szavaival élve a nagy digitális platformok egyfajta „há-zirendet” teremtenek meg: biztosítva a befolyás lehetőségét.¹⁴ Témánk magjára és a terjedelmi korlátokra való tekintettel az alábbiakban csupán az Fttv. 9. § került ismertetésre.

3.1. A vállalkozói kockázatviselés dogmatikai gócpontja: az Fttv. 9. §

A fenti jogszabályok párhuzamos alkalmazása mellett kiemelendő a gyakorlat dogmatikai gócpontját képező Fttv. 3. § (1) bekezdése, miszerint „tilos a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat”. E minősítés tényyszerűsége esetén lépünk a felelősségtani szempontokat érintő Fttv. 9. §-ba, a felelősség két szintjét elhatárolva. Az (1) bekezdés szerint feltétlen felelősséggel bír „az a vállalkozás, amelynek a kereskedelmi gyakorlattal érintett termék értékesítése, eladásának ösztönzése közvetlenül érdekében áll”.¹⁵ Feltétlenül ide sorolandó például – annak passzivitása esetén is – a hirdető vállalkozás. Felmerül a kérdés: osztja-e a feltétlen felelősséget a véleményvezér? Lékó – a főszabály felől közvetíti, hogy „ha egy influenszer közlésezi egy cég reklámját, akkor az »érdekelv« alapján a reklám által elkövetett jogsértés miatt nem vonható felelősségre”.¹⁶ Eltérő álláspont szerint fennállhat a véleményvezér közvetlen, az értékesítés megtörténtével kapcsolatba hozható oksági érdeke (és ezzel kimentése kizárható), ha például a megbízási díj az értékesített termékek számához kapcsolódik (sikerdíj, jutalék).¹⁷

.....

13 LÉKÓ (2024) i. m. 146.

14 GOMBOS KATALIN: A Digital Services Act és a Digital Markets Act várható kihívásai a jogalkalmazásban. *In medias res*, 2023/2., 93.

15 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról (Fttv.) 3. § (1) bekezdés.

16 LÉKÓ (2024) i. m. 148.

17 Uo. GVH tájékoztató 32. pont.

A felelősség második pillérét képezi a 9. § (3) bekezdése, ami a „kereskedelmi kommunikáció megjelenítési módjával összefüggő okból eredő jogsértést” a köz-zé tevőt is felelősségre vonja azzal, hogy mentesül e felelősség alól, amennyiben jogsértése a közvetlenül érdekelt vállalkozás utasításának végrehajtásából ered.¹⁸ Kiemelendő, hogy e felelősség kizárása csupán a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat síkján értelmezendő: a magánjogi felelősség a Ptk. 6:273. § alapján továbbra is fennállhat, ezen túl jogellenes utasítás esetén – a GVH tájékoztatóban foglalt „elvárható jelzés” helyett – a teljesítés magánjogi síkon kötelezően megtagadandó.

3.2. A közjogi kockázat fókusza: a fogyasztói döntéshozatal

A korábbiakban említett közjogi kockázatok szemléltetése a fogyasztói döntéshozatal rövid vizsgálatát igényli. Mégis hogyan dönt az „átlagos” fogyasztó? Balogh Virág a fogyasztó képét az ún. „piaci kudarc” köré építi, ami fakadhat az információs aszimmetriából, esetünkben inkább a fogyasztó kognitív tökéletlenségéből.¹⁹ Herbert Simon közgazdász a homo oeconomicus ideálját „lerontva” kifejti: az ember kognitív határait felismerve tökéletes racionalitás helyett a korlátozott racionalitás keresőjévé válik (heurisztikus keresés).²⁰ Esetünkben, Strihó szavaival élve az influenszer arra ad (gyors) választ, „hogya a sok közül melyik márka a legjobb vagy az adott termék hogyan használható”²¹ – így a fogyasztó végső soron sokszor e „kirakati fogyasztói” attitűdöt osztja: a „bizalmi” viszony tehát konvalidálja a tökéletes racionalitás hiányát. Az ilyen kereskedelmi-marketing gyakorlat hatása a hagyományos reklámeszközökhöz és módszerekhez képest speciális, ugyanis a viselkedési közgazdaságtan által is azonosított fogyasztói heurisztikák mentén bizonyos értelemben kiszolgáltatottabbá teszi a fogyasztót. Ez a jelenség – a fogyasztói döntéshozatal empirikus eredményeire visszavezethető indokok mentén, egyfajta ellensúlyként – állami beavatkozást, (jog)szabályalkotást, de legalábbis a jogalkalmazók, a joggyakorlat szemléletváltását, adaptációját igényli, mely a korábbi, fókuszáltan „jogszempontú” attitűddel szemben komplex, a gazdaságtudományok egyéb szakterületeinek (viselkedési közgazdaságtan, marketing) valamint a kommunikáció- és médiatudomány ismeretanyagára érzékeny megközelítést igényel.

18 Fttv. 9. § (3) bekezdés.

19 BALOGH VIRÁG: A viselkedési közgazdaságtan eredményei a fogyasztóvédelemben. *Jogtudományi Közlöny*, 2023/2., 67.

20 ANDOR GYÖRGY: *Üzleti gazdaságtan*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018. 8–11.

21 STRIHÓ KRISZTINA: Arculátávitel – véleményvezér – érvénytelenség. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3. 246.

A *soft law* alkalmazásának relevanciája kapcsán tételmondatunkat az EP egy, 2007. szeptember 4-én kelt véleménye rögzíti: „[...] az önszabályozás olyan módszer, amellyel lehetséges a jogalkotás [...] felváltása, ha ugyanolyan vagy szélesebb körű változást hoz magával, mint amely a jogalkotással elérhető.”²² A 19. századi állami gazdasági passzivitás (*laissez faire*) időszakából származó önszabályozás napjainkban is kiemelkedő szereppel bír, olyan hégzagpótló jelleggel, ami „inkább egy gazdasági szektor belső készítése” a bonyolultabb gazdasági kapcsolatokban,²³ semmint felülről kikényszerített normarendszer. Témánk kapcsán (is) fontos jellemzője az alternatív szankció jelenléte. E szankció nem a hard law által alkalmazott hátrányos jogkövetkezmény, sokkal inkább egy gazdasági stigmatizáció: kockázat a vállalkozás jóhírnevének (*goodwill*) csökkenésére, *image*-ének romlására és az ezzel kapcsolatos anyagi terhek viselésére.²⁴ Meglátásom szerint az önszabályozásnak rugalmassága mellett előnye, hogy a hátrányokat organikusan, piacra szabottan keletkezteti („ott éri a vállalkozást, ahol a legjobban fáj”), hátránya azonban, hogy a fent megnevezett jóhírnév, *image* tekintetében egy-egy vállalkozás gazdasági státusza eltérő, így bizonyos esetekben a jogsértéstől visszatartó erő csekélyebb lehet.

A közjogi és önszabályozás kapcsolódási pontjait közvetíti az Önszabályozó Reklám Testület önszabályozási alapelvei listája.²⁵ A függetlenség, hatékonyság és transzparencia mellett a fogyasztói – mint a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat „sértettje” – előnyök alapelve emelendő ki, így a Magyar Reklámetikai Kódex módosítása során „többek közt a civil szervezetek és a korábbi fogyasztói panaszok jelzése alapján a fogyasztói érzékenység által felvetett területeket is figyelembe veszi”.²⁶ Ez a dinamikus, (I)NGO közeli, az adott iparágra fókuszáló megközelítés a lomhább jogalkotási eljárások hatékony kiegészítőjeként szolgál, ennek következtében „[...] Magyarországon is [...] mindinkább elfogadásra kerül az önszabályozás”.²⁷ Ennek ad hangot például a Grtv. preambuluma: „a szakmai önszabályozás gyakorlatának jelentőségét elismerve és e célból [...] ellenőrzését megerősítve”. Témánk szempontjából kiemelendő a Magyar Reklámetikai Kódex influenszer-reklámozást

22 Európai Parlament: Az Európai Parlament 2007. szeptember 4-i állásfoglalása a „*soft law*” eszközök alkalmazásának jogi és szervezeti hatásairól. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, C187 E/75 2007.

23 SARKADY ILDIKÓ: Az önszabályozás szerepe a modern szabályozási struktúrákban. *Iustum Aequum Salutare*, 2017/3., 117.

24 BAYER JUDIT: Az internet tartalomszabályozása Magyarországon (Önszabályozás versus állami szabályozás). In: ENYEDI NAGY Mihály – SARKADY Ildikó – POLYÁK Gábor (szerk.): *Magyarország médiakönyve*. Budapest, 2002. 451.

25 Önszabályozó reklám Testület: Az önszabályozás általános alapelvei.

26 Uo. Ki fogalmazza meg az etikai kódexet?

27 Uo. Elfogadja-e a jog az önszabályozást?

„szabályozó” III. fejezet 27. cikkelye. A Kódex közjogi szabályozáshoz viszonyított hangvételének szemléltetésére az 1. pont rendelkezése hívható elő, miszerint „egyetemleges felelősség terheli az influenszert [és a] reklámozót az együttműködés keretében elkészített és közzétett tartalomért”.²⁸ A korábbiakban említett kiementési lehetőség fényében empirikusan megállapítható: a „felelősség” ez esetben a jogon túli szigorúbb, de kevésbé ellenőrizhető etikára települ.

A közjog és önszabályozás összefonódása kapcsán vegyük példaként a GVH VJ/44/2019. ügyszámú eljárását, ahol a hirdető cég előadta: „több együttműködésük során több alkalommal felhívta [véleményvezér] figyelmét a [fizetett együttműködés] megjelölés alkalmazására, szóban és írásban is,”²⁹ azonban ennek a véleményvezér nem tett eleget. E cselekménye az absztrahált hard law szabályozáson túl [lásd Fttv. 3. § (1)] a Kódex 27. cikkely 2. pontjába foglalt kazuiszikus tényállásával is ütközik: „A fogyasztó számára egyértelműnek kell lennie, hogy a reklámozó és az influenszer között gazdasági érdek, üzleti kapcsolat áll fenn.” A kutatási téma szempontjából releváns következmény, hogy az influenszer cselekményével nemcsak önmagát, de a hirdető céget is az Fttv. 9. § felelősségi rezsimjébe húzta: 1 200 000 Ft versenyfelügyeleti bírságot okozva számára. Mindent összevetve – habár jelen esetben a VJ/44/2019. 82. pont szerint a hirdető cég „eredményes kontrolljára nem került sor” – a hirdető vállalkozás elemi érdeke a szerződéses kontrollpontok kialakítása. Ennek egyik első – bár behaviorista szemlélete miatt csupán megközelítőleg pontos – lépése a szerződéses partner (véleményvezér) gazdasági viszonyainak felmérése a kérdést feltéve: „Mekkora az esélye, hogy jogszabályt sért szerződéses partnerem és mit tudok tenni ellene?”

5. KÖTELMI JOGI ADALÉKOK AZ „INFLUENZER MARKETING SZERZŐDÉSHEZ”

A korábban leírtakra reflektáló szerződéses *guide* a következő „recept” szerint készül: a törvényi tényállást a lehetséges történeti tényállásokkal ütköztetve a vállalkozás számára kockázatot csökkentő szerződéses megoldásokat hívunk életre. Az alábbiakban e „receptkönyvből” szemelvényezünk.

5.1. A hirdető cég ellenőrzési joga

A vizsgált esetek fényében, stílszerűen figyelmet érdemel a hirdető vállalkozás lehető legszélesebb ellenőrzési jogosultságának biztosítása. A Ptk. 6:242. § kapcsán

.....
28 Magyar reklámetikai Kódex. III.27.1

29 VJ/44-3/2019. 7. pont.

a Nagykomentár az ellenőrzési jogot az utasítási joghoz kapcsolja: a „megrendelő [itt: hirdető cég] [...] azt ellenőrzi, hogy a vállalkozó a szerződés tartalmának, az utasításoknak megfelelően teljesíti-e kötelezettségeit. Abban a körben, amelyben a megrendelőt az utasítási jog nem illeti meg – így különösen a tevékenység megszervezésében – az ellenőrzésre nem jogosult.” Az állítást „megfordítva” felmerül a kérdés: folytathat-e a véleményvezér olyan, a kereskedelmi kommunikáció megjelenítésével kapcsolatos tevékenységet, ami tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül és főszabály szerint kívül esik a megrendelő (hirdető cég) utasítási, így ellenőrzési jogkörén? Ez a vállalkozás fogyasztóvédelmi felelőssége szempontjából kötelmi jogilag koordinálhatatlan állapotot eredményezne. A tevékenység – személyi és tárgyi – megszervezésének körébe sorolható a Ptk. 6:239. § Nagykomentár mentén a közreműködő igénybevétele, hangsúlyosan „a megrendelő hozzájárulása nélkül is”.³⁰ És habár a Ptk. 6:148. § e közreműködő felelősségét törvényi úton (esetünkben) a véleményvezérre telepíti, e mozzanat csupán polgári jogilag értékelhető, míg a feltétlen fogyasztóvédelmi felelősség a hirdető céget továbbra is terheli. Ezen esetkörbe sorolható például, ha a véleményvezér fizetett együttműködéssel érintett posztjának szövegezését *copywriter*-re bízza, aki adott esetben „tiltott” kifejezést, például gyermek fogyasztók esetében a közvetlen vásárlásra való felhívást („Vedd meg!”) használ.³¹ Így megállapítható, hogy az eredeti jogviszonyon kívüli személy (közvetlen szerződési biztosítékok hiányát eredményezve) is „magával ránthatja” a hirdető vállalkozást az Fttv. 9. § szerinti felelősségi rezsimjébe, másrészt a közreműködők körére – így részvételük előző fejezet szerinti kockázati értékelésére – a vállalkozásnak nincs lehetősége.

A Ptk. 6:1. § (3) diszpozitivitásával tehát a hirdető cégnek érdemes lehet a teljesítést a véleményvezér személyéhez kötni, adott esetben a közreműködés lehetőségét korlátozni (például szerződésbe való beléptetés – *opt in clausula*).

5.2. Az elért fogyasztók köre

A kereskedelmi kommunikáció szándékolt vagy tényszerű sérülékeny – mint beteg, idős, gyermekkori fogyasztó – címzettje szintén relevanciával bír a kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségének vizsgálata során. Példaként említhető a gyermekeknek címzett reklámok és tipikus szektorok behatárolása.

Szűkebb értelemben a GVH tájékoztató 39. pontja mentén a célzott promóciós elv a vízvázalstó: a poszt (reklám) érdeklődést felkeltő zenéje, színes képi világa, dinamikája megalapozhatja a gyermekeknek való címzettséget (ti-

30 Ptk. 6:239. § Nagykomentár 1. pont.

31 Fttv. melléklet („feketelista”) 28. pont.

pikusan élelmiszer, játékok). A VJ/3/2020. esetében a gyermekek mint hi-székenységük miatt sérülékeny fogyasztói csoport célzott megszólítását látta a GVH a „közvetlen hangnem [...], a gyermekek [...] figyelmének megraga-dására alkalmas színvág, színes ábrák, felűő jelölések” alkalmazása miatt.³² Tágabb értelemben – véleményem szerint – az előfordulás elve alapján vizsgálán-dó, hol fordulhat elő általában fogyasztóként a gyermek. E körben megemlíten-dők például a cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképes kiskorú (önálló) ügyletkötésére vonatkozó szabályai. Utóbbi esetben a Ptk. 2:14. § a kiskorú önálló ügyletkötését teszi lehetővé a „mindennapi életben tömegesen előforduló, különö-sebb megfontolást nem igénylő ügyletek esetén”. A Nagykomentár e körbe so-rolja például a „piaci, bolti bevásárlást, cipőjavítást”, amely kategória körét a Kúria Pfv.20.767/2023/8. polgári felülvizsgálati eljárása az elektronikus cikkekre, illetve akár a színházjegyre is kiterjeszti. A Kúria indokolása szerint ezen termékek „meg-vásárlása, ha nem is mindennapi rendszerességgel történik, de a mindennapi szük-ségletek kielégítését szolgálja”. Előbbi sorok konklúziója szerint a fogyasztói tár-sadalom körében bizonyos termékek, szektorok a védett és „általános” fogyasztók metszetébe esnek, ami ezen reklámok védett fogyasztókra való veszélyt – a vállal-kozás számára a jogsértés megnövekedett kockázatát vonja maga után. Ekképpen – a jogdogmatikában nem ismeretlen módon – nem csupán a címzett szándékolt köre, de a címzettek tényleges köre is értékelést nyerhet.³³

A fentiek fényében tehát nem árt tisztában lenni a „termék” jellemzőivel: üz-leti titok jellege révén az (organikus) követők számára, életkorára vonatkozóan érdemes lehet kifejezett tájékoztatást kérni. Ajánlott továbbá az elkészült tar-talmat, közzététele előtt elemeiben és a kommunikáció egészére nézve is érté-kelni (*compliance check*): ennek céljából a véleményvezér kötelezhető – akár kötbér fizetése mellett – a tartalom ellenőrzésre való előzetes megküldésére. Példánk szerint a hirdető cég csupán a közzétenni kívánt képeket, azok szöveges aláírását azonban előzetesen nem ellenőrizte – így teret engedve a későbbi jog-sértésnek.³⁴

6. ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KITEKINTÉS

Az influenszer marketinget övező recens szerződési jogi gyakorlat és hibáinak fel-térképezése, elvi korrekciója a kontraktusok védett *know how* jellegére való te-

32 VJ/3/2020 294. pont.

33 Fiktív példánk szerint a nagyszámú fiatal követővel rendelkező véleményvezér a TikTok nevű platformon, (egy fiatalok számára is vonzó) színházjegyek kapcsán a következő felhívást teszi: „Lepd meg családodat, nálunk most 20%-kal olcsóbban!” Ugyancsak a *de facto* elérés elve olvasható ki a Grtv. 3. § j) pontjából, miszerint „a reklám címzettje az, aki felé a reklám irányul, illetve [hangsúlyosan] akihez a reklám eljut”.

34 VJ/44/2019. 51. és 12.5. pontok.

kintettel korlátozott: a szerződések tartalmára *vica versa* a GVH által megállított hiányosságokból, polgári jogi döntésekből következtethetünk, illetve a jogszabályokat, legfrissebb szakirodalmat hívhatjuk segítségül. A Grtv. 5/B. § szerinti rendelkezése például, miszerint „a reklámközvetítésre vonatkozó szerződést és a reklám közzétételére irányuló szerződést írásba kell foglalni”,³⁵ a gyakorlatban csak korlátozottan érvényesül: rendszerint utólagos szerkesztéssel, illetve az írásba foglalás „minimumát” teljesítve, gyakran űrlap jelleggel, amely eljárás „jogvita esetén rendkívül problémás lehet.”³⁶ Véleményem szerint a digitális gazdaság ezen jogi kihívásánál – a GVH edukációs tevékenységéből következtetve – kifejezett igény mutatkozik a jogelmélet és joggyakorlat „dialógusára”: a dogmatikai elképzelés gyakorlati próbára bocsátására, avagy a kérdéses gyakorlat jogi analizésére.

A szerző kifejezett ambíciója e párbeszéd fokozása, elemeinek összegyűjtése, a szerződéses guide gazdasági értékkel való felruházása: „a piac megtisztításának” elősegítése.

BIBLIOGRÁFIA

- ANDOR GYÖRGY: *Üzleti gazdaságtan*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2018.
- BALOGH VIRÁG: A viselkedési közgazdaságtan eredményei a fogyasztóvédelemben. *Jogtudományi Közlöny*, 2023/2.
- BAYER JUDIT: Az internet tartalomszabályozása Magyarországon (Önszabályozás versus állami szabályozás). In: ENYEDI NAGY Mihály – SARKADY Ildikó – POLYÁK Gábor (szerk.): *Magyarország médiakönyve*. Budapest, 2002.
- GOMBOS KATALIN: A Digital Services Act és a Digital Markets Act várható kihívásai a jogalkalmazásban. *In medias res*, 2023/2.
- GYULAVÁRI TAMÁS – HUBERT JÓZSEF: A hatásosság és hatékonyság fogalmainak értelmezése online vs. offline kampányok keretében. In: HETESI Erzsébet – RÉVÉSZ Balázs (szerk.): „*Marketing megújulás*”. Marketing Oktatók Klubja 20. konferenciája, 2014. augusztus 27–29., Szeged, 2014.
- LÉKÓ ANNA: Az influenszerek tevékenységének jogi szabályozása. *Magyar jog*, 2024/3., 145.
- PÁZMÁNDI KINGA: A jogi értelemben vett fogyasztókép átfarmálódásáról, azaz mit üzen a viselkedési közgazdaságtan a jogi beavatkozás paradigmájáról. *Gazdaság és Jog*, 2020/11–12.

35 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól. 5/B. § (1) bekezdés.

36 LÉKÓ (2024) i. m. 156.

- SARKADY ILDIKÓ: Az önszabályozás szerepe a modern szabályozási struktúrákban. *Iustum Aequum Salutare*, 2017/3.
- STRIHÓ KRISZTINA: Arculatátvitel – véleményvezér – érvénytelenség. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3.
- STRIHÓ KRISZTINA: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közöny*, 2020/4.
- TATTAY LEVENTE: Közszerplő jogi személyek személyiségvédelme. 2006/5.

Pszota Eszter

1. A TÉMA LEHATÁROLÁSA, AKTUALITÁSA ÉS JELENTŐSÉGE

Jelen tanulmány célja, hogy röviden ismertesse a mediációs eljárásra vonatkozó jogszabályi környezetet, a gazdasági szektorban érvényesülő konfliktuskezelési gyakorlatot, és az azzal kapcsolatos jogtudatot, valamint azonosítsa az esetlegesen felmerülő jogfejlesztési lehetőségeket. A tanulmány nemcsak normatív kereteket vizsgál, hanem gyakorlati példák és kutatások alapján reflektál a vállalkozások mediációhoz való viszonyára is.

Általánosságban kijelenthető, hogy mind hazai, mind nemzetközi szinten egyre nagyobb teret nyernek az alternatív vitarendezési mechanizmusok.¹ Ennek oka klasszikusan a perek elhúzódásán², az igazságszolgáltatás leterheltségén, a pereskedéssel kapcsolatos magas költségeken túl abban is keresendő, hogy a piaci szereplők felismerik, hogy a konfliktusok gyors, hatékony és jövőorientált megoldása egyértelmű versenyelőnyt jelent számukra.³

A kutatás időszerűségét támasztja alá a digitális vitarendezési eljárások megjelenése⁴ és elterjedése is, tekintettel a globálisan összekapcsolódó magánjogi, és főként kereskedelmi viszonyokra, amelyek természetszerűleg hordozzák magukban a határon átnyúló jogvitákat is.

2. A KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS JOGI KERETEI, ÖSZTÖNZŐI

Mind az uniós, mind a hazai jogalkotás ösztönzi a peren kívüli megoldások alkalmazását, ahogyan ez a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénnyel (a továbbiakban: Pp.), a közvetítői eljárásról szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kvtv.) rendelkezéseiből, illetve az uniós irányelvekből és ajánlásokból⁵ is

1 TÓTH Barbara: A mediáció az új Pp. alapján. *Miskolci Jogi Szemle*. Miskolc. 2019. 50.

2 Fontos azonban megjegyezni, hogy az új Pp. megalkotása során – amely annak miniszteri indoklásából is kiderül – kiemelt szempont volt hatékony eszközök bevezetése a perkonzentráció érdekében.

3 NÉMETH Zoltán – HRECSKA-KOVÁCS Renáta: A Szingapúri Mediációs Egyezmény – mediáció a nemzetközi térben. *Európai Jog*, 2021/2., 1–4.

4 Lásd szingapúri Nemzetközi Mediációs Központ SIMC Covid-19 protokoll bevezetése.

5 Pl. 2008/52/EK irányelv, Rec(2002)10 – on mediation in civil matters.

jól látható. Továbbá Magyarország Alaptörvényének rendelkezéseiből és Nemzeti Hitvallásból is levezethető, hogy a jogalkotás fontos célja a társadalmi béke megteremtése, amelynek kiváló értékteremtő eszköze a mediáció, annak alkalmazása a gazdasági életben pedig összgazdasági érdek,⁶ végső soron, a hosszú távon működő és gyümölcsöző üzleti kapcsolatok növelhetik az ország GDP-jét.⁷

Jogszabályokkal befolyásolható, hogy a jogkereső polgárok a konfliktus feloldására peres eljárást vagy alternatív vitarendezés lehetőségét veszik igénybe, utóbbira való ösztönzéssel a bíróságok tehermentesítése a jogalkotói cél.⁸ A Pp. által elérni kívánt törekvést a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat bevezető része foglalta össze.⁹ Az új polgári perrendtartás koncepciójának (a továbbiakban: Koncepció) elfogadására 2015 januárjában került sor.¹⁰ A Koncepció jogalkotói célként határozta meg a „[...]” perelterelést, a felek közötti egyeztetést előmozdító eljárási szabályok kiépítését.¹¹ A Pp. kodifikációja során felmerült a kérdés, hogy hogyan lehetne a mediációs megállapodás végrehajthatóságáról gondoskodni az eljárási szabályok között, hiszen a közvetítői eljárás során kötött írásbeli megállapodás tartalmának nem kell szükségszerűen a jogszabályi előírásokat követnie, azonban a bírósági ítéleteknek vagy a bíróság által jóváhagyott egyezségeknél – mint anyagi jogerőhatással bíró bírósági döntéseknek – mindenképpen igazodnia kell a vonatkozó jogszabályok rendelkezésekhez. Ennek feloldására törekszik a hatályos szabályozási környezet.

A Kvtv. 2. §-a határozza meg a mediáció fogalmát, így: „A közvetítés e törvény alapján lefolytatott olyan sajátos (i) permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, (ii) konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja – összhangban az 1. § (1) bekezdésében foglaltakkal – a (iii) vitában érdekelt felek (iv) kölcsönös megegyezése alapján a (v) vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti (vi) vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozásának elősegítése.” Ezen fogalmi meghatározás elemei egyfajta konjunktívakként is felfoghatóak, azoknak együttesen kell megvalósulnia az eljárás során, hogy ténylegesen közvetítésről beszélhessünk.¹²

6 NÉMETH Zoltán: A mediáció alkotmányos alapjai a magyar Alaptörvényben. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica Et Politica*. 40. évf. 2. szám, 2022. 163–173.

7 INZELT Éva: A gazdasági vitarendezés főbb elméleti és gyakorlati kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évfolyam. 2019. 1. különszám. 68.

8 TÓTH (2019) i. m. 56.

9 NAGY Adrienn: A jogi konfliktusok rendezésének lehetséges útjai az eljárásjogi reformok tükrében – polgári per vagy mediáció? *Miskolci Jogi Szemle*, 13. évfolyam (2018) 2. szám 1. kötet 51–52.

10 Az új polgári perrendtartás koncepciója – A Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció. <https://lnk.ink/vg26O> [letöltve: 2025. 03. 12.].

11 Koncepció 3.

12 NÉMETH (2022) i. m. 165.

A közvetítés lehet piaci és bírósági is, az, hogy a felek melyik 'fórumot' választják az eljárást kezdeményező fél döntésén múlik, mint ahogyan az is, hogy peres eljárást kezdeményeznek vagy alternatív vitarendezési eljárások egyikének keretében kísérlik meg a konfliktus rendezését, egyetlen kivétel ez alól a szülői felügyelet rendezésével kapcsolatos eljárás,¹³ amely esetében a bíróság kötelezheti a feleket közvetítői eljárásban való részvételre. A hatályos Pp. szakított az 1952. évi Pp. azon rendelkezésével,¹⁴ amely a keresetlevél benyújtása előtt előírta a felek számára a kötelező gazdasági mediáció igénybevételét, ennek oka főként e jogintézmény hatékonyságának hiányában keresendő.¹⁵

A hatályos eljárásjogi szabályok alapján a közvetítői eljárást a felek igénybe vehetik a pert megelőzően és a per folyamán is. A perindítás előtti egyezségi kísérlet nemperes eljárás, amely közvetítői eljárás igénybevételével és közvetítői eljárás nélküli változatokban szabályozott a Pp.-ben.¹⁶ Ez utóbbi éppen annak érdekében került bevezetésre, hogy ösztönözze a feleket a közvetítői eljárásban való részvételre.

A piaci közvetítői eljárást az ügyfelek a Kvtv. 23. §-ban foglalt tartalommal, írásbeli vagy elektronikus levélben kezdeményezik, az igazságügyért felelős miniszter által vezetett névjegyzékben szereplő – a felek által választott – mediátor felkérésével. A felkért mediátornak nyolc napon belül kell a felkérésről írásban nyilatkoznia az összeférhetetlenségi szabályok figyelembevételével, amennyiben azt elfogadja, a közvetítői eljárás lefolytatására ő lesz jogosult.¹⁷ Az eljárás folyamata innentől párbeszédre alapul, megegyezőnek az első mediációs tárgyalás helyében és idejében, illetve a mediátor díjazásában. A mediáció során a mediátor közösen, valamint, ha azt indokoltnak tartja külön megbeszélésen meghallgatja a feleket. A felek által előadottakra és az általa – a felekkel való beszélgetések során – tapasztalt információkra alapozottan, megfelelő mediációs technikák alkalmazásával *képessé teszi* a feleket a kommunikációs csatornák újra nyitására és ezáltal a konszenzuson alapuló megállapodás kialakítására. Az eljárás időtartamát négy hónapban maximalizálja a jogszabály.^{18, 19} Sikeres mediáció a megállapodás írásba foglalásával és a feleknek történő átadásával zárul.

Ha a piaci közvetítői eljárásban a felek között megállapodás jött létre, annak egyezségként történő jóváhagyása érdekében bármelyik fél a per megindítása előtt a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon egyezségi kísérletre idé-

.....
13 Ptk. 4:172. §.

14 A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 121/A. §.

15 TóTH (2019) i. m. 59.

16 Pp. 167–168. §.

17 Kvtv. 28–38. §.

18 KARÁNYINÉ TUSKA Mariann: Bírósági közvetítés és a peres eljárás a jó gyakorlatok tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2016/1. sz. 13–37.

19 SZEKERES Diána: *A gazdasági mediációról. Gazdaság és Jog*. HVG-ORAC Kiadó. Budapest. 2012/5., 11–16.

zést kérhet.²⁰ Ekkor az eljárás során nem kötelező a jogi képviselőt törvényszék előtti eljárás esetében sem, további előnye, gyorsasága, hiszen a kérelem beérkezését követően 30, közös kérelem esetén 15 napon belüli hatánapra tűzi ki a bíróság az egyezségi megállapodás jóváhagyására irányuló tárgyalást, amely során a felek egyezségét jegyzőkönyvbe foglalja, és végzéssel jóváhagyja azt.

Egyezségi kísérletre idézés abban az esetben is kérhető, ha a felek között a közvetítői eljárás még nem volt folyamatban vagy nem jött létre megállapodás. A Pp. 168. §-ának rendelkezései lehetőséget teremtenek arra, hogy a bíróság előtti egyezségi eljárás, mint nemperes eljárás felek közös kérelmére történő szünetelésével a felek közvetítői eljárást, így bírósági közvetítést vegyenek igénybe. A kérelemben pedig meg kell jelölni a jogvita tárgyát és a megállapodási javaslatot.²¹

Bíróság előtti peres eljárás során a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségéről tájékoztatási kötelezettséget ír elő a Pp. a bíróság részére az osztott szerkezetű per mindkét szakában. Nincs a bíróságnak tájékoztatási kötelezettsége, ha az eljárás már legalább háromszor szünetelt.²² A perfelvétel lezárása előtt, amennyiben arra esély mutatkozik, a bíróság egyezség létrehozását kíséri meg a felek között és tájékoztatást ad a közvetítés igénybevételéről, a megállapodás bírósági egyezségbe foglalása és a per szünetelésének szabályairól.²³ A bíróság a per bármely szakaszában – így akár másodfokú eljárásban is – megkísérelheti, hogy a felek a jogvitát vagy a vitás kérdések egy részét egyezséggel rendezzék,²⁴ azonban az egyezség elérésére a legkedvezőbb időpont a perfelvételi szak lezárása, hiszen ekkor már meghatározottak a jogvita keretei, rendelkezésre állnak a jogvita szempontjából releváns információk.²⁵ A közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás – amennyiben az megfelel a jogszabályoknak – bírósági egyezségként történő jóváhagyása ítélet hatályú határozat.²⁶

Pénzügyi tárgyú ösztönzési technika egyrészt az illetékkedvezmény, másrészt a perköltségviselés szabályai. A bírósági közvetítői eljárás illetékmentes,²⁷ ezenfelül a perrel kapcsolatosan illetékkedvezmény illeti meg az illeték fizetésére kötelezettet, ha a közvetítésre a polgári pert megelőzően, vagy a per folyamatában, a perfelvételi szakot követően kerül sor. Amennyiben a polgári per kezdeményezése előtt a felek közvetítői eljárásban vettek részt, az eljárási illeték összege csökkenthető a közve-

20 Pp. 167. § (1) bekezdés

21 Pp. 168. § (2)–(3) bekezdés.

22 MIKA Ágnes: *Az új polgári perrendtartás rendelkezéseinek gyakorlati alkalmazása a társasági jogvitákban. Céghírnök*. HVG-ORAC Kiadó. Budapest. 2018/7. sz., 3–10.

23 Pp. 195. §.

24 Pp. 238. § (1) bekezdés.

25 TóTH (2019) i. m. 58.

26 Pp. 239. § (3) bekezdés.

27 Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Itv.) 56. § (4) bekezdés.

títói díjjal, legfeljebb 50 000 forinttal, de az egyébként fizetendő illeték 50%-át ebben az esetben is meg kell fizetni.²⁸ Ez a szabály két esetben nem alkalmazható. Egyrészt, ha törvény kizárja a konfliktus tárgyát képező jogvitában a közvetítói eljárást,²⁹ másrészt, ha a felek között a közvetítói eljárás eredményeként megállapodás jött létre, ennek ellenére e tárgyan valamelyik fél – a megállapodásban foglaltak érvényesítése kivételével – bírósághoz fordul.^{30, 31}

Amennyiben a felek a polgári perben a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően egyezséget kötnek, a fizetendő illeték mértéke a peres eljárás illetékének 50%-a. Mérsékelt az illeték, ha a felek közvetítói eljárásban vettek részt és annak eredményeként létrejött egyezségüket a bíróság jóváhagyja. Egyezségkötés alapján az egyébként fizetendő illeték 50%-ából le kell vonni a közvetítő díját, legfeljebb 50 000 forintot, de az egyébként számítandó peres eljárási illeték 30%-át ebben az esetben is meg kell fizetni. A szabály alkalmazhatóságának ebben az esetben is feltétele, hogy törvény nem zárja ki a közvetítói eljárást.³²

„A közvetítói eljárásban létrejött megállapodás nem érinti a feleknek azt a jogát, hogy a vitás ügyben igényüket bírósági vagy választottbíróági eljárás keretében érvényesítsék.”³³ Ez azt jelenti, hogy ha a közvetítói eljárás eredményeként létrejött megállapodás végrehajtására önkéntes teljesítéssel nem kerül sor és az nem kikényszeríthető, a jogvita utóbb peresíthető, így a Pp. alapelveként nevesített rendelkezési elve összhangban van a Kvtv. 36. §-ban foglaltakkal.³⁴ Ebből következik, hogy a mediáció igénybevétele csak lehetőség a felek előtt, nem jelent joglemondást.³⁵

A megállapodás be nem tartása befolyásolja a perköltség viselését. A szükségtelenül okozott perköltség azt terheli, aki bírósághoz fordul olyan jogvitával, amelyben közvetítói eljárásban már megállapodás jött létre a felek között, vagyis a felperes pernyertességétől függetlenül viseli a teljes perköltséget. Kivétel ez alól, ha a per tárgya a megállapodásban foglaltak teljesítése, amely esetben a perköltségviselés általános szabályai irányadók, vagyis a perköltség a pereszeset terheli.³⁶ Sikeres

28 Itv. 42. § (6) bekezdés.

29 Kvtv. 1. § (3) bekezdés: „Nincs helye e törvény szerinti közvetítói eljárásnak a polgári perrendtartásról szóló törvény szerinti gondnoksági perekben, származási perekben, a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított per kivételével a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben, az örökbefogadás felbontása iránti perekben, a közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jog érvényesítése iránti per kivételével az egyes személyiségi jogok érvényesítése iránt indított perekben, a jegyző birtokvédelmi ügyben hozott határozatának megváltoztatása iránt indított perekben, valamint a végrehajtási perekben.”

30 Itv. 42. § (6) bekezdés b) pont.

31 NAGY (2018) i. m. 57–58.

32 Itv. 58. § (4) bekezdés.

33 Kvtv. 36. § (1) bekezdés.

34 TÓTH (2019) i. m. 52.

35 SZEKERES (2012) i. m. 14–16.

36 Pp. 86. § (3) bekezdés.

egyezségkötés esetében a felek megállapodása az irányadó a perköltség tekintetében, ha nem állapodtak meg a felek az egyezség szerinti pervesztes felet terheli a perköltség, azonban amennyiben a pervesztesség–pernyertesség aránya nem állapítható meg a perköltség megtérítésére egyik fél sem köteles.³⁷ A jogalkotó célja a perköltségviselés ezen szabályaival a közvetítői eljárás során megkötött megállapodás védelme.³⁸

A bíróságok tehermentesítésére irányuló jogalkotói törekvés az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény rendelkezéseiben³⁹ is tetten érhető, hiszen a perlés helyett a megállapodás kikényszeríthetősége érdekében ún. közjegyzői egyezségekre irányuló nemperes eljárást is kezdeményezhet a fél.⁴⁰ A közjegyző előtti egyezség hatékony és kitűnő kiegészítője a mediációnak, tekintettel arra, hogy a közjegyző által jóváhagyott egyezség (mediációs megállapodás) azonnal végrehajtható, a bíróság által jóváhagyott egyezséggel azonos hatályú⁴¹ és ahhoz hasonlóan *res iudicata*-nak minősülnek az abban foglaltak.⁴²

3. A MEDIÁCIÓ ÉS AZ ÜZLETI JOGVITÁK ÖSSZEFÜGGÉSEI

A vitarendezés origója a konfliktus és annak megértése. A konfliktus meghatározására a szakirodalomban számos változat létezik, ezek közül kiemelendő meghatározás; a konfliktus emberek vagy emberek csoportjai közötti olyan versengés, amelyben a felek érzékelése szerint egyidejűleg kizárólag egyikük szükségleteinek, érdekeinek és céljainak kielégítése lehetséges, és ez a másik fél céljaival összeegyeztethetetlen.⁴³

Egymásra utalt emberek között konfliktusok leggyakrabban a versengés és az együttműködés terén jelentkeznek. Kertész Tibor⁴⁴ a konfliktusok okának egyrészt a konfliktus helyzetben érintett személyek céljai közötti pozitív vagy negatív irányú kölcsönös függést, másrészt a függőségi viszonyban lévő érintettek hatékony vagy nem hatékony cselekvését nevesíti.⁴⁵ A konfliktusok tipizálásával arra a kérdésre kapunk választ, hogy mi a felek közötti vita kiindulópontja és milyen megoldás szolgál annak kezelésére. A kielégítő megértéshez szükséges, hogy kitér-

37 Pp. 84. §.

38 NAGY (2018) i. m. 58–59.

39 Kjnp. 27/H–L. §.

40 NAGY (2018) i. m. 63.

41 Kjnp. 27/K. § (3).

42 DUDÁK Dorottya: A közjegyző előtti egyezségi eljárás. <https://www.mediatorkamara.hu/2025/04/09/a-kozjegyzo-elotti-egyezsegi-eljaras/> [letöltve: 2025. 06. 06.]

43 INZELT (2019) i. m. 61.

44 Mediátor, Senior Tréner, Szupervízor, a Miskolci Egyetem címzetes egyetemi docense.

45 KERTÉSZ Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010. 19.

jünk a konfliktusok okaira, amelyek elnevezései igen beszédeselek. Ezek: az információs, kapcsolati, érték-, strukturális, szükséglet- és érdekalapú konfliktusok.⁴⁶

A konfliktus okának feltárását követően a mediátor legfontosabb feladata a képessé tevés, az, hogy az érzelmek alapján azonosításra kerüljenek a szükségletek és az érzelemvezérelt kommunikációt egymásra figyelő, bizalomépítő légkör váltsa fel, amelyben már a tartalmi kérdések kerülhetnek fókuszba. „A felek gyakran nem ismerik fel azt, hogy a saját céljaikat a másik nélkül nem képesek elérni.”⁴⁷ Azt sem ismerik el, hogy léteznek párhuzamos igazságok, amelyek megfejtése és a bennük rejlő lehetőségek kiaknázása a jövőbeli együttműködés és továbbfejlődés kulcsa. Nincs ez másként az üzleti életben jelentkező konfliktusok esetében sem, ahol a konfliktusok két fő okát a következő fejezetben tárgyalom.

4. KITEKINTÉS A VÁLLALATI GYAKORLATOKRA ÉS A TÁRSASÁGI JOGVITÁKRA

Az üzleti életben megjelenő konfliktusokat két nagy csoportba szokás sorolni: a vállalaton kívüli és a vállalaton belüli érdekellentétekre. Ez utóbbi jellemzően a munkáltató és a munkavállalók, a munkavállalók egymás közötti, a menedzsment tagjai közötti, vagy menedzsment tagjának a tulajdonosok általi felelősségre vonásával összefüggőek, ezek a viták alapvetően munkaszervezési és profitelosztási problémákon alapulnak. A vállalat szervezeti kultúrája formálható a hatékony működés érdekében különböző coaching és tréning technikákkal, akár belső problémák megoldására szakosodott mediátor igénybevételével.⁴⁸ Speciális területe a vállalaton belüli konfliktusoknak a társasági jogviták, ezeknek azonban nem mindegyike oldható meg mediációval, hiszen számos ilyen megoldás célja éppen a gyors jogi védelem. Példaként említhető a kft.-k esetében az elővásárlási joggal kapcsolatos vagy a bejegyzés hiánya miatt indult perek az üzletrész átruházása során, vagy a hitelezők védelmére irányuló valamennyi eljárásjogi rendelkezés esete.⁴⁹ Számos más esetben, így különösen az alapító okirat rendelkezéseinek értelmezése, módosítása során, a kkt., bt. cégformák esetében a tagi felmondás, vagy a cégnév használatával kapcsolatos jogviták megoldására hatékony eszköz lehet a gazdasági mediáció. Kiemelten javasolt a konfliktuskezelés ezen formája, ha a kft. taggyűlésének napirendi pontjai között tagkizárással összefüggő per indításának kérdése szerepel. Ebben az esetben ugyanis a vállalkozás céljainak elérését veszélyeztető tagnak lehetősége van önként megszüntetni a tagsági jogviszonyát, az üzletrésze át-

46 Uo. 19–27.

47 INZELT (2019) i. m. 61–64.

48 Uo.

49 Pl. Cstv. 33/A. §.

ruházásának módja és ütemezése, az üzletrész értékének meghatározása érdekében célszerű, hatékony és időgazdaságos lehet mediátor segítségét kérni.⁵⁰

A vállalaton kívüli jogviták feloldására is kiváló lehet az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazása. Ezek felmerülhetnek szerződéses vagy üzleti partnerekkel való együttműködés során, tipikusan kártérítéssel, minőségi kifogással, szerződészegéssel vagy egymás közötti elszámolással kapcsolatosan, illetve felmerülhetnek vevőkkel, szolgáltatást igénybe vevőkkel szemben, amely már átvezet a fogyasztóvédelem területére.⁵¹

A konfliktusban érintett felek viszonya, egymástól való kölcsönös függésük megléte, vagy hiánya befolyásolja az együttműködési hajlandóságot. Amennyiben kölcsönös függésben vannak a felek, akkor megoldásra, a kapcsolat 'megmentésére' törekcszenek, érdekalapú a vitakezelésük, megértőek és megoldásfókuszú szemléletmódot tanúsítanak, hiszen közös érdekük a jövőben is fenntartani üzleti kapcsolatukat. Amennyiben azonban nincs, vagy csak egyoldalú függés áll fenn, a konfliktus pozicionális alkuvá válik, a felek a rövid távú célokat helyezik előtérbe, és nyereség maximalizációra törekcszenek, versengő szemléletmód jellemző és a minél nagyobb győzelem elérése kerül attitűdjük középpontjába.⁵²

5. A MEDIÁCIÓ VÁLLALATI ELFOGADOTTSÁGA ÉS A JOGTUDAT HAZÁNKBAN

A jogkereső magánfelek igényérvényesítése eszközeinek kiválasztásakor azonban még mindig a bíróság előtti eljárás kezdeményezése dominál.⁵³ Erre tekintettel érdemes röviden összehasonlítani a bírósági és a közvetítői eljárás jellemzőit, kiemelve az utóbbi előnyeit, avagy népszerűsödésének zálogát.

A bírósági eljárás során a döntéshez szükséges bizonyítékok összegyűjtése, bemutatása történik meg, míg a közvetítői eljárásban az érdekek határozzák meg az eljárás dinamikáját. A bírósági eljárásban a bíróság nem együttműködő szereplő, hanem a versengő felek fölött ítélkező, a múltban keletkezett bizonyítékok, vagyis a tényyszerűség alapján a jogvitát eldöntő 'harmadik fél'. A bírósági per jogszabályok által formalizált, legitim, ellenőrzött, a felekre kötelező érvényű döntéshozatal jogorvoslati lehetőség biztosítása mellett.

50 MIKA (2018) i. m. 7.

51 INZELT (2019) i. m. 60–64.

52 INZELT (2019) i. m. 67.

53 TÓTH (2019) i. m. 50.

Ezzel szemben a közvetítői eljárás főszereplői az érdelemvezérelt, de attól függetlenedni képes⁵⁴, ellenérdekű felek, akik együttműködésre, egymás álláspontjának megismerésére 'kényszerülnek' annak érdekében, hogy konfliktusukat a jövőre nézve rendezzék egymás között.

A bíróság kizárólag az elé tárt bizonyítékok mérlegelésével, a *kérelemhez kötöttség elve* alapján hozza meg a döntését, amelyben csak egyik félnek lehet igaza, csak egyikük lehet nyertes, a másik fél szükségképpen pervesztes. A bírósági perek időigényesei és költségesek, kimenetelük csalogódással, elégedetlenséggel töltheti el az egyik, esetleg mindkét felet. A hosszúra nyúló peres eljárás alatt a jogviták akadályozzák a társaság működését, adott esetben akár működésképtelenséghez vezetnek.⁵⁵

Ezzel ellentétben a közvetítő gazdaságos és gyors, mindkét fél érdekét, szükségletét, érzelmeit, vagyis a jogi relevanciával nem bíró körülményeket is ismeri, és ezáltal segíti az ügyfeleit a megállapodásuk létrejöttéhez, azzal, hogy minden esetben értelmi síkon igyekszik kezelni a konfliktust és rugalmasságra ösztönzi ebben a feleket.⁵⁶ Az érdekalapú tárgyalásokban a segítség nem tartalmaz állásfoglalást és döntést, mert ez az eljárás nem a közvetítőről szól, hanem a felek érdekeiről, szükségletéről, a *win-win* helyzet eléréséről. Amennyiben a felek meghallgatják egymást, megismerik egymás álláspontját, akkor elégedettek lesznek a tárgyalásukkal létrejövő megállapodással, és mint sajátjukat végre is fogják hajtani. Ezt alátámasztandó 2016-ban a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara által készített statisztika szerint a mediációs megállapodások 80–90%-át a felek betartják, amely igen jelentős jogkövető magatartása utal, azaz a mediáció sikerességét is tükrözi.⁵⁷

További előnye a mediációnak, hogy a felek önkéntességén alapul és felek meg egyezésük alapján választják a mediátort⁵⁸, így kényszertől mentes, bizalmi légkörben ütköztethetik álláspontjaikat. A bírósági eljárással szemben a mediációs tárgyalások nem nyilvánosak és a feleket, valamint a mediátort is titoktartás köti, továbbá a tárgyaláson elhangzottak – az egyezésre vonatkozó ajánlatok – később nem is felhasználhatók a peres eljárás során. A nyilvánosság reputációs kockázatot is jelenthet a vállalatok számára, hiszen egy peres eljárás megingathatja a vállalkozás jó hírnevét, és veszíthet cégimázsából még pernyertessége esetén is.⁵⁹

54 „Válaszd el az embert a problémától” tézis (Roger FISHER – William URY: *Getting to Yes. Negotiating an Agreement without giving in*. Random House Business Books. 1981.)

55 MIKA (2018) i. m. 7.

56 BAGDY Emőke – Beata BISHOP – BÖJTE Csaba – RAMBALA Éva: *Hidak egymáshoz, Empátia, kommunikáció, konfliktuskezelés*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2011. 34.

57 INZELT (2019) i. m. 68.

58 Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara: Gazdasági mediáció. <https://www.mediatorkamara.hu/gazdasagi-mediacio/> [letöltve: 2025. 06. 06.]

59 SZEKERES (2012) i. m. 11–16.

Magyarországon először a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Mediációs és Jogi Koordinációs Osztálya biztosította a jogkereső felek részére a gazdasági mediációt.⁶⁰

„A mediátor szerepvállalás hazai elismertsége a közvetítői törvény hatálybalépése óta eltelt két évtizedben jelentős változáson esett át. Kezdetben ismeretlenség vagy idegenség jellemezte a mediációhoz való viszonyulást még az igazságügyi társszakmák körében is. A helyzet azonban gyorsan változott, mert az új vitarendezési módszert jellemző tulajdonságok [...] meggyőzték azokat, akik szkeptikusak voltak. Bizonyosan állíthatom, hogy aki egyszer is részt vett mediációban, esetleges későbbi jogvitáiban is visszatér hozzá és csak legvégső esetben fog bírósághoz fordulni.”⁶¹

2019-ben 167 cégvezető bevonásával végeztek kutatást az üzleti mediációval kapcsolatos jogtudat felmérése érdekében. A kitöltők 25%-a vett már részt mediációs eljárásban, 66,5% ugyan nem vett részt, de hallott róla és 10,6% nem hallott ennek lehetőségéről. A megkérdezettek közel 35%-a szerint ahhoz, hogy közvetítőhöz forduljon, alapos felvilágosításra lenne szükség arra vonatkozóan, hogy mikor érdemes mediátort felkeresni, további 18,4% szerint pedig a mediációs eljárás menetéről lenne szükséges a tájékoztatás. A válaszadók 48%-a tisztában volt a mediáció előnyeivel, így az a következtetés vonható le, hogy megfelelő tudatossággal, a gazdasági mediációba kerülő ügyek száma növelhető.⁶²

Egy 2021-ben megjelent tanulmány alapján Magyarországon a gazdasági mediációt igénybe vevők között az ügyek 76,9%-a volt sikeres és zárult teljes meg egyezést tartalmazó megállapodással, 15,4% esetében volt részleges megállapodás és 7,7%-ban volt szükség bírósági eljárás kezdeményezésére, azonban árnyalja a képet, hogy a megkérdezettek mindössze 11%-a alkalmaz mediációt a konfliktuskezelésre.⁶³

6. A MEDIÁCIÓ JÖVŐJE AZ ÜZLETI VILÁGBAN

A mediáció további népszerűsítése érdekében szükséges lenne a megfelelő tájékoztatás, reklámozással és a vállalkozások jogtudatának szélesítésével, illetve inter-

60 Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara: Gazdasági mediáció.

61 Interjú Dr. Szilágyi András Györggyel Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara a Gazdasági Szolgáltatások Tagozatának XXVII. Mediációs és Jogi koordinációs Osztályának vezetőjével: A mediátor partner a meg egyezésben, nem konkurencia. <https://n9.cl/nia6e5> [letöltve: 2025. 06. 06.]

62 NÉMETH Zoltán – SZILÁGYI András: Mediáció a gazdasági ügyekben – Hatékonyság, proaktivitás, gazdaságosság. Kutatási összefoglaló tanulmány. *Miskolci Jogi Szemle*, 4. különszám. 2020. 19–38.

63 József POÓR – Radka LANKAŠOVÁ – Allen D. ENGLE – Katalin SZABÓ – Ildikó BUDAVÁRI-TAKÁCS – Zoltán ŠEBEN – Róbert KORÉNYI – Péter SZITÁS – Tímea JUHÁSZ: The use of commercial mediation as alternative dispute resolution tool in the Czech Republic, Hungary and Slovakia. *The Annals of the Faculty of Economics in Subotica*. Vol. 57. No. 45. pp.003–026.

netes hozzáférési lehetőség biztosításával.⁶⁴ Ennek érdekében elsősorban a jogászi professzióknak és a gazdasági kamaráknak van kulcsfontosságú szerepe az üzleti mediáció terén. Az ügyvédek esetében elsősorban rögzülnie kellene, hogy a mediátor nem konkurens, hanem egy megoldással szolgáló szakember, aki az ügyvédek munkáját is segíti, tehermentesíti.⁶⁵ Szintén előmozdítást jelentene, amennyiben az ügyvédek a szerződések szerkesztése során javasolnák a feleknek és közreműködnének abban, hogy szerződéses klauzulaként kerüljön rögzítésre, hogy a közöttük a jövőben felmerülő jogvitákat elsődlegesen alternatív konfliktuskezelés igénybevételel oldják meg. A bíróságok részéről pedig üdvözlendő motivációs eszköz lenne, ha már az idézéssel egyidejűleg tájékoztatnák a feleket az alternatív vitarendezési lehetőségeiről és előnyeiről.⁶⁶ Megfontolandó, hogy a jogvita egyedi körülményeit ismerő bíró mérlegelési jogkörébe engedje a szabályozás – indokolt végzéssel – a mediáció elrendelését a felek meghallgatását követően. Az eljárás két hónapos felfüggesztésének elrendelésével egyidejűleg, amely azonban nem jelentene mediációra kötelezést, hiszen előbbi esetben a félnek lehetősége lenne írásban indokolni a közvetítői eljárás megtagadásának okát, amelyet a bíróság a perköltségről való döntésekor figyelembe vesz.

A mediációra vonatkozó további fejlesztési lehetőség lehet egy egységes etikai, magatartási kódex kidolgozása a mediátorok számára. Továbbá megfontolandó a jogalkotás számára, hogy gazdasági ügyekben bizonyos értékhatár alatt vagy meghatározott ügytípusokban kötelező eleme legyen a keresetlevélnek a mediációs eljárás megkísérlésének igazolása.⁶⁷

Rambala Éva⁶⁸ szavaival: „Meggyőződésem szerint minden konfliktus nagyszerű lehetőség arra, hogy eltávolodjunk, vagy éppen közelebb kerüljünk egymáshoz.”⁶⁹ A mediáció és az alternatív vitarendezés valamennyi módja utat nyit a kölcsönös együttműködésen alapuló jövőbeli lehetőségek legteljesebb kiaknázására.

BIBLIOGRÁFIA

Az új polgári perrendtartás koncepciója – A Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció. <https://lnk.ink/vg26O> [letöltve: 2025. 03. 12.].

64 KARÁNYINÉ-TUSKA (2016) i. m. 30.

65 Korábban idézett interjúból Dr. Szilágyi András Györggyel.

66 INZELT (2019) i. m. 69.

67 NÉMETH-SZILÁGYI (2020) i. m. 37–38.

68 Nemzetközi Erőszakmentes Kommunikációs Központ alapítója.

69 BAGDY-BISHOP-BÖJTE-RAMBALA (2011) i. m. 44.

- BAGDY Emőke – Beata Bishop – Bőjte Csaba – Rambala Éva: *Hidak egymáshoz, Empátia, kommunikáció, konfliktuskezelés*. Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 2011.
- Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara: Gazdasági mediáció. <https://www.mediatorokamara.hu/gazdasagi-mediacio/> [letöltve: 2025. 06. 06.]
- DUDÁK Dorottya: *A közjegyző előtti egyezségi eljárás*. <https://www.mediatorokamara.hu/2025/04/09/a-kozjegyzo-elotti-egyezsegi-eljaras/> [letöltve: 2025. 06. 06.]
- FISHER, Roger – URY, William: *Getting to Yes. Negotiating an Agreement without giving in*. Random House Business Books. 1981.
- Interjú Dr. Szilágyi András Györggyel Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara a Gazdasági Szolgáltatások Tagozatának XXVII. Mediációs és Jogi koordinációs Osztályának vezetőjével: A mediátor partner a megegyezésben, nem konkurencia. <https://n9.cl/nia6e5> [letöltve: 2025. 06. 06.]
- INZELT Éva: A gazdasági vitarendezés főbb elméleti és gyakorlati kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*. 14. évfolyam 1. különszám (2019).
- KARÁNYINÉ TUSKA Mariann: Bírósági közvetítés és a peres eljárás a jó gyakorlatok tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2016/1.
- KERTÉSZ Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010.
- MIKA Ágnes: Az új polgári perrendtartás rendelkezéseinek gyakorlati alkalmazása a társasági jogvitákban. *Céghírnök*, 2018/7.
- NAGY Adrienn: A jogi konfliktusok rendezésének lehetséges útjai az eljárásjogi reformok tükrében – polgári per vagy mediáció? *Miskolci Jogi Szemle*, 13. évfolyam (2018) 2. szám 1. kötet.
- NÉMETH Zoltán – HRECSKA-KOVÁCS Renáta: A Szingapúri Mediációs Egyezmény – mediáció a nemzetközi térben. *Európai Jog*, 2021/2.
- NÉMETH Zoltán – SZILÁGYI András: Mediáció a gazdasági ügyekben – Hatékonyság, proaktivitás, gazdaságosság. Kutatási összefoglaló tanulmány. *Miskolci Jogi Szemle*, 4. különszám (2020).
- NÉMETH Zoltán: A mediáció alkotmányos alapjai a magyar Alaptörvényben. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica Et Politica*, 40. évf. (2022) 2. szám.
- POÓR, József – LANKAŠOVÁ, Radka – ENGLE, Allen D. – SZABÓ, Katalin – BUDAVÁRI TAKÁCS, Ildikó – ŠEBEN, Zoltán – KORÉNYI, Róbert – SZÍTÁS, Péter – JUHÁSZ, Tímea: The use of commercial mediation as alternative dispute resolution tool in the Czech Republic, Hungary and Slovakia. *The Annals of the Faculty of Economics in Subotica*. Vol. 57. No. 45.
- SZEKERES Diána: *A gazdasági mediációról*. *Gazdaság és Jog*, 2012/5.
- TÓTH Barbara: A mediáció az új Pp. alapján. *Miskolci Jogi Szemle*, Miskolc. 2019.

A BÜNTETŐELJÁRÁSOK IDŐSZERŰSÉGE ÉRDEKÉBEN BEVEZETETT KORSZERŰ ELJÁRÁSI RENDELKEZÉSEK, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MÉRTÉKES INDÍTVÁNYRA ÉS AZ AZZAL KAPCSOLATOS GYAKORLATI TAPASZTALATOKRA

Csendes Dóra

1. AZ IDŐSZERŰSÉG MINT JOGALKOTÁSI PRIORITÁS

A büntetőeljárások időszerűsége Magyarországon már az első büntetőeljárási kódex, az 1896. évi XXXIII. törvénycikk megalkotása óta napirenden lévő kérdés.¹ Az eljárások észszerű időn belüli lefolytatásának fontosságát mind az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE), mind pedig Magyarország Alaptörvénye kiemelik, a független és pártatlan bíróság, valamint a tisztességes és nyilvános tárgyalás követelményével egy szinten említve azt.² A megfelelő szabályozás kialakítása ugyanakkor korántsem egy egyszerű feladat, amelyről tanúskodik, hogy hazánk részéről az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) által megállapított jogsértések túlnyomó része az EJEE 6. cikkében biztosított észszerű időbeliséggel kapcsolatos.³ Ez ugyan nem kizárólag a büntetőeljárásokra vonatkozó statisztika, de tekintve, hogy a jogalkotó céljai között szinte minden eddigi büntetőeljárási kodifikáció során szerepelt az időszerűség javítása,⁴ alappal feltételezhető, hogy ez a terület is nagyban érintett a problémával.

A büntetőeljárás elhúzódása az eljárás minden szereplőjére hatással van, így mindenkinek érdekében állhat, annak elkerülése. A vádlott számára az indokolatlan késedelem elhúzódó bizonytalanságot, alapvető jogai sérelmét jelentheti.⁵ A sértettnek mélyítheti traumáját, nehezítheti a vele történtek feldolgozását, meg-

1 DOBROCSI Szilvia: A büntetőeljárás egyszerűsítésének hatása a sértett jogaira. *Glossa Iuridica*, XI. évfolyam, 2024/3–4. 276.

2 PECSENYE Máté: Hatékonyság és egyéniesítés a büntetőeljárásban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/1. 79.

3 EJEB statisztikai kimutatások a megállapított jogsértésekről államonként és cikkenként (2008-tól 2024-ig évente, előtte összesítve). A kimutatások elérhetőek az alábbi weboldalon: <https://www.echr.coe.int/search?q=Violations+by+Article+and+by+State> [letöltve: 2025. 04. 19.]

4 TÓTH Mihály: Néhány megjegyzés az új büntetőeljárási törvényhez. *Belügyi Szemle*, 2018/3. 59.

5 DOBROCSI Szilvia: *Büntetőeljárási jogi dolgozatok*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2024. [a továbbiakban: DOBROCSI (2024a)] 224.

ingathatja az igazságszolgáltatásba vetett bizalmát.⁶ A bíróság, illetve nyomozó hatóságok számára szükségtelenül lekötött kapacitásokat és fokozott leterheltséget okozhat, ezzel rontva munkájuk hatékonyságát, minőségét.⁷ Az eljárás felgyorsításának igénye túlmutat a büntető igazságszolgáltatási rendszerben közvetlenül érintett szereplőkön. Az elhúzódság megelőzésében további érdekeltként nevesíthetők többek között a média, egyes civil szervezetek, a jogalkalmazók és szükségképpen az állam, illetve a társadalom egésze.⁸

Az időszerűség javítása mellett szóló indokok mellett ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni az esetleges ellenérveket sem, amelyek közül a szakirodalom leggyakrabban az eljárási garanciák sérelmére hívja fel a figyelmet. Az ügyek felszínes kezelésének kockázata, az eljárás tisztességességének és alaposságának veszélybe kerülése, a bizonyítékok megfelelő felderítésének és értékelésének elmaradása, továbbá az érintettek jogainak elégtelen érvényesíthetősége mind potenciális következményei az időszerűség túlzott fókuszba kerülésének.⁹ Ezek a jelenségek végső soron a jogállamiság szövetét is kikezdehetik, ezért a szabályozás kialakításakor kiemelten fontos, hogy egy olyan aranyközépre törekedjen a jogalkotó, amely amellet, hogy lehetővé teszi az eljárás gyors és hatékony lefolytatását, egyúttal biztosítja az eljárási garanciák és alapelvek megfelelő érvényesülését is.

2. AZ ÚJ ELJÁRÁSI TÖRVÉNY ESZKÖZTÁRA

Az eljárások időszerűségének javítása jegyében a büntetőeljárásról szóló 2018. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) számos újítást, sokoldalú rugalmas eszközrendszert adott a jogalkalmazó kezébe.¹⁰ Hatálybalépése már a kezdetekben is olyan hatást gyakorolt a büntetőeljárások időtartamára, ami minden túlzás nélkül jelentős reformnak nevezhető.¹¹ A gyorsítást számos jogintézmény szolgálja. Ilyen többek között a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás, a bíróság elé állítás és az egyezség, mint külön eljárások,¹² továbbá az 'általános eljárásban' gyorsító elemként megjelenő előkészítő ülés és az ahhoz kapcsolódó ún. mértékes ügyészi

6 Uo. 225–226.

7 Uo. 223., 226.

8 Uo. 234.

9 Uo. 201.

10 CZÉDLI Gergő: A bírósági eljárást gyorsító és fékező rendelkezések az új büntetőeljárás törvényben. *Büntetőjogi Szemle*, 2019/1. 34.

11 Lásd <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/fd7abe77-8eb1-4a3a-ba23-c31fdae82147/content> [letöltve: 2025. 04. 19.] KELEMENNÉ CSONTOS Laura: *Egyszerűsítés és gyorsítás az új büntetőeljárás törvényben*. (Doktori Értekezés) Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2024. 213.

12 Uo. 195.

indítvány.¹³ Az előkészítő ülés,¹⁴ a bíróság elé állítás és a büntetővégzés már a korábbi szabályozásban is megjelentek,¹⁵ ugyanakkor az egyezség és a mértékes indítvány¹⁶ a Be. kifejezett novumai.¹⁷

2.1. Váratlan sikertörténetek: az előkészítő ülés és a mértékes indítvány

A Be. által szabályozott gyorsító eszközök közül a szakirodalomban viszonylag egységesnek mondható az álláspont, amely szerint az előkészítő ülés és a mértékes indítvány a leginkább bevált újítások, igazi sikertörténetek.¹⁸ Jelen dolgozatban mélyrehatóbban a mértékes indítvánnyal és annak gyakorlati tapasztalataival foglalkozom, de tekintve, hogy az általam vizsgált jogintézmény erősen összekapcsolódik az előkészítő üléssel, így elengedhetetlen röviden arra is kitérnem.

2.1.1. ELŐKÉSZÍTŐ ÜLÉS

Az előkészítő ülés sikereit a Be. által eszközölt módosításoknak köszönheti, amely révén nemcsak alapvető változtatásokon, de funkcionális átértelmezésen is átesett. Ennek hátterében annak jogalkotó általi felismerése állhat, miszerint a büntető-eljárások elhúzódásának legfőbb okait a tárgyalási szakasz hordozza magában.¹⁹ A módosítások egyik legfontosabb eleme, hogy 2018. július 1. óta minden ügyben kötelező előkészítő ülést tartani,²⁰ ami nem más, mint *a vádemelés után a tárgyalás előkészítése érdekében tartott nyilvános ülés, amelyen a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejezheti a váddal kapcsolatos álláspontját és közreműködhet a büntető-eljárás további menetének alakításában.*²¹ Ezzel minden ügyben lehetőség nyílik arra, hogy akár már az eljárás kezdetén érdemi döntés születhessen, ha pedig ennek feltételei nem állnak fenn, a későbbi bizonyítási eljárás előkészítése révén is nagyban

13 RETTEGHY Dóra – KELEMENNÉ CSONTOS Laura: Egyszerűsítő, gyorsító eljárások a gyakorlatban: érdemes vádalkut kötni? *Ügyvéd Podcast*, <https://open.spotify.com/episode/325AyyBdZW93OF2QIZAJ9a?si=cZ0IUxESJmfVerJuD2FNQ> [letöltve: 2025. 04. 19.]

14 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 272. §

15 CSONTOS Laura: Igazságelméletek. In: *Válogatás a Magyar Kriminológiai Társaság 2019 és 2020 évben tartott tudományos rendezvényein elhangzott előadásokból*. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2020. 173.

16 A „mértékes indítvány” kifejezés nem a Be. hivatalos fogalma, hanem a 422. § (3) bekezdésben bevezetett, és általam is elemzett jogintézmény jogirodalomban széles körben használt megnevezése. Erre tekintettel én is ezt a megjelölést használom.

17 KELEMENNÉ CSONTOS (2024) i. m. 194.

18 FARKAS Krisztina: A büntetőeljárás időszerűségét célzó egyes újítások empirikus megközelítésben. In: VÖKÖ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 58. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2021. 156.

19 PECSENYE Máté: Vádalku magyar módra – az előkészítő ülés. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évfolyam, 2019/1. 158.

20 PECSENYE (2019) i. m. 158.

21 Be. 499. § (1) bekezdés.

hozzájárul a perkoncentrációhoz és az eljárás további részének megalapozásához.²² Szintén az időszűrőseget támogató változtatás, hogy az ülésen az ügyész nem teljes terjedelmében, hanem pusztán annak lényegét kiemelve ismerteti a vádiratot.²³ Ezzel egyidejűleg kerülhet sor a mértékes ügyési indítvány megtételére, amellyel az ügyész a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára tehet javaslatot arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri és lemond tárgyaláshoz való jogáról.²⁴ Ilyen indítvány megtételére korábban, a vádemeléskor is lehetősége van,²⁵ a gyakorlat pedig azt mutatja, hogy az ügyészség az esetek túlnyomó többségében ekkor él ezzel a lehetőséggel.²⁶ Az előkészítő ülés mértékes indítvány szempontjából kiemelendő másik fontos aspektusa az, hogy az indítvány alapján tett beismerő nyilatkozat megtétele és annak bíróság általi elfogadása is ennek során történik,²⁷ így a két jogintézmény mondhatni kéz a kézben jár.²⁸

2.1.2. MÉRTÉKES INDÍTVÁNY

A mértékes indítvány 2018-ban történt bevezetése jogelméleti szempontból korántsem vehető természetesenek. 150 évig a feladatmegosztás klasszikus elvei alapján kifejezetten tilalmazott volt, hogy az ügyész indítványt tehessen a szankció mértékére. Ezzel a tilalommal értettek egyet – Kozma Sándor, első királyi főügyész mellett – a Be.-t megelőző büntetőeljárás törvények megalkotói is, akik e tilalmat kötelező erővel bele is foglalták az elfogadott jogszabályokba.²⁹ Ezt a megközelítést viszont az idők során felülírta a gyakorlatiasabb, célszerűséget előtérbe helyező nézőpont, amely elvezetett oda, hogy a Be. nem csupán lehetővé teszi, de kifejezetten szorgalmazza is ezt az ügyési 'javaslatot' a mértékes indítvány jogintézménye keretében.

A mértékes indítvány célja, hogy a vádlottat beismerésre motiválja azáltal, hogy az ügyésznek módot ad arra, hogy érdemben honorálja a terhelti együtt-

22 NÉMETH János: Az előkészítő ülés funkcióinak és céljának megvalósulása a Be. hatálybalépése óta eltelt években. *Büntetőjogi Szemle*, 2022/2. 42.

23 Be. 502. § (1) bekezdés.

24 Uo.

25 Be. 422. § (3) bekezdés.

26 Legfőbb Ügyészség: *Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató Büntetőjogi Szakág 2023. évi tevékenység*. (a továbbiakban: Tájékoztató – Büntetőjogi Szakág) 75.

27 Be. 504. § (1) bekezdés.

28 Fel kell hívni ugyanakkor a figyelmet arra, hogy míg a mértékes indítványnak mindig szükségszerű 'társa' az előkészítő ülés, addig az előkészítő ülésre sor kerülhet mértékes indítvány hiányában is, mivel az nem feltétlenül kerül alkalmazásra minden eljárásban.

29 Tóth Mihály: Az egyezség és a „mértékes ügyési indítvány” kezdeti tapasztalatai. *Magyar Jog*, 2022/3. 133.

működést.³⁰ Ez jelen esetben azt jelenti, hogy az ügyész megfogalmazhatja a kiszabandó büntetés azon fajtáját, illetve mértékét amelyet megfelelőnek tart, és amennyiben erre tekintettel a terhelt az előkészítő ülésen beismerő vallomást tesz, úgy – ha annak egyéb feltételei fennállnak – az ügyész által meghatározott mérték egy felső határt képez a bíróság számára, amelytől ítéletében kizárólag a terhelt javára térhet el.³¹ Azáltal, hogy kiszámíthatóvá válik a vádlottnak a beismerése esetén bekövetkezhető 'legrosszabb eset' pontosabban tudja felmérni helyzetét, mérlegelni lehetőségeit.

Ilyen indítvány megtételére az ügyészségnek a vádiratban,³² illetve az előkészítő ülésen szóban³³ van lehetősége. Utóbbi esetben előterjesztésére az előkészítő ülés során, a vád lényegének ismertetésével egyidejűleg, még a vádlott kihallgatása előtt kell, hogy sor kerüljön,³⁴ hiszen ő annak fényében fog nyilatkozni, hogy az indítvány tartalmáról értesült, azt átgondolta. A vádlott szemszögéből nyilvánvalóan előnyösebb, ha az indítvány már a vádiratban helyet kap, hiszen így több idő van azt megfontolni. Ebből kifolyólag célszerű lehet olyan garanciális elemek szabályozásba illesztése, amelyek biztosítják a szükséges időt a terheltnek ahhoz, hogy védőjével együtt átgondolják, megfelelően számba vegyék az 'ajánlatot' és ne fordulhasson elő olyan helyzet, hogy váratlanul, netalántán sarokba szorulva kell meghoznia a terheltnek a szóban forgó rendkívül súlyos döntést: beismerő vallomást tesz, avagy a bírósági eljárás kiszámíthatatlan következményei mellett tagad. Ennek biztosítására például alkalmasnak gondolnék egy olyan megoldást, amely akkor, ha a mértékes indítvány csak az előkészítő ülésen hangzik el, lehetőséget biztosít a védelemnek, hogy az ülés elnapolását kérje úgy, hogy az indítványt a bíróság ne utasíthassa el. Álláspontom szerint egy ilyen konstrukció célszerűségét támasztja alá az a gyakorlati tapasztalat is miszerint nagyobb valószínűséggel tesznek beismerő vallomást azon terheltek, akik ügyében már a vádirat tartalmazta a mértékes indítványt, szemben azokkal, akik arról csak az előkészítő ülésen értesültek.³⁵

A mértékes indítvány megtétele jogosultság, nem kötelezettség, ugyanakkor a gyakorlati eredményességére tekintettel az ügyészek egyre gyakrabban³⁶ élnek vele.³⁷

30 IGNÁCZ György: A mértékes indítványok hatékonysága a törvényszéki kábítószeres ügyekben. In: dr. FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2021*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2021. 243.

31 Be. 565. § (2) bekezdés.

32 Be. 422. § (3) bekezdés.

33 Be. 502. § (1) bekezdés.

34 Be. 502. § (1), (3) bekezdés.

35 FARKAS (2021) i. m. 149.

36 A 2019-es adatokhoz képest 2020-ban 27,8%-kal, 2021-ben 57%-kal, 2022-ben 123,4%-kal, 2023-ban pedig 155,1%-kal nőtt a megtett mértékes indítványok száma. (*Magyarország Ügyészsége*, <https://ugyeszseg.hu/ugyeszseg-2023-mertekes-inditvanyok-szama/> [letöltve: 2024. 04. 21.]])

37 *Magyarország Ügyészsége*, <https://ugyeszseg.hu/ugyeszseg-2023-mertekes-inditvanyok-szama/> [letöltve: 2024. 04. 21.]

Alkalmazására vonatkozó általános szabályokat a *büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységről szóló 8/2018. (VI. 27.) LÜ utasítás* (a továbbiakban: LÜ utasítás) tartalmazza, amelynek 7. §-a minden olyan esetben kötelezővé teszi a megtételét, amikor az ügyész úgy ítéli meg, hogy az előmozdítaná a büntetőeljárás előkészítő ülésen történő befejezését.³⁸ Ez persze elég szubjektív, de a gyakorlat³⁹ azt mutatja, hogy az ügyek nagyrésztében alkalmazásra kerül.⁴⁰

E gyorsító eszköz beismerésre motiváló erejét véleményem szerint leginkább a bíróságra irányadó – klaudikálóan kógens – kötőereje adja. Amennyiben az indítványra tekintettel megtörténik a bíróság által elfogadott beismerés, úgy a bíró ítélkezési joga egy üvegplafont kap, amelyet semmilyen esetben sem törhet át. A hátrányosabb büntetés tilalmának megkerülhetetlenségét a Kúria egyik ítélete is elvi éllel rögzíti. Érvelése szerint a Be. 565. § (2) bekezdésében foglalt tilalom nem csupán az első fokon eljáró bíróság vonatkozásában, hanem az ügy 'teljes élete' során irányadó, így az alól például egy fellebbezési eljárásban hozott határozat sem eredményezhet kivételt.⁴¹ Ez biztosítja a terhelt bizonytalanságának csökkenését az eljárás kimenetelének előreláthatóbb és kedvezőbb keretek közé szorulása révén.⁴² Az indítvány kötőerőerejével kapcsolatban még két kérdéskörre szükséges kitérni: Hogyan érvényesül ez az ügyész irányába? Másként fogalmazva, a már előterjesztett mértékes indítványtól maga az ügyész eltérhet-e? Továbbá melyek azok a feltételek, amelyekre szükség van a kötőerő beálltához?

Azzal kapcsolatban, hogy ha az ügyész bármely okból szükségesnek látja a megtett indítványa – akár enyhítő, akár szigorító – módosítását fontos kiemelni, hogy sem a Be., sem az LÜ utasítás nem tartalmaz kifejezett szabályozást. Amennyiben az egyértelmű szabályozás, így egyúttal a tilalmazás hiányából arra következtünk, hogy lehetősége van módosításra két lehetséges esettel állhatunk szemben. Az első az, ha változtatásra még a terhelt előkészítő ülésen történő felszólalását megelőzően kerül sor. Ezt egyáltalán nem tartom aggályosnak, de utalva a fent tett javaslatomra itt is célszerűnek tartanám, ha lehetősége lenne a védelemnek

38 LÜ utasítás 7. § (1) bekezdés.

39 Lásd jelen dolgozat „3. Gyakorlati tapasztalatok” című részében.

40 Alkalmazására vonatkozóan további iránymutatást ad a Legfőbb Ügyészség által a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről kiadott LFNIGA/142/2019. számú Emlékeztető (a továbbiakban: Emlékeztető). Ebben olyan eseti példák is találhatók, amikor mellőzendő a mértékes indítvány megtétele. Ilyen többek között, ha a vádemelést megelőzően nem sikerült a szükséges mértékben tisztázni a tényállást és ezért az eljárás bírósági szakaszában bizonyítást kell lefolytatni. Ekkor az ügyészség érdeke, hogy a bíróság az ügy érdemét illetően tárgyalást tartson, és ezt az álláspontját úgy tudja nyomatékosítani, ha nem él a mértékes indítvány lehetőségével. (NOVOSZÁDEK Nóra – SZEGŐ Dóra: *Az egyezség és az előkészítő ülésen való beismerés*. 54.; https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2022/01/MHB_TWSE_kutatasi_jelentes_2021.pdf) [letöltve: 2025. 04. 20.]

41 *Magyar Jogász Egylet*, <https://jogaszegylet.hu/jogelet/az-elokeszito-ulesen-tett-un-mertekes-ugyeszi-inditvan-y-es-a-hatranynosabb-buntetes-eljarasjogi-tilalma/> [letöltve: 2025. 04. 21.]

42 PECSENYE (2019) i. m. 159.

a tárgyalás elnapoltatására, de csupán abban az esetben, ha az indítvány a terhelre nézve hátrányosabb lett. Ugyanakkor a második lehetséges helyzet – amikor a módosítás a terhelti vallomás után történik – már korántsem ilyen problémamentes. Előfordul, hogy a terhelt vallomásában olyan enyhítő körülményként értékelhető tényeket tár fel, amelyeket az ügyész a mértékes indítvány megtételkor még nem ismert, de ezek fényében kedvezőbb indítvány megtételét tartaná indokoltnak. Ezzel szemben olyan helyzet is előállhat, amelyben az indítvány utóbbi szigorítását kívánná. E két lehetőség megengedhetősége kapcsán, ha a Be. kifejezetten nem is, de Magyarország Alaptörvénye választ ad azáltal, hogy XXVIII. cikkében deklarálja a tisztességes eljárás alapelvét. Az utóbb vázolt eset e követelményt egyértelműen sérti, míg a terhelt javára történő módosítással szemben ilyen aggály nem merül fel.

Amennyiben a kötőerő beálltának feltételei fennállnak, már az ügyész is kötve van⁴³ indítványa tartalmához, így azon a későbbiekben már változtathat.⁴⁴ Ennek konjunkatív feltételei, hogy 1. a mértékes indítványra tekintettel a terhelt az előkészítő ülésen beismeri bűnösségét a vád tárgyává tett bűncselekményben, 2. a beismeréssel érintett körben lemond a tárgyaláshoz való jogáról⁴⁵ 3. és a bíróság a vádlott beismerő nyilatkozatát elfogadja. Beismerő nyilatkozat megtételére természetesen az eljárás későbbi szakaszában is lehetőség van,⁴⁶ viszont ekkor a mértékes indítványhoz kapcsolódó előnyökkel már nem lehet számolni.⁴⁷ Az előkészítő ülésen tett beismerés elfogadhatóságáról a bíróság a vádlott kihallgatása, valamint az eljárás ügyiratai alapján dönt.⁴⁸ Az elfogadáshoz szükséges, hogy a vádlott megértse nyilatkozata természetét és elfogadása következményeit, ne mutakozzon észszerű kétség a beismerés önkéntessége és a vádlott beszámítási képessége iránt, a beismerés legyen egyértelmű, továbbá azt támasszák alá az ügyiratok.⁴⁹ Mindezen elemek hiánytalan megvalósulása nélkül a megtett indítvány kötőereje – annak előnyeivel együtt – nem áll be sem az ügyészség, sem a bíróság vonatkozásában.

43 KELEMENNÉ CSONTOS (2024) i. m. 235.

44 Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy az Emlékeztető arra az esetre, ha a terhelti vallomás további enyhítő körülményt tár fel, a védőképviseletet ellátó ügyész számára lehetővé teszi, hogy későbbi felszólalásában utaljon arra, hogy a felmerült új körülményre figyelemmel elfogadhatónak tartja a mértékes indítványhoz képest enyhébb szankció kiszabását is. Ez egyúttal segítséget is nyújt a bíróság számára abban, hogy olyan ítéletet tudjon hozni amely egyszerre reflektál a terhelt előkészítő ülésen tett vallomására és biztosítsa azt is, hogy az ügyészség ne éljen fellebbezéssel, és ezáltal ne húzódjon el szükségtelenül az eljárás. [NOVOSZÁDEK – SZEGŐ (2021) i. m. 54–55.]

45 Erre azért van szükség, mert ennek hiányában úgy kell tekinteni, hogy bűnösségét nem ismerte be [Be. 506. § (1) bekezdés].

46 Be. 506. § (1) bekezdés.

47 VIDA József: *Hol gyors, hol nem gyors... A büntetőeljárás „örökzöld” tételének nyomában.* (Doktori Értekezés) Debrecen, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2025. 183.

48 Be. 504. § (1) bekezdés.

49 Be. 504. § (2) bekezdés.

A mértékes indítvány kapcsán szintén sarkalatos kérdés annak tartalma, azaz az ügyész által megfelelőnek tartott szankció és mértéke. Meghatározása során az ügyészt orientáló központi szempont, hogy a terhelti beismerés milyen következményekkel járhat. Ahogyan arra dr. Belovics Ervin, a Legfőbb Ügyészség főtítkára egy 2021-es előadásában rávilágított az ügyész csak akkor emelhet vádat, ha teljesen biztos abban, hogy bűncselekmény valósult meg és azt a terhelt követte el.⁵⁰ Tekintve, hogy mértékes indítvány megtételére legkorábban a vádemelés során kerülhet sor, ha alkalmazásra került, akkor feltehetően fennáll már ez a teljes bizonyosság, így viszont a beismerő vallomás már nem eshet olyan súllyal a latba, mint akkor ha az a vádemelés előtt történt volna.⁵¹ Mindezt észben tartva engem több szempontból elgondolkodtatott főtítkár úr azon álláspontja, miszerint *amikor egy ügyész egy adott büntetésre irányadó büntetési tétel középértékénél alacsonyabb mértékre tett indítványt, az a jogintézmény lényegének félreértését, figyelmen kívül hagyását jelentette, mivel a beismerésnek nem lehetett a büntetéskiszabásra ilyen mértékű alakító szerepe.*⁵² Úgy gondolom, hogy a mértékes indítványnak nem kizárólagos célja, hogy a terhelt beismerő vallomást tegyen, hanem további olyan előnyök elérése is, mint a szükségtelen, hosszadalmas, olykor igen költséges bizonyítási eljárás és tárgyalások sorozatának elkerülése. Ezen előnyök viszont adott helyzetben úgy vélem igenis eredményezhetik a büntetéskiszabás akár ilyen mértékű befolyásolását.⁵³ Mindemellett nem szabad megfélemlíteni az ügyészség állami büntetőigény érvényesítőjének funkciójáról,⁵⁴ amely indokolja, hogy az indítvány ne legyen túl engedékeny. Ugyanakkor a kilátásba helyezett szankciónak illik méltányosnak lennie, hiszen a beismerés ára jelen esetben az, hogy a bíróság által elfogadott beismerésre alapítottan a bűnösség megállapítása, a váddal egyező tényállás és minősítés miatt nincs helye fellebbezésnek.⁵⁵ Annak érdekében, hogy ki tudja váltani motiváló hatását, az általános szabályok szerint megtett szankcióalkalmazási indítványban szereplő mértéknél enyhébbet kell javasolnia,⁵⁶ azaz kedvezőbb helyzetet kell előírányoznia, mint amiben a terhelt a tárgyalási szakasz megtartásával lenne. Ennek vizsgálatakor számításba kell venni, hogy a bíróságok

50 BELOVICS Ervin „Mértékes indítvány, egyezés” című előadása. <https://www.youtube.com/watch?v=Xou33xQJRf8> [letöltve: 2025. 04. 19.]

51 Uo.

52 Az érintett ügyben a vád tárgyává tett cselekmény egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő pénzmosságnak minősült. A vádiratban a végrehajtandó szabadságvesztésen túl a terhelt közügyektől eltiltását is indítványozta az ügyészség. Ezzel szemben az eljáró ügyész mértékes indítványában a terhelt beismerése esetére egy évi három évre felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását jelölte meg elfogadhatónak. (Uo.)

53 Sajnos a büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes a *büntetőbíróági eljárásban folytatandó joghátrány-indítványozási és fellebbezési gyakorlat egyes kérdéseiről szóló 1/2018. (VI. 30.) LÜ h. körlevele* az ügyészi gyakorlatot abba az irányba kívánja terelni, hogy a mértékes indítványban kizárólag a beismerés tényét értékelje az ügyészség, a kapcsolódó egyéb, általam is említett további előnyöket figyelmen kívül hagyva. (IGNÁCZ i. m. 245.)

54 Magyarország Alaptörvénye 29. cikk (1) bekezdés.

55 CZÉDLI (2019) i. m. 24.

56 KOHÁN Ádám – NAGY Anita: A „mértékes indítvány”. *Miskolci Jogtudó*, 2024/2. 85.

az ítélethozatal során enyhítő körülményként értékelhetik az eljárás elhúzódását,⁵⁷ sőt az is előfordulhat, hogy a bizonyítási eljárás a védelem számára lesz előnyösebb, így ha a mértékes indítvány nem tesz 'kellően nagyvonalú ajánlatot', akkor előtérbe kerülhetnek a tagadás melletti érvek.⁵⁸

3. GYAKORLATI TAPASZTALATOK

Magyarországon a 2019. és 2024. év közötti öt év statisztikája alapján az látható, hogy a vádemelések teljes számán belül (évente kb. 47-48 ezer) a büntetővégzésre irányuló indítványok aránya nagyságrendileg kb. 70%, míg a mértékes indítványok aránya a fennmaradó vádiratokban gyakorlatilag teljes körű, kb. 90%.⁵⁹ Mindez azt jelenti, hogy például 2023-ban a 48 930 vádemelésből levonva a büntetővégzéseket és az elfogadott mértékes indítványok számát, csupán 6343 vádemelés esetében került sor ténylegesen tárgyalásra, amely a vádemelések mindössze 13%-a.⁶⁰ Ez a döbbenetes arány, alátámasztja azt a fentebb tett megállapítást, miszerint a bírósági eljárásban töltött idő jelentősen le tudott csökkenni a Be. által bevezetett módosításoknak köszönhetően.⁶¹ Szintén ezt erősíti az Ügyészség 2023-as⁶² statisztikai kimutatása, amely 2019 óta folyamatos csökkenést mutat az öt évnél hosszabb idejű ügyek arányában, míg folyamatos növekedést az egy éven belül vagy egy és két év közötti időben megoldott ügyek arányában.⁶³ Említésre méltó továbbá az első fokon jogerőre emelkedett bírósági döntéseken belül a tárgyalás előkészítése során tett beismerő vallomás elfogadása esetén hozott ítéletek aránya, amely 2019 óta folyamatosan növekszik.⁶⁴ Ezt a mértékes indítvány bevezetésével

57 Lásd Be. 562. § (1) bekezdés, 564. § (4) bekezdés b) pont.

58 Nyilvánvalóan kedvezőbb helyzet áll elő, ha az általános szabályok szerint megtett ügyési szankcióalkalmazási indítványnál enyhébb büntetési vagy intézkedési nemre tesz javaslatot az indítvány. Azonos szankciónem esetén viszont arra van szükség, hogy az 'ajánlat' kedvezőbb legyen, mint ami az adott bíróságon az adott bűncselekményre irányadó büntetéskiszabási gyakorlat alapján várható. A valós mérlegelési helyzethez, ezért elengedhetetlen a büntetéskiszabási gyakorlat ismeret. Ennek biztosításához szükségesnek látom egy olyan adatbázis létrehozását, amely tartalmazza a bíróságok által kiszabott szankciókat. Ez a terheltek mérlegelése mellett a jogalkalmazás egységét is elő tudná segíteni, valamint az ügyészek számára is iránymutatást nyújthatna a mértékes indítványok tartalmának kialakításához.

59 Ehhez az arányszámhoz hozzá kell tenni, hogy kiszámítása az elmúlt öt év adatainak összegzésével történt, így az az öt év arányszámainak átlagát mutatja, így nem feltétlenül tükrözi mindegyik év valós egyedi arányszámát.

60 Saját számítások a legfrissebb adatokkal Békés Ádám számításai mintájára. (Békés Ádám: *Tézisfüzet. (Habilitációs Tézisek)* Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori iskola, 2024. 13.) (adatok forrása: Tájékoztató – Büntetőjogi Szakág 45., 75.)

61 Békés (2024) i. m. 13.

62 Jelen tanulmány elkészítésekor még nem került közzétételre a 2024-es évről készült kimutatás, ezért a 2023-as adatok voltak a legfrissebbek amelyekre támaszkodhattam.

63 Legfőbb Ügyészség: Büntetőbíróság előtti ügyési tevékenység főbb adatai I. 2023. évi tevékenység (a továbbiakban: Tájékoztató – Büntetőbíróság) 70.

64 2023-ban ez az arányszám 19,51% volt. (Tájékoztató – Büntetőbíróság 14.)

összekapcsolva Belovics Ervin azt a következtetést vonta le, hogy megfelelő eszközrendszer áll rendelkezésre az ügyek szakszerű feldolgozására.⁶⁵

A pozitívumok mellett ugyanakkor fontos, hogy számba vegyük a negatív tapasztalatokat is. A Legfőbb Ügyészség információi szerint a jogintézmény bevezetésekor az ügyészségeken ugyanis elég nagy félreértések voltak annak alkalmazását illetően és ez nemegyszer törvénysértő helyzeteket eredményezett.⁶⁶ Természetesen minden újonnan bevezetett jogintézmény esetében előfordulnak kezdeti jogalkalmazási bizonytalanságok, de a helyes gyakorlat kialakításához ezek számbavételét és vizsgálatát, illetve ha az akár jogalkotói, akár jogalkalmazói intézkedést igényel, azok megtételét magam is nagyon fontosnak tartom.

Ahogy arra már korábban utaltam mértékes indítvány előkészítő ülésen történő előterjesztésére kizárólag a vádlott kihallgatása előtt kerülhet sor. A jogintézmény kezdeti korszakában ugyanakkor gyakran mégis a vádlotti felszólalás után történt meg, ezzel jogellenes állapotot előidézve.⁶⁷ Ezzel kapcsolatban az általam korábban tett észrevételek megismétlése nélkül, csak arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a vádlott előkészítő ülésen történő kihallgatása során a központi kérdés éppen az, hogy beismeri-e a bűnösségét a vád tárgyává tett bűncselekményben.⁶⁸ Erre a nyilatkozatra nyilvánvalóan befolyással van a kilátásban lévő következmények ismerete, így mindenképpen indokolt az, hogy a mértékes indítvány ismertetésére még a vádlott felszólalása előtt kerüljön sor.

A félreértések másik csoportja a terhelt korábbi beismerő vallomásához kötődik. Sok ügyészség ugyanis úgy gondolta, hogy mértékes indítvány megtételére nem kerülhet sor, ha az eljárás során már történt beismerés.⁶⁹ Ez a meglátás véleményem szerint nem fér össze sem a jogintézmény szellemével (hiszen ez az eszköz a terhelti együttműködés honorálását és az eljárás gyorsítását célozza, nem pusztán a beismerés megtételét), sem annak törvényi fogalmával (mivel az a terhelt előkészítő ülésen történő beismerésének esetére tehető, de alkalmazásának nem feltétele, hogy ez a nyilatkozat ott hangozzon el elsőként).

65 BELOVICS Ervin „Mértékes indítvány, egyezség” című előadása. <https://www.youtube.com/watch?v=Xou33xQJRf8> [letöltve: 2025. 04. 19.]

66 Uo.

67 Ezt a gyakorlatot igyekszik racionalizálni egy interjú során kétségeit kifejező ügyész, aki kifejezetten indokolatlanak találja az ismertetett sorrendet. Álláspontja szerint, ha a vádiratban nem tett ilyen indítványt akkor tekintve, hogy a vádemelés és az előkészítő ülés között ‘semmi nem változik’, nincs oka indítványt tenni, ezért célszerűbbnek tartaná, ha a vádlott meghallgatása után lenne erre lehetősége (FARKAS i. m. 149.)

68 POLT Péter (szerk.): *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*, 2024. február 13. időállapotú, 2025. évi Jogtár-formátumú kiadás. Be. 502. §-ához 3. A vádlott kihallgatása.

69 BELOVICS Ervin „Mértékes indítvány, egyezség” című előadása. <https://www.youtube.com/watch?v=Xou33xQJRf8> [letöltve: 2025. 04. 19.]

Az eddigi tapasztalatok számbavétele után, zárszóként néhány gondolatot szeretnék megosztani a Be. időszerűség érdekében bevezetett újításai, különösen a mértékes indítvány hatásairól, illetve a kapcsolódó esetleges várható kihívásokról.

Annak ellenére, hogy a Be. az 'egy vádlott egy cselekménye' modellre épül,⁷⁰ úgy gondolom, az új eszköztár jelentős javulást hozhat a többvádlottas ügyek hatékonyabb megoldásában. Amellett, hogy lehetőség nyílt a vádlottak külön vagy kisebb csoportokban történő elbírálására,⁷¹ a kedvező mértékes indítványok által gyakran beismerésre motivált⁷² 'társterheltek' nyilatkozatai jelentősen beszűkítik a tagadó terheltek mozgásterét. Többek között azáltal, hogy a beismerő vallomások akkor is felhasználhatók bizonyítékként a tagadó terheltek – akár elkülönített – ügyében, ha a beismerő terhelte megtagadja a tanúkénti vallomástételt.⁷³ Így tehát a szabályozási konstrukció hátrányosabb helyzetbe hozza a tagadó terhelteket a bűnösséget az előkészítő ülésen beismerő társaiknál, ezáltal is motiválva az együttműködést.⁷⁴

A bírósági ügykezelés hatékonyságának javítása mellett a mértékes indítványváltozást hozott az eljárásban részt vevő szervek tehermegosztásában is, azáltal, hogy megfelelő használata révén az ügyben vélhetően nem lesz mód a feltárt tényállás és az ügy körülményeinek tárgyaláson történő korrigálására. Ez ügyészi oldalról nézve könnyítést jelent, ugyanis, amellett, hogy időt és erőforrást takaríthatnak meg, az előkészítő ülés és a mértékes indítvány által bevezetett új eljárási forma rója a legkisebb munkaterhet az ügyészekre.⁷⁵ A nyomozó hatóságok szemszögéből viszont lényegesen megnövelte a munkájukkal szemben támasztott elvárásokat, mivel az eddigieknél is nagyobb szükség állt elő a precíz és szakszerű nyomozati munkára.⁷⁶ Emiatt úgy gondolom, hogy a követendő irány mindenképp a nyomozó hatósági munka, mind személyi, mind tárgyi feltételeinek javítása, annak érdekében, hogy az eljárások időszerűségének és az igazságszolgáltatás minőségének javulása egymást erősítő hatással jelenhessenek meg.

A mértékes indítvány jogintézményének bevezetése nagy átalakulást hozott a védői szerepkörben is.⁷⁷ Bár az indítvány elfogadásáról szóló végső döntés a vádlott kezében van, de védője a bírósági gyakorlat és az ügyiratok ismerete, továbbá szakmai tudása és tapasztalata alapján álláspontjával orientálni tudja őt. Ez a rend-

70 BÉKÉS (2024) i. m. 10.

71 Uo. 161.

72 Uo. 10.

73 Be. 177. § (5)

74 NOVOSZÁDEK–SZEGŐ (2021) i. m. 63–64.

75 FARKAS (2021) i. m. 152.

76 Uo. 155.

77 NOVOSZÁDEK–SZEGŐ (2021) i. m. 57.

kívül komplex és felelősségteljes feladat a mértékes indítvány bevezetése óta még nagyobb szerephez jutott és különösen nehéz, ha az indítvány előterjesztésére az előkészítő ülésen kerül sor. Ilyenkor a védőnek azonnal – akár váratlanul – kell a megfelelő tanáccsal ellátnia védencét, így a korábbiaknál is magasabb szintű felkészültségre van szüksége.⁷⁸ Mindezen túl a nyomozati szakban is nagyobb hangsúly helyeződik a védői munkára, hiszen jó eséllyel nem lesz később teljes körű bizonyítási eljárás, így az ítélet alapjául a vádiratban megállapítottak szolgálnak majd.⁷⁹

Végezetül egy nagyon érdekes kérdést szeretnék felvetni: Milyen hatással vannak a mértékes indítványok a bírói büntetéskiszabási gyakorlatra? Ezzel kapcsolatosan megoszlanak a nézőpontok, nemcsak a hivatásrendek között, de azokon belül is. A Legfőbb Ügyészség aggodalmával szemben, miszerint a mértékes indítványok a büntetéskiszabási gyakorlat enyhülését hozzák magukkal, az ügyészek körében olyan vélemény is megfogalmazódott, hogy a mértékes indítványok indirekt módon a bírói büntetéskiszabási gyakorlat szigorodását eredményezhetik, nemcsak az előkészítő ülésen tett beismerések esetében, hanem általánosságban is.⁸⁰ Átfogó, országos adatok és reprezentatív kutatás hiányában, úgy gondolom még nem lehet állást foglalni ebben a kérdésben, de mindenképpen a kutatók, jogtudósok figyelmébe ajánlanám a témát, mert hasznos információkkal szolgálhat nemcsak a jogalkotó, de a jogalkalmazók számára is az eddigi hatások számbavétele, illetve a várható jövőbeli tendenciák prognosztizálása terén.

BIBLIOGRÁFIA

- BÉKÉS Ádám: *Tézisfüzet. (Habilitációs Tézisek)* Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori iskola, 2024.
- DOBROCSI Szilvia: A büntetőeljárás egyszerűsítésének hatása a sértett jogaira. *Glossa Iuridica*, XI. évfolyam, 2024/3–4.
- DOBROCSI Szilvia: *Büntetőeljárás jogi dolgozatok*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2024.
- CZÉDLI Gergő: A bírósági eljárást gyorsító és fékező rendelkezések az új büntetőeljárás törvényben. *Büntetőjogi Szemle*, 2019/1.
- KOHÁN Ádám – NAGY Anita: A „mértékes indítvány”. *Miskolci Jogtudó*, 2024/2.
- NÉMETH János: Az előkészítő ülés funkcióinak és céljának megvalósulása a Be. hatálybalépése óta eltelt években. *Büntetőjogi Szemle*, 2022/2.

78 Például tisztában kell lennie a már korábban említett bírósági gyakorlattal, annak érdekében, hogy megfelelően tudja mérlegelni az indítvány tartalmát.

79 NOVOSZÁDEK–SZEGŐ (2021) i. m. 57.

80 Uo. 55–56.

- PECSENYE Máté: Hatékonyság és egyéniesítés a büntetőeljárásban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/1.
- PECSENYE Máté: Vádalku magyar módra – az előkészítő ülés. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évfolyam, 2019/1.
- TÓTH Mihály: Az egyezség és a „mértékes ügyési indítvány” kezdeti tapasztalatai. *Magyar Jog*, 2022/3.
- TÓTH Mihály: Néhány megjegyzés az új büntetőeljárási törvényhez. *Belügyi Szemle*, 2018/3.
- CSONTOS Laura: Igazságelméletek. In: *VÁLOGATÁS A Magyar Kriminológiai Társaság 2019 és 2020 évben tartott tudományos rendezvényein elhangzott előadásokból*. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2020.
- FARKAS Krisztina: A büntetőeljárás időszerűségét célzó egyes újítások empirikus megközelítésben. In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 58*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2021.
- IGNÁCZ György: A mértékes indítványok hatékonysága a törvényszéki kábítószeres ügyekben. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2021*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2021.
- Magyar Jogász Egylet*, <https://jogaszegylet.hu/jogelet/az-elokeszito-ulesen-tett-un-mertekes-ugyesi-inditvany-es-a-hatranynosabb-buntetes-eljarasjogi-tilalma/> [letöltve: 2025. 04. 21.]
- Magyarország Ügyészsége*, <https://ugyeszseg.hu/ugyeszseg-2023-mertekes-inditvanyok-szama/> [letöltve: 2024. 04. 21.]
- NOVOSZÁDEK Nóra – SZEGŐ Dóra: *Az egyezség és az előkészítő ülésen való beismerés*. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2022/01/MHB_TWSE_kutatasi_jelentes_2021.pdf [letöltve: 2025. 04. 20.]
- BELOVICS Ervin „Mértékes indítvány, egyezség” című előadása. <https://www.youtube.com/watch?v=Xou33xQJRf8> [letöltve: 2025. 04. 19.]
- RETTEGHY Dóra – KELEMENNÉ CSONTOS Laura: Egyszerűsítő, gyorsító eljárások a gyakorlatban: érdemes vádalkut kötni? *Ügyvéd Podcast*, <https://open.spotify.com/episode/325AyqBdZW93OF2QIZAJ9a?si=cZ0IUxESjmfVerJuD2FNQ> [letöltve: 2025. 04. 19.]

Egyéb források

- EJEB statisztikai kimutatások a megállapított jogsértésekről államonként és cikkenként (2008-tól 2024-ig évente, előtte összesítve). A kimutatások elérhetőek az alábbi weboldalon: <https://www.echr.coe.int/search?q=Violations+by+Article+and+by+State> [letöltve: 2025. 04. 19.]
- KELEMENNÉ CSONTOS Laura: *Egyszerűsítés és gyorsítás az új büntetőeljárási törvényben*. (Doktori Értekezés) Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2024.

Legfőbb Ügyészség: *Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. 2023. évi tevékenység.*

Legfőbb Ügyészség: *Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató Büntetőjogi Szakág 2023. évi tevékenység.*

POLT Péter (szerk.): *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez,* 2024. február 13. időállapotú, 2025. évi Jogtár-formátumú kiadás.

VIDA József: *Hol gyors, hol nem gyors... A büntetőeljárás „örökzöld” tételének nyomában.* (Doktori Értekezés) Debrecen, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2025.

GREENWASHING A GYAKORLATBAN – AVAGY A KÖRNYEZETBARÁT ÁLLÍTÁSOK ÉS A KÖRNYEZETI CÍMKÉK A GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL GYAKORLATÁBAN, AZ ÚJ UNIÓS SZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN

Berki Tünde

1. BEVEZETÉS

Az utóbbi évek egyre sürgetőbb problémájává vált világszinten a környezetszennyezés és a globális felmelegedés. Ez a kérdéskör egyre inkább foglalkoztatja az átlagfogyasztókat is, így megnőtt a kereslet a fenntartható termékek iránt, valamint a környezetvédelmi előírások szigorodása figyelhető meg az Európai Unió és ezáltal a hazai szabályozás körében is. Megjelent az ún. greenwashing jelenség a vállalatok kereskedelmi gyakorlatában. A „greenwashing” kifejezés az angol „green” (zöld) és „whitewashing” (tisztára mosás) szavak összeolvadásából jött létre, magyarul „zöldre festésként” ismert.¹ A fogalomnak azonban jelenleg nincsen általánosan elfogadott, jogszabályban rögzített, nemzetközi – vagy akár hazai – definíciója.

A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) zöldre mosásnak (*greenwashing*) nevezi „a vállalkozás olyan marketing- vagy PR-stratégiáját, amely az adott vállalkozást környezetbarátnak, a környezetvédelemért felelősséget vállalónak tünteti fel, miközben a tényleges működésében nem mutathatók ki érdemi lépések e célok elérése érdekében. Amennyiben a zöldre mosás a vállalkozás konkrét marketing kommunikációjában jelenik meg, a kifejezés a nem igazolható környezeti állításokra utal.”² A téma szempontjából igen jelentős és meghatározó UCP irányelv³ „a környezetbarát jellegre vonatkozó állításként” jelöli meg a fogalmat.

1 Nemzeti Kereskedelmi és Fogyasztóvédelmi Hatóság: „Greenwashing”: a fenntarthatóság álcája. 2025. 03. 27. <https://tinyurl.hu/autj> [letöltve: 2025. 04. 28.]

2 Gazdasági Versenyhivatal: Zöld Marketing-A Gazdasági Versenyhivatal tanácsai vállalkozásoknak. 2. <https://tinyurl.com/mfkb83r4> [letöltve: 2025. 04. 28.] (a továbbiakban: GVH Zöld iránymutatás 2020.)

3 Az Európai Parlament és A Tanács 2005. május 11-i 2005/29/EK Irányelve a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról. HL L 149, 2005.6.11. (a továbbiakban: UCP irányelv); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0029> [letöltve: 2025. 04. 28.]

Fogyasztóvédelmi szempontból komoly problémát jelent, hogy a nem megfelelően ellenőrzött háttérű, többnyire gazdasági érdekekből közzétett állítások megtéveszthetik a fogyasztókat. Azok a vállalatok, amelyek zöldre festéshez folyamodnak, jogtalan előnyhöz juthatnak a piacon, ami tisztességtelen piaci magatartásnak minősül, és jogszabályba ütközik.⁴

Az éremnek azonban mindig két oldala van. A vállalkozások az egyre szigorúbb szabályozási környezetnek köszönhetően új kihívással néznek szembe: az állításukat hitelt érdemlően bizonyítaniuk kell. A jelenlegi szabályozási környezet azonban nem tartalmaz konkrét rendelkezéseket arra vonatkozóan, hogy ezt milyen módon tudják megtenni.

Dolgozatomban a greenwashing jelenségen belül kimondottan a szöveges formában megjelenő környezetbarát állításokra és a környezeti címkékre, azaz az explicit állításokra fókuszálok.⁵ Jogeseteken keresztül kívánok rávilágítani a jelenlegi szabályozás hiányosságaira, illetve áttekintem, hogy az új uniós szabályozás hoz-e, és ha igen, mennyiben fog változást hozni a témában.

2. KÖRNYEZETBARÁT CÍMKÉK

2.1. Környezetbarát fogfehérítés

Jelentős problémát okoz, hogy jelenleg az Unióban 230 fenntarthatósági címke és 100 zöldenergia-címke létezik, ezek átláthatósága azonban nem feltétlenül egyértelmű.⁶ A Versenyhivatal is több esetben találkozott olyan címkékkel, amelyek azt a látszatot kel tették, hogy valamely elismert szerv vagy szervezet által támogatott vagy éppen tanúsítvánnyal rendelkező termékről vagy szolgáltatásról van szó, azonban utóbb kiderült, hogy ezek alkalmazása megtévesztő volt a fogyasztók irányában. Ilyen volt a Versenyhivatal 45/2020. VJ számú ügye is, amely során egy fogfehérítő rendszerrel kapcsolatban az érintett vállalkozások reklámjaikban többek között azt hangsúlyozták, hogy a fogfehérítő rendszer „EU-Compliant” jelzéssel rendelkezik és a terméket az Amerikai Fogorvosok Egyesülete (ADA) is támogatja. Az érintett vállalkozások úgy érveltek, hogy az említett jelzést azért használták, mert egy EU-s jogszabályoknak megfelelő gél alkalmazására kerül sor

4 Nemzeti Kereskedelmi és Fogyasztóvédelmi Hatóság: „Greenwashing”: a fenntarthatóság álcája. 2025. 03. 27. <https://tinyurl.hu/autj> [letöltve: 2025. 04. 28.]

5 A GVH Zöld iránymutatása értelmében explicit állítások esetén konkrét megfogalmazásról, szavakkal történő közlésről vagy valamilyen szempontrendszernek megfelelést tanúsító címke használatáról beszélünk. GVH Zöld iránymutatás. 2020. 3.

6 Nemzeti Kereskedelmi és Fogyasztóvédelmi Hatóság: „Greenwashing”: a fenntarthatóság álcája. 2025. 03. 27. <https://tinyurl.hu/autj> [letöltve: 2025. 04. 28.]

a termék használata során. Az ADA jelzés pedig azért került feltüntetésre, mert a termék gyártója az *American Dental Association* partnere.⁷

2.2. Környezettudatos rendelő

Egy másik ügyben egy fogászati rendelő a „környezettudatos rendelő” és „EcoEngage” megjelöléseket használta.⁸ Állítása szerint ezeket a jelzéseket azért tüntette fel, mert a rendelőben olyan fertőtlenítőszereseket és eljárási technikákat használnak, amelyek nem terhelik a környezetet, emellett újrahasznosított papírral dolgoznak, a szám-lákat elektronikusan tárolják. Az ennek való megfelelés igazolásaként az eljárás alá vont vállalkozás az „EcoEngage” márkanévű fertőtlenítő szerek vonatkozásában kötött védjegyhasználati szerződést csatolta, amelynek értelmében ahhoz, hogy ezt a logót használhassa, az abban foglalt feltételeknek meg kell felelnie.

2.3. A vonatkozó szabályozás

Az UCP irányelv, valamint az azt a hazai jogrendszerbe implementáló, a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Fttv.) a szabályozási rendszerét tekintve három lépcsőben szabályozza a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat. Az első lépcsőben meg kell vizsgálnunk, hogy az adott tevékenység az irányelv I. számú mellékletében felsorolt „feketelistás tényállások” valamelyikét megvalósítja-e. Ha igen, minden további vizsgálódás nélkül tisztességtelennek minősül és szankcionálható. Amennyiben nem tudjuk egyik tényállás alá sem szubszumálni az adott kereskedelmi gyakorlatot, akkor a következő lépcsőben azt kell górcső alá vennünk, hogy az adott tevékenység megtévesztő vagy agresszív-e. A megtévesztés ebben az esetben azt jelenti, hogy bizonyos, az irányelvben és a törvényben meghatározott tulajdonságokra vonatkozóan félrevezeti vagy alkalmas arra, hogy félrevezesse a fogyasztót, aki ennek hatására olyan ügyleti döntést hoz meg amelyet egyébként nem tett volna.⁹ Az irányelv, valamint az Fttv. értelmében a harmadik szabályozási lépcsőt a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok generálklauzulája jelenti, amelyet akkor alkalmazhatunk, ha a szóban forgó magatartás nem feketelistás és nem is megtévesztő vagy agresszív, de „ellentétben a szakmai gondosság követelményeivel, és a termékkel kapcsolatban jelentősen torzítja vagy torzíthatja azon átlagfogyasztó gazdasági magatartását, akihez eljut vagy aki a címzettje [...]”.¹⁰

7 Vj 45/2020. sz. ügyben hozott határozat 149. pont. 32.

8 Vj 2/2021. sz. ügyben hozott határozat.

9 UCP irányelv 5–7. cikk.

10 UCP irányelv 5. cikk (1) bekezdés.

Ez azonban még nem ad választ arra a kérdésre, hogy a vállalkozás milyen módon tudja hitelt érdemlően bizonyítani, hogy jogosult a címke használatára. Ami ebben az esetben támpontot nyújthat, az a Gazdasági Versenyhivatal 2020-ban kiadott „Zöld marketing-A Gazdasági Versenyhivatal tanácsai vállalkozásoknak” című iránymutatása, amely *soft law* jelleggel igyekszik támpontot nyújtani az egyes cégeknek, hogy hogyan kerüljék el a zöldre festést. Kimondja, hogy az ilyen címkék arra hivatottak, hogy valamilyen kritériumrendszernek való megfelelést tanúsítsanak. Az ilyen kritériumoknak pedig ellenőrizhetőnek és ténylegesen ellenőrzöttnek is kell lenniük. A GVH példálózó jelleggel felsorolja, hogy a piaci gyakorlat szerint milyen szervezetek lehetnek környezeti állítások tanúsítói: állami szervek, vagy általuk felhatalmazott egyéb szervezetek, nonprofit szervezetek, érdekképviselői csoportok, profitorientált vállalkozások vagy éppen a vállalkozás saját maga. Magyarországon a „Környezetbarát Termék” és az „EU-Ecolabel” esetén a minősítési eljárást mindkét esetben a Herman Otto Nonprofit Kft. végzi.¹¹

A GVH az Fttv. 6. § (1) bekezdés *h*) pontja szerint bírálta el a fogfehérítővel kapcsolatos ügyet. Említett szakasz értelmében az „EU-Compliant”, valamint az „ADA által támogatott” címkék a termék jóváhagyására vonatkozó állításnak, jelzésnek minősülnek, amelyek alapján a fogyasztók az adott termékben jobban bízhatnak az olyan fogfehérítésre kínált termékekhez képest, amelyeknél ilyen állítások nem szerepelnek.

A hatóság elutasította a vállalkozások érvelését az ügyben, mivel nem találta megalapozottnak, alátámasztottnak vagy igazoltnak a felmerült bizalmi állításokat. Megállapította, hogy nincs olyan minősítés, amely igazolná az európai jogszabályoknak vagy egyéb elvárásoknak, sztenderdeknek való megfelelést („EU-Compliant”). Továbbá, a gyártó ADA tagsága sem értelmezhető úgy, hogy az ADA, mint szakmai szervezet értékelte vagy minősítette volna a terméket.¹²

A Versenyhivatal Zöld állításokra vonatkozó iránymutatása, és az Fttv. kommentárja alapján az előbbieken bemutatott kritériumok mellett az is lényeges egy-egy címke vonatkozásában, hogy a vállalkozás által közvetített reklámüzenet ne terjeszkedjen túl azon, amit a tanúsító címke igazolni hivatott.¹³

A fogászati rendelő esetében az „EcoEngage” logo egy svájci székhelyű fertőtlenítő szereket gyártó vállalkozás önkéntes környezetvédelmi kötelezettségvállalási programjának jelölésére szolgált, amely feltételeit a rendelő teljesítette is, azonban a GVH megállapította, hogy a „környezettudatos rendelő” megjelöléssel együtt

.....
11 GVH Zöld iránymutatás. 2020. 11–12.

12 Vj 45/2020. sz. ügyben hozott határozat 310–312. pont. 60–61.

13 GVH Zöld iránymutatás. 2020. 11–12.

alkalmazva az „EcoEngage” logót, a vállalkozás azt a téves információt közvetíti a fogyasztók irányába, hogy az állítás a rendelő egészére vonatkozik, tehát alkalmas arra, hogy a fogyasztókat megtévesse.¹⁴

Az első ügyben tehát nem bizonyult elégnak a Versenyhivatal számára a rendelkezésre bocsátott információ, bizonyítékok, ahhoz, hogy kellően alátámasztottnak tartsa az érintett vállalkozások állításait, a második esetben viszont, a feltételrendszer, az annak való megfelelés és a tanúsító szervezet is megfelelő volt, a vállalkozás azonban a címke megjelenítése és más állításokkal való összhangja tekintetében bizonyult megtévesztő kereskedelmi gyakorlatnak.

3. KÖRNYEZETBARÁT (SZÖVEGES) ÁLLÍTÁSOK

A környezetre gyakorolt hatással kapcsolatos szöveges állítások a GVH gyakorlatában még markánsabban jelennek meg, mint a környezeti címkék. Számos eset szolgál erre példaként¹⁵, köztük a korábban már említésre került fogászati rendelő ügye is, de jelenleg is folyik vizsgálat PET palackokkal kapcsolatos zöld állítások miatt.¹⁶

Ezek közül a Vj 4/2019. számú, valamint a Vj 34/2022. számú esetek azok, amelyek az elmúlt években a legjelentősebbek voltak, így ezeket ismertetem a következőkben részletesebben.

3.1. Bioszolárium

A 4/2019. VJ számú ügyben érintett vállalkozás ellen versenyfelügyeleti eljárást indított a GVH, mivel a franchise hálózat „bioszolárium” szolgáltatás népszerűsítésére alkalmazott kereskedelmi gyakorlata során olyan állításokat tett, mint a „zöld bio”, „bio” és a „természet erejével”, azonban nem fejtette ki, hogy mit ért ezek alatt, illetve nem igazolta őket megfelelően.

Az eljárás alá vont kft. védekezésében arra hivatkozott, hogy a „zöld bio” és a „bio” megjelölések a cég védjegyeinek és márkanevének részét képezik és azokat az életfolyamatokkal, flórával és faunával kapcsolatban, és nem külön, egyedülállóan használja.¹⁷

14 Vj 2/2021. sz. ügyben hozott határozat 207. pont 37.

15 A Vj 34/2022. sz., a Vj 4/2019. sz., a Vj 4/2002. sz., a Vj 67/1997. sz., valamint a Vj 95/1999. számú ügyek

16 Gazdasági Versenyhivatal Sajtóközlemények: PET palackokkal kapcsolatos zöld állításokat vizsgál a GVH 2024. <https://tinyurl.com/4rfbj6nv> [letöltve: 2025. 04. 28.].

17 Vj 4/2019. sz. ügyben hozott határozat 39. pont 8.

A „bio” és a szintén kérdéses „bioszolárium” kifejezésekkel kapcsolatban kifejtette, hogy a „bioszolárium” csupán egy fantázianév, valamint, hogy a „bio” szót nem az erre vonatkozó uniós jogszabályokban foglalt ökológiai értelemben használta. Előadta továbbá, hogy a „bio-” görög eredetű előtagként az életfolyamatokkal való kapcsolatot jelöli, amelyet szeretne egységes arculatában megjeleníteni, tehát a „bioszolárium” ezen az asszociáción alapul a márkanévben.¹⁸

3.2. Környezetbarát repoharak

Ebben az esetben a Versenyhivatal azt kifogásolta, hogy az eljárás alá vont vállalkozás az általa forgalmazott repoharak népszerűsítése körében a környezetre gyakorolt hatásokra vonatkozó („újrahasználható/újrahasznosítható”, „hulladékcsökkentés” és „fenntarthatóság/körforgás/környezetbarát működés” kategóriákba sorolható) állításokat tartalmazó kommunikációjával megtéveszthette a fogyasztókat.

Az eljárás alá vont vállalkozás bizonyítékként a témában megjelent tanulmányokra, uniós dokumentumokra, saját tapasztalatára és arra a tényre hivatkozott, hogy repoharait Magyarországon gyártja, így álláspontja szerint egyértelmű, hogy kevesebb CO₂-kibocsátással jár a szállítás, mintha külföldről kellene a termékeket Magyarországra szállítani, erre vonatkozóan azonban külön kutatással vagy felméréssel nem rendelkezett.

3.3. A környezetbarát állításokra vonatkozó hatályos szabályozás

Az előbb ismertetett esetekben is az UCP irányelv, valamint az Fttv. rendelkezései a legrelevánsabbak számunkra, a szabályozási metodika is megegyezik a környezeti címkék esetén felvázolttal. Ezek a rendelkezések azonban továbbra sem adnak egyértelmű utasítást a vállalkozásoknak abban a tekintetben, hogy hogyan igazolják megfelelően a környezetbarát állításaikat. Ebben az esetben is a Versenyhivatal iránymutatása nyújt némi segítséget. Kimondja ugyanis, hogy az ilyen jellegű állításokat egyértelműen és konkrétan kell megfogalmazni, világos és érthető nyelvezetet kell használni, az állításoknak valósnak és pontosnak kell lenniük, nem lehetnek túlzóak. A GVH emellett azt tanácsolja a vállalkozásoknak, hogy csak olyan állításokat tegyenek, amelyeket megfelelően alá tudnak támasztani bizonyítékokkal. Ilyen bizonyítékok például kutatások, tanulmányok, teszteredmények. A Versenyhivatal azt is jelzi, hogy ezekkel a bizonyítékokkal az állítás közzététele előtt kell rendelkezniük.

.....
18 Vj 4/2019. sz. ügyben hozott határozat 67. pont 12–13.

A bioszolárium ügyben a GVH a kft. „zöld bio”, „bio” és „a természet erejével” állításaival kapcsolatban elutasította a kft. azon védekezését, amely szerint a „bio” megnevezés a kft. zöld hangulatára utal. A hatóság megállapította ugyanis, hogy bár a „bio” szó jelentése a hétköznapi használatban jelentősen megváltozott és kiterjedtebbé vált, megtartotta viszont a kizárólag természetes technológiák felhasználására vonatkozó tartalmat, tehát azt, hogy az ilyen előjellel ellátott termék vagy szolgáltatás egészségesebb, mint a hasonló, ilyen előtaggal el nem látott termékek.

Az eljáró versenytanács úgy foglalt állást, hogy a „bio” és „zöld bio” állításokból a fogyasztó valamilyen hozzáadott értéket feltételez és nem a szolgáltatásrendszer mérsékelt, azaz kíméletes teljesítményére asszociál.¹⁹

Az előzőekhez hasonlóan állapította meg a hatóság, hogy a cég kereskedelmi kommunikációjából nem derül ki a „bioszolárium” elnevezés fantáziánév jellege és alkalmas arra, hogy megtévesztő asszociációkat idézzon elő a fogyasztókban.²⁰

A repoharak esetén azonban az eljárás alá vont vállalkozás ezek alapján úgy tűnhet, hogy közel járt az állítások megfelelő alátámasztásához.

A GVH azonban elmarasztalta, mivel az állításai megvalósították az Fttv. 6. § (1) bekezdés *b*) pont *bi*) alpontjában foglaltakat (a termék környezeti hatásaira vonatkozó megtévesztő gyakorlat).

A Versenyhivatal az ügyben megállapította, hogy az érintett kft. által bizonyítékként hivatkozott jogszabályok, tanulmányok vagy túl általános tartalommal bírnak vagy, ha tartalmazznak is egyedi hivatkozásokat (vállalkozások nyilatkozatai), azokról nem állapítható meg kétséget kizáróan, hogy egyedien készítették volna őket az eljárás alá vont szolgáltatása kapcsán, valamint hogy azok szakmailag megalapozottan, az adott állítás alátámasztására és a kereskedelmi gyakorlatot megelőzően keletkeztek volna.²¹ Mindezek alapján, az eljárás alá vont a saját szolgáltatása vonatkozásában hitelt érdemlően nem tudta bizonyítani állításait.²²

Az „újrahasználható/újrahasznosítható” jellemzőre vonatkozó állítások kapcsán a GVH kiemelte, hogy az újrahasznosítás módjáról, lehetőségeiről (pohárként vagy alapanyagként) is tájékoztatni kellett volna a fogyasztókat. Emellett jelezni kellett volna feléjük, hogy a termék csomagolása, annak bizonyos részei, vagy a termék maga készült-e újrahasznosított anyag(ok)ból, esetleg mindkettő.²³

19 Vj 4/2019. sz. ügyben hozott határozat 294. pont 49.

20 Vj 4/2019. sz. ügyben hozott határozat 297. pont 50.

21 Vj 34/2022. sz. ügyben hozott határozat 266. pont 72.

22 Vj 34/2022. sz. ügyben hozott határozat 278. pont 75.

23 Vj 34/2022. sz. ügyben hozott határozat 267. pont 72.

200 A Versenyhivatal értékelte azonban, hogy az érintett kft. maga is felismerte a konkrét szakmai elemzések fontosságát és egy erre szakosodott szervezettel kifejezetten a kommunikációs célokat is szem előtt tartva LCA elemzést készíttetett, amit honlapján elérhetővé is tett a fogyasztók számára, illetve ISO9001 minőségbiztosítási tanúsítvánnyal is rendelkezik.²⁴

4. MIT HOZ A JÖVŐ?

Az Európai Unióban is egyre nagyobb figyelmet kap a greenwashing visszaszorításának fontossága. Egy, az Európai Bizottság által 2020-ban készített tanulmány megállapítása szerint az Unióban használt zöld állítások 53,3%-a homályos vagy félrevezető, míg 40%-uk teljesen megalapozatlan volt.²⁵ Két új irányelv is megalkotásra került ebben a témában: a 2024/825 EU irányelv,²⁶ valamint a még elfogadás alatt álló, a zöld állításokról szóló irányelv²⁷ (a továbbiakban: *Green Claims Directive*).

4.1. A 2024/825 EU irányelv

A 2024/825 EU irányelvet a tagállamoknak legkésőbb 2026. március 27-ig kell elfogadják, valamint kihirdessék és annak rendelkezéseit 2026. szeptember 27-től kezdődően kell alkalmazni. A legmarkánsabb változást az fogja jelenteni, hogy ez az irányelv módosítja az UCP irányelv I. mellékletét, azaz a „feketelistás tényállások” körét fogja bővíteni.

Ennek megfelelően abban az esetben, ha egy környezeti címke nem valamilyen tanúsítási rendszeren alapul vagy az nem a hatóságok által létrehozott, az UCP irányelv I. melléklete értelmében minden további mérlegelés nélkül tisztességtelen lesz.²⁸ Bővül a lista a környezetbarát jellegre vonatkozó általános állítások eseté-

24 Vj 34/2022. sz. ügyben hozott határozat 279. pont 76.

25 PAPPNÉ NAGY Viktória: Zöld marketing – Hogyan és hogyan ne? Zöld állítások alkalmazása a Federal Trade Commission és a GVH zöld marketingre vonatkozó iránymutatásai tükrében. *Versenytükör*. XIX. évfolyam 2023/1. szám 32. <https://tinyurl.com/2s3p6j7c> [letöltve: 2025. 04. 29.].

26 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/825 (2024. február 8.) irányelve a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202400825 [letöltve: 2025. 04. 28.].

27 COM (2023) 166 végleges. Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0166&qid=1745831209476> [letöltve: 2025. 04. 28.].

28 2024/825 EU irányelv Preambulum (7) bekezdés.

vel is. Az irányelv abban az esetben teszi minden esetben tilossá az ilyen állításokat, amennyiben azokhoz nem kapcsolódik „elismert kiváló környezetvédelmi teljesítmény”. Az ilyen állítások definícióját az új szabályozás az UCP irányelv fogalommeghatározásai közé is felveszi. Ilyen környezetbarát általános állítás például, hogy egy termék vagy maga a vállalkozás „környezetbarát”, „ökológiai”, „zöld” stb. Az irányelv támpontot ad azonban arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet ezt az elvárást teljesíteni, például a 66/2010/EK rendeletnek²⁹ vagy az EN ISO 14024 ökocímkerendszernek való megfeleléssel.³⁰

Feketelistás tényállás lesz továbbá az a megtévesztő kereskedelmi gyakorlat is, amikor a környezetbarát jellegre vonatkozó állítást a termék vagy szolgáltatás egészére alkalmazzák, holott az csupán a terméknek csak egy adott aspektusára vagy a vállalkozásnak csak egy konkrét tevékenységére és nem annak egészére vonatkozik.³¹

Jól látszik tehát, hogy a jogesetekben felvázolt kereskedelmi gyakorlatok jó eséllyel feketelistás tényállásnak minősülhetnek a jövőben. Ez azonban a vállalkozások helyzetében nem hoz jelentősebb változást, a bizonyítás megkönnyítésére nem a 2024/825 EU irányelv lesz a megoldás.

4.2. *Green Claims Directive*

Az irányelv számos ponton fogja harmonizálni a környezetbarát állításokra és környezeti címkékre vonatkozó szabályozást. Mindenekelőtt tisztázza, hogy kinek a kötelezettsége a környezetbarát jellegre vonatkozó állításokat alátámasztani. Azt a kereskedőt jelöli meg első sorban, aki első alkalommal teszi meg az adott állítást, tehát aki a megfogalmazója, ez általában (de nem minden esetben) a gyártó lesz.³² A harmonizáció érdekében a Bizottság jogosult lesz felhatalmazáson alapuló jogi aktusok elfogadására, amelyek közös szabályokat állapítanak majd meg a környezeti címkézési rendszerek jóváhagyásának részletes követelményeiről, az igazoló dokumentumok formátumáról és tartalmáról, valamint a jóváhagyási eljárások szabályairól.³³

29 Az Európai Parlament és a Tanács 66/2010/EK rendelete (2009. november 25.) az uniós ökocímekről. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02010R0066-20171114> 1. p. [letöltve: 2025. 04. 28.].

30 2024/825 EU irányelv Preambulum (9) és (10) bekezdés.

31 2024/825 EU irányelv Preambulum (12) bekezdés.

32 COM (2023) 166 végleges. Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a környezetbarát jellegre vonatkozó állításokról szóló irányelv) – A Tanács általános megközelítése. (a továbbiakban: a Tanács általános megközelítése) preambulum (15) bekezdés https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_11312_2024_INIT [letöltve: 2025. 04. 28.].

33 COM (2023) 166 végleges. Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv) –

Az irányelv bizonyos esetekben egyszerűsített eljárást vezet be, és ilyen eljárásra utalja többek között az olyan környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állításokat, amelyeket egy környezeti jellemzőhöz kapcsolódó környezeti címke tanúsít vagy az olyan állításokat, amelyeket a Bizottság a később elfogadásra kerülő végrehajtási aktusban felsorol. Az egyszerűsített eljárás során a kereskedőknek egy speciális technikai dokumentumot kell majd kitölteniük és a hatóságok rendelkezésére bocsátaniuk, az alátámasztó értékeléssel egyidejűleg.³⁴

Az új irányelv az állami környezeti címkékre vonatkozóan is fogalmaz meg rendelkezéseket. Ebben a körben is a harmadik fél általi hitelesítés alóli mentességre lenne lehetőség abban az esetben, ha ezek az állami címkézési rendszerek megfelelnek az uniós előírásoknak. Ilyenek például a már korábban említett EN ISO 14024 1. típusú ököcímkerendszerek, amennyiben azokat valamely tagállamban hivatalosan elismerték, ami pedig az egész uniós piac tekintetében elismerést jelentene.³⁵ A Bizottság közzé fogja tenni és naprakészen fogja tartani az olyan környezeti címkék jegyzékét, amelyek használata engedélyezett az uniós piacon.³⁶

Az irányelv figyelmet fordít a mikro-, kis- és középvállalkozások segítésére is. A tagállamoknak a Bizottsággal együttműködve meg kell tenniük a megfelelő intézkedéseket, hogy segítsék ezen vállalkozásokat az irányelvben meghatározott követelmények alkalmazásában. Ennek érdekében legalább konkrét példákat és eljárásokat tartalmazó iránymutatásokat kell készíteniük arra vonatkozóan, hogy a vállalkozások miként feleljenek meg a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állításokra érvényes követelményeknek.³⁷

5. ÖSSZEGZÉS

A jelenleg hatályos jogszabályi környezet arra vonatkozóan nem tartalmaz rendelkezéseket, hogy mivel tudják a vállalkozások alátámasztani az egyes környezetbarát állításaikat, nincsen erre vonatkozóan egy egységesen elfogadott kritériumrendszer, a megfelelés lényegében az eljáró hatóság mérlegelésétől függ. A Gazdasági Versenyhivatal kétségtávolan igyekszik ebben segíteni a vállalkozásokat, iránymutatásai

.....
Az Európai Parlament első olvasatának eredménye. (a továbbiakban: Az Európai Parlament első olvasatának eredménye). Irányelvre irányuló javaslat. 31. módosítás. Preambulum (48) bek. <https://tinyurl.com/mrpm472x> [letöltve: 2025. 04. 28.].

34 A Tanács általános megközelítése. Preambulum (26a) bekezdés.

35 Az Európai Unió Tanácsának sajtóközleménye: A környezetbarát jellegre vonatkozó állításokról szóló irányelv: a Tanács készen áll megkezdni a tárgyalásokat az Európai Parlamenttel. 2024. <https://tinyurl.com/5n8c68hd> [letöltve: 2025. 04. 28.].

36 Az Európai Parlament első olvasatának eredménye. Irányelvre irányuló javaslat 103. módosítás. 8 cikk – 7 bekezdés. 71.

37 Az Európai Parlament első olvasatának eredménye. Irányelvre irányuló javaslat. 125. módosítás. 12 cikk – 1 bekezdés – bevezető rész. 81.

jogi kötőerővel azonban nem bírnak. Hasonlóan jár el az Amerikai Egyesült Államok versenyhatóságaként működő *Federal Trade Commission* (FTC) is, amely 2022-ben nyilvános vitára bocsátotta a zöld állításokra vonatkozó iránymutatásait. A téma globális voltát és jelentőségét támasztja alá, hogy tisztán látszik: a két iránymutatás azonos elvek alapján igyekszik támpontot nyújtani a vállalkozásoknak.³⁸ Az EU is felismerte a helyzetet és megtette a kezdő lépéseket a probléma megoldása érdekében. Véleményem szerint az elkövetkező években a *Green Claims Directive* és a hozzá kapcsolódó végrehajtási aktusok képesek lesznek egy koherens és harmonizált rendszert kialakítani a greenwashing visszaszorítására. Érdeemes azonban figyelmet fordítani a túlszabályozás elkerülésére is. Az említett irányelv elfogadása még várat magára, viszont úgy gondolom, hogy a vállalkozásoknak érdemes már most figyelemmel kísérni a szabályozás alakulását, valamint a GVH tevékenységét, hiszen a Hivatal már a 2020-ban közzétett iránymutatásával is némiképp előrevetítette jelenleg folyamatban lévő változásokat.

BIBLIOGRÁFIA

- Az Európai Unió Tanácsának sajtóközleménye: A környezetbarát jellegre vonatkozó állításokról szóló irányelv; a Tanács készen áll megkezdeni a tárgyalásokat az Európai Parlamenttel. 2024. <https://tinyurl.com/5n8c68hd> [letöltve: 2025. 04. 28.]
- COM (2023) 166 végleges. Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a környezetbarát jellegre vonatkozó állításokról szóló irányelv) – A Tanács általános megközelítése. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_11312_2024_INIT [letöltve: 2025. 04. 28.]
- COM (2023) 166 végleges. Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv) – Az Európai Parlament első olvasatának eredménye. <https://tinyurl.com/mrpm472x> [letöltve: 2025. 04. 28.]
- COM (2023) 166 végleges. Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52023PC0166&qid=1745831209476> [letöltve: 2025. 04. 28.]
- Gazdasági Versenyhivatal Sajtóközlemények: PET palackokkal kapcsolatos zöld állításokat vizsgál a GVH. 2024. <https://tinyurl.com/4rfbj6nv> [letöltve: 2025. 04. 28.]

38 PAPPNÉ (2023) i. m. 23–31.

- 204 Gazdasági Versenyhivatal: Zöld Marketing-A Gazdasági Versenyhivatal tanácsai vállalkozásoknak. <https://tinyurl.com/mfkb83r4> [letöltve: 2025. 04. 28.]
- NAGY Julianna: Zöld, környezetbarát, fenntartható? Valóban? – Az „ESG-washing” aktuális kérdései és kihívásai. *ESG Online szakfolyóirat*, 2023/1. szám https://issuu.com/complexkiado/docs/esg_egyben [letöltve: 2025. 04. 29.]
- Nemzeti Kereskedelmi és Fogyasztóvédelmi Hatóság: „Greenwashing”: a fenntarthatóság álcája. 2025. 03. 27. <https://tinyurl.hu/autj>
- PAPPNÉ NAGY Viktória: Zöld marketing – Hogyan és hogyan ne? Zöld állítások alkalmazása a Federal Trade Commission és a GVH zöld marketingre vonatkozó iránymutatásai tükrében. *Versenytükör*. XIX. évfolyam 2023/1. szám <https://tinyurl.com/2s3p6j7c> [letöltve: 2025. 04. 29.]

Hatósági joggyakorlat

- Vj 34/2022. sz. ügyben hozott határozat
- Vj 4/2002. sz. ügyben hozott határozat
- Vj 4/2019. sz. ügyben hozott határozat
- Vj 45/2020. sz. ügyben hozott határozat
- Vj 67/1997. sz. ügyben hozott határozat
- Vj 95/1999. sz. ügyben hozott határozat
- Vj/2/2021. sz. ügyben hozott határozat

Nagy Ádám Dávid

1. BEVEZETÉS

Kutatásom célja annak vizsgálata, hogy milyen feltételeknek kell teljesülniük annak érdekében, hogy a felülvizsgálatot célzó kérelem befogadható, így majd érdemben elbírállható legyen a Kúria előtti eljárásban.

A kutatás első részében vizsgálom magát a felülvizsgálat intézmény fogalmát, általános szabályait, célját, míg a dolgozat második nagy szerkezeti egységében részletesen bemutatom a felülvizsgálat tárgyát, az alkalmazandó szabályokat, a kérelem előterjesztésére jogosultakat, valamint a befogadhatósági okokat és az azokkal kapcsolatos gyakorlatot.

Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) a hatósági döntésekkel szemben igénybevehető, kérelemre induló jogorvoslatok rendszerében nagy változásokat eredményezett.

Az Ákr. rendelkezéseinek értelmében a közigazgatási per vált az általános jogorvoslattá, míg a fellebbezés lehetősége kivételes lett, melyet úgy fejez ki a jogszabály, hogy fellebbezéssel élni kizárólag a törvény kifejezett rendelkezése esetén van mód.¹ A szabályozási logikában bekövetkezett változás eredménye, hogy a közigazgatási hatósági eljárások jellemzően egyfokúvá váltak. A hatósági eljárásban született határozat megtámadása érdekében indított közigazgatási perben a bíróság által hozott döntéssel szemben további rendkívüli perorvoslatként vehető igénybe a felülvizsgálat.²

A közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.) a perorvoslatokra, valamint az alkotmányjogi panasz esetére irányadó eljárásra vonatkozó része meghatározza a rendes és rendkívüli perorvoslatok körét. Rendes

1 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról, 116. § (1) bekezdés.

2 GYURITA Rita: *A felülvizsgálati kérelem befogadása*, Közigazgatás-Tudomány, Szakmai tudományos folyóirat, 2024/1. 49. <https://kozigazgatatudomany.hu/index.php/kozigtud/article/view/82/108> [letöltve: 2025. 04. 06.]

perorvoslatnak minősül a szabályozás értelmében a fellebbezés, míg rendkívülinek tekintendő a felülvizsgálat és a perújítás.³

A Kp. hatálya túlmutat az Ákr. szerinti hatósági eljárásokon, hiszen kiterjed az Ákr. alól kivett eljárásokra, valamint a nem hatósági jogvitákra is, így többek között a közszolgálati jogvitára, köztestületei felügyeleti perre.⁴

2. A FELÜLVIZSGÁLAT FOGALMA

A felülvizsgálat közigazgatási perekben a jogerős ítélet, az eljárást megszüntető vagy a keresetlevelet visszautasító jogerős végzés elleni, jogszabálysértésen alapuló rendkívüli perorvoslat. A felülvizsgálat elbírálása a Kúria hatáskörébe tartozik.⁵

3. A FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEMRŐL ÁLTALÁBAN

A felülvizsgálat az Alkotmánybíróság által kialakított gyakorlat értelmében a rendes jogorvoslaton túl rendelkezésre álló rendkívüli jogorvoslat, amely nem áll összefüggésben az Alaptörvény XXVIII. cikkében deklarált jogorvoslathoz való joggal, mert az a rendes jogorvoslatok körére terjed csak ki.⁶

A Kp. szabályozásával kapcsolatban a legtöbb támadás a felülvizsgálati szűrőt érte az Alkotmánybíróság előtt. Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság gyakorlatát a 3437/2023-as ügyön keresztül mutatom be a következő gondolatokban. Alkotmányjogi panaszt nyújtott be az indítványozó és kérte a Kp. 118. § (1) bekezdés a) pontjának aa) és ab) alpontja alaptörvényellenességének megállapítását, valamint alkalmazási tilalmát. Az indítványozó álláspontja az volt, hogy a Kp.-ban található szabályok a felülvizsgálati szűrő vonatkozásában sértik az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdését, valamint a XXVIII. cikk (7) bekezdését. Az Alkotmánybíróság visszautasította a panaszt és megállapította, hogy „az indítványozó az alkotmányjogi panaszban nem állított olyan pontosan körülírt, releváns alkotmányjogi érvekkel alátámasztott alaptörvény-ellenességet, amelyet alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésként lehetne értékelni, illetve amely a megsemmisíteni kért jogszabályi rendelkezések, bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenességét vetne fel, ami a panasz befogadását és érdemi elbírálását indokolttá tenné.”⁷

3 Uo.

4 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 5. § (4) bekezdése, 136. §.

5 HORVÁTH E. Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA Zsuzsa: *Közigazgatási perjog*. A magyar közigazgatás és a közigazgatási jog általános tanai, IX. kötet, Dialóg Campus, Budapest, 2019. 84.

6 3025/2016. (II. 23.) AB határozat, indokolás [24].

7 3437/2023. (X. 25.) AB végzés.

A felülvizsgálat a jogerőt áttörő, rendkívüli jogorvoslat, mellyel a bíróság jogerős határozatával szemben lehet élni, így tárgyát képezi a jogerős ítélet, valamint a jogerős végzések közül, azok, melyek a keresetlevél visszautasítására vagy az eljárás megszüntetésére vonatkoznak.⁸

A felülvizsgálatra irányuló kérelem benyújtásának nincs halasztó hatálya a felülvizsgálattal érintett bírósági határozat és az annak alapjául szolgáló közigazgatási cselekmény hatályosulására.⁹ Fontosnak tartom külön kiemelni, hogy azonnali jogvédelem iránti kérelem előterjesztésére is van lehetőség, egyidejűleg a felülvizsgálati kérelem benyújtásával, mely esetben azonban kérhető a halasztó hatály elrendelése.¹⁰

Felülvizsgálatot közigazgatási perben jogszabálysértésre hivatkozással van lehetőség kérelmezni, azonban a megsértett jogszabály vonatkozásában a Kp. nem tartalmaz szabályozást, így anyagi jogi és eljárásjogi szabályok megsértésére egyaránt alapítható a felülvizsgálati kérelem előterjesztése.¹¹

4. A FELÜLVIZSGÁLAT INTÉZMÉNYÉNEK CÉLJA

A Kp. indokolása a felülvizsgálat céljával összefüggésben a következőt határozza meg: „E rendkívüli perorvoslat célja, hogy az egységes joggyakorlat kialakítását és biztosítását elősegítse, azzal, hogy az olyan jogszabálysértésekkel szemben nyújtson orvoslást, melyek a kúriai ítélkezési gyakorlattól való eltérés vagy az uniós jog helytelen értelmezése miatt következtek be.”¹²

A felülvizsgálat a funkcióját tekintve kettős, egyrészt jogegységesítési,¹³ másrészt jogorvoslati, szubjektív jogvédelmi funkcióval is bír.¹⁴

5. A FELÜLVIZSGÁLAT TÁRGYA

Nem biztosított a felülvizsgálat minden jogerős bírósági határozattal szemben, hiszen a Kp. meghatározza azon határozatok körét, melyek a felülvizsgálatból ki-

8 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 115. § (1) bekezdése.

9 GYURITA (2024) i. m. 50.

10 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 50. § (2) bekezdése a) pontja.

11 HORVÁTH E.–LAPSÁNSZKY–WOPERA (2019) i. m. 384.

12 Kp. 116. §-hoz fűzött indokolás, https://www.keje.hu/torvenyek/indokolas-a-t_12243-sz-torvenyjavaslathoz/ [letölve: 2025. 04. 06.]

13 Magyarország Alaptörvénye 25. cikk (3) bekezdés.

14 GYURITA (2024) i. m. 51.

208 zártak. A Kp.-ban meghatározott esetkörökön túl is bizonyos helyzetekben a törvény a felülvizsgálatot kizárhatja.

A Kp. szabályozása alapján az alábbi esetekben nincs helye felülvizsgálatnak:

- az első fokon jogerőre emelkedett határozat ellen, leszámítva azt az esetet, ha a törvény maga nem teszi lehetővé, vagy kifejezetten kizárja a fellebbezést,
- ha a fél nem élt a fellebbezési jogával, de a másik fél gyakorolta a fellebbezési jogát és annak alapján a bíróság helybenhagyta az első fokon született határozatot,
- a járulékos kérdések ellen, azaz a jogerős határozatnak kizárólag a perköltségre, kamatfizetésre, teljesítési határidőre, illetve a részletfizetésre vonatkozó rendelkezései ellen,
- a Kúria által meghozott határozat ellen,
- ha törvény azt kizárja indokolt esetben.¹⁵

Abban az esetben, ha a felülvizsgálati kérelmet a felülvizsgálatból kizárt jogerős határozat ellen terjesztik elő, annak ellenére, hogy a törvény kizárja ennek lehetőségét, a Kúria visszautasítja azt, anélkül, hogy a befogadhatóság tárgyában döntené.¹⁶

6. ALKALMAZANDÓ SZABÁLYOK A FELÜLVIZSGÁLATI ELJÁRÁSRA

A fellebbezésre irányadó szabályok alkalmazandóak a felülvizsgálatra is, abban az esetben, ha a Kp. rendkívüli perorvoslatokra vonatkozó XIX. fejezete nem tartalmaz rendelkezést.¹⁷

7. A FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM JOGALAPJA, BENYÚJTÁSÁRA JOGOSULTAK

A Kp. a felülvizsgálat jogalapját a fellebbezés jogalapjával egyezően deklarálja, így jogszabálysértésre, valamint a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre hivatkozással van lehetőség a felülvizsgálati kérelem előterjesztésére.¹⁸

.....
15 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 116. §.

16 GYURITA (2024) i. m. 51.

17 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 115. § (2) bekezdés.

18 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 115. § (1) bekezdés.

Felülvizsgálati kérelem benyújtására jogosult a fél, az érdekelt, valamint a rendelkezés rá vonatkozó része ellen az, akire nézve a határozat rendelkezést tartalmaz.¹⁹

A felülvizsgálatra irányuló kérelmet az elsőfokú határozat közlését követően harmincnapos határidőn belül jogi képviselő útján kell benyújtani. A rögzített határidő elmulasztása nem jár jogvesztéssel, mivel a jogszabály lehetővé teszi az igazolást, abban az esetben, ha annak benyújtására a határidő elteltét követő tizenöt napon belül sor kerül.²⁰

A Kúria tanácsban²¹ eljárva indokolt végzésben határoz a kérelem visszautasításának tárgyában. Fontos szabály, hogy a kérelemben nem lehet új jogalapra, valamint olyan tényre hivatkozni, amely nem képezte az elsőfokú eljárás tárgyát.²²

A 6. pontban bemutatott szabály testesül meg a következő sorokban kifejtettekben, miszerint a kérelem benyújtására nyitva álló határidő lejárta után, vagy ha az arra jogosultak mindegyike benyújtotta a felülvizsgálati kérelmet, akkor nyolc napon belül az ügy irataival együtt az elsőfokú bíróság felterjeszti a Kúriához. Ha azonban a kérelem azonnali jogvédelem iránti kérelmet is magában foglal, akkor a kérelmet a beérkezését követő háromnapos határidőn belül kell felterjeszteni.²³

A kérelem befogadhatóságának elbírálása, valamint a befogadhatóság esetén, annak elbírálása a Kúria kizárólagos hatáskörébe tartozik.²⁴

8. A FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM BEFOGADHATÓSÁGA

Az eljárás két szakaszra bontható. Az első szakasz a befogadási eljárás, a második pedig a kérelem érdemi elbírálása. Utóbbira csak akkor kerülhet sor, ha a kérelmet a Kúria befogadja.²⁵

A befogadhatósági vizsgálatot megelőzi annak a megállapítása, hogy nincs-e helye a kérelem visszautasításának.

19 Uo.

20 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 117. § (1) bekezdés.

21 Főszabály szerint háromtagú tanács jár el, de kiemelkedő társadalmi jelentőségű, valamint különösen bonyolult ügyekben öt tagból álló tanács is eljárhat.

22 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 117. § (2)–(3) bekezdés.

23 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 113. § (1)–(2) bekezdés.

24 GYURITA (2024) i. m. 51.

25 GYURITA (2024) i. m. 52.

A Kp. taxatív meghatározza a befogadhatóság feltételeit, befogadási okokat, így a szabályozás értelmében, akkor kerül sor a kérelem befogadására, ha

- a) az ügy érdemére kiható jogszabálysértés vizsgálata,
- b) a Kúria által közzétett határozattól jogkérdésben való eltérés miatt szükséges.²⁶

Az a) pont vonatkozásában a Kp. további követelményeket is meghatároz a befogadhatóság vonatkozásában, így a Kúria akkor fogadja be a kérelmet az a) pontra való hivatkozás alapján, ha:

- a joggyakorlat egységének vagy továbbfejlesztésének biztosítása,
- a felvetett jogkérdés különleges súlya, illetve társadalmi jelentősége,
- az Európai Unió Bírósága előzetes döntéshozatali eljárásának szükségessége,
- a kérelmező alapvető eljárási jogának valószínűsíthető sérelme, vagy az ügy érdemére kiható egyéb eljárási szabályszegés miatt indokolt.²⁷

Mindenképpen indokoltnak tartom annak kiemelését tehát, hogy a jogszabálysértés pusztá megjelölése nem elegendő annak alátámasztására, hogy a felülvizsgálati eljárást indokolt lefolytatni, és ezen megállapítás a Kúria gyakorlatában is megmutatkozik.²⁸

A Kúria arra is rámutatott, hogy a joggyakorlat egységének biztosítása érdekében akkor kerül befogadásra a felülvizsgálati kérelem, ha a jogerős ítélet olyan elvi jelentőségű jogkérdést eredményez, amely vonatkozásában a Kúria korábban még nem foglalt állást, ha a jogértelmezést igénylő elvi jelentőségű jogkérdésben a bírói gyakorlat sem egységes vagy a joggyakorlattal egyezőséget nem mutató bírói döntés megismétlődésének, így a jogegység megbomlásának a veszélye áll fenn.²⁹

A befogadhatósági okok között szerepel a joggyakorlat egységének biztosítása, mely a korlátozott precedensrendszer érvényesülése miatt kifejezetten fontos. A korlátozott precedensrendszer értelmében az ítéletben meg kell indokolni, ha a bíró a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményébe közzétett határozatától jogkérdésben eltért, vagy elutasította az eltérésre irányuló indítványt, vagy az ítélet felülvizsgálatát lehet kezdeményezni hivatkozva a Kúriának a BHGY-ban közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre.³⁰

A joggyakorlat egységének biztosítása [a) pont aa) alpont első fordulat] és a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérés miatti befogadás egymást kizáró okok főszabály szerint és a két befogadhatósági ok elhatárolása vonatkozásában

26 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 118. §.

27 Uo.

28 Kúria Kfv.37.187/2023/2., indokolás [21].

29 Kúria Kfv.37.196/2023/2., indokolás [13].

30 2016. évi törvény a polgári perrendtartásról, 346. § (5), 406. § (1) bekezdés.

a Kúria Jogegységi Panasz Tanácsa rámutatott, hogy: „A határozatok közötti, jogkérdésben való ellentmondás esetén tehát a Kp. 118. § (1) bekezdés *a*) pont *aa*) alpontjának első fordulatára vagy a Kp. 118. § (1) bekezdés *b*) pontjára lehet hivatkozni a felülvizsgálati kérelemben: mindkét befogadási ok a jog egységét hivatott biztosítani. A felülvizsgálati kérelmek e két befogadási oka között az a különbség, hogy míg az utóbbi esetében a Kúria által közzétett határozattól áll fenn jogkérdésben való eltérés, addig az előbbi esetében az eltérés kettő vagy több, alsóbb fokú bíróságok által hozott határozat között fedezhető fel.”³¹

A korábban már kialakult joggyakorlat fejlesztésének biztosítása is fontos tényező a joggyakorlat egységének biztosítása mellett, így a Kúria megfogalmazta, hogy a joggyakorlat továbbfejlesztése céljából a felülvizsgálati eljárás érdemi lefolytatását indokolhatja az is, ha a jogerős ítélet által felvetett elvi jelentőségű jogkérdésben már van kialakult és egységes gyakorlat, azonban annak követése nem támogatható a körülmények változásának következtében.³²

A felvetett jogkérdés különleges súlya, valamint társadalmi jelentősége is a befogadhatósági okok egyikeként szerepel a Kp.-ban, mely vonatkozásában látható, hogy a konkrét ügyben felmerült jogsérelem orvoslásán túlmutató kérdésről van szó.

A jogsértés különleges súlyára alapított kérelmet a Kúria különösen akkor fogadja be, ha az számos alkalommal felmerülő probléma új típusú ügyekben. A jogkérdés társadalmi jelentősége pedig akkor állapítható meg, ha a jogalanyok széles körét érinti.³³

Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EuB) előzetes döntéshozatali eljárásnak szükségessége is a befogadási okok egyikeként került rögzítésre, jól látható tehát, hogy ebben az esetben a felülvizsgálati kérelem elbírálását egy másik szerv, még hozzá nemzetközi intézmény, nevezetesen az EuB eljárása előzi meg.³⁴ A Kúria több kérelem esetén is vizsgálta a fennállását ezen befogadási oknak, így azt is megállapította, hogy az EuB előzetes döntéshozatali eljárásának szükségessége miatt, abban az esetben indokolt a kérelem befogadása, ha a jogerős határozattal összefüggésben nem mutatható ki a relevancia hiánya, az *acte éclairée* és az *acte clair* doktrína sem.³⁵

A perorvoslati kérelem benyújtására jogosult, egyéni jogsérelmének orvoslását teszi lehetővé a kérelmező alapvető eljárási jogának valószínűsíthető sérelme, illetve

31 7/2023. Jogegységi határozat (Jpe.IV.60.024/2023/10.), indokolás [30].

32 Kúria Kfv.37.196/2023/2., indokolás [13].

33 Uo.

34 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 118. §.

35 Kúria Kfv.35.192/2023/3.

az ügy érdemére kiható egyéb eljárási szabályszegés is, mint befogadási ok, mind-ez a bíróság tisztességes eljárásának és a közigazgatás tisztességes ügyintézésének kontrollját szolgálja. A konkrét jogszabálysértésekre hivatkozás az alapvető eljárási jog valószínűsíthető sérelme, vagy az ügy érdemére kiható eljárási szabályszegés bemutatása nélkül nem alapozza meg a befogadási kérelem teljesítését.³⁶

A felülvizsgálati kérelemben a befogadhatóság konkrét okát meg kell jelölni. A megjelölt ok fennállását bizonyítani és indokolni azonban nem szükséges főszabály szerint. Abban az esetben, ha a fél a Kúria által közzétett határozatától jogkérdésben való eltérés miatt nyújtja be a kérelmet, akkor köteles megjelölni a közzétett kúriai határozatot, valamint annak azon részét, amelytől jogkérdésben eltérést mutat a felülvizsgálni kért határozat.³⁷

A bíróság nincsen kötve a felülvizsgálati kérelemben megjelölt befogadhatósági okhoz, így nem érvényesül a kérelemhez kötöttség elve.³⁸

A fentiekben már részletesen tárgyalt befogadhatósági ok megjelölésének elmulasztása súlyos jogkövetkezményt von maga után, nevezetesen azt, hogy a kérelem visszautasításra kerül, hiszen hiánypótlásnak nincs helye e tekintetben.³⁹

9. A FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM VISSZAUTASÍTÁSA

A kérelem visszautasítására akkor kerül sor, ha az eljárás lefolytatásának eljárási akadálya van, így például a kérelem nem a jogosulttól származik, határidőn túl terjesztették elő.

10. DÖNTÉS A KÉRELEM BEFOGADHATÓSÁGÁRÓL

A visszautasítást maga után vonó okok hiányában a Kúria azt vizsgálja, hogy a felülvizsgálati kérelem befogadható-e, azaz fennállnak-e annak a feltételei. Abban az esetben, ha nem, akkor a befogadást megtagadja.

A felülvizsgálatot kérő köteles utalni a befogadhatóság jogcíme mellett arra, hogy miért tartja indokoltnak a jogkérdés Kúria általi elbírálását, hiszen ebben az esetben van lehetőség a kérelmező szempontjainak értékelésére.⁴⁰

.....
36 Kúria Kfv.37.196/2023/2., indokolás [17].

37 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 117. § (4) bekezdés.

38 Uo.

39 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 117. § (5) bekezdés.

40 Kúria Kfv.37.376/2024/2.

Fontos rámutatni a befogadhatóság tárgyában való döntés és a kérelem érdemi elbírálása közötti differenciáltságra, hiszen a Kúria a befogadhatóság tárgyában hozandó döntése vonatkozásában csupán a befogadási ok fennálltát vizsgálja, míg a megjelölt jogszabálysértések tárgyában nem határozhat, hiszen arra csak a már korábban befogadott felülvizsgálati kérelmet érdemben elbíráló határozatban jogosult.⁴¹

Abban az esetben, ha a Kúria a befogadhatóság tárgyában megtagadó végzést hoz, döntését indokolni köteles és ezen végzés ellen jogegységi panasz benyújtására van lehetőség. A befogadhatóság tárgyában hozott végzést a Kúria közli a kérelmezővel.⁴²

A befogadhatóság tárgyában a Kúria tanácsban határoz, tárgyaláson kívül harminc napon belül végzés formájában.⁴³

A kérelem befogadása esetén sor kerülhet az érdemi elbírálásra, azonban hangsúlyozandó, hogy a befogadás nem jelenti azt, hogy a kérelem megalapozott, hiszen a Kúria még kizárólag annak tárgyában hozott döntést, hogy az érdemi felülvizsgálatnak fennállnak a törvényben foglalt feltételei.⁴⁴

A kérelem érdemi vizsgálata és döntése során a Kúriát differenciált döntési jogkörök illetik meg, így ha a felülvizsgálni kért határozat a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben tér el vagy a határozat az ügy érdemére kiható módon jogszabálysértőnek minősül, a Kúria a határozatot egészében vagy részben hatályon kívül helyezi a kasszatórius jogkörét gyakorolva, illetve szükség esetén az ügyben korábban eljáró, alacsonyabb szintű bíróságot új eljárás lefolytatására kötelezi, valamint új határozat meghozatalára utasítja. A Kúria eljárhat a reformatórius jogkörét gyakorolva is, így a határozatot megváltoztatja, ezáltal a támadott közigazgatási cselekményt megsemmisíti és az eljáró közigazgatási szervet új eljárás lefolytatására kötelezi.⁴⁵

A Kúria felülvizsgálati jogköre elsősorban a kasszatórius, hiszen a megváltoztatási jogköre már nem terjed ki a közigazgatási cselekményre, így nem jogosult az ügy végleges eldöntésére azáltal, hogy a közigazgatási cselekményt megsemmisíti és a szervet utasítja új eljárás lefolytatására.⁴⁶

.....
41 Kúria Kfv.37.196/2023/2., indokolás [17].

42 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 118. § (2)–(3) bekezdés.

43 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 118. § (2) bekezdés.

44 GYURITA (2024) i. m. 56.

45 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról, 121. § (1) bekezdés.

46 GYURITA (2024) i. m. 56.

A beszámoló megírása során a kutatási módszertanom a következő volt: az egyetemi tanulmányaim során elsajátítottak figyelembevételével releváns jogszabályokat, szakirodalmakat, valamint bírói gyakorlatot kutattam fel, konzultáltam a témavezetőmmel, illetve a Közigazgatási jog tantárgy keretében megtanult tudásomat használtam fel.

A beszámoló megírása során vizsgáltam a Kúria elnökének beszámolóit, különösen a következőt: „A Kúria elnökének országgyűlési beszámolója a Kúria 2023. évi tevékenységéről a jogegység biztosítása és az önkormányzati normakontroll körében”. A vizsgálat célja annak megállapítása lett volna, hogy hány alkalommal került sor felülvizsgálati kérelem benyújtására, valamint, hogy mekkora arányban feleltek meg a kérelmek a „felülvizsgálati szűrő”-nek, azaz a Kp. által meghatározott követelményeknek 2023-ban, azonban erre vonatkozó statisztikai adatot, kimutatást nem találtam.

A felülvizsgálati szűrő a közigazgatási perekben rendkívül fontos tényező, kiemelt szerepét az indokolja, hogy a felülvizsgálat nincs összefüggésben az Alaptörvényben biztosított jogorvoslathoz való joggal.

A rendkívül szigorúan meghatározott befogadhatósági okok következtében tehát, nem kerül befogadásra minden felülvizsgálat céljából benyújtott kérelem, hanem csupán azok, amik a törvényi feltételeknek hiánytalanul megfelelnek.

Magának a felülvizsgálat intézménynek a funkciója kettős, egyrészt biztosítja a jogegységet, valamint egyéni jogorvoslati, jogvédelmi szerepet is betölt. A Kp. felülvizsgálatra, valamint a befogadásra vonatkozó szabályai és az egységes kúriai jogértelmezés biztosítani tudja a felülvizsgálat mindkét funkciójának megfelelő érvényesülését.⁴⁷

Összegzésként megállapítom, hogy a felülvizsgálati szűrő részletes szabályozása elengedhetetlen, hiszen, ahogy dolgozatom elején is rögzítettem, jogerőt áttörő, rendkívüli jogorvoslatról van szó, mely a jelentőségét és hatékonyságát veszítené el, abban az esetben, ha minden kérelemmel érdemben foglalkozna a Kúria.

.....
47 GYURITA (2024) i. m. 60.

- GYURITA Rita: A felülvizsgálati kérelem befogadása, *Közigazgatás-Tudomány, Szakmai tudományos folyóirat*, 2024/1., 49. <https://kozigazgatastudomany.hu/index.php/kozigtud/article/view/82/108> [letöltés dátuma: 2025. 04. 06.]
- HORVÁTH E. Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA Zsuzsa: *Közigazgatási perjog, A magyar közigazgatás és a közigazgatási jog általános tanai*, IX. kötet, Dialóg Campus, Budapest, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14720/Horvath_Lapsanszky_Wopera_Kozigazgatasi_perjog.pdf?sequence=1 [letöltés dátuma: 2025. 04. 06.]

Bíróági joggyakorlat

- 3025/2016. (II. 23.) AB határozat
3437/2023. (X. 25.) AB végzés
7/2023. Jogegységi határozat (Jpe.IV.60.024/2023/10.)
Kúria Kfv.35.192/2023/3.
Kúria Kfv.37.187/2023/2
Kúria Kfv.37.196/2023/2.
Kúria Kfv.37.376/2024/2.

AZ EMBERI JOGOK GENERÁCIÓI, AZ EGYES GENERÁCIÓKBA SOROLHATÓ JOGOK ÉS AZOK SAJÁTOSSÁGAI

Balogh Márton

1. BEVEZETÉS

A tanulmány célja bemutatni az emberi jogok generációit Magyarország Alaptörvényén¹ és Alkotmánybírósági határozatain keresztül, törekedve arra, hogy a magyar és a nemzetközi emberi jogi szabályozási gyakorlatok áttekinthetően elválasztásra kerüljenek, ezzel bemutatva a magyar joggyakorlat sajátosságait egyes jogok esetén, és reprezentálva az emberi jogok fragmentáltságát.²

Kezdeképpen ki kell emelni, hogy az emberi jogok nemzetközi jellege óhatatlanul része a téma tárgyalásának, azzal, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) Alapokmánya 1. cikk 3. bekezdésében megjelenik az ENSZ azon célja, hogy az emberi jogokat a szerződő államok nemzetközi együttműködés útján az emberek minél szélesebb körének képesek legyenek biztosítani.³ Emellett az ENSZ által elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata említhető,⁴ amely egy 1948-ban elfogadott emberi jogi katalógus, ezt a nemzetközi emberi jogok standardjának tekinti a jogtudomány.⁵ Magyarország esetében a nemzetközi emberi jogi együttműködések felül figyelembe kell venni az Európai Unió jogát is, kifejezett figyelmet szentelve az Európai Unióról Szóló Szerződés⁶ 2. cikkének, amely rögzíti az EU értékei között az emberi jogokat, ezzel kötelezettséget keletkeztetve a 2004 óta⁷ tagállam Magyarország számára is azok tiszteletben tartására.

.....
1 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) (a továbbiakban: Alaptörvény).

2 A fragmentáltságot a tanulmány szempontjából két olvasatban lehet értelmezni, az emberi jogok nemzetközi és európai jogban megtalálható különböző jogforrásaira utalva, valamint az értelmezésembeli fragmentáltság értelmében különböző jogrendszerek értelmezésében.

3 Thomas BUERGENTHAL: *Nemzetközi Emberi Jogok – Bán Tamás előszavával*. Budapest, Helikon Kiadó, 2001. 31.

4 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

5 KOCIS Miklós – PETRÉTEI József – TILK Péter: *Alkotmánytani Alapok*. Pécs, Kodifikátor Alapítvány, 2015. 297.

6 Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (HL 2012 C 326.) (a továbbiakban: EUSZ).

7 Európai Bizottság Magyarországi Képviselte: Magyarország az EU-ban. <https://bit.ly/4cjXP46> [letöltve: 2025. 03. 31.]

Jelen témának számos kutatási iránya lehet, megemlíthető például az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) elmúlt harminc évben a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatának alakítására való gyakorlata,⁸ ugyanis az EJEB vitathatatlan befolyással bír a magyar alkotmánybíróság döntéseire. Jelen kutatás célja egy leíró-elemző; módszertanát illetően elsősorban az Alaptörvény szöveg-elemzésére, a releváns szakirodalomra és alkotmánybíróági döntések bemutatására irányuló kutatás végzése, kiegészítve a nemzetközi jogi hagyományokkal és különbözőségekkal az emberi jogok felfogását illetően. Ritka a magyar alkotmányos és a nemzetközi emberi jogi tendenciák párhuzamos elemzésének gyakorlata, különösen az emberi jogok *négy* generációján átívelően, jelen tanulmány ezt tűzte ki céljául.

2. AZ EMBERI JOGOK ELHELYEZKEDÉSE AZ ALAPTÖRVÉNYBEN

Az Alaptörvény négy fő szerkezeti egységből a SZABADSÁG ÉS FELELŐSÉG rögzíti a magyar alapjogi rendszert.⁹ A kutatás dogmatikai koherenciájának megőrzése végett ehelyütt mindenképpen kiemelendő az Alkotmánybíróság 13/2013. határozata,¹⁰ amelyben a hatályos Alaptörvényt időben megelőző AB határozatok hatályáról formált véleményt a bírói kar, megállapítva azt, hogy a korábbi és az új – a hatályos – Alaptörvény szövegének *releváns* szempontok szerinti egyezősége esetén továbbra is mérvadóak maradnak. Sólyom László Alkotmánybíróági elnöksége alkotott, az alapjogokat illető fogalmi rendszer, dogmatika, a mai napig meghatározó erejű a magyar alkotmányjogban.¹¹ Következésképpen az Alaptörvényt és az AB határozatokat érdemes együtt tárgyalni, ugyanis „minden egyes új AB határozat egy újabb építőköve a láthatatlan alkotmány épületében”.¹²

Az Alaptörvény alapjogi része a talán ismerősnek ható „AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége” rendelkezéssel indít, amely ismerősen csenghet az Európai kontinens első emberi jogi nyilatkozatából, az 1789-es francia Emberi és Polgári

8 Erről bővebben lásd CZINE Ágnes: A strasbourgi emberi jogi bíróság esetjogának megjelenése a magyar Alkotmánybíróság határozataiban. *Magyar Jog*, 2023/7–8. sz., 409–415.

9 TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs (szerk.): *Bevezetés az Alkotmányjogba, Az Alaptörvény és Magyarország Alkotmányos Intézményei*. (Ötödik, átdolgozott kiadás.) Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016. 151.

10 13/2013. (VI. 17.) AB határozat [28]–[34]. Idézi: Trócsányi – Schanda (2016) i. m. 154.

11 TRÓCSÁNYI–SCHANDA (2016) i. m. 154., illetve ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG: *80 éves Sólyom László, az Alkotmánybíróság volt elnöke*. <https://bit.ly/3RsSHBj> [letöltve: 2025. 03. 31.] *Nota bene*: az idézett forrás relevanciája a kutatás szempontjából tisztelgés a 2023-ban elhunyt Sólyom László, az Alkotmánybíróság, majd később köztársasági elnök előtt, akinek rengeteget köszönhet a magyar alkotmányjog, beleértve a magyar emberi jog rendszerét. (Sólyom László életéről bővebben lásd VASTAG Eszter: Tisztán szuverén jogtudós – Sólyom László, az Alkotmánybíróság első elnöke, egykori államfő. <https://bit.ly/3XPegY> [letöltve: 2025. 03. 31.]

12 Uo. 154.

Jogok Nyilatkozatból.¹³ Az emberi jogok gerince megtalálható nemzetközi jogi dokumentumokban, mégis megfigyelhető, hogy egyes jogokra lebontva országok jogrendszereiben valójában rendkívüli fragmentáltságot mutat, hogy mely jogok és hogyan kerültek meghatározásra.¹⁴ Előzetesen érdemes kitérni arra, hogy az első generációs jogokra jellegükből adódóan az állam alapvetően passzív szerepe a jellemző, feladata a joggyakorlás zavartalanságának biztosítása.¹⁵ A második generációs jogokban az állami beavatkozás több szinten differenciált (alkotmányos és törvényi szinten), a jogok biztosítása ezen generációt illetően az államok passzivitásából vagy aktív szerepvállalásából eredően számos különbözőséget mutat az egyes országokban, amíg a harmadik generációs jogokat az államok globális együttműködésének szükségessége jellemzi.¹⁶ Ebbe a hagyományosan hármas rendszerbe illeszkedik be egyelőre bizonytalan módon az emberi jogok negyedik generációja.

3. AZ EMBERI JOGOK GENERÁCIÓI

Az emberi jogok első és második generációját illetően érdemes a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányát, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmányát megemlíteni a nemzetközi emberi jogok fejlődésében, azzal, hogy ezen dokumentumok elfogadása nem helyettesítheti az emberi jogok állami alkotmányos deklarációját.¹⁷ Reprezentálja ugyanakkor azt a rétegzett rendszert, amelyben különböző emberi jogok, azonos generációban megjelenhetnek nemzetközi emberi jogi dokumentumokban csakúgy, ahogyan az egyes országok alkotmányában.

Az első generációs emberi jogok politikai szabadságjogokként megjelennek az Alaptörvényben, mint politikai részvételi jogok – a választójog (Alaptörvény, XXIII. cikk) vagy az országos népszavazás szabályai (Alaptörvény, Az Állam, Országos Népszavazás) –, valamint szabadságjogi vonatkozásaiban – magánélet zavartalansága vagy a köztevékenység szabadsága.¹⁸ A generáció jogait illetően ki kell emelni a halálbüntetés, az abortusz és az eutanázia magyar alkotmányjogi megítélését. A 23/1990. (X. 31.) AB határozatban a halálbüntetés alkotmányellenességéről kimondásra került a halálbüntetés alkotmányellenessége; a 48/1998.

13 ÉLYSÉE: La déclaration des droits de l'homme et du citoyen. <https://bit.ly/3YhYqNW> [letöltve: 2025. 03. 31.]

14 Yves MADIOT: L'influence de la Déclaration universelle des droits de l'Homme et du citoyen de 1789 sur le droit international des droits de l'Homme. *Revue québécoise de droit international*, 1989 6-1. 5. o. *Nota bene:* Ehhez kapcsolódóan egy rövid kitekintés erejéig érdemes a Human Rights Watch: World Report 2024. <https://bit.ly/4cniPqP> [letöltve: 2025. 03. 31.] éves jelentésébe beletekinteni, hogy valójában az univerzálisnak, és az embertől elidegeníthetetlennek tekintett emberi jogok valójában mennyire sérülékenyek.

15 HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi Jogok*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 81.

16 Uo. 85–87.

17 KOCIS–PETRÉTEL–TILK (2015) i. m. 297–299.

18 Uo. 314., valamint HALMAI–TÓTH (2003) i. m. 82–84.

(XI. 23.) AB határozatban – kizárólag törvényben meghatározott feltételek mellett – meghatározták a terhesség megszakításának lehetőségét az állapotos nő súlyos válsághelyzetére hivatkozva; a 22/2003. (IV. 28.) AB határozat pedig deklarálta a gyógyíthatatlan betegek önrendelkezési jogának korlátozására való jogellenességet az életmentő vagy életfenntartó orvosi beavatkozás visszautasítására. Az emberi jogok fragmentáltságát illetően nemcsak Magyarországon, hanem az egész világon komoly jogi kérdéseket vetnek fel ezek a témák. Néhány nemzetközi példát említve, a halálbüntetésnek doktrinális alapját az iszlám jogban maga a Korán biztosítja;¹⁹ amíg az Amerikai Egyesült Államokban (a továbbiakban: USA) 27 tagállami jogszabály engedélyezi annak kiszabását.²⁰ Szintén az USA-ban, a *Roe v. Wade* ítélet hatályon kívül helyezésével szövetségi védelem hiányában egyes tagállamok szigorú büntetéseket szabnak ki a terhesség megszakítása ellen, noha a világ jogrendszereiben éppen ellentétes fejlődés tapasztalható.²¹ Mégis, talán a különböző eutanázia-törvények a legváltozatosabbak azok terjedelmét illetően a jogrendszerekben.²² Látható, hogy az első generációs jogokban is eltérő a jogvédelem biztosítottasága, ez tehát nem kizárólag a második generációra jellemző.

A második generációs jogok három nagyobb csoportra oszthatóak: gazdasági jogok – a gazdasági tevékenység vagy a foglalkozás megválasztásának szabadsága –, szociális jogok – társadalombiztosításhoz vagy egészségügyi ellátáshoz való jog – és kulturális jogok – oktatáshoz való jog vagy a tudományos oktatás és művészeti alkotás szabadsága – azzal, hogy ez a generáció azért kíván aktív magatartást az államtól, ugyanis bizonyos anyagi kapacitás (elsősorban pénzübeli teljesítőképesség) rendelkezésre állása függvényében lehet érvényt biztosítani ezeknek a jogoknak.²³ E generáció tekintetében jelentős változás a korábbi alkotmányhoz képest, hogy a hatályos Alaptörvény szövege a szociális biztonság nyújtására való törekvéstről rendelkezik, amely immáron államcélként jelenik meg, egyúttal új államcélok (emberhez méltó lakhatás és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés) megjelenésével is bővült a szociális jogok köre a magyar alkotmányjogban.²⁴ Érdemes ismét kitérni

19 Elizabeth PEIFFER: The Death Penalty in Traditional Islamic Law and as Interpreted in Saudi Arabia and Nigeria. *11 Wm. & Mary J. Women & L.* 507 (2005), <https://bit.ly/4cG14TR> [letöltve: 2025. 04. 17.] 508.

20 Death Penalty Information Center: State by State. <https://bit.ly/4lldWT5> [letöltve: 2025. 04. 03.]

21 Center for Reproductive Rights: The World's Abortion Laws. <https://bit.ly/4hZaQRL> [letöltve: 2025. 04. 03.]

22 Bővebben lásd: World Population Review: Countries Where Euthanasia is Legal 2025. <https://bit.ly/4i2Zdt5> [letöltve: 2025. 04. 03.]

23 KOCIS–PETRÉTEI–TILK (2015) i. m. 314., valamint HALMAI–TÓTH (2003) i. m. 85–87. *Nota bene:* Az állam szociális funkcióinak térnyerésével a szociális alapjogok (elsősorban a nyugat-európai államok) alkotmányaiba illesztésével a szociális biztonság vitatatlannal egyik legfontosabb védőbástyája, a munkajog fejlődése is aranykorát élte ebben az időben. Kiss György (szerk.): *Munkajog*. Budapest, Dialóg Campus, 2020. 51–52.

24 VÁRVÖLGYI Csaba: A szociális biztonsághoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogi Fórum*, 2023. <http://bit.ly/4cskZWa> [letöltve: 2025. 04. 07.] 12–13.

az államok különböző gyakorlataira, többek között az USA-ban egyáltalán nincs alkotmányos kötelezettség a szociális védelem biztosítására.²⁵

221

Mérsékelt relativizmusként illeti a szakirodalom azt az álláspontot, amely azt hangsúlyozza, hogy az emberi jogok érvényesülésében a kulturális különbségek jelentőséggel bírnak, ezzel befolyásolva az emberi jogok tartalmát.²⁶ Hogyan érvényesülnek mégis az eltérő kultúrák – ezzel eltérő jogfelfogások – nemzetközi viszonylatában a testvériség megvalósítójának tekintett harmadik generációs jogok?²⁷ A harmadik generációs jogok a nemzetközi közösség meghatározatlan alanyai számára, tartalmában nehezen behatárolható kötelezettségeket határoznak meg.²⁸ Megfoghatatlanságukat a globális problémák sokszerűségére adott válaszokból eredő különböző jellegük kölcsönözi számukra. Első típusuk a fejlődő országok önrendelkezéshez való jogában és a népek globális hatalmi és közös örökségeinek újraelosztásában fogható meg, második típusuk a békéhez és humanitárius segélyhez való jogosultságban, vagy az egészséges környezethez való jogban fogható meg.²⁹ A legkézzelfoghatóbb eredményeket éppen a felsorolásban utolsó, egészséges környezethez való jog és a környezetvédelem képes felmutatni. A környezetvédelem több mint 50 éve töretlenül a nemzetközi kapcsolatok meghatározó sarokköve,³⁰ amelynek egy rendkívül egyszerű oka van: minden országot érintő problémát vet fel. A 2015-ös Párizsi környezetvédelmi szerződés 196 részes felet foglal magában, célja pedig az, hogy a globális átlaghőmérséklet növekedését az ipari forradalmat megelőző szinthez mérten 1,5 °C alatt tudja tartani.³¹ A harmadik generációs jogok megnyitják a nemzetközi együttműködés előtt az utat a problémák hatékonyabb kezelése érdekében, jogilag azonban nem tekinthetők emberi jogoknak abban az értelemben, hogy nehezen érvényesíthetők, az egyéni jogosultság pedig szinte számon kérhetetlen felettük, e tekintetben szintén az egészséges környezethez való jog számít kivételnek a környezetvédelmi igények peresíthetőségéből eredően.³²

25 Uo. 9.

26 HALMAI-TÓTH (2003) i. m. 73., valamint 88.

27 Uo. 88. *Nota bene*: A hivatkozott mű idézi Karel Vasak emberi jogok és a francia forradalom eszményeinek összeforrását. Az első emberi jogi generáció a *szabadság*, a második az *egyenlőség*, a harmadik pedig a *testvériség* vagy szolidaritás.

28 KOCIS-PETRÉTEL-TILK (2015) i. m. 314–315.

29 HALMAI-TÓTH (2003) i. m. 87.

30 TOMMASO PERRONE: The history of climate change conferences, also known as COPs. <https://bit.ly/4jEoKp> [letöltve: 2025. 04. 09.]

31 UNFCCC: The Paris Agreement. <http://bit.ly/428HewJ> [letöltve: 2025. 04. 10.]

32 HALMAI-TÓTH (2003) i. m. 88. *Nota bene*: E témában a mű idézi: SÓLYOM László: *Környezetvédelem és polgári jog*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1980.

Létezik-e az emberi jogok negyedik generációja? Karel Vasak 1977-ben három emberi jogi generációt határozott meg,³³ azonban egyre több kutató érvel amellett, hogy a digitális éra olyan új jogokat hoz magával, amelyeket indokolt egy külön kategóriában kezelni.³⁴ Az új generációban foglalt jogok köre egyelőre meghatározatlan, különböző kutatások eltérő jogokat tekintenek részének.³⁵

Általában két nagyobb csoport emelkedik ki a negyedik generációs jogok közül, az egyik az ún. szomatikus jogok köre, vagyis az ember saját teste feletti rendelkezéshez való joga, a másik csoportot pedig a digitális technológiával kapcsolatos jogok alkotják.³⁶ Abból az okból kifolyólag, hogy a szomatikus jogok meghatározatlanabbak (tudniillik a szomatikus jogok körét illetően egyelőre nem ért el konszenzust a jogtudomány), másrészt; a kategória számos olyan erkölcsi és morális kérdést vet fel, amelyek gyakran súlyos politikai vitát is előidéznek (például a bérnyság az Egyesült Királyságban megengedett, ellenben Franciaországban tiltott),³⁷ a tanulmány a digitális technológiával kapcsolatos jogokkal foglalkozik, mintegy gondolatébresztőnek, hogy az emberi jogok a francia forradalom óta mennyivel összetettebbé váltak a XXI. századra. Említést érdemel az a megközelítése a negyedik generációs jogoknak, amely a két altípust összekapcsolja és olyan emberekből beszél, akik – talán a technológia mai állása szerint már nem utópikusnak tűnő jövőben – a biológiát meghazudtoló képességekkel bírhatnak (például a technológia általi felfejlesztett agyműködéssel),³⁸ vagy példaként említve Elon Musk *Neuralink* cégét, amely képes olyan chipeket gyártani, amelyet mozgáskorlátozottak agyába ültetve egy számítógép egerét képesek mozgatni.³⁹

A negyedik generációs jogok második nagyobb csoportját illetően kiemelendő, hogy a digitális technológia anyajogának az elektronikus eszközökhöz és kommunikációs hálózatokhoz, (ideértve internethez való hozzáférést) minősülhet.⁴⁰ Az internethez való hozzáférés joga kapcsán felmerül az internet ingyenességének a kérdése, hiszen ha előfeltételeket támaszt maga elé elérése, akkor digitális

33 Az UNESCO-nak írt cikk elolvasható itt: <https://bit.ly/42beTpF> [letöltve: 2025. 04. 10.]

34 Kiemelendő, hogy a negyedik generáció gondolata először 1997-ben, Robert B. Gelmanban fogalmazódott meg, aki szabályozásra javasolta a kibertérben megjelenő emberi jogokat. (YANG Xueke: Human Rights: The Fourth Generation of Human Rights Theory: A General Outline of Digital Rights in the Digital Age. <https://bit.ly/428rMAM> [letöltve: 2025. 04. 10.]

35 Serhii M. PEREPOLKIN – Danilo S. PEREPOLKIN – Milena V. AVERIANOVA: Typology of the fourth generation of human rights. *Journal of International Legal Communication*, 1(1), 2021. 93–96.

36 Uo. 96–97., illetve 97–100.

37 Uo. 97.

38 Mathias RISSE: The Fourth Generation of Human Rights: Epistemic Rights in Digital Lifeworlds. *Carr Center for Human Rights Policy Harvard Kennedy School*, Harvard University September 17, 2021. 2.

39 Antonio REGALADO: What to expect from Neuralink in 2025. <https://bit.ly/4lrVuZ9> [letöltve: 2025. 04. 11.]

40 PEREPOLKIN–PEREPOLKIN–AVERIANOVA (2021) i. m. 96.

diszkrimináció részeseivé válhatnak azok, akik nem képesek használni azt.⁴¹ Adatvédelem terén szellemi és technikai erőforrást, valamint technikai felkészültséget igényel a kiberbűnözés elleni fellépés, hogy megakadályozható legyen a magánszemélyek (legfőképpen banki) adatainak jogellenes megszerzése, ez ellen Magyarország,⁴² illetve az Európai Unió⁴³ is folyamatosan új módszereket dolgoz ki. Fontos sajátosságuk a digitális jogoknak, csakúgy, mint bármely más jognak, hogy akár az államok által is korlátozhatóak.⁴⁴ Érdekes kérdést vet fel e tekintetben az, hogy hol húzódik a határ az első és a negyedik generációs emberi jogok között? Minősülhet-e első generációs szabadságjognak az internet használatának bármely módon – állam vagy szolgáltató útján való – korlátozása? Milyen szinten minősül a politikai jogok nyúlványának, ha egy politikus a közösségi média bármely platformján ad tájékoztatást egy általa fontosnak vélt kérdésben, közvetlenül, mintegy személyes kapcsolatot elérve követői bázisával?

A digitalizáció úttörő fejlesztése, a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) kihagyhatatlan eleme a negyedik generációs emberi jogokat övező – és minden bizonnyal a jövő jogásztársadalmá előtti – szabályozási kihívások körének, hiszen ezek a rendszerek képesek automatizált, vagyis az ember közbenjárása nélküli döntéseket hozni, és olyan területekre betörni, mint a közigazgatás.⁴⁵ Számos lehetőséget nyújt a MI az államigazgatás hatékonyságának növelésére például a munkavállalók idejének felszabadításával, hiszen nem szükséges többé „milliónyi dokumentum egyidejű áttekintése a legrelevánsabb tartalom felkutatása érdekében”.⁴⁶ A korábban említett kibervédelem vagy az állami szuverenitás ugyanakkor a privátautónómiát (az állampolgárok személyes ügyeinek kezelése miatt), valamint kollektív politikai jogok veszélyeztetését jelentheti.⁴⁷ Indokolt elkülöníteni egy negyedik generációt az emberi jogokban, ugyanis nem szakadhat el a digitalizációtól a jogvédelem, különösképpen azért sem, mert a számítástechnika különböző generációs szinteken rögzített emberi jogokra lehet hatással.

41 Uo. 96.

42 ZSARU Rendőrségi Magazin: Mátrix Projekt a kiberbiztonságért. <https://bit.ly/42a703L> [letöltve: 2025. 04. 12.]

43 Europol: Cybercrime. <http://bit.ly/43QT93I> [letöltve: 2025. 04. 12.]

44 PEREPOLKIN–PEREPOLKIN–AVERIANOVA (2021) i. m. 96.

45 ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA: *Mesterséges Intelligencia a Közigazgatásban*. <https://bit.ly/3Y4Hwm1> [letöltve: 2025. 04. 17.]

46 KOVÁCS László – CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin: A mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségei az államigazgatásban. *Infokommunikáció és Jog*, 2020/2. (75.), e-különszám. <https://bit.ly/4cDxqys> [letöltve: 2025. 04. 17.]

47 Uo.

A tanulmány bemutatta az emberi jogok négy generációját egyes magyar, európai és nemzetközi szabályozási megoldáson keresztül, utalt a különböző országok eltérő joggyakorlataira, ezzel szemléltetve az emberi jogok fragmentált jellegét az állami jogrendszerek felfogásától függően. Az esszé mellett foglalt állást, hogy az emberi jogok kategorizálásában el kell különíteni az emberi jogok negyedik generációját, amely mozgatórugója a technológiai fejlődés. A kutatás nem titkolt célja az volt, hogy átlépje a hagyományos hármas felosztásban tárgyalt emberi jogokról alkotott képet és összefüggéseket keressen az egyes generációk között. Az emberi jogok tudományos tana rengeteg dilemmát rejt magában, ugyanakkor mind nemzetközi, mind magyar viszonylatban számos kérdés megválaszolásra került a tudomány kialakulása óta.⁴⁸ Jelen tanulmány ennek egy szeletébe nyújtott betekintést a szerző szemüvegén keresztül, utalva a jövő nagy kérdéseire, amelyeket minden bizonnyal a digitalizáció fog jelenteni.

BIBLIOGRÁFIA

- BUERGENTHAL, Thomas: Nemzetközi *Emberi Jogok* – Bán Tamás előszavával. Budapest, Helikon Kiadó, 2001.
- Center for Reproductive Rights: *The World's Abortion Laws*. <https://bit.ly/4hZaQRL> [letöltve: 2025. 04. 03.]
- CZINE Ágnes: A strasbourgi emberi jogi bíróság esetjogának megjelenése a magyar Alkotmánybíróság határozataiban. *Magyar Jog*, 2023/7–8. sz.
- Death Penalty Information Center: *State by State*. <https://bit.ly/4lldWT5> [letöltve: 2025. 04. 03.]
- EUROPOL: *Cybercrime*. <http://bit.ly/43QT93I> [letöltve: 2025. 04. 12.]
- HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi Jogok*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- Human Rights Watch: *World Report 2024*. <https://bit.ly/4cniPqP> [letöltve: 2025. 03. 31.]
- KISS György (szerk.): *Munkajog*. Budapest, Dialóg Campus, 2020.
- KOCSIS Miklós – PETRÉTEI József – TILK Péter: *Alkotmánytani Alapok*. Pécs, Kodifikátor Alapítvány, 2015.
- KOVÁCS László – CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin: A mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségei az államigazgatásban. *Infokommunikáció és Jog*, 2020/2. (75.), e-különszám. <https://bit.ly/4cDxqys> [letöltve: 2025. 04. 17.]

48 John Locke nevéhez köthető az első összefüggő emberi jogi elmélet kidolgozása 1689-ből. [HALMAI–TÓTH (2003) i. m. 37.]

- MADIOT, Yves: L'influence de la Déclaration universelle des droits de l'Homme et du citoyen de 1789 sur le droit international des droits de l'Homme. *Revue québécoise de droit international*, 1989 6–1.
- ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA: *Mesterséges Intelligencia a Közigazgatásban*. <https://bit.ly/3Y4Hwm1> [letöltve: 2025. 04. 17.]
- PEIFFER, Elizabeth: *The Death Penalty in Traditional Islamic Law and as Interpreted in Saudi Arabia and Nigeria*. 11 Wm. & Mary J. Women & L. 507 (2005), <https://bit.ly/4cG14TR> [letöltve: 2025. 04. 17.]
- PEREPOLKIN, Serhii M. – PEREPOLKIN, Danilo S. – AVERIANOVA, Milena V.: Typology of the fourth generation of human rights. *Journal of International Legal Communication*, 1(1), 2021.
- PERRONE, Tommaso: *The history of climate change conferences, also known as COPs*. <https://bit.ly/4jLEoKp> [letöltve: 2025. 04. 09.]
- REGALADO, Antonio: *What to expect from Neuralink in 2025*. <https://bit.ly/4lrVuZ9> [letöltve: 2025. 04. 11.]
- RISSE, Mathias: *The Fourth Generation of Human Rights: Epistemic Rights in Digital Lifeworlds*. Carr Center for Human Rights Policy Harvard Kennedy School, Harvard University September 17, 2021.
- SÓLYOM László: *Környezetvédelem és polgári jog*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1980.
- TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs (szerk.): *Bevezetés az Alkotmányjogba, Az Alaptörvény és Magyarország Alkotmányos Intézményei*. (Ötödik, átdolgozott kiadás). Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016.
- VÁRVÖLGYI Csaba: A szociális biztonsághoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogi Fórum*, 2023. <http://bit.ly/4cskZWa> [letöltve: 2025. 04. 07.]
- VASTAG Eszter: *Tisztán szuverén jogtudós – Sólyom László, az Alkotmánybíróság első elnöke, egykori államfő*. <https://bit.ly/3XPegY> [letöltve: 2025. 03. 31.]
- World Population Review: *Countries Where Euthanasia is Legal 2025*. <https://bit.ly/4i2Zdt5> [letöltve: 2025. 04. 03.]
- YANG Xueke: *Human Rights: The Fourth Generation of Human Rights Theory: A General Outline of Digital Rights in the Digital Age*. <https://bit.ly/428rMAM> [letöltve: 2025. 04. 10.]
- ZSARU, Rendőrségi Magazin: *Mátrix Projekt a kiberbiztonságért*. <https://bit.ly/42a703L> [letöltve: 2025. 04. 12.]

HOGYAN SEGÍTI A BÜNTETŐÜGYEKEN MŰKÖDŐ EURÓPAI IGAZSÁGÜGYI HÁLÓZAT AZ IGAZSÁGÜGYI HATÓSÁGOK KÖZÖTTI KÖZVETLEN EGYÜTTMŰKÖDÉST?

Erményi György Miklós

1. MI AZ EURÓPAI IGAZSÁGÜGYI HÁLÓZAT?

Az Európai Igazságügyi Hálózat (a továbbiakban: EIH) az Európai Unió tagállamai közötti igazságügyi kapcsolattartók hálózata. Az EIH-t az Európai Unió Tanácsa 1998-ban hozta létre a 98/428/IB számú együttes fellépéssel. Ezt később felváltotta a jelenleg is hatályos 2008/976/IB határozat (a továbbiakban: Határozat).¹

Az EIH több mint 450 kapcsolattartót foglal magában az Európai Unió mind a 27 tagállamában. Ezek a kapcsolattartók segítik a nemzeti hatóságokat a nemzetközi igazságügyi együttműködés megkönnyítésében a büntetőügyek terén. A kapcsolattartókat az egyes tagállamok jelölik ki. A kapcsolattartók általában olyan ügyészek, bírák vagy más hivatalos személyek, akik napi szinten találkoznak nemzetközi elemmel a munkájuk végzése során. A kapcsolattartókat az olyan központi, igazságügyi vagy más nemzeti hatóságok állományából választják ki, amelyek általánosságban, illetve bizonyos súlyos bűncselekményekkel – például szervezett bűnözés, korrupció, kábítószer-kereskedelem és terrorizmus – kapcsolatban is gyakran ellátnak nemzetközi együttműködési feladatokat. Az EIH szoros kapcsolatot tart fent más regionális igazságügyi hálózatokkal is, és több harmadik országban is kijelölt kapcsolattartókat. Ennek eredményeként az EIH a kapcsolattartói útján világszerte segítséget tud nyújtani az igazságügyi együttműködés elősegítésében.²

1.1. Az EIH szervezete

Az EIH a tagállamok, valamint az Európai Bizottság kapcsolattartóiból és egy hágai székhelyű Titkárságból áll. A Határozat alapján a Bizottság kapcsolattar-

1 A Tanács 2008/976/IB határozata (2008. december 16.) az Európai Igazságügyi Hálózatról (HL [2008] L 348., 2008. 12. 24., 130–134.).

2 European Judicial Network and Eurojust: Joint Paper on Assistance in International Cooperation in Criminal Matters for Practitioners, 2024. 2.

tót jelöl ki azokra a területekre, amelyek a hatáskörébe tartoznak. A gyakorlatban azonban több uniós intézmény (pl. Tanács, Európai Ügyészség, Eurojust) is kinevezett kapcsolattartókat, ők azonban az EIH-val való kapcsolattartásért felelnek, tehát nem a tagállami kapcsolattartók feladatait végzik, így célszerű őket külön említeni. Az uniós tagállamokon túl kapcsolattartót jelölhetnek a tagjelölt államok, lehetséges tagjelölt államok és partner államok is. A Titkárság az EIH adminisztratív szerveként működik.³ Az Eurojust és az EIH közötti szoros együttműködés biztosítása érdekében a Titkárság az Eurojust személyzetéhez tartozik, de önálló egységként működik.⁴ A Titkárság feladatai közé tartozik többek között a kapcsolattartók munkájának koordinálása és támogatása, az EIH honlapjának és eszközeinek létrehozása, karbantartása és fejlesztése, valamint az EIH általános adminisztrációja. Emellett a Titkárság felelős a nemzeti jogszabályokkal, valamint az EU jogi eszközeinek tagállami alkalmazásával kapcsolatos információk gyűjtéséért és elemzéséért is.⁵

1.2. Az EIH fő feladatai

A Határozat 3. cikke alapján az EIH három módon fejt ki tevékenységét:

1.2.1. MEGFELELŐ KAPCSOLATOK LÉTREHOZÁSA

Az EIH tevékenysége elsősorban a megfelelő kapcsolatok létrehozására irányul a tagállamok kapcsolattartói között. Ezen tevékenység célja, hogy a kapcsolattartók megfelelően és hatékonyan tudják végrehajtani feladataikat. A kapcsolattartók legfőbb feladata a „tagállamok közötti igazságügyi együttműködés előmozdítása, különösen a súlyos bűncselekmények formái ellen folytatott küzdelemben való tevékenységekre vonatkozóan”.⁶ A kapcsolattartók ennek körében „lehetővé teszik helyi igazságügyi hatóságok és saját tagállamuk más, illetékes hatóságai, más tagállamok kapcsolattartói, valamint más tagállamok helyi igazságügyi és egyéb illetékes hatóságai részére, hogy létrehozzák a legmegfelelőbb közvetlen kapcsolatot”.⁷ A kapcsolattartók mindennapos munkájuk során „biztosítják a szükséges jogi és

3 Határozat, 2. cikk 8. bekezdés.

4 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1727 rendelete (2018. november 14.) az Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynökségéről (Eurojust) és a 2002/187/IB tanácsi határozat felváltásáról és hatályon kívül helyezéséről (HL [2018] L 295., 2018.11.21., 138–183.), 48. cikk, 1. bekezdés, b) pont.

5 EJN Secretariat, *European Judicial Network*, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/ContentDetail/EN/2/65> [letöltve: 2025. 04. 27.].

6 Határozat 4. cikk, 1. bekezdés.

7 Határozat 4. cikk, 1. bekezdés.

gyakorlati információkat saját tagállamuk helyi igazságügyi hatóságai, más tagállamok kapcsolattartói, valamint más tagállamok helyi igazságügyi hatóságai részére”.⁸

1.2.2. IDŐSZAKOS ÜLÉSEK SZERVEZÉSE

Az EIH másodlagos feladataként időszakos üléseket szervez a tagállamok kapcsolattartói számára. Az EIH a plenáris üléseit rendszeresen, de legalább évente háromszor szervezi meg, melyekre minden év februárjában Hágában, illetve a további két plenáris ülésre félévente, a Tanács elnökségét adó tagállamban kerül sor. Az EIH plenáris ülései fontos szerepet töltenek be a tagállamok közötti együttműködés erősítésében, mivel lehetőséget biztosítanak arra, hogy a kapcsolattartók személyesen is megismerjék egymást, és megosszák egymással a hálózat működésével kapcsolatos tapasztalataikat. Emellett ezek az ülések fórumként is szolgálnak, ahol a résztvevők megvitathatják az igazságügyi együttműködés során felmerülő gyakorlati és jogi problémákat, különös tekintettel az Európai Unió által elfogadott intézkedések nemzeti szintű végrehajtására.⁹

1.2.3. INFORMÁCIÓ BIZTOSÍTÁSA

Az EIH mindezek mellett állandó jelleggel naprakész háttér-információt biztosít megfelelő távközlési eszközök és egy folyamatosan frissített honlap segítségével. Az EIH ennek keretében rendelkezésre bocsátja a tagállami kapcsolattartók részletes adatait és – szükség esetén – azok nemzeti szintű feladatait ismertető magyarázatokat, valamint egy olyan platformot is biztosít, amely lehetővé teszi a hatóságok számára, hogy azonosítsák a másik tagállamban illetékes szerveket igazságügyi együttműködés iránti kérelmek vagy határozatok végrehajtása céljából. Emellett rövid jogi és gyakorlati tájékoztatást nyújt a tagállamok igazságügyi és eljárási rendszeréről, továbbá elérhetővé teszi a fontosabb jogi eszközök szövegeit, valamint az érvényben lévő egyezményekhez kapcsolódó nyilatkozatokat és fenntartásokat is.¹⁰ Az ezeken az oldalakon megjelenő, az egyes tagállamokra vonatkozó információ naprakészen tartásáért az egyes tagállamok által, a saját kapcsolattartói közül kijelölt ’eszközfelelősök’ felelnek.¹¹

8 Határozat 4. cikk, 2. bekezdés.

9 Határozat 5. cikk, 1. bekezdés.

10 Határozat 7. cikk.

11 Határozat 2. cikk, 4. bekezdés és 4. cikk, 5. bekezdés.

2. AZ EURÓPAI IGAZSÁGÜGYI HÁLÓZAT GYAKORLATI ESZKÖZEI AZ IGAZSÁGÜGYI HATÓSÁGOK KÖZÖTTI KÖZVETLEN EGYÜTTMŰKÖDÉS ELŐSEGÍTÉSÉRE.

Az EIH a honlapján (<https://www.ejn-crimjust.europa.eu/>) számos eszközt biztosít mind kívülállók mind pedig a kapcsolattartók számára, amely megkönnyíti az igazságügyi hatóságok közötti közvetlen együttműködést.

2.1. *Atlasz*

Az Atlasz¹² az igazságügyi együttműködés iránti kérelmek végrehajtása tekintetében illetékes hatóság elérhetőségekkal együtt történő keresésére szolgáló eszköz, amely lehetővé teszi annak a hatóságnak az azonosítását, amely az adott intézkedésre vonatkozó kérelem fogadására illetékes. Az oldalon a felhasználók első lépésként kiválaszthatják azt az országot, amelyhez a kérelmet címezni kívánják, akár egy interaktív térképen, akár egy legördülő listából. Ez lehetővé teszi a gyors navigációt és az adott országra vonatkozó információk elérését. Ezt követően a felhasználók megadhatják, hogy milyen típusú intézkedésről van szó – például európai nyomozási határozat ('ENYH'), európai elfogatóparancs, videokonferenciás tanúmeghallgatás, bizonyítékok átvétele, vagy vagyoneklombzás. A rendszer ez alapján megjeleníti az adott országban az intézkedés végrehajtásáért felelős hatóságok részletes adatait, többek között a hivatalos megnevezést, címet, telefonszámot, e-mail-címet, és – ha szükséges – az illetékességi kör leírását is.¹³

2.2. *Kompendium*

Az EIH Kompendium¹⁴ egy interaktív, online platform, amely az igazságügyi szakemberek számára nyújt támogatást a nemzetközi büntetőügyi együttműködési kérelmek előkészítésében. Az eszköz célja, hogy megkönnyítse és egységesítse a különböző jogi dokumentumok – például európai elfogatóparancsok, ENYH-k vagy kölcsönös jogsegélykérelmek – előkészítését, biztosítva ezzel a hatékony, jogszerű és egységesített eljárást az Európai Unió tagállamai között.

A Kompendium lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy kiválasszák a célországot és a kívánt intézkedést, majd lépésről lépésre kitöltsék a megfelelő űrlapot.

.....
12 European Judicial Network: Judicial Atlas, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/Ejn2021/AtlasChoose-Country/EN> [letöltve: 2025. 04. 28.]

13 Secretariat of the European Judicial Network: Handbook on the European Judicial Network, 2009. 20–26.

14 European Judicial Network: Compendium, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/Ejn2021/Compendium/EN> [letöltve: 2025. 04. 29.]

Az eszközbe az EIH integrálta az Atlaszt, így az automatikusan kitölti azokat a mezőket, amelyekhez előre meghatározott információk szükségesek, például az illetékes hatóságok adatai, ezzel csökkentve a hibalehetőségeket és gyorsítva a folyamatot. A Kompendium számos kérelem és nyomtatvány elkészítésére biztosít lehetőséget, ezek közé tartozik többek között az európai elfogatóparancs, az ENYH, a vagyonelkobzási és -zárolási határozatok, valamint a pénzbírságok és szabadságvesztésbüntetések elismerésére és végrehajtására vonatkozó nyomtatványok is.¹⁵

Az eszköz lehetőséget biztosít a felhasználók számára, hogy elmentsék a munkájukat, és később folytassák az űrlap kitöltését, valamint, hogy a kész dokumentumokat PDF- vagy Word-formátumban exportálják, kinyomtassák vagy elektronikus úton továbbítsák. Emellett a Kompendium támogatja a többnyelvűséget, lehetővé téve a kérelmek elkészítését az EU hivatalos nyelvein, ami különösen fontos szerepet játszik tagállamok közötti kommunikációban.¹⁶

2.3. *Fiches Belges*

A *Fiches Belges*,¹⁷ amely az EIH elsőként bevezetett eszköze volt, egy strukturált és országokként rendszerezett adatbázis, amely részletes és gyakorlati információkat nyújt az egyes tagállamokban alkalmazható nyomozati intézkedésekről. Az eszköz célja, hogy elősegítse a hatékony és jogszerű nemzetközi igazságügyi együttműködést, különösen a kölcsönös jogsegély és az ENYH keretében.¹⁸

A *Fiches Belges* több mint 70 különböző nyomozati intézkedésre vonatkozó információt tartalmaz, például házkutatás, lefoglalás, tanúmeghallgatás, elektronikus bizonyítékok megszerzése, lehallgatás, vagyonelkobzás, közös nyomozócsoportok, valamint más határokon átnyúló műveletek. Ezeket tematikus csoportokba sorolja – például jogsegély/ENYH intézkedések, európai elfogatóparancs, vagyon-visszaszerzés –, így megkönnyítve a keresést és az eligazodást a felhasználók számára.¹⁹

Minden intézkedéshez kapcsolódóan országokként elérhetők a vonatkozó nemzeti jogszabályok, az illetékes hatóságok megnevezése, a kérelmekhez elfogadott nyelvek, a végrehajtási határidők, valamint gyakorlati tudnivalók, például az eskütételi

.....
15 EJN Compendium User Manual, *European Judicial Network*, <https://shorturl.at/nI3dQ> [letöltve: 2025. 05. 02.]

16 Secretariat of the European Judicial Network: Handbook on the European Judicial Network, 2009. 35–39.

17 European Judicial Network: Fiches Belges, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/Ejn2021/FichesBelges/EN> [letöltve: 2025. 05. 01.]

18 Cornelia RIEHLE: EJN Launched Updated E-tools, eucrim, <https://eucrim.eu/news/ejn-launched-updated-e-tools/> [letöltve: 2025. 05. 02.]

19 Secretariat of the European Judicial Network: Handbook on the European Judicial Network, 2009. 31–32.

232 kötelezettség vagy fordítási követelmények. Emellett a *Fiches Belges* lehetőséget biztosít két tagállam meghatározott információinak összehasonlítására is.

2.4. Igazságügyi Könyvtár

Az EIH Igazságügyi Könyvtárának²⁰ célja, hogy strukturált és naprakész dokumentumokat biztosítson az Európai Unió tagállamai számára, ezzel előmozdítva a gyors és jogszerű igazságügyi együttműködést.²¹ A könyvtár számos dokumentumtípushoz biztosít hozzáférést: uniós jogszabályokhoz, szabványosított űrlapokhoz, kézikönyvekhez, gyakorlati útmutatókhoz, valamint bírósági ítéletekhez és tagállami végrehajtási információkhoz.²²

A tartalmak tematikus kategóriákba vannak rendezve. Külön részben található például a jogi kereteket lefedő jogszabályok (irányelvek, rendeletek, egyezmények), a kérelmek benyújtására szolgáló űrlapok (pl. ENYH vagy európai elfogatóparancs), valamint gyakorlati útmutatók, amelyek lépésről lépésre segítik az eljárások lefolytatását. Az esetjog szekcióban az EU Bíróságának és tagállami bíróságoknak az ítéletei érhetők el, amelyek irányadóként szolgálnak a jogértelmezésben.

A könyvtár erőssége a fejlett keresési és navigációs funkciókban is megmutatkozik. A felhasználók tematikus kategóriák szerint böngészhetnek, vagy kulcsszavak, dokumentumtípusok, dátumok alapján is kereshetnek. A főoldalon gyorslinkek segítik a leggyakrabban használt dokumentumok (pl. nyomozási határozathoz kapcsolódó űrlapok) azonnali elérését.

További előny, hogy a könyvtár több nyelven elérhető, így biztosítva a különböző tagállamokból érkező felhasználók számára a könnyű hozzáférést. A legtöbb dokumentum maga is több nyelvi változatban is rendelkezésre áll, ami jelentősen megkönnyíti a kérelmek és eljárások előkészítését.

2.5. Kapcsolattartók listája

Az EIH kapcsolattartó pontjainak listája²³ egy központi, jelszóval védett adatbázis, amely több mint 400 kapcsolattartó elérhetőségét tartalmazza az Európai Unió

20 European Judicial Network: Judicial Library, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/libcategories/EN/0/-1/-1/-1> [letöltve: 2025. 05. 02.]

21 HAMENSTÄDT, Kathrin: European Arrest Warrants, the rule of law and communication: What future for mutual recognition? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2024/4., 487–509.

22 Secretariat of the European Judicial Network: Handbook on the European Judicial Network, 2009. 33–34.

23 European Judicial Network: List of Contact Points, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/Contact-Points/EN> [letöltve: 2025. 05. 03.]

tagállamaiban, valamint a tagjelölt államokban, lehetséges tagjelölt államokban és partner államokban. A kapcsolattartók listája kizárólag regisztrált felhasználók számára érhető el, akik általában igazságügyi szakemberek, például bírák, ügyészek vagy más illetékes hatóságok képviselői. Ez biztosítja, hogy a kapcsolattartók személyes adatait illetéktelen személyek ne szerezzék meg, valamint, hogy ahhoz csak hitelesített, releváns jogi szereplők (pl. más kapcsolattartók, igazságügyi hatóságok) férhessenek hozzá, akik ténylegesen részt vesznek az együttműködésben.

2.6. Információ a tagállamok jogrendszereiről

Az EIH hivatalos weboldalának *Info About National Systems* szekciója²⁴ átfogó információkat biztosít az Európai Unió tagállamainak, jelölt országainak, társult államainak és egyes harmadik országoknak az igazságügyi rendszeréről. Ez az oldal különösen hasznos a határokon átnyúló büntetőügyekben dolgozó jogi szakemberek számára, mivel segíti őket abban, hogy megértsék más országok eljárási rendszerét, jogi struktúráját és együttműködési mechanizmusait.

A honlap országcsoportok szerint rendszerezi az adatokat, így külön szekcióban találhatók az EU-tagállamokra, a tagjelölt országokra (pl. Albánia, Szerbia), a potenciális tagjelöltekre (pl. Koszovó, Grúzia), a társult országokra (mint Norvégia, Izland, Svájc), valamint a harmadik országokra (Egyesült Királyság) vonatkozó információk. Az egyes országoldalakon az alábbi fő típusú tartalmak találhatók: a bírósági és ügyészégi szervezet felépítése, az adott ország részvétele az uniós és más nemzetközi együttműködésekben, az EU-s jogszabályok nemzeti végrehajtására vonatkozó adatok, valamint linkek a nemzeti igazságügyi hatóságokhoz és más releváns szervekhez.

Fontos megkülönböztetni ezt az oldalt az EIH másik eszközétől, a *Fiches Belges*-től. Míg a *Fiches Belges* egy konkrét nyomozati intézkedésekhez kapcsolódó, gyakorlati célú adatbázis, amely részletesen leírja, hogy egy-egy intézkedés (pl. házkutatás, tanúmeghallgatás, lefoglalás) milyen feltételekkel és eljárás szerint hajtható végre az adott országban, addig az *Info About National Systems* inkább általános és intézményi szintű információt nyújt. A *Fiches Belges* tehát operatív eszköz, míg az *Info About National Systems* inkább háttérismereteket biztosító referenciapont.

24 European Judicial Network: Info About National Systems, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/InfoAbout/EN> [letöltve: 2025. 05. 03.]

Az EIH 'Cooperation with partners, judicial networks and non-EU countries'²⁵ szekciója azokat a nemzetközi és regionális együttműködési hálózatokat mutatja be, amelyekkel az EIH szoros szakmai kapcsolatot ápol. Az oldal célja, hogy a kapcsolattartók és szakemberek átfogó képet kapjanak a nemzetközi partnerekről és azok működéséről. A szekció információt mutat be arról, hogy hogyan vesznek részt különböző államok különböző nemzetközi vagy regionális igazságügyi együttműködési hálózatokban, különösen az EIH partnereként. Emellett gyakorlati információkat is kínál a hálózatokhoz való csatlakozásról, azok elérhetőségeiről, és az együttműködés konkrét formáiról. Ez az oldal az EIH egyik olyan kiegészítő platformja, amely erősíti a büntetőügyi igazságügyi együttműködés globális dimenzióját. A szekció hangsúlyt fektet arra is, hogy az EIH nemcsak az uniós tagállamokkal, hanem tagjelölt államokkal és partnerországokkal is fenntart együttműködést. Ilyen például Svájc, Norvégia és az Egyesült Királyság, ahol a partnerség lehetővé teszi az EU-n kívüli országok igazságügyi hatóságaival való közvetlen és hatékony kapcsolatfelvételt.

3. ÖSSZEGZÉS

Az Európai Igazságügyi Hálózat jelentősége a büntetőügyekben folytatott nemzetközi igazságügyi együttműködés szempontjából nem csupán elméleti, hanem gyakorlati síkon is kiemelkedő. A hálózat a tagállamok közötti közvetlen kapcsolattartás intézményesített formáját biztosítja, amely a komplex és sürgős ügyekben gyakran nélkülözhetetlen. A kapcsolattartók közreműködése lehetővé teszi, hogy a hatóságok gyorsan, közvetlenül és hatékonyan juthassanak olyan információkhoz – például jogi eljárások részleteihez, hatósági illetékességhez vagy végrehajtási gyakorlatokhoz –, amelyek hiányában egy-egy eljárás elhúzódna vagy akár meghiúsulna.

Az EIH úttörő szerepet tölt be a digitális igazságszolgáltatás terén is. Az olyan eszközök, mint az Atlasz, a Kompendium, a *Fiches Belges* vagy az Igazságügyi Könyvtár, nem csupán kiegészítő jellegű segédletek, hanem a határokon átnyúló együttműködés alapvető infrastrukturális elemei. Ezek az eszközök a digitalizációra épülő igazságszolgáltatási paradigma részét képezik, és szorosan illeszkednek az Európai Bizottság által meghirdetett „*Digitalisation of Justice*” program célkitűzéseivel.²⁶

25 European Judicial Network: Cooperation with partners, judicial networks and non-EU countries, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/SupportedNetworks/EN> [letöltve: 2025. 05. 04.]

26 European Commission: Digitalisation of cross-border judicial cooperation, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice/digitalisation-cross-border-judicial-cooperation_en?prefLang=hu [letöltve: 2025. 05. 04.]

Használatuk nemcsak időt takarít meg és csökkenti az adminisztrációs hibalehetőségeket, hanem egységesíti is az eljárásokat, ezáltal fokozva a tagállamok közötti jogbizalmat – a kölcsönös elismerés alapelvének egyik sarokkövét.

Továbbá az EIH nemcsak az uniós kereteken belül tölt be kulcsszerepet, hanem globális szinten is egyre fontosabb szereplővé válik. A harmadik országokkal, például Svájjal, Norvégiával vagy az Egyesült Királysággal fenntartott együttműködés új dimenziót ad a hálózat működésének. Az ilyen típusú partnerségek révén az EIH hozzájárul a bűnözés elleni nemzetközi fellépéshez, és elősegíti az EU-n kívüli hatóságokkal való koordinációt is.

Összességében tehát az EIH nem csupán egy technikai eszközrendszert működtet, hanem egy olyan dinamikus, szakmailag felkészült és digitálisan támogatott hálózat, amely képes választ adni a 21. század büntető igazságszolgáltatási kihívásaira. Az információk gyors áramlása, az eljárási eszközök összehangolása, valamint a tagállami hatóságok közötti bizalomépítés mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az európai polgárok biztonsága, a jogállamiság és a bűnüldözés hatékonysága megerősödjön – az EIH közreműködésével.

BIBLIOGRÁFIA

- A Tanács 2008/976/IB határozata (2008. december 16.) az Európai Igazságügyi Hálózatról (HL [2008] L 348., 2008. 12. 24., 130–134. o.)
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *EJN Compendium User Manual*; <https://shorturl.at/nI3dQ> [letöltve: 2025. 05. 02.].
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *EJN Secretariat*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/ContentDetail/EN/2/65> [letöltve: 2025. 04. 27.].
- EUROPEAN COMMISSION: *Digitalisation of cross-border judicial cooperation*; https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice/digitalisation-cross-border-judicial-cooperation_en?prefLang=hu [letöltve: 2025. 05. 04.].
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK AND EUROJUST: *Joint Paper on Assistance in International Cooperation in Criminal Matters for Practitioners*, 2024.
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *Compendium*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/Ejn2021/Compendium/EN> [letöltve: 2025. 04. 29.].
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *Cooperation with partners, judicial networks and non-EU countries*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/SupportedNetworks/EN> [letöltve: 2025. 05. 04.].
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *Fiches Belges*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/Ejn2021/FichesBelges/EN> [letöltve: 2025. 05. 01.].

- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *Info About National Systems*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/InfoAbout/EN> [letöltve: 2025. 05. 03.].
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *Judicial Atlas*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/Ejn2021/AtlasChooseCountry/EN> [letöltve: 2025. 04. 28.].
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *Judicial Library*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/libcategories/EN/0/-1/-1/-1> [letöltve: 2025. 05. 02.].
- EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *List of Contact Points*; <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/ContactPoints/EN> [letöltve: 2025. 05. 03.].
- HAMENSTÄDT, Kathrin: European Arrest Warrants, the rule of law and communication: What future for mutual recognition? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2024/4, 487-509.
- RIEHLE, Cornelia: *EJN Launched Updated E-tools*, *Eucrim*; <https://eucrim.eu/news/ejn-launched-updated-e-tools/> [letöltve: 2025. 05. 02.].
- SECRETARIAT OF THE EUROPEAN JUDICIAL NETWORK: *Handbook on the European Judicial Network*, 2009.

Oláh Antónia

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

2025. január 1. napján hatályba lépett a közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetéséről szóló 2024. évi LXXXII. törvény (a továbbiakban: Közhiteles törvény), amelynek megalkotását garanciális szempontok, többek között a közérdek, harmadik személyek érdekeinek védelme, továbbá az adminisztratív terhek csökkentésére és Magyarország jogi versenyképességének növelésére való törekvés indukálta.¹ A kormányzat strukturális jellegű beavatkozása a közhiteles nyilvántartások szabályozásába rendkívül időszerű lépésként értékelhető. A rendszerváltozás óta eltelt három évtized során ugyanis módfelett megszorodott azoknak a nyilvántartásoknak a száma, amelyekhez – pontosabban egyes, e nyilvántartásokban rögzített adatokhoz – az azt létrehozó jogszabály a közhitelesség joghatását fűzi. A problémát azonban nem önmagában a közhiteles nyilvántartások széles köre, hanem inkább az ennek következtében szükségképpen felmerülő, ún. párhuzamos adatkezelés jelensége jelenti.² A közhiteles nyilvántartások számának és tartalmának bővülése természetesen a jogalanyok száma, illetve a velük összefüggésben a nyilvántartást vezető szervek által rögzített adatok mennyisége konstans növekedésének is következménye, amely megfontolt alapelveken nyugvó nyilvántartás-vezetés hiányában egy idő után az átláthatóság jogállami alapértékének sérelmével jár.³ A közhiteles nyilvántartások szabályozásának újragondolása tehát az utóbbi évek, évtizedek során megvalósult jogalkotói aktivitás nyomán kétségkívül szükségessé vált. Az ennek keretében megvalósuló, centralizációt célzó reguláció, másnéven a közhiteles nyilvántartások egységes szabályozása adekvát eszköze lehet a közhiteles nyilvántartásokkal szemben megfogalmazódó XXI. századi követelmények érvényre juttatásának.⁴ Tanulmányomban terjedelmi okok miatt a centralizált szabályozás egyes kérdéseit – a Közhiteles törvénynek a közhitelességet érintő elvi jellegű megállapításai kivételével – kizárólag a közhiteles hatósági nyilvántartások vonatkozásában vizsgálom.

1 2024. évi LXXXII. törvény indokolás a közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetéséről szóló 2024. évi LXXXII. törvényhez. A továbbiakban: A Közhiteles törvény indokolása.

2 KÁRPÁTI Orsolya: Nyilvántartások a közigazgatásban; nyilvántartásokkal szemben támasztott követelmények a XXI. században. *Új Magyar Közigazgatás*, 2018/1., 12.

3 CSAPÓ Orsolya: Közhiteles nyilvántartások reformja az átláthatóság jegyében. *Iustum Aequum Salutare*, 2025/1., 187–188.

4 KÁRPÁTI (2018) i. m. 12–15.

Mindenekelőtt szükségét érzem annak, hogy röviden bemutassam a közhiteles hatósági nyilvántartások, mint a közigazgatási jog alapintézményeinek legfontosabb ismérveit.⁵ E tekintetben kiindulópontként fontosnak tartom kiemelni, hogy a közhiteles hatósági nyilvántartásoknak nincs általánosan elfogadott definíciója. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy ne lennének azonosíthatók bizonyos közös jellemvonások, ráadásul az általános értelemben vett nyilvántartások fogalmával a jogtudomány nem maradt adós,⁶ amely ugyancsak hasznos támpontot jelent. E közös jellemzők álláspontom szerint két csoportra oszthatók fel: egyfelől azoknak a körére, amelyek lényegében kötelező elemekként, „minimum követelményekként” foghatók fel, vagyis amelyek nélkül egy közjogi jogalany által vezetett nyilvántartás nem tekinthető közhiteles hatósági nyilvántartásnak; másfelől olyanok, amelyek csupán egy-egy nyilvántartáshoz kapcsolódnak, azaz amelyek hiányában a közhiteles hatósági nyilvántartás e minősége nem kérdőjeleződik meg.

A kötelező fogalmi elemek közé sorolható elsősorban az, hogy e nyilvántartásokat közjogi jogalanyok, azaz vagy állami szervek, vagy nem állami, ám erre vonatkozó állami felhatalmazással rendelkező szervek vezethetik,⁷ amelyek egyidejűleg az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) 9. §-a szerinti hatóságnak minősülnek, hiszen az Ákr. 7. § (2) bekezdése a nyilvántartás-vezetést hatósági ügynek tekinti.⁸ (Más kérdés, hogy egyes nyilvántartásokra nézve ágazati jogszabályok rögzítenek speciális részletszabályokat.) Fontos formai jellegű összetevő, hogy (közhiteles) hatósági nyilvántartás csak olyan nyilvántartás lehet, amelyet jog, azon belül általában törvény, valamint az alapján kiadott rendelet szabályoz.⁹ Alapvetően adatvédelmi szempontból bír jelentőséggel, bár valamennyi hatósági nyilvántartás immanens elemét képezi az adott nyilvántartás célhoz kötöttségének elve, azaz annak vagy azoknak az okoknak az explicit vagy implicit megjelölésére vonatkozó jogalkotói kötelezettség, amelyek az adott nyilvántartást szükségessé teszik,¹⁰ valamint azon adatok körének körvonalazása, amelyeket az adott nyilvántartás tartalmazhat.¹¹ Értelemszerűen nem lehetne köz-

5 RÓZSÁS Eszter: A közigazgatási hatósági eljárás alapintézményei. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, Közigazgatási jog rovat, 2022. [46]. <http://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgatasi-hatosagi-eljaras-alapintezmenyei> [letöltve: 2025. 07. 10.]

6 KÁRPÁTI (2018) i. m. 8., GERENCSÉR Balázs Szabolcs – BERKES Lilla: Rendszert a rendszerekben! – avagy gondolatok a nyilvántartások rendszertanáról. *Új Magyar Közigazgatás*, 2014/7., 24.

7 GERENCSÉR–BERKES (2014) i. m. 24.

8 BOROS Anita – DARÁK Péter (szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2019. 10.

9 VÉRTESY László: A közigazgatás adatkezelése és nyilvántartásai. In: TEMESI István (szerk.): *Közigazgatási jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 259.

10 KÁRPÁTI (2018) i. m. 8.

11 CSAPÓ (2025) i. m. 198.

hiteles egy hatósági nyilvántartás, ha az arra vonatkozó jogszabály nem deklarálná egyértelműen az abban foglalt adatok vagy azok egy részének közhitelességét.¹² A közhiteles hatósági nyilvántartások alighanem leglényegibb összetevője a közhitelesség elve. Ezzel összefüggésben kiemelendő, hogy a Közhiteles törvény legfontosabb újításai közé tartozik, hogy meghatározta a közhitelesség elvének autonóm fogalmát és egyúttal azt is egyértelműen megjelölte, hogy milyen célt tulajdonít általánosságban e jogelvnek. A preambulum [3] bekezdése úgy rendelkezik, hogy „a közhitelesség célja, hogy a jogalakító és jogvédelmi hatás, illetve a tanúsító erő által a jogalkalmazást az adatok megállapításának és érvényesítésének egyszerűsítése révén megkönnyítse, de a téves adatok esetében az anyagi jogi helyzet érvényesítését ne lehetetlenítse el”. E törekvés jelentőségének feltárása azonban nem kapcsolódik a közhiteles hatósági nyilvántartások fogalmi ismérveihez, hanem sokkal inkább kötődik a közhiteles hatósági nyilvántartások hatósági eljárásban betöltött garanciális szerepéhez és az egységes szabályozás kérdésköréhez, ennél fogva e kérdéskör a következő fejezetek részét képezi. Végül, ami a közhiteles hatósági nyilvántartások eshetőlegeselemt illeti, e jellemzők közé sorolom például a nyilvántartás nyilvánosságát.

3. A KÖZHITELES HATÓSÁGI NYILVÁNTARTÁSOK JELENTŐSÉGE A JOGALKALMAZÁSBAN

E nyilvántartások jelentősége mindenekelőtt abban áll, hogy a közigazgatás hatékony működésének alapkővét képezik. Elsődleges rendeltetésük, hogy biztosítsák az állami feladatellátáshoz nélkülözhetetlen információkat.¹³ A közhiteles hatósági nyilvántartások előnye, hogy azok a nyilvántartásba bejegyzett és közhitelesnek minősített adat – jog, kötelezettség, tény vagy állapot¹⁴ – fennállását külön bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül, hitelt érdemlően igazolják.¹⁵ Ezáltal gördülékennyé, vagy legalábbis gördülékenyebbé válnak azok a hatósági eljárások, amelyek valamely közhiteles hatósági nyilvántartásban szereplő adattal függnek össze. A közhiteles hatósági nyilvántartások azonban nem csupán a hatósági, hanem más típusú eljárások, különösen a polgári eljárások, valamint a közigazgatási peres eljárások során is kiemelt jelentőséggel bírnak, hiszen e nyilvántartások adatait az ellenkező bizonyításáig tényként kell elfogadni.¹⁶ Tagadhatatlan ezenkívül az is, hogy a jogalkalmazó szerveken kívül egyes nyilvántartások az állampolgárok közötti magánjogi jogügyletek, például az ingatlan-adásvételek során meghatáro-

12 GERENCSÉR–BERKES (2014) i. m. 29.

13 KÁRPÁTI (2018) i. m. 8–9.

14 A Közhiteles törvény 1. § (1) bekezdése.

15 KOVÁCS András György: A közhitelességről. *Jogtudományi Közlöny*, 2021/11–12., 534.

16 A „Közhiteles nyilvántartások közhitelessége” tárgykörben felállított joggyakorlat-elemző csoport által készített összefoglaló vélemény kivonata (2021.El.II.JGY.K.2.) 11. A továbbiakban: A Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának véleménye.

zó szerepet töltenek be. A közhiteles hatósági nyilvántartások garanciális jellegét erősíti az a körülmény, hogy – amennyiben nemzetbiztonsági, adatvédelmi vagy egyéb ok eltérő szabályozást nem tesz indokolttá – ezen nyilvántartások jellemzően nyilvánosak,¹⁷ vagyis tartalmuk bárki számára hozzáférhető. A közhiteles hatósági nyilvántartások nyilvánossága általában perjogi szempontból bír jelentőséggel, hiszen az ítélkezési gyakorlat egy ilyen nyilvántartásban szereplő adat esetében nem fogadja el a fél arra való hivatkozását, hogy a bejegyzett adatról nem volt tudomása.¹⁸ E precedens megítélésem szerint nagyban előmozdítja a közhitelesség tanúsító erejére vonatkozó – immár a Közhiteles törvényben szereplő¹⁹ – rendelkezések hatályosulását, amelyek lényegében a közhiteles nyilvántartások alapköveinek tekinthetők.

4. A KÖZHITELES HATÓSÁGI NYILVÁNTARTÁSOK EGYSÉGES SZABÁLYOZÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE

A közhiteles hatósági nyilvántartások egységes szabályozásának szükségessége elméleti érvekkel és a joggyakorlatban tapasztaltakkal egyaránt megindokolható. Az egységes szabályozást elméleti síkon mindenekelőtt egyes, az Alaptörvényben deklarált alkotmányos alapértékek, alapvető jogok érvényesülése kívánja meg. A közhiteles hatósági nyilvántartások világosan körvonalazott jogelvek mentén strukturált, centralizált szabályozása nem csekély mértékben segíti a jogállamiság gerincét adó²⁰ – egyúttal a jó közigazgatás követelményétől is elválaszthatatlan – jogbiztonság elvének érvényre jutását. Mindez egyidejűleg a jogbiztonság elvével szorosan összefüggő egyéb értékek, például a kiszámíthatóság és az átláthatóság,²¹ valamint a nyilvánosság és a hozzáférhetőség iránti igény realizálásához is hozzájárul. Voltaképpen az alkotmányos elvek közé sorolható, jóllehet az előbbieknél már közvetlenebbül a hatóságok nyilvántartás-vezetési feladataihoz kapcsolódó követelmény a közérdek védelme és a nyilvántartásokba vetett közbizalom fenntartása, amelyek egyúttal a közhitelesség elvének sarokköveit is alkotják. A közhitelesség elve szempontjából a közérdek – amely alatt a társadalom kisebbségének érdekeivel összhangba hozott többségi érdeke értendő²² –, illetőleg a közbizalom szerves egységet alkotnak, a közérdekből születő szabályozás érvényesülése ugyanis

17 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és egyes ágazati törvények vonatkozásában a legfontosabb nyilvántartások a következők: cégnyilvántartás, civilnyilvántartás, ingatlan-nyilvántartás.

18 A Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának véleménye 11.

19 A Közhiteles törvény 5. § (2) bekezdése.

20 VARGA Zs. András: Jogállamiság. In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Pázmány Press, Budapest, 2020. 391.

21 Kis Norbert: A kormányzás minőségének értékdilemmái. In: KAISER Tamás (szerk.): *Hatékony közzolgáltatás és jó közigazgatás – nemzetközi és európai dimenziók*. Nemzeti Közzolgáltatási Egyetem, Budapest, 2014. 18.

22 BENCsik András: „Közérdek és közigazgatás” – kötet és bemutató. *Közjogi Szemle*, 2008/4., 55–58., KOTI Gyula: A közérdek, mint érték a közigazgatásban 188–200.

nehezen volna elképzelhető az abba vetett közbizalom megléte nélkül. A közbizalom, hasonlóan a közérdekhez, nehezen megmagyarázható terminus. A modern társadalmakban a közbizalom elvont értelemben a társadalom tagjainak a társadalmi-gazdasági élet legalapvetőbb kérdéseiben alkotott hallgatólagos „társadalmi szerződésekként” írható le, amely a közigazgatási hatóságok tevékenységének alapját és célját adja.²³ Kevésbé absztrakt értelemben a közbizalom álláspontom szerint értelmezhető a közigazgatási hatóságok hatékony és szakszerű jogalkalmazó tevékenységébe – nyilvántartás-vezetésébe – vetett bizalomként is. A közbizalom előmozdítja a társadalmi kohéziót, a politikai stabilitást, a gazdasági fejlődést, az együttműködést az állam és egyén között. Ezen belül helyezkedik el a nyilvántartásokba vetett közbizalom, amely lényegében a társadalom abba vetett bizalmát jelenti, hogy a hatóságok a közhiteles hatósági nyilvántartásokat folyamatosan aktualizálják, vagyis az azokban feltüntetett jogok, kötelezettségek, tények vagy állapotok helyesnek, létezőnek, ismertnek tekintendők.²⁴ Ez utóbbiban fejeződik ki a közhitelesség elvének rendeltetése is jogrendszerünkön belül, amely nem jelent mást, mint a nyilvántartás tanúsító ereje révén a jogalakító és jogvédelmi hatás érvényesülését. A közérdekből kialakított hatósági nyilvántartásokba vetett közbizalom nélkül tehát elképzelhetetlen volna a közhitelesség elvének érvényesülése. A Közhiteles törvény preambuluma alapján a nyilvántartásokkal összefüggő közbizalom fenntartásának garanciája az, hogy a közhiteles adatok bejegyzésének, törlésének és módosításának közhatalmi, jogilag szabályozott és garanciákkal bíró eljárásban kell megvalósulnia.²⁵ Fontosnak tartom végül megjegyezni, hogy a közhitelesség elve a jó kormányzás és szűkebb értelemben a jó közigazgatás²⁶ követelményével is szoros összefonódást mutat. A jó kormányzás alapvető összetevője egyfelől az állampolgárok biztonságérzetének biztosítása,²⁷ másfelől a közigazgatási szervezetrendszer működése tekintetében a hatékonyság és célszerűség követelményének érvényre juttatása. E kettő együttesen szolgálja a közérdeket.

A közhiteles hatósági nyilvántartások egységes szabályozása mögötti gyakorlati érvek szorosan kapcsolódnak a közigazgatás hatékonyságához és az állam versenyképességének fenntartásához. Az egységes szabályozásnak – a Közhiteles törvény nyomán – immár kézzel fogható előnye, hogy valamennyi közhiteles hatósági nyilvántartás ugyanazon elvek alapján szerveződik és működik, amely várhatóan az ügyfelek eljárási költségeinek csökkenését, a köztisztviselők munkavégzésének egyszerűbbé, hatékonyabbá válását fogja eredményezni, egyidejűleg az ügyintézés idejét is rövidebbé teszi. A hatósági eljárás hatékonyságának javítása terén a közhiteles hatósági nyilvántartások centralizált szabályozásától az adminisztratív függőségek,

23 SÁRKÖZY Tamás: A kormányzásról. *Állam- és Jogtudomány*, 2011/2., 145.

24 A Közhiteles törvény indokolásának 2. §.

25 A Közhiteles törvény Preambulumának [4] bekezdése.

26 Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága CM/Rec(2007)7. számú ajánlása 3–4.

27 Krs (2014) i. m. 2.

vagyis az ugyanazon hatósági ügygel összefüggő, párhuzamosan futó hatósági eljárások számának csökkenése is remélhető. Az egységes szabályozás adekvát jogtechnikai megoldást kínál az egyes közhiteles hatósági nyilvántartások és adattartalmuk közötti kapcsolódási pontok erősítésére. Ez egyfelől lehetővé teszi a tartalmi megkettőződés megelőzését – vagyis azt, hogy ugyanazon adatot két vagy több nyilvántartás szükségtelenül tartalmazzon –, másfelől a jogi és gazdasági szereplők közötti könnyebb és gyorsabb adatcserét. Hatékony adat- és információcsere nélkül a közigazgatás képtelen volna lépést tartani a lépést a rohamosan terjedő digitalizációval. A digitális társadalom igényeihez igazodó közigazgatás nélkül napjainkban egy állam jogi versenyképessége elképzelhetetlen. Ennek következtében ún. deregulációs folyamatok révén a bürokrácia csökkentésével a nyilvántartásokra vonatkozó minél inkább koncentrált, közérthetőbb és koherens jogszabályi környezettel, minél kevesebb párhuzamos adatot²⁸ tartalmazó közhiteles hatósági nyilvántartás révén a jogi versenyképesség²⁹ növelése is biztosítható. A jogi versenyképesség a közhiteles hatósági nyilvántartások terén ugyanakkor nem csupán a digitalizáció mértékétől függ, hanem attól is, hogy a kormányzat igazságügyi politikáján keresztül törekszik-e a jogrendszer e szegmensében jelentkező túlszabályozottság felszámolásáért. Aligha érheti kritika e tekintetben az Igazságügyi Minisztérium munkáját, deregulációs tevékenységének fókuszában ugyanis – amely a Közhiteles törvény megalkotásához is hozzájárult – jelenleg a szükségtelennek tűnő közhiteles (hatósági) nyilvántartások megszüntetése, valamint a közhiteles (hatósági) nyilvántartásokra vonatkozó jogi szabályozás egyszerűsítése, egyszerűsítése áll. Ezzel nem csupán az ország jogi versenyképessége, illetve tágabban a jogbiztonság javítható, hanem az ország gazdasági versenyképessége is, hiszen a naprakész és könnyen hozzáférhető közhiteles hatósági nyilvántartások közvetetten a piacforgalom biztonságának garantálására, a gazdasági szereplők jogügyletei kockázatainak mérséklésére, a kereskedelmi forgalomnak a gyorsítására is alkalmasak. A könnyen használható, átlátható, pontos és rendszeresen aktualizált közhiteles hatósági nyilvántartások ugyanis – a fentiekben rögzítettekre tekintettel – csökkentik a hatóságok ügyintézési idejét és az ügyfél esetlegesen felmerülő költségeit.³⁰

5. AZ EGYSÉGES SZABÁLYOZÁS KÖVETELMÉNYÉT ÉRVÉNYRE JUTTATÓ SZABÁLYOK DE LEGE LATA

Tanulmányom utolsó fejezetében, mintegy kitekintésként szeretnék pillantást vetni azokra az anyagi jogi szabályokra is, amelyeket a Közhiteles törvény nem csupán a hatóság által vezetett, hanem valamennyi közhiteles nyilvántartásra állapít

28 CSAPÓ (2025) i. m. 190.

29 GÁL Judit: Nyilvántartási rendszerek új utakon – a jogi személyek nyilvántartásáról. *Gazdaság és Jog*, 2023/1–2., 20–23.

30 A Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának véleménye 10.

meg, azaz amelyek az egységes szabályozás magvát jelentik. A demokratikus Magyarország jogtörténetében önmagában az is sajátos kuriózum, hogy a közhiteles nyilvántartásokra vonatkozó szabályok külön törvényben kerültek megállapításra. A nyilvántartást vezető szervek a közhiteles nyilvántartás-vezetési tevékenységük során elsősorban az adott nyilvántartás alapvető szabályait rendező jogszabálynak, másodsorban immáron a Közhiteles törvénynek vannak alávetve.³¹ E törvény különlegessége, hogy a közhiteles nyilvántartásokra vonatkozó közös rendelkezések túlnyomórészt nem a nyilvántartás-vezetés technikai jellegű kérdéseire, hanem a közhitelesség elvére vonatkoznak, amely arra utal, hogy a jogalkotó a közhitelesség elvét tartja a közhiteles nyilvántartások legfontosabb közös jellemzőjének. A törvény pontosan meghatározza a közhitelesség fogalmát,³² amely hozzájárul az egységes értelmezéshez, ezáltal a jogbiztonság megteremtéséhez. Az autonóm definíció az egységes szabályozás egyik legfontosabb letéteményese, alapköve. A közhitelesség tartalmát, joghatását, tanúsító erejét ugyanis valamennyi közhiteles nyilvántartás és adat tekintetében e törvény határozza meg.³³ Ez egyáltalán nem véletlen, hiszen, ha a közhitelesség elvére ún. „vélelemrendszerként” tekintünk, esszenciális jelentősége van annak, hogy a közhiteles nyilvántartásokra vonatkozó rendelkezések koherens szisztémát alkossanak és ellentmondásoktól mentesek legyenek. Ezt pedig legegyszerűbben úgy valósíthatja meg a jogalkotó, ha a közhitelesség elvét – tágabban a közhiteles nyilvántartásokat – egyetlen, központi jogszabályban (törvényben) szabályozza. Ezekről az alapvető jelentőségű normáktól függetlenül a törvény továbbra is széles teret hagy az egyes közhiteles nyilvántartásokra – például az ingatlan-nyilvántartásra és a cégnyilvántartásra – vonatkozó részletszabályok megállapítására. Egy ilyen keretjellegű törvény esetén – ahogy azt maga a Közhiteles törvény is kiemeli³⁴ – annak jellegénél fogva alapvető fontosságú, hogy a jogalkotó a lehető legabsztraktabb szabályozást alkossa, amely olyan rendelkezéseket rögzít, amiket a jogalkalmazók könnyedén igazíthatnak a változó technológiai, állampolgári és gazdasági igényekhez. Ennek álláspontom szerint a Közhiteles törvény maradéktalanul megfelel.

A törvény alapján a közhiteles nyilvántartás legfontosabb jellemzője, hogy az nem önmagában annak tartalma alapján,³⁵ hanem attól nyeri közhiteles jellegét, hogyha megfelel a Közhiteles törvénynek és a végrehajtására kiadott kormányrendeletnek, és e megfeleléségét, valamint a nyilvántartás közhitelességének szükségességét a közhitelesség biztosításáért felelős szerv tanúsítja.³⁶ E rendelkezés voltaképpen

.....
31 A közhitelesség biztosításáért felelős szerv feladatairól és eljárásáról szóló 407/2024. (XII. 20.) Korm. rendelet, A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1415/2024. (XII. 20.) Korm. határozat.

32 A Közhiteles törvény 2. § (1) bekezdése.

33 A Közhiteles törvény 1. § (1) bekezdése.

34 A Közhiteles törvény preambulumaának [2] bekezdése.

35 A Közhiteles törvény preambulumaának [1] bekezdése.

36 A Közhiteles törvény 2. § (2) bekezdése és 15. §.

olyan, a jogalkotó által felállított „kontroll-mechanizmusnak” tekinthető, amely a közhiteles nyilvántartások átláthatóságát biztosítja. E norma garantálja az Igazságügyi Minisztériumnak a közhiteles nyilvántartások terrénján végzett deregulációs munkája vívmányainak megőrzését annak megelőzésével, hogy bármely jogszabály bármilyen nyilvántartást közhitelesnek nyilvánítson, amely egy idő után ismét átláthatatlanná tenné a közhiteles nyilvántartások rendszerét. Az egységesítést hivatott biztosítani a Közhiteles törvény azon rendelkezése, amely kimondja, hogy jogszabály a közhitelesség tekintetében más tanúsító erőt nem rendelhet a közhitelességhez, de a tanúsító erőhöz és megdöntéséhez kapcsolódó anyagi jogi joghatást szabadon megállapíthat.³⁷ Noha szigorú értelemben nem tartozik a jogszabály rendelkezései közé, mégis kiemelendő, hogy a törvény preambuluma deklarálja, hogy az adathoz kapcsolt közhiteles joghatás immáron kizárólag egyetlen nyilvántartás vezetéséhez kötődhet.³⁸ Ezzel a jogalkotó a párhuzamos adatkezelésnek igyekszik elejét venni. A fentiekben rögzítetteken kívül a szabályozás deklaráltan fő célkitűzése a regisztratív és anyagi jogi eljárások elválasztása,³⁹ tekintettel arra, hogy a közhiteles adatok mögött húzódó jogviszonyok tartalmához nem kapcsolódik olyan közérdek, amely semmisségi vagy objektív szempontokon túl indokolná a regisztratív eljárásban az érdemi vizsgálatot. A nyilvántartás tartalmának függetlenítése a nyilvántartás vezetésére vonatkozó kötelezettségektől azt eredményezi, hogy a hatóság kizárólag a közérdek vagy harmadik személyek jogainak védelméhez szükséges szintig vizsgálja a közhiteles adatok alapjául szolgáló jogviszonyokat a regisztratív eljárásokban.⁴⁰

6. KONKLÚZIÓ

Végezetül egyértelműen kijelenthető, hogy jelenleg a szabályozás súlypontja helyesen a közhitelesség elvének pontosítására helyeződik. A közhitelesség fogalmának kidolgozása kiemelt jelentőséggel bír, ugyanis az egységes szabályozás követelménye e nyilvántartások sokszínűségére⁴¹ figyelemmel pusztán regisztratív normák alkotása, illetőleg alkalmazása révén nem lenne biztosítható. Ennélfogva a szabályozás egységessége nem teljességet, hanem sokkal inkább koherens keretrendszert jelent, amelyre az egyes jogterületeken fenntartott közhiteles nyilvántartások részletszabályait tartalmazó külön jogszabályok az adott nyilvántartás sajátosságait figyelembe véve építkезhetnek. Az egységes szabályozás a jövőben akkor tartható fenn, ha a Közhiteles törvény megmarad a tartalmi semlegesség talaján, s a később-

37 A Közhiteles törvény 5. § (5) bekezdése.

38 A Közhiteles törvény Preambulumának [6] bekezdése.

39 A Közhiteles törvény preambulumának [8] bekezdése.

40 A Közhiteles törvénynek a Közhiteles törvény 1. §-ához fűzött indokolása.

41 A Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának véleménye 18.

BIBLIOGRÁFIA

- BENCSIK András: Közérdek és közigazgatás – kötet és bemutató. *Közjogi Szemle*, 2008/4.
- BOROS Anita – DARÁK Péter (szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2019.
- CSAPÓ Orsolya: Közhiteles nyilvántartások reformja az átláthatóság jegyében. *Iustum Aequum Salutare*, 2025/1.
- GÁL Judit: Nyilvántartási rendszerek új utakon – a jogi személyek nyilvántartásáról. *Gazdaság és Jog*, 2023/1–2.
- GERENCSÉR Balázs Szabolcs – BERKES Lilla: Rendszert a rendszerekben! – avagy gondolatok a nyilvántartások rendszertanáról. *Új Magyar Közigazgatás*, 2014/7.
- KÁRPÁTI Orsolya: Nyilvántartások a közigazgatásban; nyilvántartásokkal szemben támasztott követelmények a XXI. században. *Új Magyar Közigazgatás*, 2018/1.
- KIS Norbert: A kormányzás minőségének értékilemmái. In: KAISER Tamás (szerk.): *Hatékony közszolgálat és jó közigazgatás – nemzetközi és európai dimenziók*. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2014.
- KOI Gyula: A közérdek, mint érték a közigazgatásban; https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll_%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9k_2010/1.%20k%C3%B6t/koi.pdf [letöltve: 2025. 07. 10.]
- KOVÁCS András György: A közhitelességről. *Jogtudományi Közleány*, 2021/11–12.
- RÓZSÁS Eszter: A közigazgatási hatósági eljárás alapintézményei. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, Közigazgatási jog rovat, 2022. [46]. <http://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgatasi-hatosagi-eljaras-alapintezmenyei> [letöltve: 2025. 07. 10.]
- SÁRKÖZY Tamás: A kormányzásról. *Állam- és Jogtudomány*, 2011/2.,
- VARGA Zs. András: Jogállamiság. In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Pázmány Press, Budapest, 2020.
- VÉRTESY László: A közigazgatás adatkezelése és nyilvántartásai. In: TEMESI István (szerk.): *Közigazgatási jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

A BREXIT HATÁSA A BÜNTETŐÜGYEKBE FOLYTATOTT IGAZSÁGÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉSRE

247

Szántó Soma

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az európai integrációtörténet során – legyen szó akár az Európai Közösségekről akár az Európai Unióról – megfigyelhetők bizonyos törvényszerűségek, amelyek az együttműködés földrajzi kiterjedésének növekedését (bővülés), illetve egyre több hatáskörnek a szervezetre történő átruházását (mélyülés) foglalják magukban.¹ E két jelenség egymással folyamatos kölcsönhatásban áll és töretlenségük egészen 2016-ig megkérdőjelezhetetlen volt. Ebben az évben azonban az Egyesült Királyság addig példátlan módon aktiválta az Európai Unióról szóló szerződés (a továbbiakban: EUSZ) kilépési záradékát.² A klauzula alkalmazásának egyfajta 'nulladik lépéseként' a tagállam 2016. június 23-án tartott népszavazás eredményének megfelelően,³ azaz alkotmányos követelményeivel összhangban úgy határozott, hogy kilép az Unióból.⁴ Ezt a történelmi jelentőségű döntést és azt követő hosszas egyeztetési folyamatot keresztelte a média frappánsan Brexitnek. Ezzel a folyamatos bővülés tendenciája megtört és kezdetét vette az úgynevezett első 'szűkülés',⁵ amely végül 2020. január 31-én éjfélkor következett be (az átmeneti időszak azonban 2020. december 31-ig tartott). Az Egyesült Királyság tagságának megszűnése korántsem volt olyan egyszerű művelet, mint amilyennek hangzik, hiszen az EU önkéntes elhagyásának jogintézménye csak a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével került az uniós jog *corpusába*,⁶ így annak kiforrott 'jó gyakorlata' még egyáltalán nem volt.

1 VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 37.

2 EUSZ 50. cikk.

3 A népszavazás 72.2%-os részvétellel zajlott. A résztvevők 51.9%-a szavazott az Európai Unióból való kilépés mellett. <https://www.electoralcommission.org.uk/research-reports-and-data/our-reports-and-data-past-elections-and-referendums/report-23-june-2016-referendum-uks-membership-european-union> [letöltve: 2025. 04. 20.]

4 EUSZ 50. cikk (1) bekezdés.

5 SZABÓ Marcel: Az európai integráció története. In: OSZTOVITS András (szerk.): *EU-jog*. Budapest, HVG-ORAC, 2021. 60.

6 Kiss Lilla Nóra: Kilépés az Európai Unióból – Az EUSZ 50. cikke a Brexit tükrében. *Pro Futuro*, 2018/3. 97–98.

A kilépési procedúra megkezdésének híre kapcsán kezdetben számos tanulmány⁷ és sajtótermék⁸ foglalkozott azzal, hogy vajon 'kemény' vagy 'puha' Brexitnek nézünk-e elébe.⁹ Ezek azonban többnyire csak a gazdasági aspektusokat taglalták, nevezetesen a belső piacon való részvétel és a vámunió kérdéskörét. Mindazonáltal az unió hatáskörei mára már nem feltétlenül csak a gazdasági kooperációra korlátozottak, jóllehet legtöbbjük továbbra is nehezen elválasztható ettől, mint elsődleges céltól. A büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködésre¹⁰ is igaz lehet az előző állítás, hiszen azt többek között a belső határok lebontása – amely az egységes belső piac megteremtésének egyik eszköze – miatt keletkezett problémák adekvát közös leküzdésére tett kísérletek hívták életre.¹¹ Már ebből is jól látható, hogy a legtöbb uniós politika más területekre is kihat, ezért nem szabad megelégednünk a büntetőügyi együttműködés vizsgálatáról sem, amikor olyan alapvető változásokat vizsgálunk, mint amilyen a Brexit. Mindezek tükrében fontosnak tartom megvizsgálni azt, hogy az említett kooperációs terület hogyan működött korábban és milyen irányba változott az Egyesült Királyság és az Európai Unió jelenlegi tagállamai között az új helyzet tekintetében. Ez értékes elméleti és gyakorlati tanulságokkal szolgálhat a kilépés pionír jellegét figyelembe véve.

2. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS BREXIT ELŐTTI JELLEGE

Ahhoz, hogy teljes képet kaphassunk a Brexit hatásáról a büntetőügyi együttműködés terén meg kell vizsgálnunk azt is, hogy azt megelőzően mi jellemezte a kooperációt, illetve általánosságban az Egyesült Királyság hozzáállását az Európai Unióhoz. Fontos megjegyezni, hogy annak ellenére, hogy az Egyesült Királyság már az első bővítéssel, azaz 1973-ban csatlakozott az európai integrációhoz,¹² mindig is egyfajta különutas politikát képviselt, melynek központjában az együttműködés mélyülésének lassítása és a szuverenitás fokozott védelme játszott jelentős szerepet.¹³ Ez a sajátos felfogás a szabadságon, biztonságon és jog érvényesülésén

7 HALMAI Péter: A brexit gazdaságtana. In: HALMAI Péter (szerk.): *A brexit forgatókönyvei és hatásai*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 108–137.

8 KAMAL Ahmed: What does 'hard' or 'soft' Brexit mean? BBC News, <https://www.bbc.com/news/business-37500140> [letöltve: 2025. 04. 20.]

9 A kemény Brexit elsősorban egy az Európai Unióhoz kevesebb szálon kötődő, együttműködés terén kevésbé beható Egyesült Királyságot vizionált, melynek fő irányvonala az, hogy a volt tagállam a belső piacnak és vámunióknak nem marad része, bár egyes szerzők szinonim fogalomként használják az úgynevezett 'no deal' azaz megállapodás nélküli Brexittel. A puha Brexit ennek fordítottját jelenti.

10 Bár e politikát az alapszerződések következtében büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködésnek nevezik jelen dolgozatban a lényegre törő és tömör megfogalmazás jegyében büntetőügyi együttműködésként utalok majd rá.

11 BERCZELI Sándor: Az Európai Unión belüli büntetőjogi együttműködés asszimetria – avagy a többsébes EU megvalósulása a büntetőjogi együttműködés területén. *Büntetőjogi Szemle*, 2024/1., 20.

12 VÁRNAY, PAPP i. m. 50.

13 MARIA KENDRICK: Brexit the Ultimate Opt-out: Learning the Lessons on Differentiated Integration. *European Papers*, 2022/3., 1213.

alapuló térség (a továbbiakban: SZBJT) – mint politikák gyűjtőneve, melynek a büntetőügyi együttműködés is része – kialakulásának, valamint fejlődésének története során is jól érezhető. Első írott jogi állapotában a Maastrichti Szerződés harmadik pillére, a bel- és igazságügyi együttműködés, még teljes mértékben kormányközi jellegű volt. Ez megfelelt a britek által vallott euroszeptikus nézeteknek, hiszen bármikor vétőzhettek az egyhangúság követelménye miatt.¹⁴ Az Amszterdami Szerződés a harmadik pillérből azonban a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés kivételével minden ide tartozó politikát áttelepített 'közösségi', azaz szupranacionális szintre, ahol egyhangúságról főszabályként már nem beszélhetünk.¹⁵ Egyes szakirodalmi források szerint itt kezdődött az Egyesült Királyság – és esetenként Írország – úgynevezett '*cherry-picking*'¹⁶ időszaka a bel- és igazságügyi együttműködés terén.¹⁷ Az Egyesült Királyság ugyanis egyrészt a schengeni *acquis* és számos bel- és igazságügyi együttműködést érintő politika alól *opt-out*¹⁸ jogot szerzett magának, tehát ezeket főszabály szerint nem kellett alkalmaznia, távol maradhatott tőlük. Láthatjuk tehát, hogy minél kényesebb politikáról beszélünk a britek annál kevésbé hajlandóak azt a tagállamok többségére bízni, szívesebben tartják maguknál az irányítást még akkor is, ha ez az egységesség rovására megy. Figyelemre méltó ezek után, hogy a Lisszaboni Szerződés – amely immáron az SZBJT minden aspektusát szupranacionális szintre emelte – és a Brexit közötti időszakban az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 21. jegyzőkönyve alapján az SZBJT számos aspektusa alól ismét *opt-out*al élhettek a britek,¹⁹ a büntetőügyi együttműködés tekintetében azonban inkább *opt-in*ekkel találkozunk.²⁰ Fontos itt megemlíteni a Lisszaboni szerződéshez fűzött 36. jegyzőkönyvet, amely egyfajta átmeneti időszakot hozott létre az amszterdami harmadik pillér vívmányai tekintetében.²¹ Az átmeneti időszak alatt az Egyesült Királyságnak 2014. május 31-ig döntenie kellett, hogy él-e *opt-out* jogával ezek alól, illetve amennyiben igen melyikéhez

14 Sarah WOLFF – Agathe PIQUET – Helena CARRAPICO: UK's withdrawal from Justice and Home Affairs: a historical institutionalist analysis of policy trajectories. *Comparative European Politics*, 2022/5., 607.

15 JENEY Petra: A szabadság, biztonság és jog térsége az Európai Unióban. In: KENDE Tamás (szerk.) *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 499–500

16 A *cherry-picking* kifejezést magyarul 'szemezgetésnek' lehet nevezni, annak érdekében, hogy eredeti jelentéstartalmát még megőrizze, ami a különböző dolgok közötti tetszés szerinti válogatást takarja.

17 WOLFF, PIQUET, CARRAPICO (2022) i. m. 607.

18 Christian KAUNERT – Sarah LÉONARD – Alex MACKENZIE: 'They Need Us More Than We Need Them': British Exceptionalism, Brexit, and Justice and Home Affairs. *European Foreign Affairs Review*, 2020/4., 581.

19 Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (a továbbiakban: Lisszaboni Szerződés) (21.) Jegyzőkönyv az Egyesült Királyságnak és Írországnak a szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről (HL [2008] C 115., 2008. 05. 09., 295–298. o.)

20 BERCZELI Sándor: A BREXIT hatása Magyarország és az Egyesült Királyság büntetőjogi együttműködésére. *Jura*, 2022/2., 76.

21 Lisszaboni Szerződés (36.) Jegyzőkönyv az átmeneti rendelkezésekről (HL [2008] C 115., 2008. 05. 09., 322–326. o.)

kíván később újra csatlakozni, hiszen *opt-outolni* kizárólag minden szabály alól lehetett a jegyzőkönyv értelmében.²² A britek éltek a távolmaradási lehetőséggel, az általuk hasznosnak talált kooperációs területeken pedig *opt-int* gyakoroltak.²³ Ilyen volt például az európai elfogatóparancs, pénzbüntetések kölcsönös elismerése, együttműködés az Europol keretein belül vagy a Schengeni Információs Rendszer második generációja (a továbbiakban: SIS II.).²⁴ Mindez jól példázza, hogy az Egyesült Királyság hozzáállása a büntetőügyi együttműködéshez egyszerre volt távolságtartó és célratörően pragmatikus: a részvétel mértéke nem elvi, hanem gyakorlati szempontok mentén dőlt el, mint például a határon átnyúló szervezett bűnözés elleni küzdelem.²⁵

3. POSZT-BREXIT BÜNTETŐÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A Brexit előtt született egyes szakirodalmi művek arról számolnak be, hogy a brit kilépést követő együttműködés rendszere aligha lehet bonyolultabb, mint az *opt-outokkal* teli korábbi szisztéma.²⁶ Ez abban a tekintetben mindenképpen helyes feltételezés, hogy az Európai Unió és az Egyesült Királyság közti büntetőügyi együttműködésre vonatkozó viszonyok lényegi tartalmát immáron egy két pillérből álló jogi rezsim szabályozza. A Kereskedelmi és Együttműködési Megállapodás (a továbbiakban: KEM)²⁷ – ami az EU által saját hatáskörben kötött nemzetközi szerződés – és az 1959. április 20-án Strasbourgban kelt kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló európai egyezmény annak kiegészítő jegyzőkönyveivel együtt. Az első pillérbe tartozik tehát például az átadás, befagyasztás és elkobzás,²⁸ a másodikba pedig a kölcsönös jogsegély²⁹ és a bűnügyi nyilvántartásból származó adatok cseréje,³⁰ amelyek tekintetében a KEM csak kiegészítő jellegű.³¹ Az előzőekben felsoroltakat és más rendkívül releváns bűnüldözési és büntetőügyi együttműködési kérdéseket mind a KEM harmadik része szabályozza. Ennek megfelelően ez a rész tartalmaz rendelkezéseket az úgynevezett Prüm nyilvántartásokhoz való hozzáfé-

22 Uo. 10. cikk

23 A linken elérhető táblázatban csillaggal (*) jelölt jogszabályok tekintetében határozott úgy az Egyesült Királyság, hogy *opt-in* lehetőséggel fog élni. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7ddc1de5274a5eb14e79e7/Protocol_36_measures_october.pdf [letöltve: 2025. 04. 22.]

24 Uo.

25 Theresa MAY: *Decision on EU crime and justice measures*. <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-opt-out-of-eu-crime-and-justice-measures> [letöltve: 2025. 04. 22.]

26 Kiss Lilla Nóra: Az európai büntetőügyi együttműködés és az Egyesült Királyság kapcsolata. *Miskolci Jogi Szemle*, 2018/1., 124.

27 Kereskedelmi és együttműködési megállapodás egyrészről az Európai Unió és az Európai Atomenergia-közösség, és másrészről Nagy-britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága között (HL [2021] L 149., 2021. 04. 30. 10. o.) (a továbbiakban: KEM) 522–701. cikk

28 BERCZELI (2022) i. m. 84–85.

29 KEM 633. cikk.

30 KEM 643. cikk.

31 KEM 633. cikk (1) bekezdés és 643. cikk (2) bekezdés a) pont.

résről,³² tehát a DNS-adatok, az ujjnyomatok és a gépjármű-nyilvántartási adatok cseréjéről. Ugyan külön címként jelenik meg, de logikailag ide tartoznak még az utasnyilvántartási adatállományból (PNR),³³ operatív információmegosztás és a bünyügyi nyilvántartásokból³⁴ való adattovábbítási lehetőségek is.³⁵ Már maga a tény, hogy az adatok cseréjének ezen formái belekerültek a KEM-be azt jelenti, hogy egyrészt az Egyesült Királyság teljes mértékben nem lett kizárva az említett nyilvántartásokból, másrészt amíg előnyösnek érzik ezt a fajta kooperációt az adatkezelésük tekintetében az Unió által előírt szabályoknak meg kell felelniük³⁶ és természetesen az igényelt adatokat nekik is meg kell osztaniuk. Ezek a határon átnyúló bünyfelderítés, bünymegelőzés és bünyüldözés szempontjából, így áttételesen a büntetőügyi együttműködés tekintetében is előremutató együttműködési formák, ha ezeken a területeken az adatmegosztás megszűnt volna az egyetlen csoportnak lett volna előnyös: a bünyelkövetőknek.³⁷ A kooperáció fontosságát e területen a Lordok Házának Európai Unió Bizottsága által közzétett jelentés is többször hangsúlyozza,³⁸ például amikor Steve Rodhouse – a brit *National Crime Agency* műveletekért felelős főigazgatója – meghallgatását idézi és úgy fogalmaz: „Ez a megállapodás fenntartja a Prüm-rendszerhez való hozzáférésünket. Biztonságosabbá teszi az Egyesült Királyságot, mivel lehetővé teszi számunkra, hogy több összefüggést találjunk az emberek és a tetthelyek között, amelyeket egyébként nem láthatnánk”.³⁹ Fontos megjegyezni azonban, hogy az adatbázisokhoz való hozzáférés főszabály szerint csak eseti alapú, a felek adatbázisai nem integráltak abból információt csak adattovábbítás útján lehetséges igényelni; ez egyes szakemberek szerint hozzájárul ahhoz is, hogy az Egyesült Királyságban ismét emelkedő tendenciát mutat a szervezett bünyözés.⁴⁰ Mindezek mellett fontos megemlíteni, hogy a bünyüldöző szervek számára az egyik legnagyobb jelentőségű adatbázishoz való hozzáférést a Brexittel teljesen elvesztette az Egyesült Királyság. Ez a SIS II, amelyben olyan figyelmeztetéseket tudnak kiadni a hatóságok, mint például

32 Matthew SHELLAKER – Stephen TONG – Paul SWALLOW: UK–EU law enforcement cooperation post-Brexit: A UK law enforcement practitioner perspective. *Criminology & Criminal Justice*, 2024/4., 842.

33 A KEM magyar nyelvi változata is a PNR rövidítést használja az angol Passenger Name Record elnevezés abbreviációjának mintájára.

34 KEM 643–651. cikk.

35 KEM 542–562. cikk.

36 KEM 525. cikk.

37 Julia Stanyard, Lyes Tagziria: As Brexit is set to be the defining feature of the UK's economic future, the same may also be true of its criminal economy. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. <https://globalinitiative.net/analysis/organized-crime-brexit/> [letöltve: 2025. 04. 23.]

38 European Union Committee: Beyond Brexit: policing, law enforcement and security. 25th Report of Session 2019–21. 3. fejezet. 36. pont <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/lddecom/250/25002.htm> [letöltve: 2025. 04. 23.]

39 A szerző saját fordítása.

40 Mohammed Rahman: Organised crime on increase in UK as Brexit impacts intelligence sharing. <https://www.bcu.ac.uk/news-events/news/organised-crime-on-increase-in-uk-as-brexit-impacts-intelligence-sharing> [letöltve: 2025. 04. 23.]

eltűnt⁴¹ vagy kiutasított személyekre vonatkozó jelzés, olyan személyre vonatkozó jelzés, aki ellen európai elfogatóparancsot vagy nemzetközi elfogatóparancsot bocsátottak ki,⁴² jogellenes gyermekelvitellel⁴³ vagy körözött tárgyakkal kapcsolatos figyelmeztetés.⁴⁴ A hozzáférés elvesztésének komolyságát az az elképesztő számadat is jól szemlélteti, hogy 2019-ben a brit rendőri szervek 603 milliószor ellenőrizték a SIS II rendszert.⁴⁵ Annak ellenére, hogy a 2020-as kormányzati elképzelés az volt, hogy az adatbázishoz való hozzáférésről külön megállapodást írnak majd alá,⁴⁶ ez máig nem valósult meg.

Az európai büntetőügyi együttműködésről megállapítható, hogy a legsikeresebben az Unió eddig a jogsegély és kiadatás területén hozott létre hatékony szabályozást.⁴⁷ Ennek is egyfajta koronaékszere az európai elfogatóparancs (a továbbiakban: EEP), melyet az Európai Bizottság úgy titulál, mint „a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés legsikeresebb eszköze az Unióban”.⁴⁸ Úgy vélem jogos a Bizottság megállapítása, hiszen a hagyományos nemzetközi kiadatáshoz képest a tagállamok egy sokkal gyorsabb és hatékonyabb, a politikai és diplomáciai mérlegelést a lehető legteljesebben nélkülöző rendszert és eljárást alakítottak ki egymás között.⁴⁹ Az EEP egy tagállamban kibocsátott igazságügyi hatósági határozat, amely azt a célt szolgálja, hogy egy másik tagállam a büntetőeljárás lefolytatása, szabadságvesztés-büntetés, illetve szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása végett a keresett személyt elfogja és átadja.⁵⁰ A Brexit előtti népszerűségét és hatékonyságát támasztja alá az adat, miszerint 2005-ben kevesebb mint 7000, míg 2019-ben több mint 20 000 EEP-t bocsátottak ki Európa-szerte a tagállamok.⁵¹ Az Egyesült Királyság azonban EEP-n alapuló átadásokban kilépését követően már nem vesz

41 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1862 rendelete (2018. november 28.) a rendőrségi együttműködés és a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés terén a Schengeni Információs Rendszer (SIS) létrehozásáról, működéséről és használatáról, a 2007/533/IB tanácsi határozat módosításáról és hatályon kívül helyezéséről, valamint az 1986/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet és a 2010/261/EU bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről (HL [2018] L 312. 2018. 12. 07., 56. o.) (a továbbiakban: SIS rendelet) 32. cikk (1) bekezdés a)–b) pont.

42 SIS rendelet 25. cikk.

43 SIS rendelet 32. cikk (1) bekezdés c) pont.

44 SIS rendelet 38. cikk.

45 European Union Committee: *Beyond Brexit: policing, law enforcement and security. 25th Report of Session 2019-21.* 3. fejezet. 60. pont <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/lducom/250/25002.htm> [letöltve: 2025. 04. 23.]

46 *The Future Relationship with the EU The UK's Approach to Negotiations.* https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/868874/The_Future_Relationship_with_the_EU.pdf [letöltve: 2025. 04. 23.] 26.

47 JENEY (2015) i. m. 553.

48 Európai Bizottság: *European arrest warrant.* https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/european-arrest-warrant_en [letöltve: 2025. 04. 23.]

49 BERCZELI Sándor: Az európai elfogatóparancs rendszere, újdonságai. In: Kís László, SZABÓ Judit (szerk.): *Az európai büntetőjog gyakorlata.* Budapest, Wolters Kluwer, 2023. 99.

50 2002/584/IB tanácsi kerethatározat (HL [2002] L 190. 2002. 07. 18., 1. o.) 1. cikk (1) bekezdés.

51 BERCZELI (2023) i. m. 101.

részt, az új rendszert a KEM szabályozza a felek között. A szerződésben lefektetett rendszer egyébként váratlanul ambiciózus kereteket teremtett az EU és egy szempontjából harmadik országnak tekintendő fél között,⁵² különös tekintettel arra, hogy az Unió Norvégiával és Izlanddal majdnem megegyező megállapodásokat kötött, de azokat 13 évig nem léptették hatályba.⁵³ A KEM szerinti átadás tehát a nemzetközi kiadatásnál jóval hatékonyabb kereteket hozott létre, de az EEP-től ezek mégis elmaradnak. Érdekes, hogy az eljárás neve a szerződésben átadás, de a magyar jog szerint ez egy sajátos nemzetközi elfogatóparancs és ahhoz tartozó kiadatási kérelem.⁵⁴ Jól szemlélteti ezt a kettős jelleget, hogy a nemzetközi büntügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény 36/A. § (2) bekezdése az Egyesült Királyságból, Izlandról és Norvégiából érkező, az Unió területén tartózkodó személy vonatkozásában kibocsátott elfogatóparancsot kiadatási-elfogatóparancsnak nevezi. A két eljárás közötti alapvető különbség az, hogy a KEM rögzít két kivételt is, amely alapján az elfogatóparancs végrehajtása megtagadható.⁵⁵ Az első a politikai bűncselekményekkel kapcsolatos kivétel. Itt főszabály szerint ugyan nem tagadható meg a végrehajtás azon az alapon, hogy a végrehajtó állam a bűncselekményt politikai – vagy azzal kapcsolatos, illetve politikai indíttatású bűncselekménynek tekinti.⁵⁶ Az Egyesült Királyság, vagy tagállama nevében az Unió azonban mégis kijelentheti, hogy a jövőben erre hivatkozással meg fogja tagadni a végrehajtást kivéve a KEM-ben vagy a terrorizmus visszaszorításáról szóló európai egyezmény egyes cikkeiben meghatározott terrorizmussal kapcsolatos bűncselekmények tekintetében.⁵⁷ A másik kivétel az állampolgársággal kapcsolatos. Ennek logikája megegyezik az előzőével, tehát főszabályként nem hivatkozható csak értesítés esetén.⁵⁸ Az értesítésben megjelölhető, hogy az állam állampolgárait nem, vagy csak bizonyos feltételek mellett adja ki. Ennek az adott állam belső jogrendjének alapelveivel vagy gyakorlatával kapcsolatos indokokon kell alapulnia.⁵⁹ Ilyen értesítés kézhezvételét követően a másik fél szintén megtagadhatja vagy feltételekhez kötheti saját állampolgárainak kiadatását.⁶⁰ Erre hivatkozással jelenleg Németország, Görögország, Franciaország, Horvátország, Lettország, Szlovénia, Szlovákia,

52 European Union Committee: *Beyond Brexit: policing, law enforcement and security. 25th Report of Session 2019-21.* 5. fejezet. 124. pont <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/lddeucom/250/25002.htm> [letöltve: 2025. 04. 23.]

53 BERCZELI (2022) i. m. 85.

54 Uo.

55 The Law Society: *Law enforcement and judicial cooperation in criminal matters after Brexit*; <https://www.lawsociety.org.uk/topics/brexit/law-enforcement-and-judicial-cooperation-in-criminal-matters-after-brexit> [letöltve: 2025. 04. 23.]

56 KEM 602. cikk (1) bekezdés.

57 KEM 602. cikk (2) bekezdés.

58 KEM 603. cikk (1)–(2) bekezdés.

59 KEM 603. cikk (2) bekezdés.

60 KEM 603. cikk (2) bekezdés.

Finnország és Svédország sem adja ki saját állampolgárait, Ausztria és Csehország pedig csak az érintett személy beleegyezése esetén.⁶¹

A KEM rendelkezéseket tartalmaz még az Europol és Eurojust szerepéről a kooperációban. Az Europollal való együttműködés keretében az Egyesült Királyság kijelöl egy nemzeti kapcsolattartó pontot, amely a brit hatóságok központi kapcsolattartójaként kommunikál az Europollal,⁶² valamint összekötő tisztviselőt vagy tisztviselőket is rendelnek egymáshoz a felek.⁶³ Lényegében az információcserre nem szűnt meg a brit kilépés miatt, de az a KEM 567. cikkében meghatározott területekre és a személyes adatok cseréjére korlátozódott. Ilyen például: általános helyzetjelentések, bűnügyi nyomozási eljárásokra vonatkozó információk, egyes bűnügyi nyomozásokban való tanácsadás és támogatás.⁶⁴ Ezzel kapcsolatban a Lordok Házának már korábban említett Európai Unió Bizottsága általi meghallgatása során Valsamis Mitsilegas – a terület elismert kutatója és az európai büntetőjog professzora – csalódottságát fejezte ki, szerinte az együttműködés ezen a területen nem lehet olyan sikeres új formájában, mint korábban volt.⁶⁵ Az Eurojusttal történő kooperáció is ezt a sémát követi, mind kapcsolattartó pontok, mind összekötők tekintetében, azzal az eltéréssel, hogy összekötő ügyészt az Egyesült Királyság küldhet, összekötő bírát pedig az Eurojust a másik félhez.⁶⁶

Rendkívül lényeges a KEM teljes harmadik részének szempontjából a szerződés 692. cikkének (2) bekezdése. Ez egy automatikus felmondási klauzula, amely mindkét fél tekintetében fennáll. Kimondja, hogy amennyiben az Egyesült Királyság, illetve bármely tagállam felmondja az emberi jogok európai egyezményét (a továbbiakban: EJEE), továbbá, ha felmondja első, hatodik vagy tizenharmadik jegyzőkönyvét akkor főszabály szerint a felmondás hatálybalépésének napján a harmadik rész is hatályát veszti.⁶⁷ A kikötés értelmében tehát a felek nem kívánnak egymással büntetőügyi együttműködést folytatni, amennyiben a másik fél az EJEE-t vagy annak egyes jegyzőkönyveit, kiváltképp a halálbüntetés eltörlésére vonatkozókat magára nem tekinti kötelezőnek. Ez az EU részéről természetesen összhangban van az EUSZ 21. cikkével, amely az Unió külső tevékenységének alapelveit fekteti le,

61 Notifications made by the European Union to the UK under Part Three of the UK-EU Trade and Cooperation Agreement <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/66e94eeac069f68b7681bc1a/2024-09-12+EU+Notifications+to+the+UK+-+Final+Version+Septmeber+2024.pdf> [letöltve: 2025. 04. 23.]

62 KEM 568. cikk (1) bekezdés.

63 KEM 568. cikk (4) bekezdés.

64 KEM 567. cikk.

65 European Union Committee: Beyond Brexit: policing, law enforcement and security. 25th Report of Session 2019-21. 4. fejezet. 108. pont <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/lddecom/250/25002.htm> [letöltve: 2025. 04. 23.]

66 KEM 585–586. cikk.

67 KEM 692. cikk (2) bekezdés.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Az Egyesült Királyság már uniós tagsága során is – szuverenitás központú politikájának köszönhetően – gyakran a saját útját járta. Más nem is lehetett volna 'ideálisabb' tagállam arra, hogy az EUSZ 50. cikkének gyakorlati érvényt szerezzen. A Brexit az európai integrációtörténetben precedens nélküli helyzetet teremtett. Sokakban félelem fogalmazódott meg azzal kapcsolatban, hogy milyen módon tudja majd kezelni az Egyesült Királyság és az Európai Unió az előttük álló scénáriókat. Kezdetben nem voltak túl jók a kilátások arra, hogy a felek mindenről adekvát módon meg tudnak állapodni. Különösen fontos volt, hogy az olyan szenzitív területeken, mint a büntetőügyi együttműködés megfelelő megállapodások szülessenek, hiszen annak ellenére, hogy a britek nem maradnak az Unióban földrajzi közelségükből adódóan ezer szálon kötődnek az európai ügyekhez.

Végül a KEM-ben kialakított rendszer úgy tűnik, hogy beváltja a hozzá fűzött reményeket. Annak ellenére, hogy az Egyesült Királyság az EU szempontjából immáron harmadik országnak tekintendő, a büntetőügyi együttműködés terén viszonylag szoros és előremutató kooperációs formát sikerült kialakítani, ami minden bizonnyal mindkét félnek az előnyét szolgálja. A leglényegesebb elemek, mint az egyes nyilvántartásokból történő adattovábbítások és az átadási mechanizmus, valamint az ügynökségekkel való párbeszéd továbbra is működik. Számos kérdés maradt mégis a jövőre nézve: Vajon a brit szabályozás és rendszer hosszú távon meg tud-e felelni az EU által elvárt és folyamatosan fejlődő adatvédelmi standardoknak? Sikeres lehet-e az a brit törekvés, mely szerint a SIS II-höz való hozzáférésről, vagy ennek alternatívájáról megállapodjon az Unióval? Az együttműködés jelen formája vajon képes lesz-e tartani a lépést a szervezett és a határokon átnyúló bűnözés egyre szofisztikáltabbá váló formáival?

Úgy gondolom, hogy a jövőbeli együttműködés hatékonysága nagyban múlik majd azon, hogy a felek mennyire lesznek képesek elfogadható közös álláspontok kialakítására és proaktív közös fellépésre a jelenlegi kereteken kívül. Ehhez természetesen szükséges a politikai akarat és a viszonylagos stabilitás is, valamint az a stratégiai szemlélet, amely nyitott és a biztonságot nem nemzeti, hanem közös európai értékként kezeli. A jövőben az új együttműködési területek megnyílásának lehetőségét sem gondolom lehetetlennek, de az Európai Uniónak fontos szem

.....
68 EUSZ 21. cikk.

előtt tartania azt is, hogy az Egyesült Királyság már nem tagállam és ebben a külső tekintetben az együttműködés fokozásának van egy természetes határa.

Mindezek fényében elmondható, hogy a Brexit új alapokra helyezte az európai büntetőügyi együttműködés logikáját, hiszen fel kell ismernünk azt is, hogy a környező harmadik államokkal való szoros kooperáció az Unió belső biztonságát is szolgálja. Egy biztos, hogy a Brexit realitássá vált és egyértelművé tette azt, hogy az Unió elhagyása nem csupán politikai szimbolikus jelentéssel bír, hanem a mindennapi életre is kiható valós következményei vannak.

BIBLIOGRÁFIA

- BERCZELI Sándor: A BREXIT hatása Magyarország és az Egyesült Királyság büntetőjogi együttműködésére. *Jura*, 2022/2.
- BERCZELI Sándor: Az európai elfogatóparancs rendszere, újdonságai. In: KIS László, SZABÓ Judit (szerk.): *Az európai büntetőjog gyakorlata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2023.
- BERCZELI Sándor: Az Európai Unión belüli büntetőjogi együttműködés asszimetriája – avagy a többsebességes EU megvalósulása a büntetőjogi együttműködés területén. *Büntetőjogi Szemle*, 2024/1.
- EUROPEAN UNION COMMITTEE: *Beyond Brexit: policing, law enforcement and security. 25th Report of Session 2019-21*. <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/ldcom/250/25002.htm> [letöltve: 2025. 04. 23.]
- HALMAI Péter: A brexit gazdaságtana. In: HALMAI Péter (szerk.): *A brexit forgatókönyvei és hatásai*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.
- JENEY Petra: A szabadság, biztonság és jog térsége az Európai Unióban. In: KENDE Tamás (szerk.) *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015.
- KAMAL Ahmed: What does 'hard' or 'soft' Brexit mean? BBC News, <https://www.bbc.com/news/business-37500140> [letöltve: 2025. 04. 20.]
- KAUNERT, Christian – LÉONARD, Sarah – Alex MACKENZIE: 'They Need Us More Than We Need Them': British Exceptionalism, Brexit, and Justice and Home Affairs. *European Foreign Affairs Review*, 2020/4.
- KENDRICK, Maria: Brexit the Ultimate Opt-out: Learning the Lessons on Differentiated Integration. *European Papers*, 2022/3.
- KISS Lilla Nóra: Az európai büntetőügyi együttműködés és az Egyesült Királyság kapcsolata. *Miskolci Jogi Szemle*, 2018/1.
- KISS Lilla Nóra: Kilépés az Európai Unióból – Az EUSZ 50. cikke a Brexit tükrében. *Pro Futuro*, 2018/3.

- MAY, Theresa: *Decision on EU crime and justice measures*. <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-opt-out-of-eu-crime-and-justice-measures> [letöltve: 2025. 04. 22.]
- RAHMAN, Mohammed: *Organised crime on increase in UK as Brexit impacts intelligence sharing*. <https://www.bcu.ac.uk/news-events/news/organised-crime-on-increase-in-uk-as-brex-it-impacts-intelligence-sharing> [letöltve: 2025. 04. 23.]
- SHELLAKER, Matthew – TONG, Stephen – SWALLOW, Paul: UK–EU law enforcement cooperation post-Brexit: A UK law enforcement practitioner perspective. *Criminology & Criminal Justice* 2024/4.
- SZABÓ Marcel: Az európai integráció története. In: OSZTOVITS András (szerk.): *EU-Jog*. Budapest, HVG-ORAC, 2021.
- The Future Relationship with the EU The UK's Approach to Negotiations*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/868874/The_Future_Relationship_with_the_EU.pdf [letöltve: 2025. 04. 23.]
- THE LAW SOCIETY: *Law enforcement and judicial cooperation in criminal matters after Brexit*; <https://www.lawsociety.org.uk/topics/brexit/law-enforcement-and-judicial-cooperation-in-criminal-matters-after-brexit> [letöltve: 2025. 04. 23.]
- VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.
- WOLFF, Sarah – PIQUET, Agathe – CARRAPICO, Helena: UK's withdrawal from Justice and Home Affairs: a historical institutionalist analysis of policy trajectories. *Comparative European Politics*. 2022/5.

A KÖZVETLENSÉG ELVE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN, ÉS ANNAK ÁTTÖRÉSE NAPJAINKBAN

Berki Lóránt

1. BEVEZETÉS

A mai büntetőeljárásaink egyik alapvető, Alaptörvényben rögzített követelménye a tisztességes eljárás biztosítása, amelynek, noha kifejezetten nem kerül említésre, de mintegy a háttérben meghúzódva, mögöttesen részét képezi a közvetlenség elve.¹ Ezt az Alkotmánybíróság elvi élel szögezi le, mikor kimondja: az igazság feltárásának az a legmegfelelőbb módja, hogy az ítélkezésben független és pártatlan bíróság nyilvános tárgyaláson, a bizonyítás tekintetében egyenlő jogokkal részt vevő felek aktív közreműködésében lefolytatott eljárás eredményeként, közvetlen észlelése útján szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésével állapítja meg a büntetőjogi felelősségre vonás eldöntéséhez szükséges tényeket.² Ez az elv előírja, hogy a bizonyítékok felvétele és értékelése a bíróság közvetlen észlelése útján történjen, lehetővé téve, hogy a bíróság a bizonyítékokat közvetlen benyomásai alapján mérlegelje.³ A közvetlenség elve több évszázados fejlődés – inkább változás – során nyerte el mai formáját, és alapvető jelentőségű mind a kontinentális, mind az angolszász jogrendszerekben, hiszen szorosan összefügg a szabad bizonyítás és a kontradiktórius eljárás alapelveivel is. Jelentősége többek között abban áll, hogy a közvetlen meghallgatás, a bizonyítékok közvetlen észlelése nem csupán az igazság feltárásának hatékonyabb eszköze, hanem a jogállamiság és az eljárás méltányosságának is fontos garanciája. Ezen elv alkalmazása során a bíróság nemcsak a tanúk szavaiból, hanem viselkedésükből, gesztusaikból, érzelmi reakcióikból is közvetlenül következtetéseket vonhat le, amelyek a bizonyítékok megbízhatóságának megítélésében lényeges szerepet játszhatnak, vagy ahogy Ayrault fogalmaz: „ha a száj nem szól, az arc és a testmozdulatok beszélnek”.⁴

A közvetlenség elve – amely a büntetőeljárás kódexeknek az 1998-as Be. óta, az alternatív eljárások miatt már *expressis verbis* nem része az eljárásaink elvi alap-

1 Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikk (1) hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el.

2 14/2004. AB határozat.

3 HAT1 Csilla: A közvetlenség elve, mint „lappangó alapelv” jövője a büntetőeljárásban. *Jura*, 2015/2., 184.

4 HAT1 Csilla: Büntetőeljárásunk történeti alakulása – különös tekintettel a közvetlenség elvének érvényesülésére. *Büntetőjogi Szemle*, 2015/3., 56–67., 12.

jának – napjainkban is komoly kihívásokkal néz szembe. Az eljárások időszerű befejezésére és egyszerűsítésére irányuló törekvések, közelebbről különösen a gyorsított eljárások miatt a hagyományos, közvetlen bizonyítási eljárás egyre inkább háttérbe szorult. A technológiai fejlődés teremtette olyan lehetőségek, mint a távmeghallgatások, a videokonferencia eszközök alkalmazása folytán pedig, attól tartok, ez még inkább tendenciózusá válhat. Mindez felveti annak veszélyét, hogy bizonyos aspektusaiban sérülhetnek védelem jogosítványai és csorbulhat az eljárások tisztességessége.

Éppen ezért lehet időszerű egy áttekintést adni a közvetlenség elvének történeti fejlődéséről, a nemzetközi tendenciákról, számba véve napjaink töréseit és törekvéseit. Célom tehát a közvetlenség elvének érvényesülése mögött összeütköző érdekek megvilágítása, amelyet a szűk keretek által lehetővé tett nemzetközi kitekin-téssel és összehasonlítással is igyekszem elvégezni dolgozatomban.

2. A KÖZVETLENSÉG ELVÉNEK TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

2.1. A közvetlenség elve az ókori jogrendszerekben

A közvetlenség elvének gyökerei az ókori jogrendszerekig nyúlnak vissza. A római jogban már felismerhető volt annak igénye, hogy a bíróság a felek közvetlen meghallgatásával és a bizonyítékok személyes mérlegelésével hozza meg ítéletét. Az *actio legis sacramenti* és az *in iure* peres eljárások során a feleknek személyesen kellett megjelenniük a *praetor*, illetve *iudex* előtt, aki „közvetlenül” hallgatta peres nyilatkozatokat, mind a tanúk vallomásait – ezt már az *apud iudicem* szakasz neve önmagában is tanúsítja.⁵

Az ókori Hellászban a népbíróságok (dikastériák) működésében szintén hangsúlyos volt a közvetlenség. A felek és a tanúk közvetlenül a bírák előtt adták elő állításait, a bírák pedig saját tapasztalataik alapján hozták meg döntésüket. Az eljárás nyilvánossága, szóbelisége és közvetlensége mind azt szolgálta, hogy a döntéshozók közvetlenül tapasztalják meg a bizonyítási anyagot, amelynek még nagyobb jelentőséget adott, hogy a távolmaradás súlyos negatív következményekkel járhatott.⁶

5 FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 2014. 170.

6 MISKOLCZINÉ JUHÁSZ Boglárka: *A büntetőeljárás szabályok továbbfejlesztésének lehetséges iránya. „c” értekezés.* https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Juhasz_Bogi_dolgozat_v.pdf [letöltve: 2025. 04. 23.] 13–16.

A középkorban a közvetlenség elve háttérbe szorult: a büntetőeljárásokban az inkvizitórius szemlélet vált uralkodóvá, amelyben az írásbeliség dominált, és a bíróság döntése gyakran közvetett bizonyítékokra, okiratokra, tanúvallomásokra vagy más közvetett bizonyítékokra épült.⁷ Az, hogy a bizonyítékokat írásban gyűjtötték össze – és a vádlott gyakran nem is tudott szembenézni vádlóival vagy tanúival – súlyosan sértette az eljárás tisztességét, mivel a bíróság közvetlen érzékelése hiányában nehezebben volt képes értékelni a bizonyítékok megbízhatóságát. Az inkvizitórius eljárás tehát jelentős visszalépést jelentett a közvetlenség elvének érvényesülése szempontjából.⁸

3. A „MODERN” BÜNTETŐELJÁRÁSOK KIALAKULÁSA

A felvilágosodás korában, különösen a XVIII. századtól kezdve, ismét előtérbe került a közvetlenség követelménye. A felvilágosodás eszméi – az emberi jogok, a tisztességes eljárás, a nyilvánosság és a kontradiktórius eljárás fontossága – hozzájárultak ahhoz, hogy a közvetlenség elve visszanyerje jelentőségét a büntetőeljárásokban.⁹ A francia forradalom idején megalkotott 1789. évi Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata új alapokra helyezte az igazságszolgáltatást. A tisztességes eljáráshoz való jogot az egyik legfontosabb alapelvként határozta meg, ennek részeként pedig hangsúlyozta a szóbeli, nyilvános, közvetlen eljárás szükségességét.¹⁰

A francia Code d’instruction criminelle (1808) a forradalom elveit átvéve új rendszert vezetett be a büntető igazságszolgáltatásban. A tárgyalás központi eleme lett a közvetlen meghallgatás: a bírák személyesen hallgatták meg a vádlottat és a tanúkat, a bizonyítékokat a bíróság közvetlen észlelés útján szerezte be, még ha ez nem is volt kizárólagos érvényű. Az esküdszék részvétele szintén megerősítette a közvetlenséget, mivel az esküdtek saját benyomásaik alapján dönthettek a bűnösség kérdésében.¹¹

7 BOTOS Gábor: *A büntetőeljárás jog története*. Budapest, 2000. 99–100.

8 SZÉKELY György László: A közvetlenség elvének szerepe a büntetőeljárásban, *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, 9/2008., 429.

9 ELEK Balázs – SZABÓ Krisztián: *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből*, A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa, Debrecen, 2019. 13.

10 Emberi és Polgári jogok Nyilatkozata VII–IX. cikk.

11 FARKAS Ákos – RÓTH Erika. 2019. *A büntetőeljárás*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary Kft., <https://doi.org/10.55413/9789632959054>; https://mersz.hu/dokumentum/YOV1780__15/#YOV1780_13_p3 [letöltve: 2025. 04. 27.]

Az angolszász jogrendszerben – különösen az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban – a közvetlenség elve mindig is központi szerepet játszott: a Habeas Corpus Act már 1679-ben közvetlenséget kívánt meg a súlyos bűncselekmények gyanúja esetén.¹² Az esküdtszék előtt zajló szóbeli tárgyalások, a közvetlen tanúkihallgatás és a szembesítés jogának biztosítása mind azt célozták, hogy az ítélező testület közvetlen tapasztalat útján alkothasson meggyőződést a bizonyítékok hitelességéről. Az angolszász büntetőeljárás rendszer a közvetlenség elvét még erőteljesebben érvényesítette. Az angol common law hagyományában a perbeszéd, a közvetlen tanúkihallgatás, a keresztkérdések intézése mind azt szolgálta, hogy az eljáró bíróság és az esküdtszék közvetlenül tapasztalja meg a bizonyítási anyagot.

Ami az Egyesült Államokat illeti, alkotmány hatodik kiegészítésében foglalt „confrontation clause” rögzíti a vádlott azon jogát, hogy szembenézzen a vádlóival. Ez az alkotmányos garancia a közvetlenség elvének egyik legerőteljesebb megnyilvánulása, mivel előírja, hogy a vádlott közvetlenül, élőben szembesülhessen tanúival, akik ellen vallomást tesznek.¹³

Rögzíthetjük tehát, hogy a közvetlen bizonyítás követelménye az angolszász rendszerben a tárgyalás tisztességességének alapvető feltételeként jelenik meg. A tanúk közvetlen kihallgatása, az esküdtek jelenlétében történő bizonyításfelvétel, valamint a szóbeli perbeszéd mind azt biztosítják, hogy az ítélelhozatal a közvetlenül érzékelt bizonyítékok alapján történjen.

3.2. A német büntetőeljárás rendszer fejlődése

A német büntetőeljárás fejlődése szintén hangsúlyt helyezett a kontradiktórius eljárásra, ezen belül pedig a közvetlenség elvére. Az 1877-ben elfogadott Német Büntetőeljárás Törvénykönyv (StPO) a tárgyalás szóbeli, közvetlen és nyilvános jellegét követelte meg. A bizonyítékokat a tárgyaláson kellett közvetlenül bemutatni, és a bíróság csak az ott elhangzottak alapján ítélezhetett.¹⁴ A német rendszer ugyanakkor bizonyos rugalmasságot is megengedett: egyes esetekben írásbeli bizonyítékok felhasználása is lehetséges volt, ha az nem sértette az eljárás igazságosságát. A főszabály azonban a közvetlen bizonyítás volt.¹⁵

12 ELEK Balázs: Habeas Corpus a magyar büntetőeljárásban, *Ej*, 2015/6., 2015. 23.

13 UDVÁRY Sándor: Az originalista hagyaték, *JK*, 2016/4., 2016. 238.

14 HERKE Csongor: *A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei*, Pécs, 2011, <https://www.herke.hu/tan/11na.pdf> [letöltve: 2025. 04. 27.] 78.

15 Uo. 79.

A közvetlenség elve több jelentésiránnyal rendelkezik a bíróság közvetlen tudomásszerzése mellett, s így, közelebbről vizsgálva, számos vonalon érvényesül hazánk büntetőeljárásában. Egyrészt ösztönzést jelent a bíróságok számára arra nézve, hogy kihallgassák az eljárásban a büntetőjogilag releváns tényekről a közvetlen tudomással rendelkező tanúkat.¹⁶

Kétségtelen továbbá az is, hogy a bírói meggyőződés kialakulásában – a bizonyítékok értékelése körében – a közvetlenül megvizsgált bizonyítékok bírnak a legnagyobb eredményességgel és hatással személyi jellegű bizonyíték esetén elsősorban a vallomástevő kijelentéseit kísérő metakommunikáció közvetlen észlelése, illetve tisztázó kérdésfeltevések lehetősége által.¹⁷ Így tehát kijelenthető, hogy a bírói meggyőződés is direkt módon a közvetlenül megvizsgált bizonyítékokra alapul. Emellett hagyományosan immanens részként említendő a tanúk közvetlen kérdésésének joga és kötelezettsége is, amely szintén a jogalkalmazókat terheli.¹⁸

4.1. A közvetlenség elve a magyar büntetőeljárás történeti fejlődésében

A XIX. század végének kodifikációja, amely az első büntetőeljárás törvényünk megszületéséhez vezetett, a német és az osztrák minták alapján történt, melyek komoly hangsúlyt fektettek a szóbeli, közvetlen bizonyításra.¹⁹ A magyar büntetőeljárás története során a közvetlenség elve változó mértékben és formában érvényesült. Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk, az első magyar Büntetőeljárás Törvénykönyv, már felismerte a közvetlenség fontosságát, és főszabályként előírta, hogy a bizonyítékokat a tárgyaláson kell felvenni.²⁰ A bizonyítékok közvetlen bemutatása, a tanúk személyes meghallgatása, a vádlott jelenléte a tárgyaláson mind olyan szabályok voltak, amelyek biztosították a közvetlenség érvényesülését. Ugyanakkor az írásbeliség és a közvetett bizonyítás szerepe sem volt elhanyagolható: egyes bizonyítékokat, például iratokat vagy korábban felvett vallomásokat, a bíróság közvetlen meghallgatás nélkül is figyelembe vehetett.²¹

16 GÖDÖNY József: *Bizonyítás a nyomozásban*. Budapest, KJK, 1968. 162–163.

17 HATI i. m. (2015a), 185.

18 1896. évi XXXIII. törvény 351. §.

19 A Bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása számtalan helyen hivatkozik e „germán” törvénykönyvekre, például: „A XIX. század végének kodifikációja a német és az osztrák minták alapján történt, amelyek hangsúlyt fektettek a szóbeli, közvetlen bizonyításra...” <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89600033.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D44> [letöltve: 2025. 04. 27.]

20 1896. évi XXXIII. törvénycikk 170. §.

21 Lásd például 286. §.

A következő büntető eljárásjogi törvényünk, az 1951. évi III. törvény azonban nagyot ugrott vissza az időben, és a magyar jogtörténet talán egyetlen „vegytisza” inkvizitórius modelljét testesítette meg.²² E törvény gyengítette a közvetlenség elvének érvényesülését, hiszen nemcsak, hogy lehetővé tette a tanú nyomozás során tett vallomásának felolvasását, amennyiben a tárgyaláson tett vallomástól eltért, de nagyobb súlyt is adott annak az időbeli közelségre hivatkozva.²³

A mindössze kilenc évvel később alkotott 1962. évi 8. tvr. tovább fokozta a nyomozás és a bírósági szak közötti egyensúlytalanságot előbbi javára: „Gyakorlatilag már ott eldőlték az ügyek, függetlenül attól, hogy a jogerős döntést formálisan a bíróság hozta meg. Láthatjuk tehát, hogy a közvetlenség elvének tételei nem igazán nyertek alkalmazást, tekintettel elsősorban arra, hogy az ítéletet meghatározó bíróság nem személyesen, közvetlenül megvizsgált, eredeti bizonyítási forrásokra alapozta ügydöntő határozatát, a bíróság szerepe tehát formálissá vált.”²⁴

Az 1973. évi Be. forradalmi változást hozott, hiszen a 10. §-ban lefektette a szóbeliség és a közvetlenség elvét.²⁵ Mindez azonban írott malaszt maradt, hiszen Cséka Ervin úgy fogalmazott, hogy a közvetlenség elvét csak „nem jelentéktelen negatív irányú eltérésekkel alkalmazták”.²⁶

4.2. A közvetlenség érvényesülése a rendszerváltás utáni időszakban

Az 1998. évi XIX. törvény (régi Be.) nem nevesíti a közvetlenség alapelvét, csupán a bírósági eljárás általános szabályai között találhatunk utalást érvényesülésére, azaz, hogy az ítélet meghozatalának alapja kizárólag a tárgyaláson közvetlenül felvett bizonyítással a tárgyalás anyagává tett bizonyíték lehet. A tanúk kihallgatását a bíró jelenlétében kellett lefolytatni, a vádlottat közvetlenül kellett meghallgatni, és a tárgyaláson elhangzott vallomások alapján lehetett dönteni a bűnösség kérdésében, de a közvetlenség elve természetszerűleg a szemlék, iratok ismertetése, bizonyítási kísérlet és egyéb bizonyítási eljárások során is érvényre kell, hogy jusson.^{27, 28}

22 BELIZNAY–HORVÁTH–KABÓDI–KIRÁLY–LŐRINCZ–MÁTHÉ–MEZEY–POMOGYI–RÉVÉSZ T.–ZLINSZKY: *Magyar jogtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996. 394.

23 SZÉKELY György László: Alapelveket érintő változások a büntetőeljárás törvényben. *Ügyészek Lapja*, 2014/1., 50.

24 HATI (2015b) i. m. 2. 35.

25 A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény.

26 CSÉKA Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban. In: *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII. Fasciculus 1–25., Emlékkönyv dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 1998. 114–117.

27 HATI (2015b) i. m. 67.

28 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 234. §.

A 2017. évi XC. törvény a közvetlenség elvét részint a jogtörténeti hagyományokra, részint arra hivatkozva nem nevesíti, hogy az az Alaptörvényben rögzítésre került.²⁹ Ez a Be. azonban új alapokra helyezte a büntetőeljárást, amelynek során kiemelt célként jelent meg az eljárások gyorsítása, egyszerűsítése, így a törvény lehetőséget biztosít bizonyos könnyítésekre, például az előkészítő ülésen tett vádlotti beismerő vallomás alapján, a teljes bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül történő ítélethozatalra, vagy a korábbi vallomások felhasználására meghatározott feltételek mellett.³⁰ Ezentúl a közvetlenség elvének áttörését jelentik az új eljárási törvényünkben a kiküldött bíró, a megkeresett bíróság és a tárgyalásmellőzéses eljárások jogintézményei is.³¹ Ezek az újszerű rendelkezések egyszerűsítik ugyan az eljárást, de alkalmazásuk nyomán felmerülhet a közvetlenség elvének sérelme, legalábbis lazulása.³²

5. A KÖZVETLENSÉG ELVÉNEK NAPJAINKBAN ZAJLÓ TÖRÉSEI

5.1. A technológiai fejlődés hatása a közvetlenség elvére

A XXI. század technológiai fejlődése jelentősen átalakította a büntetőeljárásokat világszerte, így Magyarországon is. Az elektronikus kommunikáció térnyerése, a távmeghallgatások, a videokonferencia-rendszerek alkalmazása új megközelítéseket tettek szükségessé a közvetlenség elve kapcsán. A Covid-19-világjárvány idején különösen felerősödött az igény arra, hogy a személyes jelenléte nem igénylő eljárási cselekményeket tegyenek lehetővé a fertőzés terjedésének megelőzése, féken tartása érdekében. Az online bírósági tárgyalások, videós tanúkihallgatások alkalmazása ugyan biztosította az eljárások folytonosságát, de felvetette a kérdést: vajon közvetlennek tekinthető-e az ilyen módon rögzített bizonyítás?³³ A bíróság ugyanis ilyenkor nem a személyes jelenlétből fakadó benyomások alapján értékeli a bizonyítékokat, hanem digitális közvetítés révén. Ez pedig a virtuális térbe helyezte át a „közvetlenséget”. De nem csak a járvány megfékezésével kapcsolatos törekvések indokolhatják a közvetlenség elve érvényesülésének korlátosságát: a késedelem nemcsak az eljárás sikerét veszélyezteti, de a kiszabott büntetés, az alkalmazott intézkedés várhatóan képtelen lesz a megfelelő eredményt elérni, értelmét, hatékonyságát veszti, vagyis rontja a nevelő hatást, és csökkenti az igazságszolgá-

29 A 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) indoklása, 9. <https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/d/73/62000/233-2017-evi-xc-torveny-a-buntetoeljarasrol.pdf> [letöltve: 2025. 04. 27.]

30 2017. évi XC. törvény 504. és 523. §.

31 Be. 534. §.

32 Pl. Be. 532. § (1) bekezdés.

33 NÉMETH János: Nyilvánosság a büntetőeljárásban: A járványhelyzet egy újabb kérdéses pontja, *Mesterséges Intelligencia*, 1/3., 2021., 62.

tatás tekintélyét.³⁴ „Emiatt az eljárás időszerűsége alapvető jogállami követelmény. A büntető igazságszolgáltatás gyorsítása azonban nem járhat a tisztességes eljárás sérelmével, vagyis a hatékonyság nem állhat szemben a jogbiztonsággal.”³⁵

A tanúvédelem szintén lehet olyan jogosultság, amelynek érvényesüléséhez jelentősebb érdek fűződik, mint a közvetlenség elvének megvalósulásához.³⁶

5.2. A külön eljárások és a közvetlenség problémái

A „gyorsított” eljárások célja, hogy egyszerűbb, rövidebb lefolyású és költséghatékonyabb módon döntsék el a bűnügyeket. Az ilyen eljárásokban azonban gyakran kevesebb figyelmet kap a közvetlen bizonyítás. Például a büntetővégzés kibocsátása vagy a bíróság elé állítás esetén is előfordulhat, hogy főszabályként teljesen félre teszik a közvetlenség elvét.³⁷ Noha az időszerűség a jogalkotó részéről teljesen érthető módon kap kiemelt jelentőséget nemcsak az eljárások hatékonysága, a bizonyítás könnyebbége és a büntetéskiszabás elveire tekintettel, azonban a közvetlenség teljes nélkülözése legalább annyira aggályos lehet, mint az eljárások túlzott elhúzódása. Úgy hiszem, hogy ha a bíróság saját tapasztalatai alapján értékeli a bizonyítékokat, és nem más szervek által készített dokumentumokra hagyatkozik, az megalapozottabb ítéletekhez vezethet. Rendkívül körültekintő értékelést kíván tehát az egyensúly megteremtése e két szempontrendszer között, de véleményem szerint az olyan, viszonylag nagy bizonyosság, amely például a tettenérés esetén fennállhat, az időszerűség érvényesülése felé billentheti ezen mérleg nyelvét. A Kúria mindezzel kapcsolatban a következőképpen foglal állást: Tény, hogy a közvetlenségnek és ebből eredően az anyagi igazságnak való megfelelés aligha szolgálhatja az eljárás mielőbbi befejezését. Ma már kijelenthetjük, hogy a közvetlenség és az időszerűség összecsapásából az utóbbi került és fog kikerülni győztesen. Jogalkotói érdekből és jogpolitikai szempontból – úgy tűnik –, nagyobb érdek fűződik az ügyek mielőbbi befejezéséhez, mint a közvetlenség által biztosított teljes körű bírói meggyőződés kialakításához.³⁸

34 LAJTÁR István: A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárások időszerűségének vizsgálatáról. *Ügyészek Lapja*, 15. évf., 2008/4., 5.

35 ANTALI Dániel Gábor: Az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárási törvény külön eljárásai, *Eljárásjogi Szemle*, 2018/3.

36 BÉRCES Viktor: A tanúbizonyítás történeti és dogmatikai aspektusai, *Iustum Aequum Salutare*, XIX. évf., 3/2023., 101–103.

37 KELEMENNÉ CSONTOS Laura: Egyszerűsített eljárások. JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖS Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Büntető eljárásjog és büntetés-végrehajtási jog rovat)*, rovat szerkesztő: Hack Péter, Koósné Mohácsi Barbara) <http://ijoten.hu/szocikk/egyszerusitett-eljarasok>, 2023, [109]

38 Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoportjának összefoglaló véleménye az ítéleti bizonyosság gyakorlati kérdéseiről, 2017 (https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemen_y_iteleti_bizonyossag.pdf) [letöltve: 2025. 05. 16.]

A jövő büntetőeljárásaiban várhatóan tovább nő az elektronikus bizonyítás szerepe, képbé kerülhet a mesterséges intelligencia alkalmazása, valamint a távmeghallgatások gyakoriságától is növekedést várhatunk, tekintettel annak költséghatékonyságára és a vele járó kényelemre. Ezek az újítások kétségtelenül előnyösek lehetnek az eljárások hatékonysága szempontjából, azonban fokozottan oda kell figyelni arra, hogy a közvetlenség elve ne szenvedjen csorbát. A digitális technológia nem helyettesítheti maradéktalanul a személyes benyomások alapján történő bizonyítékértékelést, vagy ahogy Richard Susskind fogalmaz: „elsősorban nem a technikát kell idomítani a megszokott eljárásrendhez, hanem inkább egyet hátra kell lépni, és megvizsgálni, hogy a megszokott gyakorlat milyen alapvető értékeket és elveket képvisel, milyen gyakorlati eredménye és előnye van, és hogy ezek vajon átültethetőek-e, illetve javíthatóak-e új és eltérő eszközökkel egy digitális társadalomban.”³⁹

A jövő kihívása tehát az lesz, hogy hogyan lehet megőrizni a közvetlenség elvét egy olyan világban, ahol a személyes jelenlét nem mindig biztosított, megvalósítható vagy akár célszerű.

6. ÖSSZEGZÉS ÉS JAVASLATOK

A közvetlenség elve a büntetőeljárás egyik alapvető garanciális szabálya, amely biztosítja a bíróság számára, hogy saját közvetlen benyomásai alapján értékelje a bizonyítékokat, és ezáltal nagyobb eséllyel megalapozott, igazságos ítéleteket hozzon, ahol az „igazságos” alatt a materiális igazsághoz a lehető legközelebb álló processzuális igazságot kell érteni. A magyar büntetőeljárás történeti fejlődése során a közvetlenség elve hol erősebben, hol gyengébben érvényesült, mindenesetre a XIX. század végi kodifikációban a közvetlenség szorosan összefonódott a szóbeli, nyilvános tárgyalás követelményével. A XX. század során, különösen a szocialista időszakban, az írásbeliség és a közvetett bizonyítás térnyerése miatt az elv gyakorlatilag súlytalanná vált, háttérbe szorult. A rendszerváltást követően azonban újra megerősödött a közvetlenség fontossága, amely a 2017-es, új Be. szabályaiban is jelen van, bár bizonyos újítások – mint az előkészítő ülés, gyorsított eljárások, távmeghallgatások – komoly kihívásokat támasztanak az elv gyakorlati megvalósítása elé. A napjainkban zajló változások, különösen a digitalizáció térnyerése, eddig nem látott formában veszélyeztetik a közvetlenség érvényesülését, és szükségessé teszik a jogalkotók és a jogalkalmazók fokozott figyelmét.

39 Richard SUSSKIND: The future of Courts, *The Practice*, 2020/5.

Az alábbi javaslatok szem előtt tartása indokolt annak érdekében, hogy a közvetlenség elve a jövő büntetőeljárásaiban is garanciális jelleggel érvényesüljön.

Bár az Emberi Jogok Európai Bírósága – megfelelő indokok mellett – összeegyeztethetőnek tartotta a távmeghallgatások jogintézményét a közvetlenség elvével, mégis úgy gondolom, ezek során biztosítani szükséges, hogy a bíróság a lehető legtöbb személyes benyomást szerezhesse a tanúk, vádlottak viselkedéséről.⁴⁰ Ehhez magas minőségű technikai eszközök, zavartalan kommunikációs környezet, valamint a személyes jelenléthez hasonló interakciós lehetőségek szükségesek. Indokolt lehet az is, hogy csak kivételes esetben, szigorú feltételek fennállása esetén lehessen eltérni büntetőügyekben személyes meghallgatástól, amelyek kapcsán, személy szerint nem tartom elég nyomós indoknak önmagában az igazságszolgáltatás anyagi terheinek csökkentését.

A „gyorsított” eljárások során is biztosítani kell a közvetlen bizonyítási eszközök alkalmazását, különösen, ha a bizonyítékok megbízhatósága megkérdőjelezhető. A gyorsított eljárásokat csak abban az esetben és úgy szabad alkalmazni, ha a bizonyítékok annyira egyértelműek, hogy a bizonyítás hiánya nem veszélyezteti az igazságos ítéletet, valamint egyaránt szolgálják az észszerű időn belüli elbírálást, igazságszolgáltatás igénybevételének megkönnyítését, az egyszerűbb, gyorsabb, költséghatékonyabb eljárásokat, a hatékony igazságszolgáltatást garanciális elemek megtartása és a diszkrecionális vádelv mellett.⁴¹

7. ZÁRÓ GONDOLATOK

A közvetlenség elve több mint egyszerű, korhadtt, anakronisztikus követelmény: az igazságos ítékezés egyik alapfeltétele, amit a technológiai újítások alkalmazása során is szem előtt kell tartani, mivel az eljárás méltányossága és tisztessége csak akkor biztosítható, ha a bíróság maga győződik meg a bizonyítékok megbízhatóságáról. Bár a modern technológia sokat segíthet az eljárások gyorsabbá, hatékonyabbá tételében, nem szabad megfeledkezni arról, hogy a személyes jelenlét, a közvetlen tapasztalat nem helyettesíthető pusztán digitális eszközökkel. A jövő büntetőeljárásának feladata az lesz, hogy a technikai fejlődés adta lehetőségeket úgy használja ki, hogy közben megőrizze a közvetlenség elvéhez hasonló, essen- ciális garanciákat jelentő értékeket és biztosítsa az igazságszolgáltatás tekintélyét, humanitását és emberarcúságát.

40 Marcello Viola vs. Olaszország ügy, 2006. október 5. Lásd Czine Ágnes, Szabó Sándor, Villányi József: Strasbourg ítéletek a magyar büntetőeljárásban. Budapest, HVG-ORAC, 2008. 298.

41 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (81) 7., R (86) 12. és R (87) 18. számú ajánlásai alapján.

- ANTALI Dániel Gábor: Az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárási törvény külön eljárásai. *Eljárásjogi Szemle*, 2018/3.
- BELIZNAY–HORVÁTH–KABÓDI–KIRÁLY–LŐRINCZ–MÁTHÉ–MEZEY–POMOGYI–RÉVÉSZ T.–Zlinszky: *Magyar jogtörténet*. Budapest, Osiris Kiadó, 1996.
- BÉRCES Viktor: A tanúbizonyítás történeti és dogmatikai aspektusai. *Iustum Aequum Salutare*, XIX. évf., 2023/3.
- BOTOS Gábor: *A büntetőeljárási jog története*. Budapest, 2000.
- CSÉKA Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban. In: *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII. Fasciculus 1–25., Emlékkönyv dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 1998.
- ELEK Balázs – SZABÓ Krisztián: *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből*. A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa, Debrecen, 2019.
- FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019.
- ELEK Balázs: Habeas Corpus a magyar büntetőeljárásban, *EJ*, 2015/6.
- GÖDÖNY József: *Bizonyítás a nyomozásban*. Budapest, KJK, 1968.
- HATI Csilla: A közvetlenség elve mint „lappangó alapelv” jövője a büntetőeljárásban. *Jura*, 2015/2.
- HATI Csilla: Büntetőeljárásunk történeti alakulása – különös tekintettel a közvetlenség elvének érvényesülésére. *Büntetőjogi Szemle*, 2015/3.
- FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 2014.
- HERKE Csongor: *A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei*. Pécs, 2011.
- KELEMENNÉ CSONTOS Laura: Egyszerűsített eljárások. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Büntető eljárásjog és büntetés-végrehajtási jog rovat, rovat szerkesztő: Hack Péter, Koósné Mohácsi Barbara)*
- MISKOLCZINÉ JUHÁSZ Boglárka: *A büntetőeljárási szabályok továbbfejlesztésének lehetséges iránya „c” értekezés*. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Juhasz_Bogi_dolgozat_v.pdf [letöltve: 2025. 04. 23.]
- SUSSKIND, Richard: The future of Courts, *The Practice*, 2020/5.
- SZÉKELY György László: A közvetlenség elvének szerepe a büntetőeljárásban. *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, 2008/9.
- SZÉKELY György László: Alapelveket érintő változások a büntetőeljárási törvényben. *Ügyészek Lapja*, 2014/1.
- UDVARY Sándor: Az originalista hagyatéka. *JK*, 2016/4.
- NÉMETH János: Nyilvánosság a büntetőeljárásban: A járványhelyzet egy újabb kérdéses pontja. *Mesterséges Intelligencia*, 2021/1–3.

- 270 LAJTÁR István: A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárások időszerűségének vizsgálatáról. *Ügyészek Lapja*, 15. évf., 2008/4.
- Joggyakorlat*
14/2004. AB határozat
- A Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoportjának összefoglaló véleménye az ítéleti bizonyosság gyakorlati kérdéseiről, 2017
- Marcello Viola vs. Olaszország ügy, 2006. október 5. Lásd Czine Ágnes, Szabó Sándor, Villányi József: Strasbourgi ítéletek a magyar büntetőeljárásban. Budapest, HVG-ORAC, 2008

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK TÖRVÉNYES MŰKÖDÉSÉNEK GARANCIÁI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HATÁROZATOK BÍRÓSÁGI FELÜLVIZSGÁLATÁRA

271

Lengyel Bianka Panna

1. BEVEZETÉS

Tanulmányom célja, hogy a törvényes működés garanciáit jelentő jogintézmények rendszerbe foglalt bemutatása mellett vizsgálja a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának joggyakorlati problémáit a frissebb bírósági eseti döntések által, valamint a magasabb szintű absztrakció érdekében egy másik hasonló jogintézmény vizsgálatát is indokoltnak tartottam. E tekintetben a francia jogot találtam érdekesnek, hiszen Európában elsőként fogadták el a francia társasági jogi szabályozást, a *Code de Commerce*t, ami 1808-ban lépett hatályba, Napóleon idején, és később számos ország társasági jogi törvényhozására gyakorolt hatást, úgy, mint Olaszország, Spanyolország, Portugália, Benelux államok vagy Dél-Amerika.

A téma jelentőségét és aktualitását az adja, hogy a korábban az e területen folytatott kutatásaim során azt tapasztaltam, hogy a legtöbb jogkérdés a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatához kapcsolódik.

Utóbb említett jogintézmény a tagi belső kontrollt szolgálja a határozatokkal szembeni jogorvoslat révén, de a társasági jogban, a gazdasági társaságok törvényes működésének garanciájaként megjelenik ezen túlmenően a könyvvizsgáló, a törvényességi felügyelet, a tag kizárásának jogintézménye, valamint a törvényes működés érdekében a kisebbséget megillető jogok, és a választottbíróság eljárása is.

Érdekesség a kiemelten vizsgált intézmény tekintetében, hogy – két másik mellett – elmondható, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) – tekintettel arra, hogy ez a jogintézmény nem csak a gazdasági társaságok vonatkozásában releváns – a jogi személy általános szabályai között, azon belül – mivel a jogsértő határozatokkal szembeni védekezést hivatott biztosítani –

a jogi személy törvényes működésének biztosítékai IV. cím alatt szabályozza, a szabályozástörténeti szempontból par excellence részvényjogi intézményt.¹

A felülvizsgálat tárgya tehát kizárólag a határozatok jogszabályba vagy a létesítő okiratba ütközésének megállapítása és hatályon kívül helyezése, nem a döntések bírósági ítélettel való helyettesítése.

2. A VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ELJÁRÁSA

A Ptk. az alapelvek között rögzíti, hogy a törvényben biztosított jogok érvényesítése bírói útra tartozik.²

Ezen túlmenően a gazdasági társaságokra vonatkozó közös szabályok között rögzítésre kerül az is, hogy társasági jogi jogviták rendezésére a választottbírósági út igénybevehető, ha választottbírósági kikötés szerepel a társasági létesítő okiratában, vagy a jogvitában érintett felek erről külön megállapodtak.³

Társasági jogvitának tekinthető⁴:

- gazdasági társaság és volt, vagy jelenlegi tagja közötti, a jogviszonyból eredő jogvita, ebbe beletartozik a társaság határozatainak bírósági felülvizsgálatának kezdeményezése is,
- a társasági jogviszonnyal összefüggésben, a tagok egymás között felmerülő vitája,
- a társaság és a vezető tisztségviselők, felügyelőbizottsági tagok közötti, tisztségből eredő jogvita.

Gyakori társasági jogviták⁵:

1. A vezető tisztségviselők, felügyelőbizottsági tagok és könyvvizsgálók felelősségre vonása.
2. A társasági határozatok bírósági felülvizsgálata, akár a legfőbb szerv, akár más szervek döntése esetén.
3. A tag kizárásából eredő jogviták.
4. Az üzletrész vagy részvény átruházásával kapcsolatos jogviták.

.....
1 SZENDE Péter Pál: A korlátolt felelősségű társaság, Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927. 175. <https://digitalia.lib.pte.hu/hu/szende-peter-pal-a-korlatolt-felelossegu-tarsasag-grill-bp-1927-5145#page/172/mode/1up> [letöltve: 2025. 07. 10.]

2 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 1:6. §.

3 Ptk. 3:92. §.

4 BARTA-HARSÁNYI-MAJOROS-ANTAL: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben*. Patrocínium, 2016. 129.

5 Uo.

A gyakorlatban a felek inkább a rendes bíróságot választják, a választottbíróági eljárások száma elenyésző. A Ctv. és Cstv. hatálya alá tartozó ügyekben a választottbíróóság eljárása kizárt, e körben a cégbíróság és az illetékes törvényszék járhat el.⁶

3. A TÁRSASÁGI HATÁROZATOK BÍRÓSÁGI FELÜLVIZSGÁLATÁNAK ELHATÁROLÁSA A TÖRVÉNYESSÉGI FELÜGYELETTŐL

Alapvető különbség a két jogintézmény között, hogy a törvényességi felügyeleti eljárás polgári nemperes eljárás,⁷ melynek célja, hogy a cégbíróság intézkedéseivel a cég törvényes működését kikényszerítse. Társasági határozat bírósági felülvizsgálata ezzel szemben a törvényszék előtt zajlik.

A társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának, valamint a törvényességi felügyeleti eljárásnak a kezdeményezése látszólagos átfedésben vannak egymással.

Ennek egyik oka, hogy hasonlóság mutatkozik a két jogintézmény között, a Ctv. alapján törvényességi felügyeleti eljárásnak lehet helye például akkor is, ha a cég a működése során a szervezetre és működésre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, valamint a létesítő okiratban foglaltakat nem tartja be.⁸

Ebbe a keretbe beleillik a Ptk. már idézett rendelkezése, miszerint, a gazdasági társaság bármely tagja kérheti a társaság szervei által hozott határozatok bírósági – peres eljárásban történő – felülvizsgálatát arra hivatkozva, hogy a határozat a törvény vagy más jogszabály rendelkezésébe, vagy a társasági szerződésbe ütközik. A látszólagos átfedésre utal továbbá az is, hogy a Ctv. szerint, a törvényes állapot helyreállítása érdekében a cégbíróság megsemmisítheti a cég által hozott jogszabálysértő vagy a cég létesítő okiratába ütköző határozatot, és szükség esetén megfelelő határidő kitűzésével új határozat hozatalát írja elő.⁹

A gyakorlatban azonban a törvényeknek nem megfelelő működés nem a jogszabálysértő, illetve létesítő okiratba ütköző határozatok meghozatalát jelenti.¹⁰

6 Uo.

7 Ctv. 72. § (1)–(2) bekezdés.

8 Ctv. 74. § (1) bekezdés d) pont.

9 Ctv. 81. § (1) bekezdés c) pont.

10 Jogsértő működésről szólhatunk, ha a gazdasági társaság nem tartja be a szervezetére és működésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, illetve a létesítő okiratában foglaltakat.

A Ctv. felhívott rendelkezésére tekintettel a tag kérelme alapján a jogszabálysértő határozat törvényességi felülvizsgálati eljárásban történő szankcionálására nem kerülhet sor.

A jogszabályi rendelkezéseket és a bírói gyakorlatot együttesen figyelembe véve konklúzióként elmondható, hogy nem azonos a személyi kör a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának kezdeményezésére, illetve a törvényességi felülvizsgálati eljárás kezdeményezésére jogosultak tekintetében.

Nem befolyásolja a társasági határozat bírósági felülvizsgálatát, ha a megtámadott határozat alapján a cégbíróság a változást már bejegyezte a cégjegyzékbe – például bejegyezte az új felügyelőbizottsági tagot, illetve rögzítette a társasági szerződésmódosítás időpontját.

Előfordulhat, hogy ugyanazon társasági határozattal szemben nemcsak peres eljárás van folyamatban, hanem folyik a határozat alapján a bejegyzési eljárás is, és a bejegyzési kérelem elutasítása érdekében a 78. § szerint törvényességi felülvizsgálati kérelmet is előterjesztenek. Ilyen esetben az lenne a célszerű, hogy a bejegyzési eljárás és a törvényességi felülvizsgálati eljárás a peres eljárás befejezéséig felfüggesztésre kerüljön.¹¹

4. A TÁRSASÁGI HATÁROZATOK BÍRÓSÁGI FELÜLVIZSGÁLATA A PTK. SZABÁLYAI ALAPJÁN

4.1. A felülvizsgálat tárgya: a határozat

A jogsértő határozatokat az alábbiak szerint csoportosíthatjuk.¹² Beszélhetünk tartalmi, illetve formai érvénytelenségről, előbbi akkor fordul elő, ha a határozat tartalma ütközik jogszabályba vagy létesítő okiratba, utóbbinál a határozat meghozatalát megelőző vagy a határozat meghozatala során megvalósított valamely formai jogszabálysértésről, illetve a létesítő okirat megsértéséről lehet szó.

Szükséges tisztázni, hogy jogszabálysértés alatt nem kizárólag a Ptk. normaanyagába való ütközést értjük, hanem bármely más jogszabály rendelkezéseinek megsértését is, a gyakorlatban nagy számú jogsértést jelent például, ha a társasági határozat a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény rendelkezéseibe ütközik.

11 Amennyiben a cégbíróság a bejegyzési eljárást nem függeszti fel, hanem érdemben elbírálja a bejegyzési kérelmet és a peres eljárásban is támadott határozat alapján bejegyzzi a kért adatot, ez a döntés a peres bíróságot nem köti.

12 BARTA–HARSÁNYI–MAJOROS–ANTAL (2016) i. m. 121.

A bíróság által lefolytatott felülvizsgálat tárgyának tekintetében elmondható, hogy bármely társasági szerv által hozott határozatra irányulhat. Mint az ismeretes, a társaság szervei nem csak testületi szervek lehetnek, hiszen az ügyvezetés állhat egyetlen vezető tisztségviselőből is, akinek bizonyos nyilatkozatai – azonban nem mind – határozatnak minősülhetnek. Ennek megállapítása egyedi elbírálás tárgyát képezi, nincs egységesen kialakult bírói gyakorlat e tekintetben, hiszen például a Kúria Gfv.30.386/2021/5. számú, megállapítási kereset elutasítása tárgyában hozott precedensképes határozata azt állapította meg, hogy az ügyvezetés közlése a tagsági jogviszony megszűnéséről nem minősül társasági határozatnak. Ha a tag azonban a felszólítás alapján teljesít, de azt a társaság nem fogadja el, és erről „tájékoztatja” a tagot, ez a döntés már társasági határozatnak fog minősülni és támadható lesz felülvizsgálat iránti perben. A tárgyhoz kapcsolódó további bírósági döntés a Fővárosi Ítéltábla Gf.40.606/2017/5. számú határozata, mely kimondta, hogy nem támadható meg a levezető elnök azon nyilatkozata, mely határozathozatal nélkül kizárja a kft. taggyűléséről a társaság valamely tagjának ügyvédjét, mint meghatalmazottként eljárni szándékozót, ha a meghatalmazás nem volt megfelelő.

Ha ez az eljárás jogellenes volt, az a taggyűlésen hozott határozatok jogszerűségére azonban kihatna, annak ellenére, hogy a Ptk. 3:103. § (1) bekezdésében a legfőbb szerv összehívásának kezdeményezésére vonatkozó kisebbségvédelmi garancia önmagában a taggyűlésen hozott határozat érvényességét nem érinti, kizárólag a tagok számára a nyilvántartó bíróság előtti jogérvényesítési jogosultságot hivatott biztosítani.

A felülvizsgálat tárgyát képezi a Ptk. XXXII. fejezetében, a Részvénykönyvhöz tartozó rendelkezések közt szabályozottak szerint a részvénykönyv vezetése során hozott határozat is, hiszen a 3:246. § (5) bekezdés alapján az ilyen határozatok is társasági határozatoknak minősülnek.

4.2. A határozat felülvizsgálatának okai

A Ptk. 3:35. § értelmében a jogi személy tagja kérheti a bíróságtól a tagok és a jogi személy szervei által hozott határozat hatályon kívül helyezését, ha a határozat jogszabálysértő, vagy a létesítő okiratba ütközik. A megfogalmazásból kitűnik, hogy alatta nem csak a Ptk. rendelkezései értendők, ugyanis bármely más kapcsolódó jogszabályba sem ütközhet, hiszen a Fővárosi Törvényszék G.44.469/2015/18. számú ítéletében például az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény egy meghatározott rendelkezésébe ütközését vizsgálta egy társasági határozatnak, a Kúria¹³

.....
13 Kúria Gfv.30.414/2021/5.

pedig a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény betartását vizsgálta, nyrt-re irányadó speciális szabályként.

A BDT2011. 2558.III. is kimondja, hogy a taggyűlési határozat felülvizsgálatát jogszabálysértésre vagy a társasági szerződésbe ütközésre hivatkozva lehet kérni. E tekintetben a kisebbségi tulajdonos érdekséreleme nem ad jogszerű alapot a taggyűlési határozat megtámadására.

A Ptk. 3:36. § (4) bekezdése szerint „A határozat hatályon kívül helyezése iránti per megindításának a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs.” Ezzel összhangban¹⁴ a BDT2010. 2372.II. sz. döntése rögzíti, hogy „A társasági határozat felülvizsgálata iránt indított pernek a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs. A társaság mindaddig a keresettel támadott határozat alapján működik, amíg annak végrehajtását a bíróság fel nem függesztette, vagy amíg a határozatot ítéletével hatályon kívül nem helyezte.”¹⁵

E tárgykörhöz kapcsolódik a már korábban említett PJD2018. 23. számú döntés, továbbá a BDT2019. 4019. számú határozat is, melyek elvi tartalmában közös, hogy ezek szerint a taggyűlési jegyzőkönyv alaki, illetve tartalmi hiányossága önmagában nincs kihatással a határozat érvényességére, így nem is szolgálhat taggyűlési határozat hatályon kívül helyezésének ténybeli alapjaként. Ezek a 3:35. §-ban szereplő jogszabályi rendelkezés sérelmét megvalósító határozatok vonatkozásában relevánsak.

A létesítő okiratba ütköző határozatok gyakorlati megítélésére példa a BH2020.307. számú bírósági határozatban rendezett kérdés, amely szerint a társasági szerződést módosító taggyűlési határozat jogerős bírósági ítélettel történő hatályon kívül helyezésének jogkövetkezménye, hogy az elfogadott szerződésmódosítás ezt követően a társaság és a tagok közötti jogviszonyban joghatás kiváltására nem alkalmas.

Fontos meghatározni, hogy mi minősül jogszabályba vagy létesítő okiratba ütközésnek, a bírói gyakorlatban erre, és a bíróság hatáskörére vonatkozóan is találunk precedenst. A BDT2019. 4019. számú határozat például kimondja, hogy a bíróság nem vizsgálhatja a társaság működésének gazdasági vonatkozásait, így a tőkeemelés megvalósulását biztosító szerződés mivoltát és érvényességét sem. A felülvizsgálat nem terjedhet ki ezenfelül a határozat alapjául szolgáló jelentések számviteli törvény szerinti megalapozottságának, és különösen az ügyvezetés által

14 AB. IV/01617-0/2024 Alkotmányjogi Panasz.

15 BDT2010. 2372.II.

megfogalmazott számveteli politika felülvizsgálatára.¹⁶ Kúriai döntés is született e tárgykört érintően, mely kimondja, hogy a határozatok gazdasági célszerűségének felülvizsgálata nem bírósági hatáskör.¹⁷

Az előzőkkel szoros összefüggésben a BDT2019. 4020. a szubjektív keresetindítási határidőre irányadó szabályokat taglalja, mégpedig, hogy ez a határidő áll rendelkezésre a felülvizsgálatra okot adó körülmények meghatározására is, ugyanis az e határidőn túl előadott felperesi indokolást a határozat jogsértő mivoltának megállapítása során, nem kell figyelembe venni.¹⁸ A Pécsi Ítélőtábla Gf.40.032/2016/11. sz. határozata ezt szintén alátámasztja.

Nem képezheti továbbá felülvizsgálat tárgyát a társasági határozat alapját képező, kívülállóval kötött szerződés, valamint az ügyvezetői nyilatkozat tartalma.¹⁹

Szükséges említést tennünk a szindikátusi szerződésekről, hiszen a joggyakorlatban számos példát találni arra, hogy szindikátusi szerződésbe ütközés címén támadtak meg egy társasági határozatot.

Ezt támasztja alá a Szegedi Ítélőtábla határozata²⁰ is mely indokolásából kitűnik, hogy miután a szindikátusi szerződés nem irányadó a társasági jogi jogviszonyokban, ezért annak megsértése nem alapozza meg a határozat jogsértő jellegét. Ugyan ezen ítélőtábla másik határozatában²¹ leszögezi, hogy a szindikátusi szerződés és a társasági szerződés egymás közti viszonyában a társasági szerződés primátusának elve érvényesül, a szindikátusi szerződés pedig nem válik a társasági szerződés részévé, az csupán az azt megkötő felek háttér-megállapodása, kötetmi és nem társasági jogi hatállyal. Szintén e tárgykörbe sorolható az a bírósági döntés²², amely kimondja, hogy a szindikátusi szerződés se nem jogszabály, se nem létesítő okirat, a határozatok felülvizsgálata a szindikátusi szerződésbe ütközés miatt nem kérhető.

A szavazati szindikátus,²³ amint azt Veress Emőd és Szarvas Júlia is kiemeli cikkében,²⁴ a kikényszeríthetőségében problémát jelent, és értelmezhető akként, hogy ez gátolja a társasági akarat szabad kialakítását, az egyéni szabad akaratképzést, így a bírói gyakorlat egységes a tekintetben, hogy ezen tag–tag közötti titkos meg-

16 BDT2014. 3139.

17 Kúria Gfv.30.338/2021/8.

18 FARKAS Csaba: A társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata in Jogászvilág; 2015. június 23. <https://jogaszvilag.hu/cegvilag/a-cegek-hatarozatainak-birosagi-felulvizsgalata/> [letöltve: 2025. 07. 10.]

19 BDT2014. 3085.

20 Szegedi Ítélőtábla Gf.30.059/2013/9.

21 Szegedi Ítélőtábla Gf.30.436/2012/12.

22 BDT2018. 3800.

23 VERESS Emőd: A szindikátusi szerződés V. fejezet – (5.2.3. A szavazati megállapodás érvényessége).

24 SZARVAS Júlia: A szindikátusi szerződés – avagy gondolatok egy nem létező szerződéstípus érvényességéről.

állapodások nem jelölhetőek meg a felülvizsgálat tárgyaként, ugyanis az ügyletet megkötő felek közti kötelmi jogi jogviszonyban lehet relevanciája, a társasági határozatok jogszerűsége szempontjából azonban nem.

4.3. A peres felek

Felperesként a kereset benyújtására és a felülvizsgálat kezdeményezésére – a Ptk. 3:35. §-nak megfelelően – csak meghatározott személyi kör jogosult. Az említett szakasz szerint:

- a gazdasági társaság tagja, vagy részvényese (tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója),
- vezető tisztségviselője,
- felügyelőbizottsági tag

kezdeményezheti.

A határozat hatályon kívül helyezése iránti keresetet a gazdasági társasággal, mint alperessel szemben szükséges megindítani. A Ptk. 3:36. § (3) bekezdés kimondja, hogy Ha a határozatot a jogi személy vezető tisztségviselője támadja meg, és a jogi személynek nincs más olyan vezető tisztségviselője, aki a jogi személy képviseletét elláthatná, a perben a jogi személyt a felügyelőbizottság által kijelölt felügyelőbizottsági tag képviseli. Ha a jogi személynek nincs felügyelőbizottsága, vagy a felügyelőbizottság valamennyi tagja felperesként perben áll, a bíróság a jogi személy perbeli képviseletére ügygondnokot rendel ki. Ebből a passzusból levezethető, hogy főszabály szerint az alperesi pozícióban perben álló gazdasági társaságot a vezető tisztségviselő képviseli, mint törvényes képviselő.

Értelemszerűen kivételt jelent a főszabály alól, amikor a határozatot a vezető tisztségviselő támadja meg és nincs másik olyan vezető tisztségviselő, aki elláthatja a képviseletet, ekkor a perben a társaságot az a felügyelőbizottsági tag képviseli, akit a felügyelőbizottság kijelöl e feladat ellátására.²⁵

A Fővárosi Ítéltábla Gf.40.211/2015/3. számú döntése megállapítja, hogy a perindítási jogosultság független a tag (részvényes) személyes érintettségétől, nem korlátozható azon határozatokra, melyek személyét érintően konkrét jogsérelemmel járnak.²⁶ Ezen állítást későbbiekben, a *Formailag sérelmes határozatok* című alfejezet alatt részletesebben említem.

25 BARTA Judit: A gazdasági társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata a joggyakorlat tükrében. In *Debreceni Jogi Műhely*, 2023. évi (XX. évf.) 1–2., (2023. augusztus 31.) 32.

26 Uo. 31.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 10/A. § (1) bekezdése értelmében a Ptk. 3:35. §-a alkalmazásában a jogi személy szervei által hozott határozat ellen a Ptk. hatálybalépését követően is csak az a tag vagy alapító kérheti a bíróságtól a határozat hatályon kívül helyezését, aki a határozathozatal során szavazati joggal rendelkezett vagy a határozathozatal tekintetében alapítói jogokat gyakorolhatott. Ez – a jogszabály céljával ellentétesen ugyan, de – értelmezhető lehetne akár úgy is, hogy például a felügyelőbizottsági határozat felülvizsgálatát csak a felügyelőbizottsági tag kérhetné, hiszen a felügyelőbizottsági ülésen és annak döntéshozatalánál a társaság tagja nem rendelkezik szavazati joggal.²⁷ A normaszöveg helyes értelmezéséhez köthető a BH2021.3.80. számon közzétett döntés, mely szerint „A társasági szerződést módosító, a taggyűlést pótbefizetés elrendelésére feljogosító, illetve a pótbefizetést elrendelő taggyűlési határozat bírósági felülvizsgálata iránti per nem szüntethető meg a keresetőségi jog megszűnésére hivatkozással anélkül, hogy a bíróság megvizsgálná, hogy a tagsági jogviszony a törvény erejénél fogva valóban megszűnt-e.” A kérdéses jogszabályhely gyakorlati, helyes értelmezése szerint ugyanis annak a tagnak van keresetindítási joga, aki adott időpontban rendes tagsággal rendelkezett, amint utal erre a BDT2016. 3554. számú döntés is, mely szerint nem szűkíthető le a keresetőségi jog a jogi személy szerve által hozott határozat megtámadása kapcsán a jogi személy szervének tagjaira, mivel elképzelhető olyan helyzet, hogy a jogi személy szervének tagja, de a jogi személynek nem tagja (például felügyelőbizottsági tag).²⁸ A Ptké. is kimondja, hogy különleges jogállású, tagsági, vagy alapítói jogokkal csak részben rendelkező személyek csak érintettségük esetén és csak annyiban kérhetik a sérelmezett határozat hatályon kívül helyezését, amennyiben az rájuk nézve jogot vagy kötelezettséget állapít meg.²⁹

A Ptké. ugyanezen szakasz (2) bekezdése alapján, a keresetindításra, vagy a határozat ellen benyújtott kereset tárgyában meghozott ítélet elleni felülvizsgálat kezdeményezésére való jogosultságnak, keresetőségi jognak, valamint perbeli legitimációnak (keresetindítási jog) a per során folyamatosan, a per befejezéséig – ideértve e rendkívüli jogorvoslatot is – fenn kell állnia. Tehát a keresetet benyújtó tag tagsági jogviszonyának a per teljes ideje alatt, egészen annak befejezéséig fenn kell állnia, különben a keresetindítási joga megszűnésével az eljárás megszüntetésének van helye. A jogutódlás ez alól kivételt jelent, ez jelenik meg a BDT2020. 4211. számon publikált ügyben is. Ennek speciális esetkörére példa a már említett BH2021. 3.80. számon közzétett eset, amikor a tag tagsági jogviszonya a jogsértő, pótbefizetést elrendelő határozat nem teljesítése okán szűnt meg a per alatt. Egy-

27 BARTUS Éva Magdolna: A társasági jogi jogviták, kiemelten a társasági határozatok felülvizsgálata és a tag kizárás iránti per bemutatása a bírósági joggyakorlat alapján. *Jogi Fórum* (2022) 10.

28 Uo. 10.

29 Ptké. 10/A. § (1) bekezdés.

szerűbb esetet példáz a BDT2022. 4479. számú ügy, mely szerint „A jogszerűen elrendelt pótbefizetés határidőben való nem teljesítése, majd a harmincnapos póthatáridő elmulasztása folytán a tag tagsági jogviszonyának a per folyamatban léte alatt történt megszűnése esetén az eljárás megszüntetésének és az elsőfokú bíróság ítélete hatályon kívül helyezésének van helye.”

A tagsági jogviszony kérdését érinti a BDT2024. 4784. szám alatt közzétett döntés. A felperes perindítási jogát arra alapította, hogy házastársi közös vagyon megosztása alapján, az erre vonatkozó per függvényében, társasági részesedést fog szerezni. Az eljáró bíróságok szerint, csak az a tag kérheti a társasági határozat hatályon kívül helyezését, aki a határozathozatal során szavazati joggal rendelkezett. Érintett ügyben a bíróság e keresetlevelet elutasította, mert a felperes nem tagja, nem vezető tisztségviselője és nem felügyelőbizottsági tagja az alperesnek.

Kiemelte, hogy a korlátozott felelősségű társaságban az minősül tagnak, akit bejegyztek a tagjegyzékbe és a cégjegyzék tagokat nyilvántartó rovatába, és csak ezt követően válik jogosulttá a per megindítására. A bíróságnak az alperes gazdasági társaság cégjegyzékadatai alapján kell megállapítani a keresetlevél benyújtásának időpontjában hatályos adatok alapján a perbeli legitimációt, amely nem tehető függővé más peres eljárás eredményétől, jelen esetben a házastársi vagyoni jogi per eredményétől.

Mivel a határozat hatályon kívül helyezése iránti per megindításának lehetősége a vezető tisztségviselő, valamint a felügyelőbizottsági tagok előtt is nyitva áll, velük kapcsolatban kiemelendő, hogy nem feltétlenül indokolt megengedni számukra a tagok többsége által hozott határozatok jogszerűségének megkérdőjelezését, különösen a személyüket érintő határozat megtámadása esetén.³⁰ Aktív perbeli legitimáció hiányában azonban a per megszüntetésre kerül, így erre könnyű eszközt jelent ha a legfőbb szerv a keresetet benyújtó vezető tisztségviselőt, vagy felügyelőbizottsági tagot visszahívja, bojkottálva ezzel keresetindítási jogát.³¹

Speciális szabály részvénytulajdonosok esetén, hogy akinek adatai részvénykönyvi bejegyzését az rt. határozattal megtagadta, ezáltal tagsági jogait még nem gyakorolhatja, e határozat vonatkozásában bírósági felülvizsgálatot kezdeményezhet. A részvénykönyvi bejegyzés megtagadása részvénykönyv vezetése során hozott határozat, mely társasági határozatnak minősül.³² Ennek alátámasztására említeném meg a BDT2018. 3890. számú döntést mely fejlécében a következő szerepel: „Arra a részvényesre is vonatkozik a részvénytársaság alapszabályában a társasági jogi-

30 BODOR Mária: A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálatáról. *Gazdaság és Jog*, 2023/5–6., 50.

31 TÖRÖK Tamás: A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálat. *Gazdaság és Jog*, 2021/1., 3.

32 Ptk. 3:246. § (5) bekezdés.

tákra meghatározott választottbíróági kikötés, aki az adatainak a részvénykönyvbe való bejegyzését megtagadó vezető tisztségviselői határozat megtámadása iránt indít pert.” Továbbá a Fővárosi Ítéltábla Gf.40.018/2021/7. számú ítéletét: „(...) A részvényes részvénykönyvbe bejegyzését megtagadó határozat hatályon kívül helyezése esetén az új határozathozatal elrendelésének feltételei nem állnak fenn.”

Erre a kérdésre az Alkotmánybíróság is kitér egyik határozatában³³, amikor a bírói gyakorlatban megjelenő elvként rögzíti – és példaként említi a BDT2019. 4101. és BDT2017. 3636. számú határozatokat – hogy amennyiben a jogi személy azzal követ el jogsértést, hogy egy szükséges határozatot nem hoz meg, azaz valamilyen cselekvést, akaratnyilvánítást kívánó helyzetben hallgat, akkor a határozat bírósági felülvizsgálatára (határozat hiányában) nem kerülhet sor. A BDT2020. 4206. is e kérdés szempontjából jelentős, hiszen ez alapján „Részvénykönyvi bejegyzés elmaradása miatt kezdeményezett törvényességi felügyeleti eljárás esetén ilyen releváns tény önmagában az, hogy a kérelmezett a bejegyzésről alakszerű határozatot hozott-e, mert ettől függ az igénybe vehető jogvédelem formája, a törvényben biztosított eljárások közül a törvényességi felügyeleti nemperes eljárás vagy társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránti per kezdeményezésének lehetősége.”

A személyi körhöz kapcsolódva e fejezetrészen tartom fontosnak megemlíteni, hogy a Ptk. 3:36. § (2) bekezdése szerint nem jogosult perindításra, aki a sérelmes határozat meghozatalához szavazatával hozzájárult, kivéve a tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés eseteit. Ehhez kapcsolódva a Kúria úgy határozott a BH2014.155. számú határozatban, miután a tényállás szerint kft.-tag felperes (társasági szerződés felhatalmazása alapján) szabálytalanul összehívta kft. taggyűlését, így a megismételt ülés sem volt szabályos, felperes pedig egyik ülésen sem jelent meg, majd szabálytalanságra való hivatkozással kérte a megismételt ülésen hozott határozatok bírósági felülvizsgálatát. E körben a Kúria kifejtette, hogy nincs jelentősége annak, hogy a taggyűlést összehívó tagnak róható fel a szabályszerűtlen összehívás, ugyanis a törvény nem korlátoz aszerint, hogy a megtámadás joga csak a szabálytalan összehívásban vétlen személyt illetve meg, így felperesnek volt perindítási joga ez esetben.

A szavazattal rendelkező tagok esetében a határozat felülvizsgálatát tehát az kérheti, aki nem volt jelen a határozat meghozatalakor, illetve, ha jelen volt akkor a határozat ellen szavazott, vagy tartózkodott, ha pedig mellette szavazott tévedésben volt, vagy megtévesztéssel, kényszerrel vették rá erre.

33 3165/2021. (IV. 30.) AB határozat [51].

A Ptk.-ban foglalt szabályokat minden esetben a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénnyel összhangban kell alkalmazni,³⁴ így tehát az eljárást minden esetben kereseti kérelemmel szükséges megindítani, nincs helye officialitásnak.³⁵

Kereseti kérelmet nyújthat be: a gazdasági társaság tagja, részvényese, a vezető tisztségviselő, valamint a felügyelőbizottsági tagok.³⁶

A keresetindítási határidő határozat hatályon kívül helyezése iránti perben 30 nap, ezt a határidőt attól az időponttól szükséges számítani, amikor a jogosult a határozatról tudomást szerzett vagy tudomást szerezhette volna.³⁷ Ezt támasztja alá a BH2018.121. szám alatt közzétett döntés is, mely szerint a szubjektív határidő kezdő időpontja nem az a nap, amikor a határozatot közzétették vele.

A tudomásszerzés akkor ment végbe, ha a kereset előterjesztésére jogosult a határozat meghozatalánál jelen volt.

Nem ilyen egyértelmű a helyzet azonban, ha a keresetet előterjesztő nem volt jelen a határozat meghozatalánál.

A szubjektív – elévülési – határidőn túl, fennáll egy objektív – jogvesztő – határidő is. Van a törvénynek ugyanis egy olyan rendelkezése, hogy a határozat meghozatalától számított egy év elteltével akkor sem lehet pert indítani, ha ez alatt az idő alatt a perlésre jogosult nem szerzett tudomást a határozatról, vagy a határozatot a perlésre jogosulttal nem közzétették.³⁸

A határozat meghozatalakor való jelenléttel összefüggésben szükséges kitérni arra, hogy a Ptk. nem rendelkezik arról, hogy a társasági határozatokat közzélni kellene, egyedül a legfőbb szervre vonatkozó speciális szabályok körében beszélhetünk arról, hogy – közvetett módon ugyan –, de megjelenik a határozat közzélése. Az ülés tartása nélküli döntéshozatalnál ugyanis előírja a jogszabály, hogy a határozat tervezetét a kezdeményezéshez, a szavazás eredményét pedig három napon belül közzélni kell a tagokkal/alapítókkal.³⁹

34 TÖRÖK (2021) i. m. 2.

35 FARKAS (2015) i. m.

36 Uo.

37 BARTA (2023) i. m. 33.

38 BARTA–MAJOROS–HARSÁNYINÉ–ÚJVÁRINÉ (2016) i. m. 122.

39 Ptk. 3:20. § (4)

Ezenfelül a nyilvánosan működő részvénytársaság a közgyűlésén hozott határozatokat köteles a honlapján nyilvánosságra hozni.⁴⁰ De a társaság közlése alapján, Cégléletről, cégjegyzékből való lekérdezés útján, jogszabály alapján biztosított felvilágosításkérési és iratbetekintési jogával élve,⁴¹ informális úton, a közzétételtől függetlenül is tudomást szerezhet a határozatról a pert indító fél.⁴² A PJD2020. 9. kimondja ugyanis, hogy „II. A határidő elmulasztása szempontjából nincs jelentősége, hogy a határozatok pontos szövegét a tag ismerte-e, a tagtól ugyanis – ha tud arról, hogy taggyűlést tartottak – elvárható, hogy a meghozott határozatokat megismerje.”

A Ptk. általános érvénnyel szabályozza ugyan, hogy a társasági határozatokat írásba kell foglalni, és e formában az érintettekkel közölni,⁴³ ezenkívül azonban sem a jogi személy általános, sem a gazdasági társaságok közös szabályainál nem találunk olyan általános érvényű előírást, mely kimondja az érintettekkel való közlési kötelezettséget a gt. szervei által hozott határozatok tekintetében, ugyanis a jogszabály nem köti alakításához a tudomásszerzést.

A tudomásszerzés időpontja ekkor tehát bizonyítási kérdés, a Debreceni Ítéltábla Gf.30.092/2015/6. számú döntésében megállapította, hogy a taggyűlés által visszahívott ügyvezető a visszahívás tényéről legkésőbb a Cégbíróság által közzétett változásbejegyző végzésből értesült, így társasági határozat felülvizsgálatára irányuló keresete két hónappal később elkésztettnek tekintendő.

Fontos megjegyezni, hogy a perindításra biztosított harmincnapos (és egyéves) határidő anyagi jogi igényérvényesítési határidő, de a jogszabály csak az egyéves határidő elmulasztásához fűzi jogvesztés jogkövetkezményét, így a harmincnapos határidő kizárólag elévülési jellegű. Ennek kapcsán a BDT2014. 3122. számú döntés kimondta, hogy ha gazdasági társaság tagja taggyűlésen jogi képviselő útján vesz részt, az elévülési határidőn túl benyújtott keresetlevélben tett azon nyilatkozatát, hogy személyében mikor értesült a sérelmes határozatról, nem a tudomásszerzés, hanem az igazolási kérelem időpontjának kell tekinteni.

Az elévülési határidő elmulasztásának jogkövetkezménye hivatalból nem vonható le, elmulasztását a bíróság – amint az a BDT2021. 4383. számú döntésben is szerepel – csak az alperes elévülési (anyagi jogi) kifogása esetén vizsgálhatja. A Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.211/2015/3. számú határozatának indokolásában erről a következőt olvashatjuk: „A perindításra biztosított harmincnapos, illetve egyéves határidő egyaránt anyagi jogi igényérvényesítési határidő. A jogszabály ugyanakkor

40 Ptk. 3:279. § (1)

41 Ptk. 3:23. § (1)

42 BARTA (2023) i. m. 34.

43 Ptk. 3:91. §

csak az egyéves határidő elmulasztásához fűzi a jogvesztés jogkövetkezményét. Ily módon a harmincnapos határidő – a 4/2003. PJE határozatban foglaltakra is figyelemmel, kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában – nem jogvesztő jellegű, és miután elmulasztásának kimentésére a jogszabály igazolási kérelem előterjesztését nem írja elő, elévülési jellegűnek kell tekinteni.”

A keresetlevélben szükséges megjelölni a jogsértéseket, létesítő okiratba ütközéseket, melyekre hivatkozással a hatályon kívül helyezést kéri a felperes, ennek azért van jelentősége, mert a bíróság csak azokat a tényeket veheti figyelembe, amelyeket a fél keresetében, a rá irányadó keresetindítási határidőn belül benyújtott beadványában előadott.⁴⁴

A hatályon kívül helyezés mellett, mivel a bíróság új határozatot nem hozhat, a másik lehetőség a határozat törvénysértő jellegének megállapítása, amelyre azonban szintén nem kerülhet sor, amennyiben az új indokot keresetindítási határidőn túl terjesztették elő. A PJD2017. 18. számon közzétett döntés is alátámasztja ezt: „I. A Ptk. 3:36. § (1) bekezdésében meghatározott határidőn belül kell megjelölni azokat a tényeket és bizonyítékokat, amelyekre a felperes a határozat hatályon kívül helyezése iránti keresetét alapítja. A keresetindítási határidőn túl előterjesztett indokok nem vizsgálhatóak.” A BDT2019. 4020. ezzel kapcsolatban úgy fogalmaz, hogy hatályon kívül helyezésre irányuló perben a felperesnek a szubjektív keresetindítási határidőn túl előadott indokai a határozat jogsértő voltának megállapítása során figyelmen kívül hagyandók. A BH2020.117. számon közzétett határozat pedig *expressis verbis* kimondja, hogy ilyen perben a bíróság az adott tényállásra irányadó keresetindítási határidőn belül benyújtott keresetben, további beadványban megjelölt jogszabálysértéseken túl hivataltól nem észlelhet, nem vizsgálhat további jogszabálysértést.

Itt említeném még meg az ideiglenes intézkedés kizárását, ugyanis a BDT2016. 3532. alapján társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt indított perben az ilyen intézkedéssel a határozat hatályon kívül helyezését és a létesítő okirat módosítása érvénytelenségének megállapítását jogszabály nem teszi lehetővé.

4.5. A perindítás joghatása

A bíróság a BDT2010. 2372. számú döntésében kimondta, hogy nincs halasztó hatálya a határozat végrehajtására a határozat felülvizsgálata iránt indított pernek. Amíg a bíróság a keresettel támadott határozat végrehajtását fel nem függeszti,

.....
44 BARTA (2023) i. m. 34.

vagy ítélettel azt hatályon kívül nem helyezi, addig a társaság e sérelmesnek vélt határozat alapján működik, jár el.

A joggyakorlatban az eljárás során a felperes kérheti a végrehajtás felfüggesztését, melynek – ha alapos az indok – a bíróság helyt ad.

A témához kapcsolható a 3/2022. számú, a külön törvényben szabályozott eljárás-jogi rendelkezések alapján meghozott határozatok elleni jogorvoslati jogról szóló Kúriai Jogegységi határozat,⁴⁵ mely kimondja, hogy „a Ptk. 3:36. § (4) bekezdése alapján a jogi személy határozata végrehajtásának felfüggesztése iránti kérelmet elutasító végzés ellen nincs helye fellebbezésnek”.

Ha nincs a társasági határozat végrehajtásának felfüggesztését megalapozó, azonnali, objektív jogvédelmi helyzet, a bíróság a kérelmet elutasíthatja.⁴⁶

A 3/2022. Jogegységi határozat úgy fogalmaz, hogy „A végrehajtás felfüggesztésére irányuló kérelem elutasítása sem a felperes, sem az alperes alanyi jogát nem korlátozza. Ebben az esetben a Ptk. »hallgat« a fellebbezési jogról: nem is mondja ki, azonban nem is zárja ki azt. A fellebbezési jogról való rendelkezés azonban nem jogalkotói mulasztás folytán hiányzik a törvényből, hanem azért nem szerepel ott, mert nincs is lehetőség fellebbezés benyújtására, s az arra irányuló jogosultság az Alaptörvényből sem vezethető le.”

Amint azt korábban említettem, a bíróság társasági határozatot nem hozhat, ebből következik, hogy ha hatályon kívül helyezi azt, elrendelheti ugyan új határozat meghozatalát,⁴⁷ de a korábbi nem változtathatja meg, nem módosíthatja és nem pótolhatja.⁴⁸

A Ptké. 10/A. § (3) bekezdése alapján a határozat hatályon kívül helyezését kimondó bírósági ítélet hatálya annak jogerőre emelkedésével áll be. Visszamenőleges hatállyal történő hatályon kívül helyezésre csak akkor van lehetőség, ha a jogszabály a bíróság számára ilyen hatályú határozat meghozatalát lehetővé teszi.

A határozat hatályon kívül helyezését kimondó bírósági ítélet hatálya a határozat felülvizsgálatának kezdeményezésére jogosult, de perben nem álló más személyekre is kiterjed.⁴⁹

45 Jpe.III.60.013/2022/8.

46 BARTA (2023) i. m. 34.

47 Ptk. 3:37. § (1)

48 BARTA (2023) i. m. 35.

49 Ptk. 3:37. § (2)

286 Nem befolyásolja a felülvizsgálat körében eljáró peres bíróságot, ha a támadott határozat alapján a cégbíróság már bejegyezte a cégjegyzékbe a változást, például, ha rögzítésre került a szerződésmódosítás időpontja, bejegyezték az új felügyelőbizottsági tagot.

Az eljáró bíróság a jogerőre emelkedett határozat egy példányát megküldi az érintett cégbíróságnak, aki erre tekintettel hivatalból törvényességi felügyeleti eljárást folytat le, és ennek eredményeként törli a cégjegyzékből a hatályon kívül helyezett határozatok alapján történt bejegyzéseket.⁵⁰

A bíróság általi jogsértés tényének megállapítása társasági határozat vonatkozásában akkor fordul elő, amennyiben a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés nem jelentős és nem veszélyezteti a gazdasági társaság jogszerű működését. Erre a gyakorlatban számos példát találunk, a Fővárosi Törvényszék G.44.469/2015/18. számú ítéletében a határozat hatályon kívül helyezése helyett annak jogsértő jellegét állapította meg arra való hivatkozással, hogy a jogsértés nem jelentős mértékű ügyvezetőnek megválasztott ügyvéd összeférhetetlenségénél, mert a cégjegyzési jog egyébként is együttes és rövid ideig állt fenn a jogsértő helyzet. A Veszprémi Törvényszék G.40.043/2015/9. számú ítéletében megállapította a közgyűlési határozat jogszabályba ütközését a vezető tisztségviselők részvételénél a saját felmentvényükben való szavazás kapcsán, mivel azonban az ő szavazatuk nélkül is megvolt az elfogadáshoz szükséges szavazati arány, így a hatályon kívül helyezést nem találták indokoltnak. A Győri Ítéltábla Gf.20.040/2020/8. számú döntésében szintén csak a jogsértő jelleg megállapítása mellett határozott, indoklása szerint a zrt., jogszerű működését nem veszélyeztette az a határozat, melyekben vezető tisztségviselő és felügyelőbizottsági tag részvényesek saját díjazásukról szavaztak, mert a díjazáson a korábbi évhez képest nem változtattak, így a szavazás érdemi következményekkel nem járt.

A Ptk. kimondja, és feladatává teszi a bíróságnak a jogszabálysértés jelentőségének és jogi személy jogszerű működésre való kihatásának mérlegelését. Így, ha a keresetet indító a határozat hatályon kívül helyezését kéri, a Ptk. lehetőséget ad a bíróságnak, hogy ítéletében csak a jogsértés tényét állapítsa meg, és ez nem fog a kereseti kérelmen való túlterjeszkedésnek minősülni. Ezzel kapcsolatban a BH2018.19. számú bírósági határozat kimondja, hogy: „Ha a társasági határozat kapcsán megvalósult jogszabálysértés nem jelentős, nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróságnak ítéletében a jogsértés tényét kell megállapítania.”

50 BARTA (2023) i. m. 35.

A francia kereskedelmi törvény⁵¹ szabályozása alapján, semmisségre⁵² hivatkozva a bíróság eljárása során szintén lehetőség van felülvizsgálati eljárás keretében a társasági határozatokat felülvizsgáltatni.

Bár a könyvek és fejezetek itt is megjelennek, véleményem szerint a magyar jogi szabályozás sokkal tagoltabb, átláthatóbb a franciához képest.

A peres eljárás megindítására nyitva álló határidő hat hónap, ennek elmulasztása jogvesztéssel jár.⁵³

Speciális megoldásuk a tag „társasági jogainak visszavásárlása”, amely leginkább a bojkotthoz hasonlítható, amikor visszahívják a felügyelőbizottsági tagot, vagy vezető tisztségviselőt, megszüntetve ezzel a keresetindítási jogát.

Itt az érdekelt fél azonban dönthet, hogy azonnal keresetindítási jogával él, vagy előbb felszólítja a társaságot a sérelmes határozat módosítására (példaként azt az esetet említi a jogszabály, amikor nem megfelelő a szavazati arány, vagy a tag nem szavazhatott volna adott kérdésben).

Érdekes módon a hitelezőknek is biztosítja a francia jogszabály a határozat felülvizsgálatának jogát, ilyenrel a hazai szabályozásban egyedül a részvénytársaságoknál találkozunk, amikor az osztalékfizetési szabályokat megsérti az rt., azonban itt sem kérhető társasági határozat bírósági felülvizsgálata, hanem törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezésére van lehetőség. Ezt a francia jog azonban a társasági határozat felülvizsgálatához teszi. A másik szembetűnő különbség, hogy a társaság érdekeit sértő határozat is felülvizsgálható, ami a magyar jog szerint nem lehetséges.

51 A francia *Code de commerce*, melynek rendelkezései a francia társasági jog alapját képezik, tehát tartalmaz olyan jogintézményt, amely a társasági határozat bírósági felülvizsgálataként írható le, ugyanis peres eljárás keretében van lehetőség a sérelmes határozat megsemmisítésére. Megemlítendő, hogy a hazai jogban a Ctv. a törvényességi felügyeleti eljárásnál használja a *megsemmistés* kifejezést, míg a bírósági felülvizsgálat esetén a Ptk. a más bírósági eljárásra tekintettel a *hatályon kívül helyezés* kifejezést használja.

52 A jogintézmény franciául *nullité des décisions sociales* néven ismeretes, amely legegyszerűbben „a társasági határozatok semmissége” néven fordítható, lényegét tekintve pedig azt jelenti, hogy a társaság tagja, a hitelező, vagy más érintettek keresettel (*tribunal de commerce*) kérhetik a társasági döntések bírósági felülvizsgálatát, ha azok sértik a jogszabályokat, alapszabályt, vagy a társaság érdekeit. Ebből látszik tehát, hogy szélesebb körben biztosítja a francia jog a felülvizsgálat lehetőségét a magyar szabályozáshoz képest. A vonatkozó rendelkezéseket a *Code de commerce* II. könyvében, illetve a *Code civil* III. könyvének IX. címe alatt találjuk, ezeket egymással összhangban kell alkalmazni.

53 *Code de commerce* Livre II, Chapitre V, Article L235-6.

A közkereseti, illetve betéti társaságok esetén a törvény lehetőséget biztosít a francia bíróságok számára, hogy amennyiben „csalást” nem állapítanak meg – itt megfigyelhető a büntetőjog keveredése a polgárijoggal –, nem kötelező kimondania a felülvizsgált határozat semmisségét.⁵⁴ A magyar rendszerben is megvan ez a lehetőség a jogi személy határozatainál: a korábban már tárgyalt jogsértés tényének bírói megállapítása, melyet a törvény akkor enged meg határozat hatályon kívül helyezése helyett, amennyiben a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés nem jelentős és nem veszélyezteti a gazdasági társaság jogszerű működését.

A francia és magyar társasági jogi rendelkezések közt azonban sok más esetben is van átfedés. Például a napirendi pontokra, az ülés összehívására vonatkozó szabályok tekintetében.⁵⁵

6. A JOGSÉRTŐ HATÁROZATOK A BÍRÓI GYAKORLATBAN

A társasági határozatok két okból lehetnek sérelmesek: egyrészt, ha tartalmuk ellentétes valamely jogszabállyal, vagy a létesítő okirat rendelkezéseivel. Ekkor tartalmi sérelemről beszélünk. A másik esetkör a határozat meghozatalának körülményei által eredményezett sérelem, mely alaki vagy más néven formai sérelmet jelent.

Dolgozatom ezen szegmensében sorra veszem a két fő típusú sérelem joggyakorlati megjelenését, a bíróságok által hozott döntések segítségével.

6.1. *Tartalmukban sérelmes határozatok – példák a joggyakorlatból*

A Ptk. 3:23. § (1) bekezdésében biztosított felvilágosításhoz, valamint irat- és nyilvántartásba való betekintési jog érvényesítéséhez fűződő, BDT2017. 3636. számú határozatban is megjelenővel egyező módon azt jelenti, hogy a tag információs joga gyakorlásától, és az e jog kikényszerítésére irányuló cégtörvényességi eljárástól csak akkor zárható el a társasági határozat felülvizsgálatára irányuló peres útra hivatkozással, amennyiben a társaság valamely szerve a konkrét, aktuális iratbetekintési kérelem esetében hozott megtagadó testületi határozatot.

A Ptk. 3:108. §-ban szabályozott, a tag kizárására irányuló eljárás vonatkozásában, említett szakasz (3) bekezdésébe ütközhet és így tartalmában lesz sérelmes a taggyűlési határozat, ha az a kizárásra irányuló kereset jogerős elbírálásáig az érintett

54 Code de commerce Livre II, Chapitre V, Article L235-2.

55 Code de commerce Livre II, Chapitre V, Article L225-105.

tagot a tagsági jogviszonya alapján megillető, jövőben esedékes kifizetésektől megfosztja, a társaság azokat nem teljesíti.⁵⁶

A Ptk. 3:112. § (2) bekezdése szerint, mely a vezető tisztségviselő önállóságát hivatott normatív módon szabályozni, a vezető tisztségviselő a gazdasági társaság ügyvezetését önállóan látja el, őt a társaság tagja nem utasíthatja és csupán jogszabály alapján – ha a létesítő okiratba nem került ilyen kikötés – hatáskörét a legfőbb szerv nem vonhatja el, kivételt képez ez alól a közkereseti társaság és a betéti társaság.⁵⁷

A Ptk. 3:246. §-a kimondja, hogy a részvénykönyvi bejegyzés érvényességi kelléke a részvényesi jogok gyakorlásának, a tulajdonjogot azonban nem érinti. Alakilag igazolt részvényest a részvénykönyv vezetőjénél előterjesztett kérelem alapján lehet bejegyezni vagy törölni, a vezetőnek azonban joga van megtagadni a bejegyzési kérelem teljesítését, ha jogszabályba vagy alapszabályba ütköző volt a részvény átruházása. Amint az a dolgozatban már korábban említésre került, a részvénykönyv vezetése során hozott határozatok társasági határozatoknak minősülnek.⁵⁸

A gazdasági társaságok határozatai többnyire a Ptk. társasági jogi rendelkezéseibe ütköznek, de a felsorolt esetek kapcsán találkozhatunk szép számmal egyéb jogszabályokba ütköző határozatokkal is.

Több felülvizsgálati kérelem érkezett azzal kapcsolatban, hogy határozattal lehet-e módosítani a létesítő okiratot oly módon, hogy a Ptk. 3:19. § (2) bekezdésébe foglalt, ún. érintettség miatti szavazásból való kizárástól eltekint a társaság és azt erősíti meg, hogy az érintett tag is szavazhat. E kérdésre a bírósági jogértelmezés tett pontot:

BDT2019. 3980. számon közzétett határozat a Ptk. 3:19. § (2)⁵⁹ bekezdés f) pontjától való eltérés lehetőségének vizsgálata során úgy foglalt állást, hogy a jogalkotónak nyilvánvalóan nem volt szándéka az objektív jellegű, kategorikus tiltás, hiszen a Ptk. 3:19. § (2) bekezdés f) pontjától való eltérést a Ptk. nem tiltja, az eltéréshez nem fűzi a semmisség jogkövetkezményét. A Ptk. 3:19. § (2) bekezdés f) pontjától való esetleges eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok

56 A Fővárosi Törvényszék G.41.341/2016/9. számú ítéletében kimondta, hogy „a társaság tagja mindaddig jogosult a társaság nyereségéből részesedni, amíg tagsági jogviszonya fennáll, függetlenül attól, hogy a tagsági jogok gyakorlását esetlegesen a bíróság felfüggeszti vagy sem. A nyereségből való részesedés, a társasági szabályok szerint, arra vonatkozó döntés esetén »kifizetést« jelent.”

57 A BDT2018. 3828. számú döntvény szerint „A Ptk. vagy a társaság létesítő okirata által a legfőbb szerv hatáskörébe nem utalt – azaz az ügyvezetés hatáskörébe tartozó kérdéskörben – a legfőbb szerv nem dönthet.”

58 A PJD2018. 6. szerint a részvénytársaság igazgatósága megsértette az említett jogszabályhely szerinti rendelkezéseket, amikor társasági határozat meghozatalával felfüggesztette a részvénykönyvbe történő bejegyzés iránti kérelem elbírálását, mivel erre nem jogosult. Jogszabályi lehetőség ugyanis csak a bejegyzésre vagy megtagadásra van, felfüggesztésre nincs.

59 Ptk. 3:19. § (2) bekezdés.

290 kisebbségének jogait nyilvánvalóan nem sérti, a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését nem akadályozza. Ezt az álláspontját a bíróság a Ptk. 3:19. § (2) bekezdés a)–e) pontjai tekintetében is fenntartja, a tagok tehát a Ptk. 3:19. § (2) bekezdésében foglalt diszpozitív szabályoktól eltérhetnek, a taggyűlési határozat nem lesz jogsértő.

6.2. Formailag sérelmes határozatok

A társaság szerveinek határozathozatala a Ptk. rendszerében akként jelenik meg, hogy azt a legfőbb szerv esetén részletesen szabályozza a törvény. Mivel e rendelkezések is a jogi személy általános részénél kerültek rögzítésre, A jogi személy szervezete és képviselte III. Cím alatt, az V. fejezetben, így döntéshozó szervre irányadó rendelkezésként találjuk, de mindez tartalmazza – a teljesség igénye nélkül – a döntéshozó szerv szabályszerű összehívására,⁶⁰ szabályosan közölt napirendre⁶¹ a döntéshozatali részvételre, a szerv ülésének határozatképességére, a szavazati arányokra, az ülés tartása nélküli határozathozatalra vonatkozó szabályokat. Ezen túlmenően itt rendelkezik még a felügyelőbizottság és az igazgatóság működéséről. A döntéshozó – gazdasági társaságra specifikálva a legfőbb – szerven kívüli egyéb társasági szerv határozathozatalának rendje a jogi szabályozásnak sem a Ptk. szabályrendszerét, sem egyéb jogszabályt vizsgálva nem tárgya a jogi szabályozásnak.⁶²

A már korábban e fejezetcím alatt általam említett legfőbb szervi ülés szabályszerű összehívása, valamint a napirend szabályos közlése azért lényeges, mert az ezek figyelembevétel nélkül az ülésen elfogadott határozatok érvénytelenek. Ennek társaságon belüli orvoslására a Ptk. speciális szabályt határoz meg, kimondja ugyanis, hogy „A nem szabályosan összehívott vagy megtartott ülésen elfogadott és ebből az okból érvénytelen határozat az elfogadásának időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé válik, ha a határozatot az ülés napjától számított 30 napon belül valamennyi tag egyhangúlag érvényesnek ismeri el.”⁶³

60 Ptk. 3:17. § (5) bekezdés.

61 Ptk. 3:17. § (6) bekezdés.

62 A további szervek működésére, azok határozathozatalára részletszabályokat a létesítő okirat határozhat meg, a Ptk. pedig megengedő az ide vonatkozó szabályai kapcsán, ugyanis a törvény 3:4. § (2) bekezdésében foglalt diszpozitivitást lehetővé tevő rendelkezés értelmében jogi személy tagjai, alapítói a létesítő okiratban eltérhetnek e törvény jogi személyekre vonatkozó szabályaitól.

63 Ptk. 3:111. § (3) Megjegyzés: Ezzel összhangban áll a BDT2003. 869. számon közzétett döntés, ami egy kft. társasági taggyűlése ügyvezetővel szembeni kártérítési igény alapügyéhez köthetően mondta ki, hogy a meghívóban a napirendi pontokat kifejezetten meg kell jelölni és nem fogadható el, hogy „egyebek” címszó alatt olyan kérdéseket tárgyaljanak meg, amiről taggyűlési határozatot kell hozni, érvényes megtaggyalása meghívóban nem jelölt tárgykörnek akkor lehetséges, ha a tagok azt egyhangúlag elfogadják.

A bírói gyakorlatban leggyakrabban előforduló esetkörök azok, amikor a legfőbb szervet:

- nem a székhelyére hívták össze,⁶⁴
- nem az arra jogosult hívta össze,⁶⁵
- nem írásban hívták össze.⁶⁶

6.2.2. NAPIRENDI PONTOKHOZ KÖTHETŐ SZABÁLYTALANSÁGOK

A Ptk. ide vonatkozó rendelkezéseihez kapcsolódva sérelmes lehet a határozat, amennyiben:

- a legfőbb szervi ülésre szóló meghívóban nem minden napirendi pont volt feltüntetve, vagy azok nem lettek kellő részletességgel meghatározva,⁶⁷
- a napirendre tűzés jogának szabályszerűtlen gyakorlásából eredő jogszerűtlenség a felvett napirend megtárgyalásánál.⁶⁸

64 Erre kiváló példa egy zrt. közgyűlésének összehívásáról szóló, BDT2017. 3684. számon nyilvántartott bírósági határozat, melyben anélkül hívták össze a közgyűlést Párizsba, hogy erre vonatkozó rendelkezést az alapszabály nem tartalmazott. A bíróság e tekintetben kimondta, hogy „II. A részvénytársaság eltekinthet a megismételt közgyűlés megtartásától, azonban közgyűlési meghívójában a megismételt közgyűlés összehívásának tárgyában mindenképpen tájékoztatást kell adnia.”

65 A Kúria – taggyűlés összehívására való jogosultság hiányával kapcsolatban – Gfv.30.269/2019/9. számú határozatában úgy fogalmazott, hogy „A társasági szerződés taggyűlési határozattal történő módosítása esetén a taggyűlési határozat bírósági ítélettel történő hatályon kívül helyezésének az a következménye, hogy az elfogadott szerződésmódosítás joghatás kiváltására nem alkalmas. A társaság belső viszonyaiban a taggyűlési határozat hatályon kívül helyezéséről döntő ítélet a jogerőre emelkedésének időpontjától érvényesül. (Elvi tartalom: BH2020.307.)

66 A harmadik, írásbeliséget érintő szabálytalanság vizsgálatához a Győri Ítéltábla Gf.20.121./2016/6. számú határozata hívható segítségül, mely alapügyében a felperes jogszabálysértőnek találta a taggyűlés összehívását, mivel az ügyvezető a meghívót nem a felperes tényleges lakóhelyére küldte. Az Ítéltábla döntésének indokolása tartalmazza, hogy a Ptk. 3:190. § (1) bekezdése szerinti taggyűlési meghívó a Ptk. 3:91. § (1) bekezdése szerinti írásbeli jognyilatkozatnak minősül.

67 Itt a kellő részletesség hiányával kapcsolatos megállapítás jelenik meg a Kúria Gfv.30.338/2021/8. számú döntésében, ekkor felperes azért kérte alapügyben a határozat hatályon kívül helyezését, mert véleménye szerint a napirendi pontokhoz információ gyanánt csak a következő évi beszámoló terve szolgált és maga a meghívó sem felelt meg a Ptk. 3:17. § (3) bekezdés szerinti követelményeknek. A Kúria a másodfokú bíróság ítéletével összhangban mondta ki, hogy – mivel nem mérlegbeszámolóról van szó – a meghívó tartalma és az ahhoz mellékelte beszámoló tervezett a meghirdetett napirendi pontok tárgyában hozandó döntéshez elegendő adatot szolgáltatott. (Lásd még BH2020.81.)

68 Nem szabályszerűen gyakorolt napirendre tűzési jogból eredő jogszerűtlenségre a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma G.41.341/2016/9. ítéletének indoklásában hivatkozott a Ptk. 3:190. § (2) bekezdésére, mely szerint, ha a tag a napirend kiegészítésére a napirend részletezettségére vonatkozó szabályoknak megfelelő javaslatot tesz, az általa megjelölt kérdést napirendre tűzőtnek kell tekinteni, ha javaslatát a taggyűlés előtt legalább három nappal közli a tagokkal és az ügyvezetővel.

Itt tartom fontosnak megemlíteni azokat az eseteket, amikor:

- a meghívó elküldése és az ülés tartása között nem volt meg a Ptk.-ban vagy létesítő okiratban előírt határidő,⁶⁹ illetve
- a meghívót nem a tagnak vagy nem megfelelő címre küldték,⁷⁰
- a legfőbb szerv ülésére (közgyűlésre) szóló meghívó nem tartalmazza a Ptk. által külön előírt elemeket.⁷¹

6.2.4. MEGISMÉTELT ÜLÉS SZABÁLYSZERŰSÉGÉNEK HIÁNYA

Két út kínálkozik, amely miatt felmerülhet a probléma:

- már az ülés összehívása sem volt szabályszerű,
- az ülés tartása nem szabályos
 - nem telt le a megfelelő határidő (mely a társasági törvényben vagy a társasági szerződésben van meghatározva),
 - az eredetitől eltérő napirendet tárgyaltak stb.

A bírói gyakorlat, amint azt a BH2014.155. számú határozat is mutatja, egységes álláspontot képvisel a tekintetben, hogy megismételt taggyűlésre csak akkor kerülhet sor, ha az eredeti taggyűlés összehívása szabályszerűen megtörtént. E konkrét esetben a meghívók postára adása és a taggyűlés tartásának ideje között a Ptk. által előírt 15 nap nem telt el, így a megismételt taggyűlés érvényes határozatokat nem hozhatott.

69 A nem megfelelő időre a BDT2018. 3953. számon közzétett döntés leszögezi, hogy „I. Szabálytalan a közgyűlés összehívása, ha a meghívó elküldése és a közgyűlés napja közötti időköz lerövidült. Amennyiben a részvényesek ezt utólagos, egyhangú döntésükkel nem orvosolják, az így összehívott közgyűlés nem hozhat érvényes határozatokat.” (Lásd még BH2014.155. számú döntés.)

70 A megfelelő címre történő kézbesítést tekintve megállapítható a bírói gyakorlat egységessége, melyre bizonyíték a PJD2016. 12.-ben foglalt megállapítás, miszerint a meghívónak a tag székhelyére határidőn belül történő elküldésén túl a Ptk. nem ír elő egyéb kötelezettséget, így nem várható el, hogy a társaság felkutassa a tag cégjegyzékbe bejegyzettől eltérő tényleges székhelyét, ahol az iratok átvétele szabályszerűen megtörténhet.

71 Közgyűlés esetén törvény által az általános követelményeken túlmenően megfogalmazott speciális elemeknek minősülnek a Ptk. 3:269. §-ban megfogalmazottak, miszerint a közgyűlésre szóló meghívó az általánosan kötelező tartalmi elemeken túl tartalmazza: a közgyűlés megtartásának módját, a szavazati jog gyakorlásához az alapszabályban előírt feltételeket, a közgyűlés határozatképessége esetén a megismételt közgyűlés helyét és idejét.

Jegyzőkönyvből eredő szabálytalanság

Amennyiben az ülésen vezetett jegyzőkönyv hiányos, vagy attól a határozat eltér, úgy a társasági határozat formailag sérelmes lesz. A határozat felülvizsgálata iránt indított perben – a BDT2018. 3829.-ben foglaltakkal egyező módon – a jegyzőkönyv tartalmi hiányosságai vizsgálandók, de csakis akkor, ha ezek érintik az érvényességet.

Szavazati arány hiánya

A határozat formai sérelmét eredményezi, ha nem volt meg a jogszabályban vagy létesítő okiratban előírt szavazati arány.

A Ptk. 3:102. § tartalmazza a létesítő okirat módosításának eseteit és a hozzájuk szükséges szavazati arányokat is meghatározza, (3) bekezdésében például azt, hogy „A legfőbb szerv egyhangú határozatára van szükség, ha a módosítás egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné. Az e kérdésben való szavazásnál azok a tagok is szavazhatnak, akik egyébként szavazati joggal nem rendelkeznek.”⁷²

Ide kapcsolódik még a Pécsi Ítéltábla Pf.20.121/2016/6. polgári ügyben hozott határozata a részvényátruházás – és nem a részvényesi jogok – korlátozásával összefüggésben, az Ítéltábla szerint ugyanis, ha akár egyes tagok, akár az összes tag jogait hátrányosan érintené egy döntés, akkor valamennyi részvényes egyhangú határozatára van szükség. Hivatkoznak az Alaptörvény 28. cikkére,⁷³ mellyel elmentés volna az olyan jogértelmezés, ami szerint minden részvényest hátrányosan érintő módosítás esetén elegendő jelenlévők háromnegyedes szótöbbsége a közgyűlésen. A Kommentár⁷⁴ sem tesz különbséget az egyes tagra és a valamennyi tagra kiható változások között: „Egyhangú döntésre van szükség akkor, ha a tagokat megillető jogok megvonását vagy újabb kötelezettség előírását, meglévő kötelezettség terhesebbé válását eredményezné a módosítás.”

72 Egy nyrt. vonatkozásában a PJD2017. 15. számon közzétett döntés a normának megfelelően kimondta, hogy „ha az alapszabály módosítása valamennyi részvényes jogát hátrányosan érinti, akkor valamennyi részvényes egyhangú határozatára van szükség”.

73 Magyarország Alaptörvénye 28. cikke: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumat, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

74 VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez.*

A BDT2019. 3980. számú ügyben kimondták, hogy „I. A tagnak a saját maga ügyvezetővé választásához, lejáró ügyvezetői tisztsége határozatlan időre történő meghosszabbításához fűződő érdeke olyan közvetlen és azonnal érvényesülő, érintettségét megalapozó jogi érdek, amely megteremti e tag határozathozatalból való kizártságát.”⁷⁵

A Fővárosi Ítéltábla Gf.40.606/2017/5. számú határozatához nagyon hasonló a Győri Ítéltábla Pf.IV.20.070./2022/7. számú, szintén társasági határozat bírósági felülvizsgálata tárgyában hozott határozata, melyben alperes vitatta a szavazati joggal való rendelkezés hiányát. Előbbi kimondja⁷⁶, hogy a szavazati jog a gazdasági társaság tagjának olyan alapvető joga, amely csak a törvényben vagy a társasági szerződésben megjelölt esetekben korlátozható. Utóbbi szerint⁷⁷ a tag a legfőbb szerve határozat meghozatalában akkor nem vehet részt, ha a jogszabályban írt előny, illetve hátrány egyidejűleg, a határozat következtében közvetlenül és nyomban bekövetkezik.

A Ptk. 3:19. § (2) bekezdés a) pontja értelmében – mely szakasz a határozathozatalra vonatkozóan fogalmaz meg rendelkezéseket – a határozat meghozatalakor nem szavazhat az, akit a határozat kötelezettség vagy felelősség alól mentesít vagy a jogi személy terhére másfajta előnyben részesít.⁷⁸

Fent említett jogszabályi hivatkozás⁷⁹ f) pontjába – határozathozatalból kizárás döntésben egyébként személyesen érdekelt esetében – ütközőnek ítélte a Győri Ítéltábla Gf.20.040/2020/8. szám alatt közzétett ítélete szerint azt az esetet, amikor igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok részvényesként szavaztak a vezető tisztségviselői és tisztségviselői díjazásra vonatkozó határozatról.

Nyrt. közgyűlés összehívásának speciális szabályaiból eredő sérelem

A nyilvánosan működő részvénytársaság közgyűlésének összehívására vonatkozó speciális szabályok megsértésére jelent példát különösen a Fővárosi Ítéltábla Gf.40.211/2015/3. számú döntésében foglalt ügy, mellyel kapcsolatban elmond-

75 A Pécsi Ítéltábla Gf.40.041/2016/9. számú határozata is ezt támasztja alá, amely *expressis verbis* kimondja, hogy a szavazásból ki van zárva a tag, akit az adott kérdés a saját személyében közvetlenül érint.

76 PJD2017. 19.

77 PJD2018. 23.

78 E szakasszal kapcsolatban a Veszprémi Törvényszék G.40.043/2015/9. számú ítéletének indokolása szerint fent idézett törvényi rendelkezésbe ütközik, mivel olyan határozat meghozatalában vettek részt, mely saját magukra, mint vezető tisztségviselőkre nézve kötelezettség vagy felelősség alól mentesít, felmentvény megadására vonatkozóan tehát részvényesi minőségükben sem szavazhatnak.

79 Ptk. 3:19. § (2) bekezdés f) pont.

ható, hogy a bíróság álláspontja szerint a perindítási jogosultság független a tag (részvényes) személyes érintettségétől, nem korlátozható azon határozatokra, melyek személyét érintően konkrét jogsérelemmel járnak,⁸⁰ így a közvetlen jogsérelem hiánya önmagában a perindítási jog gyakorlását nem teszi visszaélésszerűvé. A Ptk. 3:272. § (1) bekezdésében,⁸¹ valamint az alapszabályban előírt tájékoztatás az előterjesztésekre, határozati javaslatok elérhetőségére vonatkozóan a közgyűlési meghívóban, az ítéltáblai határozatban foglalt esetben nem szerepelt.

Az említett példákból is látható, hogy ezek az ügyek főként az ítéltáblák és nem a Kúria előtt folynak, gazdasági ügyszakban 2024-ben kutatásom során egyetlen Kúria által meghozott precedensképes határozatot sikerült találnom, Gfv.30.355/2023/6. szám alatt, e határozat elvi tartalma a következő: „A társasági határozat hatályon kívül helyezésére csak az ad alapot, ha az jogszabálysértő, vagy a létesítő okiratba ütközik. A bíróság azt nem vizsgálhatja, hogy milyen megfontolás vezetett a meghozatalához. A Ptk. 3:102. § (3) bekezdése alapján egyhangú határozatot igényel a társasági szerződésben bármely kérdésben az egyes, vagy valamennyi tag részére biztosított többletjog megvonása, korlátozása.”⁸²

7. ZÁRSZÓ

Összegzésképp elmondható, hogy a Ptk. és a Ptké. ugyan igyekezett a lehető legteljesebb módon biztosítani a szabályozást, ugyanakkor lehetetlen a bírói gyakorlatban felmerülő valamennyi problémára konkrét rendelkezést találnunk, így a Ptk.-ban nem szereplő jogkérdéseket a bírói gyakorlatnak kellett megoldania, erre kiváló példa a szindikátusi szerződésbe ütköző határozatok esete, hiszen itt a gyakorlat mondta ki, hogy szindikátusi szerződésbe ütközés jogcímén a határozat nem támadható meg, kizárólag létesítő okiratba és jogszabályba ütköző határozat felülvizsgálatának van helye. Hasonló, a gyakorlat által orvosolt problémát jelentett az a kérdés, hogy honnan szükséges számítani a szubjektív, valamint objektív keresetindítási határidőt, mikortól és meddig számít valaki tagnak, amelyre a dolgozat az elemzett bírósági határozatok, döntvények révén szintén igyekezett választ adni.

80 BARTA (2023) i. m. 31.

81 3:272. § [A közgyűlés összehívásának speciális szabályai nyilvánosan működő részvénytársaságoknál] (1) Nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a közgyűlésre szóló meghívót a közgyűlés kezdőnapját legalább harminc nappal megelőzően, a társaság honlapján kell közzétenni. A közgyűlésre szóló meghívó tartalmazza a napirend kiegészítésére való jog gyakorlásának feltételeit is, továbbá feltünteti a határozattervezetek és a közgyűlés elé terjesztendő dokumentumok eredeti és teljes terjedelmű szövege elérhetőségének helyét.

82 Megjegyzés: Ilyen ügyek tehát ritkán kerülnek a Kúria elé, így csupán ezeket említve nem lenne lehetséges a jogszabályhellyel kapcsolatos bírói gyakorlat lefedése, az ítéltáblai határozatokat is figyelembe véve sokkal inkább szemléltethető, hogy e tárgykörben milyen típusú perek folynak főként a bíróságokon.

Bár a jogalkotó ezt a jogintézményt a jogi személyek közös szabályai között helyezte el, ami magasabb absztrakciót kíván, mintha csak egyes gazdasági társaságokra, vagy általában a gazdasági társaságokra vonatkozna, ez az általánosabb szint önmagában nem tette nehezebbé a jogalkalmazást, illetve a határozatok felülvizsgálatának jogintézményét.

A dolgozat üzenete pontosan ez: szükség van a jogi személyek, és különösen a gazdasági társaságok határozatainak bírósági felülvizsgálatára, hiszen a bírói döntések számából is kitűnik, hogy a gazdasági társaságok törvényes működésének valóban hasznos garanciájáról van szó és a tételes jogi szabályozást szervesen kiegészítik e gyakorlati döntések.

A jogesetek tematizálása rámutatott, hogy többségében vannak azok az esetkörök, amikor valamilyen formai hiba okozza a társasági határozat jogszabályba, konkrétan, Ptk.-ba ütközését, mert nem lett időben kiküldve a meghívó, nem érvényesült az írásbeliség követelménye, érintett tag szavazott, nem volt a napirend, sőt most már a napirendi pont is megfelelően részletezve stb. Ez arra enged következtetni, hogy a gazdasági társaságok a működésük, döntéshozataluk során nem tartják be maradéktalanul a Ptk. előírásait.

A tartalmi jogsértések száma érzékelhetően kevesebb, ugyanakkor itt inkább előfordulnak olyan okok, amelyek jogértelmezést igénylő kérdésre vezethetők vissza.

A törvényességi felügyeleti eljárással való összehasonlítás vonatkozásában egyértelműen tisztázandó kérdés, hogy párhuzamosan nem futhat a két eljárás és magát a cégbejegyzési eljárást nem befolyásolja egy ilyen per, mert csak abban az esetben, akkor lehet helye a cégjegyzékadatok javításának, ha jogerősen megállapítják, hogy egy meghozott határozat jogsértő.

A jog-összehasonlítást illetően a francia tételes jogi szabályozás kevésbé részletes, mint a magyar és a társasági határozat semmisségét bírósági úton kimondó jogintézmény nem is feleltethető meg egy az egyben a magyar bírósági felülvizsgálattal, ugyanakkor indokoltnak tartottam egy európai példa említését, ezzel is indikálva a hazai szabályozás fejlettségét és létezésének szükségességét.

Akár a jogintézmény alkalmazása, akár a gazdasági társaságok határozatainak felülvizsgálata során hozott bírósági döntéseket nézzük, látható azok számossága, tartalmi gazdagsága, ami tanúsítja, hogy egy élő és a gyakorlatban szükséges jogintézményről van szó, ami közvetlen, és immanens garanciája a gazdasági társaságok törvényes működésének.

A jogsértések mélysége eltérő, vannak súlyosabb és kevésbé súlyos esetek, így a bírói gyakorlat él annak lehetőségével, hogy csak a jogsértést állapítsa meg, de magát a határozatot ne helyezze hatályon kívül, azaz ne zavarja meg a gazdasági társaság működését, az enyhébb jogsértések esetében.

BIBLIOGRÁFIA

- BARTA–HARSÁNYI–MAJOROS–ANTAL: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben*. Patrocinium, 2016.
- BARTA Judit: A gazdasági társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata a joggyakorlat tükrében. In *Debreceni Jogi Műhely*, 2023. évi (XX. évf.) 1–2. (2023. augusztus 31.)
- BARTA Judit: A gazdasági társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata és annak elhatárolási kérdései a Ptk., a Ctv. és a bírói gyakorlat alapján. In *Opuscula Civilia (2018–2019)*
- BARTUS Éva Magdolna: A társasági jogi jogviták, kiemelten a társasági határozatok felülvizsgálata és a tag kizárás iránti per bemutatása a bírósági joggyakorlat alapján. In *Jogi Fórum*, 2022.
- BODOR Mária: A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálatáról. In *Gazdaság és Jog*, 2023/5–6.
- FARKAS Csaba: A társaság határozatainak bírósági felülvizsgálata. In *Jogászvilág*, 2015. június 23. <https://jogaszvilag.hu/cegvilag/a-cegek-hatarozatainak-birosagi-felulvizsgalata/> [letöltve: 2025. 07. 10.]
- Kommentár a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXIV. törvényhez
- SZARVAS Júlia: A szindikátusi szerződés – avagy gondolatok egy nem létező szerződéstípus érvényességéről
- SZENDE Péter Pál: A korlátolt felelősségű társaság, Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927. <https://digitalia.lib.pte.hu/hu/szende-peter-pal-a-korlatolt-felelossegu-tarsasag-grill-bp-1927-5145#page/172/mode/1up> [letöltve: 2025. 07. 10.]
- TÖRÖK Tamás: A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata. In *Gazdaság és Jog*, 2021/1.
- VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*.
- VERESS Emőd: A szindikátusi szerződés V. fejezet – (5.2.3. A szavazati megállapodás érvényessége)

Bírói joggyakorlat

3165/2021. (IV. 30.) AB határozat [51]
 AB. IV/01617-0/2024. Alkotmányjogi Panasz

BDT2010. 2372.II.
BDT2003. 869.
BDT2014. 3085.
BDT2014. 3139.
BDT2017. 3636.
BDT2017. 3684.
BDT2018. 3800.
BDT2018. 3828.
BDT2018. 3953.
BDT2019. 3980.
BH2014.155.
BH2020.307.
BH2020.81.
Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.211/2015/3.
Fővárosi Ítéltábla Gf.40.211/2015/3.
Fővárosi Ítéltábla Gf.40.606/2017/5.
Fővárosi Törvényszék G.41.341/2016/9.
Győri Ítéltábla Gf.20.040/2020/8.
Győri Ítéltábla Gf.20.121./2016/6.
Győri Ítéltábla Pf.IV.20.070/2022/7.
Jpe.III.60.013/2022/8.
Kúria Gfv.30.338/2021/8.
Kúria Gfv.30.338/2021/8.
Kúria Gfv.30.414/2021/5.
Kúria Gfv.30.269/2019/9.
Kúria Gfv.30.355/2023/6.
Pécsi Ítéltábla Gf.40.041/2016/9.
Pécsi Ítéltábla Pf.20.121/2016/6.
PJD2016. 12.
PJD2017. 15.
PJD2017. 19.
PJD2018. 23.
PJD2018. 6.
Szegedi Ítéltábla Gf.30.059/2013/9.
Szegedi Ítéltábla Gf.30.436/2012/12.
Veszprémi Törvényszék G.40.043/2015/9.

A JOGVÉDELEM KERETEI – A KÖZIGAZGATÁSI PERRENDTARTÁS GENERÁLKLAUZULÁJÁNAK ÉRTELMEZÉSE ÉS SZEREPE A KÖZIGAZGATÁSI PEREKBEN

299

Hérics Attila István

1. BEVEZETÉS, TÖRTÉNETI KITEKINTÉS

A magyar közigazgatási bíráskodás történetének gyökerei a dualizmus koráig nyúlnak vissza. Az 1883. évi XLIII. törvénycikk a pénzügyi közigazgatási bíróságról¹ rendelkezett a pénzügyi közigazgatási bíróság felállításáról Budapesten. Később az 1896. évi XXVI. törvénycikk² rendelkezései alapján létrejött az önálló Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság.³ Ez volt az első olyan igazságszolgáltatási fórum hazánkban, amely elkülönült intézményi keretet biztosított a közigazgatás működése feletti bírói kontroll érvényesítéséhez. Megemlítendő, hogy ez a törvényi szabályozás elsősorban a porosz mintán alapult.⁴

Az ekkor létrehozott kontrollrendszer elsődleges célja az volt, hogy a közigazgatási működés törvényességét egy független bíróság vizsgálja, ezáltal biztosítva a jogállamisági követelmények érvényesülését és védelmét. Az önálló közigazgatási bíróság intézményének 1949-es megszüntetése után a közigazgatási bíráskodás évtizedekre formálissá vált: a közigazgatási döntések bírósági felülvizsgálatát az általános hatáskörű bíróságok végezték el, külön fórum és külön eljárásrend nélkül. Kijelenthetjük, hogy az önálló intézményi szervezet és megfelelő jogszabályi környezet hiánya tartósan korlátozta az érdemi közigazgatási jogi jogorvoslat lehetőségét.⁵

A rendszerváltás után a jogállam helyreállítása új alapokra helyezte a közigazgatási bíráskodást. Bár nem jött létre önálló közigazgatási bírósági szervezet,

1 Az 1883. évi XLIII. törvénycikk a pénzügyi közigazgatási bíróságról, <https://net.jogtar.hu/ez-ev-torveny?docid=88300043.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31> [letöltve: 2025. 05. 18.]

2 1896. évi XXVI. törvénycikk a magyar királyi közigazgatási bíróságról, <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=89600026.TV&targetdate=&printTitle=1896.+évi+XXVI.+törvénycikk&referer=1000ev> [letöltve: 2025. 05. 02.]

3 MEZEY Barna: Magyar alkotmány- és jogtörténet (Budapest, Osiris, 2003).

4 PATYI András: A magyar közigazgatási bíráskodás elmélete és története. Budapest: Nemzeti Köszolgáltatati Egyetem, 2015, p. 31–32., https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14554/Patyi_Andras_Magyar_kozig_biraskodas_elm_es_tort_2019.pdf?sequence=1. [letöltve: 2025. 05. 02.]

5 Kovács András György: A Kúria megváltozott szerepköre a közigazgatási perrendtartás rendszerében. *Jogtudományi Közöny*, 2017/9., 408.

bővült e köre a közigazgatási döntések feletti kontrollnak bírósági kontrollnak. A 32/1990. (XII. 22.) AB határozat rögzítette, hogy a közigazgatási döntések bírósági felülvizsgálata az alkotmányos jogorvoslathoz való jog érvényesülésének feltétele, ami ma az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésében nyer szabályozást. A generálklauzula meghatározza a bírósági kontroll tárgyát, biztosítja, hogy a közigazgatási tevékenység jogsértése esetén a bírósági jogvédelem ténylegesen érvényesülhessen.⁶

Az áttörésig kétségkívül a 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról (a továbbiakban: Kp.) hatálybalépéséig kellett várni. Ez a jogszabály kodifikált formában új alapokra helyezte a közigazgatási peres eljárást, és elismerte annak kettős funkcióját: az alanyi jogvédelem és az objektív jogrendvédelem egymást kiegészítő, de önálló célkitűzéseit. Ezzel a Kp. nemcsak eljárási garanciákat teremtett, hanem olyan elvi és dogmatikai alapokat is, amelyek lehetővé tették a bírói szerep ártételmezését a közigazgatási perekben.⁷

A magyar jogrendszerben a közigazgatási bíráskodás tehát kettős funkcióval rendelkezik: egyrészt az egyéni jogvédelem intézményes garanciájaként szolgál, másrészt az objektív jogrend védelmét is biztosítja. Ez a kettősség egyértelműen meghatározza a közigazgatási per alapvető célját is. A cél a közigazgatási tevékenység jogszerűségének biztosítása egyrészt az egyéni jogsérelmek orvoslása révén, a másik pedig a közigazgatási szervek törvényes működésének bírósági kontrolljának biztosítása. Ennek megfelelően az eljáró bíróságok szerepe is kettős: az egyéni jogvédelem biztosítása mellett ellátják a közhatalom gyakorlásának törvényességi kontrollját is. Nemzetközi kitekintésben megállapítható, hogy ez a kettős célkitűzés a kontinentális európai közigazgatási bíráskodásban általánosnak tekinthető, míg az angolszász jogrendszerekben a közigazgatási bírósági út elsősorban az egyéni jogok védelmét szolgálja.⁸

2. A GENERÁLKLAUZULA HELYE A KÖZIGAZGATÁSI PERRENDTARTÁSBAN

A közigazgatási perrendtartásról szóló a Kp. elfogadása révén átfogóan módosult a magyarországi közigazgatási perek eljárásjogi szabályozása. Az önálló eljárásjogi törvény megalkotása nemcsak kodifikációs jelentőséggel bír, hanem lehetőséget

6 PATYI András: „Közigazgatási bíráskodás, de constitutione ferenda”. In VARGA Zs. András – FRÖLICH Johanna (szerk.): *Közérdekvédelem – A közigazgatási bíráskodás múltja és jövője*. Budapest, PPKE, 2011. 47–51.

7 PATYI András – KÖBLÖS Adél: A közigazgatási bíráskodás alkotmányos alapjai. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás* 4., 3 (2016): 12–14.

8 DARÁK Péter: *A Magyar Közigazgatási Bíráskodás Európai Integrációja* [The European Integration of the Hungarian Public Administration Judiciary] (Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, PhD-értekezés, 2007), ProQuest Dissertations & Theses, azonosító: 31476147.

nyitott a jogalkotó számára a közigazgatási per funkciójában elvi élű módosítások megvalósítására is. Ennek legfontosabb eszköze a törvény 4. § (1) bekezdésének generálklauzulája, amely kimondja:

„(1) A közigazgatási jogvita tárgya a közigazgatási szerv közigazgatási jog által szabályozott, az azzal érintett jogalany jogi helyzetének megváltoztatására irányuló vagy azt eredményező (3) bekezdés szerinti cselekményének, vagy a cselekmény elmulasztásának (a továbbiakban együtt: közigazgatási tevékenység) jogszerűsége.”⁹

A klauzula megfelelő értelmezéséhez a Kúria III.Kf.39.133/2022/6. számú ítélete nagyban hozzájárult. Az ítélet funkcionálisan tölti fel tartalommal a peresíthetőség három feltételét. A közigazgatási szervi minőséggel kapcsolatban a Kúria hangsúlyozza, hogy nem kizárólag a klasszikus közigazgatási hatóságok járhatnak el közigazgatási szervként, hanem minden olyan szervezet, amely közhatalmi jogosítvánnyal rendelkezik, és jogszabályi felhatalmazás alapján dönt más jogalanyok jogi helyzetéről. Ide tartozhatnak például köztestületek, közfeladatot ellátó szervek vagy közhatalmi funkciót gyakorló gazdasági társaságok is.

A közigazgatási jogi szabályozottság kapcsán a Kúria kiemeli, hogy közigazgatási tevékenység csak olyan eljárás lehet, amely közigazgatási jogforráson alapul. A tisztán magánjogi jellegű jogviszonyok nem tartoznak a közigazgatási per tárgyi hatálya alá, akkor sem, ha azokat közhatalmi szervek létesítik.

A joghatás követelményét a Kúria szintén tágan értelmezi: peresíthető minden olyan közigazgatási cselekmény vagy mulasztás, amely az érintett jogi helyzetének érdemi változását idézi elő, ideértve a hatósági döntéseket, eljárási kötelezettségeket keletkeztető cselekményeket és mulasztásokat is.

Ez a szabály – jóllehet elsőre csupán deklaratív benyomást kelt – a közigazgatási per lényegéről szól: egyrészt megadja annak tárgyát, másrészt meghatározza a pert magát is. A generálklauzula olyan nyitott norma, amely értelmezésével szabályozza azt, hogy milyen jogvita vitatható közigazgatási per mezején, milyen közigazgatási tevékenység lehet a per tárgya, és mikor van helye a bírósági kontrollnak.¹⁰ A generálklauzula meghatározza, hogy milyen közigazgatási tevékenységek tartoznak bírósági kontroll alá, és milyen feltételekkel érvényesíthetők az egyéni jogsérelmek. Bár a jogsérelmet érintettséghez köti, a jogszerűség vizsgálata révén az objektív

9 Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700001.tv> [letöltve: 2025. 04. 28.]

10 SZALMA József, A generálklauzulák és a joghézag az európai és a magyar jogban, 146–151.

302 jogvédelem is érvényesül, így a szabály a közigazgatási bírászkodás két alapfunkcióját egyesíti.¹¹

A dolgozat célja annak vizsgálata, hogy a Kp. generálklauzulája képes-e garantálni a bírósági jogvédelmet. A kérdés jelentősége azért is kiemelkedő, mert a norma nyitottsága és általános jellege növeli a bírói jogértelmezés szerepét is, és így hatással bír a közigazgatási bírászkodás dogmatikai struktúrájára és tendenciáira is.

3. A GENERÁLKLAUZULA ELMÉLETI ÉS KODIFIKÁCIÓS HÁTTERE

Jogtechnikai megoldásként a generálklauzula intézménye egyáltalán nem ismeretlen a kortárs eljárásjogi kódexekben.¹² A generálklauzulák biztosítják, hogy a törvényi szabályozás rugalmasan alkalmazkodjon az egyes ügytípusokhoz, miközben biztosítják az eljárás egységes elvi kereteit. A generálklauzula fontos jellemzője, hogy nem határozza meg mereven a klauzula alkalmazási körét, hanem az egyes egyedi esetekben történő alkalmazásakor tölti meg – a jogalkalmazó közreműködésével – tartalommal az adott normát.¹³

Jogrendszerünkben a generálklauzula alkalmazásának előképei a korábbi polgári perrendtartásban fellelhetők voltak.¹⁴ Ennek okát mindenekelőtt a közigazgatási jogvita sajátos természete adta. A Kp. kodifikációja során azonban az előkészítő munkát nemzetközi hatások is érték. Mindenekelőtt meghatározó hatással bírt a kodifikációra a német *Verwaltungsgerichtsordnung* (VwGO) szemléletmódja. Ez a megközelítés a közigazgatási bírászkodást önálló eljárásjogi rezsimként kezeli, amelyben a keresetindítás szabályai jól körülhatárolt keresettípusokra és az eljárás tárgyát meghatározó általános perfogalmi klauzulára épülnek. Ez a megközelítés a magyar jogban is megjelent, különösen a közigazgatási tevékenység fogalmának kiszélesítésében és a perindíthatóság elvi alapjainak generálklauzula általi újragondolásában.¹⁵

11 F. ROZSNYAI Krisztina, (2019). A közigazgatási perjog néhány alapvető aspektusa. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 7(1), 107–122. <https://doi.org/10.32566/ah.2019.1.6>, [letöltve: 2025. 04. 28.]

12 Lásd például Richard THOMA: *Recht – Staat – Wirtschaft*, 3., Düsseldorf, Schwann, 1951. 9.; valamint *Verwaltungsgerichtsordnung* (VwGO, német szövetségi közigazgatási bírósági törvény) § 40. A generálklauzulák elterjedt jogtechnikai megoldásként jelennek meg más eljárásjogi rendszerekben is, különösen a német és osztrák közigazgatási perrendtartásokban. Vö. Josep Ramón Fuentes i Gasó: „Legitimation und Gegenstand des Verwaltungsstreitverfahrens im Gesetz von 1998” in Karl-Peter Sommermann (szerk.): *Die Reform der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Spanien*, Speyer, 2005. 118–133.

13 HORVÁTH Edit Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA Zsuzsa: *Közigazgatási perjog* (Budapest: NKE, 2019), 20–22.

14 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról 324. § (1): Az I–XIV. fejezet rendelkezéseit a közigazgatási határozat felülvizsgálata iránti perekben e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95200003.TV×hift=20160801&txrefrer=A1100204.TV> [letöltve: 2025. 04. 28.]

15 PATYI (2019) i. m. 233–252.

A generálklauzula ebben az összefüggésben nem csupán deklaratív rendelkezés, hanem a közigazgatási per kereteit kijelölő alapszabály. Egyrészt rögzíti, hogy a bíróság kizárólag jogvitákban járhat el, másrészt meghatározza, hogy az eljárás kizárólag közigazgatási tevékenységre terjedhet ki. A jogalkotó ezzel nyitva hagyta a norma értelmezési tartományát: a szabály nem sorolja fel tételesen, hogy milyen aktusok vagy mulasztások tartoznak e fogalom alá, hanem szándékosan mozgásteret hagy a jogalkalmazásnak. Ezáltal lehetőség nyílik arra, hogy a bírói gyakorlat a konkrét ügyekhez igazodva alakítsa ki a közigazgatási tevékenység értelmezési körét, ezzel is elősegítve a jogvédelem biztosítását.

E norma elméleti jelentősége tehát messze túlmutat a bevezető rendelkezések funkcióján: a generálklauzula egyszerre biztosítja a perindítási lehetőségek flexibilitását és az eljárás jogállami kereteit.

4. A KERESSETINDÍTÁS LEHETŐSÉGE ÉS A GENERÁLKLAUZULA SZEREPE

A Kp. meghatározza a közigazgatási per megindításának feltételeit is. A törvény 2. § (1) bekezdés generálklauzulaként lehetővé teszi, hogy a felek bírósági felülvizsgálatot kérjenek a közigazgatási intézkedés jogszerűségének megállapítására. Ez a szakasz elméleti síkon határozza meg az eljárás kereteit, összekapcsolva a jogvita fennállását és a perindítás lehetőségét. Ez a rendelkezés is jól mutatja, hogy a közigazgatási peres eljárás célja mindenekelőtt az, hogy lehetővé tegye bizonyos közigazgatási viták bíróság elé kerüljenek, nem pedig az, hogy generális jogvédelmet nyújtson.¹⁶

A klauzula tartalma közvetlenül befolyásolja a keresetlevél befogadhatóságát, hiszen meghatározza, mi minősül peresíthető közigazgatási tevékenységnek. A kereset akkor bírálható el, ha az abban megjelölt jogállítás illeszkedik a Kp. szerinti jogvitafogalomhoz.¹⁷

Fontos elkülöníteni a perindítási jogot és a keresetösségi jogot. A perindítási jog az eljárás megindítására jogosít, ha a felperes valószínűsíti közvetlen érintettségét és jogsérelemre hivatkozik. A keresetösségi jog pedig az érdemi elbírálás feltétele, amelyet a bíróság ítéletében vizsgál, léte feltétele a kereset megalapozottságának. A perindítási jog hiánya visszautasítást, míg a keresetösségi jog hiánya elutasítást

16 F. ROZSNYAI Krisztina: Közigazgatási bíráskodás és közigazgatási jogvita, *Interdiszciplináris Jogtudományi Enciklopédia*, 2023, 8–9. (Elérhető: <https://real.mtak.hu/168795/1/kozigazgatasi-biraskodas-es-kozigazgatasi-jogvita.pdf>) [letöltve: 2025. 05. 04.]

17 Vö. Kp. 2. § (4)–(5) bekezdés, 85–88. §. A 2019. évi CXXVII. törvény óta a fizikai cselekmény nem tartozik ide, mivel hatályon kívül helyezték a Kp. 4. § (3) bekezdés b) pontját.

eredményez a bíróság részéről. E dogmatikai különbségtételt az Alkotmánybíróság is megerősítette a 3220/2019. (X. 11.) AB határozatban és a 3539/2021. (XII. 22.) AB végzésben.¹⁸

Ebből következik, hogy az (közigazgatási) ügyfél definíciójától a keresetösségi klauzula gyakorlati alkalmazása nem elválasztható.¹⁹ A keresetindítás joga jellemzően azokat illeti meg, akik az adott közigazgatási ügyben – akár klasszikus értelemben vett hatósági döntés, akár más közigazgatási tevékenység esetén – ügyfélként vettek részt, vagy alappal állíthatják, hogy jogaikat sérelem érte. A generálklauzula tehát nem csupán perindítási lehetőséget teremt, hanem tartalmi kapcsolatot létesít a keresetjog és az ügyféljogviszony között.

5. A BÍRÓI MOZGÁSTÉR ÉS A FELEK AUTONÓMIÁJA

A már a korábbiakban említett, a közigazgatási pert jellemző kettősség – amely egyszerre szolgál egyéni jogvédelmi és objektív jogrendvédelmi célokat – szükségszerűen hatással bír a bíró eljárásbéli mozgástérre és a felek perbeli autonómiájára is. Ezáltal a generálklauzula nemcsak a perindítás kereteit határozza meg, hanem hatással van a bíróságok pervezetési tevékenységére is.²⁰

A Kp. egyik alapvető dogmatikai kérdése a keresethez kötöttség elve és a hivatalbóli eljárás közötti feszültség.²¹ A törvény explicit rögzíti a keresethez kötöttség elvét (Kp. 3. §), amely a felek autonómiáját hivatott biztosítani, ugyanakkor számos rendelkezés – például a bírói hivatalbóli bizonyítás elrendelésének lehetősége – arra utal, hogy a bíróságnak aktív szerepe van az anyagi igazság feltárásában.²² A klauzula e dualitás origójában fekszik: nyitott normaként határozza meg a jogvita és a per tárgyának fogalmi körét, ebből kifolyólag pedig értelmezése során a bíróság nemcsak alkalmazza, hanem általa alakítja is a perbeli viszonyokat.

18 MOLNÁR Csaba – SZUPERA Péter: „A jogorvoslathoz való jog és a keresetösségi jog kapcsolata a közigazgatási perekben”. *Közjog*, 2021/1., 8–9. o.; Kp. 88. § (1) bekezdés b) pont.

19 Az „ügyfél” fogalmát az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) 10. § (1) bekezdése határozza meg: „Ügyfél az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, akinek jogát vagy jogos érdekét az ügy közvetlenül érinti.” A fogalom meghatározásakor a közvetlen érintettség – vagyis az érintett és a közigazgatási aktus közötti jogi kauzalitás – a kulcselem. A kommentár szerint az „érintettség” nem formális, hanem érdemi vizsgálat tárgya: annak eldöntése, hogy az adott eljárás érdemben befolyásolja-e az érintett jogi helyzetét. Vö. Rózsás Eszter: A közigazgatási hatósági eljárás alapintézményei, in *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, szerk. JAKAB András, KÖNCZÖL Miklós, MENYHÁRD Attila és SULYOK Gábor (Közigazgatási jog rovat, rovat szerkesztő: Balázs István).

20 KOVÁCS (2017) i. m. 408.

21 F. ROZSNYAI (2023) i. m. 10.

22 Kp. 3. §; 64. § (1) bekezdés.

Fontos görcső alá venni, hogy a generálklauzula bekezdése csupán egyfajta perindítási „szűrőként” funkcionál-e, vagy alapját képezi a bíróság aktív pervezetési tevékenységének is. Egyes szerzők álláspontja szerint a generálklauzula normatív háttérrel biztosít a bírói pervezetésnek, különösen abban a helyzetben, amikor a per tárgyat képező közigazgatási tevékenység tipikusan nem egy közigazgatási aktus megítélése, vagy amikor a bíróságnak a kereseti kérelem keretein túllépve kell értelmeznie a jogvitát.²³ Ez a bírói mozgástér ugyanakkor nem teljesen korlátok nélküli: a bíróság csak a keresettel támadott jogvita körében járhat el, és nem terjeszkedhet a felperesi keresetlevélben foglaltakon túl.²⁴

A generálklauzula egyszerre támaszt elvi követelményeket a bírói kontroll iránya és kerete tekintetében, miközben biztosítja, hogy a per tárgya és a jogvita fogalma a konkrét ügy sajátosságaihoz igazítható legyen. Ez a kettős funkció a bírói gyakorlat egyik kulcselemévé teszi a generálklauzulát, különösen akkor, ha a közigazgatási cselekmény vagy mulasztás nem egyértelműen megítélhető. Jó példa erre az esetre a járványügyi eljárásrenddel kapcsolatos kúriai gyakorlat, ahol a Kúria általános hatályú rendelkezésnek minősítette az országos tisztifőorvos által kibocsátott, a Covid-19-járvány kapcsán kiadott módszertani útmutatót, mivel az az ország egész területén alkalmazandó szabályozást tartalmazott, és így a generálklauzula alapján peresíthetővé vált.²⁵ Megállapítható tehát, hogy a generálklauzula a felek autonómiáját ez nem csorbitja, viszont a bíróság számára lehetőséget teremt arra, hogy a kereset tárgyát dinamikusan, az egyéni jogvédelem és a jogrend védelmének egyensúlyában értelmezze.²⁶

Akkor válik a bírói pervezetés aktív felfogása különösen relevánssá, amikor a közigazgatási aktus vagy a mulasztás jogi minősítés vitatott. Ebben az esetben a bíróság nemcsak a kereseti kérelemben foglaltakat mérlegeli, hanem az alanyi jog sérelmének fennállása mellett a vitatott közigazgatási tevékenység a jogállami működés alapvető körülményeinek való megfelelést is vizsgálja.²⁷ Ez az eljárásrendi rugalmasság lehetőséget teremt a közigazgatási tevékenység komplexebb, anyagi szempontokat is figyelembe vevő kontrolljára, miközben megőrzi a per tárgyához való igazodás követelményét is. A bíró tehát nem kizárólag jogalkalmazóként, hanem a jogérvényesülés aktív letéteményeseként jelenik meg.

Ez a szemléletmód a bírói szerepfelfogás bizonyos aspektusainak újragondolását teheti indokolttá. Ezzel együtt azonban fontos hangsúlyozni, hogy a generál-

23 Vö. Tanulmánykötet a Kúria Közigazgatási Szakágában 2019-ben, Kúria, 2019. 161–162. (https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/bovitett_oldal/kuria_konyv_1204.pdf) [letöltve: 2025. 04. 28.]

24 Kp. 3. § (2) bekezdés.

25 Kfv.IV.37.174/2023/4.

26 F. ROZSNYAI (2023) i. m. 11–12.

27 PATYI–KÖBLÖS (2016) i. m. 7–8.

klauzula értelmezéséből fakadó mozgástér sem vezethet önkényes bírói jogértelmezéshez vagy a felek közti egyenlőség sérelméhez. Ez a mozgástér sokkal inkább egy olyan eljárásvezetési gyakorlatot feltételez, amely képes a per tárgyát és a perrel érintett jogokat a konkrét ügy sajátosságaihoz igazítani, a kereseti kérelem keretein belül maradva, de azt értelmező módon kibontva.

Álláspontom szerint ez az értelmező mód képes megadni azt a rugalmasságot a közigazgatási perek számára, ami a Kp. generálklauzulájának célja. Ez a szemlélet tudja garantálni azt, hogy a bíró a generálklauzula által nyújtott normatív alapokat nemcsak passzívan használja fel egy adott perben, hanem azokat a jogállamiság és az egyéni jogvédelem elveivel összhangban érvényesíteni is tudja.

5. ÖSSZEGZÉS

A Kp. generálklauzulája a közigazgatási bírászkodás egyik legfontosabb dogmatikai és eljárásjogi sarokköve. Nemcsak deklarálja a per tárgyát, hanem aktívan alakítja a közigazgatási perek szerkezetét, funkcióját és a bírói jogértelmezés kereteit. Hármas funkciója meghatározó szerepet játszik a bíróságok feladatellátásában.

A generálklauzula alkalmazása ugyanakkor komoly értelmezési kihívásokat is felvet. A közigazgatási jog általi szabályozottság és a joghatás fogalmi elemeinek elvontsága bizonytalanságokat idézhet elő, amelyek feloldása jelentős részben a bírói gyakorlatra hárul. Ebben különös súllyal esik latba az ítéletek indokolási kötelezettsége, amely biztosítja az értelmezési szempontok átláthatóságát és a bírósági jogértelmezés kiszámíthatóságát.

A jövőben indokolt lehet a generálklauzula egyes fogalmi elemeinek – például a közigazgatási jogi szabályozottság – jogalkotó általi pontosítása, akár. Úgy vélem, hogy egy ilyen jellegű módosítás egyszerre erősíthetné a jogbiztonságot és támogatná a bírói gyakorlat egységességét, anélkül, hogy a generálklauzula rugalmassága sérülne.

BIBLIOGRÁFIA

BALOGH-BÉKÉSI Nóra: A hatékony jogvédelem egyes garanciái a közigazgatási perjogban. *Public Governance, Administration and Finances Law Review* 5, no. 2 (2020): 1–15. https://jak.ppke.hu/uploads/collection/206/file/KET_2015_kotet_egyben.pdf [letöltve: 2025. 05. 03.]

- DARÁK Péter: *A Magyar Közigazgatási Bíraskodás Európai Integrációja*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, PhD-értekezés, 2007. ProQuest Dissertations & Theses (azonosító: 31476147).
- F. ROZSNYAI Krisztina: A közigazgatási perjog néhány alapvető aspektusa. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények* 7, no. 1 (2019): 107–122. <https://doi.org/10.32566/ah.2019.1.6>. [letöltve: 2025. 05. 02.]
- F. ROZSNYAI Krisztina: *Közigazgatási bíraskodás és közigazgatási jogvita*. Interdiszciplináris Jogtudományi Enciklopédia, 2023, 8–9. <https://ijoten.hu/uploads/kozigazgatasi-biraskodas-es-kozigazgatasi-jogvita.pdf> [letöltve: 2025. 05. 05.]
- FUENTESI GASÓ Josep Ramón: *Legitimation und Gegenstand des Verwaltungsstreitverfahrens im Gesetz von 1998*. In *Die Reform der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Spanien*, szerk. Karl-Peter Sommermann, 118–133. Speyer, 2005.
- HORVÁTH Edit Írisz – LAPSÁNSZKY András – WOPERA Zsuzsa: *Közigazgatási perjog*. Budapest: Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14720/Horvath_Lapsanszky_Wopera_Kozigazgatasi_perjog.pdf. [letöltve: 2025. 05. 02.]
- KOVÁCS András György: A Kúria megváltozott szerepköre a közigazgatási perrendtartás rendszerében. *Jogtudományi Közöny* 72, no. 9 (2017) p. 408.
- MEZEY Barna (szerk.): *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Budapest, Osiris, 2003.
- MOLNÁR Csaba – SZUPERA Péter: A jogorvoslathoz való jog és a keresetösségi jog kapcsolata a közigazgatási perekben. *Fontes Iuris*, 2021, no. 1: 8–9. <https://real-j.mtak.hu/13878/9/677-464-PB.pdf> [letöltve: 2025. 05. 05.]
- PATYI András – KÖBLÖS, Adél: A közigazgatási bíraskodás alkotmányos alapjai. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás* 4, no. 3 (2016): 12–14. https://jog.tk.hu/uploads/files/AJT_2022_2_teljes.pdf [letöltve: 2025. 05. 05.]
- PATYI András: „Közigazgatási bíraskodás, de constitutione ferenda.” In *Közérdekvédelem – A közigazgatási bíraskodás múltja és jövője*, szerk. VARGA Zs. András és FRÖLICH Johanna, 47–51. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2011.
- PATYI András: *A magyar közigazgatási bíraskodás elmélete és története*. Budapest: Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, 2015. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14554/Paty_i_Andras_Magyar_kozig_biraskodas_elm_es_tort_2019.pdf. [letöltve: 2025. 05. 05.]
- RÓZSÁS Eszter: *A közigazgatási hatósági eljárás alapintézményei*. In *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, szerk. Jakab András, Könczöl Miklós, Menyhárd Attila és Sulyok Gábor (Közigazgatási jog rovat, rovatszerkesztő: Balázs István). Lezárva: 2021. május 25. <https://ijoten.hu/uploads/a-kozigazgatasi-hatosagi-eljaras-alapintezmenyei.pdf> [letöltve: 2025. 05. 05.]

- 308 SZALMA József: A generálklauzulák és a joghézag az európai és a magyar magánjogban. *ELTE Law Journal*, 146–151. <https://ojs.elte.hu/jesz/article/download/6942/5412/13974>. [letöltve: 2025. 05. 05.]
- Tanulmánykötet a Kúria Közigazgatási Szakágában 2019-ben. Budapest: Kúria, 2019. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/bovitett_oldal/kuria_konyv_1204.pdf [letöltve: 2025. 05. 05.]
- THOMA, Richard: Recht – Staat – Wirtschaft. 3. kiadás. Düsseldorf, Schwann, 1951.

NE BIS IN IDEM HATÁRTERÜLETEKEN: A KÖZIGAZGATÁSI JOGI SZANKCIÓK SZEREPE A JOGÁGAKON ÁTNYÚLÓ KÉTSZERES ELJÁRÁSOKBAN

Rupnik János Levente

1. BEVEZETÉS

A *ne bis in idem* elve, azaz a kétszeres értékelés tilalma alapvető alkotmányos elv. A magyar jogrendszerben az Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdése rögzíti a következőképpen: „A jogorvoslat törvényben meghatározott rendkívüli esetei kivételével senki nem vonható büntetőeljárás alá, és nem ítéltető el olyan bűncselekményért, amely miatt Magyarországon vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más államban törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.”

Amint az a fenti rendelkezés büntetőjogi megfogalmazásában is tetten érhető, eredetileg a büntetőjog területével, az állam büntetőhatalmával foglalkozó alapelvről van szó. Ugyanakkor a büntetőjogon kívüli jogterületen is felfedezhetők az érintettek magánszférájába beavatkozó,¹ represszív jellegű szankciók, így a *ne bis in idem* elve ma már egyéb jogterületeken, kiemelten a közigazgatási jogi szankciók területén is értelmezhető. A kétszeres értékelés tilalmának alkotmányos érvényesülését tehát nem csupán egy jogágon belül szükséges biztosítani, hanem egyes jogágakon átívelő, illetve jogágak közötti határterületeken is. Ennek megfelelően, a *ne bis in idem* elvének közigazgatási jogi szankciók tekintetében történő érvényesülésének is egyik kiemelt fontosságú területe ezen szankciók jogágakon átívelő hatása, különösen – tekintettel a gyakori funkció- és tényállásbeli hasonlóságra – a büntetőeljárás, illetve a büntetőjogi szankciók relációjában. Az ezen területekhez tartozó párhuzamos eljárások több európai országban komoly problémát okoznak.²

1 SZABÓ Judit: A *ne bis in idem* elvének alkalmazása a környezetet károsító cselekmények megítélése körében. *Új Btk.*, <https://bit.ly/3R7jt1y> [letöltve: 2025. 02. 20.]

2 Lásd NAGY Marianna: „A közigazgatás szankciórendszere”. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes jogtudományi Enciklopédia*, <https://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgatas-szankciorendszere> [letöltve: 2025. 02. 20.]

A kérdés megoldása és így a közigazgatási jogi szankciók jogágakon túli, tehát alkotmányos szintű *ne bis in idem* garanciarendszerbe való beillesztése egyre gyakrabban szerepel mind szupranacionális, mind nemzeti, alapjogokkal foglalkozó bíróságok napirendjén.

2. ALKALMAZHATÓSÁG A KÖZIGAZGATÁSI JOGI SZANKCIÓK KÖRÉBEN

A közigazgatási jog körébe tartozó szankciótípusok meglehetősen heterogén képet mutatnak. A felügyeleti bírságoktól a felsorolhatatlan számú és típusú ágazati bírságon át egészen az igazgatási korlátozásokig terjednek, nem is beszélve a közigazgatási jog és a büntetőjog határterületén elhelyezkedő szabálysértési jogról és az ahhoz kapcsolódó különböző jogkövetkezményekről.³ Ezen szankciók eltérő funkcióval és formával rendelkeznek. Kérdés ezek után, hogy a *ne bis in idem* elvének jogágakon átívelő érvényesítésekor mely szankciók veendők ezek közül figyelembe.

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint az egyes, az Alaptörvény XXVIII. cikkében foglalt büntetőjogi eredetű alkotmányos alapelvek érvényesülését nem csupán a szoros értelemben vett büntetőjog területére szűkítve értelmezi.⁴ Ezen alapelveket – ideértve a *ne bis in idem* elvét is – olyan normákra is alkalmazandónak tekinti, amelyek a büntetőjogtól különböző jogágban helyezkednek el, funkciójuk és jellegük alapján mégis büntetőjellegűnek tekinthetők, mivel az ezek által lefektetett eljárások jogellenes magatartás szankcionálására irányulnak, és preventív, valamint represszív jellegű jogkövetkezmények kapcsolódnak hozzájuk.⁵ Ezen definíció nem terjed ki valamennyi közigazgatási jogi szankcióra, hiszen azok közül számos nem represszív, hanem például reparatív funkciót tölt be.⁶

Ezen a ponton érdemes lehet megjegyezni, hogy az, hogy egy közigazgatási jogi szankció büntetőjellegű, önmagában nem jelenti azt, hogy az büntetőjoginak tekintendő, avagy érdemesebb lenne abban a jogágban elhelyezni. Ezen jogkövetkezmények közigazgatási jogi helyének számos oka lehet, úgy, mint a hatékonyság, eltérő felelősségi rendszer, csekélyebb súly, illetve kevesebb garanciális elem igénye.

3 NAGY Marianna: A közigazgatási jogi szankció. In: NAGY Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog, Általános rész III.* Budapest, Eötvös Kiadó, 2021. 457–464.

4 8/2017. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [26]; 30/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [48]–[63].

5 8/2017. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [26]

6 NAGY (2021) i. m. 459–460.

Az Alkotmánybíróság fent kifejtett, 30/2014. (IX. 30.) AB határozatával kezdődő gyakorlatára is tekintettel,⁷ 2021-től a közigazgatási szabályszegések szankcióiról szóló 2017. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Szankciós törvény) 5/A. §-ában megtiltja a közigazgatási bírság, illetve a tevékenység végzésétől történő eltiltás alkalmazását azzal szemben, akinek a cselekményéről büntetőbíróság jogerős ügydöntő határozatot hozott. 5/B. §-ában kötelezővé teszi továbbá a törvény a közigazgatási szankciót alkalmazó hatóság eljárásának felfüggesztését, amennyiben a szankció alkalmazása folyamatban lévő büntetőeljárástól függ. Ezzel a törvény a büntető és közigazgatási szankciók lehetséges összeütközésének egyik irányát (amikor a büntetőeljárás megelőzi a közigazgatási eljárást) látszólag rendezte. Ezen megoldás azonban a másik irányú problémára nem reagált, illetve a törvény 1. §-a szerint csupán az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) hatálya alá tartozó közigazgatási hatósági eljárásokra terjed ki, amely azonban a tágan értelmezett közigazgatási szankcióknak csupán egy töredékét jelenti.

A jogágakon átívelő kettős eljárások és szankciók másik irányát, illetve másik aspektusát rendezi a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 2022-es módosítása. A büntetőeljárás akadályai között a Be. 4. § (5) bekezdésében kerül szabályozásra a szabálysértési eljárások jelentette akadály. Ezen bekezdés a 2022. március 1-jén hatályba lépett módosítás előtt csupán azon esetekre terjedt ki, és így szabálysértési eljárás, szankció akkor képezte akadályát büntetőeljárásnak, amikor a szabálysértési felelősséget a bíróság állapította meg.⁸ A hatályos szabályozás azonban nem írja elő feltételként azt, hogy bíróság állapítsa meg a szabálysértési felelősséget. Így a büntetőeljárást akadályozó hatással bírhat a szabálysértési hatóság határozata, illetve az helyszíni bírság is.⁹ A szabálysértés természetéből fakadó módon értelemszerűen a 2012. évi II. törvény 2. § (4) bekezdése alapján nem állapítható meg szabálysértés, ha a tevékenység vagy mulasztás bűncselekményt valósít meg.

Nem állítható tehát, hogy a közigazgatási jogba tartozó szankciókkal kapcsolatos, jogágakon átívelő kettős értékelés problematikája jogszabályi szinten érintetlen

7 ÁRVA Zsuzsanna: A közigazgatási szankcionálás új útjai és határterületei, különös tekintettel a ne bis in idem elvére. *Profuturo*, 14., 2024/1., 14.

8 KARSAI Krisztina: „Ne bis in idem.” In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, <http://ijoten.hu/szocikk/ne-bis-in-idem> [letöltve: 2025. 02. 16.]

9 BLASKÓ Béla: Be. 4. § In: POLT Péter, MISKOLCZI Barna, VIDA József, KARNER Zsanett (szerk.): *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez* 2024. február 13. időállapotú 2025. évi Jogtár-formátumú kiadás <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/396/id/A17Y0090.KK/ts/20250301/lr/chain14544> [letöltve: 2025. 02. 20.]

marad, ám az is látható, hogy a fent említett törvényi akadályok közel sem képeznek teljes körű, többirányú, a releváns közigazgatási jogi szankciók teljes spektrumát lefedő megoldást.

4. AZ EUB ÉS EJEB GYAKORLATA

Az alkotmánybíróság 30/2014. (IX. 30.) AB határozatban kifejtett, a büntetőjogi eredetű alkotmányos alapelvek más jogágba tartozó, ám büntetőjellegre utaló jellemzőkkel rendelkező normákra való kiterjesztésére irányuló álláspontja többek között az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) Engel és társai kontra Hollandia ügyben¹⁰ 1976-ban hozott határozatában kialakított ún. Engel-kritériumokon is alapul. Ezen kritériumok szerint egy norma büntetőjellegének megítélésében a jogi klasszifikációnál nagyobb jelentősége van a jogellenes cselekmény természetének, illetve a kiszabott büntetés súlyának.

Ezen kritériumok alapján az EJEB 2009-ben, a Zolotukhin-ügyben, összegezve addigi gyakorlatát, megállapította, hogy szabálysértési, tehát közigazgatási jogi szankció jogerős kiszabása is képezheti büntetőeljárás megindításának akadályát a *ne bis in idem* elve alapján.¹¹ Ennek során a konkrét ügyben mérlegelte, hogy a szabálysértés az egész cselekményt magában foglalta-e.¹²

A több jogágot érintő szankciórendszerek egyezményyszerűségével kapcsolatban újabb kiemelkedő jelentőségű döntésnek tekinthető az A és B kontra Norvégia-ügy, amelyben a Bíróság a két szankció és eljárás komplementer jellegének kritériumát fektette le.¹³ Meghatározásra került egyúttal az is, hogy az EJEB értelmezésében milyen kritériumok mentén határozható meg a közigazgatási és büntetőeljárások „bis” követelményt megvalósító szintű tartalmi kapcsolata.¹⁴ Ezen kritériumrendszer az eljárások in concreto komplementer céljára, funkciójára, az ilyen jellegű kettős eljárás előreláthatóságára, az eljárások bizonyítékok megkettoződését elkerülő módon való lefolytatására, valamint a korábbi eljárás eredményének az utóbbiban történő figyelembevételének fennálltára terjed ki.¹⁵ Konkrét témákra vetítve kiemelt szempont tehát a közigazgatási jogi eljárás és szankció, illetve a más jogági (jellemzően büntetőjogi) eljárás és szankció egymást kiegészítő (komplementer) jellege.

10 Engel v. Hollandia, no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72., 1976. június 8.

11 ÁRVA (2024) i. m. 4–5.

12 ÁRVA (2024) i. m. 4.

13 ÁRVA (2024) i. m. 5.

14 A és B v. Norvégia, no. 24130/11; 29758/11, § 131, 2016. november 15.

15 A és B v. Norvégia, no. 24130/11; 29758/11, § 132, 2016. november 15.

Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) az EJEB gyakorlatában gyökerező elvi alapon az Åkerberg Fransson-ügyben – a hozzáadott érték adó területének tekintetében – kimondta, hogy az Alapjogi Charta 50. cikkében rögzített *ne bis in idem* elvét akkor sérti ugyanazon cselekményre közigazgatási jogi és büntetőjogi szankció kombinálása, amennyiben a közigazgatási jogi szankció büntetőjellegű.¹⁶ 2018-ban a Menci-ügyben megerősítette ezen korábbi álláspontját, ugyanakkor a büntetőjellegű közigazgatási normák utáni/melletti kettős eljárások előtt is megnyitotta az utat meghatározott kritériumok fennállta mellett. Ezen eljárásokat akkor tartotta az Alapjogi Chartával összhangban lévőnek, amennyiben a különböző eljárások és szankciók a hozzáadott érték adóval kapcsolatos jogsértések elleni küzdelem célját szolgálják, biztosított, hogy a halmozott eljárások miatti többletteleher ne haladja meg a feltétlenül szükséges mértéket, valamint a kiszabott szankciók összességének a súlya is a jogsértés súlyához képest feltétlen szükséges mértékre korlátozódik.¹⁷ A későbbiekben az EUB egyéb közigazgatási jogi szankciók tekintetében is megerősítette a szankció büntetőjellegének hangsúlyosságára, annak megállapítási kritériumaira vonatkozó gyakorlatát, illetve a *ne bis in idem* elve alkalmazásának mindezek alapján fennálló helyénvalóságát. 2022-ben például a Nordzucker és mások-ügyben¹⁸ versenyjogi területen, 2023-ban pedig a Volkswagen Group Italia és Volkswagen Aktiengesellschaft-ügyben¹⁹ fogyasztóvédelmi területen erősítette meg erre vonatkozó gyakorlatát a Bíróság.

Láthatjuk tehát, hogy mind az EJEB, mind az EUB gyakorlata egyértelmű abban a tekintetben, hogy a *ne bis in idem* elve büntetőjellegű közigazgatási jogi szankciókra is alkalmazható, valamint, hogy ennek eredményeként jogágakon átvívelő ügyek esetén is képezhetik újabb eljárás, illetve szankció akadályát ezen közigazgatási jogba tartozó szankciók. Mindkét bíróság tered enged ugyanakkor a komplementer közigazgatási jogi és más jogági (jellemzően büntetőjogi) eljárásoknak és szankcióknak, ám csakis megfelelően nyomós, közérdeket, jogsértés elleni küzdelmet érintő okból, illetve a tényszerűen teljes mértékben azonos eljárások elkerülését szolgáló többletkritériumok figyelembevételével. Ezen többletkritériumok az EUB gyakorlatában az arányosság, illetve feltétlen szükséges mérték alapjain nyugodnak.

16 C-617/10. sz., Åkerberg Fransson-ügyben 2013. február 26-án hozott ítélet 34. pontja.

17 C-524/15. sz., Luca Menci-ügyben 2018. március 20-án hozott ítélet 63. pontja.

18 C-151/20. sz., Nordzucker és mások kontra Bundeswettbewerbsbehörde ügyben 2022. március 22-én hozott ítélet.

19 C-27/22. sz., Volkswagen Group Italia és Volkswagen Aktiengesellschaft kontra Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ügyben 2023. szeptember 1-jén hozott ítélet.

Az Alkotmánybíróság 2017-ben az állatvédelmi bírság, illetve az állatkínzáshoz kapcsolódó büntetőjogi felelősség összefüggésében olyan határozatot hozott, amelyben a jogalkalmazó felelősségévé tette, hogy közigazgatási eljárásban, közigazgatási jogi szankció kiszabása előtt vegye figyelembe a büntetőeljárás vagy annak lehetősége által fennálló veszélyét a *ne bis in idem* elve sérelmének.²⁰ Ez – egyes szakirodalmi értékelések szerint – a büntetőjogi szankció közigazgatási jogi szankcióval szembeni primátusát jelentette.²¹

A későbbiekben – mint az fentebb említettem – több ennek megfelelő, illetve a problematika másik irányú (büntetőeljárást akadályozó) megoldását célzó törvény módosítás is történt. Tekintettel azonban arra, hogy a vonatkozó törvényi szabályozás nem terjed ki valamennyi közigazgatási jogi szankcióra, illetve összeütközési lehetőségre, az Alkotmánybíróság gyakorlatában 2021 után is több ízben felmerültek közigazgatási jogi és egyéb jogágba tartozó szankciók összeütközésén alapuló ügyek, rámutatva ezzel a szabályozás hiányosságaira.

A 18/2022. (VIII. 1.) AB határozatban az Alkotmánybíróság egy, a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvényben (a továbbiakban: Hhvtv.) szereplő tényállásnak és abból következő eljárásnak, illetve szankciónak az orvhalászat büntetőjogi tényállásához és az ahhoz kapcsolódó eljáráshoz, illetve szankcióhoz való relációját vizsgálta. Az Alkotmánybíróság mulasztásban megnyilvánuló Alaptörvény-ellenességet állapított meg, mivel azt észlelte, hogy a jogalkotó a *ne bis in idem* elvével ellentétes módon nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy ugyanazon tényállás miatt párhuzamosan vagy egymást követően büntetőjellegű közigazgatási jogi (a halvédelmi bírság represszív és preventív jellegére tekintettel²²), illetve büntetőjogi eljárásnak és szankciónak is helye legyen.²³

Hasonló okokból, szintén mulasztásban megnyilvánuló Alaptörvény-ellenességet állapított meg az Alkotmánybíróság állatvédelmi ügyben a 13/2024. (V. 30.) AB határozatban. Ezen ügyben sajátos, három jogágbeli szankció-összeütközés állt fenn három büntetőjellegű, közigazgatási jogba, büntetőjogba, illetve polgári jogba tartozó szankció tekintetében. A határozat szerint e három szankció nem kiegészíti egymást, hanem egymásra tekintet nélküli többszöri eljárás lehetőségét

20 KARSAI i. m.

21 KARSAI i. m.

22 18/2022. (VIII. 1.) AB határozat, Indokolás [84].

23 18/2022. (VIII. 1.) AB határozat, Indokolás [114].

nyitják meg.²⁴ Különösen aggályosnak tekinthető, hogy a közigazgatási jogi és a polgári jogi eljárás ráadásul ugyanazon jogkövetkezmény iránt folytatható le.²⁵

Megállapíthatónak tűnik ezen döntések alapján, hogy a jogszabályi környezet továbbra sem nyújt megnyugtató, átfogó megoldást. Az Alkotmánybíróság az európai gyakorlathoz illeszkedve megköveteli a büntetőjellelű közigazgatási jogi szankciók figyelembevételét a *ne bis in idem* elv jogágakon átívelő érvényesülésének biztosítása során, legyen az összeütközés másik oldalán büntetőjogi vagy akár polgári jogi szankció. Nem foglal azonban állást abban a kérdésben (természetesen részben közjogi helyzetéből és funkciójából fakadóan is), hogy ezen összeütközéseket milyen módon, melyik jogágbeli szankciót előnyben részesítve lenne optimális megoldani.

6. ALTERNATÍVÁK

A szóban forgó ügyek EUB és EJEB gyakorlata, valamint alkotmánybíróági megítélése segít tisztán látni abban a tekintetben, hogy – megfelelő kritériumok mellett – a közigazgatási jogi és más jogágba tartozó szankciók kettőssége egy olyan jelenség, amely egyértelműen ütközik a *ne bis in idem* alkotmányos elvébe. Ezen döntések nyomán egyes konkrét esetekben ugyan megoldást (vagy legalábbis figyelmet) nyerhet a probléma, ám, tekintettel a jelenség felmerülésének szinte behatárolhatatlan számú kombinációjára, a bírói típusú szervek általi ügyenkénti elbírálás alkotta megoldás a jogállamiságból fakadó jogbiztonság elvének sérelme nélkül aligha hosszú távon fenntartható. Szükségesnek mutatkozhat tehát egy általános jellegű megoldás.

Az első orvosolandó problémakört azon esetek alkotják, amikor a büntetőjellelű közigazgatási jogi szankció kiszabása megelőzi a további eljárásokat és szankciókat. E területen a korábbiakban feltérképezettektől határozottságban eltérő megközelítést vázol fel az olasz alkotmánybíróság 149/2022 határozatában. E határozatban a testület az olasz büntetőeljárási törvény egyik rendelkezését ítélte alkotmányellenesnek azért, mert az nem akadályozta meg büntetőeljárás megindulását olyan esetben, amikor szellemi tulajdonnal kapcsolatos közigazgatási jogi szankció kiszabására már sor került. Ugyan e határozat is csupán egy specifikus jogterületre vonatkozik, ám újító jellegűnek tekinthető annyiban, hogy egy, a büntetőjogtól teljesen elkülönülő, a magyar büntetőeljárási szabályozásban akadályként megjelenő szabálysértési joggal ellentétben 'bagatell büntetőjognak' nem tekinthető területtel kapcsolatban hozott a büntetőeljárást, és így a büntetőjogi szankciót a köz-

24 13/2024. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [73].

25 13/2024. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [73].

igazgatási jogi javára átfogó jelleggel korlátozó döntést. Mindezt ráadásul konkrét cselekvési utat felmutatva. Ezzel együtt – ahogy azt maga az alkotmánybíróság is kiemelte – ezen döntés is nyitva hagy számos problémát, példának okáért a párhuzamos eljárások kérdéskörét.²⁶

Mint láthattuk ugyan, például polgári eljárás és szankció esetén is felmerülhet a *ne bis in idem* elvébe ütköző kettősség (habár önmagában kérdéses lehet, hogy miért kerül a polgári jogban elhelyezésre büntetőjellegű szankció²⁷), a közigazgatási mellett párhuzamosan leggyakrabban előforduló eljárás a büntetőeljárás. Amennyiben mind büntetőjellegű közigazgatási jogi, mind büntetőjogi szankcióhoz vezető eljárás lefolytatásának helye van, és a büntetőjogi normaszöveg tényállásbeli többletet tartalmaz, nyilvánvalóan helyes a büntetőjog primátusának elvét alkalmazva csak a büntetőeljárást lefolytatni, hiszen az a többlettartalom mellett a közigazgatási eljárás alapjául szolgáló tényállást is magában foglalja. Azonban, amennyiben a büntetőjogi szabály tényállásbeli többletet nem tartalmaz, megkérdőjelezhető ezen megoldás létjogosultsága. Kiváló példája e jelenségnek a 18/2022. (VIII. 1.) AB határozatban tárgyalt, Hhvtv. 46. § (1) bekezdéséből („Tilos a hal fogásához minden olyan fogási eszköz, illetve fogási mód alkalmazása, amely a halállományt vagy annak élőhelyét károsíthatja, veszélyeztetheti.”) és 46. § (4) bekezdés f) pontjából (amely szerint ilyen tiltott eset a gereblyezés alkalmazása) összeálló tényállás, illetve az orvhalászat Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 246. § b) pontja szerinti esetének („külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kéméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez”) viszonya. E két rendelkezés ugyanúgy a tiltott halászati eszközzel vagy módon történő halászat miatt ad alapot büntetőjellegű szankció kiszabására, többek között ebből is származott az alkotmányossági probléma. Ilyen és hasonló esetekben (amellett, hogy megkérdőjelezhető a két azonos célú és tartalmú rendelkezés fenntartása) a büntetőjog *ultima ratio* jellegére, a közigazgatási jogi szankció adta hatékony megoldásra tekintettel, illetve a felesleges büntetőeljárás adta stigmatizáció elkerülése érdekében érdemes lehet megfontolni a büntetőjogi eljárás és szankció elsőbbsége helyett a közigazgatási jogi megoldás előnyben részesítését.

7. ÖSSZEGZÉS

A közigazgatási jogi szankcióknak a *ne bis in idem* alkotmányos elvének jogágakon átnyúló érvényesítésében fennálló, újabb eljárást akadályozó (kivéve a komplexen eljárások esetét) kiemelt szerepe tehát egyre inkább előtérbe kerül és kijegecsedik mind az európai szupranacionális, mind a hazai joggyakorlatban.

26 Az Olasz Alkotmánybíróság 149/2022. határozata, 7. pont.

27 Lásd 13/2024. (V. 30.) AB határozat, dr. Juhász Imre alkotmánybíró párhuzamos indokolása [116].

Ennek fényében különösen helyénvalónak tűnik ezen kérdéskörre általános elvi megoldást találni. Ezen megoldás keretében pedig – tekintettel a joggyakorlatban fellelhető trendekre, valamint az egyes jogági szankciók és eljárások alapvető jellegré és funkcióira – indokolt esetben, megfelelő garanciális körülmények fennállta esetén, érdemes lehet egyes, a hagyományos felfogástól eltérő módon a közigazgatási jogi megoldást előnyben részesítő opciókat is számba venni.

BIBLIOGRÁFIA

- ÁRVA Zsuzsanna: A közigazgatási szankcionálás új útjai és határterületei, különös tekintettel a ne bis in idem elvére. *Profuturo*, 14., 2024/1.
- BLASKÓ Béla: Be. 4. §. In: POLT Péter, MISKOLCZI Barna, VIDA József, KARNER Zsanett (szerk.): *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*. 2024. február 13. időállapotú 2025. évi Jogtár-formátumú kiadás <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/396/id/A17Y0090.KK/ts/20250301/lr/chain14544> [letöltve: 2025. 02. 20.]
- KARSAI Krisztina: „Ne bis in idem.” In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, <http://ijoten.hu/szocikk/ne-bis-in-idem> [letöltve: 2025. 02. 16.]
- NAGY Marianna: „A közigazgatás szankciórendszere”. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, <https://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgas-szankciorendszere> [letöltve: 2025. 02. 20.]
- NAGY Marianna: A közigazgatási jogi szankció. In: NAGY Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog, Általános rész III.* Budapest, Eötvös Kiadó, 2021.
- SZABÓ Judit: A ne bis in idem elvének alkalmazása a környezetet károsító cselekmények megítélése körében. *Új Btk.*, <https://bit.ly/3R7jt1y> [letöltve: 2025. 02. 20.]

Bírósági joggyakorlat

- A és B v. Norvégia
C-151/20. sz., Nordzucker és mások kontra Bundeswettbewerbshörde
- C-27/22. sz., Volkswagen Group Italia és Volkswagen Aktiengesellschaft kontra
Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato
- C-524/15. sz., Luca Menci
- C-617/10. sz., Åkerberg Fransson
- Engel v. Hollandia

ONLINE TÉRBEN ELKÖVETETT VAGYON ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK FELDERÍTÉSÉNEK ÉS BIZONYÍTÁSÁNAK GYAKORLATI KÉRDÉSEI

319

Gergely Viktória

BEVEZETÉS

Az internet és a mesterséges intelligencia robbanásszerű megjelenése jelentős hatást gyakorol az élet minden területére. A technológia rohamos fejlődése azonban nemcsak a mindennapi életet alakította át, hanem a bűnözést is. Megfigyelhető, hogy az eddig is ismert bűncselekmények elkövetési módjai, eszközei változnak, illetve teljesen új típusú bűncselekmények jelennek meg. Mindez pedig komoly kihívást állít mind a jogalkotó, mind a bűnüldöző szervek elé. Tanulmányomban az online térben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények legjelentősebb jogi és gyakorlati kérdéseit vizsgálom, illetve, hogy mik is lehetnek ezen kérdésekre a leg-hatékonyabb megoldások a tudomány jelenlegi állása mellett.

1. KIBERBŰNCSELEKMÉNYEK MEGJELENÉSE, JOGI HELYZETE

Az internet felhasználásával elkövethető bűncselekmények megjelenése alapvetően nem újkeletű. A hazai Büntető Törvénykönyvünkben már az 1980-as években megjelent a számítógépes csalás tényállása, amely alapvetően a hagyományos csalás tényállását követte, beleértve a magatartások megtévesztő jellegét és a jogtalan haszonszerzési célzatot.¹

„A kiberbűncselekmény általános fogalma alatt az informatikai eszközök és/vagy rendszerek segítségével, vagy az informatikai eszközök és hálózatok ellen elkövetett bűncselekmények értendők, amelyek céljai lehetnek a rendszerben tárolt adatok megszerzése, a jogosultak számára hozzáférhetetlenné tétele, továbbá az elektronikus rendszerbe vetett bizalommal visszaélés.”²

.....
1 MEZEI Kitti: A kiberbűnözés szabályozási kihívásai a büntetőjogban. *Ügyészek Lapja*, 2019/4–5. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=2592> [letöltve: 2025. 04. 22.]

2 GYARAKI Réka: A kiberbűncselekmények megjelenése és helyzete napjainkban. In: MEZEI Kitti (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. Pécs, Budapest, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2019. 88. https://jog.tk.hun-ren.hu/uploads/files/05_buntetojog_informatika_GYARAKIR.pdf [letöltve: 2025. 04. 22.]

A számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény a következőképpen csoportosítja az online térben elkövethető bűncselekményeket:

- *Számítástechnikai rendszer és számítástechnikai adat hozzáférhetősége, sérthetlensége és titkossága elleni bűncselekmények*: jogosulatlan belépés, jogosulatlan kifürkészés, számítástechnikai adat megsértése, számítástechnikai rendszer megsértése, eszközökkel való visszaélés.
- *Számítógéppel kapcsolatos bűncselekmények*: számítógéppel kapcsolatos hamisítás, számítógéppel kapcsolatos csalás.
- *Számítástechnikai adatok tartalmával kapcsolatos bűncselekmények*: gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekmények.
- *Szerzői vagy szomszédos jogok megsértésével kapcsolatos bűncselekmények*.³

Az Európai Rendőrségi Hivatal megállapítása szerint a legjellemzőbb kiberbűncselekmények a következők:

- botnetek – a felhasználók tudta nélkül rosszindulatú programokkal fertőzött eszközök hálózatai – használata olyan vírusok továbbítására, amelyek tiltott távirányítást szereznek az eszközök felett, jelszavakat lopnak és letiltják a vírusvédelmet;
- „hátsó ajtó” létrehozása a feltört eszközökön, amelyek lehetővé teszik a pénz és az adatok ellopását, vagy az eszközökhöz való távoli hozzáférést botnet létrehozásához;
- online fórumok létrehozása a hackelési szakértelem kereskedelméhez;
- golyóálló hosting és vírusellenes szolgáltatások létrehozása;
- hagyományos és virtuális valuták mosása;
- online csalás elkövetése, például online fizetési rendszereken, kártyázáson és szociális tervezésen keresztül;
- a gyermekek szexuális kizsákmányolásának különféle formái, beleértve a gyermekek szexuális zaklatásával kapcsolatos anyagok online terjesztését és a gyermekek szexuális zaklatásának élő közvetítését;
- fegyverek, hamis útlevelek, hamisított és klónozott hitelkártyák, valamint kábítószeres értékesítésével és hackelési szolgáltatásokkal kapcsolatos műveletek online tárolása.⁴

„Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a kiberbűnözés esetén egyrészt olyan új típusú bűncselekményekről beszélhetünk, amelyek kizárólag az információs rendszerek segítségével követhetők el és olyan speciális védett jogi tárgyakkal rendelkeznek, mint az információs rendszer vagy számítógépes adat. Másrészt ide

3 Számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény, <https://rm.coe.int/16802fa405> [letöltve: 2025. 04. 22.]

4 Lásd <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/cybercrime> [letöltve: 2025. 04. 22.]

tartoznak azok a hagyományos bűncselekmények is, amelyek könnyebben elkövethetők az új elkövetési eszközök segítségével.”⁵

Amennyiben tehát az online térben elkövetett vagyon elleni bűncselekményeket szeretnénk összegezni, először meg kell határoznunk, hogy a szűkebb értelemben vett vagyon elleni bűncselekmények közül melyek esetében lehetséges a kibertérben történő elkövetés. Ezek álláspontom szerint a következő bűncselekmények lehetnek: lopás, sikkasztás, csalás, gazdasági csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, illetve hanyag kezelés. Bár ezen bűncselekmények jelentős részében nem tipikus az online térben történő elkövetés, azonban fogalmilag, illetve – a technológiai fejlődésre, valamint az információs rendszerek széles körű felhasználására tekintettel – a gyakorlatban semmi nem zárja ki azt. Figyelembe kell vennünk továbbá a Btk. XLIII. Fejezetében meghatározott, kifejezetten az információs rendszer elleni bűncselekményeket, melyeknek gyakran van vagyoni vonzata. Példaként említhető A Btk. 422. §-ában meghatározott tiltott adatszerzés, illetve ennek kapcsán a személyes adat, a magántitok, a gazdasági titok, valamint az üzleti titok megismerése. Ezen adatok megszerzése, illetve jogosulatlan felhasználása ugyanis gyakran valamilyen vagyoni előny elérése, illetve a sértett számára vagyoni hátrány vagy jelentős érdeksérelem okozása céljából történik. Kiemelendő, hogy bár a Btk. nem határozza meg konkrétan a jelentős érdeksérelem fogalmát, a Kúria értelmezési gyakorlatában az mindig valamilyen konkrét, körülírható, személyes vagy vagyoni hátrányt jelent, amelyet a cselekmény következményeként szenved el.⁶

2. ELJÁRÁSJOGI KÉRDÉSEK

A jelenlegi szabályozásból tehát látható, hogy ahhoz, hogy az online térben elkövethető vagyon elleni bűncselekmények olyan konkrét, átlátható rendszert képezzenek, amely megkönnyíti a bűnüldöző hatóságok dolgát ezek felderítésében, illetve a felelősségre vonásban, a különös részi törvényi tényállások további folyamatos felülvizsgálatára lehet szükség. Kiemelt jelentősége van ugyanis annak, hogy a kibertérben elkövetett, nyilvánvalóan jogellenes cselekmények esetében a jogalkalmazók, illetve a nyomozó hatóságok számára is egyértelműen meghatározható legyen, hogy az adott cselekmény melyik bűncselekmény törvényi tényállásába illeszkedik. Ez az eljárás időszerűségét is segítheti, továbbá azt is megakadályozhatja, hogy az elkövető felelősségre vonása pusztán jogértelmezési okból maradjon el.

5 MEZEI Kitti: A kiberbűnözés szabályozási kihívásai a büntetőjogban. *Ügyészek Lapja*, 2019/4–5. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=2592> [letöltve: 2025. 04. 22.]

6 Kúria Bfv.II.1.337/2022/14.

Tekintettel a folyamatos technológiai újításokra, illetve az elkövetési módozatok dinamikus változására, ezen bűncselekmények esetében az anyagi és az eljárásjogi háttér jelenleg is fejlesztést és az újabb elkövetéstípusokhoz igazodva folyamatos jogalkotói reakciókat igényel. A gyakorlatban főként a nyomozás, illetve a bizonyítás jelenti a legnagyobb kihívást, így tanulmányom erre a két kérdéskörre koncentrálódik.

Az online térben elkövethető bűncselekmények esetében az elsődleges problémát az elkövetés helye jelenti. „Az egyik elsődleges probléma ugyanis az, hogy az internet az elmúlt évek során megszűnt ’jogmentes’ területként létezni: egy globális és szinte követhetetlen hálózatot, az afeletti joghatóságot valamennyi nemzet a saját szabályozása szerint legalább részben magának vindikálja – anyagi és eljárásjogi értelemben is –, anélkül, hogy arra egységes, univerzális jogi szabályozás vonatkozna.”⁷

„Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás egyik leggyakoribb elkövetési magatartása a jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (tipikusan bankkártyaadatok) felhasználása, ami elsősorban különböző online oldalakon történő vásárlásban jelenik meg. E magatartás a külföldi szakirodalomban a Card Not Present Fraud (CNP) néven ismert, azaz a kártya jelenléte, annak fizikai birtoklása nélkül követik el a bűncselekményt.”⁸

Mindezek alapján tehát látható, hogy már a nyomozás kezdetekor felvetődik a joghatóság és az illetékesség problémája: eljárhat-e a nemzeti bűnüldöző hatóság, és ha igen, mire alapítja saját joghatóságát és illetékességét, vagy mindenképp nemzetközi együttműködés, esetleg nemzetközi bűnüldöző szervezet bevonása szükséges?

Ezen dilemma megoldását az a – nemzetközi és hazai viszonylatokban egyaránt elterjedt – nézet adja, mely szerint az internet maga nem tekinthető a bűncselekmény elkövetési helyének. „Az esetek döntő többségében ugyanis az internetes bűncselekményeket az internet felhasználásával követik el, vagyis az internet az elkövetés eszközeként funkcionál, és tulajdonképpen nincs érdemi jelentősége annak, hogy az internethálózat egyes elemei konkrétan hol helyezkednek el.”⁹ A hazai bírói gyakorlatban ezen elmélet a Kúria legjelentősebb precedensértékű döntésében manifesztálódik, mely szerint az „Internetes hirdetéssel megvalósított csalás esetén az elkövetési magatartás – a megtévesztés – akkor (és ott) valósul meg,

7 BÉKÉS Ádám – GÉPÉSZ Tamás: A bűncselekmény helyszíne: az internet. In *Medias Res*, 2024/1., 115. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8253905> [letöltve: 2025. 04. 22.]

8 NAGY Richárd: A kibertérben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények nyomozásának egyes kérdései. *Belügyi Szemle*, 2018/7–8., 87. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.7-8.6> [letöltve: 2025. 04. 22.]

9 BÉKÉS–GÉPÉSZ (2024) i. m. 116.

amikor (és ahol) a sértett megnyitja a honlapon megtevesztési szándékkal közzétett eladási ajánlatot”.¹⁰

Álláspontom szerint ezen megoldás bár kedvező az ilyen típusú bűncselekmények felderítésének segítésében, hosszabb távon előreláthatólag mégsem bizonyulhat elegendőnek, mivel számos esetben a nyomozás ezen fázisban megakad, tekintettel arra, hogy a bűnüldöző hatóságok jelentős része nem rendelkezik azon eszközökkel, amelyek lehetővé teszik az elkövető kilétének és tartózkodási helyének meghatározását.

„A nyomozó hatóságnak elsősorban azt kell mérlegelnie, hogy mennyiben alkalmazhatók a klasszikus, már bevált krimináltaktikai módszerek – ugyanis ezek döntő többsége a kibertérben értelmezhetetlen és/vagy értelmetlen, továbbá a különböző elkövetések differenciált megközelítést igényelnek.” A nyomozó hatóságnak tehát fel kell mérnie az adott elkövetés specifikus jellemzőit, és az alapján kell megvizsgálnia, illetve mérlegelnie, hogy milyen felderítési igények és lehetőségek mutatkoznak, azokhoz milyen eszközök állnak rendelkezésére, milyen intézkedéseket tud belföldön végrehajtani.¹¹

Az online térben elkövetett bűncselekmények tipikus elkövetési magatartása, hogy az elkövetők több egymásra épülő virtuális magánhálózaton (VPN), illetve korábban már megfertőzött számítógépekből álló botnet-hálózatokon keresztül valósítják meg a bűncselekményt, amelyek visszakövetéséhez és feltérképezéséhez rendkívül fejlett információs rendszerekre és szakértelemre van szükség, mindez pedig csak jelentős mértékű anyagi forrás segítségével biztosítható.

Szintén jelentős kérdés az online térben elkövetett vagyoni elleni bűncselekmények felderítése esetében a látencia. Számos esetben ugyanis ezen bűncselekmények köre nem jut a hatóságok tudomására vagy azért, mert a sértett maga nem jelenti be vagy pedig azért, mert nem áll rendelkezésre elegendő adat a nyomozás megindításához. Az internetelérést biztosító eszközök tulajdonosai ugyanis sok esetben nem ismerik fel elég hamar a problémát tekintettel arra, hogy számos esetben ezen eszközök manipulációja nem jár látható nyomokkal.¹² A másik esetkör pedig az, hogy az online csalások áldozatai bár felismerik a bűncselekményt, mégsem szolgáltatnak kellő mennyiségű információt adataik ismeretlen személyek felé történő megadását illetően, mindez pedig jelentősen – és álláspontom szerint indokolatlanul – meghosszabbíthatja a nyomozást.

10 BH2011.332.I.

11 BÉKÉS–GÉPÉSZ (2024) i. m. 120.

12 DORNFIELD László: A kiberbűnözés elleni küzdelem kihívásai. Diskurzus, 2015/5., 29. o. https://epa.oszk.hu/02200/02234/00012/pdf/EPA02234_Diskurzus_2015_ksz_27-35.pdf [letöltve: 2025. 04. 22.]

E körben szükséges még megemlítenünk a szolgáltatókkal való együttműködés kérdését. A gyakorlatban a szolgáltatókkal való kapcsolattartás is hosszabbítja a nyomozást, mivel számos esetben ezen szolgáltatók az európai, illetve a hazai adatvédelmi szabályozásokra hivatkozva tagadják meg a hatóságokkal történő együttműködést, melynek hátterében a fogyasztói bizalom csökkenésétől való félelem áll.

Ezen kérdés kapcsán kiemelendők a jelentős mennyiségű személyes adatot kezelő nagy multinacionális szolgáltatók, például a META. Mivel ezen szolgáltatók többségének székhelye az Egyesült Államokban található, így a magyar hatóságok általi megkeresésekre történő reagálásuk menetét akkor is jelentősen bonyolítja a nemzetközi elem, ha a szolgáltató – ahogy a META is – az EU-ban működése körében a GDPR rendelet hatálya alá helyezte magát. Magyarországon a hatósági megkeresésekre történő vállalati reakciókat a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény, illetve az Európai Unió Általános Adatvédelmi Rendelete (GDPR) szabályozza. Számos szolgáltatónak van azonban belső szabályzata, amely a nemzetközi jogi dokumentumok lényeges elemeit implementálva határozza meg a hatóságok általi megkeresésekre történő válaszadás menetét. Azon szolgáltatók esetében, amelyeknek székhelye nem Magyarországon vagy az Európai Unión belül található, a felderítés menetét megnehezíti, hogy ezen szolgáltatók csak nemzetközi jogsegély – egyezmény alapján adják ki a szükséges adatokat a büntető hatóságoknak. Mivel a nemzetközi bűnügyi jogsegély kérdésköre az igazságügyért felelős miniszter hatáskörébe tartozik,¹³ ezen megkeresések jelentős mértékben lassíthatják az eljárás menetét, tekintettel arra, hogy a fogadó államok nem minden esetben érdekeltek az eljárás gyors lefolytatásában. A közösségi médiatartalom szolgáltatók esetében az is jelentős kihívást okoz, hogy ezen felületekről a felhasználók bármikor törölhetik adataikat. A META szabályzata rendelkezik az adatok büntetőeljárás céljából történő megőrzéséről. Eszerint amennyiben a hatósági megkeresés azelőtt érkezik, mielőtt a felhasználó törölné adatait az oldalról, úgy a büntető hatóságok általi kérelem benyújtását követően 90 napig megőrzik azokat. Ellenkező esetben azonban nincsen lehetőség a törölt adatok kiadására.¹⁴

Végezetül pedig a nyomozás nehézségei kapcsán mindenképpen említést kell tennünk arról a problémáról, hogy „az online szolgáltatások bővülésével, a technológiai újítások felszínre kerülésével új elkövetési magatartások jelennek meg, valamint az elkövetők is új eszközökhöz jutnak. A felderítő szerveknek így rendkívül naprakész ismeretekkel kell rendelkezniük a technológiai fejlesztések terén, amelynek felépítése időigényes feladat, így jellemzően csak reaktív válasz adására

13 1996. évi XXXVIII. törvény a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről.

14 Lásd <https://about.meta.com/actions/safety/audiences/law/guidelines/> [letöltve: 2025. 05. 14.]

nyílik lehetőség.”¹⁵ Napjainkban a legújabb kihívást a mesterséges intelligencia megjelenése jelenti, ugyanis az MI olyan új szintre emeli a bűnelkövetést, amellyel a hatóságok eddig nem szembesültek, és amelyhez rendkívül gyorsan, adott esetben erőforrásaikon felül kell reagálniuk.

3. A BIZONYÍTÁS NEHÉZSÉGEI

Az online térben elkövetett bűncselekmények bizonyításának legnagyobb nehézségét az adja, hogy az interneten megjelenő adatok, képek, fájlok a „kézzelfogható” bizonyítékoknál (kinyomtatott papíralapú szöveg, ujjnyom, egyéb biometrikus jelek) sokkal egyszerűbben és gyorsabban változtathatók, átalakíthatók vagy akár hozzáférhetetlenné tehetők, ez pedig csökkenti a bizonyítékok összegyűjtésére nyitva álló időt, ezáltal a nyomozások hatékonyságát is veszélyezteti.¹⁶

Bár a hazai szabályozás a digitális térhez köthető bizonyítékokat is tárgyi bizonyítéknak tekinti, valójában ezek a legkevésbé sem kézzelfoghatók, különösen igaz ez az interneten elkövetett bűncselekmények esetében. Az online térben elkövetett vagyoni elleni bűncselekmények esetében tehát jellemzően csak ezen elektronikus bizonyítékokból indulhatnak ki a hatóságok. Ez alapvetően egy lényeges problémát vet fel két aspektusban, ez pedig az adatok valódisága és elérése. Egyfelől ugyanis a nyomozó hatóságnak meg kell találnia az adott elektronikus bizonyítékot, illetve meg kell bizonyosodnia arról, hogy nem manipulálták azt korábban, mindez pedig gyors, precíz, hatékony és szakszerű fellépést követel meg. Másfelől pedig nemcsak a bizonyítékok beszerzése, de azok vizsgálata közben is garantálnia kell a nyomozó hatóságnak, hogy a beszerzett adat ne sérüljön vagy módosuljon, bizonyítható legyen az eredetivel való egyezése, valamint a későbbi elemzés se változtassa meg azt.¹⁷

Látható tehát, hogy a bizonyítékok beszerzése, illetve tárolása sem könnyű feladat a hatóságok számára, azonban meg kell említenünk még egy jelentős kihívást ezen a téren, ez pedig maga a büntetőperben történő bizonyítás. Az ügyben eljáró bírónak – akik általában nem rendelkeznek informatikai képzettséggel – ugyanis el kell magyarázni ezen bizonyítékok jelentőségét, illetve a bizonyítási eljárás menetét, amely szintén meghosszabbítja a per időtartamát.

Egyes nézetek szerint megoldás lehetne egyrészt a praktizáló bírók informatikai képzése, illetve egy új ágazat létrehozása az igazságügyben, mégpedig – az igazság-

15 HERÉDI István: A kiberbűncselekmények felderítésének nehézségei. *Belügyi Szemle*, 2022/1., 52. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.3> [letöltve: 2025. 04. 22.]

16 NAGY (2018) i. m. 91.

17 BÉKÉS–GÉPÉSZ (2024) i. m. 120.

ügyi orvostanhoz hasonlóan – az igazságügyi informatikus.¹⁸ Ezen álláspontokkal egyetértve úgy gondolom, mindezzel sokkal hatékonyabbá válhatna az egész büntetőeljárás, mind az idő, mind pedig a költségek tekintetében.

4. EGY SPECIÁLIS KIHÍVÁS: A KRIPTOESZKÖZÖK

Az online térben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények számos kihívást állítanak a hatóságok elé, azonban ezen kihívások között mindenképpen meg kell említenünk a kriptoeszközök kérdéskörét. Annak ellenére, hogy ezen komplex dilemma önmagában messze meghaladja e szakmai beszámoló kereteit, úgy gondolom szükségszerűen tárgyalandó az online térben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények kapcsán.

Mindehhez azonban elsősorban meg kell határoznunk, mi is az a kriptoeszköz, kriptovaluta, token és stabil érme. Ehhez az Európai Parlament tájékoztatójából¹⁹ szükséges kiindulnunk. E szerint a kriptoeszközök digitális eszközök, amelyek csereeszközként vagy befektetésként használhatók. A hagyományos banki szolgáltatásokkal ellentétben nincs szükség központi nyilvántartásra. Nem központi bank vagy hatóság bocsátotta ki. A nevükben szereplő „kriptográfia” a biztonságra utal – titkosítással vannak védve. Látható tehát, hogy a kriptoeszköz alapvetően egy gyűjtőfogalom, melybe beletartozik a kriptovaluta és a token. A kriptovaluta alapvetően a központi bankok által kibocsátott valuták alternatívájaként működik 2008 óta.²⁰ A tokenek újabb kriptoeszközök, melyeket jellemzően új vállalkozói projektek vagy induló vállalkozások tőkebevonása céljából bocsátanak ki. A stabil érmék értékét ezzel szemben reáleszközök fedezik és új innovációs és szélesebb körű felhasználási lehetőségeket kínálnak.

A kriptoeszközök a blokkláncok megjelenésével párhuzamosan váltak egyre elterjedtebbé, amelyek pedig az elosztott főkönyvi technológiához (distributed ledger technology, avagy DLT) köthetők. A DLT a tulajdonjog nyilvántartására szolgál – legyen szó pénzeszköz vagy más eszköz, vagyonelem tulajdonjogáról. Jelenleg a bankok ügyleteiket – vagyis azon műveleteiket, amelyek keretében pénz- vagy egyéb pénzügyi eszközük tulajdonjoga gazdát cserél – centralizált rendszereken keresztül bonyolítják le, amelyeket gyakran központi bankok üzemeltetnek. Az el-

18 SZABÓ András: *Elektronikus és online bűncselekmények*, arsboni.hu https://arsboni.hu/dolgozatok/bunteto-jog/Szabo_Andras_Elektronikus_es_online_buncselekmények.pdf [letöltve: 2025. 04. 24.]

19 A kriptovaluta veszélyei és az uniós jogszabályok előnyei <https://www.europarl.europa.eu/topics/hu/article/20220324STO26154/a-kriptovaluta-veszelyei-es-az-unios-jogszabalyok-elonyei#mik-azok-a-kriptoeszköz-kriptovalutk-tokenek-s-stabil-rmk-8> [letöltve: 2025. 04. 24.]

20 Az első kriptovaluta a bitcoin volt. 2020-ra 5600 különböző kriptovaluta létezett, 250 milliárd euróra becsült globális értékkel.

osztott főkönyv ezzel szemben olyan tranzakciós adatbázis, amely több számítógépből álló hálózaton oszlik el, nem pedig központi helyen tárolják.²¹

Szükséges megjegyeznünk a kriptovaluták kapcsán, hogy ezen esetekben a tranzakciókat közvetítő bevonása nélkül, vagyis közvetlenül egymás között tudják lebonyolítani a felhasználók. Továbbá függetlenek, mivel nem áll mögöttük egyetlen ország jegybankja, illetve más szervezet sem, vagyis nincs kibocsátójuk, a rendszer felett pedig semmilyen szervezetnek vagy vállalatnak nincs hatalmi befolyása, és így prudenciális felügyelete sem.²² Működése kizárólag a felhasználók közös meg egyezésén alapul.

A kriptovaluták rendszere tehát decentralizált, közvetlen és független, mindez pedig növeli a bünelkövetési célú felhasználást. Az online csalások esetében az elkövetők legtöbbször kriptovalutában – jellemzően bitcoinban – kéri a kifizetés teljesítését, hiszen ez a fizetési forma nehezen visszakövethető.²³ A legnagyobb kihívást a kriptovalutákkal elkövetett bűncselekmények felderítésében azt jelenti, hogy a tranzakciók nem köthetők konkrét személyekhez, mert ezen utalásokhoz nincs szükség személyazonosításra vagy hitelesítésre. A decentralizáltságnak köszönhetően a virtuális fizetési rendszerek nem rendelkeznek központi felügyeleti szervvel, vagyis a büntetőeljárás során az eljáró hatóságok nem tudnak kihez fordulni a szükséges információkért a pénzüintézetekkel ellentétben, amikor egyszerű banki megkeresés révén a pénzmozgás könnyen és egyszerűen nyomon követhető, valamint a pénzt küldő és fogadó személyek kiléte kideríthető.²⁴

Szintén jelentős jogalkotási kihívást jelent a kriptoeszközök kapcsán a dogmatikai kérdések tisztázása. Hatályos jogszabályi környezetünk ugyanis egyelőre nem pontosan tudja kezelni a kriptovaluták létét. Szathmáry Zoltán szerint „a megfelelő polgári jogi kategóriák hiányában a büntetőjogi és büntetőeljárás szabályok szempontjából releváns legfőbb elem a bitcoin számítástechnikai adatként való létezése. A bitcoin tehát egy vagyoni értéket megtestesítő számítástechnikai adat, amelyet fizetésre használnak.”²⁵ Ezen definíció lehetővé teszi a bitcoin lefoglalását a büntetőeljárásban, illetve fogalmilag is beilleszti a kriptovalutákra történő elkövetéseket a „kár”, illetve a „vagyoni hátrány fogalmába. A kriptoeszközök – jelen

21 MEZEI Kitti: A modern technológiák kihívásai a büntetőjogban, különös tekintettel a kiberbűnözésre, *Állam- és Jogtudomány*, 2020/4., 65–81. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5618548> [letöltve: 2025. 04. 24.]

22 LAKATOS Alexandra Anna: Az informatikai bűncselekmények és a bitcoin. *Belügyi Szemle*, 2017/1., 30. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.1.2> [letöltve: 2025. 04. 24.]

23 ORFK Kommunikációs Szolgálat: Csalások az online térben, police.hu <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/internet-biztonsag/csalasok-az-online-terben> [letöltve: 2025. 04. 24.]

24 MEZEI (2020) i. m. 79.

25 SZATHMÁRY Zoltán: Az elektronikus pénz és a bitcoin biztosítása a büntetőeljárásban. *Magyar Jog*, 2015/11., 644. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9489639> [letöltve: 2025. 04. 24.]

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

Látható, hogy a technológia rohamos változásával az online térben elkövethető bűncselekmények az eddiginél is nagyobb kihívást állítanak a hatóságok elé. A technológia adta lehetőségek mind az elkövetők, mind pedig a bűnüldöző hatóságok számára nyitva állnak, így a kérdés az, hogy melyik oldal tudja nagyobb eredményességgel a saját hasznára fordítani ezen lehetőségeket. Kutatásom során azon következtetést vontam le, hogy az online térben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények üldözésében kiemelt szerepet játszanak a tárgyi erőforrások. A megfelelő szakértelem megszerzése nem minősül kifejezetten nehéz vállalkozásnak, tekintettel arra, hogy a számítógépek világában felnövő generációk már részben a kibertérben szocializálódnak, így számos esetben az egyszerű felhasználói ismereteknél mélyebb tudással rendelkeznek, ennél fogva továbbképzésük is kevesebb anyagi és időbeli ráfordítást vesz igénybe. Szükséges azonban meggyeznünk, hogy az informatikai kompetenciák fejlesztésére irányuló törekvésekkel együtt a társadalom széles köre a mai napig rendkívül csekély mennyiségű informatikai ismerettel rendelkezik, ennél fogva az elkövetőknek viszonylag könnyű dolguk van. Az online térben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények ellen történő eredményes fellépés érdekében tehát kiemelt szerepet játszik a széles körű oktatás, a megfelelő eszközök és szakértelem megszerzésének anyagi támogatása, illetve a nemzetközi együttműködés. A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda igazgatója a Deák Ferenc Ösztöndíjprogram keretei között zajló szakmai beszélgetésen felvázolta, hogy a hazai szabályozás éppen ezen okból a KR NNI hatáskörébe utalta ezen kérdéskört, melyen belül külön egység, a Kiberbűnözés Elleni Főosztály jár el az online térben elkövetett bűncselekmények esetében. Ezen megoldás álláspontom szerint kifejezetten hatékonynak minősül, ugyanis a KR NNI rendelkezik mindazon anyagi és személyi forrásokkal, amelyek lehetővé teszik a kiberbűncselekmények minél eredményesebb felderítését.

BIBLIOGRÁFIA

BÉKÉS Ádám – GÉPÉSZ Tamás: A bűncselekmény helyszíne: az internet. *In Medias Res*, 2024/1., <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8253905> [letöltve: 2025. 04. 22.]
BH2011.332.I. <https://jogkodex.hu/doc/5171813> [letöltve: 2025. 04. 22.]

- DORNFELD László: A kiberbűnözés elleni küzdelem kihívásai. *Diskurzus*, 2015/5 27 – 35. o. https://epa.oszk.hu/02200/02234/00012/pdf/EPA02234_Diskurzus_2015_ksz_27-35.pdf [letöltve: 2025. 04. 22.]
- EUROPOL: *Cyber-attacks*; <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/cybercrime> [letöltve: 2025. 04. 22.]
- EURÓPAI PARLAMENT: *A kriptovaluta veszélyei és az uniós jogszabályok előnyei* <https://www.europarl.europa.eu/topics/hu/article/20220324STO26154/a-kriptovaluta-veszelyei-es-az-unios-jogszabalyok-elonyei#mik-azok-a-kriptoeszkz-kriptovalutk-tokenek-s-stabil-rmk-8> [letöltve: 2025. 04. 24.]
- GYARAKI Réka: A kiberbűncselekmények megjelenése és helyzete napjainkban. In: MEZEI Kitti (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. Pécs, Budapest, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2019. 83–103. https://jog.tk.hun-ren.hu/uploads/files/05_buntetojog_informatika_GYARAKIR.pdf [letöltve: 2025. 04. 22.]
- HERÉDI István: A kiberbűncselekmények felderítésének nehézségei. *Belügyi Szemle*, 2022/1. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.3> [letöltve: 2025. 04. 22.]
- LAKATOS Alexandra Anna: Az informatikai bűncselekmények és a bitcoin. *Belügyi Szemle*, 2017/1., 24–44. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.1.2> [letöltve: 2025. 04. 24.]
- META: Information for law enforcement authorities <https://about.meta.com/actions/safety/audiences/law/guidelines/> [letöltve: 2025. 05. 14.]
- MEZEI Kitti: A kiberbűnözés szabályozási kihívásai a büntetőjogban. *Ügyészek Lapja*, 2019/4–5., <https://ugyeszeklapja.hu/?p=2592> [letöltve: 2025. 04. 22.]
- MEZEI Kitti: A modern technológiák kihívásai a büntetőjogban, különös tekintettel a kiberbűnözésre, *Állam- és Jogtudomány*, 2020/4., <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/5618548> [letöltve: 2025. 04. 24.]
- NAGY Richárd: A kibertérben elkövetett vagyon elleni bűncselekmények nyomozásának egyes kérdései. *Belügyi Szemle*, 2018/7–8., <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.7-8.6> [letöltve: 2025. 04. 22.]
- ORFK Kommunikációs Szolgálat: Csalások az online térben, <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/internet-biztonsag/csalasok-az-online-terben> [letöltve: 2025. 04. 24.]
- SZABÓ András: Elektronikus és online bűncselekmények, [arsboni.hu https://arsboni.hu/dolgozatok/buntetojog/Szabo_Andras_Elektronikus_es_online_buncselekmenyek.pdf](https://arsboni.hu/dolgozatok/buntetojog/Szabo_Andras_Elektronikus_es_online_buncselekmenyek.pdf) [letöltve: 2025. 04. 24.]
- Számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény <https://rm.coe.int/16802fa405> [letöltve: 2025. 04. 22.]
- SZATHMÁRY Zoltán: Az elektronikus pénz és a bitcoin biztosítása a büntetőeljárásban. *Magyar Jog*, 2015/11., <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9489639> [letöltve: 2025. 04. 24.]

NYITVA VAN AZ ARANYKAPU? GONDOLATOK AZ ÖNKORMÁNYZAT ADÓSSÁGOT KELETKEZTETŐ ÜGYLETÉHEZ TÖRTÉNŐ HOZZÁJÁRULÁSRÓL SZÓLÓ DÖNTÉS BÍRÓI FELÜLVIZSGÁLHATÓSÁGÁRÓL

331

Kiss Dániel István

A jogalkotó a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.) megalkotásakor a közigazgatási cselekményekkel szembeni hatékony jogvédelem megvalósítását célozta, ennek egyik eszköze volt a jogvédelem hézagmentességének biztosítása.¹ Korábban a közigazgatás döntéseinek taxatívan meghatározott körével szemben volt nyitva a bírói út. Bár a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának kiterjesztéséről szóló 1991. évi XXVI. törvény általánosan megnyitotta a felülvizsgálatot a hatósági döntésekkel szemben,² megjelent a generálklauzulás modellre történő áttérés igénye³ annak érdekében, hogy a bírói kontroll a hatósági eljáráson kívül is rendelkezésre álljon.⁴ A Kp. megvalósította a modellváltást és a hézagmentes jogvédelem legfontosabb eszközévé vált, hogy a közigazgatási jogviták tárgyaként a közigazgatási cselekményeket határozta meg.⁵

Fontos kivételi szabály a Kp. 4. § (4) bekezdés a) pontja, ami kizárja a kormányzati tevékenység bírói felülvizsgálatát. Ennek igazolása, hogy az ilyen cselekményeknek nincs joghatása, következésképp védendő jogi érdek hiányában szükségtelen jogvédelmet biztosítani,⁶ továbbá ezek a cselekmények politikai, nem pedig jogi mérlegelés alapján születnek, így a bíróság nem is tudja ezeket felülvizsgálni.⁷ A hatalommegosztás rendszerében a bíróság nem bírálja felül a végrehajtó hatalom politikai döntéseit, mivel a kormány tartozik ezekért politikai felelősséggel, az igazságszolgáltatás szerepe a jogszerűség vizsgálata.⁸ Szükséges ezért a jogvédelem kizárása a közigazgatásnak az ország vezetéséhez tartozó gazdasági, politikai,

.....
1 FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog általános rész III.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2023, harmadik kiadás. 346.

2 F. ROZSNYAI Krisztina: A közigazgatási bíráskodás magyarországi története dióhéjban. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog általános rész III.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2023. 339.

3 F. ROZSNYAI Krisztina: *Közigazgatási bíráskodás prokrusztész-ágyban.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010. 267.

4 FAZEKAS M. (2023) i. m. 346.

5 Uo.

6 FAZEKAS János: *A kormányzati tevékenység bírói kontrollja.* Budapest, ORAC Kiadó, 2023. 139.

7 Uo. 18–19.

8 FAZEKAS M. (2023) i. m. 352.

stratégiai célok kitűzésére irányuló cselekményeivel szemben.⁹ Ugyanakkor egy alkotmányos államban fontos cél, hogy a kormányzati tevékenység felett valóban hatékony és érdemi bírói kontroll valósuljon meg,¹⁰ a házagmentes jogvédelem megvalósítása a kivételi szabály megszorító értelmezését indokolja.

A kormányzati tevékenység a jogtudomány által kidolgozott fogalom, amit a Kp. átemelt a tételes jogba,¹¹ de tartalmát nem határozta meg. A kormányzati aktusok fogalmával a jogirodalom már foglalkozott, mégis vannak olyan határesetek,¹² amelyek megnehezítik a Kp. kivételi szabálya alá tartozó tevékenységek pontos meghatározását. Ezt az is nehezíti, hogy egyelőre nincs a fogalomra vonatkozó kimunkált bírói gyakorlat, a bíróságok esetről esetre mérlegelik, hogy a támadott cselekmény kormányzati tevékenységnek minősül-e.¹³ A határesetek körébe tartozik a helyi önkormányzatok adósságot keletkeztető ügyleteihez történő hozzájárulásáról szóló kormánydöntés.¹⁴ A dilemma bemutatására törekszem a döntés bírói felülvizsgálatának lehetősége mellett, illetve az ez ellen szóló egyes érvek felvonultatásával.

Az Alaptörvény 34. cikk (5) bekezdése alapján a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Gst.) 10. § (1) bekezdése szerint az önkormányzat érvényesen kizárólag a Kormány előzetes hozzájárulásával köthet adósságot keletkeztető ügyletet. A Gst. a normatív szabályon alapuló modellt a Kormány hozzájárulásán alapuló modellre cserélte.¹⁵ A 10. § (2) bekezdése alapján települési önkormányzat adósságot keletkeztető ügyletet csak meghatározott helyi adók bevezetése esetén köthet, az (5) bekezdés szerint az önkormányzat adósságot keletkeztető ügyletből származó fizetési kötelezettségeinek felső határát szabja meg. A Kormány hozzájárulásával kapcsolatban a legfontosabb a Gst. 10/B. § (1) bekezdése: az adósságot keletkeztető ügyletkez a Kormány az e bekezdésben meghatározott, alábbi feltételek együttes fennállása esetén járul hozzá: az ügylet az államháztartás adósságának a költségvetésben meghatározott mértéke teljesítését nem veszélyezteti, [a] pont] az önkormányzat törvényben meghatározott feladatának ellátásához szükséges kapacitás létrehozását eredményezi úgy, hogy a működési kiadások folyamatos teljesítése biztosított, [b] pont], teljesül a 10. § (2) és (5) bekezdése szerinti feltétel [c] pont]. További szabályokat

9 Uo.

10 FAZEKAS J. (2023) i. m. 11., 143.

11 Uo. 10.

12 Uo. 132–137.

13 FAZEKAS J. (2023) i. m. 123.; valamint NAGY Marianna – HOFFMAN István (szerk.): *A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény magyarázata*. Budapest, Orac Kiadó, 2023., jogkódex kiadás: <https://jogkodem.hu/doc/8840859> [letöltve: 2025. 03. 28.]

14 FAZEKAS J. (2023) i. m. 133.

15 KECSŐ Gábor: *A helyi önkormányzatok pénzügyi jogi jogállása. A jogállást meghatározó jogintézmények modelljei a bevételi oldalon. Anglia – USA – Magyarország*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2016. 272.

rögzít elsősorban a kérelem benyújtására és a döntés előkészítésére vonatkozóan a 353/2011. (XII. 30.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gsr.).

A Kp. 4. § (1) bekezdése generálklauzulájának szempontjai szerint megállapítható, hogy a jóváhagyásról döntő aktusokat az Alaptörvény 15. cikk (2) bekezdése, valamint a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény 2. § (2) bekezdés a) pontja alapján egyértelműen közigazgatási szerv adta ki, a fenti szabályozás alapján a kérelmező jogalanyok jogi helyzetének megváltoztatását eredményezték, a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 23. §-a alapján, valamint az alapján, hogy nem rendelkeznek a normatív aktusok jellemzőivel,¹⁶ nyilvánvalóan egyedi aktusok. A közigazgatási jog általi szabályozottság tekintetében megállapítható, hogy bár ezek az ügyek inkább a pénzügyi jog területére tartoznak, de a pénzügyi jog nem vitásan a közigazgatási jog része.¹⁷ A Kp. főszabálya szerint tehát ezen döntések vonatkozásában is nyitva állna a közigazgatási bírói út. A kérdés az, hogy a Kp. szerinti kormányzati tevékenységről van-e szó?

A Kp. 4. § (4) bekezdés a) pontjára vonatkozó bírói gyakorlat még rendkívül kezdetleges, a Kúria Kvk.III.38.043/2019/2. számú határozat az egyetlen, ami eddig érdemben hozzájárult a fogalom tartalmának feltárásához. A Kormány és tagjai a hatalommegosztás rendszerében természetüknél fogva az Országgyűlés és a Kormány politikáját hajtják végre, ez a funkciójuk, ekként jogszabályban meghatározott feladataik jelentős részben szükségszerűen politikai jellegűek, politikai döntéseken alapulnak, és politikai mérlegelés által meghatározottak. Az így gyakorolt tevékenységek egy része kormányzati tevékenység, amely közigazgatási per tárgya nem lehet, mert jogi kötöttsége igen csekély vagy egyáltalán nincs, tipikusan csak a feladatköri-hatásköri szabályokban jelenik meg. Fő szabály szerint szabad belátáson alapulnak, diszkrecionális és döntően politikai döntések, melyek törvényességi kontroll tárgyai nem lehetnek.¹⁸ A kormányzati cselekmény általában nem a közigazgatási jog, hanem elsősorban az alkotmányjog által szabályozott tevékenység.¹⁹ Ha a cselekmény nem közigazgatási cselekmény, akkor a kereset visszautasításához nem kell vizsgálni a kormányzati tevékenység jelleget.²⁰ A kormányzás hatalomgyakorlás és politikai tevékenység. A Kormány ügydöntő az állami feladatok kijelölésében, az állami tevékenység irányának és tartalmának meghatározásában; jogalkotási programja befolyásolja a törvényhozó által tárgyalt témaköröket, az éves

16 MADARÁSZ Tibor: A magyar államigazgatási jog alapjai. Budapest, Tankönyvkiadó, kézirat, 1992. 310–312.

17 Részletes Jelentés a Közigazgatási Perrendtartás Konceptiójáról. 8., idézi: BARABÁS Gergely – FAZEKAS Marianna: Kp. 4. §-ához. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez. Jogtár-formátumú kiadás.* <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/388/id/A18Y2079.KK/ts/20240101/lr/chain4549> [letöltve: 2025. 03. 24.]

18 Kúria Kvk.III.38.043/2019/2. számú határozat [18].

19 Veszprémi Törvényszék 12.K.700.124/2022/8. számú határozat [39].

20 Kúria Kpkf.40.129/2021/2. számú határozat [23].

Az aktusok jogi kötöttségének különböző fokozatai vannak,²² ezek egyike a diszkreció. A szabad belátás (diszkreció) a közigazgatás államcél megvalósító közhatalmi tevékenységét jelenti, amely jogilag nem szabályozott, nem kötött és az eljáró szerv ennek keretében saját megítélése szerint szabadon törekedhet az államcél megvalósítására.²³ A jogilag kötetlen aktusokra a jogi kötöttség egyes elemeinek²⁴ különböző mértékű hiánya jellemző.²⁵ A jogi kötöttség legenyhébb fokozata, ha a döntést a jogszabály nem köti feltételhez, vagy a norma tényállása²⁶ valamilyen határozatlan jogfogalomból áll.²⁷ Jogilag teljesen kötött az aktus, ha a tényállás és a jogkövetkezmény sem ad teret többféle értelmezésre. Ha az ilyen norma jogkövetkezménye jogot ad, azt alanyi jogként szabályozza.²⁸ Mérlegeléssel kiadott jogalkalmazási aktus esetén a jogalkalmazó többféle, egyaránt törvényes döntési alternatíva közül választ, ennek révén bizonyos mértékű döntési szabadságot élvez.²⁹ A mérlegelési jogkör szabályozásának egyik variációja, ha a tényállás teszi lehetővé a mérlegelést. A tényállásban rendszerint jogi tények szerepelnek, a tényállás így akkor ad lehetőséget a mérlegelésre, ha valamely jogi tény megfogalmazása olyan, hogy azt többféleképpen lehet értelmezni. Ennek pontosságában sokféle variáció létezik. Ha egy elem nagyon tág keretek között értelmezhető, azt a jogtudomány határozatlan jogfogalomnak nevezi. Minél több határozatlan jogfogalom szerepel a norma tényállásában, annál kisebb a jogi kötöttség.³⁰ Amíg mérlegelésről van szó, a döntés jogalkalmazásos, de a mérlegelési jogkör egy bizonyos határon túl diszkrecionálisnak minősül.³¹ Önmagában az, hogy a cselekmény jogalapja, az aktus kibocsátására adott felhatalmazás tág értelmezést tesz lehetővé, még nem teszi az adott cselekményt kormányzativá.³² Az államigazgatás egyes területein a szabad belátás összeegyeztethető a jogállamisággal. A döntések feltételeit és tartalmát nem lehet előre meghatározni az elvi politikai döntések területén, a diszkreció mellőzhetetlen. A gazdaságpolitikai döntéseket meghozni jogosult szerv sok tényező alapján az optimális variációt kívánja megtalálni.³³

21 Kúria Kfv.V.37.175/2023/12. számú határozat [37].

22 MADARÁSZ (1992) i. m. 329.

23 SZONTAGH Vilmos: A közigazgatás szabad belátása. Miskolc, 1928. In: LŐRINCZ Lajos (szerk.): *A Magyar Közigazgatás-tudomány klasszikusai. 1874–1947*. Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1988. 175.

24 Lásd MADARÁSZ (1992) i. m. 331–332.

25 Uo. 333.

26 Az elemzésben a kételemű normaszervezetet alkalmazom. Lásd JAKAB András: *A magyar jogrendszer szerkezete*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2007. 74–80.

27 MADARÁSZ (1992) i. m. 333.

28 Uo. 338.

29 Uo. 339.

30 Uo. 340.

31 Uo. 342.

32 BARABÁS–FAZEKAS i. m.

33 MADARÁSZ (1992) i. m. 347–348.

A diszkréció és a kormányzati aktusok általános elemzése mellett konkrét állásfoglalást is találhatunk a kérdésre vonatkozóan: egy nézet szerint a tételesjog tükrében a vizsgált hatáskör nem, vagy csak részlegesen kategorizálható kormányzati cselekményként. A törvényi szintű részletszabályok a döntés anyagi jogi feltételeinek meghatározásával, ha nem is szüntetik meg teljesen a döntés politikai jellegét, de azt jogalkalmazói aktussá teszik.³⁴ Egy másik álláspont egyértelműen a kormányzati aktusok közé sorolja a hitelfelvétel engedélyezését.³⁵ A Mötv. kommentárja szintén kormányzati tevékenységként azonosítja a hitelfelvételről szóló döntést, elsősorban a Gst. 10/B. § (1) bekezdés a) pontjára tekintettel.³⁶

Az aktív kontrollon alapuló modell veszélyt jelent az önkormányzati autonómiára, mert a Kormánynak biztosított vétójog gyakorolható politikailag diszkriminatív módon is.³⁷ Ez a probléma úgy kezelhető, ha a szabályozás nem ad teret a politikai diszkréció gyakorlásának, hanem szabályszerűségi szempontoktól teszi függővé a hozzájárulást. A kölcsönfelvétel azonban sosem lesz tisztán jogkérdés, politikai felelősséggel jár. A hatályos szabályozásban a Kormány egy feltétellel gyakorolhat politikai diszkréciót, eldöntheti, hogy az ügylet veszélyezteti-e a költségvetési törvényben kitűzött adósságcélt. A politikai diszkrécióra azért is van szükség e körben, mert az önkormányzatok kérelmei konkurálnak egymással, a szabályozás pedig nem határozza meg, hogy a Kormánynak mi alapján kellene döntenie.³⁸

A többségi álláspont tehát talán az, amelyik tagadja a hozzájárulásról döntő kormányhatározatok megtámadhatóságát. A Gst. 10/B. §-át vizsgálva a hatáskör diszkrpcionálisnak minősítése álláspontom szerint kizárólag az (1) bekezdés a) pontjával összefüggésben merülhet fel. A norma nyitó szövegrésze kógens jogkövetkezményt rendel a tényálláshoz: az ügyletkez a Kormány a bekezdésben meghatározott feltételek együttes fennállása esetén járul hozzá. 2015 előtt ez a szabály a 10. § (8) bekezdésében, a jogkövetkezmény feltételes módon (járulhat hozzá) meghatározva szerepelt. Ez jelentős változás lehetne, hiszen ez a jogkövetkezmény több döntési alternatívát biztosított,³⁹ ennek ellenére a módosító törvény indoklása szerint a módosítás érdemi változást az akkor hatályos szabályozáshoz képest nem hozott.⁴⁰ Az ellentmondást az oldja fel, hogy a jogalkotó már nem a jogkövetkezményben, hanem a tényállásban biztosít mozgásteret a Kormánynak.

34 FAZEKAS J. (2023) i. m. 133–134.

35 FAZEKAS Marianna: A kormányzati aktusok. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog általános rész III.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2023. 89.

36 NAGY–HOFFMAN (2023) i. m.

37 KECSŐ (2016) i. m. 277.

38 Uo. 451–452.

39 SZAMEL Katalin: Közigazgatási aktustan. In: LŐRINCZ Lajos (szerk.): *Közigazgatási jog.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007. 187–188.

40 Indokolás a T/2141. számú törvényjavaslathoz <https://www.parlament.hu/irom40/02141/02141.pdf> 153. [letöltve: 2025. 03. 29.]

Ezért nem okozhat zavart az, hogy az indokolás szerint a módosítás „a jogalkalmazást könnyíti”, ami tehát inkább csak egy pontatlanság annyiban, hogy a jogalkalmazás a mérlegelésre és a jogilag teljesen kötött aktusokra, nem a diszkrécióra alkalmazható fogalom.⁴¹ A 2015 előtt hatályos időállapotban az egyik feltétel az volt, hogy az adósságot keletkeztető ügylet az önkormányzati alrendszer adósságcéljának teljesítését nem veszélyeztetheti. Mivel 2015-től a költségvetés csak az államháztartás konszolidált adósságát tartalmazza, a feltétel ezzel összhangban módosult. Így azonban a Kormány diszkrécióján múlik, hogy valamelyik önkormányzat, az állam, vagy egy kormányzati szektorba tartozó állami cég adósságot keletkeztető ügyletét tekinti az adósságcélra veszélyesnek.⁴² A feltétel nem azzal hoz létre diszkracionális hatáskört, hogy nem hivatkozik az önkormányzati alrendszer által felhalmozható adósságra – mivel ebben az esetben is szabályozatlan, hogy a Kormány mi alapján választ az egymással konkuráló kérelmek között⁴³ –, hanem azzal, hogy a tényállásban a veszélyeztetés mint határozatlan jogfogalom⁴⁴ szerepel.

Ha a jogalkotó a veszélyeztetésre parttalan fogalomként tekintene, amivel a Kormány bármikor alátámaszthatja a hozzájárulás megtagadását, akkor lényegében egy „féloldalasan” kötött (sőt, a bírói út kizártsága miatt *de facto* kötetlen) döntési jogkört telepít a Kormányra, mivel csak a hozzájárulás megadásának vannak feltételei, a megtagadásnak nincsenek. Ha ez így van, akkor kérdés, hogy ebben az esetben mi az értelme annak, hogy a 10/B. § (5) bekezdése további megtagadási okokat határoz meg? Ez felvetheti, hogy a veszélyeztetés más jogágakban is alkalmazott fogalma talán mégsem jelenthet akármit. Elképzelhető olyan adósságot keletkeztető ügylet, amiről nyilvánvalóan megállapítható, hogy nem veszélyezteti az adósságcél teljesítését? Tegyük fel, hogy 72,6%-ban meghatározott adósságcél esetén a Kormány december 31-én, 65%-os államadósság mutató mellett a 10/B. § (1) bekezdés b) és c) pontjában meghatározott feltételek teljesülése ellenére elutasítja egy megyeszékhely önkormányzatának 100 000 Ft kölcsön felvételének jóváhagyására irányuló kérelmét. Világos, hogy ha a döntés kormányzati aktus, akkor a Kp. alapján a bíróság nem vizsgálhatja felül. Ugyanakkor a főszabály, hogy a közigazgatás döntéseivel szemben hézagmentes bírói jogvédelmet kell biztosítani, ehhez képest a kormányzati aktusok azért képeznek kivételt, mert jogi szempontból nem felülvizsgálhatók,⁴⁵ valamint nincs védendő jogi érdek.⁴⁶ Ebben az esetben azonban álláspontom szerint nyilvánvalóan alaptalan az adósságot keletkeztető ügyletet az adósságcél veszélyeztetőként azonosítani, tehát elképzelhető olyan eset amikor a bíróság képes lehet felülvizsgálni a Kormány döntését, védendő jogi

41 MADARÁSZ (1992) i. m. 338., 342.

42 NAGY-HOFFMAN (2023) i. m.

43 KECSŐ (2016) i. m. 452.

44 MADARÁSZ (1992) i. m. 333.

45 FAZEKAS J. (2023) i. m. 8.

46 FAZEKAS J. (2023) i. m. 139.

érdek lehet az önkormányzat gazdálkodási autonómiája. A veszélyeztetés fogalmát a bírói gyakorlat ebben a relációban is képes lenne megtölteni tartalommal, miképp képes volt például a konfiskáló adómérték meghatározására.⁴⁷ Ebben az esetben pedig nem kell megvédeni a bíróságot a politikai relevanciával is bíró ügy eldöntésétől amiatt, mert az jogilag elbírálnak. Különösen funkciótlan a kivétel abban az esetben, ha a Kormány nem dönt a kérelemről. A Gsr. 8. § (2) bekezdése szerint a Kormány a kérelmekről legalább háromhavonta, kivételesen a tárgyév december 31-ig dönt. Megjegyzendő, hogy utóbbi épp a Gst. 10/B. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott feltételnek való meg nem felelés esetén lehetséges. A döntés tehát abban a tekintetben egyértelműen jogilag kötött, hogy a tárgyév végéig a Kormánynak döntenie kell a kérelemről, azaz mechanikus jogalkalmazással elbírálnak, hogy a Kormány elmulasztotta-e a döntés meghozatalát, miközben a kérelmező önkormányzat autonómiáját sértheti a mulasztás; így nem indokolt elzárni a bírói jogvédelmet. A klasszikus kormányzati cselekmények esetében, mint a törvénykezdeményezés vagy a külképviseleti tevékenység, értelemszerű, hogy a bíróság nem bírálhatja és jogi szempontból nem is képes felülvizsgálni a Kormányt abban a tekintetben, hogy cselekedett-e vagy sem. A gazdaságpolitika szintén klasszikus területe a Kormány szabad belátásának,⁴⁸ így a fentiekkel szemben a kérdést úgy is meg lehet közelíteni, hogy ha mégoly nyilvánvaló is, hogy az adósság-cél elérését a kölcsön engedélyezése nem veszélyezteti, a Kormány tartozik politikai felelősséggel a költségvetési törvényben meghatározottak végrehajtásáért, s így a hatalommegosztás és jogállamiság elvéből nemcsak az következik, hogy a közigazgatási döntésekkel szemben jogvédelmet kell biztosítani, hanem az is, hogy az igazságszolgáltatás nem avatkozik bele abba, hogy a Kormány hogyan tölti be ezen alkotmányos funkcióját, azaz a bíróság a kormányzat rizikóbecslési döntéseit nem mérlegelheti felül.⁴⁹ De tekinthetünk a Kormány feladatára úgy is, hogy a politikai mérlegelés terepe valójában az adósság-cél meghatározása, az Országgyűlés úgy bízta a Kormányra az önkormányzatok eladósodásának ellenőrzését (az önkormányzati gazdálkodási autonómiát azzal a feltétellel korlátozta), hogy az így felállított keretek között minden ügylet esetében *meg kell vizsgálnia* többek között azt, hogy az ügylet veszélyezteti-e az adósság-cél teljesítését. Ha a határozatok erre kiterjedő indokolást tartalmaznának, (hiszen nem törvényszerű, hogy egy egyedi kormányhatározatnak a normatív aktusok alakításait kell felöltenie) az növelné a döntések transzparenciáját és így az Országgyűlés felé viselt költségvetési felelősség is hatékonyabban érvényesülne. A bíróság mintegy *acte détachable*-ként⁵⁰ leválaszthatja a döntés azon részét, amely jogi szempontból felülvizsgálható,

47 Pl. 20/2021. (V. 27.) AB határozat indokolás [52]–[54].

48 MADARÁSZ (1992) i. m. 348.

49 FAZEKAS J. (2023) i. m. 35.

50 BARABÁS Gergely: Kormányzati tevékenység: a „*political question doctrine*” a magyar közigazgatási perjogban. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Kommentár a közigazgatási perrendtartáshoz*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2018. 87. Idézi: FAZEKAS J. (2023) i. m. 38.

együttal nem jelent beavatkozást a törvényhozó (és közvetetten az alkotmányozó) által a Kormányra ruházott feladatkör gyakorlásába, annak azon politikai magjába (a kölcsönfelvétel sosem lesz tisztán jogkérdés⁵¹), amely a hatáskört telepítő rendelkezés keretei között marad. Hiszen a szabad belátás esetében is elvárható egyfajta jogszerűség, amely a szabad belátás jogi burkát képezi.⁵² Ennek keretében felmerülhet a fentiek szerint a mulasztás, valamint annak felülvizsgálata, hogy van-e észszerű alapja az adósságcél veszélyeztetése megállapításának. Ennél enyhébb, a bírói hatalomgyakorlás kereteivel talán összeférő megoldás, ha a Miller/Cherry ügyhöz hasonlóan a bíróság nem azt vizsgálja, ahogy a Kormány mérlegel, hanem azt, hogy érdemben mérlegel-e, mutatja-e ennek értékelhető jelét, megosztja-e ennek szempontjait a nyilvánossággal,⁵³ vagy legalább a kérelmezőkkel.

Az önkormányzatok adósságot keletkeztető ügyleteiről szóló döntések a szakirodalom, a tételes jog, valamint a kialakult kormányzati gyakorlat alapján talán közelebb állnak a Kp. fogalomrendszerében a kormányzati tevékenységhez, ugyanakkor a fentiek nem pusztán a bevezetőben felvetett dilemma létezésének igazolására szolgálnak. A probléma végső soron az, hogy a szabad belátás⁵⁴ és az aktív kontrollon alapuló modell kombinációja következtében az önkormányzati gazdálkodási autonómiát érintő hatáskörhöz kapcsolódó jogi garanciák hiányosak.⁵⁵ Ezen kockázat kiküszöbölésében segíthet, ha a bíróságok a fentiek szerint kiterjesztik hatáskörüket és megkövetelik legalább az elutasító döntések valamiféle minimumszttenderdeknek megfelelő indokolását. Álláspontom szerint, ha a jogalkotó diszkrecionális hatáskört akar a Kormányra telepíteni, akkor ezt az immár a szakirodalomban is megjelent dilemma feloldása érdekében egyértelműbben ki tudná fejezni azzal, ha visszatérne a 2015 előtti megoldáshoz annyiban, hogy a szabad belátást a norma jogkövetkezményében tételezi. Ebben az esetben a 10/B. § (5) bekezdésére (legalábbis jelenlegi formájában) sem lenne szükség. Ennél előnyösebb megoldás lenne, ha a jogalkotó meghatározná az önkormányzati alrendszer által felhalmozható adósságot, valamint a konkuráló igények között a felvehető adósság mint korlátos jószág elosztásának szempontjait.⁵⁶

51 KECSŐ (2016) i. m. 452.

52 SZONTAGH (1988) i. m. 181.

53 FAZEKAS J. (2023) i. m. 75.

54 MADARÁSZ (1992) i. m. 342.

55 KECSŐ (2016) i. m. 277.

56 Hasonló következtetésre jut KECSŐ 451.

- BARABÁS Gergely – FAZEKAS Marianna: Kp. 4. §-ához. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez. Jogtár-formátumú kiadás.* <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/388/id/A18Y2079.KK/ts/20240101/lr/chain4549> [letöltve: 2025. 03. 24.]
- BARABÁS Gergely: Kormányzati tevékenység: a „*political question doctrine*” a magyar közigazgatási perjogban. In: BARABÁS Gergely – F. ROZSNYAI Krisztina – KOVÁCS András György (szerk.): *Kommentár a közigazgatási perrendtartáshoz.* Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2018.
- F. ROZSNYAI Krisztina: A közigazgatási bírászkodás magyarországi története dióhéjban. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog általános rész III.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2023.
- F. ROZSNYAI Krisztina: *Közigazgatási bírászkodás prokrusztész-ágyban.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010.
- FAZEKAS János: *A kormányzati tevékenység bírói kontrollja.* Budapest, ORAC Kiadó, 2023.
- FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog általános rész III.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2023., harmadik kiadás
- FAZEKAS Marianna: A kormányzati aktusok. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog általános rész III.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2023.
- JAKAB András: *A magyar jogrendszer szerkezete.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2007.
- KECSŐ Gábor: *A helyi önkormányzatok pénzügyi jogi jogállása. A jogállást meghatározó jogintézmények modelljei a bevételi oldalon. Anglia – USA – Magyarország.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2016.
- MADARÁSZ Tibor: *A magyar államigazgatási jog alapjai.* Budapest, Tankönyvkiadó, kézirat, 1992.
- NAGY Marianna – HOFFMAN István (szerk.): *A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény magyarázata.* Budapest, ORAC Kiadó, 2023., Jogkódex kiadás: <https://jogkodigo.hu/doc/8840859> [letöltve: 2025. 03. 28.]
- SZAMEL Katalin: Közigazgatási aktustan. In: LŐRINCZ Lajos (szerk.): *Közigazgatási jog.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007.
- SZONTAGH Vilmos: A közigazgatás szabad belátása. Miskolc, 1928. In: LŐRINCZ Lajos (szerk.): *A Magyar Közigazgatás-tudomány klasszikusai. 1874–1947.* Budapest, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 1988.

AZ ÁKR. – ALAPELVEK SZEREPÉRŐL SZÓLÓ –

1. §-A ÉS AZ ALAPTÖRVÉNY

XXIV. ÉS XXVIII. CIKKE KÖZÖTTI

KÖZVETLEN KAPCSOLAT

341

Ilyés Ákos

1. BEVEZETŐ RÉSZ

1.1. A beszámoló témájának bemutatása

Jelen beszámoló témája az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) alapelveinek szerepét és természetét vizsgálja, különös tekintettel annak 1. §-ára. A közigazgatási hatósági eljárásjogban az eljárási alapelvek szerepének és természetének vizsgálata kiemelten fontos szempont. Az Ákr. 1. §-a explicit módon utal az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkeire, ami közvetlen kapcsolatot teremt a kettő norma között az alapelveken keresztül. Ez a kapcsolat a tisztességes eljárás követelményének szigorú alkalmazását jelenti a közigazgatásban. Az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése biztosítja a tisztességes hatósági ügyintézéshez való jogot, amely az Ákr. alapelveinek alkotmányos alapját adja. Az Ákr. 1. §-ának szövegezése tükrözi az Alkotmánybíróság azon gyakorlatát is, hogy a XXVIII. cikk szerinti tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot a bíróságon kívüli eljárásokra is kiterjesztően kell értelmezni.

1.2. A beszámoló célja és tézise

A beszámoló célja az Ákr. alapelveinek jogi természetét és érvényesülését feltárni az 1. § tükrében. Továbbá célom az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkében foglalt alapjogok bemutatása a közigazgatási hatósági eljárás szempontjából. A beszámoló az Ákr. alapelvei és az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkei közötti közvetlen kapcsolatra is rá kíván mutatni. A beszámoló fő tézise, hogy az Ákr. 1. §-ában megfogalmazott hivatkozás az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkeire nem pusztán formális utalás, hanem egy erős jogi kötelék, amely megerősíti az alapelvek normatív jellegét és alkotmányos súlyát. Ez a kapcsolat biztosítja, hogy a közigazgatási hatósági eljárásokban az eljárás minden résztvevője, az eljárás minden szakaszában az Alaptörvényben gyökerező tisztességes eljárás követelményének megfelelően járjon el.

A II. fejezet az Ákr. alapelvek szerepe és természete az 1. § tükrében címmel vizsgálja az Ákr. 1. §-ának szövegét és jelentőségét, valamint az alapelvek jogi természetét, alkalmazási körét és érvényesülését. A III. fejezet az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkének tartalma és jelentősége a közigazgatási hatósági eljárás szempontjából címmel elemzi a tisztességes ügyintézéshez való jogot (XXIV. cikk) és a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot (XXVIII. cikk), valamint azok értelmezését és alkalmazhatóságát a hatósági eljárásokban. A IV. fejezet a közvetlen kapcsolatot vizsgálja az Ákr. alapelvei és az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikke között, kiemelve az Alaptörvényre való hivatkozás jelentőségét, valamint összehasonlítva az Ákr. és a Ket. alapelvekre vonatkozó rendelkezéseit.

2. AZ ÁKR. ALAPELVEK SZEREPE ÉS TERMÉSZETE AZ 1. § TÜKRÉBEN

2.1. Az Ákr. 1. §-ának szövege és jelentősége

A közigazgatási hatósági eljárásjogban – csakúgy, mint más jogterületeken – alapvető fontosságú az eljárási alapelvek szerepének és természetének vizsgálata. Az Ákr. 1. §-ának szövege kimondja, hogy: „A közigazgatási hatósági eljárásokban – összhangban az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkével – az eljárás minden résztvevője a rá irányadó szabályoknak megfelelően és az eljárás minden szakaszában az e fejezetben meghatározott alapelvek és alapvető szabályok érvényre juttatásával jár el.”¹ Ez a rendelkezés az Alaptörvény XXIV. cikkére való hivatkozással merev kapcsolatot teremt a kettő norma között, amely a tisztességes eljárás közigazgatásban való szigorú alkalmazását jelenti.² A XXIV. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és észszerű határidőn belül intézzék.”³ Ez a megfogalmazás összhangban áll az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a továbbiakban: Charta) 41. Cikk (1) bekezdésében rögzített, a jó közigazgatás elvéből fakadó megfelelő ügyintézéshez való joggal.⁴ Ebből következik, hogy az alaptörvénybeli tisztességes ügyintézéshez való jog a Charta megfelelő ügyintézéshez való jogának hazai megfelelője, annak közvetlen leképeződése a magyar jogban.

.....
1 Ákr. 1. §.

2 Lásd a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 18–21. §.

3 Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés.

4 Charta 41. Cikk (1) bek.: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit az Unió intézményei, szervei és hivatalai részrehajlás nélkül, tisztességes módon és észszerű határidőn belül intézzék.”

Egy kódex alapelveket tartalmazó fejezetének jogi természetével kapcsolatban gyakran felmerül a kérdés, hogy az alapelveket kifejezetten nevesíteni kell az adott anyagi jogi vagy eljárásjogi szabályozásban, vagy elegendő, ha azok a joggyakorlat által kimunkált körben érvényesülnek.⁵ Az Ákr. esetében az előbbi megoldást választotta a jogalkotó: a törvény alapelvei fejezete tételesen rögzíti azokat az általános jogelveket, amelyek a közigazgatási hatósági eljárások során kötelezően alkalmazandók. Ezek az alapelvek nem pusztán útmutatásként vagy ajánlásként szolgálnak, hanem azok önmagukban is kikényszeríthető jogi normák, amelyet az Ákr. indokolásában megfogalmazottak is alátámasztanak.⁶

A Kúria joggyakorlata is megerősíti az alapelvek normatív jellegét. A Kfv.I.35.007/2012/11. számú döntésében kezdetben még elzárkózott attól, hogy az alapelvekre önmagukban is lehessen hivatkozni, de később ezen álláspontját megváltoztatta. A Kúria több ítéletében kimondta, hogy a korábbi, a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) alapelvei – és ezzel analóg módon az Ákr.-beli alapelvek – perben is érvényesíthető jogokat és kötelezettségeket tartalmaznak, tehát jogvita eldöntésére is alkalmasak.⁷

Az Ákr. alapelvei fejezete tehát önálló szabályozási réteget alkot a törvényen belül.⁸ Az itt rögzített elvek általános követelményeket támasztanak a hatóságok valamennyi eljárásával szemben, valamint kijelölik az eljárási szabályok tartalmi kereteit és alkalmazási korlátait. Az alapelvek megelőzik a részletes eljárási szabályokat, azokat mindig az alapelvei fejezettel összhangban kell értelmezni és alkalmazni. Ez azt is jelenti, hogy az alapelveknek az eljárás minden szakaszában érvényesülniük kell: azokat kötelezően figyelembe kell venni, hivatkozni is lehet rájuk az eljárásban, valamint a döntéshozatal során is alkalmazandóak.

5 BALOGH-BÉKESI NÓRA – BALOGH GYÖNGYI – CSINK LÓRÁNT – HUSZÁRNÉ OLÁH ÉVA – VECSERA JUDIT – JUGOVITS KÁROLY: A közigazgatási eljárásjogi alapelvek szabályozási karakterisztikája (1957–2018). In: BOROS ANITA – PATYI ANDRÁS (szerk.): *A hazai közigazgatási hatósági eljárási jog karakterisztikája*. Budapest: Dialóg Campus, 2019. 96.

6 Az Ákr. 2–6. §-ához fűzött részletes indokolás szerint: „A törvényi alapelveket úgy állapítja meg, hogy azok elvi jellegűek – az Alaptörvény követelményeinek a közigazgatási tevékenységre való konkretizálásaként –, minden hatósági eljárásban érvényesítendőek, és az egyedi eljárási szabályok alkalmazása során zsinórmértéket jelentenek, ugyanakkor normatív rendelkezésként közvetlenül végrehajthatók is.”

7 Pl. Kfv.IV.35.038/2014/5., Kfv.IV.35.165/2014/5.

8 PATYI ANDRÁS – VARGA ZS. ANDRÁS: *A közigazgatási eljárásjog alapjai és alapelvei*. Budapest: Dialóg Campus, 2019. 166.

3. AZ ALAPTÖRVÉNY XXIV. ÉS XXVIII. CIKKÉNEK TARTALMA ÉS JELENTŐSÉGE A KÖZIGAZGATÁSI HATÓSÁGI ELJÁRÁS SZEMPONTJÁBÓL

3.1. A XXIV. cikk – A tisztességes ügyintézéshez való jog

Az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése biztosítja a tisztességes hatósági ügyintézéshez való jogot, amely szerint a hatóságoknak az ügyeket részrehajlás nélkül, tisztességes módon és észszerű határidőn belül kell intézniük.⁹ Ez a rendelkezés egyúttal az Ákr.-ben rögzített eljárási alapelvek alkotmányos megalapozását is jelenti, amelyeknek az Alaptörvénnyel összhangban kell érvényesülniük a közigazgatási hatósági eljárások során. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata egyértelműen elkülöníti az Alaptörvény XXIV. cikkét a XXVIII. cikktől: míg utóbbit kizárólag a bírósági eljárásokra vonatkoztatja, addig az előbbi a bíróságokon kívüli – elsősorban hatósági – eljárásokra.¹⁰ Ebből következik, hogy hatósági eljárás hiányában a XXIV. cikk megsértése fogalmilag kizárt. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint ugyanakkor a „tisztességes” eljárás követelménye minden olyan eljárásra vonatkozik, amely közhatalom gyakorlásával jár együtt.¹¹

Az Alkotmánybíróság a XXIV. cikkből további garanciális követelményeket is levezetett. Ilyen részjogosítvány például a név szerint ismert érdekeltnek személyes tájékoztatását a jogaik gyakorlására okot adó körülményekről és a cselekményük megtételére nyitva álló határidőről, amelynek elmaradása ellentétes a XXIV. cikk (1) bekezdésével.¹² Ezzel kapcsolatban ugyanakkor fontos leszögezni, hogy az ügyfél nem háríthatja a hatóságra saját felróható magatartásának következményeit, és a hatóság tájékoztatási kötelezettsége sem korlátlan.¹³

Az Alaptörvény XXIV. cikkének (2) bekezdése további garanciát tartalmaz: alaptörvényi szinten ismeri el a hatóságok kártérítési felelősségét az általuk jogellenesen okozott károkért.¹⁴ Ez a rendelkezés kettős tartalommal bír: egyrészt deklarálja magának a kártérítési kötelezettségnek a fennálltát, másrészt kötelezi a jogalkotót az erre vonatkozó alacsonyabb szintű (törvényi) szabályozás megalkotására.¹⁵ Ennek megfelelően a hatósági eljárásban érintettek bíróság előtt érvényesíthetik

9 Alaptörvény XXIV. cikk (1) bek.: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és észszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.”

10 Pl. 3002/2013. (I. 15.) AB végzés, 3235/2013. (XII. 21.) AB végzés.

11 223/2018. (VII. 2.) AB határozat.

12 17/2015. (VI. 5.) AB határozat.

13 3091/2015. (V. 19.) AB végzés.

14 Alaptörvény XXIV. cikk (2) bek.: „Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a hatóságok által feladatuk teljesítése során neki jogellenesen okozott kár megtérítésére.”

15 BARABÁS GERGELY – BARANYI BERTOLD – FAZEKAS MARIANNA (szerk.): Nagykomentár az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényhez. Budapest: Wolters Kluwer, 2024. 16.

kárigényüket a vonatkozó törvényi rendelkezések alapján. Ezen anyagi jogi szabályok a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben kerültek elhelyezésre, mint a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség egyik különös tényállása, nevezetesen a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség.

3.2. A XXVIII. cikk – A tisztességes bírósági eljáráshoz való jog

3.2.1. A XXVIII. CIKK ÉS AZ (1) BEKEZDÉSBEN TALÁLHATÓ RÉSZJOGOSÍTVÁNYOK

Bár a közigazgatási hatósági eljárások szempontjából első látásra nem tűnhet indokoltnak a bírósági eljárásokkal, valamint az azokra vonatkozó alapjogokkal és általános jogelvekkel foglalkozni, mégis elengedhetetlen az Alaptörvény XXVIII. cikkének tartalma, valamint magának az Ákr. 1. §-ának megszövegezése szempontjából. A XXVIII. cikk (1) bekezdése a bírósági eljárásokban biztosítja a tisztességes eljáráshoz való jogot, azaz mindenkinek megvan a joga ahhoz, hogy az ellene emelt vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el.¹⁶ A (7) bekezdés biztosítja a jogorvoslathoz való jogot az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely valakinek a jogát vagy jogos érdekét sérti.¹⁷ A XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdése mellett a (2)–(6) bekezdésekben rögzített eljárási garanciák is hozzátartoznak az eljárások „köznapi értelemben vett tisztességes jellegéhez”.¹⁸

A XXVIII. cikk (1) bekezdését megvizsgálva több részjogosítvány is nevesíthető a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogon belül. Ezek közé tartozik különösen (1) a bírósághoz fordulás joga, (2) a tárgyalás tisztességessége, a tárgyalás nyilvánosságának és a bírói döntés nyilvános kihirdetésének követelménye, (3) törvény által létrehozott bíróság, (4) a bírói függetlenség és pártatlanság és (5) az észszerű időn belül való elbírálás követelménye.¹⁹ Az AB értelmezése szerint ezen részjogosítványok közé sorolható még (6) a fegyverek egyenlősége,²⁰ illetve (7) az eljárásban érintett joga az indokolt bírói döntéshez.²¹ Fontos kiemelni, hogy a Charta 47. Cikkével ellentétben – amely a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot deklarálja – a XXVIII. cikkben a tárgyalás és nem pedig maga

16 Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el.”

17 Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bek.: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.”

18 TÓTH J. ZOLTÁN (szerk.): *A tisztességes eljáráshoz való jog*. Budapest: Wolters Kluwer, 2021. 124.

19 Uo. 125.

20 22/2014. (VII. 15.) AB határozat.

21 7/2013. (III. 1.) AB határozat.

az eljárás jelenik meg, ahol az egyes részjogosítványoknak érvényesülnie kell.²² Ugyanakkor abból adódóan, hogy a Charta kötelező erővel rendelkezik, így az abban foglalt tisztességes eljáráshoz való jog, valamint annak egyébként szélesebb körben kifejtett részjogosítványainak köre is normatív jelleggel bír.²³

3.2.2. A XXVIII. CIKK ALKALMAZHATÓSÁGA A KÖZIGAZGATÁSI HATÓSÁGI ELJÁRÁSOKBAN

Az Alaptörvény XXVIII. cikkével kapcsolatban kérdésként merülhet fel, hogy annak előírásai kiterjeszthetőek-e a közigazgatási hatósági eljárásokra.²⁴ Azon értelmezés, hogy a XXVIII. cikk csak a bíróságokra kötelező, nehezen állja meg a helyét, hiszen ez akár azt is jelentené, hogy a törvény tisztességtelen eljárást is előírhatna a hatóságok számára, amely a jogállamisági követelményeknek nem igazán felelne meg.²⁵ Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság számos döntésében érvelt amellett, hogy az alkotmányos alapjogokat a bíróságon kívüli eljárásokra is kiterjesztően kell értelmezni.²⁶ Ezt a megközelítést tükrözi az Ákr. 1. §-ának megfogalmazása is, amely kifejezetten előírja, hogy a közigazgatási hatósági eljárások résztvevőinek az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkével összhangban kell eljárniuk.

Bár az Alkotmánybíróság következetesen különbséget tesz a hatósági (XXIV. cikk) és a bírósági (XXVIII. cikk) eljárások tisztességessége között, vannak ezzel kapcsolatban olyan értelmezések, amelyek a kettő cikk átfedésére utalnak a közigazgatási hatósági eljárások esetében.²⁷ Egyik döntésében a választási eljárásokkal összefüggésben mind a XXIV. cikk (1), mind a XXVIII. cikk (1) bekezdésének sérelmét is megállapította, amikor a másodfokú választási bizottság és a felülvizsgálati bíróság döntését nem közölték valamennyi érintettel.²⁸ Ez a döntés arra világít rá, hogy egyes, a tisztességes eljárás lényeges elemeinek tekinthető követelmények – például a döntés megfelelő közlése – más típusú eljárásokban is, így a közigazgatási hatósági eljárásokban, alkotmányos elvárásként jelenhetnek meg.

22 Tóth J. (2021) i. m. 169.

23 Uo. 169.

24 PATYI–VARGA Zs. (2019) i. m. 188.

25 Uo. 188.

26 43/1998. (X. 9.) AB határozat, 33/2002. (VII. 4.) AB határozat, 35/2002. (VII. 19.) AB határozat, 8/2004. (III. 25.) AB határozat.

27 BARABÁS–BARANYI–FAZEKAS (2024) i. m. 4.

28 6/2017. (III. 10.) AB határozat.

4.1. Az Alaptörvényre való hivatkozás jelentősége

Az Ákr. 1. §-ában megfogalmazott, a közigazgatási hatósági eljárás valamennyi résztvevőjére és szakaszára kiterjedő kötelezettség, miszerint az alapelvek érvényre juttatásával kell eljárniuk ezen résztvevőknek, explicit módon összekapcsolódik az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkével.²⁹ Ezen közvetlen hivatkozás nem csupán formális utalás, hanem egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy az eljárási kódex az alapelveken keresztül magához az Alaptörvényhez is kötődik.³⁰ Ebből következően az alapelvek értelmezésénél figyelembe kell venni az Alkotmánybíróság által kialakított, a hatósági eljárásokra vonatkozó általános jogelveket is – függetlenül attól, hogy azok konkrétan szerepelnek-e a törvény szövegében.³¹

A tisztességes ügyintézés követelményének megfogalmazása jelentős mértékben elősegítette az alapelvek és alkotmányos jogok hatékony érvényesülését a közigazgatási eljárásokban. Bár a tisztességes eljáráshoz való jog már az Alaptörvény XXIV. cikkében is biztosított, felmerülhet, hogy szükséges-e ennek külön rögzítése a törvényben. Fontos azonban kiemelni, hogy egy alaptörvénybeli rendelkezésre való hivatkozás bonyolult és összetett jogértelmezést igényelhet. Emiatt indokoltnak látszott a jogalkotó számára, hogy a korábbi Ket.-ben, illetve később magában az Ákr. 1. §-ában is megfogalmazásra kerüljön a tisztességes ügyintézés. Ennek révén az eljárás valamennyi résztvevője számára egyértelművé vált, hogy ezen követelményt a közigazgatási hatósági eljárás egyetlen szakaszában sem lehet megsérteni.

4.2. Az Ákr. és a Ket. alapelvi részének összehasonlítása

Az Ákr.-ben megfogalmazott alapelvek az Alaptörvény vonatkozó alkotmányos követelményeinek „leképeződései”. Ezek az alapelvek a hatósági eljárás során sajátos módon érvényesülnek, és a törvény kiemeli a jogalkalmazásban betöltött szerepüket. Az alapelvi fejezet újdonságként határozza meg az alapelvek jogalkalmazásban betöltött szerepét, így az alapelvek érvényre juttatása mellett az eljárás résztvevőinek az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkével összhangban kell eljárniuk.³² Míg a Ket. alapelvei nem voltak olyan egységesen és rendszerezetten megfogalmazva, ettől függetlenül a kettő eljárási kódex alapelvekre vonatkozó rendelkezéseinek

29 BALOGH-BÉKESI–BALOGH–CSINK–HUSZÁRNÉ OLÁH–VECSERA–JUGOVITS (2019) i. m. 103.

30 Uo.

31 22/2013. (VII. 19.) AB határozat.

32 BALOGH-BÉKESI–BALOGH–CSINK–HUSZÁRNÉ OLÁH–VECSERA–JUGOVITS (2019) i. m. 103.

tartalma hasonlóságokat mutat. Ugyanakkor az Ákr. újítása, hogy a tisztességes eljárás egyes összetevőit már nem említi külön, hanem az Alaptörvény XXIV. cikkére való hivatkozással teszi teljessé a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó alapelvek rendszerét.

Az Ákr. megalkotása azért is vált időszerűvé, mert a Ket. koherenciája meggyengült, egyre több eljárás került ki a hatálya alól, ezáltal pedig megkérdőjeleződött annak jellege, mint eljárási kódex.³³ A jogalkotó az Ákr. megalkotásával a tisztességes hatósági és bírósági eljáráshoz való jog alkotmányos követelményével való szoros kapcsolatát is kiemelten fontosnak tekintette, valamint célul tűzte ki a közigazgatási szervek magas színvonalú, hatékony és gyors eljárását az ügyfelek érdekévé.³⁴ Az is elmondható az Ákr.-ról, hogy annak kötelező ereje hangsúlyosabban jelenik meg az alapelvek rendszerezésével.³⁵ Az alapelvek, mint önálló szabályréteg, „körülölelik” az ügyintézésre vonatkozó részletszabályait, olyan normatív keretet képezve, amelyet az egyes eljárási cselekményekre vonatkozó szabályokkal együtt kell alkalmazni.³⁶

5. ZÁRÓRÉS

5.1. A beszámoló fő megállapításainak összegzése

A beszámoló az Ákr. eljárási alapelveinek szerepét és természetét, valamint az Alaptörvény XXIV. (tisztességes ügyintézés) és XXVIII. cikkével (tisztességes bírósági eljárás) való kapcsolatát vizsgálta. Megállapítható, hogy az Ákr. 1. §-a közvetlen kapcsolatot teremt az alapelvek és az Alaptörvény releváns cikkei között. Az Ákr. alapelvei nem csupán ajánlások, hanem kikényszeríthető jogi normák, amelyek normatív jellegét a Kúria joggyakorlata is megerősíti. Ezek az elvek az Ákr. önálló szabályrétegét alkotják, általános követelményeket támasztanak, és a részletes szabályok értelmezésénél is figyelembe veendők.

Az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése biztosítja a tisztességes hatósági ügyintézéshez való jogot, ami az Ákr. alapelveinek alkotmányos alapja. Az Alkotmánybíróság gyakorlata a „tisztességes” jelleget minden közhatalmi eljárással szemben elvárja, és a XXIV. cikkből további részjogosítványokat is levezet (pl. tájékoztatás joga). A XXIV. cikk (2) bekezdése alaptörvényi szintre emeli a hatóságok jogellenesen okozott károkért fennálló kártérítési kötelezettségét, mely a Polgári Törvénykönyvben is szabályozott.

33 PATYI–VARGA Zs. (2019) i. m. 155.

34 Uo.

35 BARABÁS–BARANYI–FAZEKAS (2024) i. m. 1.

36 PATYI–VARGA Zs. (2019) i. m. 166.

Az Alaptörvény XXVIII. cikke elsősorban a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot rögzíti. Az Alkotmánybíróság ugyan elhatárolja a hatósági (XXIV. cikk) és bírósági (XXVIII. cikk) eljárások tisztességességét, de bizonyos értelmezések átfedésre utalnak, ami azt jelenti, hogy a tisztességes eljárás alapvető elemei alkotmányos követelményként jelentkezhetnek a közigazgatási eljárásokban is. Az Ákr. 1. §-ának szövegezése is jelzi, hogy a XXVIII. cikk előírásai kiterjeszthetők a közigazgatási hatósági eljárásokra.

Az Ákr. alapelveinek egységesebb és rendszerezettebb megfogalmazást hozott a korábbi Ket.-hez képest. Az Ákr. 1. §-ának közvetlen utalása az Alaptörvényre teljessé teszi a közigazgatási eljárásra vonatkozó alapelvek rendszerét, és kiemeli a tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányos követelményével való szoros kapcsolatot.

5.2. Az alapelvek alkotmányos súlyának megerősítése

A beszámoló kiemeli, hogy az Ákr. eljárási alapelveinek alkotmányos súlya megerősítést nyert azáltal, hogy a törvényalkotó az Ákr. 1. §-ában közvetlen és explicit kapcsolatot létesített az alapelvek érvényesítésének kötelezettsége és az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikke között. Ez a hivatkozás egyértelműen kifejezi az eljárási kódex Alaptörvényhez való kötődését az alapelveken keresztül.

Az Alaptörvényre való utalás révén az Alkotmánybíróság által kimunkált, hatósági eljáráshoz kapcsolódó általános jogelvek is az Ákr. alapelveinek részévé válnak, függetlenül attól, hogy a törvény nevesíti-e őket. Az Ákr. 1. §-ában megfogalmazott tisztességes ügyintézés követelménye, melyet az Alaptörvény XXIV. cikk már biztosít, mindenki számára egyértelművé teszi, hogy ezen követelmény a közigazgatási hatósági eljárás egyetlen szakaszában sem sérthető meg.

Az Ákr. alapelvei az Alaptörvény releváns alkotmányos követelményeinek „leképeződései”. Az Ákr. kötelező ereje hangsúlyosabb az alapelvek rendszerezésével. Az alapelvek, mint önálló normatív szabályréteg, „körülölelik” a részletszabályokat, olyan keretet adva, melyet az egyes eljárási cselekményekre vonatkozó szabályokkal együtt kell értelmezni és alkalmazni. Ez a normatív keret biztosítja, hogy a közigazgatási eljárások megfeleljenek az Alaptörvény által támasztott követelményeknek, hozzájárulva a közigazgatási szervek magas színvonalú működéséhez és az ügyfelek érdekeinek védelméhez.

- BALOGH-BÉKESI Nóra – BALOGH Gyöngyi – CSINK Lóránt – HUSZÁRNÉ OLÁH Éva – VECSERA Judit – JUGOVITS Károly: A közigazgatási eljárásjogi alapelvek szabályozási karakterisztikája (1957–2018). In: BOROS Anita – PATYI András (szerk.): *A hazai közigazgatási hatósági eljárási jog karakterisztikája*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- BARABÁS Gergely – BARANYI Bertold – FAZEKAS Marianna (szerk.): *Nagykommentár az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2024.
- PATYI András – VARGA Zs. András: *A közigazgatási eljárásjog alapjai és alapelvei*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- TÓTH J. Zoltán (szerk.): *A tisztességes eljáráshoz való jog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2021.

Bíróági gyakorlat

- 17/2015. (VI. 5.) AB határozat
 22/2013. (VII. 19.) AB határozat
 22/2014. (VII. 15.) AB határozat
 223/2018. (VII. 2.) AB határozat
 3002/2013. (I. 15.) AB végzés
 3091/2015. (V. 19.) AB végzés
 3235/2013. (XII. 21.) AB végzés
 33/2002. (VII. 4.) AB határozat
 35/2002. (VII. 19.) AB határozat
 43/1998. (X. 9.) AB határozat
 6/2017. (III. 10.) AB határozat
 7/2013. (III. 1.) AB határozat
 8/2004. (III. 25.) AB határozat
 Kfv.I.35.007/2012/11.
 Kfv.IV.35.038/2014/5.
 Kfv.IV.35.165/2014/5.

A KÜZDŐSPORTOK MAGÁNJOGI FELELŐSSÉGI KÉRDÉSEI – VESZÉLYES ÜZEM-E A KÜZDŐSPORT?

351

Barth Botond

1. A TÉMA MEGJELÖLÉSE, TÉMAVÁLASZTÁS INDOKA

Jelen tanulmány kereteiben arra a kérdésre kívánok választ adni, hogy a küzdősportok világában milyen magánjogi felelősségi¹ kérdések, problémák merülhetnek fel sportsérülések elszenvedése esetén – amely keretek között vizsgálat alá vonom azt a kérdést, hogy küzdősportok esetében indokolt lehet-e a fokozott veszéllyel járó tevékenységért járó felelősség, azaz az ún. veszélyes üzemi felelősség szabályainak alkalmazása. Bár a küzdősportok sportjogi felelőssége kapcsán a magánjogi felelősség mellett további számos érdekes kérdés merülhetne fel büntetőjogi, sportfegyelmi, munkajogi vonatkozásban is, azonban ezek szétfeszítenék a tanulmány tartalmi kereteit, így ezek tárgyalására nem kerül sor.

A tanulmányom keretein belül bemutatom, hogy általánosan a küzdősporteseményeken bekövetkezett testi sérüléseket, azokhoz kapcsolódó felelősséget mely jogszabály és felelősségi rezsím alapján lehet megítélni, figyelembe véve a hazai jogszabályi környezetet és a bíróságok gyakorlatát. Ezt követően térek ki és tárgyalom a fent már említett, veszélyes üzemi felelősség kérdését.

A személyes küzdősportolói indíttatás mellett a témaválasztást az is indokolja, hogy jogi tanulmányaim kezdete óta több alkalommal felmerült már, hogy a küzdősportok jogi hátterével foglalkozzak – akár büntetőjogi, akár magánjogi vonatkozásaiban – azonban mindig belefutottam abba, hogy csekély számmal bír a szakirodalom azon köre, amely kifejezetten a küzdősportok mögött meghúzódó jogi felelősségi kérdéseket tárgyalná. Ezeken túl a küzdősportok a digitális médiák elterjedésével egyre nagyobb népszerűségnek is örvendenek világszerte,² így várhatóan ezek a kérdések egyre nagyobb és nagyobb számban fordulhatnak elő a mindennapokban. Ezen okból kifolyólag kívánok a jelen tanulmány keretei között ezen kérdéssel foglalkozni.

.....
1 Felelősségi kérdésként a tanulmányban vizsgált viszonyokban elsősorban kártérítési és sérelemdíj iránti igények merülhetnek fel.

2 Euronews: The business of combat sports is booming – here's what you need to know, *Euronews* <https://shorturl.at/Pwwpv> [letöltve: 2025. 04. 18.]

A küzdősportok felelősségi kérdéseinek ismertetéséhez előzetesen szükségképpen tisztázni kell egyes alapvető kérdéseket, amelyek a kutatás alapjául szolgálnak.

A tanulmány során bár tesztek általánosságban minden olyan sportágra elfogadható állításokat, amelyekben fennáll a sportolók között, egymással szemben okozott sérülések veszélye, de a tanulmányom elsősorban a küzdősportokra koncentrálok.

2.1. A küzdősportok meghatározása

Azonban mi is számít küzdősportnak? Alapvetően a „küzdősport” kifejezésre nem létezik univerzálisan elfogadott fogalom, de vannak különböző meghatározások. Továbbá hétköznapi értelemben e kifejezés alá tartozhatnak az ún. „harcművészetek”³ is. Ezt a kettőt szokás egyes nézőpontok szerint külön kezelni⁴; továbbá csoportosíthatunk fegyveres, egyéb felszereléssel, illetve ezek nélkül végzett sportágakat, és ezeken belül is számtalan ágazat és szabályrendszer⁵ található még. Így nem is kívánok egy általános fogalmat adni e sportággyűjteménynek. Ahogy említésre került, vannak azonban fogalmi meghatározások, így a felelősség kérdésköre kapcsán megkerülhetetlen, a sportról szóló 2004. évi I. törvény (a továbbiakban: Stv.) által meghatározott fogalom is:

„[...] küzdősportnak minősül az a sporttevékenység, valamint kontakt harcművészeti ágnak minősül az a harcművészeti ág, amelyben a testnek test elleni, vagy a testnek a sporttevékenység során használt tárgy elleni, fizikai erő kifejtéssel járó tevékenysége a sportág szabályai szerint a győzelem elérésének eszköze, és amelynek közvetlen célja a másik személy fizikai legyőzése.”⁶

A jogalkotó is külön kezeli az Stv. szabályozásában a küzdősport és harcművészet meghatározást, azonban azonos ismérvekkel határozza meg azokat. Tanulmányomban az Stv. jellemzését követve minden olyan sportágat „küzdősportnak” titulálok, amely megfelel a fenti fogalmi ismérveknek, független attól, hogy

3
Harcművészetnek általában azt szokás nevezni, ahol a sporttevékenység célja több mint a versenyzés. Ezen ágazatok esetében különös szerepet kap egy meghatározott filozófiai háttér a fizikai teljesítmény mögött. Ilyenek például az aikido, kung fu, wing chun stb.

4 MORVAY-SÉY Kata, *Küzdősportok, küzdőjátékok*. Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011.

5 Példaként említhető a K1 szabályrendszer. Egyes nézőpontok szerint a K1 külön sportág, mások szerint csak egy elkülönült szabályrendszer.

6 Stv. 65. § (6) bekezdés.

az szoros értelemben véve küzdősport⁷ vagy harcművészet – fegyveres, felszereléssel folytatják vagy sem.

2.2. A felelősség egyes kérdései sportsérülések esetében

Elsősorban fontos elhatárolni azt, hogy mely esetekben jöhet egyáltalán szóba a felelősség megállapítása egy bekövetkezett sportsérülés esetében. Mindenki számára evidencia lehet, hogy a sportban történő részvétel magával vonja a balesetek, sérülések bekövetkezését. A sportban tehát elkerülhetetlenül megjelenik a sérülések, károkozás kockázata.⁸ Ebből kifolyólag, a bírói gyakorlattal egyetemben, úgy tekintjük, hogy a sportolók ezen kockázat tudatában, azt mérlegelve végzik sporttevékenységüket.

Tekintettel arra, hogy a sportolók az említett sérüléskockázatot vállalva vesznek részt a sportágakban, a kockázatot rájuk telepíti a jog is. Így hát az esetek nagy többségében sérülések esetén nem állapítható meg felelősség, a sportolók a kockázat tudatában történő részvétele – ami a sérülések bekövetkeztébe történő beleegyezést szükségképpen magában foglalja, kizárja a legtöbb sérülés esetében a jogellenességet.

Ahhoz tehát, hogy a sportsérülések kapcsán a jelen tanulmány tárgyát képező felelősségről beszéljünk szükséges lefektetni alap tényállási elemeket.

Ezek közé tartozik az, hogy csak és kizárólag abban az esetben merülhet fel a felelősség kérdése, ha a sportolók, akik – küzdősportok esetében elsődlegesen egymás által, egymásnak – valamilyen sérülést valósítanak meg vagy szenvednek el, azok nem az adott sportág szabályait megtartva vesznek részt a megmérettetésben. Tehát amennyiben egy sportoló szabálytalanság elkövetéséből adódóan okoz felróhatóan sérülést egy másik sportolónak,⁹ akkor kétséget kizáróan megállapítható a felelősség, így ezen esetek nem képezik tanulmányom tárgyát. Ezekben az esetekben nem a korábban már említett kockázattelepítés érvényesül miszerint a sportolóra telepítjük a kockázatot, aki a részvételével hozzájárul az esetleges sérülésekhez, tekintettel arra, hogy csak olyan kockázatot telepíthet a jog a sérülést elszenvedő sportolóra, amellyel észszerűen előreláthatóan számolhat.¹⁰ Egy sportoló, aki azzal a céllal vesz

.....
7 Klasszikusan küzdősportnak nevezzük például az ökölvívást, birkózást, kick-boxot, thai boxot, a kevert harcművészetek sportágát.

8 FÉZER Tamás: A sportbalesetek kártérítési jogi megítélése, *Sportjog*, 2020/3., 23–28.

9 Ilyen felróhatóan okozott sérülésre említhető egy, az egyik leghíresebb példa a küzdősport-történelemben, mikor Mike Tyson nehézsúlyú ökölvívó világbajnok ellenfelének, Evander Holyfieldnek a füléből harapott le egy darabot.

10 NOCHTA Tibor: A veszély, kockázat és kárfelelősség sportjogi összefüggéseiről – különös tekintettel a Covid-19 hatásaira. *Sportjog*, 2021/1. 9–18.

részt egy megmérettetésen, hogy a sportág szabályainak megtartása mellett a legjobb teljesítményt nyújtsa és ezzel felülkerekedjen ellenfelén, nem számol azzal és nem járul hozzá ahhoz, hogy az ellenfele szabálytalan magatartást tanúsítson, amely által sérülést szenvedhet el.¹¹ Ezekből kifolyólag nem állapítható meg a jogellenességet kizáró kockázattelepítés és sportolói hozzájárulás. Amennyiben a sportoló megszegi az adott sportág szabályait, az eredménytől függően megállapítható lesz kártérítési felelősség, sérelemdíj, esetlegesen büntetőjogi felelősség, továbbá sportfegyelmi felelősség is, azonban ezen kérdések nem képezik tanulmányom tárgyát.

Így tehát a jelen tanulmány szempontjából azon esetek vizsgálata kap elsősorban szerepet, amelyekben a sportolók az adott sportág szabályainak megtartása mellett véletlen, vagy a szabályok csupán csekély, elhanyagolható súlyú megszegése mellett okoznak, illetve szenvednek el sérüléseket.

A kockázattelepítés kapcsán kiemelhető továbbá a bekövetkező baleset, illetve sérülés minőségének és súlyának kérdése is. Amennyiben a sérülés túllépi az észszerűen előrelátható mértéket, ugyancsak nem jöhet szóba, hogy a sportoló vállalta volna annak kockázatát. Bár a küzdősportokban bekövetkező szokásosnak mondható sérülések mellett ritka, mégis számos olyan esettel találkozhatunk, amelyekben a sérülés túlmutat egy „átlagos” küzdősportsérülésen. Ilyen átlagosnak mondható sérülések közé tartozhatnak többek között az orrtörés, egyéb csonttörések (kar, láb), ficamok, ízületi sérülések, ínszalagszakadás, agyrázkódás-sérülések¹², továbbá akár az encephalopathia, azaz agy azon állapota, melyben az agy normális működése átmenetileg vagy permanensen károsodik¹³ a hosszú távon elszenvedett erőbehatások miatt. Természetesen ezen sérülések a konkrét küzdősportágtól, szabályrendszerektől függően eltérőek lehetnek.

Olyan sérülések esetében, amelyek azonban az általános társadalmi felfogás alapján ezekhez képest jelentősen súlyosabbnak minősülnek, szintén azt a megállapítást lehet tenni, hogy kívül esnek az észszerűen előrelátható kockázati körbe tartozó sérülések körén. Ezen sérülések körébe sorolható például a látás elvesztése, retinaszakadás miatt,¹⁴ amelyet a küzdősportok esetében egy véletlen mozdulattal történő, a szem elleni fizikai ráhatás is okozhat.¹⁵ Így ezen az alapon számos olyan sérülés is ide sorolandó, amelyeknél valamilyen maradandó fogyatékoságot szenved el

11 FÉZER Tamás (2020) i. m.

12 Stefanie Haupt: Die Körperverletzung des Gegners im Kampfsport und die strafrechtliche Einwilligungssproblematik – Dissertation, Universität Bremen, Bremen, 2005. 07. 01., /<https://media.suub.uni-bremen.de/bitstream/elib/2225/1/00010319.pdf> [letöltve: 2025. 04. 21.]

13 BERECKI Dániel: Encephalopathiák, Semmelweis Egyetem Neurológiai Klinika előadás, Budapest, 2012. / <https://semmelweis.hu/neurologia/files/2012/08/encephalopathik-honlapra.pdf> [letöltve: 2025. 04. 21.]

14 Erre példa Michael Bisping professzionális kevert harcművész esete, aki elvesztette látását.

15 Tipikusan előfordul ez a kevert harcművészetek esetében, ahol nyitott kesztyűben küzdenek a sportolók és ezáltal fennáll az esélye, hogy egy indított ütés esetén a sportolók egymás szemét is eltálálhatják.

a sportoló, továbbá különösképp ezen nem előrelátható körbe sorolhatók azon sportbalesetek, amelyek halálos kimenetellel végződnek. Halálos kimenetellel bírhat akár egy szabályosan végrehajtott mellkasra mért rúgás vagy ütés, amelyből a commotio cordis, azaz szívrázkódás útján hirtelen szívhalált okozhat. További ilyen eset lehet a fej hátsó részére végrehajtott ütés, amely bár a küzdősportokban nem megengedett támadásnak számítanak, mégis véletlen számtalan esetben bekövetkeznek. A fej hátsó részén elhelyezett ütések súlyos mértékben károsíthatják a nyakcsigolyákat, a gerincvelő állományát, ezzel akár bénulást, halált okozva.¹⁶

Bár ezek az esetek arányaiban relatíve ritkán fordulnak elő más sportbalesetekhez képest, mégsem lehet eltekinteni ezen esetektől. A halálos kimenetelű küzdősportmérkőzések elsősorban az ökölvívásra jellemzők. A professzionális ökölvívás világában 1950 és 2007 között 339 rögzített halálos kimenetelű mérkőzést számlálhatunk.¹⁷ Ez a szám pedig 2007 óta csak nőtt, napjainkig ez a szám nagyjából 400-ra emelkedett. Azonban nemcsak az ökölvívásban lehet ilyen esetekről beszámolni, az MMA¹⁸ világában is vannak igazoltan bekövetkezett halálesetek.

Bár ki lehet emelni konkrét sérüléseket, baleseteket, amelyek esetében egyöntetűen megállapítható, hogy az nem minősülhet észszerűen előreláthatónak, kimerítő felsorolással lehetetlen szolgálni, elvégre mint említésre került, ezen sérülések eltérhetnek függően a konkrét sportágtól, szabályrendszertől. Ebből kifolyólag az, hogy egy adott sérülés ezen körbe tartozik-e, mindig a konkrét tényállás alapján bírálendő el.

3. A SPORTJOG FORRÁSAI

Ahhoz, hogy egy sportbalesetet el lehessen bírálni szükségképpen meg kell határozni az alapul fekvő szabályozást, amely alkalmazást nyer. A sportjog forrásai között megtalálhatóak a más, általában jogágnak elfogadott jogterületekhez hasonlóan a szoros értelemben vett jogszabályok, így elsősorban a már említett Stv. és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.), továbbá egyes rendeleti szintű szabályok.¹⁹

A jogszabályokon túl egyes nézőpontok szerint a „*lex sportiva*”, azaz az egyes sportszövetségek és globális sportszervezetek által kidolgozott sportági belső

16 Adam TAYLOR: The anatomy of fight-ending blows and chokes in combat sports, *The conversation*, <https://shorturl.at/KFxb0> [letöltve: 2025. 04. 23.]

17 John NEIDECER, DO, ATC, FAOASM: Professional Boxing Fatalities From 2000-2019, Association of Ringside Physicians Annual Conference, Las Vegas, 2022. 11. 15., <https://www.abcbboxing.com/wp-content/uploads/2022/07/Boxing-Deaths.pdf> [letöltve 2025. 04. 23.]

18 Azaz a Mixed Martial Arts, a kevert harcművészet, hétköznapi nyelvhasználatban ketrecharcként elterjedt sportág.

19 Idetartozik például a sportfegyelmi felelősségről szóló 39/2004. (III. 12.) Korm. rendelet.

szabályzatok – mint például a WAKO²⁰ kick-box szabályrendszere – is a sportjog forrásait képezik. Ezeken túl pedig szintén nem lehet eltekinteni a nemzetközi bíróságok és választottbíróságok²¹ döntéseitől, amelyek precedens jelleggel szintén alakítják a sportjog alkalmazását, továbbá a sportjog forrásait képezik az általánosan elfogadott sportot és sportjogot érintő szokások is.²² Egyesek azonban sokkal szűkebb megközelítéssel, azt vallják, hogy a sportjognak kizárólag az lehet forrása, ami ténylegesen nemzetállami jogalkotási szinten, jogszabályként jelenik meg, ennek ellenére mégis vannak olyan nemzetközi álláspontok, amelyek a sportjog körében quasi magasabb szintre emelik az egyes szervezetek belső szabályzatait, mint magukat a ténylegesen állami jogforrásokat.²³

Ennek kapcsán egyetértek Ábrahám Attila álláspontjával, miszerint a sportszervezetek által alkotott szabályrendszerek és szokások is a sportjog forrásait kell, hogy képezzék, tekintettel arra, hogy adott esetben a jelen tanulmány tárgyát képező felelősségi kérdéskör kapcsán is kiemelten fontosnak minősülnek a szervezetek belső szabályzatai, azok nélkül konkrét felelősségi kérdések megválaszolására nem lenne lehetőség. Amennyiben kizárólag a jogszabályok mentén kísérelnénk meg választ adni arra, hogy egy adott sportbaleset esetében megállapítható-e jogi felelősség, objektíve nem jutnánk eredményre, mivel jogszabályok nem tartalmazzák és nem is tartalmazhatják elkülönítetten az egyes sportágak, szervezetek szabályzatait, amelyek esetében belsőleg is eltérések mutatkozhatnak.²⁴ Ahhoz, hogy felelősségi kérdésekre választ adjunk és megítéljük, szükségképpen figyelembe kell venni a sportágak különböző szabályrendszereit, így ezeket személy szerint a sportjog rendszerébe sorolnám. Ezt az álláspontot támasztja alá az a tény is, hogy az Stv. is számos helyen hivatkozik a sportágak, sportszervezetek szabályrendszereire,²⁵ azok nélkül az Stv. egyes rendelkezései is kiüresednének.

3.1. Sportbalesetek esetén alkalmazandó jogszabály

Amint az említésre került hazánkban a két legfontosabb magánjogi jogszabálya a sportnak az Stv. és a Ptk. Felmerül azonban az a kérdés, hogy sportbalesetek esetében melyik jogszabály alapján kell felelősségi kérdéseket megítélni.

20 Azaz a World Association of Kickboxing Organizations, amely a világ egyik legnagyobb nemzetközi kick-box szövetsége.

21 Ezek közül kiemelten fontos szerepet játszik a CAS, azaz a Sport Nemzetközi Választottbíróság.

22 ÁBRAHÁM Attila: A sportjogról, *Gazdaság és Jog*, 2024/1–2., 34–42.

23 TÓTH Nikolett Ágnes: A sportjog szakjogi jellege, *Gazdaság és Jog*, 2015/9., 24–27.

24 Ilyen eltérés lehet egy adott szövetségen belül az amatőr és a hivatásos sportolókra irányadó szabályok.

25 Az Stv. hivatkozik a sportág szabályaira a már hivatkozott küzdősport fogalom kapcsán, továbbá a sportfegyelmi felelősség esetében a sportszövetség szabályaira hivatkozik az Stv. a 12. §-ában.

Bár az Stv. tartalmaz kártérítési és sérelemdíjjal kapcsolatos felelősségi szabályokat²⁶, és az Stv. a Ptk.-hoz való viszonyát tekintve speciális jogszabálynak minősül, ezen rendelkezések nem arra az esetre vonatkoznak, amikor sportoló-sportoló viszonyban következik be valamely sérülés és ezáltal valamely, a sporttevékenységben részt vevő jogalannyal szemben igényérvényesítésre kerülne sor. Így egy a jelen tanulmány alapjául szolgáló tényállás esetében speciális sportjogi rendelkezések hiánya állapítható meg, amiből adódóan felmerül a kérdés, hogy milyen szabályozás alapján lehet egyes sérülésekből eredő igényeket elbírálni.

Ebben az esetben a Ptk. kártérítésre és sérelemdíjra vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazása nyer szerepet. Ugyanerre az álláspontra helyezkedett a Kúria egy friss konkrét eset kapcsán a Pfv.20239/2023/5. számú határozatában, amely később a BH2024.38. szám alatt közzétételre is került. A határozat alapjául szolgáló tényállás szerint egy motorversenyen bekövetkezett balesetet követően a felperes az Stv. 66. §-ára is hivatkozva nyújtott be keresetet a sportesemény szervezőjével szemben. Bár az Stv. 66. § szerint a sportesemény szervezőjének, illetve rendezőjének felelőssége a jogszabályokban, egyes speciális sportági szabályozásokban foglaltak betartása egy sportesemény szervezése során, ha ezeknek a szervező megfelel, akkor az Stv. ezen rendelkezése nem szolgálhat az igény jogalapjául.

Az említett, Stv. egyes felelősségi rendelkezései – szervező felelőssége, nézők kötelezettségszegése, országos szakszövetség kártérítése – sem lehetnek irányadók azon esetre, amikor küzdősportolók egymásnak sérülést okoznak, így a tanulmányomban vizsgált kérdéskörre is irányadó a Kúria elvi döntése, miszerint a Ptk. felelősségi szabályai az irányadók sportsérülés esetében.

4. AZ ALKALMAZANDÓ FELELŐSSÉGI REZSIM

Ahogy tehát az a fentiekben megállapításra került, a Ptk.-nak az adott tényállás szerint alkalmazandó felelősségi rezsimének alkalmazása szükséges az egyes sportbalesetek esetében. Előzetesen rögzíteném, hogy azon tényállások kapcsán, ahol az igényérvényesítéssel kapcsolatos kérdéseket szerződéses viszony rendezi, nincs szükség további vizsgálatra, ebben az esetben a szerződés, és a Ptk. kontraktuális felelősségre vonatkozó szabályai szerint kell eljárni. Így kizárólag azon eseteknél vizsgálандó az imént említett kérdés, amelyek szerződésen kívüli viszonyt képeznek.

Az alkalmazandó rezsim kapcsán felmerül az a kérdés, hogy a sportjogban a szubjektív felelősség vagy az objektív felelősség érvényesülése-e az indokolt. Ennek

26 Az Stv. 26. § (3) bekezdésében az országos szakszövetség által és 76. § (2) bekezdésében a néző kötelezettségszegésének esetére.

kapcsán eltérő álláspontok alakultak ki a hazai jogirodalomban. Sárközy Tamás elsősorban a szubjektív felelősséget részesíti előnyben a sportokban, Nemes András ezzel szemben pedig az objektív felelősség szerepét emeli ki. Bár mindkét álláspont elfogadható, mégis Nochta Tiboréval értek egyet, miszerint a sportjogban mind az objektív mind pedig a szubjektív felelősségnek helye van, és kizárólag az konkrét tényállás alapján ítéltető meg, hogy melyik alkalmazása az indokolt.²⁷ Ezen a gondolati síkon elindulva megállapítható, hogy a Ptk.-nak több felelősségi rezsime is alkalmazást nyerhet – beleértve az objektív fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősséget is.

4.1. A fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség alkalmazhatósága

Az egyes sportágakban bekövetkező sérülések felelőssége kapcsán kiemelendő, hogy a bírósági gyakorlat alapján több sportág és azokkal kapcsolatos tevékenységek esetében a Ptk. fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség szabályai alapján kell az esetet megítélni. Idetartoznak olyan sportágak, illetve szabadidős tevékenységek, mint az autóversenyzés,²⁸ sportlövészet, íjászat,²⁹ a modellrepülőversenyzés,³⁰ egy nyári bobszánk használata³¹ és a falmászás is.³²

Eddigi kutatásaim alapján azonban nem találok még sem a jogirodalomban, sem pedig a bírósági gyakorlat során azzal a kérdéssel, hogy a küzdősportokat tekinthetjük-e veszélyes üzemnek. Felmerül, hogy a küzdősport miért, vagy épp miért nem minősülhet veszélyes üzemnek más sportágakhoz hasonlóan, illetve azokkal ellentétben?

Ahhoz, hogy pontosan választ adjunk erre a kérdésre, röviden kitérek a veszélyes üzemi felelősségre. A Ptk. 6:535. §-a alapján a jogalkotó a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytató jogalanyt egy speciális objektív felelősséggel terhel. A törvényi szabályozás kizárólag egy generálklauzulával határozza meg a veszélyes üzemi felelősséget, annak jogalapját törvényi rendelkezéssel nem cízellálja, pusztán annyit mond ki, hogy „Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni”.³³ A felelősség jogalapjának, azaz a fokozott veszéllyel járó tevékenységnek a fogalmát, eseteit a bírói gyakorlat dolgozta és dolgozza ki, így került az is megállapításra, hogy a fentiekben már említett sportágak kapcsán ezen felelősségi kör lehet az irányadó.

27 NOCHTA Tibor: A kockázat sportjogi összefüggéseiről, *Sportjog*, 2022/4., 34–38.

28 A bírói gyakorlat, BDT2017. 3663. alapján.

29 NOCHTA Tibor (2022) i. m.

30 A bírói gyakorlat, BDT2010. 2236. alapján.

31 A bírói gyakorlat, BH2013.91. alapján.

32 A bírói gyakorlat, BDT2010. 2358. alapján.

33 Ptk. 6:535. § (1) bekezdés 1. mondata.

Kidolgozott azonban a bírói gyakorlat olyan általános, alternatív jellemzőket, amelyek alapján egy adott tevékenység veszélyes üzemnek történő minősítése megtörténhet. Ezen jellemzők közé tartoznak a következők: (i) fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősül az a tevékenység, amely során csekély mértékű rendellenesség, illetve hiba is súlyos kárral járhat; (ii) ha a tevékenység folytatója csekélyebb mértékű vétkessége súlyos kárveszéllyel járhat; továbbá (iii) ha a tevékenység egyszerre több személy életét, testi épségét, egészségét, vagyonát veszélyezteti.³⁴

A küzdősportok kapcsán a (ii) esetkört emelném ki elsősorban, amelyek szorosan kapcsolódhatnak a korábban említett észszerűen nem előrelátható sérülésekhez, balesetekhez. A (ii) esetkörbe sorolnám példának okáért azokat az olyan véletlenül a fej hátsó részén elhelyezett ütés esetén bekövetkező maradandó fogyatékkosságot okozó sérüléseket, abból adódó haláleseteket, amelyek korábban említésre kerültek. Előfordulhat, hogy egy ilyen ütés elhelyezése nem, vagy nem kizárólag a támadást indító sportoló vétkességéből ered – ez megtörténhet azáltal, hogy az alapvetően nem a fej hátsó részére irányult támadás indítását követően, de a támadás befejezését, tehát a találatot megelőzően a támadó sportoló ellenfele úgy mozdul el, hogy az ütés végül akaraton kívül a fej hátsó részét éri. Ilyen esetekben a sportoló(k) csekély súlyú vétkessége állapítható meg általános felfogás szerint is, azonban mégis különösen súlyos kárveszéllyel – akár halállal – is járhat. Ez csupán egy példa arra, hogy milyen tevékenység vonható a fokozott veszéllyel járó tevékenységek (ii) körébe, ezeket kimerítően felsorakoztatni nem lehetséges, továbbá számos orvostani kérdés vizsgálata lehetne szükséges, amely azonban nem képezi jelen tanulmány tárgyát. Ezen balesetek közvetlen veszélye számos küzdősportban fennáll ilyen csekély vétkesség esetén is, így ez alapján minősülhetnek ezen sportágak veszélyes üzemként.

Ezentúl a küzdősportok veszélyessége kapcsán elmondható, hogy olimpiai felmérések alapján az olimpiai sportágak közül a küzdősportok a bekövetkezett sérülések százalékos arányai szerint kiemelkednek más sportágak közül. A 2008-as olimpiai játékok óta monitorozzák sportágakra leosztva a sérülések arányát. Ezen monitorozás alapján a második helyen helyezkedik el a taekwondo, 29,92%-kal, az ökölvívás ötödik helyen 18,12%-kal, a cselgáncs tizenegyedik helyen 12,44%-kal, továbbá az első húszban található meg a birkózás is 11,33%-kal. Ezekkel szemben az íjászat, amelyre a veszélyes üzemi felelősség szabályait kell alkalmazni, mindössze 3,65%-os sérülésrátával jelenik meg az olimpiai monitoring listájában.³⁵ A sérülések arányából arra lehet tehát következtetni, hogy a küzdősportok a sérülések számának szempontjából jelentősen veszélyesebbek, mint számos más sportág, beleértve olyanokat is, amelyek veszélyes üzemnek minősülnek, így ugyancsak felmerülhet a veszélyes üzemi minősítés kérdése.

34 A bírói gyakorlat, a BDT2012. 2661. alapján.

35 Alessio DELL'ANNA: Olympics: Most dangerous (and safest) sports based on injury rate, ranked, *Euronews*, <https://shorturl.at/PJlqH> [letöltve: 2025. 04. 28.]

Bár ezen szempontok alapján érvelhető lehet, hogy a küzdősportok veszélyes üzemi felelősséget vonhatnak maguk után, ettől függetlenül a bíróságoknak minden egyes konkrét esetet külön-külön kell értékeljenek, ahogy azt a BH2002.308. számú közzétett határozatában a Legfelsőbb Bíróság megállapította. Így mindig a konkrét körülményektől függ, hogy a veszélyes üzemi felelősség megáll-e.³⁶

A küzdősportokban felmerülő felelősség kapcsán csak röviden megemlítenék pár számos további létfontosságú kérdést. Bár tanulmányom álláspontja szerint lehetséges, hogy küzdősportban bekövetkező balesetek és sérülések kapcsán – akár fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség kerüljön megállapításra, további, több egész tanulmányt kitevő kérdések lehetnek, hogy a kimentési szabályok hogyan alkalmazhatók, érvelhetők ilyen esetekben; mely a sportban érintett jogalany vonható felelősségre;³⁷ hogyan értékelhető a másik sportoló részvétele, közrehatása. Ezekre azonban a tanulmány tartalmi kereteire tekintettel nincs módomban kitérni.

5. ZÁRSZÓ

Személyes álláspontom megegyezik azon számos alkalommal megfogalmazott jogirodalmi állásponttal, hogy sportjogi felelősségi kérdések kapcsán mindig a konkrét tényállást kell alapul venni, azt minden körülményét figyelembe véve kell vizsgálni. Nem lenne célszerű egyik küzdősport esetében sem általánosan kijelenteni, hogy az fokozott veszéllyel járó tevékenység, elvégre eltérő sportágakban más és más sérülések merülhetnek fel, adott sportágakon belül eltérhetnek egyes szabályrendszerek. Fontosnak tartom továbbá elkülöníteni, hogy éppen az adott sportágban, adott szabályrendszerben professzionális, hivatásos, vagy éppen amatőr, hobbi sportolók vesznek részt a megmérettetésben, elvégre teljesen más a képzettségük, ebből kifolyólag az elvárható szabályos kivitelezés és az az erőszint, amit az adott betanult mozdulatban ki tud fejteni. Összességében tehát, a válasz, hogy fokozott veszéllyel jár-e a küzdősport-tevékenység az mindig az adott eset összes körülményét figyelembe véve állapítható meg.

BIBLIOGRÁFIA

ÁBRAHÁM Attila: A sportjogról, *Gazdaság és Jog*, 2024/1–2.

BERECKI Dániel: Encephalopathiák, Semmelweis Egyetem Neurológiai Klinika előadás, Budapest, 2012, /<https://semmelweis.hu/neurologia/files/2012/08/encephalopathik-honlapra.pdf> [letöltve: 2025. 04. 21.]

36 STEFÁN Ibolya: A fokozott veszéllyel járó tevékenység megítélése a technológiai fejlődés tükrében, *Miskolci Jogi Szemle*, 2023/1., Különszám, 118–126.

37 A szervezetek felelőssége, az edző felelőssége, a sportoló felelőssége esetlegesen.

- DELL'ANNA, Alessio: Olympics: Most dangerous (and safest) sports based on injury rate, ranked, Euronews, URL: <https://www.euronews.com/2024/08/07/olympics-most-dangerous-and-safest-sports-based-on-injury-rate-ranked> [letöltve: 2024. 04. 28.]
- Euronews: The business of combat sports is booming – here's what you need to know, *Euronews*, <https://www.euronews.com/business/2023/09/27/the-booming-billion-dollar-business-of-combat-sports> [letöltve: 2025. 04. 18.]
- FÉZER Tamás: A sportbalesetek kártérítési jogi megítélése, *Sportjog*, 2020/3.
- HAUPT, Stefanie: Die Körperverletzung des Gegners im Kampfsport und die strafrechtliche Einwilligungproblematik – Dissertation, Universität Bremen, Bremen, 2005. 07. 01., [/https://media.suub.uni-bremen.de/bitstream/elib/2225/1/00010319.pdf](https://media.suub.uni-bremen.de/bitstream/elib/2225/1/00010319.pdf) [letöltve: 2025. 04. 21.]
- MORVAY-SEY Kata, *Küzdősportok, küzdőjátékok*. Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2011.
- NEIDECKER, John, DO, ATC, FAOASM: Professional Boxing Fatalities From 2000–2019, Association of Ringside Physicians Annual Conference, Las Vegas, 2022. 11. 15., URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpcglefindmkaj/https://www.abcbboxing.com/wp-content/uploads/2022/07/Boxing-Deaths.pdf> [letöltve: 2024. 04. 23.]
- NOCHTA Tibor: A kockázat sportjogi összefüggéseiről, *Sportjog*, 2022/4.
- NOCHTA Tibor: A veszély, kockázat és kárfelelősség sportjogi összefüggéseiről – különös tekintettel a Covid–19 hatásaira. *Sportjog*, 2021/1.
- STEFÁN Ibolya: A fokozott veszéllyel járó tevékenység megítélése a technológiai fejlődés tükrében, *Miskolci Jogi Szemle*, 2023/1. különszám
- TAYLOR, Adam: The anatomy of fight-ending blows and chokes in combat sports, *The Conversation*, <https://theconversation.com/the-anatomy-of-fight-ending-blows-and-chokes-in-combat-sports-248382> [letöltve: 2024. 04. 27.]
- TÓTH Nikolett Ágnes: A sportjog szakjogági jellege, *Gazdaság és Jog*, 2015/9.

Bírósági joggyakorlat

- BDT2010. 2236.
 BDT2010. 2358.
 BDT2012. 2661.
 BDT2017. 3663.
 BH2002.306.
 BH2013.91.
 BH2024.38.
 Kúria Pfv.20239/2023/5. számú határozata

A PROSTITÚCIÓ ELŐSEGÍTÉSE, A KERÍTÉS, A KITARTOTTSÁG ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM ÖSSZEVETÉSÉVEL KAPCSOLATOS GONDOLATOK A BÉRANYASÁG TÜKRÉBEN

Fülöp Virág

1. ELŐSZÓ

A prostitúció elősegítése, a kerítés, a kitartottság és az emberkereskedelem már önmagukban széleskörben való vizsgálódást igényelnének, mind büntető anyagi, eljárásjogi, valamint kriminológiai szempontból. Ezen bűncselekmények tényállásainak összehasonlítása, kapcsolódási pontjainak feltárása szintén. A fentiek okán szakmai beszámolómban törekedtem az általános összevetésen túl, egy hazánkban kevésbé kutatott, ám a világ történeteiből kiindulva annál aktuálisabb jelenség kapcsán körbejárni a fenti tényállásokat. Habár a béranyaság Magyarországon önmagában nem büntetőjogi tényállás, reprodukciós eljárásként való igénybevétele azonban bűncselekményeket vonhat maga után, és kapcsolatban állhat az emberkereskedelemmel és a prostitúcióval is.

A téma aktualitását mi sem bizonyítja jobban, minthogy az Európai Unió 2024-ben módosította az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemlről, valamint az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelvet, mely módosítással felvette többek közt a béranyaságot is a kizsákmányolás formái közé.¹

Beszámolómban első körben általános jelleggel, röviden tekintem át a négy bűncselekmény összefüggéseit. Ezt követően kerül sor a béranyaság büntető anyagi jogi megközelítésére, annak vizsgálatára, hogy mennyiben illeszthető a jelenlegi normakörnyezetbe.

.....
1 Az Európai Unió Tanácsa: Az emberkereskedelem elleni küzdelem: a Tanács megszigorította a szabályokat, https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2024/05/27/fight-against-human-trafficking-council-strengthens-rules/?utm_source=chatgpt.com [letöltve: 2025. 05. 04.]

2. A PROSTITÚCIÓ ELŐSEGÍTÉSE, A KERÍTÉS, A KITARTOTTSÁG ÉS AZ EMBERKERESKEDELEM TÉNYÁLLÁSAINAK ÁLTALÁNOS ÖSSZEVETÉSE

A jelenleg hatályos 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.) különböző fejezetekben helyezi el az alábbi négy bűncselekményt. Az emberkereskedelem és a kényszermunka tényállása az emberi szabadság elleni bűncselekmények fejezetben került szabályozásra, a prostitúció elősegítése, a kerítés, a kitartottság pedig az azt követő fejezetben, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények között van elhelyezve. A tényállások fejezetbeli helye is mutatja, hogy a négy bűncselekmény közül az emberkereskedelem más védendő jogtárggyal rendelkezik, mint a másik három. A kerítés, prostitúció elősegítése, valamint a kitartottság védett jogi tárgya a nemi kapcsolatok társadalomban elfogadott rendje, az emberkereskedeleme pedig az emberi szabadsághoz és az önrendelkezési joghoz fűződő társadalmi érdek.² Ha csupán a törvényi tényállásokat tekintjük át, már fellelhetőek azok a kapcsolódási pontok, melyek következtében felmerül a kérdés: vajon milyen problémák adódnak a jogalkalmazás során a tényállások elhatárolása, halmazata körében, mi jellemzi a bírói gyakorlatot, illetve hogyan vélekedik a kérdéstről a jogtudomány?

Vizsgálódásom során realizáltam, hogy a fenti kérdés feltárása tágabb kutatást igényelt, a beszámoló terjedelmi korláta okán csupán a témakör legfontosabb aspektusait emelem ki.

Egy 2019-es emberkereskedelem témában folytatott kutatás megállapítása értelmében, az emberkereskedelem jelensége némileg eltér a szűk értelemben vett törvényi tényállástól, tágabban értelmezendő, magában foglalva a gyermekprostitúció kihasználását, a kerítést, a prostitúció elősegítését, valamint a kitartottságot is.³ A fenti kutatás eredményei is jól mutatják, mennyire összefüggenek a tényállások, és jól korreálnak azzal a definícióval, miszerint: „Az emberkereskedelem fogalma a szexuális, a munkacélú és az ún. egyéb kizsákmányolást foglalja magában.”⁴

A Kúria Bfv.II.1474/2018/9. számú döntésében az emberkereskedelem és a kerítés elhatárolásáról rendelkezett, és azt a megállapítást tette, miszerint az emberkereskedelem és a kitartottság tényállásaiban egyaránt szereplő „másnak megszerez” tartalom egybeesik, tehát ha egyaránt történik a passzív alany kizsákmányolásával,

2 BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021. 205.

3 WINDT Szandra: Az emberkereskedelem és a kényszermunka jellemzői egy empirikus vizsgálat alapján. In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 57. OKRI*, Budapest, 2020. 192–215.

4 WINDT Szandra: Az emberkereskedelemmel kapcsolatos jogalkalmazói attitűdökről. *Miskolci Jogi Szemle*, 2022/1., 112–128.

valamint haszonszerzés céljából, szexuális cselekmény végzésére, a sértett megszerzésével az emberkereskedelem büntettét követi el a terhelt.⁵

Deres Petronella és Windt Szandra Országos Kriminológiai Intézetben végzett kutatása alapján az emberkereskedelem tényállását tartalmazó iratokban szinte csak szexuális célú kizsákmányolás volt jelen.⁶ Czine Ágnes doktori értekezésében rámutatott, hogy az emberkereskedelem elkövetését leggyakrabban prostitúciós tevékenységhez köthető haszonszerzés motiválja, az emberkereskedelemmel a kitarthatóság áll az esetek többségében halmazatban. A jelenség az Európai Unió területén is hasonlóan alakul.⁷

A Kúria 39. BK véleményével kimondta, hogy a kerítés, a prostitúció elősegítése, a kitarthatóság, az emberkereskedelem és a kényszermunka hasonlóságának megállapítását a prostitúcióhoz való szoros kötődésük – mint jellemző körülmény – indokolja.⁸

3. BEVEZETŐ GONDOLATOK A BÉRANYASÁGRÓL

A következő fejezetekben kerül sor a témakör szűkebb értelemben vett vizsgálatára a béranyaság tükrében, ezt megelőzően azonban bevezető gondolatként tárom fel a béranyaság jelenségét, jogi hátterét, illetve a béranyasággal kapcsolatban felmerülő bűncselekményeket.

A pótnyaság kategória alatt beszélhetünk a béranyaságról és a dajkaanyaságról, mindkettő olyan módszer, amely lehetővé teszi az egészségügyi problémákkal küzdő nők számára, hogy saját genetikai gyermekük születhessen. Az in vitro megtermékenyítés (IVF) egyike a termékenységi problémákkal küzdő emberek gyermekvállalását segítő számos technikának. Az IVF lehetővé teszi az embriók létrehozását a megbízó pár ivarsejtjeiből, majd ezen embrióknak a pótnya méhébe történő átültetését.⁹

5 IGNÁ CZ György – LANC SÁ R Károly: A Kúria felülvizsgálati határozata az emberkereskedelem és a kerítés elhatárolásáról–A kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése. Jogesetek magyarázata, 2020/1–2., 33.

6 WIND T Szandra: A láthatatlan emberek – Az emberkereskedelem jelensége Magyarországon. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2021. 22–23.

7 CZINE Ágnes: Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2011. 224.

8 A Kúria Büntető Kollégiuma által a 2/2023. (VII. 5.) BK véleménnyel felülvizsgált és az alábbi módosítással fenntartott 39. BK vélemény.

9 Peter R. BRINDEN: Gestational surrogacy. *Human Reproduction Update*, 2003/9(5). 483.

A béranyaság és a dajkaanyaság jelensége rendkívül összetett kérdés, jogi, vallási és etikai szempontból egyaránt.¹⁰ Az általa érintett személyi kör is magával vonja a komplexitását, ugyanis figyelembe kell venni a béranya, a vér szerinti szülők és a születendő gyermek érdekeit. A pótanya testében történő mesterséges megtermékenyítést a fejlődő orvostudomány hívta életre, azonban a béranya igénybevétele mondhatni már a Bibliában is megjelenik, még ha nem is a mai értelemben vett módon.¹¹

A dajkaanyaság, avagy az altruista jellegű helyettes anyaság abban különbözik a béranyaságtól, hogy az előbbi esetében ellenszolgáltatás nélkül történik a gyermek kihordása, továbbá a dajkaanyának valamelyik genetikai szülő hozzátartozójának kell lennie. Ezzel szemben a béranya gyakorlatilag bárki lehet, aki egészségügyileg alkalmas erre, a genetikai szülőktől kapott ellenszolgáltatás fejében hordja ki a gyermeket.¹²

Michigan államban 1976-ban dokumentálták először a béranyaságot, az Amerikai Egyesült Államok azóta is a béranyaság fellegvárának tekinthető. Az USA mellett számos olyan ország van, ahol a béranyaság szinte üzletté nőtte ki magát – mint például a hazánkkal szomszédos Ukrajna, India, Grúzia –, azonban vannak olyan országok, ahol kifejezetten tiltott, a törvény szigorúan büntetni rendeli, mint például Németország, Ausztria és Kambodzsa.¹³

Az Európai Unió tagországait megfigyelve háromtípusú megoldással találkozhatunk a szabályozás terén: vannak a béranyaságot kifejezetten tiltó, szankcionáló országok, léteznek a béranyasággal kapcsolatosan semmilyen szabályozással nem rendelkező államok, és a béranyaságot megengedő szabályozással rendelkező országok is.¹⁴

A svájci alkotmány az emberi méltóság, a magánélet és a család védelmének érdekében különböző kiemelt elveket fogalmaz meg, köztük azt is, hogy az embriók adományozása és a béranyaság minden formája jogellenes.¹⁵

10 Etikai és vallási szempontokhoz Vö. Visky S. Béla: A béranyaság helyzete Romániában. In: FAZAKAS Sándor – KOVÁCS Krisztián (szerk.): „Mielőtt megformáltak az anyaméhben...” Az élet kezdetén felmerülő döntések keresztyén etikai megközelítése. Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, 2020. 117.

11 NAVRATYIL Zoltán: Az anyaság útvesztői, a dajkaanyaság és béranyaság rejtelmek a jogi szabályozásban, különös tekintettel az Egyesült Államokra. *Iustum Aequum Salutare*, 2010/6 (3). 1. NAVRATYIL Zoltán a Teremtés könyvéből idézi Sára és Ábrahám történetét. „Nézd, az Úr nem adott nekem gyermeket. Menj be szolgálomhoz, általa talán gyermekhez jutok.”

12 ILLÉS Blanka: Béranyaság. Jogászvilág, Wolters Kluwer, 2013. <https://jogaszvilag.hu/cletmod/beranyasag/> [letöltve: 2025. 05. 04.]

13 NAVRATYIL (2010) i. m. 189–226.

14 FIEDLER Bálint: Pótanyaság Európában. *Jogelméleti szemle* 2022/1., 178–185.

15 Svájci Szövetségi Alkotmány 119. cikk (2) bekezdés d) pont.

A béranyaság hátterében sok esetben bűnszervezetek állnak, a gyakorlatban előforduló visszaélések súlyosságát az alábbi esetek illusztrálják. Görögországban 2019-ben a hatóságok olyan bűnszervezetet számoltak fel, mely többek közt kereskedelmi célú béranyaság közvetítésével foglalkozott. Egy másik esetben Nigériában 15–17 közötti várandós lányokat szabadítottak ki, akik tanúvallomásaikban tett nyilatkozataik alapján pénzt kaptak a gyermekek kihordásáért.¹⁶

4. A BÉRANYASÁG JOGI HÁTTERE MAGYARORSZÁGON

Ami a magyar szabályozást illeti, sem az Alaptörvény, sem más alacsonyabb szintű jogforrás nem tiltja kifejezetten a béranyaságot, ugyanakkor nem is tartozik a jogszerűen igénybe vehető humán reprodukciós eljárások közé. Az 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről (a továbbiakban: Eütv.) taxatíve sorolja fel azokat a különleges eljárásokat, amelyek az emberi reprodukcióra alkalmazhatóak Magyarországon, a béranyaság azonban nem szerepel a felsorolásban.¹⁷

Az Eütv. eredetileg szabályozta volna a dajkaanyaságot dajkaterhesség címszó alatt, azonban az erre vonatkozó rendelkezések végül soha nem léptek hatályba.¹⁸ Magyarországon tehát a pótanyaságnak egyik formája sem szerepel az egészségügyi törvényben a jogszerűen igénybe vehető humán reprodukciós eljárások között. A hatályba léptetni kívánt rendelkezések¹⁹ más államok megoldásainak vetületét tartalmazták, szigorú szabályokat alkalmazva, például a következőket: a pótanya genetikailag nem kötődhetett volna a gyermekhez, továbbá a pótanya csak olyan nő lehetett volna, aki valamelyik kívánságszülő hozzátartozója. További kritériumként volt meghatározva, hogy a pótanya 40. életévét még nem töltötte be, de a 25. életévét már igen, és már legalább egy gyermek édesanyja.²⁰ A dajkaterhesség dilemmájával kapcsolatban az Alkotmánybíróság is állást foglalt: „A mesterséges megtermékenyítéshez nem fűződik olyan emberi vagy állampolgári alapjog, amely bárkit, minden megkülönböztetés nélkül megilletne. A mesterséges megtermékenyítés, mint egészségügyi szolgáltatás, feltételekhez köthető, feltéve, hogy ezek a feltételek az alkotmányos alapelvekkel összhangban állnak.”²¹ A béranyaság és a dajkaanyaság kérdésének rendezésére azóta sem jött létre koherens jogi szabályozás.

16 RIPSZÁM Dóra: Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekre. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2024. 181.

17 Eütv. 166. § (1) és (5) bekezdés.

18 NAVRATYIL (2010) i. m. 209–210.

19 Az Eütv. dajkaanyasággal kapcsolatos rendelkezései megjelentek a Magyar Közlönyben, a hatálybalépés azonban nem történt meg. [Eütv. közlőnyállapot (1997. XII. 23.) 183. §, 184. §].

20 NAVRATYIL (2010) i. m. 209. ILLÉS (2013) i. m.

21 Az idézett rendelkezés 750/B/1990. AB határozatból származik. Vö. SZABÓ-TASI Katalin: Méheknek – a dajkaanyaság intézménye bevezetésének jogi dilemmáiról. *Családi Jog*, 2012/1., 7–14.

Hazánkban a béranyaság nem büntetőjogi tényállás, de annak okán, hogy nem szerepel a jogszerűen igénybe vehető reprodukciós eljárások között, bűncselekményeket vonhat maga után. Mivel hazánkban nem engedélyezett a béranyaság, így azok a párok, akik ily módon szeretnének szülők lenni, általában külföldre mennek, olyan országokba, ahol a béranyaságra törvényes úton lehetőség nyílik. Napjainkban már elterjedt jelenségként tekinthetünk az úgynevezett „reprodukciós turizmusra”, vagyis arra, hogy a párok más országokban vesznek igénybe reprodukciós eljárásokat. Az ilyen eljárásokat igénybe vevők száma egyre csak növekszik az Európai Unión belül.²² Ezen eljárások igénybevételének lehetősége tehát a lehetősebb rétegnek adott, a jogi akadályok a gyermek születése után keletkeznek.

A béranyaság kapcsán bizonyos esetekben tényállásszerű a családi jogállás megsértése.²³ Véleményem szerint a családi jogállás megsértését a béranyaság akkor vonja egyértelműen maga után, ha a gyermek anyjaként a biológiai anya kerül rögzítésre, ugyanis a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 4:115. § (1) bekezdése értelmében a gyermek anyja az a nő, aki megszülte, *mater semper certa est*. Amennyiben viszont a kívánságanyát rögzítik, ez a magatartás megvalósítaná a közokirat-hamisítás büntettét, melyhez képest azonban a családi jogállás megsértése speciális tényállás.²⁴ A gyermek családi jogállásának tisztázása érdekében törvényes opcióként szolgál a nyílt örökbefogadás intézménye, mely meglehetősen hosszú, bizonytalan kimenetelű gyámhatósági eljárás.²⁵ Ha azonban felmerül, hogy a gyermeket béranya hordta ki ellenérték fejében, a gyámhatóság nem fogja engedélyezni az örökbefogadást. Véleményem szerint a védett jogtárgy ugyanúgy sérül az elkövetők ezen magatartásával, bár a gyermek jogállása az örökbefogadással tisztázódni látszik, mégis kétes ügylet áll a háttérben. A passzív alanyra nézve a családi jogállás megváltoztatása akár előnyös, akár hátrányos, a bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósulása szempontjából közömbös.²⁶

Érdekes annak megfigyelése, hogy a családi jogállás megsértése kapcsolatba hozható a béranyasággal, Kubisch Károly pedig doktori értekezésben arra mutat rá, hogy

22 NAVRATYIL Zoltán: Béranyaság határok nélkül, különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseire. *Iustum Aequum Salutare*, 2017/13(3). 101.

23 Btk. 213. §.

24 KÓNYA István (szerk.): Magyar Büntetőjog I–IV. – új Btk. – Kommentár a gyakorlat számára. Budapest, ORAC Kiadó, 2024.

25 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 4:125. § (1) bekezdés. Vö. NAVRATYIL (2010) i. m. 211.

26 BH2000.1.23.

a családi állás megsértésének minősített esete előfutára volt az emberkereskedelem tényállásának.²⁷

369

6. A BÉRANYASÁGHOZ KAPCSOLÓDÓ KIZSÁKMÁNYOLÁS ELLENI FELLÉPÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A téma aktualitásának alapját képezi az Európai Parlament és a Tanács 2024/1712 Irányelve az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, valamint az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelv módosításáról. A 2011/36/EU irányelv módosítása értelmében a továbbiakban az emberkereskedelem magában foglalja a béranyasághoz, a kényszerházassághoz és a jogellenes örökbefogadáshoz kapcsolódó kizsákmányolást.

További módosítás értelmében, ha az (1) bekezdésben említett magatartás gyermekre irányul, büntetendő emberkereskedelemnek minősül akkor is, ha nem jár az (1) bekezdésben felsorolt elkövetési módok egyikének alkalmazásával sem. Ez a bekezdés nem alkalmazandó a (3) bekezdésben említett, a béranyasághoz kapcsolódó kizsákmányolásra, kivéve, ha a béranya gyermek.²⁸

Az irányelv mérföldkő, hiszen első alkalommal azonosította kifejezetten az emberkereskedelem formájaként a béranyasághoz kapcsolódó kizsákmányolást, valamint az illegális örökbefogadást is kifejezetten ebben az összefüggésben határozta meg. A preambulum értelmében az irányelv azon személyek szankcionálását célozza, akik megtévesztik vagy kényszerítik a nőket a béranyaságra.²⁹

A határokon átnyúló béranyaság-megállapodások emberkereskedelemhez és gyermekkereskedelemhez vezethetnek. A béranyákat közvetítők illegális béranyasági megállapodásokat kötnek, és ezzel határokon átnyúló bűncselekményeket követnek el. Egyes esetekben a béranyasági szerződéseket fiktív cégek írják alá, és

27 KUBISCH Károly: Az emberkereskedelem büntetőjogi megítélésének morális és szabályozási vonatkozásai. Doktori értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021. 30.

28 Európai Parlament és a Tanács 2024/1712 Irányelve az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, valamint az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelv módosításáról. (HL L, 2024.6.24. 1–13. o.) (1) bekezdés: A tagállamok meghozzák az alábbi szándékos cselekmények büntetendővé tételéhez szükséges intézkedéseket: Személyek kizsákmányolás céljából való toborzása, szállítása, átadása, rejtetése vagy fogadása – az adott személyek feletti ellenőrzés megváltoztatását vagy átadását is ideértve – fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával, emberrablással, csalással, megtévesztéssel, hatalommal vagy a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés révén, illetve anyagi ellenszolgáltatásnak vagy előnyöknek valamely személy felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtásával vagy elfogadásával.

29 David DE GROOT: Surrogacy: The legal situation in the EU. *Az Európai Parlament Kutatásigazgatósága (EPRS), 2025.* [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769508/EPRS_BRI\(2025\)769508_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769508/EPRS_BRI(2025)769508_EN.pdf) [letöltve: 2025. 05. 17.]

a díjakat a szervezett bűnözői csoportok tulajdonában lévő külföldi bankszámlákra utalják.³⁰

Az Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynöksége (a továbbiakban: Eurojust) úgy véli, a gyakorlati kihívások különösen abból erednek, hogy nehéz meghatározni, hogy bűncselekményt követtek-e el, és ha igen, kit kell elkövetőnek, tanúnak vagy áldozatnak tekinteni. Továbbá nehéz megállapítani, hogy a béranyák a kizsákmányolás és az emberkereskedelem áldozatává váltak-e, valamint, hogy a gyermekek visszaélésnek vagy kizsákmányolásnak vannak-e kitéve, miután átadták őket a leendő szülőknek.³¹

Szükség van határokon átnyúló béranyasági megállapodásokkal kapcsolatos nemzetközi normák létrehozására a gyermekek és a béranyák érdekei védelmében, melyre megoldás lehet az igazságügyi együttműködés, továbbá egységes szabályok kidolgozása arra vonatkozóan, hogy mi minősül kizsákmányolásnak és emberkereskedelemnek a béranyaság tekintetében. A megfelelő jogalkotási javaslatok kidolgozása érdekében előrelépésnek bizonyulna a nemzeti jogalkalmazók közötti információcsere. A bűnüldözési és igazságügyi együttműködés keretében különösen hasznos lenne a közös nyomozócsoportok létrehozása az illegális, határokon átnyúló béranyaság elleni küzdelemben. Továbbá fontos lenne, hogy a jogalkotó fokozott figyelmet fordítson a kérdésre a megelőzés érdekében.³²

7. A BÉRANYASÁG LEHETSÉGES ÖSSZEFÜGGÉSEI A PROSTITÚCIO ELŐSEGÍTÉSE, A KERÍTÉS AZ EMBERKERESKEDELEM TÉNYÁLLÁSOKKAL

Jelen fejezetben azzal kapcsolatos gondolataim osztom meg, hogy tényállásszerűek lehetnek-e a béranyaság kapcsán felmerülő cselekmények az emberkereskedelem, a prostitúció elősegítése, a kitarthatóság vagy a kerítés vonatkozásában.

Első körben az emberkereskedelem vonatkozásában közelítem meg a béranyaságot. Sokan a béranyaságot az emberkereskedelem formájának tekintik, melynek oka, hogy a béranya a gyermek kihordásáért és ezzel a gyermekért pénzt kap, így gyakorlatilag a gyermek adásvételéről beszélhetünk. Hasonlóan vélekedik Maud De Boer-Buquicchio, az ENSZ gyermekkereskedelemmel, gyermekprostitúcióval és gyermekpornográfiával foglalkozó egykori különleges előadója. Jelentésé-

30 European Union Agency for Criminal Justice Cooperation: Surrogacy and human trafficking <https://www.eurojust.europa.eu/publication/surrogacy-and-human-trafficking> [letöltve: 2025. 05. 04.]

31 DE GROOT (2025) i. m.

32 European Union Agency for Criminal Justice Cooperation: Surrogacy and human trafficking 2024. <https://www.eurojust.europa.eu/publication/surrogacy-and-human-trafficking> [letöltve: 2025. 05. 04.]

ben felhívta a figyelmet arra, hogy a béranyasággal kapcsolatos szabályozás célja a gyermekek eladásával kapcsolatos bűncselekmények megakadályozása. Leginkább azok felelőssége vonása szükséges, akik nyereségorientáltan, haszonszerzési céllal közvetítőként működnek közre a béranyasági megállapodások során.³³

Párhuzam vonása a gyermekkereskedelem és a béranyaság között főleg azokban az esetekben lehet indokolt, ahol a béranyaság gyakran az emberi jogok megsértésével és nők kizsákmányolásával történik. A béranyákat kereső ügynökök gyakran írástudatlan vidéki nőket zsákmányolnak ki, kihasználva azok hátrányos körülményeit, rászorultságát.³⁴

Vizsgálandó kérdés, hogy ki tekinthető passzív alanynak, a béranya, vagy a gyermek? Egyrészt, ha azt vesszük figyelembe, hogy maga a gyermek, aki a kereskedelem „tárgya”, akkor a gyermek. A Btk. 192. § (1) bekezdése értelmében, aki mást elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad, átvesz [...] megvalósítja az emberkereskedelem tényállását. Ezen tényállás értelmében véleményem szerint a gyermek, mint passzív alany vizsgálendő, esetleges elkövetőnek tekinthetők a kívánságszülők, a béranyát közvetítő, üzletet lebonyolító „kerítők”, valamint maga a béranya is. A téma komplexitását tükrözi az is, hogy a szükségszerűen két-, esetenként hárompólusú viszonyban – amennyiben közvetítő is bevonásra kerül – már az sem egyértelmű ki a sértett és ki az elkövető.

Véleményem szerint az emberkereskedelem tényállása alapján az esetleges elkövetőként említett személyek büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg, mert sokkal inkább van szó a béranya által nyújtott „szolgáltatás” adásáról-vételéről, mintsem maga a gyermek, mint élő személy adásvétel tárgyává bocsátásáról.

A fentiekkel ellentétes álláspontot vet fel a béranya büntetőjogi felelősségéről Czine Ágnes doktori disszertációjában írt megállapítása, miszerint a bírói gyakorlatban többször találkozott az emberkereskedelem női elkövetőivel is, a nők e bűncselekmény elkövetőiként elsősorban a béranyaság „vállalása” során valósítják meg e bűncselekmény törvényi tényállását.³⁵ Meglátásom szerint a kriminalizálás – az Európai Parlament és a Tanács 2024/1712 Irányelvében foglaltakkal összhangban – azon személyek esetén szükséges elsősorban akik megtevesztik vagy kényszerítik a nőket a béranyaságra.

33 Maud DE BOER-BUQUICCHIO: *Statement by the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children at the 74th Session of the UN General Assembly*. New York (2019. október 8.) <https://statements.unmeetings.org/media2/21998019/sr-on-sale-and-sexual-exploitation-of-children-ga74-statement.pdf> [letöltve: 2025. 05. 17.]

34 RIPSZÁM (2024) i. m. 180.

35 CZINE Ágnes: *Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája*. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2011. 260.

Sokkal inkább megvalósultnak látom a bűncselekményt, amennyiben a szülő nő, mint passzív alany részéről közelítünk, ez esetben azonban inkább a kényszerszermunka tényállásszerűsége merült fel. A Btk. 192. § (2) bekezdése szerint, aki másrt rendszeres előny szerzése céljából munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra, vagy jogellenes cselekmény folytatására [...] a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve, vagy a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva rábír, vagy erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerít [...] megvalósítja a kényszerszermunka tényállását. A bűncselekmény elkövetése azon elkövetők részéről merülhet fel, akik üzletet csinálnak a béranyaságból, és haszonszerzési céllal, a béranyák kiszolgáltatott helyzetét kihasználva bírják rá vagy kényszerítik őket a gyermek ellenszolgáltatás fejében történő kihordására.

A béranyaság szervezési gyakorlata hasonlíthat a szexuális kereskedőkéhez.³⁶ Számos külföldi szakirodalom foglalkozik azzal, vajon azonosítható-e a prostitúció a béranyasággal. Ennek kapcsán merült fel az, hogy vizsgáljam, a további három tényállást mennyiben valósíthatják meg a béranyasággal kapcsolatos cselekmények. A prostitúció elősegítése, a kerítés és a kitartottság tényállásszerűségéről nem beszélhetünk, melynek okai az alábbiak:

- Mindhárom bűncselekmény tényállási elemeként szerepel, a szexuális cselekmény/prostitúció.
- A kerítés – amennyiben a Kúria Bfv.II.1474/2018/9. határozatában foglaltakból indulunk ki – haszonszerzés céljából, szexuális cselekmény végzésére történik, míg az emberkereskedelem kizsákmányoló célzattal, ebből kifolyólag inkább az emberkereskedelem lenne megállítható.

Kapcsolódási pont mégis a kerítés, a kitartottság, a prostitúció elősegítése és a béranyaság relációjában, hogy az elkövető anyagi haszonszerzés céljából a nőt másnak megszerzi, szexuális cselekményre rábírja vagy kitartatja magát, tehát kihasználja annak kiszolgáltatott helyzetét.

8. ZÁRÓ GONDOLATOK

Összegzőként elmondható, hogy az emberkereskedelem, a prostitúció elősegítése, a kitartottság, valamint a kerítés megítélése és kapcsolódási pontjainak feltárása szélesebb formai keretek közötti kutatást igénylő témakör. A béranyasággal kapcsolatban az erkölcs, a tudomány és a jog találkozik, a kihívások a béranyasággal kapcsolatban egyre csak nőnek. A béranyaság és az egyes bűncselekmények tényál-

lásainak összevetése inkább elméleti jellegűnek bizonyult, tényállászerűsége kérdéses. Véleményem szerint szükségszerű a kérdéskör vizsgálata komplexebb megközelítésben, illetve a jogalkotói állásfoglalás a béranyaság kérdésében.

BIBLIOGRÁFIA

- Az Európai Unió Tanácsa: Az emberkereskedelem elleni küzdelem: a Tanács megszigorította a szabályokat, https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2024/05/27/fight-against-human-trafficking-council-strengthens-rules/?utm_source=chatgpt.com [letöltve: 2025. 05. 04.]
- BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: Büntetőjog II. Különös rész. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2021.
- BRINDEN Peter R.: Gestational surrogacy. *Human Reproduction Update*, 2003/9(5). 483–491.
- CZINE Ágnes: Az emberkereskedelem, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2011.
- DE BOER – BUQUICCHIO, Maud: Statement by the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children at the 74th Session of the UN General Assembly. New York (2019. október 8.) <https://statements.unmeetings.org/media2/21998019/sr-on-sale-and-sexual-exploitation-of-children-ga74-statement.pdf> [letöltve: 2025. 05. 17.]
- DE GROOT, David: Surrogacy: The legal situation in the EU. *Az Európai Parlament Kutatószolgálat (EPRS)*, 2025. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769508/EPRS_BRI\(2025\)769508_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769508/EPRS_BRI(2025)769508_EN.pdf) [letöltve: 2025. 05. 17.]
- European Union Agency for Criminal Justice Cooperation: Surrogacy and human trafficking <https://www.eurojust.europa.eu/publication/surrogacy-and-human-trafficking> [letöltve: 2025. 05. 04.]
- FIEDLER Bálint: Pótanyaság Európában. *Jogelméleti szemle*, 2022/1. 178–185.
- ILLÉS Blanka: Béranyaság, *Jogászvilág*, Wolters Kluwer, <https://jogaszvilag.hu/életmod/beranyasag/> [letöltve: 2025. 05. 04.]
- IGNÁCZ György – LANCÁS Károly: A Kúria felülvizsgálati határozata az emberkereskedelem és a kerítés elhatárolásáról – A kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése. *Jogesetek magyarázata*, 2020/1–2., 31–38.
- KÓNYA István (szerk.): Magyar Büntetőjog I–IV. – új Btk. – Kommentár a gyakorlat számára. Budapest, ORAC Kiadó, 2024.
- KUBISCH Károly: Az emberkereskedelem büntetőjogi megítélésének morális és szabályozási vonatkozásai. Doktori értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021.

- 374 NAVRATYIL Zoltán: Az anyaság útvesszői, a dajkaanyaság és béranyaság rejtelmek a jogi szabályozásban, különös tekintettel az Egyesült Államokra. *Iustum Aequum Salutare*, 2010/6 (3)., 189–226.
- NAVRATYIL Zoltán: Béranyaság határok nélkül, Különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseire. *Iustum Aequum Salutare*, 2017/13(3)., 101–114.
- RIPSZÁM Dóra: Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekekre. Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2024.
- SZABÓ-TASI Katalin: Méheknek – a dajkaanyaság intézménye bevezetésének jogi dilemmáiról. *Családi Jog*, 2012/1., 7–14.
- VISKY S. Béla: A béranyaság helyzete Romániában. In: FAZAKAS Sándor – KOVÁCS Krisztián (szerk.): „Mielőtt megformáltak az anyaméhben...” Az élet kezdetén felmerülő döntések keresztyén etikai megközelítése. Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, 2020.
- WINDT Szandra: A láthatatlan emberek – Az emberkereskedelem jelensége Magyarországon Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2021. 22–23.
- WINDT Szandra: Az emberkereskedelem és a kényszermunka jellemzői egy empirikus vizsgálat alapján. In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 57. OKRI*, Budapest, 2020. 192–215.
- WINDT Szandra: Az emberkereskedelemmel kapcsolatos jogalkalmazói attitűdökről. *Miskolci Jogi Szemle*, 2022/1., 112–128.

Bíróági joggyakorlat

BH2000.1.23.

Kúria 39. BK vélemény

Kúria Bfv.II.1474/2018/9.

A MEGISMÉTELT ELJÁRÁSRA ADOTT BÍRÓI IRÁNYMUTATÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ KÚRIAI GYAKORLAT AZ UTÓBBI ÉVEK PRECEDENSKÉPES HATÁROZATAI TÜKRÉBEN

Molnár Dániel

1. A MEGISMÉTELT ELJÁRÁS JOGINTÉZMÉNYÉNEK RENDSZERTANI ÉS TERMINOLÓGIAI KÉRDÉSEI

Az alaki jog terrénján számos olyan jogintézmény létezik, amelyek részletszabályok szintjén kisebb-nagyobb eltérésekkel ugyan, de valamennyi eljárásjogi jogterület joganyagában megtalálhatók. A megismételt eljárás ezek közé tartozik. Megjelenik a polgári, a büntető, valamint a közigazgatási perjog, továbbá az általános hatósági és például az adóhatósági eljárásjog terrénján, azaz minimum öt különböző törvényben: a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényben (a továbbiakban: Pp.), a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényben (a továbbiakban: Be.), a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényben (a továbbiakban: Kp.), az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényben (a továbbiakban: Ákr.), valamint az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvényben (a továbbiakban: Air.). A megismételt eljárásra vonatkozó rendelkezések vonatkozásában az egyes eljárásjogi kódexek között számos különbség akad, amelyek közül terjedelmi keretek miatt ebben a fejezetben csupán a terminológiai kontextust vizsgálom. E tekintetben kiemelő, hogy az egyes bírósági peres eljárások szabályai között – függetlenül attól, hogy polgári, büntető vagy közigazgatási ügyről van-e szó – egymás között alá-fölé rendeltségi viszonyban álló bíróságok relációjában a jogalkotó általában kerüli a 'megismételt eljárás' kifejezés használatát, ehelyett jellemzően az 'új eljárásra utasítás' terminusát alkalmazza, jóllehet a 'megismételt eljárásra' és az 'új eljárásra' utasítás lényegileg azonos jogintézmények. Érdemes vetni egy pillantást az eljárásjogi törvények fogalomhasználatának e téren tapasztalható sokszínűségére. A Pp. és a Kp. következetesen tartja magát a fent említett terminológiához. Az előbbi például kizárólag a 'bíróság új eljárásra és új határozat hozatalára történő utasítása' szófordulatot használja,¹ ennek ellenére az polgári ügyszakos ítélezési gyakorlatban kifejezetten

1 Pp. 164. § (1) bekezdés, 380. §, 381. §, 386. § (2) bekezdés d) pont, 424. § (3)–(6) bekezdés, 427. § (2) bekezdés c) pont, 628. § (2) bekezdés l) pont.

bevettnék mondható a 'megismételt eljárás' kifejezés is.² A Kp. terminológiája már összetettebb, abban ugyanis egyszerre van jelen mindkét változat, jóllehet a törvény megismételt eljárásról kizárólag hatóságok vonatkozásában ejt szót.³ Ehhez hasonlóan a Be. szintén vegyesen szól új eljárásra utasításról⁴ és megismételt eljárásról.⁵ Sőt, a jogalkotó a törvény Tizenharmadik Részét kizárólag a megismételt eljárás szabályainak szentelte.⁶ A fentiekben kiemelt két hatósági eljárásjogi kódexben ugyancsak az 'új eljárásra utasítás' fordulat az alapvető, az Ákr.-ben például megismételt eljárásra vonatkozó normákkal e néven csupán az Átmeneti rendelkezések között találkozunk.⁷ Az Air.-nak a Kp.-re emlékeztető, megfontolt terminológiájában a megismételt eljárás alapvetően egy helyen, az új eljárásra utasítás szabályait rögzítő 129. § (4) bekezdésében szerepel, s érintőlegesen megjelenik az Átmeneti rendelkezések között is. A törvény tartalmát tekintve azonban egyértelmű, hogy a jogalkotó a megismételt eljárás és az új eljárásra utasítás között csupán annyiban tesz különbséget, hogy míg előbbi alatt magát az eljárásnak a megnevezését, addig utóbbi alatt azt az eljárási cselekményt érti, amely alapján a megismételt eljárás megindul. E helyütt szeretném megjegyezni, hogy álláspontom szerint a jogalkotónak érdemes volna fontolóra vennie a megismételt eljárás terminusának kivezetését jogrendszerünkől. Ezt az elnevezést ugyanis a következő okok miatt nem tartom alkalmasnak a jogintézmény lényegének, rendeltetésének kifejezésre juttatására. Megismételt eljárás esetén az egyes eljárásjogi kódexek részletsabályai tükrében nem egy korábban már végbement eljárás szoros értelemben vett megismétlésére, hanem egy, hatóság esetében a felettes szerv vagy a bíróság, bíróság esetében a felsőbb bíróság kötelező jellegű iránymutatásai alapján lefolytatott új eljárásra kerül sor. Nem véletlenül alkalmazza a Pp. következetesen az 'új eljárásra utasítás' terminusát, s kerüli éppoly megfontoltan a 'megismételt eljárás' szóhasználatot. Ezt a cizellált terminológiát a jövőben feltétlenül követendő példának tartom.

Összefoglalva az eddigieket, a 'megismételt eljárás' kifejezés alatt konkrét jogterületől függetlenül egy olyan eljárásjogi jogintézmény értendő, amelynek célja valamely, az igazságszolgáltatás vagy a közigazgatás szervezetrendszerébe tartozó szerv (bíróság vagy hatóság) által hozott, jogszabályban meghatározott hibában vagy hiányosságban szenvedő – leggyakrabban jogszabálysértő⁸ – határozattal teremtett

2 Lásd pl. a Kúria Jogegységi Panasz Tanács 10/2024. JEH határozata és 3/2024. JEH határozata, BH2023.9.217., Kúria Pfv.21.140/2022/4. számú precedensképes határozata, Kúria Pfv.20.210/2022/6. számú precedensképes határozata stb.

3 Kp. 86. § (4) bekezdés, 90. § (2) bekezdés b) pont, 97. § (3)–(4) bekezdés, 122. § (4) bekezdés.

4 Pl. Be. 290. § (4) bekezdés, 483. § (5)–(6) bekezdés, 590. § (11) bekezdés és (13) bekezdés, 604. § (1) bekezdés cb) alpont.

5 Pl. Be. 14. § (3) bekezdés c)–d) pont és (5)–(6) bekezdés, 79. § (1) bekezdés c) pont, 290. § (4)–(5) bekezdés, 298. § (2) bekezdés d) pont.

6 Be. 632–636. §.

7 Ákr. 143. § (1) és (2a) bekezdés.

8 A Kp. tekintetében különösen: 86. § (4) bekezdés, 89. § (1) bekezdés b) pont, 110. § (1)–(3) bekezdés, 121. § (1) bekezdés, 123. §; a Be. tekintetében különösen: 590. § (11) bekezdés, 608. § (1) bekezdés,

sérelmes helyzet orvoslása. Ez a hiba vagy hiányosság olyan jelentős, hogy az a határozatot alkotó vagy a felettes szerv által már nem korrigálható, csupán egy új eljárás lefolytatásával. Megismételt eljárásra hatóságok egymás közötti viszonyában a felettes szerv,⁹ bíróságok közötti viszonyrendszerben a felsőbb (másod-, illetve harmadfokú) bíróság, végül pedig hatóság és bíróság relációjában – legalábbis jogállami keretek között¹⁰ – értelemszerűen a bíróság erre vonatkozó utasítása esetén kerülhet sor.¹¹ Írásomban az utóbbi esetkör analízisére töreksem.

2. A TANULMÁNY CÉLJA ÉS MÓDSZERTANI ALAPVETÉSEI

A fentiek alapján aligha vitatható, hogy a megismételt eljárásra kötelezés jogintézménye valamennyi nagyobb hazai eljárásjogi jogterület immanens összetevőjét képezi. Ez ugyanakkor korántsem jelenti okvetlenül azt, hogy a jogirodalom bővelkedne a megismételt eljárásra utasítással összefüggő megállapításokban. Sőt, az e téren végzett eddigi kutatómunkám tapasztalatai alapján inkább ennek ellenkezőjéről sikerült meggyőződnöm. A megismételt eljárásra utasítás az elméleti természetű jogirodalomban, illetve különösen a közigazgatási jogi szakirodalomban általában említés szintjén fordul elő, s az eddigi szerzők számos kérdést nem vizsgáltak még. Ezek közé sorolható például az, hogy a megismételt eljárás, mint jogágakon átívelő jogintézmény a hatályos magyar alaki jogi kódexek tükrében milyen alapvető attribútumokkal rendelkezik. Éppen ezért törekedtem arra, hogy az előző fejezetben, mintegy bevezetésként kidomborítsam e jogintézmény összetett karakterét és keretjelleggel meghatározzam azt, hogy fogalmi értelemben – konkrét jogterülettől függetlenül – hogyan magyarázható a megismételt eljárás. Mindazonáltal az elméleti jellegű szakirodalomból tapasztalataim szerint nem csupán ez, hanem a vonatkozó ítélkezési gyakorlat beható vizsgálata is hiányzik. E tekintetben pedig fokozott hangsúlyt kívánok helyezni az 'elméleti jellegű' jelzőre, hiszen a 'gyakorlati', másnéven a kommentárirodalom tárgyánál fogva nem nélkülözheti legalább a precedenserejű határozatok hivatkozását. Nehezen volna azonban elképzelhető hatályos jogunk elméleti szempontú kutatása is az ítélkezési gyakorlat, illetve pontosabban az abban kialakult és konstans formálódó precedens vizsgálata és tartalmának ismerete nélkül. Találónan foglalta össze a bírói jogalkalmazás jelentőségét Marton Géza, mikor úgy vélekedett, hogy „minden törvény vak, látóvá azt a bíró szeme teszi”.¹² E megállapításnak különös aktualitást

609. § (1)–(2) bekezdés, 610. §, 625. §, 632. § (1) bekezdés, 663. § (1)–(2) bekezdés; az Ákr. tekintetében a 121. § (2) bekezdése, az Air. tekintetében a 129. § (1) bekezdése.

9 CSAJÁGI Tíma: Jogsérelem orvoslása a közigazgatási szerv által avagy a hatékony bírói jogvédelem ellehetlenítése. *Scriptura*, 2020/I., 12–13.

10 PATYI András: *A magyar közigazgatási bíráskodás elmélete és története*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 11.

11 Megjegyzendő, hogy a Kúria Kfv.37.522/2024/10. sz. precedensképes határozatának [57] bekezdésében ugyanezzel a fogalmi megközelítéssel találkozunk.

12 LÁBADY Tamás: A bírói jogalkotás és alkotmánybírói kontrollja. *Alkotmánybírói Szemle*, 2010/1., 128.

kölcsönöztek a 2019. évi CXXVII. törvény 2020. április 1-jén hatályba lépett 65–74. §-ai, amelyek a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) módosításával bevezették a 'korlátozott precedensrendszert' Magyarországon.¹³ E jogszabályváltozás több tekintetben is fontos újítást jelentett, mivel azonban a szakirodalom már részletesen elemezte ezeket, e helyütt nem foglalkoznék e kérdéskörrel bővebben.¹⁴ Egy körülményre viszont mégis feltétlenül szeretnék utalni. Annyiban a 'korlátozott precedensrendszer' nem jelentett érdemi újdonságot a hazai joggyakorlatban, hogy a magyar bíróságok ítélkezési tevékenységében már 2020 előtt is egyértelműen tetten érhető volt a következetesség a Kúria (Legfelsőbb Bíróság) által formált precedens érvényre juttatása terén.¹⁵ Valószínűleg erre vezethető vissza a jogalkotónak az a döntése, hogy precedenserővel nem csupán a Bszi. 2019-es módosításának hatálybalépését követően, hanem már korábban – 2012. január 1. után – keletkezett és a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett kúriai határozatokat is felruházott.¹⁶ Amennyiben tehát egy jogszabályhely vagy – mint jelen esetben – egy jogintézmény kapcsán fennálló bírói jogalkalmazás, illetve jogértelmezés gyakorlatát szeretnénk áttekinteni és megérteni, nem (csupán) 2020. április 1., hanem 2012. január 1. után keletkezett bírósági határozatokat kell alapul vennünk.

Tanulmányomban a Kúria ítélkező tevékenységének jelentőségéből, normatív erejéből fakadóan a megismételt eljárásra adott bírói iránymutatás vizsgálata során nem elsősorban a vonatkozó – megjegyzem, meglehetősen csekély mennyiségű – szakirodalomra támaszkodtam. A terjedelmi korlátok szem előtt tartásával tanulmányomban a Kúriának az utóbbi 3-4 év során született közigazgatási jogi tárgyú precedensképes határozatai közül azoknak az azonosítására és jogi lényege vázolására törekszem, amelyek sarkalatos megállapításaikkal alapvetően határozzák meg a Kp. 86. § (4) bekezdése által szabályozott 'megismételt eljárásra adott bírói iránymutatás' jogintézményével összefüggő ítélkezési gyakorlatot. Ennek keretében a kiválasztott határozatok mozaikszerű bemutatása helyett az azokban foglalt jogi érvek, következtetések tematizálására vállalkozom meghatározott kérdésfelvetések mentén. A célom tehát nem annak vázolása, hogy a Kúria hogyan foglalt állást egy-egy konkrét jogvitában, hanem az, hogy megvilágítsam azokat az elvi jelentőségű megállapításokat, amelyek hozzásegíthetik az Olvasót e perjogi jogintézmény karakterének megértéséhez. E módszertani megfontolások nyomán

13 FICSOR Krisztina – PATYI András: A jogegységi panasz eljárás mint a jogegység biztosításának eszköze a Kúria gyakorlatában. *Kúriai Döntések (BH)*, 2022/8. 1312.

14 Lásd például OSZTOVITS András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 2020/2., 72–80., VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 2020/2., 81–87., TAHIN Szabolcs: Korlátozott precedensrendszer – alulnézetből. *Magyar Jog*, 2020/5., 266–275.

15 AUER Ádám – CSIBOR Ferenc – OROSZ Katalin – POLLNER Péter: A korlátozott precedensrendszer hatása a kúriai ítéletek hivatkozásaira. *Jogtudományi Közlöny*, 2024/5., 230.

16 Bszi. 41/B. § (1) bekezdés, FICSOR–PATYI (2022) i. m. 1313.

reményeim szerint tanulmányomat nem csupán a jogtudomány képviselői, hanem a jogalkalmazók is haszonnal forgathatják, legyenek akár bírók, akár ügyvédek, akár a közigazgatás állományához tartozók.

3. A PRECEDENSKÉPES HATÁROZATOK MEGÁLLAPÍTÁSAI...

3.1. ...a megismételt eljárás fogalmi kereteiről

Noha a bírói jogalkalmazástól alapjában véve idegen egy-egy jogintézmény fogalmi kereteinek, tartalmának vázolása, hiszen ennek 'privilegiuma' elsődlegesen a jogalkotót illeti meg, bizonyos esetekben és bizonyos célok realizálása, mint például a jogegység biztosítása érdekében mégis megkerülhetetlen e lépés, különösen a Kúria számára. E törvényszerűség alól a megismételt eljárás jogintézménye sem jelent(ett) kivételt. Röviddel az Ákr., az (új) Air. és a Kp. hatálybalépése után a Kúriának szembesülnie kellett azzal a kérdéssel, hogy 'megismételt eljárás' alatt pontosan mely jogintézmény(ek) értendő(k), hiszen mind az Ákr., mind az Air. mindössze annyit írt elő az Átmeneti rendelkezések között, hogy a bennük foglalt normákat a hatálybalépésüket követően indult és a megismételt eljárásokban kell alkalmazni.¹⁷ A Kúria Kfv.35.338/2020/6. számú precedensképes határozatában az Air. 129. §-ával összefüggésben kimondta, hogy bár a 'megismételt eljárás' fogalmát a jogalkotó jogszabályi úton nem határozta meg, az alatt nem csupán a bíróság, hanem a hatóság (felettes szerv) által elrendelt új eljárást is érteni kell.¹⁸ (Ez a következtetés egyébként ugyanannak a bírói tanácsnak az egy héttel később készült, Kfv.35.350/2020/5. számú precedensképes határozata [26] bekezdésében is megismétlésre került.) A Kfv.35.338/2020/6. számú határozat kétségbe vonta egyúttal azt a megközelítést is, hogy megismételt eljárásról az azzal összefüggésben keletkezett határozatok jogerőre emelkedéséig nem beszélhetünk. Ezt ugyanis a Kúria az addigi gyakorlatából akkor még nem tartotta levezethetőnek.¹⁹ Ehhez képest 2024 októberében már elvi éllel kimondásra került: „A »megismételt eljárás« egy jogi fogalom, amely arra utal, hogy *egy lezárt eljárást* valamilyen lényeges eljárási vagy anyagi jogi hiba, hiányosság miatt újra le kell folytatni, a hibát, jogsértést orvosolni kell.”²⁰ Alig egy hónappal később a Kúria tovább cizellálta a 'megismételt eljárás' kifejezés magyarázatát. A Kfv.37.251/2024/7. számú precedensképes határozat kiemelte, hogy a Kp. terminológiája annyiban eltér a hatósági eljárást szabályozó kódexekétől, hogy abban megismételt eljárás alatt kizárólag az az esetkör értendő, amikor bíróság ítélettel kötelez egy hatóságot új eljárás le-

17 Ákr. 143. § (1) bekezdés, Air. 139. § (1) bekezdés.

18 Kúria Kfv.35.338/2020/6. sz. határozat [20] bekezdés.

19 Kúria Kfv.35.338/2020/6. sz. határozat [21] bekezdés.

20 Kúria Kfv.37.522/2024/10. sz. precedensképes határozat [46] bekezdés. A kiemelés tőlem származik.

380 folytatására,²¹ egyúttal azt is rögzítette, hogy „a megismételt eljárás fogalma nem azonosítható a visszavonó határozatot követően folytatott eljárás fogalmával”.²²

3.2. ...a megismételt eljárásra utasító bírósági határozat kötőerejének perspektíváiról

A megismételt eljárásra adott bírói iránymutatás jogintézményének vizsgálata során megkerülhetetlen – és az ítélkezési gyakorlatban is gyakorta felmerülő – kérdésként jelentkezik az ítéletben foglaltak kötőereje jellegének, dimenzióinak értelmezése. Mindenekelőtt fontos kiemelni, hogy a megismételt eljárás kereteit mindig a felettes szerv vagy a bíróság jelöli ki.²³ A megismételt eljárás hatékonysága érdekében a jogalkotó a felettes szerv döntésében vagy a bíróság határozatában foglalt iránymutatást kötelező erővel ruházta fel. Az Air. és a Kp. szabályai e tekintetben rendkívül hasonlóak: az Air. 129. § (4) bekezdése, valamint a Kp. 97. § (4) bekezdése egyaránt úgy rendelkezik, hogy a megismételt eljárást elrendelő döntés (határozat) rendelkező része és indokolása köti az új eljárást lefolytató hatóságot. Ezt a szabályt a bíróságok, különösen a Kúria meglehetősen szigorú jogértelmezés mellett következetesen érvényre juttatja.²⁴ Ezenkívül az utóbbi évekből több olyan esetet is lehet találni, amikor a Kúria a fenti generálklauzulákat pontosította, kiegészítette. 2020-ban például kimondta, hogy „a közigazgatási hatóság köteles az újabb határozata meghozatala során a bíróság által megadott szempontokat érvényesíteni, a jogerős bírósági határozat iránymutatását követni. Ezen iránymutatás indokoltságát, szükségességét nem mérlegelheti, nem szűkítheti le, nem értelmezheti át.”²⁵ Ugyanezzel a megállapítással találkozunk a Kúria Kfv.38.009/2020/3. precedensképes határozatának [24] bekezdésében. Egy másik, 2022-ben született határozatban a Kúria azontúl, hogy az ítéleti iránymutatás kötőerejét hangsúlyozta, arra is rámutatott, hogy az ítéletben foglaltak végrehajtása a megismételt eljárás során nem lehet formális, hanem a bírói iránymutatást a hatóságnak tartalmában is teljesítenie kell.²⁶ A Kúria gyakorlatában 2020 utáni évekből relatíve sok olyan precedensképes határozatot is találunk, amelyek a nem az ítéletnek megfelelően végrehajtott megismételt eljárás jogkövetkezményeivel foglalkoznak. A napjainkra általánosan elfogadottá vált precedens tükrében a Kúria az ilyen megismételt eljárásban született határozatokat az Ákr. 123. § (1) bekezdésének f) pontja alapján semmisnek tekinti.²⁷ A Kúria e téren jelentkező merevsége több eseti döntésben tükröződik. A már említett Kfv.38.009/2020/3. sz. precedensképes határozatban

21 Kúria Kfv.37.251/2024/7. sz. határozat [69] bekezdés.

22 Kúria Kfv.37.251/2024/7. sz. határozat [75] bekezdés.

23 Kúria Kfv.35.350/2020/5. sz. határozat [27] bekezdés.

24 Kúria Kfv.35.251/2020/7. sz. precedensképes határozat [33] bekezdés, Kúria Kfv.27.178/2021/12. sz. precedensképes határozat [26] és [43] bekezdés, BH2023.12.313. [29] bekezdés.

25 BH2020.11.347. elvi tartalma.

26 Kúria Kfv.37.480/2022/8. sz. precedensképes határozat [54] bekezdés.

27 BH2020.11.347. [38] bekezdés, BH2022.8.223. [39] bekezdés.

a fentiekén kívül az is kimondásra került, hogy a Kp. 97. § (4) bekezdésének megsértése olyan eljárási szabályszegésnek minősül, amely miatt a közigazgatási bíróság *köteles* megsemmisíteni a megismételt eljárásban született határozatot.²⁸ Ezt az álláspontot a BH2023.12.311. számú határozat cizellálta tovább, amelyben a Kúria kiemelte, hogy a bírósági iránymutatás nem vagy hiányos teljesítése a megismételt eljárásban orvosolhatatlan eljárási szabályszegésnek, azaz semmisségi oknak tekintendő. Semmisségi ok esetében pedig a bíróságnak kizárólag a jogsértő határozat megsemmisítésére van lehetősége.²⁹ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a megismételt eljárásra adott bírói iránymutatás kötőereje távolról sem abszolút. Adódhatnak ugyanis olyan esetek, amikor a semmisség jogkövetkezménye indokolatlanul szigorú volna. De milyen esetek tartozhatnak ide? Például az az esetkör, amikor a megismételt eljárásban alkalmazandó jogszabályokban változás következett be. Ilyenkor a Kúria – egy 2020 szeptemberében született precedensképes határozat alapján – megengedi az eltérést.³⁰ 2020 októberének végén tovább részletezte álláspontját abban a kérdésben, hogy a megismételt eljárás során mennyiben megengedhető az a bírói iránymutatástól való eltérés az alkalmazandó jog térrénumán bekövetkezett változásra tekintettel. A Kfv.35.350/2020/5. számú precedensképes határozat rögzítette, hogy mivel a megismételt eljárást eleve kizárólag a bírói iránymutatásban meghatározott körben lehet lefolytatni, az alkalmazandó új jogszabályok normái is csupán e keretek között képesek joghatás kiváltására. Ha a hatóság a megismételt eljárást szélesebb körben folytatja le, mint azt az ítélet megköveteli, a megváltozott jogszabályok rendelkezéseinek a bírói iránymutatást meghaladó részben történő alkalmazása jogszabálysértő.³¹ Az alkalmazandó jogon kívül a tényállás megváltozása is megalapozhatja a bíróság által adott iránymutatástól való eltérést,³² változatlan tényállás mellett azonban kizárólag az ítéletnek minden tekintetben megfelelő új határozat hozható.³³ A Kúria a megismételt eljárással szemben támasztott követelmények mellett azonban azt is egyértelműsítette, hogy amennyiben a hatóság maradéktalanul eleget tesz a megismételt eljárásra vonatkozó bírói iránymutatásnak, az új eljárásban hozott határozattal szembeni keresetet a közigazgatási bíróságnak el kell utasítania.³⁴

Megjegyzendő végül, hogy a megismételt eljárásra adott bírói iránymutatás nem csupán a hatóságot, hanem a bíróságot is köti. Bár a terjedelmi keretek miatt e helyütt már nincs lehetőség a vonatkozó ítélkezési gyakorlat áttekintésére, arra feltétlenül szeretnék utalni, hogy a Kúria rendkívül részletesen foglalkozott e kérdéskörrel. Ennek köszönhetően számos határozatban megerősítésre került, hogy a megismé-

28 Kúria Kfv.38009/2020/3. sz. határozat [24] bekezdés.

29 BH2023.12.311. [44] bekezdés.

30 Kúria Kfv.37.236/2020/4. sz. határozat [25] bekezdés.

31 Kúria Kfv.35.350/2020/5. sz. határozat [27] bekezdés.

32 BH2022.8.223. [41] bekezdés.

33 Kúria Kfv.37.459/2017/4. sz. precedensképes határozatának elvi tartalma.

34 Kúria Kfv.37.599/2017/6. sz. precedensképes határozatának elvi tartalma.

telt eljárásban született hatósági határozat felülvizsgálata során az alapítélet, illetve magának a bírói iránymutatásnak a helyessége – a Kp. 96. §-ban szabályozott anyagi jogerő miatt – nem, csupán az vizsgálható, hogy a hatóság a megismételt eljárás során eleget tett-e az ítéletben foglaltaknak (Kúria Kfv.IV.35.266/2020/6. sz. precedensképes határozat [29] bekezdés, Kúria Kfv.38.009/2020/3. sz. precedensképes határozat [25] bekezdés, Kúria Kfv.II.37.424/2021/7. sz. precedensképes határozat [53] bekezdés, Kúria Kfv.37.178/2021/12. sz. precedensképes határozat [27] bekezdés, Kúria Kfv.35.462/2022/6. sz. precedensképes határozat [24] bekezdés, Kúria Kfv.45.168/2022/7. sz. precedensképes határozat [28] bekezdés, Kúria Kfv.VII.45.029/2023/16. sz. precedensképes határozat [43] bekezdés).

4. KONKLÚZIÓK

A megismételt eljárás, illetve a megismételt eljárásra adott bírói iránymutatás, noha kétségtelenül a hatósági eljárás, valamint a közigazgatási peres eljárás szűk szegmensét alkotják, amelyekre a vonatkozó törvényekben csupán néhány bekezdés erejéig találunk rendelkezéseket, nem kevésbé kiterjedt és komplex ítélkezési gyakorlattal rendelkeznek, mint náluk lényegesen jelentősebb jogintézmények. Meggyőződésem, hogy e témakör több figyelmet érdemelne a jogtudomány részéről, mint amelyben részesült és jelenleg részesül. Tanulmányomban az eljárásjogi jogterületeken átívelő karakterrel rendelkező megismételt eljárásra utasítás egyes közigazgatási jogi aspektusaival – a megismételt eljárás fogalmával és a megismételt eljárásra adott bírói iránymutatás kötőerejével – összefüggésben kialakult, friss kúriai gyakorlat vázolására törekedtem precedensképes határozatok vizsgálatán keresztül. Az e téren végzett bírói jogalkalmazás során megfogalmazott megállapítások szintézise reményeim szerint hozzájárult az ebben a témában meglehetősen szűkszavú jogirodalomban tapasztalható hiátusok felszámolásához, egyúttal bízom abban, hogy sikerült új adalékkal szolgálnom annak megértéséhez, hogy a megismételt eljárás és az arra adott bírói iránymutatás hogyan érvényesül a gyakorlatban, s melyek azok a bizonytalanságok, problémák, amelyek e jogintézményekkel összefüggésben visszatérően felbukkannak a közigazgatási bíróságok ítélkező tevékenységében.

BIBLIOGRÁFIA

- AUER Ádám – CSIBOR Ferenc – OROSZ Katalin – POLLNER Péter: A korlátozott precedensrendszer hatása a kúriai ítéletek hivatkozásaira. *Jogtudományi Közöny*, 2024/5.
- CSAJÁGI Tímea: Jogsérelem orvoslása a közigazgatási szerv által avagy a hatékony bírói jogvédelem ellehetetlenítése. *Scriptura*, 2020/I.

- FICSOR Krisztina – PATYI András: A jogegységi panasz eljárás mint a jogegység biztosításának eszköze a Kúria gyakorlatában. *Kúriai Döntések (BH)*, 2022/8.
- LÁBADY Tamás: A bírói jogalkotás és alkotmánybíróági kontrollja. *Alkotmánybíróági Szemle*, 2010/1.
- OSZTOVITS András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 2020/2.
- PATYI András: *A magyar közigazgatási bíráskodás elmélete és története*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- TAHIN Szabolcs: Korlátozott precedensrendszer – alulnézetből. *Magyar Jog*, 2020/5.
- VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 2020/2. 81–87.

AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK AZ EURÓPAI ELFOGATÓPARANCS ALKALMAZÁSÁRA VONATKOZÓ BÍRÓSÁGI GYAKORLATA, ANNAK HATÁSA AZ UNIÓS ÁTADÁSI ELJÁRÁSOK MENETÉRE

Deme Laura Anna

1. BEVEZETÉS

A bűncselekmények határon átnyúló jellege folyamatos kihívást jelent a nemzeti büntető-igazságszolgáltatás számára. Az európai uniós integráció egyik alapvető célkitűzése, az áruk, szolgáltatások, a tőke és a személyek szabad mozgásának megvalósítása elősegítette a belső határok lebontását. Ez azonban új lehetőségeket teremtett a bűnelkövetők számára, megkönnyítve határokon átnyúló tevékenységüket és a büntető-igazságszolgáltatás elkerülését. Az európai egység megteremtése során szükség volt a bűnüldözés területén a hatékonyabb együttműködésre. A Római Szerződés 1957-es aláírásakor a bel- és igazságügyi együttműködés még nem szerepelt a közösségi célkitűzések között, intézményesített formában először a Maastrichti Szerződés hozta létre.¹ A tagállami vezetők az 1999-es tamperei csúcstalálkozón tűzték ki célul az igazságügyi együttműködés elmélyítését, valamint fogalmazták meg a tagállami bírósági határozatok kölcsönös elismerésének elvét.² Érdeemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a Lisszaboni Szerződés aláírását és a pilléres rendszer megszüntetését követően a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés is a rendes jogalkotási eljárás kerete közé került.

Az európai elfogatóparancs (a továbbiakban: EEP) az Európai Unió tagállamai közötti büntetőügyekben alkalmazott átadási eljárás, amelyet a 2002/584/IB számú tanácsi kerethatározat vezetett be.³ A határozat szerint valamely tagállam igazságügyi hatósága által kibocsátott elfogatóparancs alapján a végrehajtásra kijelölt másik tagállam köteles az érintett személyt a lehető legrövidebb időn belül átadni.

1 BÁRD Petra: A kölcsönös bizalom elvével szembeni alkotmányos aggályok az európai elfogatóparancs példáján keresztül. In: Virág György (szerk.) *Kriminológiai Tanulmányok*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2008., 176. 175–192.

2 KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: Aktuális problémák az európai elfogatóparancs végrehajtásakor. *Belügyi Szemle*, 2024/5., 63.

3 A tanács kerethatározata az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról (HL [2002] L 190, 2002.07.18., 1. o.) (a továbbiakban: 2002/584/IB tanácsi kerethatározat).

Az átadás irányulhat büntetőeljárás lefolytatására vagy jogerős ítélet végrehajtására. Az EEP bevezetésével az Európai Unió szakított a hagyományos, nemzetközi jogi normákon alapuló kiadatási modellel és bevezetett egy olyan mechanizmust, amely az igazságügyi hatóságok kölcsönös bizalmon alapuló együttműködését helyezi előtérbe.⁴ A nemzetközi jogon alapuló kiadatás két szakaszához képest az EEP alapján zajló átadási eljárás egyetlen szakaszból áll, ugyanis kizárólag a megkeresett állam igazságügyi hatósága dönt az átadásról.⁵

Az EEP működéséhez és fenntartásához elengedhetetlen a kölcsönös bizalom és elismerés elve, amelyek alapján a tagállamok elismerik és végrehajtják egymás hatósági határozatait. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy az elismerés nem lehet automatikus. A tagállamok hatóságai kötelesek minden egyedi ügyben megvizsgálni az elismerés feltételeként meghatározott eljárási garanciákat. Az elismerés következménye, hogy a tagállamok a *ne bis in idem* elvének figyelembevételével nem indítanak újabb büntetőeljárást olyan esetekben, amelyekben egy másik tagállam jogerős ítéletet hozott.⁶ A *ne bis in idem* elv alkalmazásával kapcsolatban az EUB széles körű joggyakorlattal rendelkezik. A tanulmány eltérő fókusza miatt ehelyütt csak megemlítem a legfontosabb ügyeket. A *Gözütok és Brügge* ügyben az EUB a *ne bis in idem* elv alkalmazását írta olyan esetekben, ahol az eljárás során valamely tagállami ügyészség meghatározott feltételek mellett, bírósági közreműködés nélkül döntött a tagállamban folyamatban lévő büntetőeljárás megszüntetéséről.⁷ A *Kraaijenbrink-ügy* során a *ne bis in idem* elv és az ugyanolyan cselekmények egymáshoz való viszonyát értelmezte a Bíróság.⁸

Az EEP jelentős előrelépést jelentett a büntetőjogi jogharmonizáció és a hatékonyabb büntetőjogi együttműködés területén, azonban számos kihívással járt együtt. A legtöbb kérdés az alapjogvédelem és a jogállamiság vonatkozásában merült fel. A tagállamok igazságügyi rendszereinek különbségei, a fogvatartási körülmények eltérései, valamint a jogállamisági elvekkel kapcsolatos viták új értelmezési szempontokat vetettek fel. Tekintettel arra, hogy az uniós jog egységes értelmezésének biztosítása az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) feladata, szükséges áttekinteni az alapjogok védelmével kapcsolatban felmerült legfontosabb ügyeket. Ezen ítéletek nyomán bontakoznak ki azok a jogértelmezési és végrehajtási keretek, amelyek mentén a nemzeti hatóságok mérlegelhetik az átadásokat. Továbbá az Unió jogfejlődésének vizsgálata során nem elhanyagolható szempont

4 KOÓS NÉ I. M. 64.

5 PÉRIGNON, Isabelle – DAUCÉ, Constance: The European Arrest Warrant: a growing success story. *Academy of European Law*, 2007/8., 205.

6 NAGY Anita: Európai nyomozási határozat a kölcsönös elismerés elve tükrében. *Kúriai Döntések: Bírósági határozatok*, 2017/6. 864.

7 C-187/01. sz. és C-385/01. sz. Hüseyin Gözütok és Klaus Brügge elleni büntetőeljárások ügyben 2003. február 11-én hozott ítélet.

8 C-367/05. sz. Norma Kraaijenbrink elleni büntetőeljárás ügyben 2007. július 18-án hozott ítélet.

az EUB ítéleteinek elemzése, különösen akkor, amikor a kölcsönös bizalom elve ütközik az alapjogvédelemmel.

Jelen tanulmány célja áttekinteni, hogy az EUB releváns ítéletei milyen módon befolyásolták az EEP alkalmazását, kiváltképpen az alapjogvédelemmel és a jogállamisági kérdésekkel kapcsolatban. Érdekes megvizsgálni, hogy a nemzeti igazságügyi hatóságok milyen körülmények és indokolások alapján tértek el az EEP szerinti automatikus végrehajtási kötelezettségtől, valamint, hogy e változások mennyiben alakították át az eredetileg automatizmusra épülő végrehajtási rendszert. Mindezek alapján kutatásom célja állást foglalni a kölcsönös bizalom elvének fenntarthatóságával kapcsolatban, valamint általános képet vázolni az igazságügyi együttműködés jövőjéről.

2. A 2002/584/IB SZÁMÚ TANÁCSI KERETHATÁROZAT

Jelen fejezetben szükségesnek tartom röviden áttekinteni az EEP-t létrehozó, valamint a kibocsátáshoz és az átadás lefolytatásához szükséges feltételeket meghatározó 2002/584/IB számú tanácsi kerethatározatot. A hagyományos értelemben vett bűnügyi együttműködés fejlődését olyan alapelvek határozták meg, mint a kölcsönös elismerés, a kettős büntethetőség, valamint a specialitás elve, amelyek a tagállami szuverenitás és az együttműködés közötti egyensúly fenntartását szolgálták.⁹ A kettős büntethetőség követelményének részleges eltörlése közvetlenül a kölcsönös elismerés elvéből fakad, ez ugyanis jelentős mértékben hozzájárul a tagállami bíróságok közötti hatékonyabb együttműködéshez.¹⁰ A legtöbb bűncselekmény vonatkozásában a tagállam akkor köteles végrehajtani az EEP-t, ha az EEP-vel érintett bűncselekmény saját jogrendszere szerint is annak minősül. A kettős inkrimináció elve alól a kerethatározat ír elő bizonyos bűncselekményi kivételeket, ezekben az esetekben a tagállami büntethetőségtől függetlenül eleget kell tenni az EEP-nek.¹¹ E követelmény részleges eltörlése az egyik legjelentősebb reform, amelyet a kerethatározat által bevezetett új átadási eljárás hozott. További korlátként jelennek meg azok az esetek, amelyek fennállásakor a tagállam köteles megtagadni, vagy mérlegelheti az EEP teljesítését.¹² Ezzel kapcsolatban érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az alapvető jogok esetleges megsértése az EEP-t kibocsátó államban nem szerepel kifejezetten a megtagadási okok között.¹³ Ugyanakkor a tanácsi keretha-

9 NÉMETH Kata: Az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata a bűnügyi együttműködés területén. In: *Mailáth György Tudományos Pályázat Díjazott Dolgozatok*. Budapest, Országos Bírósági Hivatal, 2022. 215.

10 PÉRIGNON–DAUCÉ (2007) i. m. 207.

11 2002/584/IB tanácsi kerethatározat 2–4. cikk. Pl. bünszervezetben való részvétel, terrorizmus, emberkereskedelem

12 Lásd részletesen a kerethatározat 3. és 4. cikkét.

13 MACKAREL, Mark: The European Arrest Warrant - The Early Years: Implementing and Using the Warrant. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. 2007/1., 41.

tárazat 12. preambulumbekzdése rögzíti az alapvető jogok tiszteletét, valamint kifejezi az EUSZ 6. cikkében és az Alapjogi Kartában megjelenő alapelvekkel.

A kerethatározat is hangsúlyozza, hogy az EEP végrehajtása a kölcsönös bizalom és elismerés elvén alapul. Mindazonáltal az EUB ítélkezési gyakorlatát vizsgálva kérdésként merül fel, ha egy tagállam magatartása sérti a bírósági határozatok kölcsönös elismerésének alapját képező kölcsönös bizalom elvét, akkor ez igazolhatja-e a végrehajtás megtagadását a tanácsi kerethatározat 3. és 4. cikkeiben kifejezetten nevesített okokon túlmenően is. Azaz jogalapot teremthet-e az alapjogok rendszerszintű sérelme vagy a jogállamiság hiányossága olyan diszkrecionális elbírálásra, amely a kerethatározat szövegében ugyan nem szereplő, de annak céljából és az EUB értelmezéséből fakadó megtagadási indokot képezhet.¹⁴ E körülményekre tekintettel az uniós joggyakorlatban megfigyelhetők olyan esetek, amikor a tagállami végrehajtó hatóságok jogszerűen megtagadták az európai elfogatóparancs végrehajtását. A tanulmány következő fejezetében az EUB releváns joggyakorlatának vázlatos áttekintése következik.

3. AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK JOGGYAKORLATA AZ EURÓPAI ELFOGATÓPARANCSON VONATKOZÁSÁBAN

Az EEP hatékony és következetes alkalmazása megköveteli az uniós jog egységes értelmezését. Az EUB ítélkezési gyakorlata meghatározó abban a tekintetben, hogy a tagállami bíróságok miként értelmezik és alkalmazzák a kerethatározat rendelkezéseit. A kölcsönös bizalom elvére épülő együttműködés alapvető feltétele, hogy a tagállami jogrendszerek tiszteletben tartsák az emberi jogokat és a jogállamiság elveit. Az EUB egyértelművé tette, hogy a kölcsönös bizalom nem jelent feltétlen vagy korlátlan bizalmat. Abban az esetben, ha az átadással érintett személy alapvető jogainak súlyos és bizonyított sérelme reálisan fennáll, a végrehajtó tagállam kivételesen, de jogszerűen megtagadhatja az európai elfogatóparancs végrehajtását.

3.1. Az Aranyosi és Căldăraru ügy¹⁵

Az alapjogok érvényesülése vonatkozásában az Aranyosi és Căldăraru ügy fontos mérföldkőnek számít. Az EUB itt mondta ki először, hogy az alapvető jogok

14 WACH-GÖRNY, Urszula: The European Arrest Warrant and the danger of violating the fundamental rights of the transferred individual. Reflections on Article 1(3) of Council Framework Decision no. 2002/584. In: KORDONSKI, Roman – KORDONSKA, Alexandra – MUSZYŃSKI, Łukasz: *Polityka zagraniczna państw w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*. Olsztyn – Lwów. 2021. 62.

15 C-404/15. és C-659/15. sz. Aranyosi Pál és Robert Căldăraru elleni büntetőeljárás egyesített ügyekben 2016. április 5-én hozott ítélet.

sérelme megakadályozhatja az EEP végrehajtását. A tényállás szerint Magyarország, illetve Románia igazságügyi hatóságai EEP-t bocsátottak ki, és kérték az érintett személyek átadását. A német bíróság azonban az alapjogi aggályokat figyelembe véve előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett elő az EUB-hoz. A kérdés az volt, hogy az egyes tagállamok megtagadhatják-e az EEP végrehajtását annak ismeretében, hogy a kiadandó személy embertelen, megalázó bánásmódnak lehet kitéve a kibocsátó államban. A magyar és a román fogvatartási intézetek állapotát kifogásolták az EEP-vel érintett személyek, figyelembe véve azok zsúfoltságát.¹⁶

A Bíróság ítéletében megállapította, hogy a kölcsönös bizalom nem lehet vak bizalom. Kétlépcsős vizsgálati szempontrendszerrel dolgozott ki annak eldöntésére, hogy az átadás következtében fennáll-e az érintett személy alapjogainak sérelme. Elsőként a végrehajtó tagállam igazságügyi hatóságának megbízható, objektív és releváns vizsgálatok, információk alapján kell megvizsgálnia a kibocsátó állam fogvatartási körülményeit, különös tekintettel az esetleges rendszerszintű hiányosságokra. Másrészt a kibocsátó állam hatóságának mérlegelnie kell, hogy az adott személyt egyénileg fenyegeti-e az embertelen vagy megalázó bánásmód veszélye. Amennyiben e veszély valószínűsíthető, az átadás jogszerűen megtagadható.¹⁷ Az Aranyosi és Căldăraru ügyet követően az EUB más ítéleteiben is elismerte a kereghatározatban nem nevesített megtagadási okot, valamint részletesen kidolgozta az alkalmazásukhoz kapcsolódó követelményeket és eljárási szempontokat.¹⁸

3.2. LM-ügy¹⁹

Az EUB az alapjogok sérelmén túlmenően további olyan körülményeket is elismert, amelyek az európai elfogatóparancs végrehajtásának megtagadását indokolhatják. Különös jelentőséggel bír az LM-ügy, amelyben a Bíróság elismerte, hogy a jogállamisági követelmények rendszerszintű sérelme megalapozhatja az EEP végrehajtásának megtagadását. Ez volt az első ítélet, amely szerint jogállamisági hiányosságokra tekintettel is megtagadható az EEP. Az ügy fokozott figyelmet kapott mind a szakirodalomban, mind az uniós intézményekben.

16 HONG, Mathias: Human Dignity, Identity Review of the European Arrest Warrant and the Court of Justice as a Listener in the Dialogue of Courts: Solange-III and Aranyosi. *European Constitutional Law Review*. 2016/3. 561.

17 C-404/15. és C-659/15. sz. Aranyosi Pál és Robert Căldăraru elleni büntetőeljárás egyesített ügyekben 2016. április 5-én hozott ítélet 104. pontja.

18 SZIJÁRTÓ ISTVÁN: *Az alapjogvédelem fejlődése az európai büntetőjogban Lisszabon után. A tagállamok büntetőeljárásai együttműködésének új másodlagos jogforrásai és az Európai Unió Bíróságának esetjoga*. Pécs, 2024. 11.

19 C-216/18. sz. LM ügyben 2018. július 25-én hozott ítélet.

Az előzetes döntéshozatali eljárást az ír felsőbíróság (*High Court*) kezdeményezte. Az ügyben az volt a kérdés, hogy az átadás megtagadható-e arra hivatkozva, hogy a kibocsátó tagállamban, jelen esetben Lengyelországban a bíróságok függetlenségét rendszerszintű hiányosságok veszélyeztetik. Az EUB nem kívánt közvetlenül állást foglalni a jogállamisági eljárást érintő kérdésekben, ugyanakkor közvetve mégis megtette.²⁰ A kérelmező a lengyel igazságszolgáltatási rendszer visszasságaira hivatkozott, valamint arra, hogy ezek miatt sérülne a tisztességes eljáráshoz való joga. Az ügyben eljáró bíróság kérdése arra irányult, hogy alkalmazható-e az Aranyosi és Căldăraru ügyben kidolgozott teszt, a kérelem megalapozottságának eldöntésére. Bár az EUB nem foglalt közvetlenül állást a lengyel jogállamiság helyzetét illetően, döntésével implicit elismerte, hogy a jogállamiság súlyos sérelme alááshatja a kölcsönös bizalom elvét. A döntés az Aranyosi és Căldăraru ügyből ismert kétszintű teszt alkalmazását írta elő az ír bíróság számára, ezzel kizárva EEP automatikus megtagadásának lehetőségét.²¹

3.3. Dorobantu-ügy²²

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének közvetlen alkalmazására a legújabb példa az Európai Unió Bíróságának a Dorobantu-ügyben hozott ítélete. Az ügy előzménye, hogy a hamburgi tartományi bíróság előzetes döntéshozatali kérelemmel fordult az EUB-hez, miután a román igazságügyi hatóságok EEP-t bocsátottak ki a román állampolgárságú Dorobantu ellen.

A hamburgi bíróság azon minimális fogvatartási követelmények meghatározása érdekében fordult az EUB-hez, amelyeket a kibocsátó államnak teljesítenie kell EEP végrehajtásához.²³

Az ügyben a Bíróság rögzítette, hogy a végrehajtó tagállam igazságügyi hatósága köteles az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkéből fakadó követelményeket figyelembe venni, tekintettel arra, hogy az uniós jog nem tartalmaz kötelező minimumszabályokat a fogvatartottak személyes életterére vonatkozóan. Az ítéletben az EUB tovább erősíti az európai alapjogi védelem rendszerét, kiemelve, hogy az emberi méltóság tisztelete abszolút korlát a büntető együttműködés hatékonysági megfontolásaival szemben.²⁴ Tehát a végrehajtó tagállam igazságügyi hatósága

20 KECSMÁR Krisztián: A jogállamiság fogalma az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatában, avagy a jog került a politika vagy a politika a jog csapdájába? *Európai Tükör*. 2020/2., 44.

21 GÁR Ákos Bence: Az Európai Unió Bírósága jogállamisággal kapcsolatos ítélkezési tendenciái. *Jogelméleti Szemle*. 2021/1., 110–112.

22 C-128/18. sz. Dumitru-Tudor Dorobantu elleni büntetőeljárás ügyben 2019. október 15-én hozott ítélet.

23 NEUMANN, Eva: Europäische Einigkeit in Action: Menschenwürde im Strafvollzug. *Völkerrechtsblog*, 2019. október 31. 31. https://intr2dok.vifa-recht.de/receive/mir_mods_00007814 [letöltve: 2025. 04. 20.]

24 Uo.

jogszerűen megtagadhatja az átadást, ha a beszerzett információk alapján az érintett személyt olyan fogvatartási körülmények várják, amelyek az EJEE alapján embertelen vagy megalázó bánásmódnak minősülhetnek. A *Dorobantu-ügy* megerősítette az Aranyosi és Căldăraru ügyben lefektetett alapelvet, miszerint az alapvető jogok védelme elsőbbséget élvez az uniós átadási mechanizmus automatikus végrehajtásával szemben. Emellett tovább konkretizálta a tagállami hatóságok kötelezettségeit az egyéni kockázatértékelés elvégzése vonatkozásában.²⁵ A jövőben valószínűleg részletesebben kell a Bíróságnak vizsgálnia a fogvatartási körülményeket az embertelen, illetve megalázó bánásmód valós kockázatának értékelése során, így mindenképpen érdemes figyelemmel kísérni, hogy az EUB továbbra is követi-e az EJEB jogértelmezését.

3.4. Petruhhin-ügy²⁶

Aleksandrs Petruhhin észt állampolgárral szemben elsőbbségi jelzést tettek közzé az Interpol internetes oldalán. Ez alapján Lettországból elfogták, majd Oroszország kiadatási kérelmet terjesztett elő, amelynek Lettország eleget tett. Kérdésként merült fel, hogy az észt és a lett állampolgárok ugyanolyan jogi védelmet élveznek-e Lettországból annak ellenére, hogy semmilyen nemzetközi megállapodás nem korlátozza Lettország és Oroszország között észt állampolgárok kiadását. A Bíróság megállapította, hogy a szabad mozgás jogának korlátozását jelenti, és hátrányos megkülönböztetésnek minősülhet, ha egy tagállam saját állampolgárait nem, de más tagállamok állampolgárait kiadja. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy más tagállamok állampolgárai sajátjaikhoz képest ne kerüljenek hátrányos helyzetbe, és figyelembe kell venniük az alapvető jogokat a kiadatási eljárások során. Emellett rögzítette, hogy a megkeresett tagállamnak tájékoztatnia kell az érintett személy állampolgársága szerinti tagállamot, és lehetőséget kell adnia számára az eljárás átvételére.²⁷ Az ítélet megerősítette az uniós polgárok, valamint a szabad mozgás és tartózkodás jogának védelmét harmadik államok kiadatási kérelmeivel szemben.

25 KARAPATAKIS, Andreas: Case C-128/18. Dorobantu – the Aftermath of Aranyosi and Căldăraru. *European Law Blog*. 2019. október 28. <https://www.europeanlawblog.eu/pub/case-c-128-18-dorobantu-the-aftermath-of-aranyosi-and-caldararu/release/1> [letöltve: 2025. 04. 26.]

26 C-182/15. sz. Aleksei Petruhhin kiadatásával kapcsolatban 2016. szeptember 6-án hozott ítélet

27 POZDNAKOVA, Alla: Aleksei Petruhhin: Extradition of EU Citizens to Third States. *European Papers*. 2017/2., 211.

Az EUB ítélkezési gyakorlata az EEP alkalmazása terén alapvető változásokat idézett elő az uniós tagállamok közötti igazságügyi együttműködés rendszerében. A Bíróság által kidolgozott kétszintű vizsgálati szempontrendszer és az alapjogok védelmére helyezett jelentősebb hangsúly lényegesen átalakította az EEP eredetileg automatikus végrehajtási mechanizmusát. Az EUB döntései, különösen az Aranyosi és Căldăraru, az LM, valamint a Dorobantu ügyek, világossá tették, hogy a kölcsönös bizalom elve nem értelmezhető feltétlen, vak bizalomként.²⁸ A Bíróság ítélkezési gyakorlata megerősítette, hogy a kölcsönös elismerés elve és a tagállamok közötti együttműködés csak akkor tartható fenn, ha az egyes tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei megfelelnek az uniós alapértékeknek.²⁹ A kutatás alapján megállapítható, hogy az EUB joggyakorlata az európai elfogatóparancs alkalmazását komplexebbé tette. A nemzeti hatóságok mérlegelési hatáskörébe került az átadás megtagadása azokban az esetekben, ahol alapvető jogok sérelmének kockázata bizonyítható. Ezzel az átadási mechanizmus eltávolodott a kizárólag automatizmuson alapuló végrehajtástól, és helyette a konkrét körülményeket figyelembe vevő, egyéniesített megközelítés irányába fejlődött.

Összességében a kölcsönös bizalom elve továbbra is az uniós igazságügyi együttműködés egyik sarokköve, azonban fenntarthatósága a jövőben egyre inkább attól függ, hogy a tagállamok mennyiben képesek tiszteletben tartani a közös alapjogvédelmi és jogállamisági követelményeket. Az EUB döntései nem csupán a meglévő problémák kezelését szolgálják, hanem egyúttal az uniós igazságügyi együttműködés hosszú távú fejlődését is megalapozzák.

BIBLIOGRÁFIA

- BÁRD Petra: A kölcsönös bizalom elvével szembeni alkotmányos aggályok az európai elfogatóparancs példáján keresztül. In: VIRÁG György (szerk.) *Kriminológiai Tanulmányok*. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2008., 176. 175–192.
- BONELLI, Matteo – DE CARVALHO, Mateus Correia: No need to look, trust me! Mutual trust and distrust in the European arrest warrant system. *European Law Open*. 2024/3.
- GÁT Ákos Bence: Az Európai Unió Bírósága jogállamisággal kapcsolatos ítélkezési tendenciái. *Jogelméleti Szemle*. 2021/1., 110–112.

28 BONELLI, MATTEO – DE CARVALHO, MATEUS CORREIA: No need to look, trust me! Mutual trust and distrust in the European arrest warrant system. *European Law Open*. 2024/3. 291.

29 GROSSIO, LORENZO – ROSI MARGHERITA: The Ultimate (but not the Only) Remedy for Securing Fundamental Rights in the EAW System? Some Reflections on Puig Gordi and E. D. *European Papers*. 2023/2. 548.

- GROSSIO, Lorenzo – ROSI, Margherita: The Ultimate (but not the Only) Remedy for Securing Fundamental Rights in the EAW System? Some Reflections on Puig Gordi and E. D. *European Papers*. 2023/2., 548.
- HONG, Mathias: Human Dignity, Identity Review of the European Arrest Warrant and the Court of Justice as a Listener in the Dialogue of Courts: Solange-III and Aranyosi. *European Constitutional Law Review*. 2016/3.
- KARAPATAKIS, Andreas: Case C-128/18. Dorobantu – the Aftermath of Aranyosi and Căldăraru. *European Law Blog*. 2019. október 28. <https://www.europeanlawblog.eu/pub/case-c-128-18-dorobantu-the-aftermath-of-aranyosi-and-caldararu/release/1> [letöltve: 2025. 04. 26.]
- KECSMÁR Krisztián: A jogállamiság fogalma az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatában, avagy a jog került a politika vagy a politika a jog csapdájába? Európai Tükör. 2020/2.
- KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara: Aktuális problémák az európai elfogatóparancs végrehajtásakor. *Belügyi Szemle*, 2024/5., 63.
- MACKAREL, Mark: The European Arrest Warrant – The Early Years: Implementing and Using the Warrant. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. 2007/1., 41.
- NAGY Anita: Európai nyomozási határozat a kölcsönös elismerés elve tükrében. *Kúriai Döntések: Bírósági határozatok*, 2017/6., 864.
- NÉMETH Kata: Az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata a büntügyi együttműködés területén. In: *Mailáth György Tudományos Pályázat Díjazott Dolgozatok*. Budapest, Országos Bírósági Hivatal, 2022.
- NEUMANN, Eva: Europäische Einigkeit in Action: Menschenwürde im Strafvollzug. *Völkerrechtsblog*, 2019. október 31. https://intr2dok.vifa-recht.de/receive/mir_mods_00007814 [letöltve: 2025. 04. 20.]
- PÉRIGNON, Isabelle – DAUCÉ, Constance: The European Arrest Warrant: a growing success story. *Academy of European Law*, 2007/8., 205.
- POZDNAKOVA, Alla: Aleksei Petruhhin: Extradition of EU Citizens to Third States. *European Papers*. 2017/2.
- SZIJÁRTÓ István: *Az alapjogvédelem fejlődése az európai büntetőjogban Lisszabon után. A tagállamok büntetőeljárási együttműködésének új másodlagos jogforrásai és az Európai Unió Bíróságának esetjoga*. Pécs, 2024.
- WACH-GÓRNY, Urszula: The European Arrest Warrant and the danger of violating the fundamental rights of the transferred individual. Reflections on Article 1(3) of Council Framework Decision no. 2002/584. In: KORDONSKI, Roman – KORDONSKA, Alexandra – MUSZYŃSKI, Łukasz: *Polityka zagraniczna państw w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*. Olsztyn – Łwów. 2021.

- C-128/18. sz. Dumitru-Tudor Dorobantu elleni büntetőeljárás ügyben 2019. október 15-én hozott ítélet.
- C-182/15. sz. Aleksei Petruhhin kiadatásával kapcsolatban 2016. szeptember 6-án hozott ítélet.
- C-187/01. sz. és C-385/01. sz. Hüseyin Gözütok és Klaus Brügge elleni büntetőeljárások ügyben 2003. február 11-én hozott ítélet.
- C-216/18. sz. LM ügyben 2018. július 25-én hozott ítélet.
- C-367/05. sz. Norma Kraaijenbrink elleni büntetőeljárás ügyben 2007. július 18-án hozott ítélet.
- C-404/15. és C-659/15. sz. Aranyosi Pál és Robert Căldăraru elleni büntetőeljárás egyesített ügyekben 2016. április 5-én hozott ítélet.

A BÜNTETŐELJÁRÁSOK IDŐSZERŰSÉGE ÉRDEKÉBEN BEVEZETETT KORSZERŰ ELJÁRÁSI RENDELKEZÉSEK, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MÉRTÉKES INDÍTVÁNYRA ÉS AZ AZZAL KAPCSOLATOS GYAKORLATI TAPASZTALATOKRA

– ADALÉKOK A MÉRTÉKES INDÍTVÁNY EDDIGI TAPASZTALATAIHOZ –

Telekesi Bálint

1. BEVEZETÉS

A kutatás témája egy olyan, az „új” Be.¹ által megteremtett eljárási jogi lehetőség vagy opció, amely egyfelől újkeletű a magyar jogrendszerben, másfelől természetét, gyakorlati megvalósulásának mibenlétét, valamint gyakoriságát és a büntetőeljárásokra gyakorolt hatását kíváltképp fontos és érdekes lehet vizsgálni. Habár rendkívül praktikusnak, pragmatikusnak tartható a mértékes indítvány lehetőségének megteremtése, ám a gyakorlati tapasztalatok alapján a jogalkalmazás hivatásrendjei több aspektusból szemlélve is érdekes, így vizsgálandó kérdéseket fogalmaztak meg az intézménnyel kapcsolatban.

1.1. Fogalmi meghatározás

A kedvezményes joghátrányt kilátásba helyező ügyészi indítványt a gyakorlati jogászság és a jogtudomány egyaránt mértékes indítványnak nevezi, mely fogalomhasználat álláspontom szerint is célravezető. Ez egy olyan eljárásjogi eszköz az ügyészség kezében, melyre az „új” Be. által újraértelmezett előkészítő ülés, illetőleg az ezen történő bűnösség beismerésének lehetősége és a tárgyaláshoz való jogról lemondás adott módot.² A terhelt által tehető beismerő vallomás lehetősége – mint az ismeretes – mindig is nyitva állt, éspedig napjainkra ez enyhítő körülményként³ értékelendő. A Be. azáltal, hogy az ügyészség kezébe adta a mértékes

1 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

2 HACK Péter – HORVÁTH Georgina: A büntetőeljárásról szóló új törvényről. *Jogtudományi Közlöny*, 2018/6., 298–299.

3 56. BKv.

indítvány lehetőségét (kiiktatva bizonyos mértékben az eljáró bíró szubjektív megítélését és mérlegelését), egyszersmind befolyást is biztosított az ügyésznek arra, hogy meghatározza a kiszabható legmagasabb büntetés mértékét.⁴

Olyan processzualis eszközről (jogintézményről) van tehát szó, melyet az ügyész egyfajta alternatív indítványként terjeszthet elő arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen bűnösségére is kiterjedő beismerő „vallomást”, nyilatkozatot tesz. Ezzel olyan lehetőséget kapott – még akkor is, ha a tárgyaláshoz való jog alapjogról lemondásban a mértékes indítvány szerinti eljárásnak további feltétele is van – mellyel törvényesen befolyásolhatja a büntetés kiszabását, amely eddig a bíró kizárólagos jogköreként volt számontartva.⁵

A konstrukció jogpolitikai indoka az volt, hogy a jogalkotó teret kívánt nyitni a terhelti együttműködés egy új formájának azáltal, hogy a vádhatóság és a terhelt kezébe ad még egy lehetőséget, egyfajta korlátozott együttműködésre. Ezáltal a büntetőeljárások időszerűségének javítása volt az elsődleges célkitűzés, amelyhez a nemzetközi sztenderdek alapján a terhelti együttműködésre fektetett nagyobb hangsúly jelenthet eredményes megoldást.⁶

Ugyanakkor fontos rámutatni arra, hogy itt nem egyezségről,⁷ illetve azt felváltó, kiváltó eszközről van szó, hanem „csupán” arról, hogy a törvény lehetőséget biztosít a vádlónak, hogy diszkrecionális körben eldöntse,⁸ tesz-e a büntetés kiszabására alternatív módon még egy indítványt az előkészítő ülésen történő beismerésre és a tárgyalásról lemondás lehetőségére való tekintettel.

2. A MÉRTÉKES INDÍTVÁNY KIALAKÍTÁSA ÉS TERHELT ÁLTALI MÉRLEGELÉSE, AVAGY MIBEN ÁLL A KEDVEZMÉNY?

A mértékes indítvány elemzése során érdemes szemügyre venni, hogy az eljáró ügyész milyen szempontokat vesz figyelembe a kedvezményes joghátrány mértékének meghatározásakor.

4 BODA Zoltán: A büntetőeljárások gyorsításának igénye egyes alapvető jogintézmények árnyékában. *Büntetőjogi Szemle*, 2022/1., 18.

5 PÁPAI-TARR Ágnes: A büntetőjogi megegyezés tárgya: a büntetéskiszabás. *Jogtudományi Közlöny*, 2020/1., 40.

6 HERKE Csongor: Nehézségek az új büntetőeljárási törvény alkalmazása során. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019., 2. Különszám, 2/1. 359–360.; SZÁK Donatella: Törekvés a büntetőeljárások gyorsítására: Az egyezés múltja és jelene (https://www.ajk.elte.hu/dstore/document/3271/Szak_Themis_2022dec.pdf) 52. [ltöltve: 2025. 04. 05.]

7 FANTOLY Zsanett: A bizonyítási szabályok egyszerűsödése az új büntetőeljárási törvényben. *Jogtudományi Közlöny*, 2021/7–8., 356.

8 PÁPAI-TARR Ágnes: Büntetéskiszabási metamorfózis, avagy egyezés a büntetőperben. *Jog-Állam-Politika*, 2019/3., 14.

Általánosságban a Legfőbb Ügyészség álláspontja alapján, az ügyész a beismerés tényét, a beismerést, mint enyhítő körülményt értékeli azzal, hogy figyelemmel van a jogalkalmazási gyakorlat⁹ által az elmúlt évtizedek során kialakított szempontokra, melyek meghatározzák a beismerő vallomás enyhítő nyomatékát.¹⁰ Ezt, vagyis a beismerés nyomatékának „számítását”, valamint az ebből következő kedvezményes joghátrány meghatározására vonatkozó szempontokat fenntartotta egy későbbi Legfőbb Ügyészségi Emlékeztető is.¹¹ Következésképp a vádhatóság indítványába foglalt joghátrány kedvezményes jellegét a beismerés értékelése határozza meg. Az ügyészség ezt az elmúlt években következetesen alkalmazta, s mostanra szinte minden alkalommal indítványt tesz a büntetés mértékére. Békés Ádám részben másként közelíti meg, amikor arra az álláspontra helyezkedik – az ügyészség gyakorlatával kapcsolatban –, hogy „a vádhatóság a mértékes indítványban tulajdonképpen előre felajánlja a normál menetű eljárás esetén várható időmúlás általa becsült büntetést enyhítő hatását”.¹² E megközelítést mindenképp érdemes figyelembe venni, hiszen az időmúlás ugyancsak enyhítő körülmény. A kettő között értelemszerűen van összefüggés, ám talán mégsem olyan szoros, hogy a beismerés enyhítő mértékének meghatározásakor ebbe egyszersmind beleértsük az időmúlás elkerülését, vagyis az időszerű eljárás elősegítését is. E különbözőségekre többen is rávilágítottak,¹³ amikor felvetik azt a kérdést, hogy a vádlott miért ne maradna tagadásban, s várná meg az eljárás elhúzódását, hogy aztán később ismerjen be. Ezáltal ugyanis a beismerés mellett az időmúlásra is hivatkozhat. Tekintve azon evidenciát, hogy a terhelt érdekében elsősorban a büntetés elkerülése, illetve – ha ez nem lehetséges – a lehető legenyhébb büntetés áll, nem meglepő az efféle peraktika. Hiszen, joggal merülhet fel a terheltben és (ha van) védőjében, hogy ha az ügyészség a beismerés tényét az ő szemszögükből „alulértékelt” a kedvezményes joghátrány indítványozásakor, akkor miért ne hagyatkoznának inkább a hosszadalmas tárgyalásra, s azon egy jól időzített beismerésre. Ezáltal lehetséges ugyan, hogy a beismerés kisebb nyomatékkal érvényesül enyhítő körülményként, azonban felhívhatják az időmúlást is a büntetéskiszabásra enyhítően ható körülményként. Amennyiben feltételezzük, hogy az ügyészség szigorúan csak a beismerést értékeli az indítványban, abban az esetben viszonylag nagy valószínűséggel előfordulhat, hogy a terheltre kedvezőbb ítélet alakulhat ki egy hosszadalmas tárgyalást követően, habár így elesik az ügyének gyors elintézésétől. Nem elvárható a terhelt részéről, hogy figyelembe vegye az eljárások időszerűségét, mint összetársadalmi

9 Így az 56. BKv.-re is.

10 1/2018. (VI. 30.) LÜ h. körlevele, 2. pont 1–3.

11 LFNIGA//142/2019. számú Emlékeztető.

12 BÉKÉS ÁDÁM: A mértékes indítvány és az egyezség gyakorlati tapasztalatai. CZINE ÁGNES (szerk.): *Király Tibor Emlékkötet*. Budapest, ORAC, 2022. 55.

13 BODA (2022) i. m. 18.; ANTALI DÁNIEL GÁBOR: Az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntető-eljárási törvény külön eljárásai, *Eljárásjogi Szemle*, 2018/3., 28.; CSONTOS LAURA: Egyezség és előkészítő ülés a módosító novella tükrében. *Kriminológiai Közlemények* 82. Magyar Kriminológiai Társaság, 2022. 17.

398 (állami nyereséget¹⁴) érdeket, amikor épp reá nehezedik vád formájában az állami büntetőigény, mikor Damoklész kardja lebeg fölötte.

2.1. A terhelt érdekeltisége, az ösztönző hatás

A terhelti együttműködés formáinak vizsgálatánál lényeges szemügyre venni, hogy melyek azok a tényezők, amik a terheltet az együttműködés irányába mozdtítják, amik motiválttá teszik abban, hogy az előkészítő ülésen beismerő nyilatkozatot tegyen.

Itt kell említést tenni arról, hogy amennyiben a terhelt már az előkészítő ülésen beismer, úgy megspórolja a hosszadalmas (bizonyítási) eljárás során a rendszeres bírósági megjelenést, az erre fordított időt, illetve költségeket. Létezik olyan álláspont,¹⁵ amely ezt, vagyis a bíróságon történő megjelenési kötelezettség „megspórolását” tartja az előkészítő ülésen beismerés és egyik jelentős (ha nem a legnagyobb) motiváló tényezőjének. Ezen álláspont képviselője úgy véli, hogy mivel a hatályos Be. lehetőséget biztosít a terhelt részére a vádemelést követően arra, hogy lemondjon a tárgyaláson való jelenlét jogáról,¹⁶ így „[...] a büntetőeljárás hatálya alatt állás valamennyi kézzel fogható hátrányát ki tudja küszöbölni a vádlott anélkül, hogy beismerné a bűncselekmény elkövetését”.¹⁷ A mértékes indítvány nyújtotta kedvezmény azonban nem merül ki ennyiben, hiszen a tárgyaláson való jelenlét nem az egyetlen, s nem is a legfőbb „kézzel fogható” hátránya a büntetőeljárás hatálya alatt állásnak.

A költségek növekedésének elkerülése jelentős kedvezmény,¹⁸ ezáltal erős motiváló tényező, hiszen a védői díjak is meglehetősen magasak, továbbá a bűnügyi költségek – ti. egy hosszadalmas bizonyítási eljárás alatt ez folyamatosan növekedhet – is jelentős összegben kerülhetnek megállapításra. Értelemszerűen a leginkább releváns kedvezményt, ösztönző hatást a büntetés mértékére tett indítvány kedvező mértéke biztosíthatja. A joghátrány mértékére tett indítvány amellelt, hogy megjeleníti a beismerés ügyészség által elfogadható nyomatékát,¹⁹ egyszersmind

14 ELEK Balázs: Költség és időtartalmak a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, 2015/1–2., 17.

15 IGNÁZ György: A mértékes indítványok hatékonysága a törvényszéki kábítószerezes ügyekben. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogtudományi előadások az ELTE ÁJK Doktori Iskolájának konferenciáján (ELTE ÁJK, Budapest, 2021) 246.

16 Be. 430. § (1) bekezdés.

17 IGNÁZ (2021) i. m. 246.

18 BÁRÁNDY Gergely – DÁVID Ferenc: Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi Szemle*, 2019/2., 12.

19 BÉKÉS (2022) i. m. 55.

egyfajta bizonyosságot is biztosít a terhelt részére azáltal, hogy „felső határt” szab a bírói ítéletnek is.²⁰

399

2.2. A terhelt döntése, a mérlegelés esetleges nehézségei

A terhelt döntésére tehát számos tényező hatással lehet. Ugyanakkor, mindazok megfelelő mérlegeléséhez feltételeznünk kell, hogy a terhelt ismeri e tényezők jelentőségét, a jogi környezetet, illetve lehetőségeit és következményeit annak, ha a beismerés, a tagadás vagy a hallgatás útját választja. Hiszen, mindezek hiányában lehetséges, hogy nem ismeri fel, ha egyébként egy jó „ajánlat” foglaltatik a vádhatóság indítványában, avagy az is lehetséges, hogy egy nem túl előnyös, akár kedvezőtlen mértékes indítványt is jónak lát, előnyösnek könyvel el, mely beismerésre ösztönzi. Mindezt annak ellenére, hogy a bizonyítás menete és nehézségei ismeretének hiányában, az ügyiratok és a vád alapján még akár a felmentésben is bízhatna.²¹ Ahogy erre több szerző²² is rávilágít, e szempontok mérlegelésének elősegítésében felértékelődött szerepe van a felkészült védőnek. Ismertek olyan álláspontok²³ is, amelyek egyenesen a védő szakszerű közreműködésének elsődlegességét, s akár elengedhetetlen voltát hangsúlyozzák. Előre mutatónak tartom azon álláspontokat, amelyek hangot adnak a szakszerű védői közreműködés elsődlegességének, akár elengedhetetlen voltának, hiszen a terhelt a mértékes indítvány következményeként egy „oktrojált döntési kényszerhelyzetbe” kerül, melyben a megszülető döntés iránya irreverzibilisen meghatározhatja a vele szemben folyó büntetőeljárás sorsát.

20 BODA (2022) i. m. 18.

21 TÓTH Mihály: Az egyezség és a „mértékes ügyési indítvány” kezdeti tapasztalatai. *Magyar Jog*, 2022/3., 131.

22 BENCZE Máttyás: A kor színvonalán? – Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira. *Pro Futuro*, 2018/3., 13.; GELLÉR Balázs – BÁRÁNYOS Bernadett: Az új Be. kapcsán a joggyakorlatban jelentkező egyes problémák az előkészítő ülés, a szakértő és a zár alá vétel szabályozásán keresztül. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám, 307.; BALOGH Judit Ilona: Előkészítő ülés a bírói gyakorlatban: gyorsuló eljárás és megválaszolandó kérdések az új Be. alapján. *Jogi Fórum*, BÁNÁTI János – KADLÓT Erzsébet: Az ügyészség funkcióváltásának modern kori „befejezetlen szimfóniája”. *Magyar Jog*, 2021/6., 380–381; FICSÓR Gabriella: Az új büntetőeljárás kódex alkalmazásának néhány kezdeti nehézsége. Czine Ágnes – Lukács Krisztina (szerk.): *Időszerű kérdések a büntetőeljárásban*. (Budapest, 2020, KRE ÁJK, Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXXI.) 57.; FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás – Negyedik, átdolgozott kiadás. Wolters Kluwer, 2018, Budapest 414–415.

23 BÉRCES Viktor: A terhelt vallomásának értékelése és a beismerő vallomás jelentősége különös tekintettel a hazai joggyakorlatra. *Kúriai Döntések (BH) Fórum rovata*, 2023/1., 183.; BARTKÓ Róbert: A beismerő vallomás, mint konszenzuális eljárási elem az új büntető eljárásjogi környezetben. *Advocat*, 2019/2., 17.; SZOMORA Zsolt (2021a): Az előkészítő ülésen tett beismerő vallomás alapjogi deficitjei: a tisztességes eljárás-hoz való jog és a jogorvoslathoz való jog sérelme. In: CZINE Ágnes – DOMOKOS Andrea – LUKÁCS Krisztina (szerk.): *De iuris peritorum meritis 17. Studia in Honorem Mihály Tóth*. Budapest, KRE ÁJK, 2021. 407.

Az eljárási kódex alapján a mértékes indítványba foglalt büntetésnél súlyosabbat a bíróság nem szabhat ki, ha elfogadta a beismerő nyilatkozatot az előkészítő ülésen.²⁴ A joggyakorlatban több esetben is értelmezésre szorult e jogszabályi rendelkezés, miként előfordult, hogy valamilyen oknál fogva mégis összességében a terheltre nézve hátrányosabb jogkövetkezmény került ítéletbe foglalásra. Értelemszerűen ez már a másodfokú bíróságot kötő súlyosítási tilalom kapcsán más aspektusból korábban is felvetett kérdéseket új területen jelenítette meg, így e körben is megjelentek a terhelt tisztességes eljáráshoz való alapjogához kapcsolódó kérdések is. Kétféleképpen születtek ilyen, az indítványon túlterjeszkedő ítéletek, melyek vonatkozásában a Kúriának kellett állást foglalnia.

3.1. A mértékes indítványhoz tapadó hátrányosabb jogkövetkezmény tilalma

Az egyik efféle problematikus jogalkalmazói döntés másodfokon született meg, amikor a Törvényszék – a törvényi korlát ellenére – a felülbírálat során túlterjeszkedett a vádhatóság indítványába foglalt büntetési mértéken, vagyis a büntetés felső határán az eljárásban. Az ügy részletes ismertetésétől – a fentiekhez hasonlóan – eltekintek, hiszen azt Szomora Zsolt egy cikkében megtette.²⁵ Ugyanakkor annyit mindenképp érdemes megemlíteni, hogy a Kúria elvi élel rögzítette, hogy a hátrányosabb büntetés tilalmának jogerős ítélet általi sérelme csak törvényességi jogorvoslattal orvosolható,²⁶ miként ez nem a súlyosítási tilalom elvével függ össze, hanem más – a felülvizsgálat keretében nem orvosolható – előírás sérült.²⁷ Ebből azonban egyenesen következik az, hogy egy ilyesféle eljárási szabálysértés esetén a terhelt rendelkezésére nem áll olyan hatékony jogorvoslat, amelyet ő (vagy védője) tudna megindítani. Így felmerül a kérdés, hogy mennyiben áll ez összhangban a tisztességes eljáráshoz való joggal és különösképp a hatékony jogorvoslathoz való joggal, hiszen éppen a másodfokú bíróság követett el a terheltre hátrányos szabálysértést.

Következésképp, a jogi hibák orvoslására szolgáló felülvizsgálat útján lehetne orvosolható egy ehhez hasonlatos hiba, azonban a felülvizsgálati indítvány eljárási szabálysértés következtében történő előterjesztésének feltételeiről a Be. taxatív felsorolást²⁸ ad, amelyben nem szerepel a tárgyalt eset. A törvényességi jogorvosla-

24 Be. 565. § (2) bekezdés.

25 SZOMORA Zsolt (2021b): *Az előkészítő ülésen tett, ún. mértékes ügyészi indítvány és a hátrányosabb büntetés eljárásjogi tilalma*; <https://jogaszegylet.hu/jogelet/az-elokeszito-ulesen-tett-un-mertekes-ugyeszi-inditvany-es-a-hatranynosabb-buntetes-eljarasjogi-tilalma/> [letöltve: 2025. 03. 19.]

26 BH2020.12.353 [21]; [29].

27 TÓTH (2022) i. m. 136.

28 Be. 649. § (2) bekezdés.

tot, amelyet a Kúria egyedüli lehetőségként jelölt meg a szabálysértés orvoslására, kizárólag a Legfőbb Ügyész terjesztheti elő, ezáltal megvonva a terheltől annak lehetőségét, hogy saját ügyében a bíróság egyértelmű, rá nézve hátrányos jogi hibájának kijavítását kezdeményezze. A terhelt számára ez nem kielégítő, hiszen ebből következően nem „saját kezében” van sorsa alakításának kulcsa. Éppen ezért szorgalmazom, és indokoltnak tartanám, hogy a mértékes indítványban megjelölnél hátrányosabb jogkövetkezmény ítéletbe foglalása esetén a terhelt rendelkezésére álljon egy hatékony, általa is kezdeményezhető jogorvoslati eljárás. A jelenlegi eljárási dogmatikában álláspontom szerint ez leginkább a felülvizsgálat körébe lenne beilleszthető, így a Be. 649. § (2) bekezdésének bővítését tartom elképzelhető megoldásnak.

3.2. A kötelezően alkalmazandó büntetés felülvizsgálat körében történő érvényre juttatása

A másik e körben – vagyis a Be. 565. § (2) bekezdésén való túlterjeszkedés körében – felmerült probléma úgyszintén a Kúria által került „orvoslásra”, habár már itt előre bocsátom, hogy ez további alkotmányjogi szempontból is megközelíthető kérdéseket is felvetet. A Kúria által vizsgált ügy lényege, hogy az ügyész elmulasztotta mértékes indítványába foglalni a Btk. 52. §-ban meghatározott, a foglalkozástól eltiltás, mint meghatározott esetekben²⁹ kötelezően alkalmazandó büntetés indítványozását. A vádhatósági indítványnak megfelelően a bíróság nem is szabott ki foglalkozástól eltiltás büntetést a vádlottra, hiszen az a Be. 565. § (2) bekezdésébe ütközött volna. A Kúria felülvizsgálati eljárás körében járt el, amikor is a következőképp foglalt állást: „Ha a jogerős ítéletben kiszabott büntetés a törvény szerint kivételt nem tűrően kötelező büntetési nem kiszabásának elmulasztása miatt törvénysértő, a Kúria azt a felülvizsgálati eljárásban a terhelt terhére érdemben orvosolhatja akkor is, ha a bíróság ítéletét a terhelt beismerő vallomásának elfogadásával hozta meg, és az ügyészi indítvány a kötelezően alkalmazandó büntetés kiszabására nem terjedt ki.”³⁰

Szomora Zsolt egy cikkében felvetette, hogy a Kúria érvelése összemosza a Be. 595. § (1) bekezdése szerinti súlyosítási tilalmat, valamint a Be. 565. § (2) bekezdésében meghatározott súlyosabb büntetés kiszabásának eljárásjogi tilalmát.³¹ A Kúria tehát ezáltal lehetővé tette, hogy a terhelt terhére úgy változtassanak

29 Btk. 52. § (3) bekezdés.

30 A 2/2021. (V. 13.) BK vélemény ratioja.

31 SZOMORA Zsolt (2021c): *A foglalkozástól végleges hatályú, kötelező eltiltás alkalmazásához bocsátott ki két büntető kollégiumi véleményt a Kúria*; <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-foglalkozastol-vegleges-hatalyu-kotelezo-eltiltas-alkalmazasahoz-bocsatott-ki-ket-bunteto-kollegiumi-velemenyt-a-kuria/> [letöltve: 2025. 04. 11.]

meg egy ítéletet felülvizsgálati eljárás keretében, hogy nem a kiszabott büntetés mértékének megemelése történik, hanem további büntetést is kiszabhatnak. Más esetekben, amikor is a Be. 565. § (2) bekezdésének alkalmazása fel sem merül, értelemszerűen a törvénybe ütköző bírói ítélet orvoslására a Kúria minden további nélkül jogosult felülvizsgálati eljárásban, amennyiben az eljáró bíróság elmulaszt kiszabni egy törvény által kötelezően alkalmazandó büntetést. Ugyanakkor jelen esetben nem merülhet fel a bíróság mulasztása, hiszen a Be. vonatkozó rendelkezése a törvény erejénél fogva tiltja meg a bíróságnak, hogy az indítványban foglaltnál súlyosabb büntetést szabjon ki. Ebből következően a Btk. 52. §-át, illetve a Be. 565. § (2) bekezdését szükséges összevetni. A Btk. vonatkozó bekezdése ellentmondást nem tűrően teszi kötelezővé a foglalkozástól eltiltás büntetés kiszabását a meghatározott esetben, mint anyagi jogi szabály. A Be. ugyanakkor eljárásjogi kódex, éspedig végső soron az anyagi jog érvényre juttatásának céljával, annak kereteit határozza meg.

A probléma abban áll, hogy a büntető anyagi jog érvényre juttatása kizárólag a Be. útján és annak alapján történhet, azzal ellentétesen nem. Márpedig az eljárási szabály egyértelműen fogalmaz a súlyosabb büntetés kiszabásának vonatkozásában, ezáltal pedig nem nyílna lehetőség a további büntetés kiszabására felülvizsgálati eljárásban sem. Ez következik abból is, hogy épp a Kúria egy korábbi (fentebb hivatkozott) döntésében mutatott rá helyesen, hogy a Be. 565. § (2) bekezdés megsértése nem orvosolható felülvizsgálati eljárásban, hiszen ez nem esik a súlyosítási tilalom, mint felülvizsgálati ok körébe. Amennyiben a negatív jogsérelem nem orvosolható, amelyet szintűgy hasonlóképp alacsonyabb szintű bíróság okozott, úgy nehezen foghatjuk fel evidenciaként azt, hogy a terhelte nézve pozitív „jogsérelem” (ügyési mulasztás) ezzel szemben orvosolható legyen. Főként úgy, hogy a Kúria ennek indokául éppen azt a 2017. 256. BH-t hívta föl, amely a súlyosítási tilalom felülvizsgálat körében történő feloldását vezette be.

Amennyiben a mértékes indítvány és az előkészítő ülésen történő beismerés törvényi lehetősége által megelégszünk a processzuális igazság felé hajló, az anyagi és eljárási igazság közötti „köztes” igazsággal, mint végeredménnyel, úgy azt is el kell fogadnunk, ha az állami büntetőigényt érvényesíteni hivatott közvádoló vét hibát, miként az ügyési mulasztás nem róható a vádlott terhére. Következésképp, álláspontom szerint amennyiben az ügyész elmulasztja valamely büntetés indítványozását, úgy két lehetőség kínálkozik. Az egyik, hogy a bíróság valamilyen formában felhívja az eljáró ügyészt indítványa törvénybe ütköző hiányosságának pótlására. A másik lehetőség, hogy az eljáró bíró – ahogyan a fenti esetben is történt – a beismerés elfogadását követően meghozza az indítványnak megfelelő ítéletet, amely pedig a vádhoz kötöttség elvéből, illetve a Be. 565. § (2) bekezdéséből következik. Ebben az esetben a vádlottra nézve ugyan nem szabnak ki a törvény által kötelezően előírt büntetést, ugyanakkor általa ez nem is feltétlenül érzékelhető, miként

ő a mértékes indítványnak megfelelően beismert és lemondott a tárgyaláshoz való jogáról azért a garanciáért és kedvezményes büntetésért cserébe, amit a súlyosabb büntetés kiszabásának tilalma, valamint az ügyészi indítvány biztosított számára. E vonatkozásban nem gondolom, hogy a törvényesség helyreállítása elhagyható lenne, ugyanakkor a hátrányosabb jogkövetkezmény kiszabásának tilalma abszolút eljárásjogi korlátot képez, így a terhelt szempontjából megkérdőjeleződne a jogbiztonság kiszámíthatósági aspektusa. Továbbá egyetértek Szomora Zsolttal és Tóth Mihállyal abban, hogy egy ilyen irányú döntés már az alapjogi dimenziót, a tisztességes eljáráshoz való jogot is lényegesen érinti, adott esetben megkérdőjelezheti annak érvényesülését.³² Összességében tehát indokoltnak tartom ennek újragondolását, jogalkotó általi pontosítását, illetőleg a Kúria által történő ismételt megfontolását.

Ehhez kapcsolódóan a következő megoldást tartom elképzelhetőnek. Álláspontom szerint amennyiben a „törvény szerint kivételt nem tűrően kötelező büntetési nem kiszabásának elmulasztása” az ügyészi indítvány hiányos voltának következménye, érthető ugyan, hogy felülvizsgálati eljárásban orvosolhatóvá szükséges tenni, azonban ezzel egyszersmind sérülnek a terhelt jogai annyiban, amennyiben sérül a hátrányosabb jogkövetkezmény abszolút tilalma. A terhelt ugyanis az indítvány fényében, arra tekintettel teszi meg beismerő nyilatkozatát, így az ügyészi mulasztás okán a terheltre nézve hátrányosabb jogkövetkezmény kiszabását visszásnak gondolom. Ezt elkerülendő célszerűnek tartanám, ha erre preventív megközelítésben születne megoldás. Az előzetes, preventív biztosítékot annak törvényi szabályozása jelenthetné, ha az ügyészi vád törvényességének vizsgálata körében a bíróságnak azt is szükséges lenne figyelembe vennie, hogy az ügyész elmulasztotta-e a törvény által kötelezően előírt büntetés³³ indítványozását. Amennyiben e vonatkozásban vádhatósági mulasztás mutatkozik, úgy a bíróság a vádirat (szóban előterjesztett indítvány esetén az indítvány) kiegészítésére hívna fel az ügyészt.

Azonban itt különösen szükség lenne a törvényi előírásra, hiszen abban az esetben a terhelt is számolhat egy efféle esetleges hiányossággal, így nem sérülne a hátrányosabb jogkövetkezmény tilalmához kapcsolódó joga. Következik ez abból is, hogy időrendben ezt az indítvány előterjesztése, illetve a terhelt ezután tehető nyilatkozata közé ékelve lenne szükséges szabályozni. Mindez ugyan felvethetné a bírói pártatlanság kérdéskörét, azonban tekintve, hogy kivételt nem tűrően alkalmazandó törvényi rendelkezés érvényre juttatásáról van szó, így nem sérül a pártatlanság pusztán azért, mert processzuális megoldás születik az anyagi jog érvényre juttatására, amely emellett a terhelt érdekeit is szolgálja, amennyiben ezen

32 SZOMORA (2021c); TÓTH (2022) i. m. 136.

33 Btk. 50. § (2); 52. § (3)–(5); 55. § (2); 61. §.

esetleges tényezővel előre kalkulálhat, s csak a kiegészített indítvány fényében áll módjában beismerő nyilatkozatot tenni.

4. EGY TOVÁBBI ÖTLET – KEDVEZMÉNYES JOGHÁTRÁNYSZÁMÍTÁS

A következő, álláspontom szerint indokolt változtatás inkább egy továbbgondolt, a büntetőeljárások időszerűségének további javítását célzó ötlet, mintsem egy konkrét probléma megoldása. A mértékes indítványok ösztönző hatásfokának vizsgálata során romló tendencia tapasztalható. Ahogyan azt többen felvetették, a terheltek sokszor érdekében állhat a tárgyalás tartása, hiszen az eljárás során bármikor beismerhetnek azzal, hogy ekkor már az időmúlásra is hivatkozhatnak.³⁴ Az ügyészség által a kedvezményes joghátrány meghatározása során figyelembe veendő szempontok között pusztán a beismerés ténye, illetve annak BKv. 56 szerinti nyomatéka jöhet számításba.³⁵ A bíróságok az esetek jelentős arányában térnek el lefelé a vádhatóság által indítványozott büntetési mértéktől az ítéleteikben.³⁶ Mindezek fényében a büntetőeljárások időszerűségének további javítását akként gondolom elképzelhetőnek, ha az ügyészség nem pusztán a beismerés tényét értékelné, hanem ezt a büntetési célokra és egyéb törvényi előírásokra is figyelemmel összeszámítaná az eljárás elhúzódása elkerülésének megfelelően az időmúlás enyhítő hatásával a kedvezményes joghátrány mértékének meghatározása során.

5. KONKLÚZIÓ

Az előkészítő ülés új konstrukciója, valamint a mértékes indítvány lehetőségének megteremtése jelentős hatást gyakorol a hazai büntetőeljárásokra. Habár a jogalkotói szándék egyértelműen az eljárások időszerűségének javítása volt, emellett a terheltek is kedvezményekhez jutott az új együttműködési rendszerben, mely a vártnál is fényesebb eredményeket hozott. Egyúttal azonban a terheltek helyzetére nézve a kedvezmények mellett aggályokat, visszasságokat is hoztak a változások. A mértékes indítvány által a vádlottak ugyanis egy oktrojált döntési kényszerhelyzetbe kerülnek, melyben a hatályos szabályokat tekintve – a kötelező védelem esetköreit leszámítva – védő szakszerű közreműködése nélkül kell döntést hozniuk saját büntetőjogi sorsuk vonatkozásában, amely irreverzibilis következményekkel járhat. A gyakorlatban több probléma is felmerült³⁷, melyek többsége egy új szabályozási konstrukció alkalmazása kapcsán felmerülő kezdeti értelmezési különbségekk-

34 BODA (2022) i. m. 18.; ANTALI (2018) i. m. 28.; CSONTOS (2022) i. m. 17.

35 1/2018. (VI. 30.) LÜ h. körlevél.

36 Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató (2024) 75.

37 2/2021 BKv.; BH2020.12.353.; ÍH2022. 47.; BH2022.5.120.; BH2022.8.199; 26/2021 AB határozat.

nek tudhatók be. Az ügyészség meglehetősen precíz módon alkalmazza az újonnan közvádloi arzenálba került eszközöket, amelyre a joggyakorlat és a statisztikai adatok is egyértelműen rámutatnak.³⁸ Az eljárási (processzuális) igazság felé hajló szabályozási környezetben ugyanakkor a pragmatikus szempontok érvényre juttatása során a garanciális jelentőségű szabályok és elvek érvényesülése érdekében a jogalkotó és a joggyakorlat reakciója is szükségessé válhat, ez a jogalkotás és a jogalkalmazás természetes velejárója. Az eljárások időszerűségének javulása megkérdőjelezhetetlen és egyértelműen jelentős eredménye a mértékes indítvány életre hívásának, amely mellett a problémák talán eltörpülni látszanak. Ugyanakkor az eljárási garanciák érvényesülésének követelménye semmilyen körülmények között nem hagyható figyelmen kívül, nem rendelhető alá teljes egészében a pragmatizmusnak.

BIBLIOGRÁFIA

- ANTALI Dániel Gábor: Az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárási törvény külön eljárásai. *Eljárásjogi Szemle*, 2018/3.
- BÁRÁNDY Gergely – DÁVID Ferenc: Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi Szemle*, 2019/2.
- BARTKÓ Róbert: A beismerő vallomás, mint konszenzuális eljárási elem az új büntető eljárásjogi környezetben. *Advocat*, 2019/2.
- BÁNÁTI János – KADLÓT Erzsébet: Az ügyészség funkcióváltásának modern kori „befejezetlen szimfóniája”. *Magyar Jog*, 2021/6.
- BENCZE Máttyás: A kor színvonalán? – Az új büntetőeljárási kódex válasza a jelen kihívásaira. *Pro Futuro*, 2018/3.
- BÉRCES Viktor: A terhelt vallomásának értékelése és a beismerő vallomás jelentősége különös tekintettel a hazai joggyakorlatra. *Kúriai Döntések (BH) Fórum* rovata, 2023/1.
- BÉKÉS Ádám: A mértékes indítvány és az egyezés gyakorlati tapasztalatai. In: CZINE Ágnes (szerk.): *Király Tibor Emlékkötet*. Budapest, ORAC, 2022.
- BODA Zoltán: A büntetőeljárások gyorsításának igénye egyes alapvető jogintézmények árnyékában. *Büntetőjogi Szemle*, 2022/1.
- CSONTOS Laura: Egyezés és előkészítő ülés a módosító novella tükrében. In: *Kriminológiai Közlemények* 82. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 2022.
- ELEK Balázs: Költség és időtartalékok a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, 2015/1–2.
- FANTOLY Zsanett: A bizonyítási szabályok egyszerűsödése az új büntetőeljárási törvényben. *Jogtudományi Közöny*, 2021/7–8.

- FARKAS Ákos – RÓTH Erika: A büntetőeljárás – Negyedik, átdolgozott kiadás. Budapest, Wolters Kluwer, 2018.
- FICSÓR Gabriella: Az új büntetőeljárási kódex alkalmazásának néhány kezdeti nehézsége. In: CZINE Ágnes – LUKÁCS Krisztina (szerk.): *Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXXI. Időszerű kérdések a büntetőeljárásban*. Budapest, KRE ÁJK, 2020.
- GELLÉR Balázs – BÁRÁNYOS Bernadett: Az új Be. kapcsán a joggyakorlatban jelentkező egyes problémák az előkészítő ülés, a szakértő és a zár alá vétel szabályozásán keresztül *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám.
- HACK Péter – HORVÁTH Georgina: A büntetőeljárásról szóló új törvényről. *Jogtudományi Közlöny*, 2018/6.
- HERKE Csongor: Nehézségek az új büntetőeljárási törvény alkalmazása során. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019., 2. Különszám, 2/1.
- IGNÁCZ György: A mértékes indítványok hatékonysága a törvényszéki kábítószeres ügyekben In: Fazekas Marianna (szerk.): *Jogtudományi előadások az ELTE ÁJK Doktori Iskolájának konferenciáján*. Budapest, ELTE ÁJK, 2021.
- PÁPAI-TARR Ágnes: A büntetőjogi megegyezés tárgya: a büntetéskiszabás. *Jogtudományi Közlöny*, 2020/1.
- PÁPAI-TARR Ágnes: Büntetéskiszabási metamorfózis, avagy egyezés a büntetőperben. *Jog-Állam-Politika*, 2019/3.
- SZOMORA Zsolt (2021a): Az előkészítő ülésen tett beismerő vallomás alapjogi deficitjei: a tisztességes eljáráshoz való jog és a jogorvoslathoz való jog sérelme. In: CZINE Ágnes – DOMOKOS Andrea – LUKÁCS Krisztina (szerk.): *De iuris peritorum meritis 17. Studia in Honorem Mihály Tóth*. Budapest, KRE ÁJK, 2021.
- TÓTH Mihály: Az egyezés és a „mértékes ügyészi indítvány” kezdeti tapasztalatai. *Magyar Jog*, 2022/3.

Internetes források

- BALOGH Judit Ilona: Előkészítő ülés a bírói gyakorlatban: gyorsuló eljárás és megválaszolandó kérdések az új Be. alapján (2019) <https://www.jogiforum.hu/hir/2019/09/05/elokeszito-ules-a-biroi-gyakorlatban-gyorsulo-eljaras-es-megvalaszolando-kerdesek-az-uj-be-alapjan/> [letöltve: 2025. 04. 05.]
- SZÁK Donatella: Törekvés a büntetőeljárások gyorsítására: Az egyezés múltja és jelene (https://www.ajk.elte.hu/dstore/document/3271/Szak_Themis_2022dec.pdf) [letöltve: 2025. 04. 05.]
- SZOMORA Zsolt (2021b): Az előkészítő ülésen tett, ún. mértékes ügyészi indítvány és a hátrányosabb büntetés eljárásjogi tilalma (2021) <https://jogaszegylet.hu/jogelet/az-elokeszito-ulesen-tett-un-mertekes-ugyeszi-inditvany-es-a-hatranyosabb-buntetes-eljarasjogi-tilalma/> [letöltve: 2025. 03. 19.]

SZOMORA Zsolt (2021c): A foglalkozástól végleges hatályú, kötelező eltiltás alkalmazásához bocsátott ki két büntető kollégiumi véleményt a Kúria (2021) <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-foglalkozastol-vegleges-hatalyu-kotelezo-eltiltas-alkalmazasahoz-bocsatott-ki-ket-bunteto-kollegiumi-velemenyt-a-kuria/> [letöltve: 2025. 04. 11.]

Egyéb források

1/2018. (VI. 30.) LÜ h. körlevele a büntetőbírószági eljárásban folytatandó joghátrány-indítványozási és fellebbezési gyakorlat egyes kérdéseiről

LFNIGA//142/2019. számú emlékeztető (részlet) In: NOVOSZÁDEK Nóra – SZEGŐ Dóra: *Az egyezség és az előkészítő ülésen való beismerés. Kutatási jelentés* (Magyar Helsinki Bizottság, 2021) https://helsinki.hu/wp-content/uploads/2022/01/MHB_TWSE_kutatasi_jelentes_2021.pdf [letöltve: 2025. 04. 05.]

SZATHMÁRY Zoltán (szerk.): *Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató – Büntetőjogi Szakág – A 2023. évi tevékenység*. Budapest, Legfőbb Ügyészség, 2024.

Bírói döntések, vélemények

56. BKv.

2/2021. (V. 13.) BKv.

26/2021. (VIII. 11.) AB határozat

BH2020.12.353.

ÍH2022. 47.

BH2022.5.120.

BH2022.8.199.

Szilágyi Nóra

1. BEVEZETÉS, A TANULMÁNY CÉLJA

A magyar jogrendszer kodifikáció szempontjából aktív éveket tudhat maga mögött. Az elmúlt 15 évben az új anyagi jogi törvények hatálybalépése után¹ szükségsszerűvé vált az eljárásjog modernizálása is. Ennek megfelelően az új büntető² és polgári eljárásjogi³ törvények mellett a közigazgatási perrendtartás kodifikációjáról szóló 1011/2015. (I. 22.) Kormány határozatnak megfelelően fogadta el az Országgyűlés a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényt (a továbbiakban: Kp.) amely 2018. január 1-jén lépett hatályba. A törvény megalkotásának elsődleges oka a jogszabályi indokolás szerint az az állapot volt, hogy a „perrek polgári perrendtartásbeli szabályozása a közigazgatási eszköztár bővülése nyomán már nem képes azt a teljes körű bírói jogvédelmet biztosítani, amelyet a jogállamiság és a hatalommegosztás alkotmányos elvei, továbbá az európai jog megkövetel”.⁴ A 2017. március 1-jén kihirdetett törvény legjelentősebb célja a hatékony jogvédelem érvényre juttatása, amely magába foglalja mind az objektív és szubjektív jogvédelmi célokat is, továbbá egyfajta kontrollt nyújt ahhoz, hogy a közigazgatási szervek jogszabályoknak és a meghatározott céloknak megfelelően végezzék tevékenységüket.⁵ Ezen célok szerint, a tisztességesség, a perkoncentrált-ság és költségtakarékosság elvének⁶ folyamatos szemmel tartása mellett kerültek bevezetésre új fogalmak, jogintézmények a törvénybe, többek között az érdekelt személye, mint sajátos jogállású perbeli szereplő. Jelen beszámolóban ezen intézmény megalkotásának indokait, a hatályos törvénysszöveg értelmezését, sajátosságait és a kialakult bírói gyakorlat bemutatását kívánom részletesebben elemezni, ezzel egy összefoglalót adva arról, hogy a Kp. hatálybalépése óta eltelt több mint öt évben hogyan is állt helyt a gyakorlatban ezen jogintézmény.

1 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 2012. évi I. törvény a Munka Törvénykönyvéről.

2 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

3 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról.

4 2017. évi I. törvény indokolása a közigazgatási perrendtartásról Általános indokolás I.

5 F. ROZSNYAI Krisztina: Az önálló közigazgatási perrendtartás megalkotásának indokai. In: BARABÁS Gergely, F. ROZSNYAI Krisztina, KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez* Wolters Kluwer. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/388/id/A18Y2079.KK/ts/20240101/lr/chain4354> [letöltve: 2025. 05. 02.]

6 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról 2. § (2) bekezdés.

2.1. Az érdekelt fogalma

Az érdekeltre vonatkozó szabályok a jogalkotói indokolás szerint a többpólusú közigazgatási jogviszonyok hatékonyabb kezelése céljából kerültek be a törvénybe.⁷ A felperesi és alperesi pertársként való belépés bár biztosítja a nem kétpólusú helyzetek kezelését, azonban az nem alkalmas az olyan szituációkra, ahol különböző az eljárásjogi helyzet és érdek, emiatt szükséges a polgári eljárásjogi önálló beavatkozóhoz hasonló érdekeltkénti belépési lehetőség biztosítása. A két jogintézmény, lényegi magjában egyenlőnek tekinthető, hiszen közös pontjuk, hogy egy eddig félként nem szereplő jogát vagy jogos érdekét a per kimenetele közvetlenül érint, érdekük függődik az ügy eldöntéséhez.⁸ Szabályozási sajátosság, hogy a közigazgatási pert rendszerint megelőzi egy közigazgatási eljárás, amely mind a pontos személyi körre, mind a perbeli jogállásra, jogokra és kötelezettségekre hatással lesz.⁹ Ennek megfelelően leglényegesebb különbségként ki kell emelni, hogy amíg az érdekeltet a 20. § (2) bekezdése alapján eltérő rendelkezés hiányában azonos jogosítványok illetik meg a féllel, addig a beavatkozó jogállása jelentősen szűkebb eljárásjogi jogokat biztosít csak, különösen a függő helyzetű beavatkozó esetében, akinek cselekményei csak a fél mulasztása vagy nem ellentétes nyilatkozata esetén hatályosak. További jelentős különbségek vannak a két jogintézmény között a szereplők perbe való belekerülése tekintetében: amíg az érdekeltet kötelező perbevonnia a bíróságnak, addig a beavatkozó vagy önként, vagy perbehívás elfogadásával lép be, amely az – érdekelttel szemben – határidőhöz kötött, a perfelvétel lezárását követően pedig az erre irányuló nyilatkozat hatálytalan.¹⁰

2.2. Érdekeltek csoportosítása, érdekelti körök

A Kp. 20. § (1) bekezdés főszabálya rögzíti, hogy az léphet be a perbe, „Akinak jogát vagy jogos érdekét a vitatott közigazgatási tevékenység közvetlenül érinti vagy a perben hozandó ítélet közvetlenül érintheti”.¹¹ Ezen személyi kör mellett rögzítésre kerül, hogy a korábban ügyfélként résztvevő személy is jogosult a belépésre. További speciális forma, az (5) bekezdése szerinti azon eset, amikor a hatásterület megállapítása iránt folyt megelőző eljárásban nem résztvevők számára is, az adott

7 2017. évi I. törvény indokolása a közigazgatási perrendtartásról Részletes indokolás a 20. §-hoz.

8 2017. évi I. törvény 20. § és 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 41. §.

9 BIHARY Ákos: Az érdekeltek perbeli részvételének főbb szabályai. *Jogászvilág*, <https://jogaszvilag.hu/cegvilag/az-erdekelt-ker-berbeli-reszvetelenek-fobb-szabalyai/> [letöltve: 2025. 05. 01.]

10 NAGY Adrienn: Beavatkozás a perbe In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Wolters Kluwer <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/427/id/A19Y2172.KK/ts/20240901/lr/45> [letöltve: 2025. 05. 17.]

11 Kp. 20. § (1) bekezdés.

szerv honlapján vagy a helyben szokásos módon közzétett közlés által nyílik meg az érdekelti belépési lehetőség.

411

Az érdekeltek lehetnek ismertek vagy nem ismertek, elhatárolásuk alapja, hogy van-e a bíróságnak értesítési kötelezettsége. Az ismert érdekelteket a bíróság a Kp. 20. § (4) bekezdése szerint értesíti a perbelépés lehetőségéről, közölve a keresetlevelet és az azonnali jogvédelem tárgyában hozott végzést. Erre az eljárás során bármikor van lehetőség, ezen kategóriába tartozik például a megelőző eljárás ügyfélköre. A nem ismert érdekeltekkel szemben a bíróságnak értelemszerűen nincs értesítési kötelezettsége a perről, azok az elsőfokú eljárás végéig vagy a perorvoslat folyamán kérhetik belépésüket.¹²

További jelentős elhatárolási pont, hogy az adott érdekelt perben állása önkéntes elhatárolásán vagy a bíróság kötelezésén alapszik. A Kp. 20. § (1) bekezdése a *'beleléphet'* formulát használva utal annak opcionális jellegére, azonban a (6) mindezt kötelezettségként írja elő, ha a személy érdekelti minőségben való megjelenése a bíróság szerint szükséges a jogvita rendezéséhez. Ezen perbeállítás történhet hivatalból vagy valamely fél kérelmére, a szükségesség kategóriát pedig a bírói gyakorlat alakította és alakítja folyamatosan. Összességében elmondható, hogy ha a születendő ítélet konkrét személyt nevez meg a rendelkező részében, akkor biztosan szükséges az érdekelti perbevonás, különös tekintettel arra, ha az majd esetlegesen hátrányos jogkövetkezményeket, kötelezettséget állapít meg.¹³

2.3. *Érdekelt jogai és kötelezettségei*

Az érdekelt a Kp. 20. § (2) bekezdése a féllel azonos jogokkal és kötelezettségekkel ruházza fel, amely rendkívül jelentős perbeli jogosítványokat jelent. Ezen szabályozás indoka az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdés, a jogorvoslathoz való joggal van összefüggésben. Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban mondta ki, hogy „valamennyi, az érintett jogát vagy jogos érdekét (helyzetét) érdemben befolyásoló érdemi határozat felülvizsgálata érdekében legyen lehetőség más szervhez, vagy azonos szerv magasabb fórumához fordulni”.¹⁴ Ezen AB határozatban foglaltak nagymértékű összefüggést mutatnak a hatályos Kp. törvényszövegével, így biztosítva, hogy minden, a közigazgatási cselekményben és perben érintett személynek biztosítva legyen a jogorvoslathoz való joga.

12 Kovács András György: Az érdekeltek köre In: BARABÁS Gergely, F. ROZSNYAI Krisztina, KOVÁCS András György (szerk.): Nagykomentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez. Wolters Kluwer. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/388/id/A18Y2079.KK/ts/20240101/lr/chain4354> [letöltve: 2025. 05. 02.]

13 Uo.

14 3064/2014. (III. 26.) AB határozat, [15] 3095/2024. (III. 1.) AB Határozat [52].

Az érdekeltnek is rendelkeznie kell a Kp. 16. § (1) bekezdése szerinti perképességgel, amelyet megerősített a Kúria azon ítélete, miszerint elhunyt személy érdekltkénti perbeállítás nem lehetséges.¹⁵ A perbeli cselekvőképességgel rendelkező érdekelt mind személyesen, mind meghatalmazottja útján eljárhat,¹⁶ törvényi korlátja a felek rendelkezési jogának tiszteletben tartása. Külön megítélés alá esnek a felekével ellentétes perbeli cselekmények, amelyek hatályosak, befolyásukat az ügyre a bíróság a körülményeket figyelembe véve bírálja el. A Kp. 66. § (3) bekezdése alapján a perbeli egyezséget akkor hagyhatja jóvá a bíróság az érdekelt részvétele vagy jóváhagyása nélkül, ha az nem érinti az érdekelt jogi érdekeit. Az érdekelt jogosult továbbá önállóan mind fellebbezést, mind felülvizsgálati kérelmet benyújtani, sőt, perbelépését a perorvoslati kérelemben is bejelentheti.¹⁷

3. AZ ÉRDEKELTI PERBELÉPÉS

A perbelépés szabályainak szigorú, világos keretek között tartása elsősorban a jogalkotói indokolásban is rögzített 'fesztes pervitel miatt' szükséges. A törvényi határidők és perbelépés módjának meghatározása kettős célt is kell, hogy szolgáljon: egyrészt garantálnia kell, hogy a nyitva álló idő elegendő legyen ahhoz, hogy az érdekelt tudomást szerezzenek és legyen lehetőségük nyilatkozataik megtételére, másrészt pedig az igazságszolgáltatás hatékony, gyors és gördülékeny működését is támogatnia kell, nem engedve teret a perek elhúzásának.

A Kp. 21. § szerint az ismert érdekelt perbelépésének főszabályszerinti előfeltétele, hogy az érdekelt értesítve legyen a perről, az értesítés kézhezvételétől számított 15 napon belül van joga bejelenteni belépési szándékát. A 15 napos határidő kapcsán megjegyzendő, hogy az nem jogvesztő, ismételt 15 napon belül van lehetőség igazolás általi kimentésre. A perbelépés bejelentésére mind írásban mind a tárgyaláson szóban lehetőség van, felé támasztott tartalmi követelmény, hogy benne pontosan megjelölésre kerüljön a perbeli érintettséget megalapozó jog, jogos érdek és ezek indokai, figyelembe véve azt, hogy a Kp. 20. § (1) bekezdése a közvetlenséget is megköveteli ezek kapcsán. A perbelépés során szintén meg kell jelölni, hogy melyik fél pernyertességének előmozdításának segítésére törekszik a fél. Amennyiben történik ilyen bejelentés, tekintettel arra, hogy egy érdekelt perben állása jelentős hatással van a perben álló felekre, azokat a bíróság haladéktalanul értesíti, sőt, egyes esetekben, a meghallgatásuk is megtörténhet. Az érdekelt belépési szándékának bejelentésétől nem jogosult még perbeli cselekményeket végezni,

15 Kfv.37.161/2023/16. [50]

16 SZUPERA Péter – PETRIK Ferenc: Az érdekelt perképessége. In: SZUPERA Péter – ORBÁN Szabolcs: *A közigazgatási eljárás szabályai II. – A közigazgatási perrendtartás magyarázata* 5. kiadás. Budapest, 2024. <https://jogkodex.hu/doc/1174569> [letöltve: 2025. 05. 02.]

17 Uo.

jogait és kötelezettségeit csak a perbelépést megengedő végzés jogerőre emelkedése után gyakorolhatja. Amennyiben a perbelépését a bíróság elutasítja, a végzés ellen fellebbezéssel élhet. A bíróság további szerepe, hogy nemcsak az engedélyezéstről dönt, hanem az érdekelt kizárásáról is, ha a belépésre egyébként se lett volna jogosultsága vagy ha az a per során utóbb megszűnik. Ezen esetre nincs konkrét törvényi rendelkezés, a kommentárirodalom a Kp.-ban lefektetett elvek alapján azon megállapításra jut, hogy ezt hivatalból figyelembe kell vennie a bíróságnak, a felek jóhiszemű eljárási kötelezettségéből pedig következik, hogy a feleket terheli tudomásszerzésük esetén a bejelentési kötelezettség.¹⁸ Mind a törvény, mind az ahhoz tartozó indokolás szükségszerűnek tartja külön kiemelni azon esetkört, amikor az érdekelt értesítése az eljárás elején nem történt meg és/vagy nem ismert annak személye. Amennyiben ezen eset áll fenn, a per során bármikor van lehetőség a bírósági értesítésre történő és a nem ismert érdekelt önkéntes szándékának jelzésével történő perbelépésre is.¹⁹ A Kp. 21. § (7) bekezdése biztosítja azon lehetőséget is, hogy az ítélet meghozatala után, az eddig nem értesített érdekelt a perorvoslatban jelezze belépési igényét, azzal a kikötéssel, hogy már elsőfokú tárgyalás kérésére nincs lehetősége.²⁰ A perbelépésének engedélyezése után a perorvoslat alatti bizonyításának arra kell irányulnia, hogy az eljárásból való kimaradása számára jelentős hátránnyal járt, az „ítélet érdemére kiható szabályszegés volt”.²¹ Ezen szabályozás fényében válik érthetővé, hogy az érdekelt a per során való bármikori belépése, bár a hatékony és gyors pervitelt korlátozó tényezőnek tűnhet, de mint ahogyan arra az indokolás is rámutat, kielégítőbb alternatíva, mint egy esetleges perújítás általi igényérvényesítés.

4. KIALAKULT BÍRÓI GYAKORLAT

4.1. A közvetlen érintettség kúriai gyakorlata

A Kp. 20. § (1) az érdekelt fogalom meghatározásba beleépítette azt a korábban kialakult bírói gyakorlatot, miszerint az érintettség kapcsán követelményként kell támasztani a közvetlenséget, vagyis hogy az adott jogviszony bárminemű más jogviszony beékelődése nélkül érintse a személy jogait vagy jogos érdekét.²² A közvetlenség pontos meghatározását és kereteit a jogalkotó a jogalkalmazóra bízta, a joggyakorlat általi formálás elsősorban a kúriai határozatokon keresztül történt és történik meg, néhány esetben inkoherenzen.

.....

18 Kovács i. m.

19 2017. évi I. törvény indokolása a közigazgatási perrendtartásról Részletes indokolás a 21. §-hoz.

20 Kp. 21. § (7) bekezdés.

21 2017. évi I. törvény indokolása a közigazgatási perrendtartásról Részletes indokolás a 21. §-hoz.

22 BARANYI Bertold – ASZALÓS Dániel – BAKOS Bendegúz: Az érdekelt a közigazgatási perben – a kúriai gyakorlat tükrében. *Magyar Jog*, 2024/11., 669–677. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/3272682> [letöltve: 2025. 05. 03.]

A közvetlenség fogalmának értelmezése a népszavazással kapcsolatos ügyek kapcsán tekinthető a legösszetettebbnek. Egy ezt bemutató kezdeti ügy a Győri Törvényszéktől indult ki, ahol egy magánszemély által benyújtott helyi népszavazásra javasolt kérdéssel kapcsolatos per során a bíróság engedélyezte egy települési lakó belépését, valamint a népszavazás kezdeményezőit hivatalból értesítette, ezzel elismerve ismert érdekelti állásukat arra alapozva, hogy a személyeknek az Alaptörvény XXIII. cikkben biztosított népszavazáson való részvételhez való jogukat érinti.²³ A törvényszéket a Kúria más okra alapozva de végezetül új eljárásra utasította.²⁴ A kérdés kapcsán további jelentős ügyeknek tekinthetőek a Kúria Knk.39.470/2022/2. számú és Knk.40.793/2021/9. számú precedensképes határozata, amelyekben a tiltott tárgykör fennállásának vizsgálatára irányuló perekben a Kormány érdekeltkénti perbelépés iránti kérelmét mindkét esetben elutasították, a feltételek, azaz a közvetlen érintettség fennálltának hiánya okán.²⁵ Ennek megfelelően megállapítható, hogy ezen tárgykörben a bírói gyakorlat szűken értelmezi az érdekelti fellépés lehetőségét. Tovább erősíti a szoros értelmezést azon Kúria határozat, amely kimondja, hogy hatósági döntés jogszerűségét támadó közigazgatási perben nem állapítható meg a közvetlen jogi érdekelttség azon természetes személyek vonatkozásában, akik a hatósági cselekményt végrehajtották.²⁶ Ezzel szemben ellentétes, tág értelmezésre jutott a Kúria akkor, amikor kimondta, hogy a környezetszennyezéssel kapcsolatos perekben ismert érdekeltként értesíteni kell az alapvető jogok biztosát a jövő nemzedékek érdekeit közvetlenül érintő eljárásokban.²⁷

4.2. A kényszerű érdekelttség kúriai gyakorlata

A Kp. 20. § (6) bekezdése megteremti a kötelezettséget az érdekelt kérelemre vagy hivatalból történő perbehívására, ha azt a jogvita eldöntése szempontjából a bíróság szükségesnek találja. A törvény további rendelkezéseket nem tartalmaz a kényszerű érdekeltokról, a bíróság megítélése szerinti szükségesség kidolgozása a joggyakorlat feladata. Ennek bemutatására a kúriai határozatok tekinthetőek a legmegfelelőbbnek.

Elsőként szükséges leszögezni, hogy a Kúria kimondta, hogy az érdekelt perbeálítása nem általános kötelezettség, azt mindig esetről esetre, az ügy sajátosságainak figyelembevételével szükséges vizsgálni.²⁸ A bírói gyakorlat inkohereciája miatt azonban leszögezésre került több ügyben is,²⁹ hogy ha a perben a határozat ren-

23 BARANYI–ÁSZALÓS–BAKOS (2024) i. m.

24 Kpk.39.082/2023/3.

25 Knk.39.470/2022/2. [10] és Kúria Knk.40.793/2021/9. [11]

26 Kúria Kfv.37.050/2024/10 [43]

27 Kúria Kfv.37.158/2024/7. [33-35]

28 Kúria Kfv.II.37.082/2021/5. [25]

29 Kúria Kfv.II.37.282/2020/5. Kfv.II.37.423/2020/6.

delkezést tartalmaz perben részt nem vevő felekre, akkor a bíróság köteles ismert érdekeltként előzetesen értesíteni, majd amennyiben nem élnek ezen személyek belépési jogukkal, kötelezően perbe vonni őket. Ilyen eshetőség áll fenn például kisajátítás tekintetében a tulajdonostársak, a tulajdonos mellett a földhasználó, adásvételi szerződés semmisége iránti perben a szerződő felek vagy olyan személy tekintetében, akinek a kötelezését kérték a közigazgatási eljárást indító beadványban adott cselekmény elvégzésére.³⁰ Felvetődik azon kérdés, miszerint ha önként nem lép be az érdekelt és perbeállítása esetén sem nyilatkozik arról, hogy melyik fél jogát kívánja előmozdítani, akkor az alperesi vagy felperesi oldalon kerüljön szerepbe. A bírói gyakorlat alapján az alperesi oldal érdekeltkénti perbeállítása történik ilyenkor.³¹ Ezen megoldás onnan ered, hogy amennyiben az érdekelt a felhívás ellenére sem nyilatkozik és fejt ki véleményét, azt lehet feltételezni, hogy az eredeti közigazgatási cselekmény számára megfelelő, tartalmát elismeri.³² Ezen megoldást érte kritika a felek rendelkezési jogának megsértése miatt,³³ azonban véleményem szerint szükségszerű a szabály fenntartása, mivel biztosítani kell a perhatékonytságot, valamint az adott érdekeltnek volt lehetőség teremtve rendelkezési jogának gyakorlására, amivel nem kívánt élni. A kötelezően perbeállítandó érdekelt perbeli jelentőségét mutatja a Kfv.IV.37.270/2021/5. ítélet, amely kimondja, hogy az érdekelt kötelezettségét érintő ítélet nem hozható perbeli részvételük nélkül. Ennek megfelelően helyesnek találom azt a megállapítást, miszerint az érdekelt elsőfokú eljárásból való kihagyása jelentős mértékű eljárásjogi szabályszegés így ezen ítélet nem tartható fenn hatályában.³⁴

5. ZÁRÓ GONDOLATOK, ÖSSZEGZÉS

A Kp. hatálybalépése óta eltelt években a bírói gyakorlat rámutatott a törvény szabályozásának gyakorlatban való megállására, esetleges hiányosságaira, a jogalkalmazók számára homályosabb értelmezésű területeire. Az érdekelt eljárásjogi szempontból kulcsfontosságú szereplője a közigazgatási pereknek, a jogintézmény biztosíték a nem kétpólusú szituációk kezelésének megoldására, összességében alkalmas a jogalkotói célkitűzések teljesítésére. Jelentősebb és önállóan gyakorolható jogai az eddigi gyakorlat alapján nem eredményezik az eljárás elhúzódását és visszaélések születését, indokoltnak tekinthetők a közigazgatási jogviszonyok jellegzetességei miatt.

.....
30 Kúria Kfv.III.37.438/2023/5. [45]

31 BH2021. 12.348.: Kúria Kfv.II.37.134/2021. [19]

32 KOVÁCS i. m.

33 BARANYI–ASZALÓS–BAKOS (2024) i. m.

34 KÁRÁSZ Marcell: A Kúria szerint a kényszerű érdekelt perbeállításának elmaradása olyan eljárási szabálysértés, amelyet hivatalból kell vizsgálnia *Magyar Jog*, 2024/1., 34–36.

A jogintézmény alkalmazása során kérdéseket és ellentmondásokat a gyakorlat elsősorban csak a közvetlen érintettség értelmezésének megállapítása során szült, azonban véleményem szerint törvénymódosítás a jogviszonyok heterogenitása miatt nem indokolt. Az eljárások sokszínűsége miatt egy konkrétabb jogszabályi szöveg számos méltánytalan helyzetet szülne.

Az általam vizsgált másik kérdés, a kényszerű érdekelt perbeállítására kapcsán egy viszonylag egységes bírói gyakorlat alakult ki, azonban dogmatikailag némileg ellentmondásos azon helyzet, miszerint a bíróság a sikertelen önkéntes perbehívása után hivatalból vagy kérelemre kötelező erővel állítja perbe az érdekeltet. Azon helyzetekben, ahol az érdekelt perben állásának szükségszerűsége egyértelműen indokolt, véleményem szerint felesleges az önkéntes perbelépésre való felhívás. Az ügyfelek szempontjából a következetesség és kiszámíthatóság hiányát éreztet-heti azon helyzet, hogy ha nem élnek a perbelépés jogával, kötelező perbeállítás következik. Ennek megfelelően célszerűbb lenne csak a kötelező perbeállítás köz-lése, mellékelve azon felhívással, hogy az érdekelt nyilatkozzon arról, melyik fél pernyertességét kívánja előmozdítani. További, a törvényszöveget érintő lehetsé-ges módosítás lenne azon követelmény jogszabályi szintre emelése, hogy ha peren kívül álló érdekelt számára a határozat kötelezettséget állapít meg, hivatalból kö-telező az érdekelt perbevonása, ezzel támogatva a jogbiztonság követelményének még erőteljesebb érvényre jutását.

BIBLIOGRÁFIA

- BARANYI Bertold – ASZALÓS Dániel – BAKOS Bendegúz: Az érdekelt a közigazgatási perben – a kúriai gyakorlat tükrében. *Magyar Jog*, 2024/11., 669–677. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3272682> [letöltve: 2025. 05. 03.]
- BIHARY Ákos: Az érdekelt perbeli részvételének főbb szabályai. *Jogászvilág*, <https://jogaszvilag.hu/cegvilag/az-erdekelt-perbeli-reszvetelenek-fobb-szabalyai/> [letöltve: 2025. 05. 01.]
- F. ROZSNYAI Krisztina: Az önálló közigazgatási perrendtartás megalkotásának indokai. In: BARABÁS Gergely, F. ROZSNYAI Krisztina, KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez*. Wolters Kluwer. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/388/id/A18Y2079.KK/ts/20240101/lr/chain4354> [letöltve: 2025. 05. 02.]
- KÁRÁSZ Marcell: A Kúria szerint a kényszerű érdekelt perbeállításának elmaradása olyan eljárási szabálysértés, amelyet hivatalból kell vizsgálnia *Magyar Jog*, 2024/1., 34–36.
- KOVÁCS András György: Az érdekelt köré. In: BARABÁS Gergely, F. ROZSNYAI Krisztina, KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvényhez* Wolters Kluwer. <https://uj.jogtar>.

hu/#doc/db/388/id/A18Y2079.KK/ts/20240101/lr/chain4354 [letöltve: 417
2025. 05. 02.]

NAGY Adrienn: Beavatkozás a perbe. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez Wolters Kluwer <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/427/id/A19Y2172.KK/ts/20240901/lr/45> [letöltve: 2025. 05. 17.]

SZUPERA Péter – PETRIK Ferenc: Az érdekelt perképessége. In: SZUPERA Péter – ORBÁN Szabolcs: A közigazgatási eljárás szabályai II. – A közigazgatási perrendtartás magyarázata 5. kiadás. Budapest, 2024. <https://jogkodex.hu/doc/1174569> [letöltve: 2025. 05. 02.]

Bírósági joggyakorlat

3064/2014. (III. 26.) AB határozat

3095/2024. (III. 1.) AB határozat

Kfv.37.050/2024/10

Kfv.37.158/2024/7.

Kfv.37.161/2023/16.

Kfv.II.37.082/2021/5.

Kfv.II.37.134/2021.

Kfv.II.37.282/2020/5.

Kfv.II.37.423/2020/6.

Kfv.III.37.438/2023/5.

Kfv.IV.37.270/2021.

A NE BIS IN IDEM ELVE ÉS ALKALMAZHATÓSÁGA JOGÁGAK KÖZÖTT: A KÖZIGAZGATÁSI ÉS BÜNTETŐJOGI PÁRHUZAMOSSÁG KÉRDÉSE

419

Szász Tünde

1. BEVEZETÉS

Jelen tanulmány a *ne bis in idem* elvének dogmatikai tartalmát és gyakorlati alkalmazhatóságát vizsgálja a büntetőjog és a közigazgatási jog relációjában. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdésében¹ rögzített kétszeres értékelés tilalma ugyanazon tény kétszeres értékelésének tilalmát határozza meg.² A tilalom elsődlegesen a jogrendszer büntetőjogi alrendszerében érvényesül, amelyre az Alaptörvény szóhasználat is utal. Ugyanakkor az elv hatása túlterjed azon, és kiterjed a teljes jogrendszerre, figyelemmel az egyes eljárások és szankciók valódi céljára és jogi természetére.

A *ne bis in idem* lényegi magvát Karsai Krisztina szavaival lehet a legpontosabban megragadni: „a *ius puniendi* parttalan érvényesítésével szemben az individuum védelme, illetve biztosítja a bírósági döntések véglegességét a modern jogállamban”.³ A tanulmány célja ezen fundamentális követelmény gyakorlati érvényesülésének elemzése, különös tekintettel a párhuzamos szankcionálás problémájára, amely a tisztességes eljárás és jogbiztonság szempontjából is több megoldatlan problémát helyez a jogalkotó elé. A párhuzamos eljárások oka egyrészt az adott jogtárgy több jogágon átívelő védelméből, másrészt a büntetőjogi és közigazgatási szankciórendszerek eltérő felelősségi formájából ered: míg a büntetőjog a bűnösségen alapuló (szubjektív) felelősséget alkalmazza, addig a közigazgatási jogban az objektív felelősségi forma az irányadó. A hagyományos jogfelfogás ezen különbségek alapján nem zárta ki, hogy ugyanazon cselekmény tényállása alapján mindkét felelősségi forma alkalmazható legyen – annak ellenére, hogy ez komoly kérdéseket vet fel az alapjogvédelem és az eljárások véglegessége szempontjából.

1 Magyarországi Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdés: „A jogorvoslat törvényben meghatározott rendkívüli esetei kivételével senki nem vonható büntetőeljárás alá, és nem ítéltethető el olyan bűncselekményért, amely miatt Magyarországon vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más államban törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.”

2 ELEK Balázs: Felelősségelmozás tilalmának kiüresítése – Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bíróságának változó judikatúrája a *ne bis in idem* elv körében. <https://ujbtk.hu/dr-elek-balazs-a-felelosseghalmazas-tilalmanak-kiuresitese-az-emberi-jogok-europai-birosaga-es-az-europai-unio-birosaganak-valtozo-judikaturaja-a-ne-bis-in-idem-elv-koreben/> [letöltve: 2025. 05. 05.]

3 KARSAI Krisztina: *Alapelvi (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015. 113.

A dolgozat tehát arra vállalkozik, hogy feltárja a '*ne bis in idem*' elvének hazai és uniós jogi vonatkozásait, joggyakorlati értelmezését, valamint az elv alkalmazásának jogágak közötti határait és kihívásait.

2. A *NE BIS IN IDEM* FOGALMA ÉS KLASSZIKUS ÉRTELMEZÉSE

A *ne bis in idem* alkotmányos alapelv eredetileg a büntetőeljárás során érvényesülő alapjogi követelményként került megfogalmazásra, mind az Európai Unió Alapjogi Chartájában⁴, mind több jelentős nemzetközi szerződésben – így különösen az Emberi Jogok Európai Egyezményében⁵, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában⁶ –, továbbá Magyarország Alaptörvényében is helyet foglal. Az alapelv vizsgálata során az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) gyakorlata kiemelkedő szerepet tölt be, egyrészt a későbbiekben részletezett Engel doktrína kidolgozása miatt, másrészt, mivel az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) is figyelemmel követi az ítélkezési gyakorlatát és alkalmazza az EJEB megállapításait, precedensként tekintve azokat⁷. A Bonda ügyben az EUB rámutatott arra, hogy „a »*ne bis in idem*« uniós jogi elvének értelmezése során figyelembe kell venni az EJEB ítélkezési gyakorlatát. Ez az egységesség követelményéből fakad, amelynek értelmében a Chartában szabályozott jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni az EJEB-nek az EJEB ítélkezési gyakorlata által értelmezett megfelelő rendelkezéseinek tartalmával és terjedelmével”.⁸

Az alapelv a későbbiekben jogágakon átívelő értelmezést nyert mind az eljárások, mind az alkalmazott szankciók tekintetében. A fogalmi bővítés indokoltta vált, különösen annak fényében, hogy a közigazgatási jogban alkalmazott szankciók jellege és súlya egyre inkább punitív irányt vet. Az első ilyen irányú értelmezések közé sorolható az 1995-ös Gradinger kontra Ausztria⁹ ügy, amelyet követően

4 Az Európai Unió Alapjogi Chartája HL C 202., 2016.6.7, p. 389–405 50. cikk: „Senki sem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.”

5 Emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4. napján kelt Egyezmény hetedik kiegészítő jegyzőkönyvének 4. cikk (1) bekezdése: „ha valakit egyállam büntető törvényének és büntető eljárási törvényének megfelelően egy bűncselekmény kapcsán már jogerősen felmentettek vagy elítélték, e személlyel szemben ugyanennek az államnak az igazságszolgáltatási szervei ugyanezen bűncselekmény miatt nem folytathatnak büntetőeljárást, és vele szemben abban büntetést nem szabhatnak ki”.

6 Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk (7) bekezdése: „Senkivel szemben sem lehet büntetőeljárást indítani vagy büntetést kiszabni olyan bűncselekmény miatt, amely miatt az adott ország törvényének és büntetőeljárásának megfelelően jogerős ítélettel már elítélték vagy felmentették.”

7 BANA Imre: A *ne bis in idem* elv érvényesülése közigazgatási szankció és büntetőeljárás egyidejű alkalmazása során. *Új Magyar Közigazgatás* 10. évf. 2. sz. 35.

8 C-489/10. sz., Łukaszczyk v. Marcin Bonda ügyben 2012. június 5-én hozott ítélet.

9 Gradinger v. Austria, no. 15963/90, 1995. október 23.

kiemelkedő jelentőséggel bírt a Zolotukhin kontra Oroszország¹⁰ ügy, valamint az Åkerberg Fransson ügy is.¹¹

421

Az adott jogágba tartozó szankció punitív jellegének megállapítására irányuló értékelési szempontokat az EJEB az Engel és mások kontra Hollandia¹² ügyben kialakított háromlépcsős teszt formájában határozta meg:

Az első Engel-kritérium az adott jogsértés nemzeti jog szerinti büntetőjogi besorolását érinti. Az EJEB ezt még nem tekinti önmagában mérvadónak, hanem csupán a vizsgálat kiindulópontjának. A második kritérium a jogsértés jellegének a minősítése: ennek keretében a célt (büntetés, prevenció, vagy csak kár megtérítése stb.) és a címzetteket (mindenkire vonatkozik, vagy csak bizonyos csoportra) kell megvizsgálni. A harmadik Engel-kritérium az előírt büntetés természetét és súlyát érinti, így, ha például szabadságvesztéssel fenyegetett a cselekmény, akkor a szankció büntetőjogi jellege vélelmezhető.¹³

Az Engel-kritériumok jelentősége, hogy a teszt eredménye határozza meg, hogy mik minősülnek büntetőügynek. Tehát nemcsak a klasszikus büntetőeljárások, de egyéb eljárások így a közigazgatási vagy a polgári jogi eljárások is büntetőügynek minősülhetnek.¹⁴

A tanulmány területi korlátai nem teszik lehetővé annak részletes elemzését, hogy az EJEB az A és B kontra Norvégia ügyben¹⁵ milyen szempontok mérlegelése alapján jutott arra a következtetésre, hogy a büntetőeljárásban kiszabott szabadságvesztés és az adóhatóság által megállapított 30%-os adóbírság együttes alkalmazása nem eredményezte az Engel-kritériumok sérelmét.¹⁶ Az EJEB indokolása alapján „nem állapítható meg a ne bis in idem elv megsértése, ha az eljárások egy-egy egészenek tekintendők, ha szoros anyagi és időbeni kapcsolat áll fenn köztük, valamint az eljárás célja és eszközei kiegészítőek és az eljárás következménye előre

10 Sergey Zolotukhin v. Russia, no. 14939/03, 2009. február 10.

11 C-617/10. sz., Åklagaren kontra Hans Åkerberg Fransson ügyben 2013. február 26-án hozott ítélet.

12 Engel és társai v. Hollandia ítélet, no. 100/71.; 5101/71.; 5102/71.; 5354/72.; 5370/72., 82. §, 1976. június 8.

13 KARSAI Krisztina: „*Ne bis in idem*” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Büntetőjog rovat, rovatszerkesztő: SZOMORA Zsolt). 63.

14 DUDÁS Dóra Virág: Emberi Jogok az EJEB gyakorlatában II. – A tisztességes eljáráshoz való jog.

15 A és B v. Norvégia, no. 24130/11., 29758/11., 2016. november 15. Az ügy részletes elemzése: HARMATI J. – KISS Á. L.: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a kétszeres értékelés tilalmáról. Az adóbírság és a büntetőjogi elítélés együttes alkalmazásának megítélése. JEMA, 2016/4.

16 A témával részletesen foglalkozik GELLÉR Balázs: A Joghatóságok és Jogágak ütközése. A ne bis in idem elv európai interpretációjának fényében. (Befejezetlen találgatások A Bizonytalanságról. In. MENYHÁRD Attila – VARGA István (szerk.): 350 ÉVES az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai II. kötet, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának dékánja. Budapest, 2018. 1370–1372.

422 látható és arányos az illetőre nézve.”¹⁷ Ezen indokolás a magyar eljárásjogi szabályozás és gyakorlat alapján is csak egy nagyon szűk körben tudna érvényesülni, az alábbi okoknál fogva.

Annak ellenére, hogy a Büntetőeljárásról szóló törvény értelmében a nyomozást a lehető legrövidebb időn belül kell lefolytatni, így is jelentős időbeli eltérés van a közigazgatási hatósági és a büntető igazságszolgáltatás időbeli terjedelmét illetően. A felderítésre vonatkozó felső időkorlát a nyomozás tárgyát képező bűncselekmény büntethetőségének elévülése, míg a vizsgálat esetén a gyanúsított kihallgatásától számított két év, amelyet az ügyészség egy alkalommal, legfeljebb hat hónappal meghosszabbíthat.¹⁸ Ehhez képest a közigazgatási eljárásban az Ákr. hatálya alá tartozó eljárási típusok közül a teljes eljárásnak a leghosszabb az ügyintézési határideje, mégpedig 60 nap.¹⁹ Az A és B kontra Norvégia ügyben alkalmazott teszt a magyar joggyakorlatban csupán szűk körben, elsősorban a büntetőjogi szempontból egyszerűbben elbíráلható ügyekben juthatnak szerephez.

3. A BÜNTETŐJOGI ÉS KÖZIGAZGATÁSI JOGKÖVETKEZMÉNYEK ÖSSZEHANGOLÁSÁNAK ALKOTMÁNYOS ÉS GYAKORLATI KIHÍVÁSAI

A *ne bis in idem* alkotmányos elv nem tiltja önmagában azt, hogy valakivel szemben, ugyanazon jogellenes cselekménye miatt több, más jogágba tartozó, eltérő funkciójú eljárást folytassanak le és ezek eredményeként jogkövetkezményeket alkalmazzanak. Az alkotmányos elv megsértése tehát a ’büntető jellegű’ szankciók többszörös kiszabásának tilalmát jelenti, hiszen a nemzeti szabályok alapvetően feltételezik, hogy akár több eljárás is indulhat ugyanazon tényállás miatt és erre tekintettel kell megállapítani, hogy mely szankciók nem szabhatók ki a jogerős bírósági döntés mellett.²⁰

Az elv megsértéséről beszélhetünk, ha különböző jogágak egy személy ugyanazon cselekménye miatt indult eljárásokban a büntetőjellegű szankciókat többszörözik. Ilyen típusú szankciónak minősül a közigazgatási jogban az anyagi jogi

17 BÁNYAI Krisztina: Gondolatok a *ne bis in idem* elvről az állatok jogi védelmét szolgáló közigazgatási és büntetőjogi szankciók tükrében. Agrár- és Környezetjog, 2021. 31., 26.; ELEK Balázs: A felelősségelhmozás tilalmának kiüresítése – Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európa Unió Bíróságának változó judikatúrája a *ne bis in idem* elv körében.

18 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 351. §.

19 Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 50. §.

20 PETRASOVSKY Berta: A *ne bis in idem* elvről, különös tekintettel az állatvédelmi hatósági eljárás büntetőeljáráshoz való viszonyáról. *Fontes Iuris*, 8. évf., 2022/1.

bírság, amely primer jogi természetét tekintve büntetés.^{21, 22} Ezt erősíti meg a *ne bis in idem* szempontjából az első releváns alkotmánybíróági határozat a 8/2017. (IV. 18.) ABH, amely elvi jelleggel állapította meg, hogy „ha állatkínzás vétség vagy büntette miatt büntetőjogi felelősség megállapításának van helye, akkor ugyanazon tényállás alapján indult állatvédelmi hatósági eljárásban, ugyanazon jogellenes cselekmény miatt állatvédelmi bírság kiszabására ugyanazon személlyel szemben nem kerülhet sor”.²³

Az, hogy mi minősül büntetőjellegű szankciónak, az Alkotmánybíróság az EJEB gyakorlatát követve nem a formális természetű jogági besorolás tekinti döntőnek, hanem az érintett jogszabály tartalmából, funkciójából indul ki. Ennek megfelelően „a közigazgatási szankciók, különösen a büntetőjogi gyökerű alapelvek figyelembevételével érvényesülniük kell az olyan ‘más jogágak’ – ideértve a hatósági eljárásokat is – révén alkalmazott joghátrányos szankciók esetében is, amelyek preventív, valamint represszív jellegű jogkövetkezmény alkalmazásával zárulnak”.²⁴

Jelenlegi szabályozást áttekintve több olyan jogtárgy is van, amelyek egyidejűleg több jogágban kapnak védelmet. Ezek közé tartozik a tiltott állatviadal szervezése, orvvadászat, hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a természet-, illetve környezetkárosítás tényállása is. Ezzel kapcsolatban, fontos megjegyezni, hogy a hatósági eljárásban szankciók terén alkalmazandó a közigazgatási szabályszegések szankcióiról szóló 2017. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Szankció tv.) hatálya az Ákr. hatálya alá tartozó közigazgatási hatósági eljárás során megállapított jogszabálysértések esetén a közigazgatási hatósági ügyben érdemi döntéssel kiszabható jogkövetkezményekre terjed ki.²⁵ Ez azt jelenti, hogy az Ákr. hatálya alól kivett eljárások nem tartoznak a Szankció tv. hatálya alá, többek között az adó-, valamint vámigazgatási eljárásra. Ennek megfelelően a későbbiekben részletezett eljárás felfüggesztésére nem fog sor kerülni, ha a büntetőeljárás és az adó, vámigazgatási eljárás párhuzamosan zajlik, sőt nem sérti a *ne bis in idem* elvét a két hatóság által kiszabott pénzbeli szankció sem. Ezen nemzeti szabályozás megfelel az uniós joggyakorlatnak is, amely alapján a *ne bis in idem* elve korlátozható az Unió pénzügyi érdekeinek és pénzügyi piacainak védelme céljából.²⁶

21 8/2017. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [39].

22 BELCSÁK Róbert Ferenc: A bírságkiszabás jogállami garanciáinak hiányáról. *Optimi nostri*, 2009. 13.

23 8/2017. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [55].

24 III.2516/2023. számú ügy Indokolás [25].

25 A közigazgatási szabályszegések szankcióiról szóló 2017. évi CXXV. törvény 1. § (1) bekezdés.

26 LEHÓCZKI Balázs: A *ne bis in idem* elve korlátozható az Unió pénzügyi érdekeinek és pénzügyi piacainak védelme céljából. *Az Európai Unió Bírósága 34/18. sz. sajtóközlemény* Luxembourg, 2018. március 20. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-03/cp180034hu.pdf. [letöltve: 2025. 05. 05.].

A magyar alkotmánybírószági gyakorlat több ügyben foglalkozott azzal a kérdéskörrel, hogy a büntetőjogi alapelvek mennyiben irányadóak más jogágak – így a közigazgatási és a polgári jog – területeire. Ezen kérdés megválaszolására az AB az EJEB gyakorlatára támaszkodik döntéseiben, ennek megfelelően az AB az Alaptörvény XXVIII. cikkében található alapelveket nem szűkíti le a büntetőjog területére. Tehát olyan eljárások tekintetében is érvényesülnie kell a büntetőjogi gyökerű alkotmányos alapelveknek, amelyek a szankcionálásra irányulnak és preventív, valamint represszív jellegű jogkövetkezmények alkalmazásával zárulnak.

Az Alkotmánybíróság többször is mulasztást állapított meg, amely szabályozási hiástust a jogalkotó a 8/2017. (IV. 18.) ABH-t követően az Szankció tv. 5/B. § beiktatásával próbált kiküszöbölni, amely alapján: „Ha a közigazgatási szankciót alkalmazó hatóság tudomására jut, hogy az eljárása alapjául szolgáló jogsértő magatartás miatt büntetőeljárás van folyamatban és a közigazgatási szankció alkalmazása – összhangban az 5/A. §-ban foglaltakkal – e büntetőeljárás kimenetelétől függ, az eljárást a büntetőeljárás befejezéséig felfüggeszti.”²⁷

Az alábbi táblázatban kívánom szemléltetni összefoglalva a közigazgatási és büntetőeljárás egymás közötti viszonyrendszerét:

<i>Eset</i>	<i>Következmény</i>
A közigazgatási szankció megelőzi a büntetőjogi határozatot.	A büntetőbíróság nincs kötve más hatóságok által megállapított tényállásra, szankcióra. Ennek következményeként azokra tekintet nélkül szabhat ki büntetőszankciót. A közigazgatási hatóság döntésének utólagos korrekciójának, visszavonásának problematikája felmerülhet.
A közigazgatási eljárás párhuzamosan zajlik a büntetőeljárással.	Szankció tv. 5/B. § alkalmazása: felfüggesztésre kerül sor.
A büntetőeljárás megelőzi a közigazgatási szankciót.	Ne bis in idem megsértése, nincs helye bírság, tevékenységtől eltiltás alkalmazásának: a közigazgatási határozat jogszabálysértő ezen vonatkozásban.

A Szankció tv. 5/B. § beiktatása szükséges lépés volt a közigazgatási és büntetőeljárások közötti összhang megteremtése érdekében, ugyanakkor egyes részletek tekintetében a jogalkalmazás során felmerülhetnek további értelmezési szempontok. Továbbra is nyitott kérdés marad például, hogy miként kerülhető el a kettős szankcionálás abban az esetben, ha a közigazgatási eljárás lefolytatására, valamint a szankció végrehajtására még a büntetőeljárás megindítását megelőzően kerül sor.

27 A közigazgatási szabályszegések szankcióiról szóló 2017. évi CXXV. törvény 5/B. §.

Ezenfelül a jelenlegi szabályozási környezetben még nem teljesen körvonalazott, hogy milyen mechanizmusok biztosítják a hatóságok számára az egymás eljárásainak megindulásáról, azok aktuális állásáról, illetve az esetlegesen alkalmazott szankciókról való megfelelő tájékozódást.

Annak eldöntése továbbá, hogy a közigazgatási eljárás felfüggesztésére a büntetőeljáráshoz viszonyítva mikor kerüljön sor komoly kihívást jelenthet a jogalkotó számára. Ennek oka, hogy a büntetőeljárás nyomozati szakban kezdődik, amelynek célja a bűncselekmény megtörténtének és az elkövető személyének megállapítása, valamint a bizonyítási eszközök felkutatása, ezért kétséges, hogy e korai szakaszban – a bizonyítottság hiánya miatt – indokolt-e az objektív felelősség alapú közigazgatási eljárás felfüggesztése.

További megfontolást igényel, hogy az Ákr. 120. § értelmében a hatóság egy éven belül, legfeljebb egy alkalommal módosíthatja vagy vonhatja vissza a meghozott határozatát. Kérdéses tehát, hogy amennyiben a hatóság ezen rendelkezés alapján már élt módosítási lehetőségével, miként érvényesíthető a később – például egy büntetőeljárás eredményeként – indokoltá váló korrekció. A rendelkezés alkalmazása különös körültekintést igényel azokban az esetekben, amikor a határozat szankcióként tevékenységtől való eltiltást tartalmaz, amely végrehajtása visszafordíthatatlan hatásokkal járhat. Felvetődik az a kérdés is, hogy a határozat utólagos visszavonása esetén miként értékelhető egy olyan szankció, amely ténylegesen már teljesült, de amelynek utólagos jogszerűsége megkérdőjeleződött.

4. A PÁRHUZAMOS ELJÁRÁSOK IDŐRENDJÉNEK HATÁSA A SZANKCIÓK ALKALMAZÁSÁRA

A párhuzamosan zajló eljárások összehangolása több jogtechnikai kérdést vet fel, különösen a szankciók alkalmazásának és érvényesítésének vonatkozásában.

A probléma gyökere abban ragadható meg, hogy amennyiben egy közigazgatási hatóság már alkalmazott szankciót – például pénzbírságot szabott ki –, és ezt követően ugyanazon tényállás alapján büntetőeljárás indul, fennáll annak veszélye, hogy az eredetileg jogszerű közigazgatási határozat utóbb jogellenessé válik. A hatályos szabályozás nem írja elő a büntetőbírság számára, hogy az eljárása során figyelemmel legyen a korábban, közigazgatási eljárásban kiszabott szankciókra. Ezzel szemben a jelenlegi rendszer a közigazgatási hatóságot kötelezi arra, hogy a szankcióalkalmazást minden esetben – akár utólagosan is – korrigálja. Ez azonban gyakorlati és objektív akadályokba ütközhet. A korábban megfizetett közigazgatási bírság a határozat módosítása vagy megsemmisítése nyomán – jellemzően a büntetőeljárás lefolytatása után, tehát több év elteltével is – visszatéríthető.

426 Ugyanakkor az eltiltás jellegű szankciók esetében az utólagos korrekció már nem lehetséges, hiszen az eltiltással töltött idő visszamenőlegesen nem pótolható, így annak hatálya ténylegesen nem szüntethető meg.

Tanulmányomban e problémakört gyakorlati szempontból kívánom megközelíteni, különös tekintettel arra, hogy a párhuzamos eljárások időbeli viszonyai háromféleképpen is alakulhatnak, s mindhárom esetben más és más szankció-összeegyeztethetőségi kérdések vetődnek fel.

4.1. Közigazgatási eljárás időbeli elsőbbsége

Amennyiben, ha a közigazgatási jogi szankció alkalmazása után merül fel a büntetőjogi szankció alkalmazása – márpedig ez a gyakoribb, ha figyelembe vesszük, hogy Ákr. szerinti alapkövetelmény a gyorsaság és egyszerűség – akkor a jelenlegi szabályozás nem biztosítja a ne bis in idem elv teljeskörű érvényesülését. A 8/2017. (IV. 18.) ABH-ban Varga Zs. András párhuzamos véleménye alapján „A közigazgatási jogi szankció alkalmazása legfeljebb annyiban hathatna ki az ezt követően marasztalással befejezett büntető- vagy szabálysértési eljárásra, hogy a későbbi szankció nemének és mértékének megállapításánál figyelemmel lehetne lenni a korábban kiszabott közigazgatási jogi szankcióra. Ezt azonban sem jogszabály, sem a határozat alkotmányos követelménye nem írja elő.”²⁸

Tehát, ha a közigazgatási hatóság az eljárása során büntetőjellegű szankciót alkalmaz, a később meginduló büntetőeljárásban a bíróság a közigazgatási szankciót a büntetés kiszabása körében szükséges figyelembe vennie az alkotmányos követelmény érvényesülése céljából. Ez történhet a bíró mérlegelése által. A Btk. 80. § (1) bekezdés²⁹ és 82. § (1) bekezdése³⁰ megteremthetik annak alapját, hogy a bíró enyhítő körülményként vegye figyelembe a kiszabott közigazgatási szankciókat. Azonban ennek alkalmazása eltérő joggyakorlathoz vezethet, attól függően, hogy a bíróságok, a korábban kiszabott szankciót hogyan értékeli az előttük zajló eljárásban.

A bírói mérlegelés helyett jóval kiszámíthatóbb joggyakorlatot eredményezhet a beszámítás alkalmazása, ami jelenleg is szabályozva van az előzetes fogvatartás és

.....
28 8/2017. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [85].

29 Bk. 80. § (1) A büntetést az e törvényben meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.

30 Btk. 82. § (1) A büntetési tételnél enyhébb büntetés szabható ki, ha annak legkisebb mértéke a büntetés kiszabásának elveire figyelemmel túl szigorú lenne.

a bűnügyi felügyelet³¹ továbbá a szabálysértési eljárást³² illetően. Ennek megfelelően a meghatározott mértékű közigazgatási szankciót az adott mértékű büntetőjogi szankcióba kell beszámítani. Megjegyzendő, hogy ennek alkalmazása is kérdéseket vet fel, mivel az Alkotmánybíróság nem a tükörelv mentén zárja ki a büntetőjellegű szankciók alkalmazását (pénzbírság-, pénzbüntetés), hanem a büntetőjellegű szankciók relációjában (pl. a szabadságvesztés-, közigazgatási bírság). Ennek feloldására átváltási kérdéseket kell tisztázni, mint ahogy a jogalkotó tette a Btk. 92/A. §-ában.

További tisztázandó kérdés a tevékenységtől eltiltás beszámítása, amely a Szankció tv. 5. § szabályozásából eredendően a jogalkotó büntetőjellegű szankciónak minősíti. Ebben a kérdésben osztom dr. Czine Ágnes alkotmánybíró álláspontját, amely szerint: „büntető eljárás jogerős befejezését követően azonos tényállás alapján, közigazgatási eljárás keretében preventívjellegű szankció pl. az állattartástól való eltiltás kiszabható.”³³ Másrészt, a büntetőjogban megtalálható foglalkozástól eltiltás szűkebb értelmet nyer, mint a tevékenységtől eltiltás. Ennek jelentősége ott mutatkozik meg, hogy a büntetőbírság jelenlegi értelmezés alapján nem tudja eltiltani az állatkínzót az állattartástól, így az a közigazgatási hatóságra kell az háruljon. A probléma feloldását jelentheti a speciális eltiltások alkalmazása a büntetőjogi szankcionálás során, de ezen szabályozási kérdés a büntetőjog feladata.

A beszámítás vagy a bírói mérlegelés bevezetése nemcsak a ne bis in idem elvének érvényesülését, hanem a közigazgatási hatóságok határozatainak utólagos korrekciójának a problémáját is orvosolhatja.

4.2. Büntetőbírság határozatának időbeli elsőbbsége

Szankció tv. 2. § (1) bekezdése teremti meg a közigazgatási hatóság hatáskörét arra, hogy a közigazgatási szabálysértés megállapítása esetén szankció alkalmazásáról döntsön. Ezzel szemben a Szankció tv. 5/A. §-a úgy rendelkezik, hogy ha a közigazgatási hatósági döntést megelőzően jogerős bírósági ítélet született – akár felmentő, akár büntetőjogi felelősséget megállapító és büntetést kiszabó tartalommal –, a hatóság nem rendelkezett hatáskörrel szankció kiszabására. Következésképpen az ilyen módon meghozott hatósági döntés az Ákr. 123. § (1) bekezdés a) pontja alapján semmisnek minősül.

31 Btk. 92. §.

32 Btk. 92/A. §.

33 8/2017. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [108].

A jelenlegi szabályozás elsősorban az időbeliség kérdésére összpontosít és ezen a területen átgondolt megoldásokat kínál, miközben bizonyos vonatkozásokban további finomhangolásra adhat lehetőséget.

A közigazgatási eljárást a büntetőeljárás folyamatban léte esetén fel kell függeszteni a hatóságnak a Szankció tv. 5/B. § alkalmazása alapján, továbbá az eljárását és a szankció kiszabását a büntetőítéletnek megfelelően folytathatja tovább az 5/A. § értelmében. Ennek megfelelően az alábbi 2023-ban Budapest Környéki Törvényszék döntése jól tükrözi a szabályozás hatékonyságát és egyben rámutatva annak hiátusára is.

A Budapest Környéki Törvényszék K.700.541/2023/13. számú ügyben a felperes ellen orvhalászat vétsége miatt büntetőeljárás indult, melynek ideje alatt az alperes közigazgatási eljárását felfüggesztette. Később az ügyészség ideiglenesen megszüntette az eljárást, megrovást alkalmazott, amelyet követően az alperes 145 000 Ft halvédelmi bírságot szabott ki, és a horgászati engedélyeket is visszavonta. Azonban a felperes panasza nyomán a büntetőeljárás folytatódott, és a bíróság végül két évre próbára bocsátotta őt. A törvényszék szerint az alperes hibázott, amikor úgy folytatta az eljárást, hogy nem győződött meg a büntetőeljárás végleges lezárásáról. Jogilag akkor járt volna el helyesen, ha megvárja a büntetőeljárás jogerős befejezését. A felperest próbára bocsátó büntetőítélet birtokában ugyanis a Szankció tv. 5/A. § a) pontjának alkalmazásával az alperesnek úgy kellett volna az esetleges közigazgatási jogi szankcióról döntenie, hogy közigazgatási bírságot nem szabhat ki, illetőleg nem alkalmazhat a tevékenység végzésétől történő eltiltást. A törvényszék ezért megsemmisítette az alperes döntését, és új eljárás lefolytatására kötelezte. Az új eljárásban azonban csak nem büntetőjellegű szankció alkalmazható, azaz az alperes csak olyan jogkövetkezményt alkalmazhat, amely nem az elkövetett jogsértés megtorlására vagy a további jogsértések megelőzésére irányul, hanem célja elsősorban a reparáció és a jogkövetés kikényszerítése. Így a felperessel szemben halvédelmi bírság nem szabható ki, és a horgászati okmányok váltásától nem tiltható el.³⁴

A fentiekben részletezett eset rámutat arra, hogy az eljárások hatékonyabb követése érdekében további előnyökkel járhat, ha a hatóságok számára lehetőség nyílna arra, hogy az egyes személyek elleni eljárásokat és szankciókat egy központi nyilvántartási rendszer keretében kövessék nyomon. Az adekvát rendszer megteremtési a hatóságok közötti együttműködés hatékony koordinációját, hozzájárulva a ne bis in idem elv teljesebb körű érvényesüléséhez. A nyilvántartás kialakítása

34 Budapest Környéki Törvényszék K.700.541/2023/13.

során, mivel több jogág érintve van ennek működtetésében, a jogalkotónak szükséges meghatározni, hogy az egyes eljárásokban, kinek a feladat és hatásköre lesz a nyilvántartás vezetése, annak figyelemmel kísérése.

5. ÖSSZEGZÉS

A tanulmányban tárgyalt jogszabályi rendelkezések és bírósági döntések rávilágítanak arra, hogy a ne bis in idem elvének érvényesülése a jelenlegi szabályozási környezetben bizonyos esetekben komplex kérdéseket vet fel a közigazgatási és büntetőeljárások párhuzamossága esetén. A Szankció tv. 5/A. § és 5/B. § hatályba léptetése egy jelentős és szükséges lépés volt a jogalkotó részéről, mivel egyértelműbb keretek kerültek meghatározásra az eljárások lefolytatásának időbeliségére és a lehetséges szankciók kiszabására. E rendelkezések gyakorlatban megvalósuló sikerét támasztja alá a Budapest Környéki Törvényszék 2023-as döntése is. Az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatai is kiemelik, hogy az azonos jogtárgyvédelemhez kapcsolódó kérdéseket a jövőben is körültekintően és folyamatosan szükséges vizsgálni. A tanulmányomban javasolt központi nyilvántartási rendszer bevezetése tovább növelhetné az eddigi szabályozás hatékonyságát a következetesebb döntéshozatal és a gyorsabb információáramlás biztosításával, ezzel érdemben hozzájárulva a ne bis in idem elv sérelméhez vezető, ismétlődő szankciók számának csökkentéséhez.

BIBLIOGRÁFIA

- BANA Imre: A ne bis in idem elv érvényesülése közigazgatási szankció és büntetőeljárás egyidejű alkalmazása során. *Új Magyar Közigazgatás* 10. évf. 2. sz.
- BÁNYAI Krisztina: Gondolatok a ne bis in idem elvről az állatok jogi védelmét szolgáló közigazgatási és büntetőjogi szankciók tükrében. *Agrár- és Környezetjog*, 2021/31.
- BELCSÁK Róbert Ferenc: *A bírságkiszabás jogállami garanciáinak hiányáról*. Optiminostri, 2009.
- DUDÁS Dóra Virág: *Emberi Jogok az EJEB gyakorlatában II. – A tisztességes eljáráshoz való jog*
- ELEK Balázs: *A felelősségelhalmozás tilalmának kiüresítése – Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európa Unió Bíróságának változó judikatúrája a ne bis in idem elv körében*
- HARMATI J. – KISS Á. L.: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a kétszeres értékelés tilalmáról. Az adóbírság és a büntetőjogi elítélés együttes alkalmazásának megítélése. *JEMA*, 2016/4.

- 430 KARSAI Krisztina: „Ne bis in idem” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Büntetőjog rovat, rovatszerkesztő: SZOMORA Zsolt).
- KARSAI Krisztina: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015.
- PETRASOVSKY Berta: *A ne bis in idem elvről, különös tekintettel az állatvédelmi hatósági eljárás büntetőeljáráshoz való viszonyáról*.

Dobrossy Beatrix

1. BEVEZETÉS

Sajnálatos, hogy manapság megközelítőleg a házasságok fele válással végződik. Ha ebben érintett gyermek nincsen, akkor a procedura gyorsabb és egyszerűbb, mivel alapvetően gazdasági aspektusból merülhetnek fel fontosabb kérdések. Viszont ahol kiskorú gyermek van, a házasság vége, valamint az élettársi kapcsolat megszűnése után mindig az az egyik legégetőbb kérdés, hogy kit/kiket jogosít fel a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására, hogyan fogják a szülők egymás között megoldani a kapcsolattartást, egyáltalán szükséges-e a kapcsolattartás szabályozása, fog-e a bármelyik szülő gyermektartást fizetni, összegben ez mennyit jelent majd stb. A legfőbb szempont ezen kérdések rendezésében mindig a gyermek érdekeinek, egészséges fejlődésének, kiegyensúlyozott életének a mérlegelése, de sajnos nem minden esetben kerül sor maradéktalanul a gyermek véleményének vagy igényeinek a figyelembevételére. Ez főként akkor nem az elsődleges a szülők számára, ha közöttük a kapcsolat annyira megromlott a folyamatosan gyűlő, ki nem mondott sérelmek miatt, hogy a céljuk csakis kizárólag a másik legyőzése. A legtöbb esetben lehetőség lenne ezeken az érzelmeken felülkerekedni és a konfliktusokat kezelni: egy logikus megoldással, a kommunikációval. Ellenben egy fokozott érzelmi helyzetben nehéz a logikához fordulni, így a jogalkotónak kell szabályozottan támogatnia a döntést, mégpedig a családjogi, de legfőképpen a szülői felügyelet rendezésével kapcsolatos perekben kötelező mediáció bevezetésének formájában.

Az eddigi, főként a váltott gondoskodásra fókuszáló kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy a szülői felügyeleti jog rendezésére irányuló perek nagy részét el lehetne kerülni, illetve ezzel egyidejűleg a bírói terhet enyhíteni lehetne azzal, ha a feleket leültetjük egymással beszélni egy harmadik személy, a mediátor irányításával arról, hogy a továbbiakban hogyan tudnának egymással együttműködni a gyermekeik érdekében, illetve ehhez hogyan kerekedjenek felül a sérelmeiken. Sokszor ez a kezdőlöket – és egy külsős, objektív személy – az, amire szüksége van a feleknek, hogy a kompromisszumos folyamat meginduljon közöttük és ténylegesen ők legyenek azok, akik döntenek a jövő kérdéseiről, mivel ők ismerik legjobban a saját szituációjukat, körülményeiket, képességeiket, a bíróságnak még bizonyítékok mellett is nehéz egy ilyen speciális magánjogi viszony minden részletét feltárni az optimális döntés érdekében.

Több uniós ország vezette már be a különböző családjogi ügyekben a kategorikus kötelező mediáció intézményét, amelynek lényege, hogy a peres feleknek kötelező egy közvetítői eljáráson vagy legalább egy közvetítői tájékoztató ülésen részt venni a beadványuk benyújtása előtt az egyezségre jutás reményében. Abban az esetben fordulhatnak csak a bírósághoz, ha a közvetítői eljárás sikertelen, a benyújtott kérelmükhöz pedig csatolniuk kell a sikertelen mediációról szóló igazolást. Amiatt nevezzük ezt kategorikusnak, mert általában nem az összes polgári peres ügyre vonatkozik, hanem az egyes országok meghatározzák, hogy melyek azok az eljárások, amelyekben kötelező és melyek azok, amelyekben nem, pl. csak a szülői felügyelettel kapcsolatos ügyekben.¹ A gyermekek érdekét is nagyban szolgálná egy ilyen szabályozás bevezetése, mivel nagyobb eséllyel kerülhetnék el az akár évekig elhúzódó szülői felügyelet gyakorlásának rendezével kapcsolatos perrel jellemzően együtt járó vitákat, feszültséget szüleik között, amely igazoltan pszichológiailag is káros hatással van a gyermekekre, és amelyek hosszú távon, még felnőttként is befolyásolhatják érzelmi életüket és kapcsolataikat.²

A kötelező közvetítés nem kizárólag kategorikus, hanem egyre változatosabb formákat ölthet. Hazánkban diszkrecionális kötelező mediáció van, amely azt jelenti, hogy a bíróság joga az, hogy a folyamatban lévő eljárásokban a felek számára kötelező mediációt rendeljen el a beleegyezésük nélkül.³ Erre példa, hogy a magyar bíróság a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) 4:172. §-a alapján már „indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében [...] közvetítői eljárást vegyenek igénybe”,⁴ de véleményem szerint, mint többek között Litvániában, hazánkban is nagyobb sikereket érhetne el a kategorikus kötelező családi mediációs modell a kérdésben.

Kutatásaim során javarészt a magyar, illetve angol nyelvű, a témában releváns szakirodalomra támaszkodom és következtetéseimet is azokra alapozva hozom meg. Elsősorban azon európai uniós tagállamok jogi hátterét és gyakorlatát is vizsgálom, ahol a kategorikus kötelező családi mediációs modellt alkalmazzák, a levont következtetéseimet és javaslataimat pedig a magyar rendszerrel vetem össze.

.....
1 Indre KORSAKOVIENE – Julija BRANIMIROVA RADANOVA – Agne TVARONAVICIENE: Mandatory Mediation in Family Disputes – An Emerging Trend in the European Union? In: *Review of European and Comparative Law* Vol. 53, No. 2, 30. 06. 2023. 67–99. https://www.researchgate.net/publication/373066038_Mandatory_Mediation_in_Family_Disputes_-_An_Emerging_Trend_in_the_European_Union [letöltve: 2025. 02. 12.]

2 Paloma MIRALLES – Carmen GODOY – María D HIDALGO: Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic review. *Curr Psychol* 42, 12055–12069 (2023). <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2> [letöltve: 2025. 05. 02.]

3 Melisa HANKS: Perspectives on mandatory mediation. *University Of New South Wales Law Journal* 35, no. 3 (2012): 929–952. <https://www.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLawJl/2012/39.pdf> [letöltve: 2025. 05. 02.]

4 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 4:172. §.

2.1. Általános megállapítások

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelvének elsődleges célja a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjainak meghatározásával, hogy az alternatív, bíróságon kívüli eljárások kidolgozásával biztosítsa az igazságszolgáltatáshoz való jobb hozzáférést. Ennek a létrehozására irányuló keretszabályokat alkotta meg az irányelv, amelyet a tagállamoknak 2011. május 21-ig kellett implementálni. A tapasztalatok fényében ez nem bizonyult sikeresnek, mivel a bíróságra került ügyek kevesebb mint 1%-ban kerül sor közvetítésre, kivéve Olaszországot, ahol bevezették a kötelező közvetítési modellt.⁵ 2023-as kutatási adatok alapján megállapítható, hogy a 27 uniós ország közül 20 (azaz 74%) már alkalmazza a kötelező családi mediáció legalább egyféle modelljét, és azt nemzeti jogrendszeréhez igazította. A kategorikus kötelező családi közvetítés sajátos formáit hat tagállamban alkalmazzák: Litvániában, Görögországban, Horvátországban, Máltán, valamint Észtországban a szülői felügyelet rendezésével, illetve házasság felbontásával kapcsolatos ügyekben, Olaszországban pedig a családi vállalkozásokkal kapcsolatos jogvitákban.⁶

Az EUB az Alassini⁷ és a Menini⁸ ügyekben hozott ítéletei szolgálnak alapul ahhoz, hogy a kötelező első közvetítői ülésre vonatkozó rendelkezések összeegyeztethetők legyenek a felek hatékony bírósághoz forduláshoz való alapvető jogának védelmével. A felek azon lehetősége, hogy bármikor kiléphetnek a közvetítési eljárásból és bírósághoz fordulhatnak, a kötelező első közvetítői üléshez kapcsolódó korlátozott költségek, a közvetítés befejezésére előírt rövid határidő, valamint a közvetítési eljárás befejezéséig valamennyi jog elévülési idejének felfüggesztése megerősíti ezt az összeegyeztethetőséget.⁹

5 GOMBOS Katalin. A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban. Budapest, Wolters Kluwer Kft. 2016. <https://doi.org/10.55413/9789632956091> https://mersz.hu/dokumentum/dj36__60/#dj36_57_p1 [letöltve: 2025. 02. 12.]

6 KORSÁKOVİENE, BRANİMIROVA RADANOVA, TVARONAVICIENE (2023) i. m.

7 Joined Cases C-317/08 to C-320/08 Rosalba Alassini and Others v Telecom Italia SpA and Others <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62008CJ0317> [letöltve: 2025. 05. 16.]

8 Case C-75/16 Menini and Rampanelli <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62016CJ0075> [letöltve: 2025. 05. 02.]

9 Herbert Smith Freehills 04 JULY 2017 CJEU holds that mandatory mediation is not inherently precluded by EU law, <https://www.herbertsmithfreehills.com/notes/adr/2017-07/cjeu-holds-that-mandatory-mediation-is-not-inherently-precluded-by-eu-law#:~:text=The%20Court%20of%20Justice%20of,access%20to%20the%20judicial%20system.> [letöltve: 2025. 02. 12.]

Kutatásaim során a litván modellt találtam a leghatékonyabbnak, így ennek a bemutatására helyezem a hangsúlyt. Litvánia 2020-ban vezette be, hogy a családi vitában érintett feleknek meg kell próbálniuk a vitát közvetítéssel rendezni, mielőtt a bírósághoz fordulnának. Különlegessége, hogy a feleknek nem kell kötelező közvetítői tájékoztató ülésen részt venniük, mint például Olaszországban vagy Görögországban. Ehelyett az eljárást kezdeményezni kívánó fél (a felperes) kötelessége, hogy felkérje a másik felet (az alperest) a közvetítői eljárásban való részvételre. Ha az alperes 14 napon belül nem járul hozzá a közvetítéshez vagy kifejezetten elutasítja azt, a felperes jogosult közvetlenül a bírósághoz fordulni. Amennyiben az alperes elfogadja a felkérést, a felek közvetlenül közvetítésre mennek. Ezt kétféleképpen tehetik meg: saját költségükön magánközvetítőt vesznek igénybe, vagy az állam által biztosított, az Állami Garantált Jogsegélyszolgálat által működtetett ingyenes közvetítői szolgáltatást választják. Függetlenül a jövedelemtől vagy más feltételektől, Litvániában a családi vitákban érintett felek legfeljebb 4 óra ingyenes közvetítést vehetnek igénybe. Közvetítőként olyan személyek tevékenykedhetnek, akik kifogástalan hírnévvel rendelkeznek, legalább 40 órás alapfokú közvetítői képzést elvégeztek, sikeresen letették a közvetítői képesítési vizsgát, és szerepelnek az országos közvetítői névjegyzékben.

A litván társadalom a közvetítést kezdetben az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogát fenyegető veszélynek tekintette, mivel az akkori uralkodó felfogás a peres eljárást tekintette az egyetlen hatékony vitarendezési módszernek. Az aggodalom feleslegesnek bizonyult, hiszen a bevezetést követő elemzések eredményei pozitívak és előremutatóak. Az adatok egyértelműen igazolják, hogy az Állami Garantált Jogsegélyszolgálat által kezelt kötelező közvetítés sikeresen működik a családi jogviták rendezésében. Ez éles kontrasztban áll a 2020 előtti időszakkal, amikor a családi jogvitákban mediáció csak ritkán fordult elő, és egyáltalán nem játszott jelentős szerepet a bírósági eljárások számának csökkentésében. Bizonyításra került az is, hogy a kötelező közvetítés a családi jogvitákban jelentősen előmozdította a közvetítés alkalmazását, miközben hozzájárult a családi ügyekben kötött egyezségek számának növekedéséhez. Emellett javította a felek közötti kommunikációt és elősegítette a másik fél álláspontjának jobb megértését. A kezdeti félelmek ellenére a kötelező közvetítés nem gyakorolt semmilyen negatív hatást az igazságszolgáltatáshoz való jogra.¹⁰ Egy 2022-ben, a litván Igazságügyi Minisztérium által végzett kutatásban sem az ügyvédek, sem a bírák, sem a közvetítésben részt vevő felek nem

10 Indre KORSAKOVIENE – Agnė TVARONAVICIENE (July 20, 2023): *The Lithuanian Model of Mandatory Mediation in Family Disputes: An Updated Scheme for Overcoming the Mediation Paradox* In: *Kluwer Mediation Blog*. <https://mediationblog.kluwerarbitration.com/2023/07/20/the-lithuanian-model-of-mandatory-mediation-in-family-disputes-an-updated-scheme-for-overcoming-the-mediation-paradox/#:~:text=Since%202020%2C%20parties%20to%20a,before%20applying%20to%20the%20court> [letöltve: 2025. 02. 16.]

tekintették olyan eljárásnak, amely akadályozná a megsértett jogok hatékony védelmét, a bírósághoz fordulás jogát. Nem utolsósorban pozitív hatással volt a mediátor hivatásra, illetve csökkentette a bíróságok leterheltségét, mivel csökkent a peres úton rendezett családi jogviták száma, illetve nőtt a bíróságok elé ítéletbe foglalás céljából előterjesztett közvetített egyezségek száma.¹¹

Bár ezt a modellt tekintem követendőnek, fontosnak érzem kiemelni gyengeségeit is, amelyek az esetleges magyar szabályozás esetén megoldásra várnának. A legfontosabb ezek közül, hogy a felek egy része elutasítja a közvetítésen való részvételt anélkül, hogy megfelelő tájékoztatást kapna, ami pedig lehetővé teszi a másik fél számára, hogy mediáció kísérlete nélkül bírósági eljárást indítson, és a bíróság sajnos ritkán utasítja a feleket közvetítésre. Ezt orvosolhatná egy kötelező közvetítői tájékoztatáson való részvétel. A másik negatívuma, hogy Litvánia nem biztosítja kellőképpen azt, hogy az eljárás során meghallgatásra kerüljön a gyermek véleménye.¹² Ezt a nemzetközi követelményt is szükséges lenne beilleszteni azokba a mediációs egyeztetések szabályozásába, ahol a gyermek szülői felügyelete is kérdéses.

2.3. Görögország

Görögországban a kötelező első közvetítői ülésnek való alávetést néhány polgári és kereskedelmi jogvita esetében vezették be, ezek között vannak a családi jogviták, ahol a 2020. január 15-től induló perekre vonatkozóan kell ezt alkalmazni. A felek közös megegyezéssel nevezik ki a közvetítőt, vagy a felperes kérelmet nyújt be egy akkreditált közvetítőhöz. Ha a másik fél nem fogadja el a közvetítőt, azt a Központi Közvetítői Bizottság jelöli ki. A mediátor értesíti a másik felet, és megszervezi az első ülés időpontját és helyét. Az első közvetítői ülés akkor teljesül, ha a felek megjelennek, még ha nem is folytatják a közvetítést. Ilyenkor a közvetítő jegyzőkönyvet készít, amelyet a felek beadványaival együtt a bírósághoz kell benyújtani, ez feltétele az ügy tárgyalásának. Ha az egyik fél nem jelenik meg, a közvetítő elkészíti a vonatkozó jegyzőkönyvet, és a másik fél benyújtja azt a bíróságnak. A bíróság ezután az érdemi határozatán túlmenően pénzbírságot szabhat ki a közvetítői eljárásra megidézett, de a részvételt elmulasztó felekre (100,00 EUR-tól 500,00 EUR-ig terjedő összegben), figyelembe véve a fél általános magatartását és a közvetítői ülésen való meg nem jelenés okait. Ha a megjelent felek a folytatás mellett döntenek, erről megállapodást kötnek, és a közvetítést negyven napon belül lezárják, hacsak

11 Ministry of Justice of the Republic of Lithuania in cooperation with the Centre for Government Strategic Analysis (2022). Report on the ex-post evaluation of the impact of the legal regulation on mandatory mediation in family disputes. Vilnius: Ministry of Justice of the Republic of Lithuania. <https://tm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/galiojancio-teisinio-reguliavimo-poveikio-ex-post-vertinimas> [letöltve: 2025. 05. 02.]

12 KORSAKOVIENE, TVARONAVICIENE (2023) i. m.

ezt illetően egy későbbi időpontban nem állapodnak meg. Amennyiben a mediáció sikeres, a megállapodást a bíróság végrehajthatóvá nyilváníthatja.¹³

3. MEDIÁCIÓ MAGYARORSZÁGON

3.1. A mediáció hazánkban

A 2002. évi LV. törvényben kerül először szabályozásra a közvetítői eljárás. A törvény célja, hogy „elősegítse a természetes személyek és más személyek személyi és vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült azon polgári és közigazgatási jogviták rendezését, amelyekben a felek rendelkezési jogát törvény nem korlátozza”. A törvény a mediációt úgy definiálja, hogy az egy „olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja [...] a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozásának elősegítése”. A közvetítő feladata pedig az, hogy „a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában”.¹⁴ Ezen jogintézmény sajnos több mint 20 év elteltével sem kellően népszerű, pedig a jogalkotó azt szeretne volna elérni főként a szabályozással, hogy „minél kevésbé sérüljenek a szüleik konfliktusával érintett gyermekek”, illetve ugyanúgy megőrizték a gyermekek az addigi kapcsolatukat mindkét szülővel, tehát ne veszítsék el egyiküket a szülők közötti konfliktusok miatt.¹⁵ Ez a szabályozás összhangban áll a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményvel, amely megállapítja, hogy „az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenekfelett álló érdekeivel ellenkezik”.¹⁶

13 Vassiliki KOUMPLI: *Greece: Institutionalizing Mediation Through Mandatory Initial Mediation Session* (Law 4640/2019) (Jan. 20, 2020) <https://mediationblog.kluwerarbitration.com/2020/01/20/greece-institutionalizing-mediation-through-mandatory-initial-mediation-session-law-4640-2019/#:~:text=The%20Greek%20Mandatory%20Mediation%20Scheme&text=If%20the%20respondent%20does%20not,of%20the%20initial%20mediation%20session.> [letöltve: 2025. 02. 25.]

14 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 1. § (1). bek., 2. §, 3. §.

15 LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: *A mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft. 2020. <https://doi.org/10.55413/9789632959337> <https://mersz.hu/lovas-herczog-a-mediacio-avagy-a-fajdalommentes-konfliktuskezeles> [letöltve: 2025. 02. 16.]

16 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről 9. cikk, 3. pont.

A korábban említett Ptk. 4:172. § mellett a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény a 167–168. és 195. §-aiban is elősegíti a közvetítői eljárás igénybevételét. A 167. § lehetőséget ad arra, hogy a közvetítői eljárás során elért megállapodást a bíróság ítéleti hatályú egyezségbe foglalja és végzéssel jóváhagyja, ezzel növelve a mediáció biztonságát és vonzerejét. Mivel a közvetítői eljárásban kötött egyezség önmagában csak polgári jogi szerződésnek minősül, ahhoz, hogy végrehajtható, a bírósági határozattal egyenértékű okirattá váljon, elengedhetetlen a bírósági jóváhagyás. Erre a Pp. 167. § nyújt hatékony megoldást: a nemperes bírósági eljárásban a megállapodás végzéssel kerül jóváhagyásra, ami biztosítja az anyagi jogerőt és a végrehajthatóságot. Így, ha a felek önként nem teljesítenek, lehetőség nyílik a bírósági végrehajtásra. Fontos azonban, hogy a bíróság csak akkor hagyja jóvá az egyezséget, ha az megfelel a jogszabályi követelményeknek. A 168. § szabályozza a közvetítői eljárás nélküli egyezségi kísérletet, amelynek célja a közvetítés ösztönzése. Ennek alapján a felek perindítás előtt nemperes eljárásban próbálhatnak meg egyezséget kötni. Sikertelenség esetén a bíróság tájékoztatja őket a közvetítés lehetőségéről, és ha valamennyi fél igénybe kívánja venni azt, az eljárás szünetel. A 195. § általánosságban előírja, hogy a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát megelőzően „a bíróság tájékoztatást nyújt a közvetítés igénybevételének lehetőségéről, annak módjáról és előnyeiről, az esetleges megállapodás bírósági egyezségbe foglalásának lehetőségéről, valamint a szünetelés szabályairól”.¹⁷

Ennek ellenére a közvetítői eljárásról készült 2023-as statisztika igen elkésztő eredményeket mutat, mivel azt láthatjuk, hogy természetes személyek között csupán 1352 közvetítői eljárás indult, amiből 1010 volt eredményes. Ezekből 841 volt a családi vita, amiből 558 zárult eredményesen, tehát kb. 66%-ban volt sikeres a mediáció.¹⁸ 2019-es adatok szerint a járásbíróságokra megközelítőleg 50 000 családjogi ügy érkezik, amelynek 22%-a szülői felügyelettel, kapcsolattartással kapcsolatos, tehát kb. 11 000 ügy.¹⁹ Az előbbieket alapján megállapítható, hogy a családjogi ügyekben az esetek elenyésző, csupán 0,016%-ában indul közvetítői eljárás, amelyből kb. 0,011% az, ami egy kompromisszumos egyezséggel zárul. Még ha 50%-os sikerességgel is számolnánk, az azt jelentené, hogy évente 5500 ügy zárulhatna egyezséggel, amely pont a tízszerese a mostani összes sikeres családjogi közvetítésnek.

17 Lásd bővebben: *NAGY Adrienn: A jogi konfliktusok rendezésének lehetséges útjai az eljárásjogi reformok tükrében – polgári per vagy mediáció.* In: *Miskolci Jogi Szemle 2018.* 13. évfolyam (2018) 2. szám 50–64.

18 IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM: *Statisztikai Évkönyv 2023.* <https://igazsagugyistatiztika.kormany.hu/download/e/25/53000/Statistikai%20evkonyv.PDF> [letöltve: 2025. 02. 16.]

19 MAGYARORSZÁG BÍRÓSÁGAI: *Kiemelkedően magas a családjogi ügyek száma a járásbíróságokon* <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/kiemelkedoen-magas-csaladjogi-ugyek-szama-jarasbirosagokon> [letöltve: 2025. 02. 16.]

Nemcsak a bíróság, hanem a gyámhatóság is rendelhet el kérelemre, vagy a gyermek érdekében hivatalból a szülők közötti megfelelő együttműködés kialakítása céljából közvetítői eljárást a Ptk. 4:177. §, illetve a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet alapján. Ez irányulhat a kapcsolattartás szabályozására, vagy annak végrehajtása iránt is.²⁰ Az, hogy ítélet végrehajtására is irányulhat ez a gyermekvédelmi közvetítői eljárás, csak azt bizonyítja, hogyha egy ilyen személyes ügyben nem a felek jutnak egy kompromisszumos egyezségre, hanem helyettük a bíró hozza meg a végső döntést, azt a felek nem feltétlenül fogják betartani, mivel lehetséges, hogy mindketten vesztesnek érzik magukat a perben, mert a végén egyikük sem azt kapta, amit akart volna. A probléma pedig az, hogy nem állhat mellettük egy végrehajtó szerv, ami azt figyeli, hogy a szülők úgy járnak-e el a mindennapokban, ahogy az az ítéletben le lett írva. A gyermek érdekében fontos, hogy a szülők egymással kommunikálva, igényeiket ismertetve jussanak egy olyan megoldásra, ahol lehet nem kapnak meg mindent, amit eredetileg szerettek volna, de abból úgy engednek, hogy az mindkettőjüknek és főleg a közös gyermeküknek is megfeleljen.

4. JAVASLATOK

A kutatásom eredményeként egyértelműen arra a következtetésre jutottam, hogy a családjogi perekben a jelenlegi Ptk. 4:172. §-ában szabályozott, indokolt esetekben történő közvetítői eljárásra utalást módosítani lenne szükséges úgy, hogy az a per megindításának feltételévé váljon. Két kivételt határoznék meg, amire hivatkozással mellőzni lehet a közvetítői eljárást, amelyeket a következő javaslatomban kifejtetek:

„(1) Családjogi tárgyú jogvita (különösen házassági bontóper, szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, tartásdíj iránti perek) esetén a per megindításának előfeltétele a felek általi közvetítői eljáráson történő részvétel.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott közvetítői eljárás sikertelensége esetén a keresetlevélhez csatolni kell a közvetítői eljárásban való részvételtől kiállított igazolást, amelyet a közvetítő állít ki.

(3) Amennyiben a házasság azért romlott meg teljesen és helyrehozhatatlanul, mert bíróság jogerősen megállapította, hogy az egyik fél a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 212/A. §. és 222. § tényállásokban meghatározott, valamely fordulat szerinti büntetendő cselekményt követte el, a közvetítői eljárás kérelemre mellőzhető.

20 LOVAS–HERCZOG (2020) i. m.

(4) Amennyiben a (3) bekezdés szerinti cselekményt a bíróság jogerősen még nem bírálta el, a közvetítő eljárás csak akkor mellőzhető, ha a bontó kereset benyújtásával egyidejűleg a közvetítői eljárás mellőzését kérelmező fél a büntetőjogi felelősség megállapítására irányuló feljelentést tesz vagy magánindítványt terjeszt elő.”

Természetesen indokolt kivételt tenni azon esetekben, amikor a felek között kapcsolati erőszak vagy zaklatás áll fenn, mivel ilyen helyzetekben nem várható el, hogy a sértett fél közvetítői eljárásban vegyen részt. E körülmények jogszabályban való rögzítése szükséges annak érdekében, hogy a mediáció a lehető leghatékonyabban működjön, ugyanakkor elkerülhető legyen a sértett fél indokolatlan további sérelme. A továbbiakban a litván szabályozást tekintem példának az esetleges jövőbeli magyar szabályozás kimunkálásában azzal, hogy a szabályozásnak szükséges kitérni a gyermekek részvételi lehetőségének biztosítására is, hiszen fontosnak tartom, hogy a közvetítői eljárásban is biztosításra kerüljön a gyermekek véleménynyilvánítási joga az ítélőképességüknek megfelelően. Emellett esszenciális – a többi uniós országhoz hasonlóan, ahol ez a modell került bevezetésre – a közvetítői eljárás anyagi támogatása is annak érdekében, hogy bármilyen jövedelmi, anyagi, vagyoni helyzettel rendelkező fél számára elérhető legyen a hatékony mediáció. Ez megvalósulhat illetékmentességgel, -kedvezménnyel, vagy azzal, hogy meghatározott számú óra ingyenesen igénybe vehető legyen. Javaslom a közvetítői képzés újragondolását is, bizonyos a jog területén megszerzett szakmai, gyakorlati háttér megkövetelését, illetve családjogi ügyekre szakosodást egy esetleges rövidebb pszichológiai képzéssel egybekötve, hogy a mediátorok ténylegesen a lehető legnagyobb segítséget tudják nyújtani a mediáció ezen speciális és érzékeny területén.

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

Úgy gondolom, hogy az általam tett javaslatok együttesen és külön-külön is megfelelően szolgálnák a közvetítői eljárás permegelőző funkcióját, amely mind a bíróságok, mind a szülők, mind a gyermekek szempontjából előnyös lenne. A szabályozás bevezetése jelentős mértékben növelné a felek közvetítői eljárásban való részvételi arányát, mivel szélesebb körben tudatosulna a közvetítői eljárás létezése és annak előnyei, különösen a közvetítővel való személyes találkozás, részletes tájékoztatás, valamint az ezt követő problémamegoldás lehetősége révén. Ez elősegítené, hogy a mediáció ne csupán egy távoli, ismeretlen, idegenként ható alternatív vitarendezési lehetőség maradjon, hanem a felek tényleges tapasztalatot szerezzenek róla, és ezáltal közelebb kerüljön hozzájuk, mint reális megoldási mód. Az előbbiektől eltekintve a mediáció bírói általi lehetőségként említése nem szolgál elég ösztönzőként ahhoz, hogy a felek ezt a kényes magánjogi problémát ténylegesen maguk próbálják megoldani egy olyan kompromisszumos megoldással, amely mindannyiuk érdekét kielégítően szolgálja.

- GOMBOS Katalin. A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban. Budapest, Wolters Kluwer Kft. 2016. <https://doi.org/10.55413/9789632956091> https://mersz.hu/dokumentum/dj36__60/#dj36_57_p1 [letöltve: 2025. 02. 12.]
- HANKS, Melisa: Perspectives on mandatory mediation. *University Of New South Wales Law Journal* 35, no. 3 (2012). <https://www.austlii.edu.au/au/journals/UNSWLawJl/2012/39.pdf> [letöltve: 2025. 05. 02.]
- IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM: Statisztikai Évkönyv 2023. <https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/download/e/25/53000/Statisztikai%20évkönyv.PDF> [letöltve: 2025. 02. 16.]
- KORSAKOVIENTE, Indre – BRANIMIROVA RADANOVA, Julija – TVARONAVICIENE, Agne: Mandatory Mediation in Family Disputes – An Emerging Trend in the European Union? *Review of European and Comparative Law* Vol. 53, No. 2, 30.06.2023. https://www.researchgate.net/publication/373066038_Mandatory_Mediation_in_Family_Disputes_-_An_Emerging_Trend_in_the_European_Union [letöltve: 2025. 02. 12.]
- KORSAKOVIENTE, Indre – TVARONAVICIENE, Agne (July 20, 2023): The Lithuanian Model of Mandatory Mediation in Family Disputes: An Updated Scheme for Overcoming the Mediation Paradox In. Kluwer Mediation Blog. <https://mediationblog.kluwerarbitration.com/2023/07/20/the-lithuanian-model-of-mandatory-mediation-in-family-disputes-an-updated-scheme-for-overcoming-the-mediation-paradox/#:~:text=Since%202020%2C%20parties%20to%20a,before%20applying%20to%20the%20court.> [letöltve: 2025. 02. 16.]
- KOUMPLI, Vassiliki: Greece: Institutionalizing Mediation Through Mandatory Initial Mediation Session (Law 4640/2019) (Jan. 20. 2020). <https://mediationblog.kluwerarbitration.com/2020/01/20/greece-institutionalizing-mediation-through-mandatory-initial-mediation-session-law-4640-2019/#:~:text=The%20Greek%20Mandatory%20Mediation%20Scheme&text=If%20the%20respondent%20does%20not,of%20the%20initial%20mediation%20session.> [letöltve: 2025. 02. 25.]
- LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: *A mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés*. Budapest, WoltersKluwer Hungary Kft. 2020. <https://doi.org/10.55413/9789632959337> <https://mersz.hu/lovas-herczog-a-mediacio-avagy-a-fajdalommentes-konfliktuskezeles> [letöltve: 2025. 02. 16.]
- MAGYARORSZÁG BÍRÓSÁGAI: Kiemelkedően magas a családjogi ügyek száma a járásbíróságokon <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/kiemelkedoen-magas-csaladjogi-ugyek-szama-jarasbirosagokon> [letöltve: 2025. 02. 16.]
- Ministry of Justice of the Republic of Lithuania in cooperation with the Centre for Government Strategic Analysis (2022). Report on the ex-post evaluation of the impact of the legal regulation on mandatory mediation in family disputes. Vilnius: Ministry of Justice of the Republic of Lithuania. <https://tm.lrv.lt/>

lt/teisine-informacija/galiojancio-teisinio-reguliavimo-poveikio-ex-post-vertinimas [letöltve: 2025. 05. 02.]

MIRALLES, Paloma – GODOY, Carmen – D. HIDALGO, María: Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic review. *Curr Psychol* 42, 12055–12069 (2023). <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2> [letöltve: 2025. 05. 02.]

NAGY Adrienn: A jogi konfliktusok rendezésének lehetséges útjai az eljárásjogi reformok tükrében – polgári per vagy mediáció. In: *Miskolci Jogi Szemle*, 2018. 13. évfolyam (2018) 2. szám 50–64. o.

Bíróági joggyakorlat

Case C 75/16 Menini and Rampanelli <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62016CJ0075>

Joined Cases C-317/08 to C-320/08 Rosalba Alassini and Others v Telecom Italia SpA and Others <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62008CJ0317> [letöltve: 2025. 05. 16.]

ALKOTMÁNYOS ALAPELVEK ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ ÁLTALÁNOS KÖZIGAZGATÁSI RENDTARTÁSBAN

443

Wisznovszky Tamás

1. BEVEZETÉS

A közigazgatási eljárásjog kiemelt szerepet játszik a jogállamiság érvényesülésében, hiszen a közhatalom gyakorlása során közvetlen kapcsolatot teremt az állam és az állampolgárok között. Ezen eljárások jogszerűsége, átláthatósága és méltányossága alapvetően határozza meg az állampolgárok közigazgatásba vetett bizalmát. A közigazgatási rendtartásról szóló törvény (Ákr.) nem csupán technikai szabályokat fogalmaz meg, hanem olyan alapelveket rögzít, amelyek szorosan kapcsolódnak az Alaptörvényben foglalt jogállami elvekhez.

A jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy az alkotmányos alapelvek – így különösen a tisztességes eljáráshoz való jogon belül az Ákr.-ben is rögzített törvényesség és a hivatalbóliság – miként épülnek be a közigazgatási hatósági eljárásokba, és milyen módon biztosítják a demokratikus jogállam követelményeinek gyakorlati érvényesülését.

2. A KÖZIGAZGATÁSI ELJÁRÁS

A közigazgatási eljárásjog elsődleges célja a közhatalmi döntéshozatal szabályozása oly módon, hogy az állampolgári jogok és az állami érdekek is érvényesülni tudjanak. Az eljárási szabályok lehetővé teszik, hogy az ügyfelek a jogaikat érvényesítsék, miközben biztosítják a hatóságok jogszerű és hatékony működését. A magyar jogrendszerben a közigazgatási eljárásnak jól körülhatárolt keretei vannak, ezek a különböző szinteken szabályozott jogszabályokon, így elsősorban a törvények és rendeletek révén nyernek konkrét tartalmat.¹

A szabályozás arra is kiterjed, hogy mely ügyek tartoznak közigazgatási hatáskörbe, milyen formában indulhatnak eljárások (például kérelemre vagy hivatalból), és miként kell eljárni az egyes eljárási szakaszokban. Kiemelten fontos az ügyfelek

1 BOROS Anita – DARÁK Péter: *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2019. 7–14.

tájékoztatása, az iratokhoz való hozzáférés biztosítása, valamint az eljárási cselekmények rögzítése és dokumentálása.²

Az eljárások során különös jelentőséget kap az ügyintézési határidők betartása, a bizonyítási eljárás szabályossága és az ügyfelek meghallgatásának lehetősége. A jogorvoslati lehetőségek révén az ügyfelek vitathatják a hatóság döntését, ami kétségtelenül fontos része a jogállami működésnek.

A közigazgatási jogban meghatározott alapelvek – mint a törvényesség, pártatlanság, együttműködés, gyorsaság és az arányosság – vezérlik az eljárásokat. Ezen elvek célja, hogy egyensúlyt teremtsenek az állami működés hatékonysága és az egyéni jogok tiszteletben tartása között, így tanulmányomban néhány bizonyos alapelvet fogok részletesebben elemezni.

A közigazgatási eljárás három fő részre tagolható, amelyek jól elkülöníthetők egymástól: az alapeljárásra (vagyis az elsőfokú eljárásra), a jogorvoslati szakaszra, valamint – szükség esetén – a végrehajtásra. Az első szakasz mindig jelen van, és az eljárás kezdetétől egészen addig tart, amíg a hatóság meghozza döntését és azt közli az érintett féllel. A második szakasz, a jogorvoslat, akkor lép életbe, ha valaki vitatja a hozott döntést. A harmadik, végrehajtási szakasz csak akkor alkalmazható, ha a határozat ellenére a kötelezett nem teljesít. Ez a struktúra világosan kijelöli az egyes szakaszok funkcióját, és logikai sorrendbe rendezi az eljárás menetét.³

3. A KÖZIGAZGATÁSI RENDTARTÁS TÖRTÉNETE ÉS A HATÁLYOS JOGSZABÁLY

A közigazgatási eljárásjog magyarországi fejlődése viszonylag későn indult el a büntető- és polgári eljárásjog kodifikációjához képest. Bár már a középkor óta léteztek bizonyos eljárási szabályozások – például az adószedés rendjéről vagy a bizonyítás mikéntjéről –, egységes szabályozási keretet csak jóval később kapott a terület.⁴ A Habsburg-uralom idején törekedtek az eljárások egységesítésére, de az igazgatási és igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása csak az 1869-es reform során történt meg, amikor a bíróságok kizárólagos hatáskört kaptak a büntetőügyekben. Ezzel párhuzamosan a közigazgatási szervek is saját feladataik szerint kezdtek el eljárni elsősorban az 1879-es kihágási törvény alapján.⁵

2 PATYI András: *Közigazgatási hatósági eljárásjog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 2009. 10–27.

3 BOROS-DARÁK (2019) i. m. 16–21.

4 LŐRINCZ Lajos (szerk.): *Eljárási jog a közigazgatásban*. UNIÓ Kiadó, Budapest, 2001. 24–43.

5 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról

A 20. század elején már világosan körvonalazódott az igény egy egységes eljárási törvény iránt. Ezt a szándékot tükrözte például az 1929-es közigazgatásrendezési törvény, amely többek között általánossá tette a jogorvoslat lehetőségét a hatósági döntésekkel szemben. Ez nagy előrelépés volt abban az irányban, hogy a közigazgatási hatóságok döntései átláthatóbbak és kontrollálhatóbbak legyenek.⁶

A két világháború között több eljárási törvényjavaslat is készült. Ilyen volt például Valló József 1937-es munkája, amely az általános közigazgatási eljárási szabályokat rendszerezte, vagy Sztíz Jenő javaslata 1939-ből. Bár ezek a tervezetek végül nem váltak hatályos jogszabállyá, nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy szakmai és elméleti alapot biztosítsanak a későbbi kodifikációhoz.⁷

A közigazgatási hatósági eljárások alapelveinek fejlődése Magyarországon több évtizedes folyamat eredménye. Az 1957-ben elfogadott első átfogó eljárási törvény még nem rendelkezett alapelvekről. Ezek megjelenésére csak 1981-ben került sor, amikor az eljárásjog a szocialista államszemlélet értékeit – például a társadalmi érdekek érvényesítését – is tükrözte. A rendszerváltozás után az 1991-es hatásköri törvény jelentette az első jelentős fordulópontot, amikor már az ideológiai elemeket elhagyták, és a jogállami működés elvei kerültek előtérbe.

A 2005-ben hatályba lépett Ket. (a közigazgatási eljárásról szóló törvény) már egyértelműen modern alapokon nyugodott. Kiemelten kezelte az ügyfelek jogainak védelmét, a törvény előtti egyenlőséget, az eljárás tisztességét, az indokolási kötelezettséget, valamint a határidők betartását. Ezen túlmenően az ügyfelekkel szemben megfogalmazott kötelezettségeket is tartalmazott, külön hangsúlyozva a jóhiszemű magatartás fontosságát, és hogy a hatóság csak bizonyítottan rosszhiszemű ügyféllel szemben járhat el ennek megfelelően.

Az Ákr. (általános közigazgatási rendtartás) tovább részletezte a hatósági működés szabályait: a hatóságnak törvényes felhatalmazás alapján, rendeltetésszerűen, szakszerűen és pártatlanul kell eljárnia. Kiemelt szerepet kapott az ügyek észszerű időn belüli befejezésének követelménye, az együttműködés elve, a hivatalbóliság, valamint az egyenlő bánásmód követelménye. Az eljárás résztvevőinek közös kötelessége a jóhiszeműség és a másik féllel való konstruktív együttműködés.

A 2016-ban elfogadott, és 2018-tól hatályos új szabályozás – az Ákr. – már egy új szemléletet képviselt. Ez a törvény nem pusztán a jogbiztonságot és átláthatóságot célozta, hanem a közigazgatási ügyintézés gyorsaságát és ügyfélbarát jellegét is elő-

6 BOROS–DARÁK (2019) i. m. 12–16.

7 Uo.

térbe helyezte.⁸ Ezzel egyidejűleg egyértelműbbé vált a különbségtétel az általános szabályok és az ágazati sajátosságok között, teret engedve annak, hogy az egyes területek saját eljárási normáikat alakíthassák ki az Ákr. keretein belül.⁹

4. A KÖZIGAZGATÁSI ALAPELVEK ÉS KÖZVETLEN KAPCSOLAT AZ ALAPTÖRVÉNYBEN RÖGZÍTETT

A közigazgatási eljárás során alkalmazott alapelvek nem önkényesen kialakított szabályok, hanem hosszú fejlődési folyamat eredményeként születtek meg. Ezen elvek mögött alkotmányos értékek, gyakorlati tapasztalatok és nemzetközi normák állnak. Kialakulásuk összefügg az emberi jogok térnyerésével, valamint az alkotmánybíráskodás megerősödésével, különösen a II. világháborút követő európai fejlődés során.

Ezt az Ákr. 1. §-a rögzíti is a közvetlen kapcsolatot az Alaptörvénnyel: „A közigazgatási hatósági eljárásokban – összhangban az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkével – az eljárás minden résztvevője a rá irányadó szabályoknak megfelelően és az eljárás minden szakaszában az e fejezetben meghatározott alapelvek és alapvető szabályok érvényre juttatásával jár el.” Az Ákr. az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkeinek átvételével jelentős mértékben megerősítette a közigazgatási eljárás alapelveit. A XXIV. cikk beemelése révén a tisztességes ügyintézéshez való jog – amely korábban nem szerepelt az Alkotmányban – alkotmányos szintre emelkedett, biztosítva, hogy a hatóságok részrehajlás nélkül, észszerű határidőn belül és indokolt módon hozzák meg döntéseiket. A XXVIII. cikk integrálása pedig a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot erősíti, elősegítve a hatékony jogorvoslat lehetőségét. Mindez pedig konkrét kötelezettségeket ró a közigazgatási szervekre, hozzájárulva a jogállamiság és az ügyféli jogok érvényesüléséhez. Ezzel az Ákr. nemcsak technikai szabályozásként, hanem az Alaptörvény által garantált jogok gyakorlati megvalósításának eszközeként is funkcionál.¹⁰

Az alapelvek egyszerre kapcsolják össze az Alaptörvényben foglalt jogokat és kötelezettségeket a konkrét eljárási szabályokkal. Ennek köszönhetően a közigazgatási eljárás során nemcsak törvények alkalmazásáról van szó, hanem a mélyebb jogállami értékek gyakorlati érvényesítéséről is. Így például a tisztességes eljáráshoz való jog – amelyet az Alaptörvény külön nevesít – nem csupán erkölcsi követelmény, hanem konkrét hatósági működést meghatározó jogi norma.

8 BARABÁS Gergely – BARANYI Bertold – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez*. CompLex Kiadó. Budapest, 2013. 3–24.

9 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról.

10 FAZEKAS Marianna: *Az Alaptörvény hatása a közigazgatási eljárásjogra*. Közjogi Szemle. Budapest, 2017. 31–41.

Formailag az alapelvek tömör, rövid megfogalmazásokként jelennek meg az eljárási törvény elején. Ez a pozíció nem véletlen: világosan jelzi, hogy ezek az elvek az egész eljárás gerincét képezik. Funkciójuk kettős: egyfelől jogilag kötelező erejű normák, másfelől útmutatóként szolgálnak olyan esetekben, amikor konkrét szabály nem ad elégséges eligazítást. Ez különösen fontos akkor, ha egy jogi kérdésre nem találunk egyértelmű választ a részletszabályok között.

Az alapelvek tehát segítik a jogalkalmazót a jogértelmezésben, sőt, pótolják is a hiányos szabályozást bizonyos esetekben. A gyakorlatban ezek az elvek biztosítják, hogy az állampolgár és a hatóság közötti kapcsolat méltányos és kiegyensúlyozott legyen, és hogy az eljárások ne csupán technikai folyamatokként, hanem jogállami értékeket tükröző rendszereként működjenek.

5. ALKOTMÁNYOSSÁG ÉS AZ ALAPELVEK

A közigazgatási hatósági eljárások során alkalmazandó alapelvek nem pusztán technikai segédletek, hanem mélyen az alkotmányos rendbe ágyazódó, a jogállamiságot konkrét eljárásokban érvényre juttató normák. Ezek az elvek hidat képeznek az Alaptörvényben megfogalmazott alapjogok és a konkrét jogalkalmazási gyakorlat között. Szabályozási szinten az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkei rögzítik például a tisztességes ügyintézéshez, az indokolási kötelezettséghez, a kárterítéshez és a jogorvoslathoz való jogot, melyek mind meghatározzák a közigazgatási eljárások kereteit.¹¹

A közigazgatási alapelvek tehát nem elvont jogi deklarációk, hanem konkrét garanciák, amelyek az alkotmányos értékeket a mindennapi hatósági gyakorlat szintjére emelik. Ezek megléte biztosítja, hogy az állampolgárok és a közhatalom között zajló kapcsolatok átláthatók, kiszámíthatók és méltányosak legyenek.¹²

Az Általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény (Ákr.) e jogelveket nemcsak elvi szinten nevesíti, hanem kifejezetten előírja azok alkalmazását az eljárás minden szakaszában. Így a hatóságok nem csupán az írott jogszabályokat kötelesek követni, hanem az alapelvek szellemében kell eljárniuk – legyen szó akár együttműködésről, méltányosságról vagy hatékonyságról. Ezzel az alapelvek normatív tartalmat nyernek: nemcsak útmutatóként szolgálnak, hanem kötelező érvényű zsinórmértékként is működnek.¹³

11 BOROS Anita: *Közérthető közigazgatási hatósági eljárás*. CompLex. Budapest, 2012. 5–22.

12 BOROS–DARÁK (2019) i. m. 25–32.

13 Uo.

A közigazgatási eljárások szabályozása nem pusztán technikai kérdés, hanem szorosban kapcsolódik az alkotmányos rend alapértékeihez. Az alkotmányosság a jogállamiság formális és tartalmi vetületeit egyaránt magában foglalja. Formálisan azt jelenti, hogy a jogszabályok világos hierarchiában épülnek egymásra, és alkalmazásuk kiszámítható. Tartalmilag pedig azt, hogy az állami szervek tevékenységét olyan jogok és garanciák keretezik, amelyek a polgárok szabadságát és méltóságát védik.¹⁴

Az Ákr. kevesebb alapelvet nevesít, mint a korábbi jogszabály (Ket.), mivel az Alaptörvény közvetlenül is szabályozza a tisztességes eljárás követelményeit. Így az Ákr.-ben már csak azok az alapelvek jelennek meg, amelyek további kibontást igényelnek az elméleti megközelítéshez képest. Ez nem csökkenti jelentőségüket, sőt: ezek az elvek szolgálnak iránytűként az egyedi ügyekben történő jogalkalmazás során.

6. A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG

A közigazgatási eljárás jogszerű és méltányos lefolytatásának központi garanciája a tisztességes eljáráshoz való jog. Itt természetesen több közvetlen kapcsolatot is láthatunk több jogosultság tekintetében is, hiszen az Alaptörvény XXIV. cikke kimondja, hogy a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és észszerű határidőn belül intézzék, illetve az Alaptörvény XXVIII. cikke rögzíti a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot is.¹⁵

Ez az alapjog nem pusztán formai követelményeket állít fel, hanem a teljes eljárás szellemiségét meghatározza. Lényege, hogy az állam a közhatalom gyakorlása során köteles biztosítani minden érintett számára a méltányos, átlátható és előrelátható ügyintézkedést. Mindezt az Alkotmánybíróság is többször rögzítette már többek között a 7/2013. (III. 1.) és a 6/1998. (III. 11.) AB határozatokban, és az elmúlt évtizedekben igen következetes joggyakorlatot alakított ki. A 7/2013. (III. 1.) AB határozat úgy foglalta össze a tisztességes eljáráshoz való jog lényegét, hogy az „eljárási garanciákat tartalmazó cikkei általában elfogadott értelmezése szerint a fair trial olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás »méltánytalan« vagy »igazságtalan«, avagy »nem tisztességes«. Természetesen különbözik egy eljárás fair voltának megítélése az abban az ügyben döntő nemzetközi bizottságok

14 BALOGH-BÉKESI Nóra: Alapelvek a közigazgatási hatósági eljárásban. *Új Magyar Közigazgatás*. 2016. december 15.

15 BALOGH Zsolt – SCHANDA Balázs (szerk.): *Alkotmányjog – Alapjogok*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara. Budapest, 2014. 273–274.

vagy bíróság eljárásában a magyar Alkotmánybíróság lehetőségeitől, amely elvont normakontrollt végez. Ez utóbbiban csupán a tisztességes eljárás megkövetelte általános ismérvek megállapítására van lehetőség.”

A tisztességes eljárás egyik alappillére az, hogy az ügyfelet a hatóság teljeskörűen és világosan tájékoztassa jogairól, kötelezettségeiről, az eljárás menetéről és a döntés indokairól. E jog biztosítja, hogy az állampolgár ne kiszolgáltatott alanya legyen az eljárásnak, hanem aktív és informált résztvevője. A hatóság köteles az eljárás minden szakaszában elérhetővé tenni az információkat, és olyan ügyintézészt folytatni, amely lehetővé teszi az ügyfél számára, hogy véleményét kifejtse és jogaival éljen.¹⁶

A másik kulcselem az ügyfél meghallgatáshoz való joga. Mindenkinek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy álláspontját ismertesse, bizonyítékokat terjesszen elő, és védekezhessen a számára hátrányos intézkedésekkel szemben. Ez nemcsak az eljárás demokratikus jellegét erősíti, hanem a döntés megalapozottságát is. Az eljárás során tehát nem elégséges, ha a hatóság „elmondja a magáét” – hallania kell az ügyfelet is.¹⁷

Fontos eleme az alapelvnek továbbá az eljárás pártatlansága. A döntéshozó hatóság nem lehet elfogult, nem lehet személyesen érdekelt az ügyben, és nem hagyhatja, hogy külső nyomás befolyásolja. Az ügyfelek számára csak akkor lehet elfogadható és hiteles az eljárás kimenetele, ha meggyőződhetnek arról, hogy döntésüket objektív szempontok alapján hozták meg. A pártatlanság követelménye kiterjed minden eljárási cselekményre, beleértve a bizonyítást, a határidők kitűzését és az eljárás lezárását is.

A tisztességes eljárás nem létezhet hatékonyság nélkül. Az eljárásokat észszerű időn belül le kell folytatni, nem lehet őket indokolatlanul elhúzni. A túlzott késedelem önmagában is az eljárás tisztességtelenségét eredményezheti. Ezért a hatóságnak törekednie kell a gyors, de alapos ügyintézésre, és figyelemmel kell lennie az ügyfél érdekeire és élethelyzetére is.

A döntések átláthatósága is szerves része a tisztességes eljárásnak. A hatóságoknak kötelességük részletes, indokolt döntést hozni, amelyből az ügyfél számára világosan kiderül, miért született az adott határozat, milyen tények és jogszabályok alapján.¹⁸ Az indokolás nem lehet formális vagy sablonos – annak valóságosan tükröznie kell az ügy érdemi megfontolását.¹⁹

16 PATYI–VARGA Zs. i. m. 187–204.

17 BOROS–DARÁK (2019) i. m. 16–21.

18 Uo.

19 BALOGH–SCHANDA (2014) i. m. 273–274.

A jogorvoslathoz való jog szintén a tisztességes eljárás egyik alapeleme. Mindenkinek lehetőséget kell adni arra, hogy a számára hátrányos döntéssel szemben felülvizsgálatot kérjen, akár közigazgatási úton, akár bíróság előtt. A jogorvoslat nem lehet formális vagy elérhetetlen – a rendszernek valós lehetőséget kell kínálnia arra, hogy az esetleges hibákat korrigálják.²⁰

7. A TÖRVÉNYESSÉG, AZAZ JOGSZERŰSÉG ELVE

A jogállamiság gyakorlati működésének egyik legfontosabb biztosítéka, hogy az állami szervek kizárólag a jogszabályok által kijelölt keretek között gyakorolhatják hatáskörüket. Ez az alapelv, amit a közigazgatási jogban a törvényesség elveként jelenik meg, minden hatósági eljárásban meghatározza a döntéshozatal alapját és feltételeit.

A törvényesség lényege abban áll, hogy a közigazgatási szervek csak jogszabályi felhatalmazás alapján járhatnak el, döntéseiket pedig a hatályos joganyag szerint kell meghozniuk. Ez nemcsak a hatáskör és illetékesség tiszteletben tartását jelenti, hanem azt is, hogy az ügyek érdemi elbírálása során a hatóságnak objektív, a jog által meghatározott szempontok szerint kell eljárnia.²¹

Az állami szervek működése során felmerülő eljárások nem lehetnek önkényesek vagy partikuláris érdekeket szolgálók. A közigazgatási döntések jogszerűsége megköveteli, hogy az eljárás minden szakasza – az ügy elindításától kezdve a bizonyítási cselekményeken át egészen a döntés meghozataláig – megfeleljen az írott jogi normáknak. Ez nem csupán technikai megfelelést, hanem tartalmi következetességet is kíván.²²

A hatóság tehát nem passzív szereplője az eljárásnak: amennyiben nem kizárólag az ügyfél kérelméhez kötött eljárásról van szó, a hatóságnak hivatalból is kötelessége fellépni a jogszabályok érvényesítése érdekében. Ennek keretében saját maga is köteles megindítani az eljárást, ha jogellenes helyzet fennállását észleli. Ez az aktív szerepvállalás az egyik legfőbb biztosítéka annak, hogy a közérdek érvényesülni tudjon.²³

A törvényesség követelménye emellett átfogja a döntések megalapozottságát is. A tényállásnak világosan és kellő részletességgel kell megállapításra kerülnie, és a mérlegelés során figyelembe vett szempontokat is világossá kell tenni. A hatóság

20 PATYI–VARGA Zs. i. m. 187–204.

21 PATYI–VARGA Zs. i. m. 161–183.

22 PATYI–VARGA Zs. i. m. 171–186.

23 PATYI–VARGA Zs. i. m. 171–186.

csak akkor élhet mérlegelési jogkörével, ha azt jogszabály kifejezetten megengedi, és ilyenkor is köteles a döntés indokait nyilvánvalóvá tenni.²⁴

Amennyiben a törvényesség elve sérül, az nemcsak az adott eljárás érvényességét kérdőjelezi meg, hanem jogorvoslati lehetőséget is nyit. Egy olyan határozat, amely nem jogszerű keretek között született, nem tartható fenn: visszavonható, megsemmisíthető vagy bírósági úton megtámadható. A jogbiztonság szempontjából kulcsfontosságú, hogy a jogalanyok számíthassanak arra, hogy a közigazgatás eljárásai nem csupán eredményükben, hanem lefolytatásukban is megfelelnek a jog uralmának követelményének.

8. A HIVATALBÓLISÁG

A közigazgatási eljárások sajátos jellegét tükrözi az a szabály, hogy a hatóság nem csupán a beérkező kérelmek alapján, hanem bizonyos esetekben saját kezdeményezésre is köteles eljárni. Ezt az eljárási elvet hivatalbóliságnak nevezzük. Lényege, hogy a jogérvényesítés nem feltétlenül függ az érintettek aktivitásától: a hatóságnak akkor is intézkednie kell, ha egy jogsértő helyzet fennállását maga észleli, vagy más módon szerez tudomást róla.

Ez az elv tükrözi a közigazgatás felelősségét a közérdek védelmében. A hatóság nem tekintheti magát semleges megfigyelőnek, hanem aktívan köteles fellépni a jogszabályok betartásának biztosítása érdekében.²⁵ Különösen fontos ez olyan ügyekben, amelyek nemcsak az egyéni érdekeket, hanem a társadalom egészének jólétét is érintik – például környezetvédelmi, fogyasztóvédelmi vagy építéssügyi kérdésekben.

A hivatalbóliság elve azonban nem korlátlan. Vannak eljárások, amelyek kizárólag az érintett személy kérelmére indíthatók, például ha a hatóság csak az ügyfél kifejezett akaratára járhat el. Ilyen esetekben a hatóság passzív marad, és nem kezdeményezhet saját indíttatásból eljárást, még akkor sem, ha tudomása van a körülményekről.²⁶ Minden más esetben azonban, ha a jogszabály nem zárja ki, a hivatalból indított vagy hivatalból folytatott eljárás alapvető kötelezettség.

A hivatalbóliság érvényesülése nemcsak az eljárás megindítására, hanem annak lefolytatására és lezárására is kiterjed. Akkor is, ha egy ügyfél visszavonja a kérelmét, a hatóságnak mérlegelnie kell, hogy az eljárás folytatása indokolt-e. Ha a jogszabályok értelmében az eljárást a közérdek védelme megköveteli, a hatóság nem

24 PATYI-VARGA Zs. i. m. 171–186.

25 BOROS-DARÁK (2019) i. m. 16–21.

26 Uo.

452 tekintheti lezártnak az ügyet, és továbbra is köteles döntést hozni – függetlenül az ügyfél szándékától.

Külön figyelmet érdemel az a körülmény, hogy a hivatalbólíság elve a bizonyítási szakaszban is megjelenik. A hatóság nem háríthatja át a bizonyítás felelősségét az ügyfelekre, hanem önállóan köteles felkutatni a döntéshez szükséges tényeket és bizonyítékokat. Ez azt jelenti, hogy az eljárás célja nem az, hogy az ügyfél „meggyőzze” a hatóságot, hanem hogy az állam szervei objektív módon feltárják az igazságot.²⁷

Ez persze nem zárja ki, hogy az ügyfél is tegyen bizonyítási indítványokat, de ezeknek csak akkor kell helyt adni, ha valóban segítik a tényállás tisztázását. A hatóság mérlegeli ezek relevanciáját, és csak akkor folytatja le a javasolt bizonyítási cselekményt, ha az érdemben hozzájárulhat a döntés megalapozásához.²⁸

A hivatalbólíság elve kiterjed a döntések utólagos felülvizsgálatára is: a hatóság nemcsak az ügyfél kérésére, hanem saját kezdeményezésére is újraértékelheti korábbi döntését, különösen, ha azok törvénytörőnek bizonyulnak. Ez az önkorrekciós mechanizmus az eljárás jogszerűségének és megbízhatóságának egyik garanciája.

9. A TOVÁBBI ÁKR.-BEN MEGJELENŐ ALAPELVEK

9.1. *Hatékonyság elve*

A közigazgatásban a hatékonyság azt jelenti, hogy a hatóságok a tevékenységüket úgy alakítják, hogy az eljárások résztvevői számára a lehető legkevesebb idő- és anyagi ráfordítást jelentsenek. Ez nem csupán a gyors ügyintézés takarja, hanem a modern technológia alkalmazását is, mellyel az ügyek gyorsabb és olcsóbb lebonyolítása valósulhat meg. A gyorsaság azonban nem írhatja felül a tényállás pontos és teljes körű tisztázásának követelményét, így az eljárási cselekményeket a megalapozottság követelménye is irányítja. A hatékonyság tehát kettős követelmény: egyrészt gyors és takarékos ügyintézés jelent, másrészt biztosítja az eljárás minőségi színvonalát is, figyelembe véve az ügyfél és más érintettek jogait.²⁹

27 PATYI–VARGA Zs. i. m. 172–177.

28 Uo.

29 BOROS–DARÁK (2019) i. m. 30–31.

A közigazgatási eljárás középpontjában az ügyfél áll, ezért a szabályozás kiemelt figyelmet fordít az ő jogainak védelmére. Az ügyfél jogosult az eljárás bármely szakaszában nyilatkozatot tenni, észrevételeket közölni, valamint megismerni saját jogait és kötelezettségeit. Az eljárásban részt vevő más személyek – például tanúk, szakértők, tolmácsok – szintén élhetnek ezekkel a lehetőségekkel, kivéve a nyilatkozattételt. A hatóságnak aktívan kell elősegítenie az ügyfél joggyakorlását, megfelelő tájékoztatást nyújtva számukra. Az eljárás minden résztvevőjére vonatkozik továbbá az együttműködési és méltányossági kötelezettség, amely biztosítja az eljárás zökkenőmentességét, és előmozdítja a hatékony ügyintézését.³⁰

9.3. Jóhiszeműség elve

A hatósági eljárás résztvevőitől elvárt, hogy egymással kölcsönösen együttműködjenek és tisztességesen járjanak el. Ez az elv a közhatalom gyakorlójára, azaz a hatóságra is kötelező, amelytől elvárható, hogy az eljárás során nem él vissza hatáskörével, hanem támogató módon viszonyuljon az ügyfélhez. A jóhiszeműség követelménye kiterjed arra is, hogy egyik fél sem vezetheti félre a másikat, nem akadályozhatja a döntés meghozatalát, és nem késleltetheti az eljárás lefolytatását. A jóhiszeműség a kölcsönös bizalom alapja, és mint ilyen, az eljárás egészének egyik meghatározó normája, amely garanciát nyújt arra, hogy a közigazgatási eljárásban az alapjogok ne csorbuljanak.³¹

9.4. Bizalmi elv

Az eljárás résztvevőinek jóhiszeműségéből kiindulva a jogalkotó azt is rögzíti, hogy az ügyfelet – és más érintetteket – vélelmezetten jóhiszeműként kell kezelni. Ez a bizalmi elv alapján történik, amely megdönthető, de a rosszhiszeműség bizonyítása mindig a hatóság feladata. Ez azt jelenti, hogy a hatóság nem indulhat ki abból, hogy az ügyfél visszaél jogaival vagy szándékosan akadályozza az eljárást. A bizalmi elv tehát nemcsak az ügyfél védelmét szolgálja, hanem a hatósági eljárás hitelességét és stabilitását is erősíti. A kölcsönös bizalomra épülő rendszer növeli az eljárás hatékonyságát és elősegíti a tisztességes ügyintézés kultúráját.³²

30 Uo. 31–32.

31 BARZÓ-BÍRÓ-JUHÁSZ-LENKOVICS-PUSZTAHELYI: *Általános tanok és személyek joga*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2014. 69–71.

32 BOROS-DARÁK (2019) i. m. 16–21.

A közigazgatási eljárásjog nem csupán technikai szabályrendszer, hanem a jogállamiság egyik alappillére. Fejlődése során fokozatosan alakult ki az a normarendszer, amely mára képes kiegyensúlyozni az állam hatékonyság iránti igényét és az állampolgárok jogvédelméhez fűződő követelményeket.

Mindebből fakadóan az alapelvek nem öncélú deklarációk, hanem érvényesítendő jogi normák, amelyek biztosítják az eljárások tisztességét, átláthatóságát és jogszerűségét. Az elméleti megalapozottság és a gyakorlati alkalmazhatóság összhangja elengedhetetlen ahhoz, hogy a közigazgatás valóban szolgálja a közérdeket, miközben garantálja az egyén jogainak érvényesülését a mindennapi ügyintézés során.

Az Általános Közigazgatási Rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény alapelvei rendelkezései új szintre emelik a közigazgatási eljárások jogi és tartalmi kereteit. Két-séggkívül a legelőremutatóbb és legjelentősebb újítás, hogy az Alaptörvény XXIV. és XXVIII. cikkeinek beemeléseével a tisztességes eljáráshoz és jogorvoslathoz való jogot nemcsak deklarálja, hanem kötelező érvénnyel is megerősíti a közigazgatás szereplői számára. Az Ákr. ezzel egy korszerű, ügyfélközpontú és jogállami elveken nyugvó közigazgatási eljárásrendet teremt, amelyben az alapjogok érvényesülése nem lehetőség, hanem kötelező minimum.

BIBLIOGRÁFIA

- BALOGH Zsolt – SCHANDA Balázs (szerk.): *Alkotmányjog – Alapjogok*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara, 2014.
- BALOGH-BÉKESI Nóra: Alapelvek a közigazgatási hatósági eljárásban. *Új Magyar Közigazgatás*. 2016. december 15.
- BARABÁS Gergely – BARANYI Bertold – KOVÁCS András György (szerk.): *Nagykommentár a közigazgatási eljárási törvényhez*. Budapest, CompLex Kiadó, 2013.
- BARZÓ-BÍRÓ-JUHÁSZ-LENKOVICS-PUSZTAHELYI: *Általános tanok és személyek joga*. Miskolc, Novotni Kiadó, 2014.
- BOROS Anita – DARÁK Péter: *Az általános közigazgatási rendtartás szabályai*. Budapest, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, 2019.
- BOROS Anita: *Közérthető közigazgatási hatósági eljárás*. Budapest, CompLex, 2012.

- FAZEKAS Marianna: Az Alaptörvény hatása a közigazgatási eljárásjogra. *Közjogi Szemle*, Budapest, 2017. 455
- LŐRINCZ Lajos (szerk.): *Eljárási jog a közigazgatásban*. Budapest, UNIÓ Kiadó, 2001.
- PATYI András: *Közigazgatási hatósági eljárásjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2009.

– KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KLÍMAVÁLTOZÁSSAL KAPCSOLATOS EMBERI JOGI IGÉNYEK ELFOGADHATÓSÁGÁRA –

Csiffáry Ábel

1. BEVEZETÉS

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB, a Bíróság) a KlimaSeniorinnen kontra Svájc¹ ügyben először döntött érdemben az államok klímaváltozással kapcsolatos, az Emberi Jogok Európai Egyezménye² (a továbbiakban: EJE, az Egyezmény) alatt fennálló kötelezettségeiről és azok megsértéséről. Az ügyben, azontúl, hogy először jelentek meg a klímaváltozás vonatkozásában érvényesíthető emberi jogi igények, új elfogadhatósági kihívások is felmerültek. A kérdés ugyanis nem egyértelmű: ki érvényesítheti az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó állami kötelezettségek megszegéséből fakadó emberi jogi igényeket?

Jelen dolgozat célja a Bíróság előtti jogérvényesítés feltételeinek bemutatása, különös tekintettel arra, hogy az egyes elfogadhatósági kérdések hogyan alakulnak, amennyiben egy új, korábban az EJEB előtt nem érvényesített emberi jogi igényről – a klímaváltozással kapcsolatos lehetséges jogsérelemtől – kell dönten a Bíróság. A tanulmány, ennek megfelelően, négy fejezetre oszlik. A bevezetőt követően (1.) az EJEB előtti igényérvényesítés rendjének áttekintése következik, az általános szabályok és az esetjog összegzésével (2.). Ezt követően a klímaváltozással kapcsolatos eljárások vonatkozásában felmerülő elfogadhatósági kérdések rövid tárgyalására (3.), végül pedig a következtetések levonására kerül sor (4.). Előkérdésként szükséges rögzíteni, hogy ugyan az Egyezmény értelmében van lehetőség államközi vitarendezésre is, jelen dolgozat kizárólag az egyéni kérelmekkel kapcsolatos eljárási kérdéseket vizsgálja.

.....
1 Verein KlimaSeniorinnen Schweiz és Mások kontra Svájc, no. 53600/20, 2024. április 9.

2 Európa Tanács, Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Egyezmény. Róma, 1950. november 4.

Az EJEB eljárási rendje alapvetően határozza meg az egyes igények érvényesíthetőségét: ez alapján dönthető el, hogy mely személyek, milyen feltételek teljesülése esetén, mely sérelmeiket érvényesíthetik az európai emberi jogi fórum előtt. Két fő kérdés merül fel annak kapcsán, hogy a Bíróság mely ügyekben járhat el. Egyrészt, mintegy előkérdésként szükséges, hogy a Bíróság rendelkezzen joghatósággal az adott ügyben. Másrészt, a kérelem – az Egyezmény szabályaival összhangban – elfogadható kell legyen.

2.1. Joghatóság

Az EJEB eljárásának előfeltétele, hogy az adott jogvita felett rendelkezzen joghatósággal. A joghatóság a Bíróság azon hatalmát jelenti, hogy egy adott ügyben eljárhat és kötelező erejű döntést hozhat.³ Az EJEE a Bíróság joghatóságát a 32. cikkben határozza meg, amely értelmében a Bíróság eljárhat minden olyan ügyben, amely az Egyezmény és az ahhoz csatlakozó jegyzőkönyvek értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatos és az Egyezmény szabályaival összhangban terjesztették elő.⁴ Lényeges, hogy a cikk 2. bekezdése értelmében a Bíróság – a *competence-competence* elvnek megfelelően – jogosult saját joghatóságáról dönteni.

A Bíróság joghatósága tehát elsősorban az Egyezmény alkalmazhatóságához kötődik. Ennek megfelelően szükséges a joghatóság körében röviden tárgyalni az EJEE (területi, személyi, tárgyi és időbeli) hatályát. Ezt az 1. cikk határozza meg, amely értelmében az egyes szerződő államok a joghatóságuk alatt álló személyek tekintetében vállalják az Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok biztosítását.

Az EJEB gyakorlatának megfelelően – összhangban a nemzetközi jog szabályaival –, az Egyezményben foglalt állami joghatóság elsősorban területi alapú.⁵ Ezen főszabály alól azonban természetesen léteznek kivételek. Egyrészt előfordulhat, hogy az állam területén elkövetett jogsértésért az állam nem vonható felelősségre. Ilyen eset lehet, ha a jogsértés egy nemzetközi szervezetnek – és nem a részes államnak – betudható.⁶ Másrészt, egy részes állam felelősségre vonható olyan jogsértésért, amely nem az ő államterületén következett be. Ez történhet többek között abban

3 Shabtai ROSENNE: International Courts and Tribunals, Jurisdiction and Admissibility of Inter-State Applications, In: Anne PETERS – Rudiger WOLFRUM (szerk.), *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford, Oxford University Press, 2006. 1.

4 Shamayev és Mások kontra Georgia és Oroszország, no. 36378/02, § 57, 2005. április 12.

5 Banković és Mások kontra Belgium és Mások, no. 52207/99, § 59, 2001. december 12.

6 William A SCHABAS: *The European Convention on Human Rights: A Commentary, Oxford Commentaries on International Law*. Oxford, Oxford University Press, online edn, 2015. 95.

az esetben, ha egy részes állam katonai megszállás következtében hatékony ellenőrzést (*effective control*) gyakorol egy másik állam területe felett.⁷

Az Egyezmény személyi hatálya kizárólag a részes államokra terjed ki, harmadik államokat nem köt. Ennek megfelelően az EJEE azt sem írja elő, hogy a részes államok harmadik államokban is kikényszerítsék az Egyezmény rendelkezéseit.⁸

Az Egyezmény tárgyi hatályát maguk az I. Fejezetben (valamint a jegyzőkönyvekben) taglalt emberi jogok és szabadságok határozzák meg: kizárólag azon ügyekben járhat el a Bíróság, amelyek olyan jogot érintenek, amelyet az Egyezmény is tartalmaz. A tárgyi hatály kérdését azonban a Bíróság a legtöbb esetben az ügy érdemi részével együtt tárgyalja, hiszen sokszor kizárólag az érdemi vizsgálat lefolytatását követően lehet megállapítani, hogy az Egyezmény lefedi-e a kérdéses történeti tényállást.⁹

Az EJEE időbeli hatálya az Egyezmény egyes részes államokban történő hatálybalépésének időpontjához kötődik. Az Egyezmény nem ír elő visszaható hatályt, kizárólag a hatálybalépését követő tényállásokra alkalmazandó.¹⁰

Kiemelendő, hogy az EJEB gyakorlatában a joghatóság hiánya miatt a kérelem az Egyezmény rendelkezéseivel összeegyeztethetetlennek minősül, így elfogadhatatlansághoz vezet és ennek megfelelően kerül elutasításra, az Egyezmény 35. cikk 3. bekezdés a) pontja, valamint a 4. bekezdés alapján.

2.2. Elfogadhatóság

A joghatóság ugyan szükséges, azonban nem elégséges feltétele az EJEB eljárásának. További előkérdésként vizsgálandó az Egyezmény 35. cikkében foglalt elfogadhatósági feltételek teljesülése. Az elfogadhatóság egyfajta szűrőként funkcionál: mind eljárási, mind érdemi feltételeknek teljesülniük kell ahhoz, hogy a Bíróság ténylegesen érdemben vizsgálja a panaszos kérelmét. A 35. cikk jelentőségét jól mutatja, hogy az EJEB a legtöbb elé kerülő ügyet a kérelem elfogadhatatlansága miatt utasítja el.¹¹ Az elfogadhatóság egy kiemelt eleme, a személyi feltételek (vagyis a perbeli legitimáció, *locus standi*) külön alcímben kerül tárgyalásra, tekintettel a dolgozat szempontjából fennálló kiemelt jelentőségére.

7 Al-Skeini és Mások kontra Egyesült Királyság, no. 55721/07, § 138, 2011. július 7.

8 Uo. § 141.

9 Tănase kontra Moldova, no. 7/08, §§ 131–133, 2010. április 27.

10 Kopecký kontra Szlovákia, no. 44912/98, § 38, 2004. szeptember 28.

11 SCHABAS (2015) i. m. 762.

A 35. cikk 1. bekezdése értelmében a kérelem akkor minősíthető elfogadhatónak, ha korábban a felperes az összes nemzeti jogorvoslati lehetőséget kimerítette. Ez a rendelkezés hivatott biztosítani az Egyezmény által megkövetelt szubszidiaritást.¹² Ugyanis az Egyezmény által felállított jogvédelmi rendszer keretében, az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok biztosítását és védelmét elsősorban maguk a részes államok kötelesek saját szerveiken keresztül kikényszeríteni, illetve végrehajtani. Ez a rendelkezés biztosítja továbbá azt is, hogy a Bíróság eljárása idején tisztában lehessen a nemzeti hatóságok, bíróságok álláspontjával a kérdéses jogvitában, így erősítve az együttműködést az európai és a tagállami jogalkalmazók között.¹³ Lényeges, hogy a jogorvoslatok kimerítésére vonatkozó szabály nem abszolút, némi rugalmassággal alkalmazandó.¹⁴ A jogorvoslatok közül azokat kell kötelezően igénybe vevye a kérelmező, amelyek számára elérhetők és a jogsérelmét hatékonyan képesek lehetnek orvosolni.¹⁵

A 35. cikk 1. bekezdése egy további lényeges korlátot állít a jogérvényesítés elé: kizárólag a tagállami végleges határozat meghozatalát követő négy hónapon belül terjeszthető a Bíróság elé kérelem. A határidő a határozatról, illetve amennyiben nincsen elérhető hatékony jogorvoslat, a jogsérelmet megvalósító cselekményről való tudomásszerzés időpontjától számítandó.¹⁶

A 35. cikk 2. bekezdés a) pontja értelmében az a kérelem, amely névtelen, vagyis nem alkalmas a kérelmező beazonosítására, szintén elfogadhatatlannak minősül és elutasításra kerül. A 2. bekezdés b) pontja alapján pedig azon kérelem sem minősül elfogadhatónak, amely lényegileg azonosnak minősül egy olyan ügygel, amelyet az EJEB vagy egyéb nemzetközi szervezet már vizsgált és ahhoz képest nem tartalmaz új információkat. Ez a rendelkezés biztosítja, hogy a Bíróság döntései véglegesek legyenek, ezzel hozzájárulva a jogbiztonsághoz.¹⁷ Nemzetközi szervezetek tekintetében lényeges, hogy bírói, illetve kvázi-bírói eljárás lefolytatására kerüljön sor; ilyen eljárást biztosít többek között az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága vagy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet egyesülési szabadsággal foglalkozó bizottsága.¹⁸

12 Akdivar és Mások kontra Törökország, no. 21893/93, §§ 65–66, 1996. szeptember 16.; Lásd továbbá Egyezmény, Hatodik Preambulumbekkezdés.

13 Burden kontra Egyesült Királyság, no. 13378/05, § 42, 2008. április 29.

14 SONNEVEND Pál – BAZÁNTH Barbara: 35. cikk – Az elfogadhatóság feltételei. In: SONNEVEND Pál – BODNÁR Eszter (szerk.): *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja*. Budapest, ORAC, 2021. 10.

15 Gäfgen kontra Németország, no. 22978/05, §§ 142–146. 2010. június 1.

16 Dennis és Mások kontra Egyesült Királyság, no. 76573/01, 2002. július 2.

17 SONNEVEND–BAZÁNTH (2021) i. m. 35.

18 SCHABAS (2015) i. m. 777.

Az utolsó eljárási jellegű elfogadhatósági feltételt a kérelmezési joggal való visszaélés tilalma jelenti, amelyet az Egyezmény 35. cikk 3. bekezdésének a) pontja mond ki. A visszaélés az Egyezmény értelmében a kérelmezői jog olyan gyakorlását jelenti, amely nyilvánvalóan ellentétes a jog rendeltetésével, illetve akadályozza a Bíróság rendes működését.¹⁹ Ezen rendelkezés alkalmazása kivételes a Bíróság gyakorlatában.²⁰

2.2.2. ÉRDEMI TÍPUSÚ FELTÉTELEK

Az Egyezmény az előbb részletezett eljárási jellegű elfogadhatósági feltételeken túl két érdemi elfogadhatósági kritériumot is szab a kérelmeknek. Ezen feltételek a szakirodalomban gyakran képezik kritika tárgyát, ugyanis ilyen esetekben a kérelem formai szempontból ugyan megfelel minden előírásnak, azonban érdemi eljárás tartása nélkül, végső soron azonban mégiscsak az ügy érdemét érintő okok miatt utasítja azt el a Bíróság.²¹

Az EJEE 35. cikk 3. bekezdés a) pontja alapján ilyen érdemi elfogadhatatlansági ok a kérelem nyilvánvaló alaptalansága. Nyilvánvalóan alaptalannak minősülnek azon kérelmek, amelyek egy előzetes vizsgálat lefolytatását követően nem vetítik előre egy Egyezményes jog lehetséges sérelmét.²² Négy esetscsoport tartozik ide: az ún. 'negyedfokú panaszok', a jogsértésre utaló jelet nem tartalmazó kérelmek, a megalapozatlan (vagyis meg nem indokolt) kérelmek, valamint az értehetetlen vagy zavaros kérelmek.²³

Az Egyezmény 35. cikk 3. bekezdés b) pontjában foglalt elfogadhatósági feltétel a *de minimis non curat praetor* elvet kodifikálja.²⁴ Ez az elfogadhatósági feltételt szab annak, hogy a valódi, tényleges sérelmet nem szenvedett kérelmezők kisebb ügyekkel terheljék az egyébként is nagy ügyteherrel küzdő Bíróságot. A rendelkezés értelmében, amennyiben a kérelmező nem szenvedett jelentős hátrányt az állított jogsérelmet következtében, a Bíróság annak ellenére sem fog eljárni, hogy feltehetőleg megvalósult az állam egyezményellenes magatartása. Annak megállapítása körében, hogy valóban bekövetkezett-e jelentős hátrány, a Bíróság vizsgálja a megsértett jog jellegét, az egyezményesértés súlyosságát és a jogsértés kérelmező

19 Európa Tanács: *Gyakorlati Útmutató az Elfogadhatósági Feltételekről*. 2014, 40.

20 Uo.

21 SCHABAS (2015) i. m. 779, 782.

22 SONNEVEND–BAZÁNT (2021) i. m. 58.

23 Vidan HADZI–VIDANOVIC: Admissibility: European Court of Human Rights. In: Anne PETERS and Rudiger WOLFRUM (szerk.): *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford, Oxford University Press, 2018. 37–43.; SONNEVEND–BAZÁNT (2021) i. m. 60–64

24 SCHABAS (2015) i. m. 781–782.

462 helyzetére gyakorolt lehetséges következményeit.²⁵ Az Egyezmény azonban tartalmaz egy garanciális kitétele is: abban az esetben, ha a kérelem érdemének vizsgálata szükséges az Egyezményben foglalt emberi jogok tiszteletben tartásához, a Bíróság nem nyilváníthatja elfogadhatatlannak a kérelmet, azt ténylegesen érdemben vizsgálnia kell. Ezek olyan ügyek, amelyek attól eltekintve, hogy az okozott sérelem tekintetében csekélynek minősülnek, az általuk felvetett értelmezési kérdés alapvető jelentőségű az Egyezmény alkalmazásában.²⁶

2.2.3. AZ ELFOGADHATÓSÁG SZEMÉLYI OLDALA – LOCUS STANDI

Az elfogadhatóság személyi feltételét (vagyis a perbeli legitimáció kérdését) maga az Egyezmény is a többi elfogadhatósági októl külön, a 34. cikkben rendezi, valamint jelen dolgozat szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír, így indokolt külön alcím alatt tárgyalni.

Az EJEE egyik kiemelkedő vívmánya, hogy a természetes és jogi személyeknek egyéni emberi jogi panasz lehetőséget biztosít a részes államokkal szemben. Az Egyezmény által felállított jogvédelmi rendszer éppen ezen jogvitarendezési mechanizmus következtében tud nagy mértékben hozzájárulni az európai térségben az Európa Tanács által megfogalmazott alapvető értékek védelméhez.

A 34. cikk értelmében bármely természetes személy, illetve nem-kormányzati szervezet vagy személyek csoportja kérelemmel fordulhat a Bírósághoz, amennyiben azt állítják, hogy áldozatai egy Egyezményben (vagy az ahhoz csatolt jegyzőkönyvekben) foglalt jog vagy szabadság sérelmének. Lényeges, hogy ebben a tekintetben a kérelmező állampolgársága irreleváns.²⁷ A 34. cikk alapján egyértelműen kirajzolódik az EJEE által támasztott kettős feltételrendszer a perbeli legitimáció megalapozásához: egyrészt, szükséges, hogy a kérelmező megfeleljen az előírt személyi körnek, másrészt, szükséges, hogy egy jogsértés áldozata legyen. Kiemelendő, hogy a nemzeti jog szerinti jog- és cselekvőképesség nem feltétele az EJEB előtti perbeli legitimációnak.²⁸

A nem-kormányzati szervezet tekintetében az Egyezmény egyértelmű elvárása, hogy a szervezet ne kapcsolódjon az államhoz olyan módon, hogy állami, köz-

25 Giusti kontra Olaszország, no. 13175/03, § 22–36. 2011. október 18.

26 Korolev kontra Oroszország, no. 25551/05, 2010. július 1.

27 Vassilis P. TZEVELEKOS: Standing: European Court of Human Rights. In: Anne PETERS and Rudiger WOLFRUM (szerk.): *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford, Oxford University Press, 2019. 13.

28 Zehentner kontra Ausztria, no. 20082/02, § 39. 2009. október 16.

hatalmi funkciót lát el.²⁹ Ennek alapja, hogy az Egyezmény kifejezetten a részes államokra telepít kötelezettségeket és tőlük várja el azok betartását természetes és jogi személyekkel szemben. Azonban az abszurd eredményre vezethetne, ha az államot egy olyan szervezet foghatná perbe, amely tulajdonképpen, a nemzetközi jog betudási szabályainak megfelelően, ugyanannak a részes államnak minősül. Egyértelmű, hogy a részes állam saját maga ellen nem indíthat eljárást.³⁰

A 34. cikk kardinális pontja az áldozati státusz megkövetelése. Ennek megfelelően egy jogot kizárólag az a személy érvényesíthet, akit a sérelem valóban érint. Az 'áldozat' kifejezés az EJEB gyakorlatában autonóm jelentést nyert, nem függ a részes államon belüli perképességtől.³¹ Az áldozati státusz megilleti a közvetlen, illetve a közvetett áldozatokat is. Közvetett áldozatnak minősülnek, akik ugyan nem közvetlenül érintettek a jogsérelemmel, azonban mégis érdekük fűződik annak orvoslásához, általában a közvetlen áldozat hozzátartozói.³² A közvetlen áldozatnak – szükségszerűen – életben kell lennie a kérelme benyújtásakor.³³ Lényeges, hogy a bíróság absztrakt, konkrét és valós jogsérelmet nem tételező kérelmeket nem fogad be.³⁴ A Bíróság több ítéletében is kifejezte, hogy az ún. *actio popularis* kérelmek elfogadhatatlanok, az a tény, hogy a kérelmezők álláspontja szerint az állam nem tesz eleget szerződéses kötelezettségének, önmagában nem elégséges az egyéni kérelem elfogadhatóságához.³⁵

A Bíróság gyakorlatában azonban – kivételes esetben – előfordult, hogy eltért az áldozati státuszra vonatkozó általános szabályoktól, illetve azokat evolutívan értelmezte. Egyrészt, a Valentin Câmpeanu kontra Románia ügyben a Bíróság úgy találta, hogy kivételes körülmények fennállása esetén, mikor kiszolgáltatott helyzetben lévő áldozatok képtelenek saját nevükben vagy megbízottjukon keresztül eljárni és a szóban forgó jogsérelmek kellően súlyosnak bizonyulnak, egy áldozati státusszal ugyan nem bíró szervezet is rendelkezhet perbeli legitimációval, annak érdekében, hogy a részes állam ne kerülhesse el a felelősségre vonást a nemzetközi téren.³⁶ A Yusufeli İlçesini Güzelleştirme Yaşam Kültür Varlıklarını Koruma Derneği kontra Törökország ügyben pedig a Bíróság kimondta, hogy egy olyan egyesület is rendelkezhet perbeli legitimációval – bizonyos jogok tekintetében –, amely egyébként önmagában nem feltétlenül minősül áldozatnak, azonban ki-

29 BODNÁR Eszter: 34. cikk – Egyéni kérelmek. In: SONNEVEND Pál – BODNÁR Eszter (szerk.): *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja*. Budapest, ORAC, 2021. 15.

30 A nem-kormányzati szervezetek minősítése kapcsán lásd Radio France és Mások kontra Franciaország, no. 53984/00, § 26. 2003. szeptember 23.

31 Gorraiz Lizarraga és Mások kontra Spanyolország, no. 62543/00, § 35. 2004. november 11.; TZEVELEKOS i. m. 21.

32 Valliantos és Mások kontra Görögország, no. 32684/09, § 48. 2013. november 7.

33 TZEVELEKOS (2019) i. m. 23.

34 Klass és Mások kontra Németország, no. 5029/71, § 33. 1978. szeptember 6.

35 Uo.; Burden kontra Egyesült Királyság, no. 13378/05, § 33. 2008. április 29.

36 Valentin Câmpeanu kontra Románia, no. 47848/08, §§ 104–114. 2014. július 17.

mondottan az általa képviselt tagok hatékony igényérvényesítése céljából került létrehozásra és a tagjai kiszolgáltatott helyzetük miatt nem tudtak maguk eljárni.³⁷

3. AZ ELFOGADHATÓSÁG EGYES KÉRDÉSEI A KLÍMAVÁLTOZÁSSAL KAPCSOLATOS EMBERI JOGI IGÉNYEK ESETÉN

Az előbbiekben ismertetett eljárási szabályokból kitűnik, hogy a klímaváltozással kapcsolatos emberi jogi igényérvényesítés kapcsán egy fontos eljárási kérdés mindenképpen felmerül: a részes állam potenciálisan egyezményesértő magatartása pontosan mely személyeket érint oly módon, hogy az EJEB előtt érvényesíthessék igényüket, megfelelően az Egyezmény 34. cikkében foglalt feltételeknek?

3.1. A felvetett kihívás

A klímaváltozással kapcsolatos perek nem ismeretlenek – általános tendencia, hogy a jogalkotó helyett a jogalkalmazókhoz, így különösen a nemzeti és nemzetközi bíróságokhoz fordulnak a különböző természetes személyek és nem-kormányzati szervezetek, annak érdekében, hogy az éghajlatváltozás negatív következményeivel szemben fellépjenek. Az EJEB Nagykamarája először 2022-ben szembesült ilyen klímaperekkel.³⁸

A klímaváltozással kapcsolatos emberi jogi kötelezettségek érdemi vizsgálatának is szükségyszerű előfeltétele a kérelem elfogadhatósága, így különösen annak személyi oldala, a *locus standi* fennállása. A klímaváltozás globális kihívást jelent: nem csupán egy-egy személyt, hanem a társadalom egészét érinti. Az EJEB következetes gyakorlata értelmében azonban a Bíróság előtti általános igényérvényesítésre, *actio popularis*-ra nincsen lehetőség: szükséges a konkrét jogsérelem és az áldozati státusz bizonyítása. Ennek megfelelően a Bíróság azzal a kihívással találta szemben magát, hogy meg kellett határozza azon személyi kört, amely érvényesíthet egy a valóságban mindenkit érintő igényt.

3.2. A Bíróság válasza

Az EJEB 2024 áprilisában hozta meg ítéletét a KlimaSeniorinnen ügyben, amelyben egyéni, valamint egyesületi kérelmezők is kérték egyes klímaváltozással kap-

37 Yusufeli İlçesini Güzelleştirme Yaşamta Kültür Varlıklarını Koruma Derneği kontra Törökország, 37857/14, § 38–41. 2021. december 7.

38 Corina HERI: Climate Change before the European Court of Human Rights: Capturing Risk, Ill-Treatment and Vulnerability. *The European Journal of International Law*, 33(3), 2022. 926.

csolatos kötelezettségek megsértésének megállapítását Svájjal szemben. A döntésben a Bíróság két új tesztet is felállított a klímaperekkel kapcsolatos perbeli legitimáció vonatkozásában.

Egyrészt, a természetes személyek vonatkozásában kifejtette, hogy szükséges a közvetlen sérelem bizonyítása a perbeli legitimáció feltételeinek teljesüléséhez. Ennek érdekében két körülményt szükséges vizsgálni: a kérelmező kimondottan jelentős hátrányt kell szenvedjen az állam magatartása következtében, valamint sürgető szükség kell mutakozzon a kérelmező egyéni védelmére. Az EJEB elismerte ítéletében, hogy az általa felállított kritériumok kifejezetten szigorúak, csak kivételes esetekben teljesülhetnek.³⁹

Másrészt, az egyesületek tekintetében a Bíróság kifejtette, hogy az Egyezményben biztosított azon jogok tekintetében, amelyeket kizárólag természetes személyek élvezhetnek, az egyesületek nem rendelkezhetnek perbeli legitimációval.⁴⁰ Az EJEB indokolásában kiemelt hangsúlyt fektetett az Aarhusi Egyezmény rendelkezéseire, amelyeknek kimondott célja a klímaváltozás kapcsán a nyilvánosság részvételének hangsúlyozása és amelynek szinte az összes részes állam tagja.⁴¹ Ennek fényében három körülmény határozza meg, hogy egy egyesület rendelkezik-e perbeli legitimációval egy klímaperben: szükséges, hogy a nemzeti jog szerint jogszerűen létrejött egyesület legyen, alapítóokmányának megfelelően tagjai vagy egyéb érintett személyek klímaváltozással kapcsolatos emberi jogi védelmére törekedjen az érintett részes államon belül és ténylegesen alkalmas legyen arra, hogy az említett személyek érdekeit reprezentatívan képviselje az érintett részes államon belül.⁴²

Az EJEB tehát, a fent kifejtett korábbi gyakorlatára tekintettel, valamint a nemzetközi jog szerződésértelmezési szabályaira támaszkodva megteremtette a lehetőséget arra, hogy akár természetes személyek, akár egyesületek érvényesíthessék az államok klímaváltozással kapcsolatos emberi jogi kötelezettségeit. A Bíróság által felállított tesztek ugyan ezt kizárólag szűk körben teszik lehetővé, lényeges, hogy ezzel az *actio popularis* jellegű kérelmek a jövőben is elkerülhetők lesznek. A konkrét ügyben ugyan az egyéni kérelmezők vonatkozásában a Bíróság úgy találta, hogy nem rendelkeznek perbeli legitimációval, így elfogadhatatlan kérelmük, az egyesület tekintetében megállapította, hogy – a nem kizárólag természetes személyekhez köthető jogok tekintetében – megfelel a *locus standi* követelményeinek.

39 Verein KlimaSeniorinnen Schweiz és Mások kontra Svájc, no. 53600/20, §§ 487-8. 2024. április 9.

40 Uo. § 496.

41 Uo. § 501.

42 Uo. § 502.

Kiemelendő, hogy a Bíróság kifejezetten utalt döntésében az Egyezmény és különösen az 'áldozat' kifejezés evolutív karakterére, a fenti tesztek felállítása során. Ennek értelmében az Egyezmény egyes kifejezéseit az idő múlásával bekövetkező változások, új jelenségek fényében kell értelmezni, akképpen, hogy az Egyezmény céljaival összeegyeztethető végeredmény szülessen az új társadalmi, szociális, kulturális környezetben. Ez összhangban van az EJEB korábbi gyakorlatával is, amely keretében a *locus standi* feltételeit különösen indokolt esetben rugalmasan értelmezi.⁴³

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Az ügy történelmi jelentőségű: megnyitotta, nem kizárólag eljárási, de anyagi jogi szempontból is a klímaváltozással kapcsolatos emberi jogi kötelezettségek kikényszeríthetőségét az európai fórum előtt. Továbbá rávilágított az eljárási feltételek kiemelt jelentőségére. Ezek teljesülése nélkül ugyanis nincs lehetőség még a legégetőbb jogsérelmek orvoslására sem. Lényeges tehát, hogy az Egyezmény fejlődése és evolutív értelmezése ne kizárólag az anyagi jogi rendelkezések esetén kapjon teret, hanem a tisztán eljárási szabályok kapcsán is.

Az EJEB előtti klímaperek jövőbeli elterjedése és sikeressége egyelőre bizonytalan, azonban fontos kiemelni, hogy a Bíróság kizárólag a KlimaSeniorinnen ügyben állapította meg eddig a kérelem elfogadhatóságát az elé került ügyek közül. A természetes személy kérelmezők kimondottan nehéz helyzetben vannak, kérdéses, hogy milyen helyzet felelhet meg az EJEB szigorú elfogadhatósági előírásainak. Ebben a tekintetben érdemes lesz a Müllner kontra Ausztria ügyben várható döntést figyelni: a tényállás szerint a kérelmező betegsége függ a külső hőmérséklettől, erre alapozva kéri az állam klímaváltozással kapcsolatos felelősségének megállapítását, tételezve egyezményes jogainak sérelmét. Amennyiben ezt az ügyet sem minősíti elfogadhatónak a Bíróság, akkor gyakorlatilag kiüresedik, lehetetlenné válik az egyéni kérelem lehetősége emberi jogi klímaperek kapcsán.

Mindenesetre, az egyesületi jogérvényesítés egy olyan lehetőséget nyit meg a kérelmezők előtt, amely segítségével valóban cselekvésre készíthetik a részes államokat.

BIBLIOGRÁFIA

ROSENNE, Shabtai: International Courts and Tribunals, Jurisdiction and Admissibility of Inter-State Applications, In: Anne PETERS – Rudiger WOLFRUM (szerk.), *The*

.....
43 Capital Bank AD kontra Bulgária, no. 49429/99, § 78. 2005. november 24.

- Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford, Oxford University Press, 2006.
- SCHABAS, William A: *The European Convention on Human Rights: A Commentary, Oxford Commentaries on International Law*. Oxford, Oxford University Press, online edn, 2015.
- SONNEVEND Pál – BAZÁNTH Barbara: 35. cikk – Az elfogadhatóság feltételei. In: SONNEVEND Pál – BODNÁR Eszter (szerk.): *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja*. Budapest, ORAC, 2021.
- EURÓPA TANÁCS: *Gyakorlati Útmutató az Elfogadhatósági Feltételekről*. 2014
- HADZI-VIDANOVIC, Vidan: Admissibility: European Court of Human Rights. In: Anne PETERS and Rudiger WOLFRUM (szerk.), *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford, Oxford University Press, 2018.
- TZEVELEKOS, Vassilis P.: Standing: European Court of Human Rights. In: Anne PETERS and Rudiger WOLFRUM (szerk.), *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford, Oxford University Press, 2019.
- BODNÁR Eszter: 34. cikk – Egyéni kérelmek. In: SONNEVEND Pál – BODNÁR Eszter (szerk.): *Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja*. Budapest, ORAC, 2021
- HERI, Corina: Climate Change before the European Court of Human Rights: Capturing Risk, Ill-Treatment and Vulnerability. *The European Journal of International Law*, 33(3), 2022

Bírósági döntések

- Akdivar és Mások kontra Törökország, no. 21893/93, 1996. szeptember 16
- Al-Skeini és Mások kontra Egyesült Királyság, no. 55721/07, 2011. július 7.
- Banković és Mások kontra Belgium és Mások, no. 52207/99, 2001. december 12.
- Burden kontra Egyesült Királyság, no. 13378/05, 2008. április 29.
- Capital Bank AD kontra Bulgária, no. 49429/99, 2005. november 24.
- Dennis és Mások kontra Egyesült Királyság, no. 76573/01, 2002. július 2.
- Gäfgen kontra Németország, no. 22978/05, 2010. június 1.
- Giusti kontra Olaszország, no. 13175/03, 2011. október 18.
- Gorraiz Lizarraga és Mások kontra Spanyolország, no. 62543/00, 2004. november 11.
- Klass és Mások kontra Németország, no. 5029/71, 1978. szeptember 6.
- Kopecký kontra Szlovákia, no. 44912/98, 2004. szeptember 28.
- Korolev kontra Oroszország, no. 25551/05, 2010. július 1.
- Radio France és Mások kontra Franciaország, no. 53984/00, 2003. szeptember 23.
- Shamayev és Mások kontra Georgia és Oroszország, no. 36378/02, 2005. április 12.
- Tănase kontra Moldova, no. 7/08, 2010. április 27.

- 468 Valentin Câmpeanu kontra Románia, no. 47848/08, 2014. július 17.
Valliantos és Mások kontra Görögország, no. 32684/09, 2013. november 7.
Verein KlimaSeniorinnen Schweiz és Mások kontra Svájc, no. 53600/20,
2024. április 9.
Yusufeli İlçesini Güzelleştirme Yaşatma Kültür Varlıklarını Koruma Derneği
kontra Törökország, 37857/14, 2021. december 7.
Zehentner kontra Ausztria, no. 20082/02, 2009. október 16.

TÖREKVÉS A NÉMET KERESKEDELMI BÍRÁSKODÁS MEGÚJÍTÁSÁRA – ESÉLYEK ÉS VESZÉLYEK

469

Osztovits Pál József

1. BEVEZETÉS

A polgári igazságszolgáltatás állami intézményrendszere a válság jeleit mutatja Európa-szerte. Legalábbis efféle konszenzus rajzolódik a témával foglalkozó jogirodalom legjelentősebb szerzői között.¹ A magyarországi helyzettel kapcsolatban mindenképpen árulkodó, hogy amíg hosszú évekig még külön szaktanács működött a Legfelsőbb Bíróságon a nemzetközi árufuvarozásból fakadó jogviták elbírálására, addig 2020-ban már csak összesen két tanács foglalkozott gazdasági perekkel.² A XIX. század végén kialakult (és azóta csak időről időre ráncfelvarrásokon áteső) bírósági intézményrendszer egyre kevésbé tudja kielégíteni a jogvitájukra megoldást kereső felek igényeit. Ez a felismerés egyszerre okozza az alternatív vitarendezés globális előretörését, és az alábbi tanulmány tárgyát is képező bírósági reformok megjelenését.

A nemzetközi kereskedelmi bíróságok az elmúlt másfél évtizedben jelentek meg a globális jogvitarendezés „piacán”. Ezek az állami fórumok a hagyományos bírósági szervezetrendszeren belül, esetenként a választottbírói eljárásokból inspirálódva kínálnak megoldást a nemzetközi kereskedelmi élet szereplőinek vitáira. A folyamat az Öböl-országok gazdasági központjaiból indult ki,³ majd terjedt el egészen a Távol-Keletről⁴ Nyugat-Európáig.⁵ A jelenleg is működő megoldások közül eredményességét tekintve kiemelkedik a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi

1 ZÓDI Zs., KISS R.: Hová tűntek a perek? A hazai bíráskodás kvantitatív vizsgálata 2010 és 2020 között, in: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (szerk.): *A magyar jogrendszer rezilienciája, 2010–2020*, ORAC, 2022. Budapest, 141–149.

2 Kúria Évkönyve 2020. p. 52–58. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/kuriaevkonyv/kuria_2021_netre.pdf [letöltve: 2025. 07. 10.]

3 Lásd bővebben Jayanth K. KRISHNAN, Priya PUROHIT: *A Common Law Court in an Uncommon Environment: The DIFC Judiciary and Global Commercial Dispute Resolution in: Maurer School of Law: Legal Studies Research Paper Series Nr. 300* 1–34.

4 Lásd bővebben Zhengxin HUO, Man YIP: *Comparing the International Commercial Courts of China with the Singapore International Commercial Court. Cambridge University Press for the British Institute of International and Comparative Law*, 903–942.

5 Lásd bővebben G. VAN CALSTER: *The Brussels International Business Court. A Carrot Sunk by Caviar*, in: X. E. KRAMER and J. SORABJI (szerk.): *International Business Courts – A European and Global Perspective*, 2019. 107–114; Pauline ERNSTE, Freerk VERMEULEN: *The Netherlands Commercial Court – an attractive venue for international disputes? Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging* 2016/4., 123.

Bíróság, amelyet a szigetország a 2010-es évek első felében, egy átfogó igazságügyi reform keretein belül hozott létre.⁶ A bíróság 2013-as megalapítása óta Szingapúrban kétszeresére emelkedett a határon átnyúló elemet hordozó kereskedelmi ügyek száma.⁷ Úgy tűnik, hogy a délkelet-ázsiai jogalkotó elérte a célját a '10-es évek elején végrehajtott reformmal: a megújított helyi állandó választottbíróssággal, az úttörőnek számító mediációs központtal és a rendkívül innovatív nemzetközi kereskedelmi bírósággal egy valódi igazságügyi központot valósított meg.

Európában a Londoni Kereskedelmi Bíróság évtizedes egyeduralmát követően a Brexit látszólag újra nyitlta tette a versenyt a kereskedelmi jogvitarendezés terén.⁸ A hagyományos állami bíróságok korlátait és a Nagy-Britannia kilépésével keletkezett „piaci rést” érzékelve több uniós tagállam is elkezdett foglalkozni a kereskedelmi bíráskodás megújításával. Az egyik leglátványosabb példája ennek a folyamatnak a tanulmányban később még tárgyalásra kerülő, angol nyelvű Holland Kereskedelmi Bíróság (*Netherlands Commercial Court*) megalapítása volt⁹, valamint mindenképpen említést érdemel a politikai okokból végül zátonyra futó Brüsszeli Nemzetközi Üzleti Bíróság létrehozatalára irányuló kezdeményezés.¹⁰ Ebbe a sormintába illeszkedik a 2024 őszén elfogadott német igazságügyi reform, amelynek (a szingapúrihoz hasonlóan) kimondott célja, hogy Németországot egy XXI. századi igazságügyi központtá tegye.¹¹

2. ÚT AZ ELFOGADÁSIG

Pontatlanság lenne állítani, hogy a német reform a Brexit miatt valósult meg. A Szövetségi Parlament elé 2010-ben érkezett az első javaslat, amely a kereskedelmi perek nemzetköziesítését célozta. Ez azonban, akárcsak a hasonló 2014-es, 2018-as és egy 2021-es próbálkozás,¹² politikai érdeklődés hiányában hamar leke-
rült a napirendről.

6 M. YIP: The resolution of disputes before the Singapore International Commercial Court. *International and Comparative Law Quarterly*, 2016, 65(2), 439.

7 OSZTOVITS A.: Vigyázó szemetek Szingapúrra vessétek! Recenzió a Singapore Private International Law című könyvről. In: *Nemzetközi magánjogi évkönyv*, Budapest, ORAC, 2024. 271.

8 E. PEETERMANS, P. LAMBRECHT: The Brussels International Business Court: Initial Overview and Analysis. *Erasmus Law Review* Issue 1, 2019. 43–44.

9 Pauline ERNSTE, Freerk VERMEULEN: The Netherlands Commercial Court – an attractive venue for international disputes? *Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging* 2016/4., 123.

10 Lásd bővebben G. VAN CALSTER: The Brussels International Business Court. A Carrot Sunk by Caviar, In: X. E. KRAMER – J. SORABIJ (szerk.): *International Business Courts – A European and Global Perspective*, 2019. 107–114.

11 Deutscher Bundestag 20. Wahlperiode, Drucksache 20/8649

12 G. RÜHL: *International commercial courts for Germany?* online elérés: <https://conflictoflaws.net/2023/international-commercial-courts-for-germany/> [letöltve: 2025. 07. 10.]

A jogalkotást figyelemmel kísérő irodalomból az is kitűnik, hogy a tudományos élet szereplői is sokszor kétkedően fordultak a merész újításként értékelt angol nyelvű eljárások felé. Voltak azonban olyan hangok is, akik érzékelték a fent már tárgyalt nemzetközi tendenciákat¹³ és azt, hogy a hagyományos eljárások milyen nehezen felelnek meg különösen a határon átnyúló elemet is hordozó kereskedelmi jogviták szereplői által támasztott igényeknek.

Az 2023-ban benyújtott törvényjavaslat indokolásából kitűnik, hogy a német jogalkotó nem csupán egy átfogónak szánt eljárásjogi innovációt kívánt bevezetni, hanem tisztában volt ennek a közvetett gazdasági és versenyképességi következményeivel is.¹⁴ A jogvitarendezés fejlesztésének gazdaságra gyakorolt pozitív hatása a hazai jogászközösség számára sem ismeretlen gondolat, ugyanis 2017-ben az új választottbírósági törvény megalkotásánál a magyar jogalkotó fő célja éppen az volt, hogy a megújult választottbírósági vitarendezés is hozzájáruljon az ország versenyképességének növeléséhez.¹⁵

2024 őszén, nem sokkal a német kormánykoalíció felbomlása előtt végül elfogadta a szövetségi törvényhozás a Németországot, mint igazságügyi központot megerősítő törvényt (Justizstandort-Stärkungsgesetz),¹⁶ és ezzel új fejezetet nyitott a német állami kereskedelmi vitarendezésben.

3. A REFORM TARTALMA

Rühl a törvénycsomag három konkrét újítását különíti el: az angolnyelvű eljárás lehetővé tételét, a specializált fórumok létrehozatalát és az üzleti titok magasabb fokú védelmét.¹⁷ Az alábbiakban mi is ennek a felosztásnak megfelelően ismertetjük a reform tartalmát.

13 T. PFEIFFER: Justiz neu denken – Brauchen wir einen Commercial Court? *IWRZ*, 2020. 51.

14 Deutscher Bundestag 20. Wahlperiode, Drucksache 20/8649: „Vor diesem Hintergrund bedarf es einer Stärkung des Justiz- und Wirtschaftsstandorts Deutschland”.

15 BOZDÁSI B.: Az új választottbírósági törvény néhány újdonságáról In: BOZDÁSI Balázs (szerk.) *Tanulmánykötet a kereskedelmi választottbíróságról*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2018. 11.

16 Gesetz zur Stärkung des Justizstandortes Deutschland durch Einführung von Commercial Courts und der Gerichtssprache Englisch in der Zivilgerichtsbarkeit (Justizstandort-Stärkungsgesetz) Vom 7. Oktober 2024

17 G. Rühl: Improving the settlement of (international) commercial disputes in Germany, online elérés: <https://conflictoflaws.net/2024/improving-the-settlement-of-international-commercial-disputes-in-germany/> [letöltve: 2025. 07. 10.]

Az első újítás lehetővé teszi a bírósági eljárások angol nyelven történő lefolytatását a nemzetközi kereskedelmi viták hatékony rendezése érdekében. A szabályozás célja, hogy csökkentse a külföldi felek számára gyakran elrettentő tényezőként feltűnő nyelvi akadályokat. Ennek értelmében a tartományoknak lehetőségük nyílik arra, hogy regionális bíróságokon (*Landgerichte*) „kereskedelmi tanácsokat” (*commercial chambers*) hozzanak létre, amelyek a felek kérésére az eljárást teljes mértékben angol nyelven folytatják le. Ez magában foglalja annak a lehetőségét, hogy a felek angol nyelven nyújtsák be beadványaikat, tegyenek nyilatkozatokat, és a tanúkat is angolul hallgassák meg. A kereskedelmi tanácsok ráadásul a bírósági határozatokat is angol nyelven hozzák meg. Mindez jelentős előrelépést jelent, eddig ugyanis kizárólag a szóbeli tárgyalások során engedélyezték az angol nyelv használatát, illetve az angol nyelvű dokumentumok bemutatását.

A reform azonban nem áll meg itt. Az angol nyelvű kereskedelmi tanácsok regionális bírósági szintű létrehozásán túl előírja, hogy a szövetségi tartományoknak biztosítaniuk kell, hogy az ilyen tanácsoktól származó angol nyelvű határozatok elleni fellebbezéseket is teljes egészében angol nyelven kell tárgyalják a másodfokon eljáró felsőbíróságokon (*Oberlandesgerichte*).

Az új szabályozás emellett lehetővé teszi a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (*Bundesgerichtshof*) számára is, hogy az eljárását angol nyelven folytassa le. A legfelsőbb fórum számára azonban nem kötelező az angol nyelv használata – még abban az esetben sem, ha az alsóbb fokon az eljárás kizárólag angolul zajlott. Az eljárás nyelvéről a felek kérésére, eseti alapon dönthet.

Mindenképpen üdvözlendő, hogy a német szövetségi jogalkotó – hosszú és éles vitákat követően – végre megnyitotta a német polgári igazságszolgáltatást az angol, mint eljárási nyelv előtt, kérdéseket vet fel ugyanakkor a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság számára eltérést engedő szabályozás hatékonysága.

3.2. Új szereplők a német igazságszolgáltatásban

A reform második újítása egyaránt érinti a tisztán német és a határon átnyúló elemet hordozó, nagy pertárgyértékű kereskedelmi jogviták rendezését. Az új szabályozás lehetőséget ad a tartományoknak, hogy a felsőbíróságokon (*Oberlandesgerichte*) külön specializált tanácsokat, „kereskedelmi bíróságokat” (*commercial courts*) hozzanak létre. Ezeknek a tanácsoknak a különlegessége, hogy amennyiben a peres

felek kéri, bizonyos kereskedelmi ügyeket első fokon is tárgyalhatnak.¹⁸ A kereskedelmi bíróságok kérelemre angol nyelven folytatják le az eljárásokat, amelynek az elején rögtön helyet kap egy, választottbíróági eljárásokra jellemző „case management conference”. Emellett a felek kérelmére lehetőség van a tárgyalás szó szerinti jegyzőkönyvezésére is. A német jogalkotó így kíván a (nemzetközi) üzleti élet szereplői elvárásainak megfelelő jogi szolgáltatásokat nyújtani az állami bíróságokon is.

Az ügyteher megugrásától tartva azonban a szabályozás kizárólag 500 000 € pertárgyérték felett teszi lehetővé az új, különleges fórumok igénybevételét. Az ebben rejlő veszélyekről a következő fejezetben írunk bővebben, az azonban a hazai hatásköri szabályozásból is látszik, hogy a kizárólag összeghatárhoz kötött eljárási jogosultság sok társadalmilag is jelentős ügycsoport kihagyását eredményezheti.

3.3. Az üzleti titok – titok marad

A harmadik újítás az üzleti titkok védelmét érinti. Ellentétben a fent tárgyaltakkal, e szabályozás nem csupán bizonyos tanácsokra, hanem az összes polgári és kereskedelmi bíróságra és eljárásra kiterjed. A felek kérelmet nyújthatnak be olyan információk védelme érdekében, amelyek a német üzleti titkok védelméről szóló törvény (*Geschäftsgeheimnisgesetz*) értelmében üzleti titoknak minősülnek. Ha a bíróság helyt ad a kérelemnek, a titkosként minősített információkat az eljárás alatt és után is bizalmasan kell kezelni. A bíróság ezentúl kérelemre a tárgyalás nyilvánosságának kizárásával is korlátozhatja az ilyen információkhoz való hozzáférést.

A német jogalkotó azzal, hogy a bíróságok mérlegelésére bízta az eljárás ezen meghatározott adatainak titkos kezelését egyszerre vesz át egy fontos elemet a választottbíróági eljárásokból (zárttság lehetővé tétele), mégsem korlátozza indokolatlanul az eljárások nyilvánosságát. Fontos azonban, hogy az új szabályozás kizárólag az üzleti titkok védelmét szolgálja, nem biztosítja magának az eljárásnak a teljes titkosságát. A felek tehát nem kérhetik, hogy már magáról a per létezéséről se szerezzen tudomást a nyilvánosság.

4. A REFORM ÉRTÉKELÉSE

A dolgozat tárgyát is képező törvénycsomagban megvalósított német jogalkotói törekvés mindenképpen üdvözlendő. Az állami bíraskodás hatékonnyá tétele és

.....
 18 A reform hatálybalépését megelőző szabályozás szerint az ügyeknek az alsóbb szintű bíróságokon kellett megindulniuk (a vita tárgyának értékétől függően: 5.000 € alatt helyi bíróság, 5.000 € felett regionális bíróság)

visszahelyezése a nemzetközi gazdasági élet szereplőinek radarjára azonban nem kis feladat. A német reform komoly újításokat vezet be, a várt hatást tekintve azonban a nemzetközi tapasztalat szkeptikus következtetésekre sarkall.

A némethez hasonló motivációval rendelkező holland jogalkotó 2019-ben hozta létre saját nemzetközi kereskedelmi bíróságát.¹⁹ Itt azonban a nyelvi nyitottságon túl nem valósítottak meg komolyabb reformokat. Az elmúlt öt évben elmaradt a projekttől várt áttörés, a Holland Kereskedelmi Bíróság (NCC) alig rendelkezik pár ügygel.²⁰ Más külföldi példákban is jól látszik, hogy az angol nyelv használatának lehetővé tétele egy szükséges, de önmagában semmiképpen sem elégséges lépés.

Érdekesebb kérdés az újfajta fórumként megjelenő, specializált kereskedelmi tanácsok esete. Ezeknek az intézményeknek a különlegességét egyszerre kívánta biztosítani a jogalkotó a területi korlátozásokkal (tartományonként csak egy működhet) és az 500 000 eurós pertárgyérték küszöbvel. A kimondottan választottbírósági eljárásokból átvett rugalmasság és a szervezetrendszeri hierarchiában elfoglalt pozíció (amely többek között biztosítani kívánja a testület magasfokú szakmaiságát is) komoly vonzerőt jelenthet.

A *commercial court*-okkal kapcsolatos legfontosabb kérdés az, hogy milyen következményei lesznek a komoly hatásköri korlátozásnak az ügyérkezésre. Egy hasonló bírósági reform eredményességének ugyanis a legfontosabb objektív mérceje az ügyérkezés. Ha túl magasnak bizonyul a legalább 500 000 eurós küszöb, akkor már az elején beragadhat ez az ígéretes kezdeményezés. Az alacsony ügyszám nem csak a statisztikában mutat rosszul, hanem megakadályozza az aktív tapasztalatszerzést az új német kereskedelmi bíróságok esetleges hatékonyságáról, eljárási kedvezményeiről. A magas belépési küszöb azonban eredményezheti azt is, hogy a fórum az elé kerülő korlátozott számú ügyet nagy alapossággal és hatékonyan tudja elbírálni. Értelemszerűen ez a forgatókönyv hamar népszerűvé teheti az új német kereskedelmi bíróságokat és sikeressé az egész német reformcsomagot.

Fontos megjegyezni azt is, hogy a törvénycsomag sok esetben felhatalmazó rendelkezéseket tartalmaz, így sok múlik majd a tartományi szabályozáson. A tanulmány írásának idején (a törvény hatálybalépését követő első hónapban) mindössze Berlinben és Frankfurtban hoztak létre ilyen szakosított tanácsokat. Korántsem egyértelmű, hogy valamennyi tartomány élni fog a lehetőséggel, sokkal inkább

19 A. DEN HERTOOG: Das Justizstandort-Stärkungsgesetz – Innovation für bedeutsame internationale Wirtschaftsstreitigkeiten in Deutschland? *GWR* 2023, 208.

20 Uo. 208–209.

valószínű, hogy a nagyobb kereskedelmi központokban alakulnak ki belföldi jogvitarendezési centrumok is.

A reform legkevésbé innovatív része egyértelműen az üzleti titkok védelmére vonatkozó szabályozás, amely a hagyományos bírósági eljárásokkal szemben fennálló egyik legjelentősebb aggodalomra (a jogvita nyilvánossága és ezen keresztül az üzleti élet szereplőjének negatív irányba változó külső megítélése) egy látszatmegoldást nyújt. Az üzleti titkok zártan kezelésének lehetősége eltereli a figyelmet a valódi problémáról: a jogvita tényének nyilvánosságáról. Ebben a kérdésben azonban a német jogalkotó a felek érdeke helyett a társadalom érdekét helyezte előtérbe, amely jól mutatja az állami bíróságokkal kapcsolatos eljárásjogi innovációk határait.

5. ÖSSZEGZÉS ÉS ZÁRÓ GONDOLATOK

Ahhoz, hogy a Németországot, mint igazságügyi központot megerősítő törvényt értékelni tudjuk elsősorban időre van szükség. Tény, hogy más országok példáiból lehet következtetni, de nem érdemes alábecsülni Németország gazdaságra és tudományos életre gyakorolt jelentőségét.

El kell azonban dönteni, hogy hogyan tekintünk a hasonló innovációkra. Még a szakirodalomban sincsen konszenzus abban a tekintetben, hogy a vitarendezésnek ez az új állami formája hogyan viszonyul a hagyományos pereskedéshez, a választottbíráskodáshoz és az egyéb alternatív vitarendezési megoldásokhoz.²¹ Ez a döntés ugyanis egyszerre befolyásolja a reform értékelését és határozza meg alapjaiban a gondolkodásunkat a kereskedelmi vitarendezés jövőjéről.

El kell fogadnunk, hogy az állami bíróságokon sosem lehet jobb „választottbíróági eljárást” lefolytatni, mint például egy helyi állandó választottbíróóság keretein belül. Minden erre való törekvés hiábavaló. Ez látszik a német reformcsomag fent tárgyalt titoktartási szabályai esetén is.

Éppen ezért nem is érdemes versengő alternatívaként tekinteni a két útra. A nemzetközi kereskedelmi bíróságok szerepéről sokkal tisztább képet kapunk, ha csak egy feleknek kínált működő lehetőségként tekintünk rájuk. Egy olyan eljárás-ként, amivel gazdagabb egy állam vitarendezési palettája. Az állami bíráskodásnak a meglévő előnyeit megtartva egy olyan intézményrendszert és eljárásrendet kell

21 M. HWANG: Commercial courts and international arbitration—competitors or partners? *Oxford Arbitration International*, 2015, 31. 194; X. KRAMER – J. SORABJI: International Business Courts in Europe and Beyond: A Global Competition for Justice? *Erasmus Law Review* 2019/1. 1.

kialakítani, amely figyelembe veszi a gazdasági élet szereplőinek igényeit és visszahelyezi az előtérbe a felek autonómiáját. Hogy ez Németországnak mennyiben sikerült, arról pár év múlva már konkrét adataink lesznek. Az azonban egyértelmű, hogy komoly innovációra van szükség az állami gazdasági és kereskedelmi bírások terén.

BIBLIOGRÁFIA

- BOZDÁSI B.: Az új választottbíróági törvény néhány újonságáról In: BOZDÁSI Balázs (szerk.) *Tanulmánykötet a kereskedelmi választottbíróaságról*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2018.
- DEN HERTOOG, A.: Das Justizstandort-Stärkungsgesetz – Innovation für bedeutsame internationale Wirtschaftsstreitigkeiten in Deutschland? In: *GWR* 2023. Deutscher Bundestag 20. Wahlperiode, Drucksache 20/8649.
- ERNSTE, P. – VERMEULEN, F.: The Netherlands Commercial Court – an attractive venue for international disputes? *Tijdschrift voor Civile Rechtspleging* 2016/4.
- HUO, Z. – YIP, M.: Comparing the International Commercial Courts of China with the Singapore International Commercial Court. *Cambridge University Press for the British Institute of International and Comparative Law*
- HWANG, M.: Commercial courts and international arbitration—competitors or partners? *Oxford Arbitration International*, 2015, 31.
- KRAMER, X. – SORABJI, J.: International Business Courts in Europe and Beyond: A Global Competition for Justice? *Erasmus Law Review* 2019/1.
- Kúria Évkönyve 2020*; https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/kuriaevkonyv/kuria_2021_netre.pdf [letöltve: 2025. 07. 10.]
- OSZTOVITS A.: Vigyázó szemetek Szingapúrra vessétek! Recenzió a Singapore Private International Law című könyvről, In: *Nemzetközi magánjogi évkönyv*. Budapest, ORAC, 2024.
- PEETERMANS, E. – LAMBRECHT, P.: The Brussels International Business Court: Initial Overview and Analysis. *Erasmus Law Review*, 2019/1.
- PFEIFFER, T.: Justiz neu denken – Brauchen wir einen Commercial Court? In: *IWRZ*, 2020.
- RÜHL, G.: *Improving the settlement of (international) commercial disputes in Germany*, online elérés: <https://conflictoflaws.net/2024/improving-the-settlement-of-international-commercial-disputes-in-germany/> [letöltve: 2025. 07. 10.]
- RÜHL, G.: *International commercial courts for Germany?* online elérés: <https://conflictoflaws.net/2023/international-commercial-courts-for-germany/> [letöltve: 2025. 07. 10.]

- VAN CALSTER, G.: The Brussels International Business Court. A Carrot Sunk by Caviar. In: KRAMER, X. E. – SORABIJ, J. (szerk.): *International Business Courts – A European and Global Perspective*, 2019.
- YIP, Man: The resolution of disputes before the Singapore International Commercial Court. *International and Comparative Law Quarterly*, 2016, 65(2).
- ZŐDI Zs. – KISS R.: Hová tűntek a perek? A hazai bírászkodás kvantitatív vizsgálata 2010 és 2020 között, In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (szerk.): *A magyar jogrendszer rezilienciája, 2010–2020*, Budapest, ORAC, 2022.

DEÁK FERENC ÖSZTÖNDÍJ

IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM